

RAPOARTELE DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ SISTEMATICĂ

LISTA SITURILOR ARHEOLOGICE (CERCETĂRI SISTEMATICE)

1. Adam, com. Drăgușeni, jud. Galați	65
Punct: Mănăstirea Adam	
2. Adamclisi, com Adamclisi, jud. Constanța [Tropaeum Traiani]	66
Punct: Cetate	
3. Alba Iulia, jud. Alba	69
Punct: Izvorul Împăratului	
4. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]	69
Punct: str. Munteniei nr. 15-17 – Sediul guvernatorului consular al celor trei Dacii	
5. Albești, com. Albești, jud. Constanța	71
Punct: Cetate	
6. Babadag, jud. Tulcea	73
Punct: Cetățuie	
7. Banca Gară, comuna Banca, jud. Vaslui	73
Punct: Șapte Case	
8. Beclean, jud. Bistrița-Năsăud	75
Punct: Băile Figa	
9. Bucșani, com. Bucșani, jud. Giurgiu	77
Punct: La Pod	
10. Bucu, com. Bucu, jud. Ialomița	78
Punct: Pochină	
11. București	80
Punct: Militari - Câmpul Boja	
12. Bumbesti-Jiu, jud. Gorj	82
Punct: Gară	
13. Capidava, com. Topalu, jud. Constanța [Capidava]	82
Punct: Cetate	
14. Cașolț (Hermány, Kastenholz, Kastnhults), com. Roșia, jud. Sibiu	91
Punct: Dealul Bisericii	
15. Cășeu, com. Cășeu, jud. Cluj [Samum]	92
Punct: Cetățele	
16. Ceplea, com. Plopșoru, jud. Gorj	95
Punct: Valea Satului	
17. Cheia, com. Grădina, jud. Constanța	96
Punct: Vatra satului	
18. Ciceu-Corabia, com. Ciceu-Mihăiești, jud. Bistrița-Năsăud	98
Punct: Sub cetate	
19. Cioroiu Nou, com. Cioroiu, jud. Dolj	100
Punct: Cetate	
20. Ciuperceni, com. Ciuperceni, jud. Teleorman	100
Punct: Ciuperceni-La Vii 1	
21. Corabia, jud. Olt [Sucidava]	101
Punct: Celei	
22. Costișa, com. Costișa, jud. Neamț	103
Punct: Cetățuie	
23. Coțatcu, com. Podgoria, jud. Buzău	104
Punct: Cetățuie	
24. Covasna, jud. Covasna	105
Punct: Cetatea Zănelor	
25. Craiva, com. Cricău, jud. Alba	106
Punct: Piatra Craivii	
26. Desa, com. Desa, jud. Dolj	109
Punct: Castravița, La ruptură	
27. Doh, com. Măieriste, jud. Sălaj	110
Punct: Râțuri/Coaste	

28. Drobeta-Turnu Severin, jud. Mehedinți	110
Punct: Schela Cladovei	
29. Fântânele, com. Matei, jud. Bistrița-Năsăud	111
Punct: La Gâta	
30. Frumușeni, com. Frumușeni, jud. Arad	112
Punct: Mănăstirea Bizere	
31. Giurgeni, com. Giurgeni, jud. Ialomița, [Orașul de Floci]	113
Punct: Grind nr. 3 – Avicola; Grind nr. 6 - La Mănăstire	
32. Grădinile, com. Grădinile, jud. Olt	115
Punct: La Islaz	
33. Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara [Sarmizegetusa Regia]	115
Punct: Dealul Grădiștii (Piciorul Muncelului)	
34. Hârșova, jud. Constanța [Carsium]	116
Punct: str. Cetății	
35. Hunedoara, jud. Hunedoara	118
Punct: Grădina Castelului – Platou	
36. Isaccea, jud. Tulcea	119
Punct: Suhat	
37. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum]	120
Punct: Cetate	
38. Isaiia, com. Răducăneni, jud. Iași	124
Punct: Balta Popii	
39. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria]	125
Punct: Cetate	
40. Jac, com. Creaca, jud. Sălaj [Porolissum - forum]	135
Punct: Pomet	
41. Jupa, mun. Caransebeș, jud. Caraș-Severin [Tibiscum]	137
Punct: Zidină	
42. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea [Orgame/Argamum]	138
Punct: Capul Dolojman	
43. Luncavița, com. Luncavița, jud. Tulcea	141
Punct: Cetățuia	
44. Malaya Kopanya, raion Vinogradovo, regiunea Transcarpatia, Ucraina	143
Punct: Gorodiște, Cellenița	
45. Mangalia, jud. Constanța [Callatis]	143
Punct: colțul de NV al cetății	
46. Măgura, com. Măgura, jud. Teleorman	144
Punct: Buduiasca - Boldul lui Moș Ivănuș, TELEOR 003	
47. Mălăiești de Jos, com. Dumbrăvești, jud. Prahova	146
Punct: La Mornel	
48. Măxineni, com. Măxineni, jud. Brăila	147
Punct: Mănăstire	
49. Miercurea Sibiului, jud. Sibiu	147
Punct: Petriș	
50. Mironești, com. Gostinari, jud. Giurgiu	149
Punct: Malul Roșu	
51. Moigrad-Porolissum, com. Mirșid, Jac, com. Creaca, jud. Sălaj [Porolissum]	150
Punct: Pometul Moigradului și al Jacului, Ursoieș	
52. Murighiol, com. Murighiol, jud. Tulcea [Halmyris]	154
Punct: La Cetate	
53. Nufăru, com. Nufăru, jud. Tulcea	156
Punct: Trecere bac	
54. Ocna Sibiului, jud. Sibiu	156
Punct: Fața Vacilor - La Făgădău	
55. Oltina, com. Oltina, jud. Constanța	157
Punct: Capul Dealului	
56. Opațița, oraș Deta, jud. Timiș	158

Punct: Călășturi	
57. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța [Durostorum]	159
Punct: Ferma 4	
58. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța	160
Punct: Păcuiul lui Soare	
59. Ostrov, com. Ostrov, jud. Tulcea [Beroe]	161
Punct: Piatra Frecăței	
60. Ovidiu, jud. Constanța	162
Punct: malul de V al lacului Siutghiol	
61. Pantelimonu de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța [Ulmetum]	162
62. Pânade, com. Sâncel, jud. Alba	166
Punct: Sărături	
63. Pecica, jud. Arad	166
Punct: Șanțul Mare	
64. Pericei, com. Pericei, jud. Sălaj	169
Punct: str. Gouț, nr. 767	
65. Pietrele, com. Băneasa, jud. Giurgiu	171
Punct: Gorgana	
66. Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău	173
Punct: Gruiu Dării	
67. Platonești, com. Platonești, jud. Ialomița	175
Punct: Platoul Hagieni - Valea Babii	
68. Poduri, com. Poduri, jud. Bacău	176
Punct: Dealul Ghindaru	
69. Racoșul de Jos, com. Racoș, jud. Brașov	177
Punct: Piatra Detunată (Durduia)	
70. Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași	180
Punct: Gorgana a doua, Gorgana întâi	
71. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, Uroi, oraș Simeria, jud. Hunedoara	181
Punct: Măgura Uroiului	
72. Răcarii de Jos, com. Brădești, jud. Dolj	182
Punct: Castru	
73. Râmnicelu, com. Râmnicelu, jud. Brăila	184
Punct: Popina	
74. Râșnov, jud. Brașov [Cumidava]	185
Punct: Grădiște, Erdenburg	
75. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula]	186
76. Rotbav, com. Feldioara, jud. Brașov	187
Punct: La Pârâuț	
77. Ruginoasa, com. Ruginoasa, jud. Iași	188
Punct: Dealul Drăghici	
78. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa]	189
79. Săvârșin, jud. Arad	192
Punct: Cetățuie	
80. Scânteia, com. Scânteia, jud. Iași	193
Punct: Dealul Bodești/La nuci	
81. Silvașu de Jos, or. Hațeg, jud. Hunedoara	194
Punct: Dealul Țapului	
82. Simeria, jud. Hunedoara	195
Punct: În Coastă	
83. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]	196
Punct: Cetatea Fetei	
84. Slăveni, com. Gostavățu, jud. Olt	202
Punct: Cetate	
85. Steierdorf, oraș Anina, jud. Caraș-Severin	202
Punct: Peștera Hoțu (La Hoțu)	
86. Stelnica, com. Stelnica, jud. Ialomița	204

Punct: Grădiștea Mare	
87. Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași	205
Punct: Malu-Roșu	
88. Supuru de Sus, com. Supur, jud. Satu Mare	207
Punct: Val roman	
89. Sutoru, com. Zimbor, jud. Sălaj.	208
90. Șeușa, com. Ciugud, jud. Alba	209
Punct: Gorgan (La Gorgan, Gorganu)	
91. Șimleu Silvaniei, jud. Zalău	210
Punct: Observator	
92. Șimleu Silvaniei, jud. Zalău	212
Punct: Cetate	
93. Șimleu Silvaniei, jud. Zalău	212
Punct: Uliu cel Mic	
94. Șoimeni, com. Păuleni Ciuc, jud. Harghita	213
Punct: Dâmbul Cetății	
95. Șutești, com. Șutești, jud. Brăila	215
Punct: Popină	
96. Târcov, com. Pârscov, jud. Buzău	216
Punct: Piatra cu Liliaci	
97. Târgșoru Vechi, com. Târgșoru Vechi, jud. Prahova	217
Punct: La Mănăstire	
98. Târgușor, comuna Târgușor, jud. Constanța	218
Punct: Peștera La Adam	
99. Telița, com. Frecăței, jud. Tulcea	220
Punct: Celic Dere	
100. Turda, jud. Cluj [Potaissa]	221
Punct: Dealul Cetății	
101. Turnu Măgurele, jud. Teleorman	224
Punct: Cetate	
102. Țaga com. Țaga, jud. Cluj	225
Punct: Baza Arheologică	
103. Țolici, com. Petricani, jud. Neamț	227
Punct: Hălăbutoaia	
104. Vadu Săpat, com. Vadu Săpat, jud. Prahova	228
Punct: Budureasca-Puțul Tătarului (Bud.4), sector Nord	
105. Vețel, com. Vețel, jud. Hunedoara [Micia]	229
Punct: SE Amfiteatru	
106. Vitănești, com. Vitănești, jud. Teleorman	229
Punct: Măgurice	
107. Vlădeni, com. Vlădeni, jud. Ialomița	231
Punct: Popina Blagodeasca	
108. Zimnicea, jud. Teleorman	232
Punct: Câmpul Morților (str. Cetății - prelungire)	

1. Adam, com. Drăgușeni, jud. Galați

Punct: Mănăstirea Adam

Cod sit: 76193.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 62/2008

Colectiv: Mircea Nicu – responsabil, Paul Ciobotaru (MO Tecuci), Costel Ilie (MI Galați), Gelu Laurențiu Chiriac (MJ Vaslui)

În anul 2006 Muzeul de Istorie Galați a efectuat o cercetare arheologică preventivă, în situl Mănăstirea Adam „Biserica Veche”, care a dus la descoperirea unor construcții monahale, biserică și chilii, dateate în sec. XVII-XIX, precum și a unor morminte din aceeași perioadă¹. Documentele istorice afirmă că biserica ctitorită de Adam Movilă la 1652-1653, era din piatră și cărămidă și că a fost distrusă de cutremurul din 1738².

Cercetarea arheologică sistematică din anul 2008, a urmărit clarificarea planimetriei fundațiilor vechiului edificiu bisericesc, precum și delimitarea întinderii necropolei medievale aferente acestuia, prin deschiderea a șase unități de săpătură, cinci casete și o secțiune. Casetele, CsL1 (6 x 6 m), CsL2 (6 x 6 m), CsL3 (4 x 4 m), Cs6 (4,75 x 1,5 m) și secțiunea S3 L (9 x 1,5 m), au fost deschise pentru a surprinde planimetria bisericii vechi, iar Cs 7(3 x 4 m) pentru a verifica limitele necropolei medievale.

În S3L s-a observat că fundația realizată din piatră, are înălțimea de 1 m, fiind suprapusă de un strat de mortar, compus din var cu nisip, peste care este așezată elevația. Din aceasta s-a păstrat între 0,5-0,8 m.

În partea de E a secțiunii, la nivelul de separație dintre fundație și elevație, a fost surprins un strat de cărămidă spartă, înecată în mortar, care se întinde pe aproape întreaga suprafață. Și în celelate unități de cercetare au fost surprinse astfel de porțiuni, ce făceau parte probabil dintr-un strat de egalizare, ținând cont de faptul că terenul se află în pantă.

Sub acest strat de umplutură se află o lentilă de pământ galben purtat, urmată de un pământ negru, sub care este solul viu, steril din punct de vedere arheologic, pe care s-au așezat fundațiile construcției. Deasupra stratului de umplutură menționat, se găsesc straturi succesive de pământ negru, moloz, cărămidă fragmentară, pigmentate cu var și cărbuni, până la nivelul actual de călcare. Din punct de vedere stratigrafic, nivelele vechi au fost afectate de amenajările ulterioare și de taluzarea versantului estic al promontoriului. În S3L au apărut materiale ceramice, fragmente de sticlă și metal, specifice secolelor XIX-XX și o monedă din bronz, o para, emisă de Imperiul Otoman în anul 1850.

În partea de S a casetei CsL1 a fost pusă în evidență zona proscomidarului, cu o amenajare în trepte, precum și urmele unei construcții realizată din bărne, ce se continuă sub profilul de N al casetei. În CsL1 au fost descoperite și 3 gropi (Gr1/2008, Gr2/2008, Gr3/2008), care au afectat stratigrafia inițială și au secționat zidul de N al bisericii, cu materiale ceramice, faianță, fragmente de sticlă și metal, specifice secolelor XIX-XX.

În CsL2 a fost pus în evidență zidul de S al altarului. Are grosimea de 0,70 m, la elevație este realizat din cărămidă cu dimensiunile de 0,24 x 0,12 x 0,04 m, iar fundația din piatră neregulată de mari dimensiuni. Fundația din piatră coboară sub

elevație 0,60 m. Acest zid delimitează zona diaconiconului. În partea de V a casetei, au fost surprinse amprentele a doi stâlpi de susținere, cu diametrul de cca. 0,30 m, în solul viu, sub o lentilă de pământ negru.

CsL 3 a fost deschisă la N de CsL1 cu scopul de a urmări construcția cu bărne apărută CsL1 și numită construcția 4, cu dimensiunile de 3,5 x 2,5 m, surprinse în casetă. Au fost surprinse scânduri și stâlpi de lemn pe laturile de V și S, în poziție verticală și bărne din lemn, dispuse orizontal, pe toate laturile casetei la diferite adâncimi. Din punct de vedere stratigrafic am putut constata că după solul vegetal se găsește un strat gros de 4 m, alcătuit din pământ negru în amestec cu cărămidă spartă, pigment de var și tencuială, sub care se află solul viu. Din această casetă au fost au fost recoltate diferite materiale (ceramică, faianță, porțelan, metal și sticlă), dateate la sfârșitul secolului al XIX-lea și până la mijlocul secolului XX.

Deschisă pe latura de V a pronaosului caseta Cs6 a permis descoperirea, în zona centrală, la adâncimea de -0,20 m, unei fundații de piatră cu o grosime de 0,37 m, acoperită cu două rânduri de cărămidă. Dimensiunile acestei fundații sunt de: 2,75 m, zidul de N-S și 1,70 m zidurile de pe laturile de E și V. Fundația se așează pe straturi succesive de var amestecat cu cărbuni, cărbune și tencuială, cărbune și cărămidă până la solul viu. Pe latura de E a Cs6, sub podeaua surprinsă în S4/2006, au fost puși în evidență doi stâlpi de susținere, executați din cărămidă, liantul folosit fiind un mortar compus din var și nisip. Stâlpul din N, lat de 0,70 m, se adâncește până la -1,10 m, iar al doilea stâlp, dinspre S, este mai adânc, mergând până la -1,55 m. Stâlpul din N a fost realizat pe un pământ umblat, constând într-un strat de cărbune, tencuială și var, iar stâlpul din S a fost așezat direct pe pământul galben.

Cercetarea arheologică din anul 2008 a permis punerea în evidență a planimetriei zidurilor vechii biserici.

În partea de S a altarului a apărut zona diaconiconului, un spațiu delimitat de zidul exterior de S al bisericii și de zidul de S al altarului. Spațiul dintre cele două ziduri are lățimea de 1,20 m.

Zidurile altarului au o grosime de 0,70 m și sunt realizate din cărămidă, așezate pe un strat de mortar. Sub stratul de mortar, se află un zid gros de fundație realizat din pietre de mari dimensiuni, cu o grosime de 0,70 m, similar fundațiilor de la exteriorul bisericii. Fundația din piatră a bisericii are o înălțime de 1,80 m, iar grosimea variază între 0,70 m și 1 m.

Pe colțul exterior, de NE, al altarului a fost semnalată o nișă de 1 x 0,70 m. În partea de N a altarului a apărut proscomidarul care, avea posibil intrarea pe latura nordică dinspre exterior, aceasta fiind distrusă de intervențiile ulterioare (taluzări, construcții anexe). În proscomidar au fost puse în evidență trepte din cărămidă, care coboară pe direcția N-S, realizate din cărămizi dispuse orizontal, cu dimensiunile de 0,25 x 0,12 x 0,04 m, ce au avut deasupra bărne lemn de cca. 0,25 m lățime, așa cum o arată urmele de încastrare lăsate în zidurile de E și de V. La capătul treptelor, a fost surprinsă o groapă cu dimensiunile de 1,30 x 1 m, ce se întinde parțial și sub zidul nordic, în direcția E și în cea de V, până la adâncimea de -1,80 m față de ultima treaptă. De asemenea, pe latura de E a proscomidarului, a fost surprinsă o arcadă în plin cintru, care prelua o parte din sarcina construcției, având în vedere că sub aceasta se află o parte a gropii semnalate.

Biserica are un plan drept, cu dimensiunile exterioare de 20,5 x 12 m, iar la interior dimensiunile maxime sunt de 18 x 10 m. În naos (10 x 9,7 m) se mai păstrează o mică absidă dreaptă, pe latura de S, în colțul S vestic. Pronaosul este de dimensiuni mai mici, având 10 x 2,5 m. Partea de V a naosului și pronaosul au fost afectate de construcțiile de sec. XIX,

cercetate în campania din anul 2006, parte din zidurile bisericii fiind suprapuse de alte construcții, refolosite sau distruse.

Fundația înaltă de 0,60-1 m, este alcătuită din bolovani de râu de dimensiuni medii și mari, dispuși în asize, legați cu mortar de var și nisip, de bună calitate. Talpa fundației este așezată pe pământul viu, reprezentat de loes. În privința elevației păstrate, aceasta este alcătuită din asize de bolovani de râu, în unele cazuri fiind folosite cărămizi pentru egalizarea straturilor sau completarea spațiilor dintre bolovani, și rânduri de cărămizi întreșute. De remarcat că piatra a fost folosită la exterior (0,7-1 m grosime), iar cărămida pe partea interioară (0,7 m grosime).

Alt aspect important îl reprezintă faptul că atât la fundație, cât și la elevație, piatra a fost utilizată doar în jumătatea estică a construcției, la absida altarului și la naos, până la absida dreaptă de lângă pronaos, restul fiind construit doar din cărămidă. Acest lucru se poate explica prin faptul că terenul este în pantă, și nu întâmplător, la absida semicirculară a altarului, au fost ridicați trei pînți din piatră.

Cs7 a fost deschisă pentru a verifica, spre S, limita necropolei medievale. Au fost surprinse opt morminte, fără a se putea preciza limitele de S și E ale necropolei. Până la nivelul mormintelor în această casetă a fost găsit un strat gros de dărâmtură, sub stratul vegetal. În acest strat au fost descoperite bârne de lemn, de la o construcție dezafectată și o monedă din cupru, un Kreutzer din 1816, în stare bună de conservare. Sub stratul de moloz au apărut mormintele la adâncimi cuprinse între -1,10 m și -1,55 m. Mormintele reprezintă inhumări de rit creștin, orientate V-E, ale unor defuncți, 6 adulți, un adolescent și doi copii (un al nouălea mormânt a fost cercetat în capătul de S al S4/2006), inventarul constând în monede ce au permis datarea în sec. XVI-XVIII.

Note:

1. Mirecea Nicu, Costel Ilie, *Raport cercetare arheologică preventivă Mănăstirea Adam*, CCA 2007.
2. Bibliografie selectivă: C. Solomon; Stoide C.A., *Documente tecucene*, vol I, Bârlad, 1939; Șerbanescu. N. I., *Știri noi din vremea păstoriei mitropolitului V. Costachi. Noua Epitropie de la Mănăstirea Adam din județul Tutova*, Revista Istorică Română 14/1, București, 1944; Pocitan Veniamin Ploieșteanul, *Mănăstirea Adam - Județul Tutova*, Glasul monahilor 3, București, 1947; Păltanea Paul, *Vechi locașuri de cult și viață bisericească în Sudul Moldovei până în anul 1864*, în Monumente istorice și izvoare creștine, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1987; Sorin Geacu, *Mănăstirea Adam, schiță monografică*, Galați, 1998; Emil Lupu, *Raport cercetare arheologică preventivă Mănăstirea Adam*, CCA 2003.

Abstract:

The archaeological excavations carried out in 2002 and 2006, in the site from Adam Monastery, Galati county, unearthed foundation walls which belonged to the old precinct of the monastery, the old church from the 17th century and the cells from the 19th century. We also investigated some tombs from the mediaeval necropolis of the monastic area.

The systematic excavation during the year 2008 clarified the planimetry of the church edifice and emphasized the areas which had been covered before: the perimeter of the altar, with the Diaconicon and the Prothesis, and the porch area. We uncovered other nine tombs, dating to the period between the 16th and the 18th centuries but the limits of the mediaeval necropolis were not discovered yet.

2. Adamclisi, com Adamclisi, jud. Constanța [Tropaeum Traiani]

Punct: Cetate

Cod sit: 60892.08

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 42/2008

Colectiv: Alexandru Barnea – responsabil (FIB, IAB)

Sector A – La N de Basilica A

Adriana Panaite (IAB)

Cercetările arheologice din sectorul A, la N de Basilica A, de la Tropaeum Traiani au ca scop cercetarea cartierului roman târziu din această parte a cetății, precum și identificarea unor posibile anexe ale basilicii, pe latura de N, despre care există unele informații în literatura de specialitate.

Săpăturile arheologice în această zonă au fost începute de Alexandru Barnea, odată cu reluarea cercetărilor sistematice la Tropaeum Traiani, în 1967, rezultatele lor fiind publicate în primul volum din monografia cetății apărut în 1979. Ulterior întrerupte ele au fost reluate în 2005.

Cercetările arheologice în zona aflată la N de Basilica A s-au desfășurat anul acesta în perioada iulie-august. În acest scop au fost continuate secțiuni mai vechi, deschise în campania 2006 și au fost trasate altele noi. Secțiunile vechi în care s-a lucrat sunt S XX și S XVII P. Secțiunile noi au fost trasate în continuarea celor vechi, sunt orientate E-V și perpendiculare pe latura N a Basilicii A. Dimensiunile acestora sunt identice, 5 x 3 m, iar între ele a fost lăsat un maror de 1 m.

În SXX se cunoșteau deja zidul anexeii basilicii (orientat E - V) și un zid adosat acestuia orientat N-S (se continuă din SXVI, are 3 asize bine păstrate, din blochete mari legate cu pământ). Continuând să ne adâncim, pentru identificarea construcțiilor anterioare basilicii, a apărut un alt zid orientat N - S din piatră legată cu pământ care intră în profil; față de zidul anexeii acesta se află la -0,66 m și iese din profil pe o lățime de 0,70 m. Zidul anexeii are un soclu cu o lățime de 0,25 m. Aceste două ziduri se păstrează pe cca. 4-5 asize și sunt lucrate din blochete de dimensiuni medii. La adâncimea de -1,20 m a fost identificată o podea de lut, care poate reprezenta nivelul de călcare din construcția anterioară, de sub anexa basilicii. În aceeași secțiune, dar în exteriorul anexeii basilicii, se continuă zidul orientat N-S care se întrerupe brusc. Este posibil ca acest zid să se închidă cu zidul orientat EV, identificat în SXVII P, și care este paralel cu zidul nordic al basilicii A. Din punct de vedere stratigrafic, în această zonă apar următoarele straturi: vegetal (1), dărâmtură (2), pământ galben cu pietricele, urme de arsură și cărămidă puțină (3), lut galben (4).

În SXVII P, la -0,95 m, a fost identificat un zid orientat E-V, din piatră legată cu pământ; are grosimea de 0,80 m și se păstrează pe o înălțime de 0,46 m. Se observă foarte bine cum acesta a fost distrus parțial la construcția fundației basilicii. Pe profilul de E al secțiunii se pot observa ultimul nivel de călcare, un strat de dărâmtură, o intervenție (reparație) la zidul S al edificiului A 17 (edificiu de mari dimensiuni, cu două încăperi, identificat parțial în zona de la N basilicii). Pe profilul de V al SXVII P se pot observa următoarele straturi: vegetal, pământ cenușiu și lut cu urme de arsură, cărămidă pisată puțină și pietricele. Pe ambele profile dispunerea orizontală a straturilor permite următoarea observație, foarte importantă, și anume: între basilică și edificiul A 17 era un spațiu liber care permitea

accesul pe lângă zidul basilicii. De asemenea, se poate foarte bine observa că anexa de NE este adosată ulterior construcției basilicii.

În SXXII am identificat, pe toată lungimea secțiunii (5 m), un zid orientat N-S care intră în profil dar se vede la suprafața solului că nu mai continuă mult. Zidul se păstrează pe o înălțime de 1,32 m și are 9 asize, din blochete de dimensiuni medii, legate cu pământ. Acest zid închide edificiul A17 care are 2 camere. Colțul acestui zid este în profil dar se poate observa foarte bine piatra fasonată de mari dimensiuni refolosită în acest punct sensibil al construcției. În colțul de SV al secțiunii apare la -0,95 m un chiup, aproape întreg, înălțime 1 m, diametru 0,70 m și grosimea pereților 0,04 m. Fragmente din buza vasului au fost descoperite căzute în interior, împreună cu o cărămidă întreagă, capacul acestuia, dintr-o țiglă cioplită în formă circulară și o țiglă spartă pe loc. Straturile identificate aici sunt: vegetal, galben cu dărâmtură și galben curat.

Lăsând un martor de 1 m această secțiune a fost prelungită spre S, perpendicular pe zidul N al Basilicii A (SXXIIP). La adâncimea de -0,80 m de la zidul basilicii apar un zid de piatră legată cu mortar, grosime 0,60 m și o placă de mortar, grosime 0,05 m. Aceste două elemente constructive aparțin unui edificiu anterior basilicii și au fost distruse la ridicarea basilicii (sunt rupte de fundația basilicii). Lângă zid apar blocuri mari de piatră și dărâmtură. O altă observație importantă s-a făcut pe profilul de N al secțiunii. Același zid cu mortar și placa de lângă el au fost distruse la construcția edificiului A17. Se mai vede doar negativul zidului și se observă foarte bine umplutura cu lut galben.

În SXXIII și SXXIV nu au fost identificate elemente constructive. Adâncimea la care ne-am oprit este de -0,90 m în SXXIII (pe profilul de V al secțiunii se observă un nivel de dărâmtură, imediat sub cel vegetal ultimul din existența cetății) și respectiv -0,60 în S XXIV. La fel ca și celelalte secțiuni și acestea au fost prelungite cu către S, perpendicular pe zidul basilicii, dar nici aici nu am descoperit nimic. Se pare că avem în această zonă un spațiu liber, identic cu cel mai vechi identificat la E de anexa de NE a basilicii, spații libere (de circulație în jurul basilicii A) care poate că erau legate între ele prin culoarul de trecere dintre basilica și A 17, menționat mai sus. Acest lucru este confirmat și de profilele altor secțiuni de verificare practicate în această zonă.

Materialul arheologic (ceramică, oase de animale, fragmente de sticlă și Fe) a fost spălat, marcat și inventariat și depozitat în Muzeul din Adamclisi. Singura monedă descoperită a fost adusă la Cabinetul numismatic al IAB pentru identificare. [Adriana Panaite]

Sector A: străzile ABV IV și AV 2'

Mihai Severus Ionescu, Filica Drăghici, Alexandra Dolea, Sebastian Capotă, studenți FIB

În campania iulie - august 2008 am continuat cercetarea străzii ABV IV, axă de circulație ce traversează întreaga suprafață nordică a cetății târzii, și a străzii AV 2', perpendiculară pe prima. Dezvelirea suprafeței cercetate până acum a început în anul 2003, ca sondaj, urmărindu-se corelarea unor studii magnetometrice cu planimetria structurii urbane târzii din sectorul menționat.

În acest an au fost cercetate trei secțiuni, S7 (începută în 2006), S8 și S 2'. Primele două, orientate E-V, au dimensiunile de 11 x 3 m. A treia are 4,10 x 2 m și suprapune N-S întreaga stradă ABV IV.

Prima secțiune, S 7 este compusă din trei carouri de 3 x 3 m și unul de 3 x 2 m, numerotate de la E la V 1, 2, 3 și 4, lăsându-se un martor de 1 m între aceasta și secțiunile vechi, S 4, S 5 și S 6 (orientate N-S). Secțiunea are dimensiunea de 11 x 3 m deoarece suprapune planimetric întregul flank nordic al vechilor secțiuni menționate mai sus, care au lățimea de 3 m cu un martor de 1 m între ele.

Încă din anul 2006, după înlăturarea stratului vegetal, în c. 1 și 2, la adâncimea de 0,50 m și la 4,50 m distanță de profilul de est al secțiunii, au fost identificate două ziduri (late de 0,70 m) de piatră legată cu pământ, ce reprezintă continuarea spre N a zidului vestic al edificiului A 8 și a celui estic al edificiului A 9. În cazul edificiului A 9, flancul estic începe cu un trotuar lat de 0,65 m, urmat de zidul lat de 0,70 m. Anul acesta săpătura a continuat în adâncime, urmărindu-se dezvelirea interiorului edificiului A9 și a spațiului din secțiune corespunzător stradei AV 2'. În această ultimă porțiune, suprapusă de carourile 1 și 2, s-a urmărit dezvelirea unui fragment de zid romano-bizantin ce continuă spre N "porticul". Este un zid rudimentar construit, lat de 0,45 m, paralel cu zidul vestic al edificiului A 8. Lângă acesta (spre nord), o porțiune lată de 0,65 m este pavată rudimentar cu piatră și corespunde canalului ce a fost găsit tot anul acesta între "portic" (vezi rapoartele din anii anteriori) și zidul vestic al aceluiași edificiu. Ținând cont de panta ascendentă spre N, probabil canalul avea rolul de dirijare a apelor pluviale spre S, deci spre strada ABV IV. În porțiunea vestică a secțiunii S 7, corespunzătoare c. 3 și 4, am urmărit dezvelirea interiorului edificiului A 9, în măsura în care acesta este surprins de secțiune. În colțul nord-vestic al acesteia a fost identificat, orientat N-S, un zid de piatră cu pământ, frumos fasonat, lat de 0,65 m și lung de 1,65 m. Menționăm faptul că acesta nu este demantelat, ci face un unghi de 90° spre V, fapt ușor observabil la suprafața solului viitorului martor vestic. În același interior, la 0,50 m de profilul nordic al secțiunii S 7 se află (adosat în interiorul zidului estic al edificiului A 9) un pînten de zid lat de 0,65 m și lung de 0,70 m. Acesta s-ar închide planimetric într-un unghi de 90° cu o porțiune lungă de 1,20 m din zidul ce dublează spre V limita secțiunii S 7. Tot în interiorul edificiului A 9 există un ultim zid lat de 1,05 m. Aceasta este lățimea actuală rezultată în urma înclinării blocurilor nordice după abandonare. El este adosat zidului vestic din secțiune (exact acolo unde acesta se îndreaptă spre vest) și se continuă spre est unindu-se cu pîntenul adosat zidului estic al edificiului A 9. La baza acestuia a fost descoperit, refolosit în zid, un capitel ionic-impostă fără decor. Aproximativ la jumătatea zidului se afla o intrare a cărei lățime este imposibil de măsurat datorită demantelării acestuia. În urma acestor date putem spune că edificiul A9 avea o cameră principală, pe care am numit-o A9α, recompartimentată mai târziu cu restul de zid adosat spre est edificiului. După ce acesta a fost desființat temporar, a fost refolosit pentru o noua recompartimentare, de astă dată mult mai târzie, ținând cont de capitelul refolosit în zid. Această încăpere a fost denumită A 9β. Săpătura a continuat până la adâncimea de 0,90 m, unde a fost identificată (în colțul sud-estic al secțiunii) o podea compusă din chirpici și fragmente de cărămidă.

Următoarea secțiune deschisă, S 8, are aceeași orientare, lungime și aceeași împărțire pe carouri ca și secțiunea precedentă, martorul lăsat fiind tot de 1 m. Paralel și lipit de întregul profil vestic al secțiunii este un zid lat de 0,65 m care reprezintă continuarea spre N a zidului din secțiunea anterioară. Un alt zid, lat de 0,80 m, este și el paralel și lipit pe o porțiune de 6 m cu profilul nordic al secțiunii. El face un unghi de 90° cu zidul vestic și se închide cu zidul estic al edificiului A 9,

delimitând spre N încăperea A 9 și probabil întreg edificiul A 9. În exterior, spre E, zidul este flancat de trotuarul lat de 0,60 m, pe care îl regăsim și în S7. În porțiunea de S atât zidul cât și trotuarul sunt parțial demantelate pe o lungime de 0,75 -1 m, liniile ambelor elemente fiind vizibile, dar în adâncime. În jumătatea estică a secțiunii regăsim, pe întreaga lățime, continuarea spre N a zidului edificiului A 8 și care are aceleași caracteristici. Regăsim, de asemenea, canalul, surprins pe o porțiune de 0,95 m lungime și 0,50 m lățime (lipit de zid spre sud). Panta este aici descendentă (spre N), deci apele meteorice coborau spre alta stradă, poate următoarea, ABV III. Regăsim, de asemenea, traseul zidului rudimentar, lat tot de 0,45 m, ce continuă spre N "porticul". În această secțiune însă, el se încheie E-V cu zidul estic al edificiului A 9, delimitând un spațiu de 1,60 m lățime. Se pare că această secțiune a surprins într-adevăr limita nordică a edificiului A 9, putând privi acum "porticul" așa cum a fost de fapt, o anexă rudimentară târzie a edificiului A 9 și care încheie, împreună cu fusul de coloană blocat din antichitate din rapoartele anterioare întreaga stradală AV 2', canalul pluvial justificându-și existența și delimitând cele două edificii, A 9 și A 8.

Ultima secțiune trasată, S2' a fost denumită astfel deoarece suprapune, aproximativ, fosta secțiune S 2. Această secțiune, un sondaj de fapt, a încercat să lămurească stratigrafia străzii ABV IV în ideea că logic, axele de circulație ar trebui să urmeze aproximativ același traseu. Denumirea de ABV IV a fost preluată după schema fluxurilor de circulație din prima jumătate a sec. IV p.Chr. deoarece strada nu reapare în schema fluxurilor de circulație din sec. V - VI p.Chr. Sondajul a fost realizat până la adâncimea de 4 m, stratigrafia fiind următoarea:

Primul nivel, N 1, al străzii corespunzător ultimei faze de locuire, este compus din blochete mici de calcar, lustruite de o îndelungată călcare și care a fost surprins pe o porțiune mai mare, anterior, în fața edificiului A 8. Sub un strat de 0,28 m grosime, compus din fragmente de cărămizi, fragmente litice și ceramice se afla nivelul N 2, format din lespezi relativ mari de piatră păstrate mai ales de-a lungul trotuarului. Urmează un strat brun - cenușiu cu piatră și fragmente ceramice, gros de 0,41 m. El suprapune nivelul N 3, gros de 0,06 m compus din mortar și fragmente mici de cărămidă, foarte compact, ce se întinde pe întreaga suprafață a sondajului. Alt strat, galben-brun, cu fragmente de cărămidă și litice se afla sub acesta și are grosimea de 0,39 m. El suprapune o podea, nivelul N 4, realizată din cărămizi late de 0,07 și 0,14 m, groase de 2,5 cm, ce se întinde pe lungimea de 0,42 m. Sub acesta se află un strat brun - galben cu pigment de arsură și fragmente ceramice timpurii ce continuă până la limita inferioară a sondajului. Urmează un strat sub formă de pungă plin cu *tegulae* și pietre și cu material exclusiv roman târziu. În colțul sud-vestic al sondajului, la adâncimea de 4 m, se află un nivel de distrugere cu piatră fasonată și foarte multă arsură ce ar putea fi nivelul unui cuptor. O altă vatră a fost găsită în profilul nordic al sondajului.

În urma datelor obținute în această campanie, este posibil că axa de circulație de sec. VI (strada ABV IV) să coincidă cu cea de sec. IV p.Chr. (sub nivelul N 3 materialul este timpuriu) urmând ca cercetări viitoare să clarifice situația identificată în acest an.

Abstract:

During the July-August 2008 campaign, we continued the archaeological excavation into the street ABV IV axis movement which crosses the entire area north of the late Roman town, and the street AV 2', which is perpendicularly oriented to the first.

We investigated three trenches this year: S 7 (started in 2006), S 8 and S 2. The first two, oriented East-West, were 11 x 3 m. A third one was 4.10 x 2 m and crossed North-South the street ABV IV. The archaeological excavation performed in the northern limit of buildings nos. 8 and 9 explained the situation blocking the street AV 2'. It was a narrow space by the annex of the building n° 8, between the two buildings remaining only a pluvial channel. As regards the digging in the street ABV IV, the stratigraphic intervention explained the main axes of movement in the late phase of the fortress.

Sector D

Robert Constantin (MA Mangalia)

Scopul proiectului este completarea informațiilor planimetrice și stratigrafice precum și corelarea cronologică a secvențelor constructive ce preced și succed basilica D.

Cercetările începute de Gr. Tocilescu au stabilit planimetria edificiului paleocreștin, cercetările ulterioare (Al. Barnea) conducând la identificarea unor elemente constructive ce aparțin unor faze urbane distincte, faze ce pot fi încadrate cronologic între secolele III-VII p.Chr.

Din punct de vedere geologic amplasamentul face parte din podișul dobrogean, pentru zonă fiind caracteristice formațiunile cuaternare reprezentate prin loessuri, macroporice de origine eoliană, prafuri argiloase și argile loessoide. La data efectuării cercetărilor nivelul pânzei freatice nu a fost întâlnit în forajele geo, fiind situat în zonă sub adâncimea de 6 m.

Zona nu se evidențiază prin fenomene fizico-geologice active (alunecări sau prăbușiri). Situl este situat la cca. 2 km NV de comuna Adamclisi, județul Constanța și are cotele altimetrice cuprinse între +54m și +67m față de cota Mării Negre.

S 12F - secțiune trasată în anul 2007 (A. Panait) în *atrium*-ul basilicii D (orientată E-V) săpăturile arheologice oprindu-se la -0,70 m pe un nivel de lutoială (N2).

În anul 2008 au continuat cercetările arheologice obținându-se următoarele rezultate: stratul de lutoială are o grosime de cca. 0,15 m și a fost identificat cu urme de incendiere între m. 1,10 - 2,60. Eventuala scurgere surprinsă în 2007 s-a dovedit a fi un fragment de amfora fără o funcționalitate practică evidentă. Dimensiunile acestuia sunt următoarele: L. = 32,5 cm, diametru exterior = 19 cm, diametru interior = 13 cm, gât cilindric cu l. = 27 cm. Amfora este lucrată din pastă cărămizie închisă.

Primul nivel constructiv de călcare în *atrium* (N1) a fost surprins pe cca. un 1 m la -1,10 m în profilul de S și este constituit dintr-un strat cu grosime de 0,08 m ce cuprinde un pavaj din cărămizi cu grosimea de 0,04 m. Între -1,10 -1,30 m a fost identificat un strat brun-galben cu pigment de arsură în care au fost rulate fragmente litice și ceramice precum și resturi osteologice de proveniență animală. Semnalăm identificarea unui fragment amforic cu *dipinti* datat după a doua jumătate a sec. V, precum și a unei fibule fragmentare de bronz cu butoni.

La adâncimea de -1,32 m a fost cercetat un paviment constituit din dale de calcar cu grosimea de 0,22 m prinse în mortar alb. Pavajul surprins pe o lungime de cca. 3 m era așezat pe un pat de pământ galben și a fost delimitat la V de un zid legat cu mortar a cărui talpă identificată avea o lățime de 0,42 m.

Lucrările de realizare a substructurilor ce au aparținut edificiului au dezafectat spre est pavimentul, urmele de mortar descoperite pe limita estică a dalajului au putut constitui o încercare de orizontalizare printr-un strat de mortar gros de cca. 0,03-0,05 m.

S 11 – sondaj, 3,60 x 1,20 m, orientat E-V, realizat în altarul bazilicii D între zidul de V al criptei și zidul altarului. Stratigrafia este următoarea: N-3 - la -0,50 m nivel de călcare surprins între m. 1,50-3,60 m constituit din cărămizi așezate pe un pat de lut cu pigment de arsură gros de cca. 0,05 m. Nivelul este tăiat la est de o groapă - probabil cercetare Gr. Tocilescu. N-2 - la -0,75 m strat de arsură orizontalizat, identificat între m. 1,80 - 3,40 m. N-1 - la -0,93 m șapă mortar cercetată și în sondajele efectuate în campaniile anterioare.

Cercetarea arheologică a surprins relația de cronologie constructivă dintre N-1 și momentul de realizare a criptei și a zidului ce delimita altarul.

În vederea realizării unor secții de nivelment (arh. M. Margineanu Cârstoiu) a fost curățat și înregistrat canalul din C24. [Robert Constantin]

Periegheze și evaluări de teren

Alexandru Barnea, Adriana Panaite, Robert Constantin
Abrud (com. Adamclisi) – cercetare de teren, au fost identificate ceramică și piese de arhitectură: fus coloană marmură (L=1,67 m, D=0,45 m); fragment altar (Localizare X=739023 Y= 298650 Z=+58.13m); lucrat din calcar, s-a păstrat pe o lungime de 0,43 m și o grosime de 0,26 m. Bazinul de libații s-a păstrat pe o lungime de 0,16 m, lățimea fiind de 0,37 m. Piese se datează în epoca romană, sec. II-III. [Robert Constantin]

3. Alba Iulia, jud. Alba

Punct: Izvorul Împăratului

Cod sit: 1026.13

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 148/2008

Colectiv: Mihai Blăjan - responsabil (MNUAI)

Ca urmare a nenumărate audiențe, telefoane și intervenții, însoțite de promisiuni succesive lipsite de suport moral și civic, Consiliul Județean Alba, reprezentat de președintele Ion Dumitrel, a hotărât, odată cu venirea iernii, alocarea sumei de 5000 lei pentru „continuarea” cercetărilor arheologice în cimitirul medieval timpuriu (sec. X - XI) de la Alba Iulia – *Izvorul Împăratului*. Posesor al autorizației de cercetare arheologică sistematică nr. 148/2008 și al ordinului de deplasare nr. 508/14 octombrie 2008, în ziua următoare am început săpăturile arheologice în colțul de NV al necropolei. Prin trasarea SXIII (2 x 31 m) pe latura de N, paralel cu SXII 2007, s-a urmărit precizarea limitei de miazănoapte a cimitirului. Adâncimea șanțului măsoară 0,70 m la capătul estic și 0,30 m la extremitatea opusă.

Stratigrafia cuprinde, la bază, depozitul de argilă brun-negricioasă (0,30 m) suprapus de o depunere de pământ negru (0,20 m) asociată cu vestigii romane (bucăți de tegulae, spărturi din blocuri de calcar, fragmente ceramice și oase de animale). Humusul vegetal este un pământ negru (0,20 m), răvășit de arăturile agricole.

Inventarul secțiunii cuprinde două complexe arheologice: Groapă menajeră romană, situată la capătul estic al șanțului, are conturul oval (0,44 x 0,64 m). Corpul cilindric prezintă pereți săpați vertical și fundul plan. Pământul de umplutură conține un olan fisurat, bucățele de pământ ars, un tăciune de lemn ars, două oase de animale și fragmente ceramice gri.

M211, localizat pe latura de S a secțiunii, la 0,24 m adâncime, adăpostește scheletul unui copil cu vârsta de 2-3 ani (*infans I*), așezat în decubit dorsal, pe direcția VSV-ENE. Osemintele păstrate precar sunt reprezentate de resturi din calota craniană, porțiuni macerate din humerusul, omoplatul și clavicula dreaptă și două fragmente din diafiza femurului stâng. Inventarul lipsește.

Pe traseul șanțului s-au descoperit câteva fragmente ceramice din cultura Coțofeni și Hallstatt C, cioburi roșii și gri și resturi de tegulae din epoca romană.

SXIII marchează latura de N a cimitirului medieval timpuriu.

Abstract:

On the 15 of October 2008 we began the fourth campaign of archaeological excavations in Alba Iulia - "Izvorul Împăratului". By tracing the 13th excavation area (2 x 24.80 m) in the north-western corner of the necropolis, parallel with SXII/2007, we searched for the southern limit of the funerary area. The depth of the trench measures 0.70 m at the eastern corner and 0.30 m at the opposite end.

The stratigraphy includes at the base a brown - blackish deposit (0.30 m), superposed by a deposit of black earth (0.20 m) associated with Roman vestiges and vegetal humus (0.20 m) scattered by agricultural works.

The excavation area includes two archaeological features:

- A Roman garbage pit, situated at the eastern end of the trench: oval shape (0.44 x 0.64 m), cylindrical body, straight walls and flat base. The filling earth contains a fragmentary gutter tile, fragments of burnt soil, a piece of amber, two animal bones and greyish ceramic fragments.

- Grave 211, localized on the southern side of the excavation area, 0.24 m depth, shelters the skeleton of a 2-3 years old child (*infans I*), placed in dorsal decubitus, on WSW-ENE direction. The macerated bones preserve rests from the brain pan, parts from humerus, shoulder bone, right clavicle and ribs as well as two fragments from the *diaphysis* of the left femur. The inventory is missing.

On the route of the trench we discovered several ceramic fragments from Coțofeni and Hallstatt C cultures, grey and red fragments, remains of animal bones and tegulae fragments from the Roman period.

The 13th excavation area marks the northern side of the Early Mediaeval cemetery (10th-11th centuries). [traducere Adina Goșa]

4. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]

Punct: str. Munteniei nr. 15-17 – Sediul guvernatorului consular al celor trei Dacii

Cod sit: 1026.19

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 2/2008

Colectiv: Viorica Rusu-Bolindeț - responsabil (MNIT), Constantin Inel (MNUAI), Vlad Lăzărescu, Ana Lucreția Ignat (UBB Cluj)

În anul 2001 a fost deschisă o secțiune pe latura de E a rezervației arheologice – SXVII/01, iar anul trecut o alta, în extremitatea sudică a acesteia – SXVIII/07¹. Cercetarea viza cunoașterea situației vestigiilor arheologice din zona situată în afara gropii excavate, elementele de construcție ale acesteia din urmă fiind dezvelite în campaniile precedente.

Cercetarea arheologică din anul 2008 a avut prin urmare ca obiective principale continuarea dezvelirii vestigiilor din secțiunile deschise în anul 2001 (SXVII/01), respectiv 2007 (SXVIII/07). Datele tehnice referitoare la acestea vor fi descrise mai jos:

Secțiunea SXVII/01

Este amplasată pe latura estică a complexului arheologic, la 6,30 m spre E de limita estică a gropii excavate. Inițial a avut dimensiunile de 10,50 x 2,50 m, însă datorită intemperiilor, profilul s-a prăbușit, motiv care a necesitat extinderea dimensiunilor, care acum sunt de 11,30 x 3,40 m. Este orientată N-S și s-a pornit de la adâncimea de -1 m. Nivelul la care se ajunsese în anul 2003 era reprezentat de ultima fază de locuire romană. Aceasta se anunța printr-un nivel de dărâmtură, reprezentat de multe materiale de construcție, în special prin țigle și olane de acoperiș. În acest an, după îndepărtarea resturilor acoperișului construcției respective, am descoperit un colț al unei clădiri romane, situat în extremitatea sudică a secțiunii. Construcția respectivă are dimensiunile dezvelite de 4,30 x 1,10 m. Cele două ziduri din care este constituit colțul ei nord-vestic au fost realizate în două tehnici diferite. Astfel, zidul orientat SV-NE al clădirii, dezvelit pe o lungime de numai 1,10 m (restul lui merge sub profilul vestic al secțiunii) a fost construit în tehnica *opus mixtum*, având preponderent asize din piatră, combinate la partea superioară cu asize din cărămidă, legate cu mortar. Modul de construcție a acestui zid (din care a fost surprinsă fundația și o parte din elevație) este foarte îngrijit, o modalitate similară de realizare fiind întâlnită atât la clădirea din colțul sud-vestic al SXVIII/07, cât și în cazul construcțiilor aparținând ultimei faze de locuire romană dezvelite în groapa excavată. În ceea ce privește ce-al de-al doilea zid aparținând clădirii romane din colțul sud-vestic al SXVII/01, acesta este orientat NE-SV și a fost descoperit pe o porțiune de 4,30 m, respectiv pe diagonală pe lățimea secțiunii. O mică parte a sa a fost distrusă de groapa de implantare a unei fântăni contemporane, surprinse în colțul sud-estic al secțiunii (vezi mai jos). Tehnica sa de construcție este însă diferită de cea a zidului cu care formează colțul clădirii situate în jumătatea sudică a secțiunii SXVII/01. El pare să fi avut paramente din piatră, în timp ce în interior a fost realizat dintr-un amestec de materiale tegulare refolosite prinse cu mortar, de la cărămizi la țigle și olane de acoperiș, *pilae* circulare de hypocaust, respectiv tuburi ceramice utilizate pentru conducerea aerului cald în pereții camerelor. De asemenea, el nu se țese cu zidul menționat mai sus, ci este adosat acestuia. Totodată, fundația lui pare să fie amplasată pe o podea de *opus signinum* care ar putea să reprezinte un nivel de călcare al zidului cu care constituie colțul clădirii din colțul sud-estic al secțiunii SXVII/01, această podea fiind păstrată numai de o parte și de alta a acestui zid. Prin urmare, cele două ziduri descrise mai sus reprezintă două faze diferite ale clădirii romane surprinse în colțul sud-vestic al secțiunii. Din umplutura din interiorul ei au fost descoperite fragmente de tencuială pictată policromă (roșu pompeian, albastru, verde). Deocamdată, cu excepția țiglelor de acoperiș (prinse *in situ* deasupra zidului orientat NV-SE al clădirii), care poartă sigla legiunii a XIII-a Gemina, însoțită de câteva antroponime, nu avem elemente de datare care să ne ofere repere cronologice precise cu privire la datarea celor două faze ale clădirii descoperite. După poziția stratigrafică, deocamdată o încadrăm ultimei faze de locuire romană, datate la mijlocul și în al treilea sfert al secolului al III-lea p. Chr. Cercetarea clădirii respective nu a fost încheiată, în secțiunea SXVII/01 s-a ajuns la adâncimea de -1,70 m în această campanie. Ea va fi cercetată în continuare anul viitor.

În colțul sud-estic al secțiunii a fost surprinsă o fântână modernă. Groapa ei de implantare, pornită imediat de sub solul actual, a distrus stratigrafia anterioară pe o porțiune de 1,60 m pe profilul de S și pe o lungime de 2 m pe profilul de E. Ea a fost dezvelită în suprafață în secțiune, având diametrul interior de 1,20 m, iar cel exterior de 1,80 m. Ghizdurile ei sunt constituite din pietre de râu de mari dimensiuni, așezate relativ ordonat unele peste altele, fără nici un liant. Din interiorul ei a fost scoasă umplutura până la adâncimea de -1,60 m, ea fiind constituită din gunoaie menajere de epocă contemporană. Nici cercetarea ei nu a fost încheiată.

Secțiunea SXVIII/07

Este situată în extremitatea sudică a rezervației arheologice, pe terenul care nu a fost distrus prin excavare. Inițial a avut laturile de 10 x 3 m. Datorită intemperiilor și a umpluturilor unor gropi moderne, profilele s-au prăbușit, fapt ce a necesitat extinderea ei, actual având 10,80 x 3,80 m. Este orientată N-S și de la adâncimea de -1,30 m, pe care am rămas în anul precedent, s-a ajuns la -2,70 m în campania 2008.

Principalele rezultate obținute în anul 2008 în această secțiune sunt legate de dezvelirea două construcții aparținând ultimei faze de locuire romană a sediului guvernatorului consular al celor trei Dacii (mijlocul și al treilea sfert al sec. III p.Chr.).

Astfel, în jumătatea de S a secțiunii a fost descoperită o clădire romană, ale cărei dimensiuni sunt deocamdată de 4,40 x 2,80 m, restul ei continuând spre E, respectiv V. Este compusă din două camere (denumite convențional camerele 4 și 5), ale căror ziduri, construite în tehnica *opus mixtum* (cu rânduri alternative de pietre și cărămizi prinse cu mortar) sunt foarte bine conservate. Camera 4 a acestei clădiri are dimensiunile de 2,70 x 2,40 m, din ea fiind surprins numai colțul nord-estic. În interiorul ei a fost găsit nivelul de călcare aflat la -2,20 m adâncime, reprezentat de o podea de mortar. Ea a avut într-o primă fază un *praefurnium* prin care se asigura încălzirea unei camere învecinate, situate spre E. Din aceasta din urmă a mai fost prinsă o porțiune de 1,30 m lângă profilul estic și o pilă de la instalația de hypocaust, restul ei continuând sub profilul estic al secțiunii. *Praefurnium*-ul a avut pereții constituiți din cărămizi și pietre prinse cu mortar, lățimea acestora fiind de 0,20 m. Gura cuptorului avea lățimea interioară de 0,30 m, înălțimea pe care s-a păstrat fiind de 0,45 m. La bază avea un strat de mortar cu grosimea de 0,05 m. La un moment dat, gura acestui *praefurnium* a fost obturată, la partea superioară fiind pusă o piatră de mari dimensiuni (0,40 x 0,40 x 0,35 m).

Camera 5 a clădirii romane din jumătatea sudică a secțiunii SXVIII/07, din care cunoaștem deocamdată colțul ei sud-estic, are dimensiunile de 2,30 x 2,10 m, restul ei continuând spre vest. Are păstrată și o parte a podelei realizate din mortar amestecat cu bucăți de cărămidă (*opus signinum*) (0,90 x 0,70 m x 0,15 m), precum și cărămizile de la *suspensura* instalației de hypocaust care o deservea.

Construcția romană din colțul nord-estic al secțiunii, denumită convențional camera 3, are deocamdată dimensiunile de 4 x 2,50 m. Din ea a fost surprins numai un zid, restul clădirii întinzându-se înspre N și E. Zidul dezvelit, cu lungimea de 4 m și lățimea 0,60 m, este și el construit în aceeași tehnică *opus mixtum* ca și clădirea descrisă mai sus, însă la realizarea lui au fost refolosite foarte multe materiale tegulare fragmentare, unele dintre ele ștampilate. El se aseamănă ca modalitate de construcție cu zidul orientat NV-SE al încăperii surprinse în jumătatea sudică a secțiunii SXVII/01. Din interiorul acestei camere au fost descoperite câteva fragmente de tencuială pictată policromă, fragmente ceramice și obiecte de sticlă

fragmentare. Aparține de asemenea ultimului nivel de locuire romană cunoscut al sediului guvernatorului, respectiv celui de-al doilea și al treilea sfert al sec. III p.Chr. Adâncimea la care s-a ajuns în interiorul camerei 3 este de -2,70 m, cercetarea ei urmând a fi încheiată în campania viitoare.

Datele oferite de stratigrafia secțiunii SXVIII/07 vin să completeze informațiile referitoare la stratigrafia complexului arheologic reprezentat de Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii pe latura sudică a zonei supuse cercetării arheologice recente. Astfel, s-a constatat că pe această latură, nivelele de locuire modernă sunt foarte bine atestate, atât prin construcții (un colț de clădire a fost surprins în extremitatea sudică a secțiunii), cât și prin prezența a cinci gropi menajere. Ultimul nivel de locuire romană este mult mai jos decât în cazul situațiilor stratigrafice constatate în săpăturile anterioare pe latura de N și pe cea de est a rezervației arheologice. În zona cercetată în acest an, depunerile moderne ating 1,50-1,80 m, fapt ce îngreunează cercetarea vestigiilor romane. În același timp însă, clădirile de mari dimensiuni dezvelite aici sunt la fel de bine conservate ca și cele descoperite în groapa excavată. Ele au aceeași orientare, aceeași tehnică de construcție, iar materialele arheologice descoperite sunt de același gen cu cele descoperite anterior pe același sit. Acest fapt confirmă continuarea spre S a complexului arheologic, în imediata sa apropiere (cca. 150 m S) fiind partea cea mai consistentă a Palatului guvernatorului, dezvelită de Adalbert Cserni între anii 1888-1908.

Cea mai importantă descoperire din acest an o reprezintă o statuie din marmură, reprezentând-o pe zeița vânătorii, Diana. Din ea s-a păstrat numai torsul, cu dimensiunile de 20 x 21 cm. Divinitatea este reprezentată în mișcare spre stânga, piciorul stâng flexat și faldurile rochiei ei înclinate spre dreapta, sugerând acest lucru. Este o piesă de o foarte bună calitate artistică și este a doua statuie a zeiței descoperită deocamdată la Apulum. Pentru situl de pe str. Munteniei, este pentru prima dată când a fost descoperită statuia unei divinități, deci valoarea acesteia este cu atât mai mare.

În secțiunea SXVIII/07, în clădirea romană din jumătatea sudică a secțiunii, au mai fost descoperite câteva fragmente de boluri *terra sigillata*, dintre care se remarcă unul ce are reprezentate în relief două divinități – probabil Athena și Hercules, provenit din atelierele ceramice ale Galliei centrale. În interiorul aceleiași clădiri, îndeosebi în camera 4, au fost găsite și alte artefacte, precum un ac de păr fragmentar din os, un capac de opaiț *pollychnis*, fragmente de boluri din sticlă, amfore fragmentare și ceramică comună.

Într-o groapă menajeră aparținând epocii contemporane, au fost găsite vase ceramice și din sticlă păstrate întregi, precum și gloanțe și cuie de grenadă din al doilea război mondial.

Predominant însă (75% din artefacte) este materialul tegular șampilat - cărămizi, țigle, olane - care poartă sigla legiunii a XIII-a Gemina, însoțită de antroponime. Lor li se adaugă un număr mare de ștampile ale trupelor speciale însărcinate cu paza guvernatorului: *pedites singulares*, *equites singulares* și *numerus singularium*. Acest gen de descoperiri confirmă caracterul oficial al acestui complex, astfel de material tegular nefiind întâlnit în structura locuințelor private. În campania acestui an au fost descoperite 170 de cărămizi, țigle și olane întregi sau fragmentare, care au șampilă sau semne particulare.

Campaniile viitoare vor avea ca scop dezvelirea construcțiilor romane de pe laturile de S și de est ale complexului arheologic, în vederea urgentei lor valorificări din punct de vedere istorico-turistic. Obiectivul major al eforturilor

noastre îl reprezintă restaurarea Palatului guvernatorului consular al celor trei Dacii și transformarea lui într-un parc arheologic, el fiind un sit unicat pe teritoriul României și unul dintre puținele cunoscute în Imperiul roman.

5. Albești, com. Albești, jud. Constanța

Punct: Cetate

Cod sit: 60954.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 43/2008

Colectiv: Livia Buzoianu – responsabil, Laurențiu Clianțe, Irina Nastasi (MINAC), Nicolae Alexandru (MA Mangalia), Maria Bărbulescu (UO Constanța)

Obiectivul campaniei arheologice 2008 a fost cercetarea unor carouri din sectorul C, zona *extra muros*, de-a lungul incintei de E din sector A (carourile noi cercetate: SC, c.57, 56, 55; carou reluat: SC, c.58); dezafectarea unor martori de săpătură (între L₁, L₂ - L₃); dezafectarea martorilor în sectorul de V al cetății (SA, c. 52-53-54/SA, c. 59-60-61). SC, c.58.

Planul vechi conține: incinta II din SB, etapa a II-a (curtina de S); incinta de E din etapa a III-a; un zid care pornește din colțul de SE al incintei II și are direcția S - N; zidul ocupă circa jumătate din lungimea martorului de E al caroului și se încheiea cu un alt zid pe direcția E-V; pe fundul caroului – slabe urme de pavaj.

Situația actuală: nu se mai păstrează zidurile din exteriorul incintei; apare clar pavajul, ce urmează direcția S-N, de-a lungul incintei a III-a. Suprafața păstrată a pavajului: 3,70 x 2,92 m. Între pavaj și curtea de S a incintei a II-a este o distanță de 1,57 m (spațiu liber). Spre limita de S a caroului pavajul continuă cu stânca naturală (amenajată ca pavaj).

Obiectivul: curățarea pavajului; urmărirea eventualelor urme de construcții (amenajări) în partea de E a caroului.

SC, c.57

Vechiul plan înregistra: urma unui zid E - V care suprapunea incinta (spre limita de SV a caroului). Zidul continua în SA, c.6.

Situația actuală: se păstrează urma zidului din colțul de SV al caroului; în SA, c.6 zidul este marcat numai la capete (în carou sunt însă blocurile căzute din zid. Zidul, pe direcția E - V este păstrat pe o lungime de 2,97 m. În SA, c.6, blocul situat pe traseul lui se oprește în dreptul diviziunii 6,28 m. Lățimea zidului este de 0,65 m; întreruperea este de 3,30 m. Blocul din SA, c.5, aflat pe linia zidului locuinței se situează totodată și pe linia de N a locuințelor L₁ - L₃. În jumătatea de E a caroului stânca naturală este amenajată ca pavaj. Este clar în acest carou traseul cortinei de E a incintei a III-a (asiza fundației și emplectonul). Lățimea incintei este de 1,09 - 1,10 m. Între stâncă și prima asiză a fundației – un strat de nivelare din pământ, gros de 0,30 - 0,40 m. Se păstrează o asiză din 4 blocuri de calcar orientate S - N, de dimensiuni medii. Dimensiunile asizelor (dinspre N spre S) sunt de 0,53 x 0,37 m; 0,56 x 0,56 m; 0,52 x 0,40 m; 0,40 x 0,30 m. O a doua asiză este incompletă (se păstrează numai spre SA, c.6). Blocurile de calcar sunt legate cu pământ. Ele stau pe un nivel de construcție gros de 0,14 m, din pământ cenușiu; sub ele se află un nivel de pământ galben de nivelare gros de 0,20 m. Același nivel de construcție se remarcă și sub pietrele zidului direcționat E - V (grosimea lui aici este de 0,20 m). La baza nivelului de construcție s-au aflat cioburi răzlețe, de la o locuire anterioară amenajării construcției. Sub zidul E - V grosimea stratului de nivelare (pământ peste

stâncă) este mai mare: 0,30 – 0,37 m. Stânca apare la –0,72 m de la asiza superioară a zidului.

În profilul de N se conturează nivelul de construcție al fundației zidului de incintă. El poate fi urmărit pe o lungime de 1,10 m (constă din pământ amestecat cu piatră sfărâmată).

În profilul de V – bloc de calcar, plasat pe linia zidului care a dispărut din SA, c.58 și a zidului E - V din SA, c. 57 (lungimea blocului = 0,65 m).

SC, c. 56

De-a lungul profilului de V se înregistrează un rând de pietre pe direcția S - N, păstrat pe o lungime de 2,65 m; el se află pe linia zidului ce suprapune incinta din SA, c. 57; lățimea = 0,50 m. Acest rând marchează probabil zidul de E al locuinței L₅. Pietrele apar la –0,47 m de la nivelul de călcare și stau pe un strat de pământ gros de 0,40 m. Stânca apare la –0,72 m de la nivelul actual de călcare. Profilele de S, V și N păstrează urme (pietre) de la nivelul amenajării construcției (în profilul de S ele apar la –0,30 m de la nivelul de călcare). La baza nivelului de construcție – cioburi izolate (mai ales în profilul de S). În profilul de E – nici o urmă (doar pământ negru granulos).

SC, c. 55

În profilul de V – un rând continuu de pietre pe linia zidului din SC, c. 57. Ele apar la –0,15 – 0,20 m de la nivelul actual de călcare; apar pe toată lungimea profilului de V și pe 1/3 din profilul de S. Stânca apare la –0,70 m de la nivelul actual de călcare. De-a lungul profilului de E – linie de pietre de la un posibil zid. Profilul de E – fără urme arheologice.

Dimensiunile probabile ale locuinței L₅: zidul de E (SC, c.57-55) = 10,35 m; zidul de N (SC, c. 57-SA, c. 5) = 6,25 m. Între L₅ – L₁ distanța este de 1,20 m. În martorul dintre SA, c. 3 – SA, c. 4 – este înregistrat (și vizibil încă în profil) un zid E-V ce poate reprezenta limita de S (într-o primă etapă) a locuinței L₅; deci latura de E poate să fi măsurat inițial (până la o nouă recompartimentare) 8,20 m lungime.

SA, c.5 – martor SA, c.5/SA, c.12.

Se creează o suprafață de 6,40 x 5,30 m între martorul spre SC, c.56 (la E), martorul spre SA, c.4 și SA, c.11 (la S), zidul de E al locuinței L₁ (la V) și blocurile rămase din zidul E - V din SA, c.6 și blocurile incintei a III-a.

În partea de V din SA, c.5 incinta a III-a urmărită de la S la N, are următoarele dimensiuni: se păstrează 2,20 m – întrerupere până la 4,80 (întreruperea este de 2,60 m) – continuă până la 10 m (limita de N a c.58). Lățimea incintei este de 1,15 m. Incinta este construită din blochete de calcar așezate orizontal, suprapuse în colțul de SE de alte blochete de la amenajări ulterioare pe incintă. La 4 m de la colțul de SV al c.5 apar în profilul de S blocuri de calcar, probabil în legătură cu cele din SA, c.11. Ele apar în profilul de S în linia continuă pe o lungime de 2,45 m; stau pe un pavaj de pietre surprins pe o suprafață de 1,50 x 1,80 m.

Locuința L₁

S-a desfăcut martorul dintre SA, c.12/SA, c. 13. Zidul de E al locuinței L₁ apare în linie continuă. S-a demontat parțial și martorul dintre SA, c.13/SA, c.20. Pavajul din dale mari din SA, c.13 este limitat spre S de un zid ce poate crea o compartimentare interioară. În profilul de V este clară linia continuă de pietre. Probabil este linia pavajului superior, iar așa-zisul „zid” de compartimentare din SA, c. 13 reprezintă limita pavajului superior spre N.

Locuințele L₂ – L₃

Demontarea martorului pe direcția S - N dintre L₂ - L₃ nu a surprins continuitatea zidurilor (de V la L₂ și de E la L₃). Traseul zidului de V al locuinței L₂ poate fi totuși reconstituit după amprenta lăsată pe teren. Pe pavajul din L₂ (SA, c.25-26) se

conturează forma unui cuptor circular, marcat de blocuri de calcar (diametrul exterior = 1,32 m; diametrul interior = 0,87 m).

Zidul de V al locuinței L₂ (păstrat pe o lungime de 2,80 m) stă pe o platformă rectangulară de lutuală și pământ ars la roșu de la o posibilă vatră (lungimea = 2,25 m; lățimea păstrată = 0,67 m).

SA, c.53-55 și 60-62

În partea de V a sectorului A s-a procedat la desființarea martorului S - N dintre c.53-55 și 60-62 (carouri săpate în campaniile din 2003 și 2004).

Sub martorul din SA, c.53-54 și 60-61 a fost surprins fragmentul unui zid lung de 8 m și lat de 1,15 m, orientat oblic, spre V. În c.53 zidul se leagă constructiv de capătul vestic al zidului Z. El este construit în aceeași manieră ca Z, având în parament blocuri mari orientate tot spre interiorul fortificației. Spre V de acest tronson de zid (notat cu Z') și legate structural avem alte două fragmente de zidărie, de același tip, păstrate pe cca. 2-3 m lungime și orientate E - V. În c.61-62 prezența acestor ziduri indică faptul că pe latura de V a fortificației a III-a avem același tip de organizare ca și pe latura de S, curtea fiind dublată spre interior de zidul Z' amplasat foarte probabil la aceeași distanță (5,50 m) ca și pe S. Traseul zidului de V al incintei trebuie să fi avut în acest caz aceeași orientare ca Z' (oblică față de cel sudic) și să fi urmat linia carourilor SA, c.65 – SB, c.99. Foarte probabil ca la intersecția celor două curte de V și de S, în perimetrul carourilor SA, c. 58, 65, 66 să fi existat un turn de colț care să fi preluat funcția turnului dezafectat din incinta a II-a.

Cercetarea viitoare își propune reluarea carourilor 58-59 din SA (în spațiul dintre curtea de S și zidul Z), 61-63 (cu eventuala continuitate a zidului Z' până la S de turn) și în SB, c. 81-101, 82-102 (la V de turn).

Conservarea primară va avea ca obiectiv locuințele L₁ - L₃ cercetate în campaniile arheologice anterioare.

Bibliografie:

Albești, *Raport preliminar*, CCA 2007, p. 40-42.

L. Buzoianu, M. Bărbulescu, *Ceramică greacă de uz comun din așezarea de la Albești (jud. Constanța): cămile, Pontica* 39, 2006, p. 169-183.

L. Buzoianu, M. Bărbulescu, *Relații cu insula Rhodos în lumina descoperirilor amforice de la Albești (jud. Constanța)*, în *Historiae Diversitas. Festschrift für Vladimir Iliescu zum 80. Geburtstag*, Academica Verlag 2006, Galați, p. 35-50.

Abstract:

The aim of the 2008 archaeological campaign was to excavate the *extra muros* area (the sector C squares), and along the Eastern precincts (in sector A) as well as dismantling some excavation baulks situated between dwellings L₁ and L₃, and in the western fortress area.

On the eastern side, partially covering the precincts, we excavated dwelling L₅. Dated towards the end of the 3rd century B.C., it aligns with the dwellings L₁ – L₃, situated inside the fortress.

The same type of space organization can be noted on the western side of the sector A, and on the southern side. The defensive wall is doubled by a strong wall on the inside (most probably at the same distance – 5.50 m, like on the southern side).

6. Babadag, jud. Tulcea

Punct: Cetățuie

Cod sit: 159669.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 127/2008

Colectiv: Gabriel Jugănarul - responsabil, Sorin Ailincăi (ICEM Tulcea), Alexandra Clara Țârlea (Univ. București), Mirela Vernescu (M Brăilei), Nicolae Mirițoiu (CCA București)

Cercetările din campania 2008 au avut ca scop finalizarea casetelor deschise în zona falezii, mai precis demontarea nivelului V.

În campania 2008 am continuat cercetările în cas. 5-6 și 7-8 prin demontarea nivelului V caracterizat prin existența unei suprafețe compacte de lut tasat, perforat de numeroase gropi săpate din nivelurile superioare. S-a observat că acest nivel suprapunea direct solul steril, în care au fost săpate gropi atribuite de noi celui mai vechi nivel de locuire din această zonă (nivelul VI).

Demontarea nivelului V și cercetarea exhaustivă a gropilor din nivelul VI s-a concretizat doar în cas. 7-8, unde au fost cercetate patru noi gropi ce conțineau puțin material ceramic și oase de animale. Tot în această campanie s-a efectuat o curățare atentă și desenarea tuturor profilelor din aceste secțiuni.

Materialul arheologic descoperit constă în ceramică și oase de animale, un loc aparte ocupând și un fragment de craniu uman descoperit în gr.1 (niv. I), care a perforat toate nivelurile arheologice, ajungând la o adâncime de 1,98 m. Menționăm că întreg lotul de materiale arheologice a fost complet prelucrat pe parcursul campaniei (spălare, restaurare, ambalare, desenarea materialului arheologic tipic).

Ca o concluzie a acestor cercetări, dacă nivelurile I-IV pot fi atribuite fără îndoială fazei a III-a a culturii Babadag (sec. VIII - începutul sec. VII a.Chr.), nivelurile V-VI pot fi încadrate în faza a II-a de evoluție a acestei culturi (sec. X - IX a.Chr.) datorită existenței a numeroase fragmente ceramice decorate prin imprimare.

Planul viitor de cercetare de la Babadag se va concentra asupra zonei din apropierea falezii, amenințate cu prăbușirea și, în primul rând, în continuarea cercetărilor din suprafețele deja începute (C 5-6; C 9), precum și deschiderea altora noi.

Bibliografie:

Ailincăi S.C., Jugănarul G., Țârlea A.C., Vernescu M., *Complexes cu oseminte umane descoperite în așezarea din prima epocă a fierului de la Babadag*, în *In Honorem Florea Costea*, Brașov, 2007, p. 46-76.

Ailincăi S.C., Jugănarul G., Țârlea A.C., Vernescu M., *Early Iron Age Complexes with Human Remains from the Babadag Settlement*, Peuce S.N. 3-4, 2007, p. 77-108.

Jugănarul G., *Coroplastica în cultura Babadag*, Peuce S.N. 1, 2003, p. 75-90.

Jugănarul G., *Cultura Babadag*, vol. I., Constanța, 2005.

Morintz S., *Quelques problèmes concernant la période du Hallstatt au Bas Danube à la lumière des fouilles de Babadag*, Dacia NS 8, 1964, p. 101-118.

Morintz S., *Probleme ale Hallstattului timpuriu din zona istro-pontică în lumina cercetărilor de la Babadag*, Peuce 2, 1971, p. 19-25

Morintz S., *Săpăturile de la Babadag, 1973-1974, 1977-1981*, Materiale, 1982, p. 58-64.

Morintz S., *Noi date și probleme privind perioadele hallstattiană timpurie și mijlocie în zona istro - pontică (Cercetările de la Babadag)*, Thraco - Dacia 8, 1-2, 1987, p. 39-72.

Morintz S., *Aspecte și probleme noi referitoare la cultura Babadag*, Symposia Thracologica 7, Tulcea 1989, p. 262-264

Morintz S., Jugănarul G., *Raport privind săpăturile arheologice efectuate în sectorul V al așezării de la Babadag*, Peuce 11, 177-202.

Morintz S., Jugănarul G., Munteanu M., *Așezarea din prima epocă a fierului de la Babadag*, Cercetări arheologice în aria nord-tracă 1, 1995, p. 222-235.

Abstract:

During the 2008 campaign we continued the investigations in squares 5-6 and 7-8 by removing level V, where there was an area of settled clay perforated by numerous pits dug from the upper levels. We noticed that this level was directly on the sterile soil. The oldest occupation level in this area (level VI) is represented by pits dug directly into the sterile soil.

In conclusion, levels I-IV can undoubtedly be attributed to the 3rd phase of the Babadag culture (the 8th century – beginning of the 7th century B.C.), while levels V-VI could be dated to the 2nd phase of the same culture (due to the presence of numerous pottery fragments with stamped decoration).

7. Banca Gară, comuna Banca, jud. Vaslui

Punct: Șapte Case

Cod sit: 162201.01

Colectiv: Ruxandra Alaiba (IAB)

În satul Banca Gară, comuna Banca, județul Vaslui, în punctul numit de localnici *Șapte Case*¹, situat pe malul stâng al râului Bârlad și al șoselei Iași – București, la 12 km N de municipiul Bârlad, ca angajat al Muzeului Județean "Ștefan cel Mare" Vaslui, între anii 1981-1989, cu întreruperile din anii 1984, 1987, am cercetat o stațiune arheologică cu mai multe niveluri de locuire. În anii acestui deceniu, inclusiv în cei în care nu s-a săpat, s-a prelucrat materialul descoperit. Practic, în total au fost nouă campanii de săpături, având în vedere realizarea, în anii 1982 - 1983, a câte două pe an. Am menționa și faptul că una din ele a fost îndelungată, campania anului 1986, ce s-a desfășurat între lunile iunie și octombrie, inclusiv. Este anul în care s-a săpat cu finanțare de la IEELIF. În total s-a cercetat o suprafață de 3400 m², aproximativ jumătate din vechiul areal al acesteia, care a dus la descoperirea unui număr de 142 de complexe arheologice din perioade diferite, din care 83 vor fi prezentate în acest prim raport final. Al doilea raport se va referi la așezarea specifică culturii Dridu.

S-a început cu prezentarea descoperirilor preistorice: complexe de locuire sărace specifice bronzului timpuriu (cpl. 38, 111), precum și un mormânt tumular de tip Životilovka - Volcans - Bursuceni (cpl. 118); câteva urme hallstattiene (cpl. 24), o locuință geto-dacică ușor adâncită, conservată parțial (cpl. 5a), câteva aglomerări de materiale (cpl. 6a, 9, 27a) și două gropi (cpl. 25, 108), din aceeași perioadă. Cele mai multe descoperiri se leagă, însă, de comunitatea sătească modestă, neconsemnată în izvoarele scrise, literate sau epigrafice, care a ocupat între mijlocul secolului al III-lea și începutul secolului al V-lea, un spațiu situat în apropierea văii Bârladului, la N de

noua provincie romană *Scythia Minor*, ce se întindea între 284-378 până în sudul Moldovei. Probabil că ultimele migrații ale sarmaților, goților, ulterior ale hunilor, au dus la decăderea nu și la renunțarea la această vatră de sat, cum indică puținele urme materiale din secolul al V-lea și al VI-lea, găsite în stratul de cultură.

Rezumând, din această perioadă s-au descoperit diverse complexe: trei locuințe din secolul al III-lea, una de suprafață nr. 4 (cpl. 33), două ușor adâncite nr. 2-3 (cpl. 27-28) și trei gropi nr. 2-3, 5 (cpl. 18, 21, 32); din secolele III - IV opt locuințe, din care șase de suprafață, nr. 1-3, 5-7 (cpl. 12a, 17, 29, 34, 72, 122), două ușor adâncite nr. 4-5 (cpl. 31, 78), 9 gropi, nr. 1, 4, 6-12 (cpl. 13, 24a, 32, 62, 74, 93, 94, 106, 116, 121) și trei aglomerări de materiale (cpl. 70, 73a, 86); din secolul al IV-lea 14 locuințe din care, 11 de suprafață (cpl. 1, 14-15, 26, 30, 35-36, 48, 51, 57, 96), trei ușor adâncite (cpl. 4, 77, 91), 19 gropi (cpl. 19, 26a, 33a, 37, 39, 49-50, 67, 69a, 71, 79-80, 92, 104, 113-115, 119-120, 95) și câteva aglomerări ceramice (cpl. 21a, 42-43, 60-61, 64, 88). De asemenea, s-au săpat și trei morminte, unul, nr. 5 din secolul al III-lea (cpl. 66) și două, nr. 3-4 din secolul al IV-lea (cpl. 20, 76). Publicarea complexelor preistorice și a celor din prima jumătate a mileniului I, descoperite de noi în cadrul stațiunii, a urmărit descrierea întregului inventar arheologic al acestora, în mare parte aflat *in situ*, în raport cu locul descoperirii, planurile și profilele de complexe, tipurile de locuințe iar în cadrul lor a inventarelor specific. Prezentarea tuturor datelor legate de fiecare complex va pune la dispoziția celor interesați de această perioadă, un material arheologic destul de bogat și diversificat.

Din așezarea datată între mijlocul secolului al III-lea și primele decenii ale secolului al V-lea s-au săpat 25 de locuințe și un atelier de olărie cu două cuptoare, amplasate în afara laturilor lungi. De pe grătarul cuptorului A și din preajmă au rămas părți de la 33 de vase, iar de pe grătarul cuptorului B, părți de la 23 de vase. Prezența lor în așezări reprezintă dovada lucrării ceramicii la fața locului. Producția lor acoperea nevoile comunității, dar asigura și schimbul.

Printr-o colaborare cu un specialist antropolog, Georgeta Miu și altul arheozoolog, Simina Stanc, s-au analizat mormintele de înhumare descoperite în suprafața investigată, atribuite unor perioade de timp diferite: M3 și M4 (ambele descoperite în sectorul A, primul în 1983 și al doilea în 1986), dateate în secolul al IV-lea (de tip Sântana de Mureș), M5 (descoperit în 1988 tot în sectorul A) din secolele III-IV și M6 (descoperit în 1988 în sectorul C), specific bronzului timpuriu. Lazăr Bireescu, în studiul său cu privire la interpretarea ecologică a solului aluvial molic, a definit principalele însușiri morfologice, dar și însușirile fizice, chimice sau biologice ale acestuia.

S-au adus date cantitative cu privire la: ceramica uzuală lucrată cu mâna, fină modelată la roată sau de import, vase de sticlă, unelte, ustensile casnice și de uz gospodăresc, precum cuțite de fier, topoare, accesorii pentru veșminte, cataramă, fibule, obiecte de toaletă, oglinzi cu tamga și piepteni de os sau podoabe, mărgelă, pandantivi, lăntișoare de bronz, părți de la materialele folosite pentru construcția locuințelor, resturi de faună.

Note:

1. Descoperirile arheologice din secolele XVIII-XIX au consemnat aici existența unui cătun. Zona se numește și *Slătioara*, după podul de peste Bârlad. Numerotarea complexelor s-a realizat în ordinea descoperirii lor.

Bibliografie:

R. Alaiba, G. Miu și S. Stanc, *Studiul arheologic și antropologic al mormintelor de la Banca Gară - Șapte case, jud. Vaslui*, în *Memoriile Secțiilor Științifice*, seria IV, 28, 2005, p. 153-160.

R. Alaiba, *Atelierul de olărit descoperit în așezarea Gara Banca - Șapte Case, din secolul al IV-lea - începutul secolului al V-lea*, *Acta Musei Tutovensis*, Bârlad, 2007, p. 18-36.

Eadem, *Banca Gară - Șapte case, descoperiri din perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului și din bronzul timpuriu*, *ActaMM* 25-27, 2007, p. 608-618.

R. Alaiba, Simina Stanc, *Șantierul arheologic Banca Gară, punctul Șapte Case, secolele III-IV - locuințe*, *Arheologia Moldovei*, 2008.

Résumé:

Les recherches archéologiques effectuées dans le village Banca Gară, commune Banca, département Vaslui, dans l'endroit dénommé par les habitants *Șapte Case*, situé sur la rive gauche de la rivière Bârlad et de la chaussée Iași - Bucarest, à 12 km N du municipe Bârlad, entre 1981-1989, avec les interruptions des années 1984 et 1987, ont mené à la recherche par des fouilles d'une surface de 3400 m, approximativement la moitié de l'ancienne surface, et à la découverte de sept habitations de surface et de quatre habitations légèrement approfondies des IIIe-I^e siècle ap. J.Ch.

Les habitations, avec celles du I^e siècle, font partie du vaste village habité par l'une des communautés rurales daco-romaines, qui s'est formé dans l'espace à l'est des Carpates et s'est développé pendant les années qui ont suivi à la retraite des autorités romaines de la *Dacie* (274-275) et du territoire de N de la *Moesie*.

Résumant, c'est de cette période qu'on a découvert 83 complexes: trois habitations du IIIe siècle, une habitation de surface no. 4 (cpl. 33), deux légèrement approfondies no. 2-3 (cpl. 27-28) et trois fosses no. 2-3, 5 (cpl. 18, 21, 32); des IIIe-IVe siècles huit habitations, dont six de surface, no. 1-3, 5-7 (cpl. 12a, 17, 29, 34, 72, 122), deux légèrement enfoncées no. 4-5 (cpl. 31, 78), 9 fosses, no. 1, 4, 6-12 (cpl. 13, 24a, 32, 62, 74, 93, 94, 106, 116, 121) et trois agglomérations de matériaux no. 1-3 (cpl. 70, 73a, 86); du IVe siècle 14 habitations dont, 11 de surface (cpl. 1, 14-15, 26, 30, 35-36, 48, 51, 57, 96), trois légèrement enfoncées (cpl. 4, 77, 91), 19 fosses (cpl. 19, 26a, 33a, 37, 39, 49-50, 67, 69a, 71, 79-80, 92, 104, 113-115, 119-120, 95) et 13 agglomérations céramiques, cpl. 21a, 42-43, 60-61, 64, 88. Pour la période comprise entre les IIIe-IVe siècles, on a signalé sept habitations de surface: no. 1, cpl. 12a, no. 2, cpl. 17, no. 3, cpl. 29, no. 4, cpl. 33, no. 5, cpl. 34, no. 6, cpl. 72, no. 7, cpl. 122 et quatre légèrement enfoncées: no. 1, cpl. 10, no. 2, cpl. 27, no. 3, cpl. 28, no. 4, cpl. 31, no. 5, cpl. 78. Les résultats de ces investigations ont relevé une communauté villageoise modeste, dont on a dévoilé en grande partie le site et partiellement la nécropole qui a essayé de couvrir le nécessaire journalier par les propres activités, mais qui entretenait aussi des liaisons d'échange avec les voisins, et aussi avec les zones plus écartées. Celle-ci a occupé, pendant la période comprise entre le IIIe siècle et le début du Ve, un espace situé près de la vallée du Bârlad, situé au nord de la nouvelle province romaine *Scythia Minor*, qui s'étendait entre les années 284-378 jusqu'au S de la Moldavie.

8. Beclean, jud. Bistrița-Năsăud

Punct: Băile Figa

Cod sit: 32492.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 12/2008

Colectiv: Valerii Kavruk, Dan Lucian Buzea, Adela Mateș (MNCR), Anthony F. Harding (Univ. Exeter), Dan Ștefan, Magdalena Duțescu (Univ. București)

Situl este amplasat în nord-vestul Podișului Someșan, la cca. 3 km S de marginea estică a orașului Beclean și cca. 600 m NV de marginea nordică a satului Figa. El ocupă valea unui pârau (Pârâul Sărat) care străbate partea inferioară a unei depresiuni ce s-a format deasupra unui zăcământ de sare gemă.

Situl a fost descoperit în anul 1977 de geologul bistrițean dr. Ioan Chintăuan. În anii 2005 – 2006, a fost efectuată examinarea și evaluarea științifică a sitului. În anul 2008 situl a fost clasat ca monument istoric de grupa A. În anul 2007 au fost făcute primele săpături arheologice sistematice. Acestea au fost efectuate în trei secțiuni. În SI au fost descoperite vestigii privind exploatarea minieră a sării (unelte de piatră de minerit, „troace”, fragmente de scară, ciocane și lopeți de lemn și altele). SII a secționat o movilă de pământ. S-a constatat că această movilă a rezultat din săpături de extragere a sării. SIII a scos în evidență o concentrare de construcții și amenajări din lemn. Analizele C14 au arătat că situl datează din epoca bronzului târziu, prima și a doua epocă a fierului, din perioada post-romană și din sec. XIX.

Obiectivele cercetărilor desfășurate în acest an au fost: delimitarea cât mai precisă a sitului, stabilirea conexiunilor dintre elementele de lemn aflate *in situ*, precizarea stratigrafiei, încadrarea cronologică, deslușirea metodelor de exploatare a sării.

Au fost continuate săpăturile în SI și SIII. Totodată, în scopul precizării perimetrului sitului, au fost deschise 17 noi secțiuni și sondaje (SIV – XX), din care 9 în cuprinsul sitului și 8 în preajma acestuia. Secțiunile și sondajele VII, IX, XIV, XVI, XIX și XX au fost lipsite de vestigii. În sondajele IV, V, VI, efectuate pe dealul aflat la V de pârau au fost descoperite doar fragmente de vase ceramice izolate din epoca bronzului. În secțiunile și sondajele III, VII, X, XI, XII, XIII, XV, XVII și XVIII, au apărut urme de construcții și amenajări din lemn. Astfel s-a putut preciza că situl cuprinde o suprafață de cca. 500 m (N – S) x 200 m (V – E), pe ambele maluri ale pârauului, cu predilecție la E de Pârâul Sărat.

Sondajele X, XI, XII, XIII, XVII și XVIII, după ce s-a constatat că au urme de construcții și amenajări din lemn, au fost conservate prin astupare. Cele mai concludente rezultate au fost obținute în secțiunile SI, SIII, SVII și SXV, deschise în apropierea imediată a Pârâului Sărat.

SI a fost extinsă până la 134 m². În partea estică a secțiunii a fost parțial dezvelită o construcție rectangulară (3,8 x 2,8 m). Pereții erau alcătuiți din bârne despicate în două, suprapuse în poziție orizontală. La jumătatea lungimii, pereții sunt sprijiniți de stâlpi verticali. În interiorul construcției se aflau două bârne dispuse în cruce care sprijineau pereții împotriva presiunii pământului din exterior. Această construcție a secționat garduri din nulele împletite. Cercetarea acestei construcții nu a fost finalizată, însă aspectul ei sugerează un puț de intrare în mină. Deocamdată, nu dispunem de rezultatele analizelor C14 care ar permite încadrarea cronologică a acestui complex.

În partea vestică a secțiunii, în nămolul sărat, alături de locul în care în 2007 au fost cercetate 2 „troace”, a fost descoperită o scară din lemn. Unul dintre capetele era rupt din vechime. Împreună cu fragmentele de la aceeași scară, descoperite în 2007, ea avea lungime de cca. 3,5 m și lățime de 0,50 m. Laturile lungi au fost perforate pentru fixarea fușceilor, acestea din urmă fiind și ele perforate la capete pentru a fi fixate cu pene de lemn.

În stratul de nămol, au mai fost descoperite: un ciocan de lemn, două lopăți de lemn, un ciocan de piatră de minerit. Scara, ciocanele de lemn și lopățile, își găsesc cele mai apropiate analogii la Valea Regilor din Maramureșul de N și, după toate probabilitățile, datează din epoca bronzului târziu. Datele stabilite în urma analizei C14 efectuate asupra unor mostre de lemn din SI se încadrează în sec. XV – XIV a.Chr., iar o singură mostră datează din sec. III.

În această secțiune cercetările nu au fost finalizate, urmând a fi continuate în campaniile viitoare.

SIII (384 m²) a fost deschisă în partea nordică a sitului, pe ambele maluri ale Pârâului Sărat.

Săpăturile au dezvelit o grupare de diverse construcții și garduri de lemn *in situ*, ce cuprindea suprafața de cca. 19 x 21 m. Din E și N, această grupare a fost delimitată de un gard arcoidal din nulele împletite, sprijinite pe pari înfipti în pământ. În interiorul acestei grupări, majoritatea gardurilor erau făcute din nulele împletite, iar pe alocuri – din scândură masivă de stejar sau din pari despicați în două. În mijlocul grupării se distinge o construcție (cca. 10 x 2,5 m) care în jumătatea sa nordică are forma a trei cercuri deschise împreunate, dispuse în linie orientată N – S, iar în partea sudică are un palier cu pereți relativ paraleli. Pereții acestei construcții, în cea mai mare parte, au fost alcătuiți din pari înfipti în pământ și nulele împletite. În partea sudică această construcție pare să fi secționat un gard din scânduri masive de stejar înfipte în pământ. Spre deosebire de restul scândurilor ale acestui gard, care intră foarte adânc în nămol (peste 1 m adâncime), primele patru scânduri dinspre N ale acestui gard au intrat în nămol mai puțin adânc (0,2 - 0,4 m). Aceste din urmă aveau capetele de jos rotunjite. Dacă se va confirma că gardul din scânduri este anterior celui din nulele împletite, atunci putem presupune că, înainte să fie secționat de gardul de nulele, în gardul de scândură era lăsată o nișă (ușă, poartă?) cu partea superioară arcuită. În jumătatea de N, construcția alcătuită din nulele împletite era acoperită cu traverse masive perforate la capete. În aceste perforații erau introduse vârfurile parilor de care se sprijineau pereții. Totodată, alături de aceste traverse, construcția era acoperită cu crengi și nulele de alun (?).

În partea de V a SIII au fost dezvelite urmele unei construcții circulare (1,7 x 1,6 m, din nulele care, conform analizei C14 (Oxford), datează din prima jumătate a sec. al XIX-lea.

Artefactele descoperite în SIII cuprind unelte de piatră de minerit, dintre care una cu urme de pictură cu roșu, precum și o serie de obiecte din lemn: o lopățică, o covată, câteva cepuri cu secțiunea rectangulară, „cărlige” cu orificiu dreptunghiular la capătul posterior, două piese de formă arcoidală perforate, o posibilă osie de lemn de la cărucior și altele.

În partea de NV a SIII, a fost descoperit un complex adâncit cu ceramica din epoca bronzului timpuriu (de tip Iernut - Zoltan), suprapus de structurile de lemn descoperite *in situ*.

Datele C14 (Oxford) asupra unui lot de mostre de lemn selectate în SIII cuprind: cca. anii 2.450 - 2.400 a.Chr. (o singură mostră), cca. 900 - 750 a.Chr. (majoritatea construcțiilor din lemn *in situ*), sec. al XIX-lea (o nua dintr-o construcție de formă circulară descoperită în partea vestică a secțiunii).

Cercetarea în SIII nu a fost încă finalizată. În aceste condiții, nu ne putem pronunța cu certitudine asupra destinației structurilor de lemn din prima epocă a fierului descoperite *in situ*.

SVII (154 m²) a fost deschisă la 10 m N de SIII, pe malul estic al Pârâului Sărat. În cuprinsul acestei secțiuni au fost descoperite două complexe. În albia pârâului a fost dezvelită o jumătate dintr-un gard de formă circulară (se pare că cealaltă jumătate a fost distrusă) alcătuit din nuiele împletite sprijinite pe pari înfipti în pământ. Pe vârful malului înalt a fost dezvelit conturul unui complex adâncit. Acesta este de formă ovală (cca. 5 x 3 m), are umplutura formată din pământ de culoare neagră în amestec cu fragmente ceramice preistorice, după toate aparențele din epoca bronzului. În partea centrală a complexului se observă o aglomerare pe suprafața de cca. 4 x 2 m, de pietre. Complexul a fost conservat pentru a fi cercetat în campania viitoare.

SXV (15 m²) a fost deschisă în albia Pârâului Sărat, la cca. 150 m S de SI, în imediata apropiere a locului în care I. Chintăuan a descoperit în 1977 "troaca" și unde, noi am mai observat capătul rupt al unei alte "troace". Săpăturile au scos în evidență faptul că "troaca" se afla în stratul de nămol, în poziție oblic-verticală, iar alături de ea, ușor mai jos, în poziție orizontală, se afla o scară de lemn, similară cu cea descoperită în SI. Dintre artefactele descoperite remarcăm un fragment de unealtă de piatră de minerit și o serie de obiecte de lemn, printre care menționăm o piesă care arăta ca un cârlig confecționat dintr-o ramură, având la capătul posterior un orificiu rectangular în care se afla introdusă o "pană" mică de lemn.

Având în vedere complexitatea situației, SXV a fost conservată prin umplerea cu solul excavat din ea, urmând ca în viitor aici să fie deschisă o suprafață mai mare.

În situl de la Băile Figa au fost identificate structuri, instalații și artefacte care erau folosite la exploatarea sării. Cercetările, deși nu sunt finalizate, au adus importante contribuții la cunoașterea unor aspecte legate de exploatarea sării. Dincolo de acestea, remarcăm și faptul că cercetările de la Băile Figa au furnizat un lot bogat de lemn preistoric foarte bine conservat, ceea ce va contribui la crearea în viitor a unei scări dendrocronologice specifice zonei.

Totodată, situl are un potențial turistic ridicat. Demararea lucrărilor de amenajare a unei stațiuni balneare în apropierea sitului, impune, pe de o parte, măsuri sporite de protejare a vestigiilor arheologice, iar pe de altă parte, facilitează integrarea sitului în sfera serviciilor turistice.

Abstract:

The site is in the north-western part of the Someș Plateau, at about 3 km south from the eastern part of Beclean town, and about 600 m north-west from the northern side of Figa village. The site covers the valley of a stream (The Salty Stream) which crosses the inferior part of a valley which is formed above a rock salt deposit.

The site was discovered in 1977 by Dr. Ioan Chintăuan, a geologist from the County Museum Complex in Bistrița. During 2005 - 2006 we made the examination and the scientific evaluation of the site. In 2008 the site was classified in the National Heritage, in the Historic Monuments List as an A grade historic monument. In 2007 we made the first systematic archaeological investigations.

The goals of the 2008 excavation were: a more precise demarcation of the site limits, to establish the connections between the wooden elements found *in situ*, stratigraphic

observations, and to study the salt exploitation methods. Also, we continued the excavations in the trenches SI and SIII. On the purpose of site demarcation, we opened 17 new trenches and soundings (SIV - XX). Nine of these were inside the site, and eight were around it. The most important results came from the trenches: SI, SIII, SVII and SXV, opened right near The Salty Stream.

Trench I was expanded and reached the surface of 134 sq.m. In the eastern part of the trench a rectangular construction (3.8 x 2.8 m) appeared. The structure is made by splinted beams, which were settled one to another, so that it formed vertical walls. Some of these beams had splinted ends, to be easier to join them. At half the length, the walls are supported by vertical posts. Even if the excavation of this construction is not finished yet, we assume it is the entrance in a mining pit. In the western side of the trench, it was found a wooden ladder (3.5 m x 0.50 m). The long sides were perforated so it was easy to introduce the lease bars, which were pierced so they were attached with a truncated wooden nail.

In the mud layer we also found tools made of wood and stone. The C14 analysis made on some wood samples from here is framing the archaeological traces in 15th-14th century B.C. and 3rd century. The investigations will go on in a future campaign.

Trench III (384 sq.m.) was opened in the northern part of the site, on both shores of The Salty Stream. In this area we uncovered several structures and wooden fences *in situ* which were covering a 19 x 21 m surface. From eastern and northern sides this group was limited by an arched fence made of wattle, supported by vertical sticks stiffed into the ground. In the western part of the trench it can be seen a special structure, of about 10 x 2.5 m, which in its northern side has the shape of three circles opened joined, with a general orientation N - S. The structure was covered also by hazelnut tree branches and wattle.

In the western part of the trench we uncovered the traces of a circular structure made of wattle, which, according to C14 analysis, it is dated to the first half of the 19th century.

In SIII we discovered stone tools and several wooden objects.

Ceramic also appeared in a Bronze Age complex found in the north-western part of the trench. The ceramic can be framed into Early Bronze Age (Iernut-Zoltan type) superposed by wooden structures discovered *in situ*. The excavations in SIII are not finished yet.

Trench VII had a surface of 154 m and was opened at 10 m north from S. III, on the eastern shore of The Salty Stream. Here two separated contexts were discovered. One is near the stream bank, and is formed by a circular wattle fence, made of sticks stiffed into the ground and wattle walls made on the supporting sticks. On the top of the hill, an inhabitation complex (5 x 3 m) was discovered which has an oval shape. The filling is made of black earth mixed with ceramic fragments from the Bronze Age. In the central part of the context was found an amount of stones on a 4 x 2 m, in rectangular shape. This complex was preserved, so it can be investigated in a future campaign.

Trench XV has 15 sq.m. and was opened in the central-southern part of The Salty Stream, right near the place from where Ioan Chintăuan removed the first trough. The excavations revealed the presence of another trough. The excavations revealed the fact that the trough was in a consistent mud layer and the position was oblique-vertical, and right beside it, was found a wooden ladder, similar with the one discovered in

Trench I. Here we also found several mining tools. Considering the complexity of the archaeological situation, the area was preserved, and the excavations will go on in a future campaign.

At the Băile Figa site we identified structures, installations and artefacts which were used for salt or brine exploitation. The excavation is not finished yet, but the excavations already brought very important contributions to our knowledge on prehistoric salt exploitation. Beyond the aspects concerning salt exploitations, we notice that the Băile Figa site provided a consistent mass of prehistoric wood (in a very good state of preservation) unique for the moment in Eastern and South-eastern Europe. The excavations from here will promote a future dendro-chronological scale.

The site has high touristic potential. The starting of some arrangements works for a balneal spa near the site imposes increased measures for site protection on one hand, and on the other hand it facilitates the integration of the site in the touristic services.

9. Bucșani, com. Bucșani, jud. Giurgiu

Punct: La Pod

Cod sit: 101387.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 64/2008
Colectiv: Cătălin Bem – responsabil (MNIR), Carmen Bem (CIMEC), Alexandru Ciornei, Cătălin Nicolae (FIB),

În campania din anul 2008 s-a urmărit finalizarea cercetării nivelului superior din *tell*-ul de *La Pod* pe întreaga suprafață, precizarea legăturilor dintre locuirile succesive din *tell*-uri și lunca preistorică, dintre mediu și om.

Oportunitățile oferite de identificarea unei finanțări suplimentare (prin proiectul Chronos – cu finanțare PNCDI 2) ne-a permis prelungirea termenului fixat pentru finalizarea cercetării nivelului superior. Astfel, investigații suplimentare vor fi posibile din campania 2009.

Rezultatele esențiale ale cercetărilor din microzona Bucșani se înscriu în cele trei mari obiective propuse încă de la început - evoluția comunităților de pe *tell*-ul *La Pod*, evoluția cultural-cronologică a microzonei și, nu în ultimul rând, evoluția luncii preistorice. *Tell*-ul de *La Pod* are trei niveluri de locuire gumelnițeană (separate între ele de depuneri aluviale). Pe grindul inițial, sub primul nivel de locuire, resturile unei alte stațiuni gumelnițene din amonte au fost depuse în urma unei inundații de amploare.

Până în prezent în *tell*-ul de *La Pod* au fost deschise trei mari suprafețe și efectuat un sondaj (plecând de la un caroiș clasic de 2 x 2 m, peste care se suprapune un caroiș de 8 x 8 m), după cum urmează – S.alfa-906 m², S.beta-216 m², S.gamma-66 m², S1-4 m². Totalul suprafeței deschise cercetării este de 1192 m². În campania 2008, cercetarea s-a efectuat numai în suprafața beta.

Ansamblul de stațiuni Bucșani-Pădure ocupă întreaga terasă inferioară a Neajlovului în dreptul satului Bucșani, relevând o succesiune verticală și orizontală Boian-Giulești – Gumelnița – epoca bronzului – Latène – sec. III-IV p.Chr. – perioadă medievală (sec. XIII-XVIII). *Tell*-ul de *La Pădure* are ultimul nivel contemporan, după cele mai multe probabilități, cu ultimul nivel al *tell*-ului de la *Pod*.

În *tell*-ul de la *Pădure*, a fost deschisă cercetării o suprafață de 124 m².

Cercetarea și înregistrarea microstratigrafică este urmată de o perioadă de analiză postsăpătură, continuată și după încetarea campaniei.

În campania 2008, cercetării microstratigrafice i s-a adăugat o analiză spațială a evoluției primelor momente de reocupare a *tell*-ului. Începută în campania 2007, prin scanarea 3D a întregii suprafețe beta, aceasta a continuat prin scanări repetate, realizate după demontarea progresivă de unități stratigrafice, obținându-se posibilitatea unei mai bune vizualizări și a înțelegerii superioare a primelor momente ale construirii celui de-al treilea "sat" de pe *tell*. Pentru a avea o imagine completă asupra acestor începuturi, un martor a fost păstrat spre cercetare în campania 2009.

De asemenea, s-a finalizat realizarea unei noi ridicări topografice.

În plus, au continuat prelevările de probe pentru datări paleomagnetice. Faptul că majoritatea construcțiilor ultimului nivel sunt suspendate, a impus prelevarea a numeroase probe. Prăbușirea platformelor și ușoara deplasare a lor în timp impietează asupra acurateții rezultatelor paleomagnetice, neputându-se utiliza decât acelea provenite din probe care nu au fost mișcate de la ultima impresiune termică.

Din unitățile stratigrafice susceptibile de a oferi informații suplimentare (platforma Loc11, refaceri ale acesteia, sedimente exterioare sau acumulări sub platforma Loc11) a fost sitat un volum de sediment mai mare de 3000 litri.

Au fost prelevate două coloane pentru analize granulometrice de pe profilul estic al suprafeței gama. De asemenea, a fost realizată o dublă analiză prin metoda XRF asupra aceluiași lot de 31 de fragmente ceramice (în cadrul proiectului CEEX *Dezvoltare și optimizare de noi resurse de plasmă pentru diagnosticarea prin ablație ionică a suprafețelor: studii și analize. Plasmadais*, pe de o parte, și, pe de alta, cu implicarea Platformei de formare și cercetare interdisciplinară în domeniul arheologiei Iași).

Rezultatele cercetării:

O groapă din epoca bronzului, două din perioadă medievală și alte două, foarte probabil, contemporane, perforau Loc11 sau exteriorul său nordic. De formă cilindrică, aveau adâncimi între 0,74 și 1,16 m. Exceptând o serie redusă de fragmente ceramice caracteristice, restul inventarului este exclusiv gumelnițean, antrenat din depunerile anterioare săpării gropilor.

Am continuat cercetarea Loc11 – suspendată, cu etaj și având două încăperi. Nucleul inițial al vetrei încăperii mari a fost conservat pentru prelevarea integrală în campania 2009, putând deveni un obiect expozițional de efect.

Extremitățile blănilor de lemn ale platformei, amplasate transversal față de axul lung al locuinței, suspendate deasupra golului săpat dedesubt, erau adosate tălpii pe care au fost construiți pereții exteriori. Fixarea tălpilor s-a realizat pe un strat de chirpic, pe marginea gropii săpate. Noile informații obținute vor putea fi utilizate, alături de cele obținute în campaniile anterioare, pentru reconstituirea grafică a sistemului constructiv. Loc11 de la Bucșani este una dintre puținele construcții gumelnițene despre care s-au putut obține informații privind structura tavanului și modul de ridicare a acoperișului.

Am reușit identificarea unei părți a sedimentului rezultat din săparea gropii peste care a fost ridicată Loc11. Suferind transformări pedogenetice diferite de restul sedimentului rămas *in situ* – nivelul intermediar, conține în proporție de 90% material arheologic caracteristic acestuia, deși, fizic, aparține nivelului superior. Scanarea 3D a suprafeței cercetate a permis și calcularea exactă a volumului de sediment dislocat prin săparea gropii de sub construcție – 6.32 m³. O parte a acestuia, incluzând

și volumul cercetat despre care aminteam, a fost utilizat, fără îndoială, și pentru a orizontaliza zonele din exteriorul imediat al gropii peste care a fost ridicată construcția.

Trierea sedimentelor sitate (în albia Neajlovului) a condus la obținerea unui număr mare de artefacte milimetrice, dar și de resturi osteologice de micromamifere, pești sau moluște și mamifere de talie mică. Ca și în campaniile anterioare, au fost identificate o serie de resturi osteologice de mici rozătoare (arse împreună cu Loc11, incendiată) – una din cele mai vechi dovezi de comensalism din preistoria europeană.

Prelucrarea ceramicii, fragment cu fragment, realizată în paralel cu săpătura arheologică și obligatoriu continuată apoi, a relevat existența unor preferințe în utilizarea unor tipuri de pastă și a unor decoruri și tratamente ale suprafețelor exterioare în anumite momente ale evoluției nivelului superior. De asemenea, au fost identificate patru fragmente, care prin caracteristicile lor indică faptul cert că, deși sunt de factură gumelnițeană, aparțin unor recipiente care nu au fost realizate local. Cele patru vase vor fi fost aduse din alte stațiuni gumelnițene, foarte probabil sudice. Numărul total al fragmentelor ceramice analizate a atins cifra de 5430, reprezentând aproximativ 10% din întregul inventar, propunându-ne ca viitoarea campanie să se axeze tocmai pe atingerea celor 100 de procente.

Campania 2008 a urmărit și pregătirea profilului magistral al suprafeței beta pentru a fi desenat și eșantionat. Conservarea eficientă va permite acest lucru la debutul campaniei 2009.

Au fost, firesc, prelucrate primar toate categoriile de artefacte descoperite.

Alături de mai vechile informații obținute în urma cercetării interdisciplinare, noile date vor concura la dezvoltarea unei imagini cât mai complete asupra evoluției *tell*-ului de la Bucșani Pod și a locuirii corespunzătoare a ceea ce am definit ca fiind nivelul superior.

Este în pregătire un studiu privind dezvoltarea pe verticală a *tell*-ului.

De asemenea, monografia arheologică a nivelului superior, aflată în lucru, va putea vedea lumina tiparului grație finanțării obținute prin intermediul proiectului *Chronos*.

Expozițiile temporare *Noi valori intrate în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României. Achiziții, donații și descoperiri arheologice 2007* (vernisaj 6 februarie 2008) și *Noi descoperiri arheologice din județul Giurgiu* (vernisaj 30 iulie 2008, la sediul MJTA Giurgiu), dar și cele permanente din cadrul muzeului giurgiuvean sau a expoziției de sit din Bucșani, vor putea fi reluate sau completate cu noi piese ori informații obținute în urma campaniei 2008. De asemenea, proiectatul parc arheologic Bucșani va include toate informațiile cu putință de a fi transpuse vizual pentru public.

Acțiunile de popularizare a arheologiei, în general, și a siturilor de la Bucșani, în mod special, în cadrul proiectului cu finanțare AFCN *Protejarea patrimoniului cultural național imobil al Microzonei Bucșani* (seminar la Facultatea de Biologie București, *workshop*-uri la Bucșani, cu participarea localnicilor – de genul *Porților deschise*, panouri explicative amplasate atât pe sit, cât și în diferite locații din Bucșani, plachete și broșuri informative distribuite gratuit etc.) au inclus informații mai vechi sau mai noi.

Trebuie să amintim realizarea protecției fizice a *tell*-ului de la Bucșani Pod, pe o distanță de 275 m. Distrugerile repetate, voite sau nu, sperăm să fie, astfel, evitate. Din păcate, un act reprobabil s-a petrecut în noaptea de 19 spre 20 iulie – furtul a 20 de stâlpi și a 42 de m din gardul ridicat la Bucșani. Cercetările Poliției Bucșani nu au condus la recuperarea

prejudiciului. Mai mult, evenimentul s-a repetat la mai puțin de o lună.

10. Bucu, com. Bucu, jud. Ialomița

Punct: Pochină

Cod sit: 93030.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 137/2008

Colectiv: Elena Rența – responsabil, Simona Munteanu, Radu Coman (MJ Ialomița)

Cercetările arheologice de la Bucu-Pochină, campania arheologică 2008, s-au desfășurat pe o suprafață de cca. 150 m². Cele două secțiuni trasate și casetele necesare dezvelirii integrale a complexelor arheologice au fost amplasate în apropierea marginii terasei de pe partea stângă a vechiului curs al râului Ialomița și au fost orientate N-S, perpendiculare pe marginea terasei.

Stratigrafia:

Se prezintă asemănător cu cea constatată pe primele secțiuni trasate în sectorul I în perioada 1990-1995. Un strat de pământ arat, gros de cca. 0,25 m, suprapune un strat de pământ cenușiu – negricios, granulat, a cărui grosime oscilează între 0,25-0,50 m, în care au fost descoperite materiale ceramice, unele specifice culturii Dridu, chirpici și oase de animale. Următorul strat de pământ, de culoare cenușie – gălbuie, cu un inventar arheologic destul de sărăcăcios, format în principal din materiale ceramice fragmentare aparținând primei epoci a fierului dar și câteva fragmente ceramice aparținând culturii Coslogeni din Bronzul final, suprapune pământul galben, steril din punct de vedere arheologic și are o grosime de cca. 0,20 m.

Așezarea hallstattiană

Cele mai timpurii complexe arheologice descoperite în ultima campanie arheologică au fost câteva gropi menajere, de formă tronconică și dimensiuni modeste, din prima epocă a fierului.

Inventarul arheologic, descoperit în complexele arheologice, dar și în stratul de cultură, a fost format din materiale ceramice, oase de animale, chirpici, din care unele fragmente aveau impresiuni de nuiete, și fragmente de vatră.

Ceramica de uz comun este reprezentată de fragmente de vase de formă tronconică cu marginea aplecată spre interior sau cu gura ușor evazată, buza rotunjită sau tăiată oblic spre interior, lucrate din pastă grosolană cu cioburi pisate în compoziție, arse oxidant incomplet și suprafețele exterioare cu un aspect zgrunțuros. Decorul vaselor de uz comun este format dintr-un brâu alveolat dispus la partea superioară, pe un singur fragment ceramic brăul este dublat și tot pe un singur fragment ceramic apare un decor compus dintr-un șir de alveole pe buză. Din aceeași pastă grosolană și cu cioburi pisate în compoziție a fost lucrat și un fragment de cană de formă tronconică și cu toarta ușor supraînălțată.

Din pastă de o calitate intermediară, cu cioburi pisate mai bine în compoziție, au fost lucrate vasele bitronconice, străchinile și unele căni. Trei fragmente dintr-un vas bitronconic, de culoare neagră și lustruit, sunt decorate cu șanțuri - caneluri, două sub formă de două linii orizontale circulare amplasate imediat sub diametrul maxim. Cel puțin o linie orizontală circulară se află amplasată pe treimea superioară iar în spațiul

dintre liniile horizontale se găsesc mănunchiuri de linii șanțuite dispuse oblic. Acest decor este atestat pentru prima dată în așezarea hallstattiană timpurie de la Bucu-*Pochină*. Un vas bitronconic descoperit întreg are fundul ușor arcuit spre interior, corpul bombat, gâtul scurt, gura evazată, culoarea brun-cenușie și este lustruit la suprafață. Decorul vasului este format din șase nervuri verticale în relief care pornesc începând cu pragul care desparte gâtul de corp și se prelungesc mai jos de diametrul maxim. Fragmentele de străchini descoperite aparțin unor exemplare cu o formă tronconică și marginea arcuită spre interior. Sunt arse oxidant sau reducător, au suprafețele lustruite iar o parte dintre ele sunt decorate cu caneluri oblice. Două fragmente ceramice provin, probabil, de la piciorul unei străchini de această formă, atestată pentru prima dată în așezare. Suportul străchinii are o formă tronconică și baza profilată. La exterior are o culoare brun-negricioasă iar la interior este de culoare neagră. Suprafețele sunt lustruite iar cea exterioară este decorată cu caneluri - șanțuiri horizontale circulare. Și în privința decorului, pentru așezarea hallstattiană timpurie de la Bucu-*Pochină* este un unicat. Fragmentele de căni, lucrate din pastă asemănătoare cu cea folosită la vasele bitronconice și la străchini, au forma bitronconică, toarta supraînălțată și gura evazată. Au culoare gălbuie, gălbui-cenușie sau neagră și suprafețele lustruite.

Ceramica de factură fină, lucrată din pastă cu nisip în compoziție, este documentată de fragmente de cești cu toarta supraînălțată și cu o formă bitronconică cu gura evazată. Au, de asemenea, o culoare gălbuie, gălbui-cenușie sau neagră și suprafețele lustruite. Din aceeași pastă este lucrat și un vas miniatural de formă bitronconică, fundul ușor arcuit spre interior, corpul scund și bombat, gâtul înalt și marginea evazată. Vasul este decorat cu cinci proeminente verticale dispuse sub pragul care desparte gâtul de corpul vasului.

Din inventarul arheologic al așezării hallstattiene timpurii descoperit în anul 2008 face parte și o cute din piatră cu urme de folosire pe ambele suprafețe și o rășniță din piatră sub forma unei plăci triunghiulare cu o lungime de aproape 0,40 m¹.

Așezarea medievală timpurie

Ultimele cercetări din situl arheologic Bucu-*Pochină* au pus în evidență și patru locuințe de tip bordei ale așezării aparținând culturii Dridu, cercetate doar parțial. Unul dintre bordeie, orientat NV-SE, are laturile de 3,20 x 3 m. Dintre cele patru locuințe, la una singură a fost identificat și cuptorul cotlonit, amplasat în partea nord-estică, cu dimensiunile de 1,25 x 1,10 m, ușor înclinat spre groapa bordeiului și cu vatra puțin mai sus decât nivelul podelei, având pe ea bucăți din bolta prăbușită.

Inventarul arheologic, descoperit în complexele arheologice și strat, este format din material ceramic fragmentar, câteva obiecte de uz gospodăresc din piatră, oase de animale, chirpic și fragmente de vatră. Cele mai multe dintre fragmentele ceramice provin de la vase de tip borcan cu corpul mai zvelt dar au fost descoperite și fragmentele ceramice care indică o formă de vas cu umerii sus și bine dezvoltati. Sunt lucrate la roată din pastă cu nisip și pietricele mărunțite și arse oxidant. Fundul vaselor este drept iar în ceea ce privește buza au fost documentate mai multe variante. Au fost descoperite fragmente de vase cu buza teșită, teșită și trasă în jos, rotunjită, rotunjită și ușor trasă în jos, buze cu o șanțuire pe mijloc și ușor trase în jos sau buze tăiate drept.

Decorul vaselor de uz comun este format din striuri horizontale alternând cu striuri în val, striuri horizontale peste care se suprapun striuri în val, striuri horizontale alternând cu fascicole de striuri verticale sau striuri sub formă de val. Un singur fragment ceramic este decorat și pe marginea interioară cu

striuri în val. Într-o proporție mult mai redusă au fost descoperite și fragmente de vase lucrate dintr-o pastă de bună calitate, cu nisip în compoziție. Au o culoare cenușie sau cenușiu-negricioasă, sunt lustruite și decorate cu linii lustruite în rețea sau verticale. Pe suprafața exterioară a unui vas întregibil la baza liniilor verticale lustruite se află o linie circulară incizată.

Așezării medievale timpurii îi aparțin și câteva materiale litice. A fost descoperit un frecător de rășniță din piatră și mai multe cute din piatră.

Cercetările arheologice din anul 2008 nu au pus în evidență complexe arheologice din Bronzul final, cultura Coslogeni, documentate în anii anteriori. Așezării Coslogeni i-au aparținut doar câteva materiale ceramice fragmentare descoperite în stratul de cultură de la vase de uz comun lucrate din pastă cu cioburi pisate și decorate cu brâu aplicat, triunghiular în secțiune și un fragment dintr-o căniță lucrată din pastă de bună calitate, cu nisip fin în compoziție, de culoare gălbuie și lustruită, cu toarta lăjită la bază și mult subțiată la partea superioară.

Așezării getice de la Bucu-*Pochină* i-a aparținut o singură groapă menajeră de formă tronconică și cu un inventar sărăcăcios din care au făcut parte puține fragmente ceramice atipice mărunțite și câteva mici fragmente de amfore grecești.

Note:

1. Pentru inventarul ceramic descoperit în așezarea hallstattiană timpurie de la Bucu-*Pochină* vezi și E. Rența, *Prima epocă a fierului pe cursul râului lalomița*, 2008, p. 93-98, fig. 99-137, 138/1,4, 139.

Résumé:

Les recherches archéologiques de Bucu – *Pochină* faites en 2008 se sont déroulées sur deux sections et quelques casettes, le tout sur une superficie d'environ 150 mc. Les sections ont été faites aux bords de la terrasse, sur la côte gauche de l'ancien cours de la lalomița et elles ont eu une direction N-S, perpendiculaires sur elle.

Des complexes archéologiques découverts quelques fosses ménagères, d'une forme tronconique et ayant des dimensions modestes, appartiennent au premier âge du fer. L'inventaire archéologique spécifique à cette époque contient surtout de la céramique, fragmentaire, des os d'animaux, des fragments de torchis, avec des impressions de verges et des fragments d'âtres. La plus grande partie des fragments céramiques ont appartenues a des vases d'usage commun qui ont eu une forme tronconique, faites d'une pâte grossière contenant des tessons pilés dans leur composition, qui ont subi une cuisson oxydante et ayant comme décoration une bande d'alvéoles appliquait a la partie supérieure.

D'une pâte supérieure comme qualité, avec des tessons mieux pilés dans la composition, une cuisson meilleure et les surfaces polies, étaient faits les vases bi-tronconiques, les écuelles et quelques brocs. La céramique d'une facture fine, faite d'une pâte contenant du sable dans sa composition, est représentée par des fragments de tasses ayant l'anse surélevée, d'une forme bi-tronconique, le bord évasé, d'une cuisson oxydante ou réductrice et avec les surfaces polies.

De l'établissement appartenant au moyen âge ancien, civilisation de Dridu, a Bucu – *Pochină* ont découvert quatre habitations enfouillées dans la terre, seulement partiellement soumises aux recherches archéologiques. Une de ces habitations, orientée No/SE, avait les côtes de 3,20 x 3m, et seulement pour une on a identifié le four, situé dans la zone du NE, ayant les dimensions de 1,25 x 1,10 m.

L'inventaire archéologique découvert dans cet établissement est constitué de matériaux céramiques fragmentaires provenant des vases d'usage commun du type vase conteneur (bocal), faits d'une pâte avec du sable et des petits cailloux dans sa composition, qui ont subi une cuisson oxydante et une décoration avec des stries, en général horizontales, en vague ou des deux types, ainsi que des vases faits d'une pâte de bonne qualité, contenant du sable fin dans sa composition, d'une couleur grise, polies et décorés avec des lignes polies ou en réseau.

11. București

Punct: Militari - Câmpul Boja

Cod sit: 179132.29

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 20/2008 (autorizațiile de cercetare arheologică preventivă nr. 68/2008, 69/2008)

Colectiv: Mircea Negru – responsabil (USH București), Cristian Schuster, Alexandru Morintz (IAB), Alexandru Bădescu (MNIR)

În anul 2008, situl arheologic de la București-Militari Câmpul Boja a continuat să fie cercetat atât sistematic, cât și preventiv. Cercetările arheologice preventive începute în sectoarele A și D, în luna noiembrie 2007, au continuat până în luna martie 2008. De asemenea, au continuat cercetările arheologice sistematice în sectorul C¹.

Sectorul A

Str. Boja, nr. 75-79

Pentru cercetarea suprafeței din str. Boja nr. 75-79 au fost trasate un număr de 14 secțiuni orientate E-V (S170 – S183). Aceste secțiuni au fost trasate perpendicular pe marginea platoului. Carourile au fost numerotate de la V la E. Între secțiuni au fost lăsați martori cu grosimea de 1 m, care au fost demontați, atunci când cuprindeau complexe arheologice surprinse în secțiuni.

Săpăturile arheologice manuale au vizat răzuiele pe două nivele: 0,40-0,45 m – baza nivelului corespunzător secolelor II-III și V-VII, respectiv 0,65-0,70 m – baza nivelului corespunzător epocii bronzului.

Stratigrafia zonei cercetate a fost următoarea: 0-0,30 m stratul de pământ de culoare cenușie deschisă (vegetal); 0,30-0,45/0,50 m strat cenușiu negricios cu vestigii din sec. II-III și VI p.Chr.; 0,45-0,70 strat castaniu steril arheologic.

În cursul cercetărilor au fost descoperite: o locuință (B51), o groapă (Gr. 96) și un cuptor de ars vase din lut (cuptorul nr. 2) din sec. II-III a.Chr., un bordei (B52), o groapă (Gr. 97) și patru cuptoare menajere din sec. V-VI, respectiv două bordeie (B. 53, B. 54) și o groapă (Gr. 95) din sec. al XIX-lea.

Din păcate, o parte a sitului de la București-Militari *Câmpul Boja*, în partea sa central-vestică a fost distrusă de un canal contemporan, o groapă și aleea betonată în sec. XX.

Așezările din epoca bronzului²

În secțiunile aflate în imediata apropiere a Bisericii Sf. Apostol Andrei au fost găsite, atât în stratul vegetal, cât și mai adânc, câteva fragmente ceramice aparținând bronzului mijlociu și târziu. Multe sunt atipice, dar unele, lucrate din pastă fină, fără impurități, și semifină, aceasta cu unele bobite de nisip mai mari, purtând un decor specific, ne-a permis încadrarea lor în fazele III și IV a culturii Tei. Ca formă, fragmentele respective

provin de la cești, castroane și căni. Ele au analogii în ceramica Tei III și IV din sit, identificată în campaniile anterioare³ inclusiv cu cea recuperată din mormântul de sec. XIX, situat în curtea Bisericii⁴.

Așezările din secolele II-IV p.Chr.⁵

Cercetările preventive întreprinse par să indice, în partea estică a zonei investigate, o periferie a așezării de tip Militari-Chilia. În sectorul A, cercetările din campaniile anterioare (anii 1958, 1960, 1961, respectiv 1996-1999) au semnalat zona de maximă concentrare a complexelor din sec. II-III p.Chr. În același timp, nu trebuie să uităm faptul că o parte a complexelor arheologice puteau fi distruse de canalul contemporan surprins în această zonă.

Cu privire la descoperirile din sec. II-III p.Chr., merită să menționăm descoperirea celui de al doilea atelier de producție ceramică în acest sit. Cuptorul era de tipul cu pilon central, fiind deservit de o groapă, care avea trepte pe partea sudică.

În cadrul așezării de tip Militari-Chilia au mai fost descoperite o groapă (Gr. 96) și un bordei (B51). Raritatea acestor complexe pe o suprafață de cca. 3000 m², indică fără dubiu, faptul că zona investigată reprezintă una din periferiile așezării de tip Militari-Chilia.

Așezarea din sec. V-VII p.Chr.⁶

Cele mai numeroase complexe arheologice identificate aparțin sec. V-VI p.Chr. O primă observație ar fi faptul că respectivele complexe se grupează în cuiburi. A doua ar fi că pe lângă bordeiul nr. 52 și groapa nr. 97, au fost descoperite un număr de 4 cuptoare menajere (nr. 11-14), dintre care două erau grupate în jurul unei mici gropi. Menționăm faptul că respectivele cuptoare menajere se află la periferia așezării de tip Ipotești-Cândești, în afara unor locuințe, așa cum se întâmplă de obicei.

O altă observație este cantitatea mare de material arheologic, mai ales vase ceramice care au fost descoperite în zona cuptorului menajer al bordeiului descoperit.

Așezarea din secolul XIX⁷

În cursul săpăturilor arheologice au fost descoperite două bordeie (B53, B54) și o groapă (Gr. 95) din sec. al XIX-lea. O mențiune specială merită faptul că în cadrul bordeiului nr. 54 a fost descoperită baza unui cuptor menajer din cărămidă arsă, specifică secolului XIX, prin dimensiuni și ardere.

Complexele descoperite aparțin fostului sat Boja, care apare în izvoarele cartografice din sec. XIX pe actualul teritoriu al sitului. În umplutura lor au fost găsite fragmente de vase ceramice smălțuite, sticlă și câteva obiecte din fier.

Sectorul C

În sectorul C a fost prelungită S1 (2006) cu 4 m. Această secțiune este orientată N - S, la limita vestică a lotului din Aleea Lacul Morii, nr. 93.

În cursul săpăturilor au apărut materiale arheologice (fragmente de vase ceramice, chirpic, oase de animale) din epoca bronzului (culturile Glina și Tei), sec. II-III p.Chr. și sec. XIX.

Sectorul D

Str. Aleea Lacul Morii, nr. 127-129

Pentru cercetarea suprafeței au fost trasate un număr de 9 secțiuni orientate N - S (S184 – S192). Aceste secțiuni au fost trasate perpendicular pe marginea platoului. Carourile au fost numerotate de la N la S. Între secțiuni au fost lăsați martori cu grosimea de 1 m, care au fost demontați, atunci când cuprindeau complexe arheologice surprinse în secțiuni.

Stratigrafia zonei cercetate a fost următoarea: 0-0,30 m stratul de pământ de culoare cenușie deschisă (vegetal); 0,30-

0,45/0,50 m strat cenușiu negricios cu vestigii din sec. II-III și VI p.Chr.; 0,45-0,70 strat castaniu steril arheologic.

Complexele arheologice

În cursul cercetărilor au fost descoperite: 7 bordeie (B55 - B61) din sec. V-VI, respectiv trei bordeie (B62 - B64) și 5 gropi (Gr. 98 - 101) din sec. II-III p.Chr., o groapă din sec. II-I a.Chr. (Gr.102).

Din păcate, o parte a sitului de la București-Militari Câmpul Boja, în partea sa central-vestică a fost distrusă de un canal, o groapă și alea betonată în sec. XX (cca. 630 m²).

Așezarea din epoca fierului⁸

Investigațiile din acest perimetru au permis descoperirea în pământul de umplură, în special, al secțiunilor S188 și S189, a unor materiale din prima vârstă a fierului. Alături de ceramica din pastă grosieră, aspră la pipăit și cu impurități în pastă (nisip cu bobul mare, pietricele), a fost identificată și alta din pastă fină, de culoare neagră sau castaniu-gălbui.

Fragmentele ceramice din prima categorie de ceramica provin de la recipiente de tip vas-borcan și vas-sac, iar cele din pastă fină de la cești cu una sau două torți. Torțile acestora au fost în două cazuri supraînălțate, acestea fiind de tipul „ansa cornută”⁹.

La Militari-Câmpul Boja au fost descoperite de-a lungul anilor complexe și materiale hallstattiene¹⁰. Nu departe de sit, aval de acesta, în zona Ciurel, au fost găsite, de asemenea, complexe și materiale hallstattiene. Aici este vorba în principal de un mormânt de incinerare.

Comparând ceramica de la Militari-Câmpul Boja cu cea de la Ciurel, precum și din alte situri de pe raza orașului București, și judecând lucrurile la scara întregului centru al Munteniei, putem aprecia că este vorba de vestigii din Hallstatt-ul timpuriu, pre-Basarabi.

Fragmentele cu „ansa cornută” de la Militari-Câmpul Boja, împreună cu un vas din situl de la Tei și fragmentele cu același tip de toartă de la Cățelu Nou aparțin Hallstattului Timpuriu I 1 (= ceramica de tip Novaci), așa cum a fost definit el recent¹¹

Așezările din secolele II-IV p.Chr.¹²

Cercetările preventive întreprinse par să indice o periferie a așezării de tip Militari-Chilia din secolele II-IV p.Chr., dar și canalul contemporan poate să fi distrus complexe ale acestei așezări. În cursul cercetărilor arheologice au fost surprinse trei bordeie (B 60, B 62 și B 64) și două gropi din secolele II-III p.Chr. (G 98-99).

Așezarea din secolele V-VII p.Chr.

Cele mai numeroase complexe arheologice descoperite în cercetările arheologice preventive prezentate aparțin secolelor V-VI. Au fost cercetate un număr de opt bordeie și două gropi din această perioadă.

O altă observație este cantitatea mare de material arheologic, mai ales vase ceramice care au fost descoperite în cuptoarele menajere ale acestor complexe.

Cercetările arheologice de la București-Militari Câmpul Boja au confirmat existența unui sector meșteșugăresc aparținând așezării de tip Militari-Chilia, dar au adus și informații noi, ce indică o locuire intensă a părții de V a sitului în secolele II-III p.Chr. și V-VI.

Note:

1. Colectivul de cercetare mulțumește studenților de la USH București – Facultatea de Istorie, Muzeologie și Arhivistică, care au participat la aceste cercetări arheologice.

2. Pentru informații suplimentare privind așezările din epoca bronzului a se vedea Schuster 2000, p. 13-47; Schuster, Negru 2006, p. 27-60; Schuster, Negru 2008b, p. 52-61.

3. Schuster 2000, p. 27 sq.; Schuster, Negru 2006, p. 60 sq.

4. Negru, Schuster, Bădescu, Comșa, Morintz 2007, p. 25-28.

5. Pentru informații suplimentare privind așezările din secolele II-IV p.Chr. a se vedea Negru 2000, p. 57-152; Negru 2007.

6. Negru, Schuster, Bădescu, Comșa, Morintz 2007, p. 28-42, 50-51.

7. Negru, Schuster, Bădescu, Comșa, Morintz 2007, p. 51.

8. C. Schuster 2000, p. 13-47; Schuster, Negru 2006, p. 27-60.

9. Schuster, Negru 2008.

10. Zirra, Cazimir 1963, p. 49, 51; Schuster 2000, 13 sq.; Schuster, Negru 2007, 61 sqq.

11. Palincas 2005.

12. Pentru informații suplimentare privind așezările din secolele II-IV p.Chr. a se vedea Negru, Schuster, Moise 2000, p. 57-152; Negru 2007.

Bibliografie:

M. Negru, în M. Negru, C. Schuster, D. Moise, *Militari-Câmpul Boja. Un sit arheologic pe teritoriul Bucureștilor*, Carte publicată cu suportul financiar al Ministerului Culturii și Cultelor și Agenției Naționale pentru Știință, Tehnologie și Inovare, București, 2000, 357 p.

M. Negru, *Militari Câmpul Boja Series, III, Settlements of 2nd to 4th centuries AD*, Carte publicată cu suportul financiar al Autorității Naționale de Cercetare Științifică, Târgoviște, 2006, 148 p.

Negru, C. Schuster, A. Bădescu, A. Comșa, A. Morintz, *Militari Câmpul Boja, series IV, Archaeological Excavations from 2006-2007*, Carte publicată cu suportul financiar al Autorității Naționale de Cercetare Științifică, Târgoviște, 2006, 138 p.

N. Palincas, *Zur chronologischen Stellung der kannelierten (Vor-Basarabi) Keramik von Popești*, Dacia N.S. 48-49, 2004-2005, 55-64.

C. Schuster, M. Negru, *Militari-Câmpul Boja. An archaeological site on the territory of Bucharest II. Pre- and Proto-Historic Settlements*, Carte publicată cu suportul financiar al Autorității Naționale de Cercetare Științifică, Târgoviște, 148 p.

C. Schuster, M. Negru, *Ansa cornută in București-Militari-Câmpul Boja. Betrachtungen zur Frühhallstattzeit im Bukarester Raum*, în Volum omagial Gavrilă Simon, Tulcea (sub tipar).

C. Schuster, M. Negru, *Ceramica Tei III de la București Militari Câmpul Boja, Sectorul D*, Drobeta 17, 2007, p. 52-61.

V. Zirra, Gh. Cazimir, *Unele rezultate ale săpăturilor de pe Câmpul Boja din cartierul Militari*, CAB 1, 1963.

Abstract:

The latest archaeological excavations at Bucharest-Militari Câmpul Boja started in November 2007 and were finished in March 2008. During the excavations we found archaeological contexts and materials dating from the Bronze Age, Early Iron Age, 2nd to 3rd centuries A.D., 5th to 6th centuries A.D., and 19th century.

The most important discoveries we had in the settlements of the 2nd to the 3rd and 5th to 6th centuries A.D. In the first settlement we found dwellings, pits and a pottery workshop, the second one in this site. In the Early Middle Age settlement dated to the 5th to 6th centuries we found dwellings and outside kitchen kilns.

12. Bumbesti-Jiu, jud. Gorj

Punct: Gară

Cod sit: 79317.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 66/2008

Colectiv: Vasile Marinou – responsabil (MJ Gorj)

Castrul roman cu zid de piatră de la Bumbesti Jiu, punctul „Gară”, se află la 2,5 km S de orașul Bumbesti Jiu, județul Gorj și la cca. 1 km E, de malul stâng al râului Jiu. El se află amplasat pe un platou, la altitudinea de 430 m, și se întinde pe o suprafață de cca. 20 ha (inclusiv vicusul militar), având următoarele coordonate: latitudine 45°10', longitudine 23°23'.

Primele cercetări au avut loc aici în anul 1897, fiind conduse de Grigore Tocilescu, apoi reluate în 1937 de C.S. Nicolăescu-Plopșor, iar din 1956 până în 1981 (cu mici întreruperi) de Grigore Florescu și Exspectatus Bujor, din partea Institutului de Arheologie din București. Din anul 1982 până în 1994 cercetările au fost conduse de col. dr. Christian Vlădescu, de la Muzeul Militar Național, iar după 1994 și în prezent de un colectiv de la MJ Gorj, având ca responsabil științific pe dr. Vasile Marinou, directorul instituției.

Obiectivul cercetării a avut drept scop investigarea construcțiilor și a căilor de acces din interiorul castrului cu zid de piatră de la Bumbesti-Jiu „Gară”.

Campania de anul acesta a vizat în continuare *praetentura sinistra* unde s-a trasat o secțiune S1/2008 cu dimensiunile de 20 x 2 m, orientată N-S, la 0,50 m V față de S1/2007. Apariția unui zid, de-a lungul secțiunii, ne-a determinat să o mărim, între c.1-12, cu 0,60 m spre E, pentru a evidenția lungimea zidului, apărut parțial și în secțiunea S1/2007.

În c.2 și 12 apar fundațiile din piatră de râu a unui zid, transversale pe secțiune (pe direcția E-V), având legătură de mortar și o grosime de 0,65-0,73 m. Zidurile au fost surprinse pe o lungime de 1,35 m (cel din S) și 2,60 m (cel de N). Ele sunt unite de un zid lung de 10,45 m, orientat N - S. La 2,60 m față de colțul sudic, apare un zid perpendicular pe cel orientat N - S. În partea de SE a secțiunii, s-a descoperit un pavaj din piatră de râu, de mici dimensiuni.

Acestea au aparținut unei încăperi, ce avea lățimea de 9,10 m și se adaugă celorlalte trei, ce alcătuiesc împreună baraca militară de la N de *via praetoria* (descoperită în urma cercetărilor arheologice efectuate de Exspectatus Bujor în a doua jumătate a sec. al XX-lea).

Dintre materialele arheologice descoperite în această secțiune amintim două monede (una fragmentară de bronz - as, ilizibilă, iar a doua din argint - denar, emis de împăratul Caracalla în 200-209 - monedă romană de argint, denar ↓, Avers- *ANTONINVS PIVS AVG*; Revers – *VOTA SVSCEPTA* x, diametrul 18 -19 mm, atelier Roma, anii 200 -209), materiale de construcție (cărămizi, țigle, olane, piroane din fier etc.), un distribuitor de curea, dublu sau ornament de harnașament, din bronz, două fibule fragmentare (una în formă de T cu brațe lungi, prevăzute la extremități cu butoane, corp curbat, sistemul de închidere prin balama, putând fi încadrate în prima jumătate a sec. al III-lea p.Chr. și una puternic profilată), un element de încuietorie (din fier), o piesă de harnașament, inelară (din bronz, ruptă în două), vase ceramice de uz casnic, de diferite mărimi (oale, castroane, fructiere, amfore), un fragment de rășniță (jumătate din partea fixă, *meta*), fragmente de sticlă, unele ornamentate (volute și un cap de lup) etc.

Din punct de vedere stratigrafic, S1/2008 prezintă următoarea situație:

- de la 0 la 0,10/0,12 m - strat vegetal actual;
- de la 0,10/0,12 m la 0,45/0,80 m - strat arheologic roman;
- de la 0,45 m - 0,80 m, începe stratul steril din punct de vedere arheologic.

Bibliografie:

- Gheorghe Popilian, *Ceramica romană din Oltenia*, Craiova, 1976
 Vasile Marinou, *Romanitatea în nordul Olteniei, Târgu Jiu*, 2004
 V. Marinou, Dumitru Hortopan, *Cercetările arheologice de epocă romană din județul Gorj (campaniile 2003 – 2005)*, Litua 11, Târgu Jiu, 2006, p. 47 –50.

Abstract:

The archaeological excavation from Bumbesti- Jiu “Gară” (The Railways Station) was made on the same area of the last years diggings, inside the stone walls Roman *castrum*, north of the *via praetoria (praetentura sinistra)*. In 2008 we uncovered the river boulders foundation of a building, a military *hibernacula*. Here we discovered an illegible bronze coin (as) and a silver coin (*denarius*, years 200–209, from the reign of Caracalla), a buckle made of bronze, fragments of building materials (bricks, tiles), vessels, and fragments of glass.

13. Capidava, com. Topalu, jud. Constanța [Capidava]

Punct: Cetate

Cod sit: 63063.01 - 63063.12

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 55/2008

Colectiv: Ioan Carol Opreș – responsabil, Alexandru Rațiu, Daniel Ene, Gabriel Stoian (FIB), Irina Achim (IAB), Zaharia Covacef, Tiberiu Potârniche, Cătălin Dobrinescu (MINAC), Costin Miron, Zeno-Karl Pinter(ULB Sibiu), Claudia Urduzia (MN Brukenthal), Andrei Heroiu, Ștefan Georgescu (UO Constanța), Florentin Munteanu (absolvent FIB), studenți FIB, studenți și masteranzi UO Constanța, ULB Sibiu

Cercetările arheologice de la Capidava, cât și operațiunile de prelucrare a materialului arheologic rezultat și de alcătuire a rapoartelor de cercetare s-au desfășurat în campania 2008 pe durata lunilor iulie-august (cu măsurători topografice și de actualizare plan arhitectură/ releveu/ nivelment prelungite în cursul întregii luni septembrie). Rezultatele obținute în acest an sunt notabile, în condițiile reluării corespunzătoare a finanțării săpăturilor arheologice și de conservare primară din partea MCC, după ce aceste sume scăzuseră drastic în anul precedent. În aceste condiții, cercetările arheologice s-au desfășurat într-un ritm accelerat, acestora adăugându-li-se importante lucrări de conservare primară, care au drept scop final protejarea și punerea în valoare pentru vizitare a obiectivelor arheologice din cetatea romană și bizantină de la Capidava (vizând ansambluri arhitecturale din sectorul de E, cu paramentul interior al curții din această zonă, dar și resturile unei clădiri monumentale de pe terasa dinspre Dunăre în sectorul VII).

Cercetările au continuat, cu sprijinul instituțiilor partenere (FIB, MINAC, UO Constanța, ULB Sibiu), în 4 sectoare *intra*

muros (sectorul I, sectorul de E, sectoarele III/VI, VII) și alte două *extra muros* (sectorul VIII și X). În GIS-ul deja existent al sitului a fost integrată ridicarea topografică a descoperirilor curente din cetate sau din zona extramurană (rezultate ale campaniilor 2007-2008).

În sectorul I al cetății a fost reluată cercetarea la biserica romano-bizantină din colțul de N al fortificației (săpătură Irina Achim – IAB, în colaborare cu Ioan C. Opreș - FIB). Anexa de la N de biserică, cât și suprafața de la V de aceasta au fost pentru început mai intens cercetate. Întreaga suprafață pe care s-a efectuat cercetarea în sectorul I, în bazilică și în vecinătatea acesteia (inclusiv curățarea preliminară) este de 350 m², acoperind careurile J-K-L-M-N 51-53. Tot în sectorul I au fost demontați doi martori, între carourile O-P 51, respectiv P-Q 51 (5 x 1 m x 2 = suprafața totală de 10 m²) (săpătură efectuată de drd. Daniel Ene - FIB, UB). Reluarea intensivă a cercetărilor la basilica se datorează nevoii de conservare primară a zidurilor sale perimetrice, cât și a realizării unui proiect de restaurare/execuție asupra acestui monument excepțional, vitregit de săpăturile nepublicate anterioare, lăsat apoi de izbeliște și cu integritatea periclitată.

În sectorul III al cetății săpătura s-a concentrat asupra unui obiectiv, a cărui cercetare este aproape terminată și pentru care urmează publicarea - edificiul C1/1994. În 2008 ne-am concentrat în compartimentarea de 8,5 x 4 m dinspre corpul de Gardă (au fost cercetați 26 m², în continuarea secțiunii de 3 x 4 m cercetată în 2007 și recurătată/lărgită în 2008 / suprafață totală compartimentare 38 m²). Cercetarea s-a desfășurat și pe *via principalis* în careurile R 76-74 (4x4 x 3 = 48 m²). Anterior fusese realizată curățarea întregii zone, pe suprafața careurilor R-S 76-72 (5 x 5 m x 10 careuri = 250 m²). Colectivul cuprinde pe conf.dr. Ioan Carol Opreș, drd. Alexandru Rațiu, drd. Gabriel Stoian, Florentin Munteanu (UB, FIB). Cercetările de pe strada principală au avut drept obiectiv corelarea acestui sector cu sectorul de est al cetății și facilitarea conservării/ vizitării întregii părți de S și est a cetății.

În sectorul de est săpăturile au fost conduse de către dr. Zaharia Covacef, Tiberiu Potârniche (MINAC) și s-au desfășurat în două zone distincte: încăperea C9 a edificiului romano-bizantin, precum și în încăperile C15 și C16 însumând o suprafață de cca. 90 m². Suprafața pe care s-a efectuat cercetarea în sectorul de Est al cetății Capidava este de cca. 100 m².

În sectorul VII au continuat lucrările conduse de lector dr. Costin Miron de la ULB Sibiu, lucrări foarte anevoioase de altfel, pentru elucidarea închiderii înspre Dunăre a zidului de incintă (curtinele H, I, așa zisul turn 8 și posibila curtină J, paralelă cu fluviul). Acestea s-au desfășurat în careurile c-d 77-76, e 77-76, f 76-75 (cu latura de 5 m), pe o suprafață totală de 200 m². Săpăturile din 2008 au condus la identificarea unui nou zid de piatră legată cu pământ, între curtinele I-J, care poate aparține incintei castrului roman târziu, în cazul în care nu reprezintă o amenajare mai târzie, medievală.

În sectorul VIII *extra muros*, pe platoul din partea de SE a cetății, au continuat cercetarea prof.dr. Zeno Pinter, Claudia Urdzuia de la ULB Sibiu și MN Brukenthal în secțiunile deschise în campaniile anterioare, cărora li se adaugă altele noi, alături de casetări înspre E. În campania 2008 a fost deschisă o nouă secțiune S4-5/2008 (5 x 2 m). A fost demolat și martorul cu lățimea de 1 m ce separa S4 de S5, obținându-se o suprafață de 5 x 10 m. Au mai fost cercetate 5 casete - caseta C3/2007 (4 x 4 m) și s-au mai deschis 4 casete de 4 x 4 m, respectiv: C4, C5, C6 și C7/2008, care ar putea să ilustreze existența unei

incinte de piatră adosată în cursul secolului al XI-lea laturii de est a cetății.

Săpăturile din acest sector urmăresc clarificarea traseului zidului descoperit în C2/2003 și care ar putea să ilustreze existența unei incinte de piatră adosată în cursul secolului al XI-lea laturii de est a cetății. Funcționarea acestei incinte din piatră, care înseamnă și o lărgire a spațiului locuit în epocă mediobizantină a fost deja sugerată, pe baza observațiilor lui Grigore și Radu Florescu.

În sectorul X, același C. Dobrinescu (MINAC) a continuat sondajul din campania precedentă la cca. 4-500 m ENE de incinta cetății Capidava, pe platoul unui deal ce oferă o bună vizibilitate spre intrarea în cetate. Obiectivele propuse au fost stabilirea stratigrafiei și a raporturilor între locuirea extramurană și cetate. În acest sens, s-a extins secțiunea S I, trasată anul trecut, cu încă 10 m spre vest, suprafața cercetată acum fiind de 20 x 2 m, atingând și solul viu punctual. A fost constatată lipsa complexelor de locuire din sec. V-VI p.Chr., situație arheologică care se înscrie în linia generală a situației pe acest palier cronologic pentru întreaga Dobrogea romană, unde multe așezări deschise sunt abandonate la sfârșitul sec. IV, iar populația se retrage înspre ariile fortificate. De remarcat, descoperirea unui relativ bogat material ceramic de sec. II-III p.Chr., care sugerează existența unui nivel de locuire amplu pe platou în epoca Principatului.

În cursul campaniei 2008 lucrările de conservare au fost reluate în zona sudică și de est a cetății, pe parcursul lunilor iulie-septembrie. Toate clădirile abordate sunt clădiri romane târzii ridicate într-o tehnică îngrijită, cu zidărie de piatră și mortar, combinată, pe alocuri, cu cea de cărămidă. Sectorul de est. Au fost abordate câteva ansambluri (clădirea cu hypocaust, adosată curtinei G a cetății, C5 de pe curtea F), cât și zidurile perimetrice ale unor alte clădiri de pe curtea F, în scopul sprijinirii zidului de incintă (vezi plan, C 8 și încă un zid cărui îi corespunde pe fața opusă a curtinei turnul 5, în potcoavă). Aceste ultime ziduri au fost conservate parțial – începută conservarea și în scopul consolidării feței interioare a curtinei. La fel, au fost completate pietrele lipsă de pe curtinele amintite, G și F. În această zonă, numită generic zona Sectorului de E, desfășoară săpături arheologice dr. Zaharia Covacef (MINAC). Intenția noastră pentru campaniile viitoare de conservare în sectorul de est vizează continuarea conservării edificiilor amintite, respectiv C 7 – C 8 și în marele edificiu compus din compartimentările C 6, C 9, C 11, C 14, care se încheie la *via principalis*. Ultima clădire menționată este lungă de 28.40 m/ 9.00-7.50 m lățime.

În sectorul VII al cetății a fost conservat parțial un mare edificiu așezat pe terasă, între Corpul de Gardă și Dunăre. Bine păstrat este zidul său dinspre strada care desparte cele două edificii oficiale ale cetății, cât și un zid interior (compartimentare), care pornea înspre fluviu. Zidul lung al clădirii respective măsoară nu mai puțin de 20,90 m, iar cel dispus perpendicular înspre Dunăre 8,20 m. Înălțimea primului, la fața dinspre Dunăre, atinge 2,40 m în punctul cel mai înalt, acolo unde pornește compartimentarea. Zidul de compartimentare scade în înălțime spre limita falezei, până la 0,70-0,85 m. Date fiind dimensiunile amintite și aspectul monumental al edificiului, chiar și păstrat în partea sa NE (interiorul și latura dinspre Dunăre, de SV, fiind afectate de așezarea de bordeie, alunecare de teren etc.), impunea conservarea. Conservarea acestuia aduce și mai buna fixare a terasei, dată fiind diferența de nivel de cca 2 m între nivelul de călcare pe strada dintre edificiu și corpul de gardă și interiorul primului.

Menționăm că în paralel cu cercetările arheologice curente (cu specială privire la sectorul VII), au fost efectuate actualizări/introduceri în GIS-ul sitului Capidava, prin măsurători topografice curente și aplicate direct obiectivelor conservate (Mihai Florea, MNIR); concomitent s-a desfășurat și actualizarea planului de situație al sectoarelor I, III, VII, VIII ale cetății, releveu, nivelmente (Anișoara Sion). [Ioan Carol Opreș]

Sector I *intra muros* – Bazilica paleocreștină

Irina Adriana Achim, Ioan Carol Opreș, Florentin Munteanu, studenți FIB

Suprafața pe care s-a efectuat cercetarea în sectorul I, în bazilică și în vecinătatea acesteia (inclusiv curățarea preliminară) este de 350 m², acoperind careurile J-K-L-M-N 51-53.

Singura biserică paleocreștină cunoscută până în prezent în interiorul fortificației romano-bizantine de la Capidava ocupă o poziție periferică, în colțul de NE al cetății, în dreptul turnului nr 2. Partea de est a monumentului de cult este situată în dreptul intrării în turnul anterior menționat, iar colțul de NV al edificiului se "sprijină" pe paramentul interior al zidului de incintă. Dacă ne raportăm la caroiul general al cetății, atunci putem preciza că biserica se găsește în c. 51–53 J, K, L, M și N.

Monumentul creștin care face obiectul prezentului raport a fost identificat (mai exact conturul exterior al absidei) de profesorul Gr. Florescu în perioada interbelică, cu ocazia amplelor lucrări de degajare a zidului de incintă al Capidavei. O primă mențiune în literatura arheologică amintește de existența acestui edificiu în anul 1947¹. În cursul deceniilor șase și șapte ale secolului XX a fost cercetat un orizont medieval timpuriu și medio-bizantin ce ocupa întreaga suprafață a cetății și care consta din numeroase bordeie, dintre care unele au fost amplasate în perimetrul bisericii paleocreștine (bordeiele 1, 11, 11b, 12, 14, 15, 162)².

O cercetare arheologică rămasă până astăzi nepublicată a fost întreprinsă între 1967 și 1977 de Al.S. Ștefan cu concursul Institutului național pentru monumentele istorice din București³. Începând din 1998 și pentru mai multe campanii cercetarea sistematică a bisericii și a zonei din imediata sa apropiere a fost încredințată lui C. Matei⁴.

Biserica era un edificiu de dimensiuni modeste (măsurile exterioare: 18,20 x 8,40 m), cu o singură navă, absidă semi-circulară și anexă de formă trapezoidală pe latura de N.

Hemiciclul absidal acuză o ușoară deviere spre S față de axul major E-V al bisericii. Naosul descria în plan un dreptunghi de formă relativ regulată, alungit (lungime: 12,20 m). Existența unui avancorp occidental, care să fi precedat biserica la vest, nu a fost încă demonstrată de cercetările de până acum. Starea de conservare a monumentului nu permite detectarea amplasamentului exact și al numărului căilor de acces în biserică.

Extremitatea estică a laturii de N a bisericii era ocupată de o anexă de plan trapezoidal. Această mică încăpere conexă edificiului de cult a fost amplasată într-un spațiu restrâns, între zidul perimetral N al bisericii și paramentul interior al zidului de incintă imediat la V de intrarea în turnul nr 2.

În stadiul actual al cercetării arheologice forma și dimensiunile exacte ale sanctuarului nu pot fi precizate. Știm însă cu certitudine că absida adăpostea un *loculus* pentru relicve situat la deschiderea absidei și foarte probabil sub masa de altar care nu a lăsat nici o urmă materială pe teren.

Descoperirile monetare din perimetrul bisericii permit o încadrare cronologică a monumentului între sfârșitul secolului al V-lea și ultimul sfert al secolului al VI-lea.

În campania 2008 cercetările arheologice au fost reluate în aria bisericii paleocreștine de la Capidava după o întrerupere de câțiva ani și au vizat, întâi de toate, evaluarea stării de conservare a vestigiilor acestui monument, precum și elaborarea unei strategii de săpătură pentru anii următori. Această abordare este justificată de faptul că la mai bine de o jumătate de secol de la identificarea sa pe teren edificiul nu a beneficiat de o publicație pe măsura importanței acestei descoperiri. Mai mult, o dată degajate ruinele sunt expuse unei degradări accentuate și rapide, care ar trebui preîntâmpinată printr-o cercetare exhaustivă și prin restaurarea acestui edificiu. Și cum în urma explorărilor anterioare interiorul bisericii a fost cercetat de o manieră invazivă, am optat pentru o săpătură de suprafață exclusiv în exteriorul monumentului.

Echipa a fost compusă din cinci lucrători și patru studenți de la Universitatea din București. Am abordat simultan aria din fața bisericii, la vest, și ea cercetată de Cr. Matei, prin două suprafețe – suprafața V și suprafața SV – precum și anexa de pe latura de N.

Suprafața SV. Secțiunea este situată la colțul sud-vestic al bisericii, în exterior și într-un perimetru care a fost anterior cercetat de C. Matei. Săpătura restrânsă efectuată în această arie a avut scopul de a lămuri relația constructivă dintre zidul de V al bisericii și alte două ziduri – unul orientat E-V și celălalt N-S – care se află în această zonă. Materialul arheologic recoltat este puțin numeros, foarte eterogen (ceramică medievală, tardo-antică și romană, toate în stare avansată de fragmentare). Este de remarcat absența totală a monedelor în această arie.

Suprafața vest. Este situată la V de fațada occidentală a bisericii, într-o zonă care a făcut obiectul unor cercetări anterioare. Secțiunea este limitată la N de zidul de incintă și la est de zidul vestic al bisericii.

Anexa N. Este o încăpere de formă trapezoidală situată pe latura de N a bisericii. Dimensiuni: lățime variabilă, între 3,20 m la est și 2,60 m la vest; lungime: 2,50 m la N și 3,20 m la S ca și în axul absidolei estice. S-a lucrat efectiv pe o suprafață de 1,80/2,18 m lățime pe 2,20 m lungime cruțând pentru verificări sau sondaje viitoare un martor de pământ de circa 1,00 m la S, până în zidul perimetral N al bisericii. Cercetarea de suprafață pe care am întreprins-o în perimetrul anexei nu a fost finalizată în campania 2008, în ciuda faptului că adâncimea maximă atinsă este de 2,32 m față de intrarea în nivelul superior al turnului nr 2 sau de 1,88 m la baza profilului sudic al secțiunii. Am putut constata că extremitatea nordică a zidului vestic al anexei a fost afectată de intervenții anterioare (greu de precizat dacă antice sau moderne).

Din anexa N a fost recoltată o cantitate relativ mică de ceramică foarte eterogenă (medievală, romană târzie și romană, printre care și două fragmente de tip Sântana de Mureș), precum și o mică cantitate de fragmente osteologice și câteva obiecte din fier. [Irina Achim, Ioan C. Opreș]

Note:

1. I. Barnea, *Nouvelles considérations sur les basiliques chrétiennes de Dobroudja*, Dacia 11–12, 1945–1947, p. 229.
2. R. Florescu, *Bordeiul medio-bizantin de la Capidava și rolul său în viața familiilor de stratioti*, în *Zilele antropologiei românești – Universul locuinței*, Sibiu, 2001 [Sibiu, 2004], p. 253–261. Vezi și R. Florescu, N. Cheluță-Georgescu, *Săpăturile de la Capidava*, Pontica 7, 1974, p. 417–435; *idem*, *Săpăturile de la Capidava*, Pontica 8, 1975, p. 77–85.

3. În arhivele INMI din București se păstrează un raport referitor la cercetările din anul 1976 când a fost descoperit și degajat un *loculus* pentru relicve în absidă, cf. Al.S. Ștefan, *Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice de la Capidava (com. Topalu, jud. Constanța) – 1976. Sectorul basilicii paleocreștine*, în Arhiva INMI, fond DMI, dosar 2974.

4. Cr. Matei, Sectorul I - caroul 53 O și 53 P, CCA, 2002, p. 81–82; idem, Sectorul I - carourile P52, K52 (cripta basilicii); carourile L 52, L53, M52, M53, CCA 2005

Résumé:

La recherche archéologique dans l'aire de l'église paléochrétienne de Capidava a été reprise en 2008. Cette nouvelle exploration sur le terrain devait répondre à un double objectif: d'une part, l'investigation exhaustive des vestiges de l'église, et, d'autre part, faciliter un projet de restauration de ce monument chrétien.

L'église est un édifice à une seule nef, abside semi-circulaire saillante, sans avant-corps. Pourtant, à l'extrémité orientale de l'aile N du monument a été identifiée une annexe trapézoïdale, de petite taille, dont la fonction demeure en l'état actuel de la recherche incertaine. À l'exception du *loculus* situé dans l'abside, les traces des installations liturgiques et de la décoration intérieure de ce monument ont complètement disparu.

Les fouilles archéologiques entreprises durant la campagne 2008 se sont concentrées essentiellement à l'extérieur du monument: superficie sud-ouest (à l'angle respectif de l'église); superficie ouest (le long de la façade occidentale) et dans l'annexe nord. Ces recherches en cours visent à éclairer la problématique de la chronologie du monument et son insertion dans la trame routière de la forteresse tardo-antique de Capidava.

Sector I *intra muros*

Daniel Ene, Ioan Carol Opreș, studenți FIB

Suprafața pe care s-a efectuat cercetarea în sectorul I, în basilică și în vecinătatea acesteia (inclusiv curățarea preliminară) este de 350 m², acoperind careurile J-K-L-M-N 51-53. În paralel cu aceasta s-a procedat și la demolarea marilor O-P 51, respectiv P-Q 51 (5 x 1 m x 2 = suprafața totală de 10 m²).

În sectorul I, la V de basilica paleocreștină, au fost demontați doi murtori: murtorul O/P 51 și P/Q 51. Aceștia au rezultat din cercetările anterioare în sectorul I ale dr. Cristian Matei; murtorii au fost documentați fotografic și prin desene (profile), anterior operațiunii de demontare propriu-zisă.

Murtorul O-P 51 este perpendicular pe laturile lungi ale unui edificiu romano-bizantin cu laturile de NE și SV sunt perpendiculare pe zidul de incintă, latura de NV fiind zidul de incintă romano-bizantin. Zidurile edificiului se păstrează pe o înălțime de aproximativ 1,40 m. Acestea sunt ziduri din piatră refolosită și cărămidă, țigle, olane folosite pentru orizontalizare. Se observă maniera neîngrijită de ridicare a zidurilor, a căror grosime atinge cca 0,60 m. În murtor au apărut multe cuie și scoabe, ceea ce indică un schelet de lemn rezistent, masiv pentru susținerea acoperișului, țigle, chirpici. Pentru acoperiș s-au utilizat *tegulae* păstrate fragmentar, de bună calitate. Pentru fundație și baza elevației s-a utilizat piatră iar pentru elevație s-a utilizat chirpicul gros de circa 0,10 m, lung de 0,32 m și lățime de până la 0,20 m. Blochetele de chirpici se păstrează fragmentar, sunt dure, uscate bine; se observă urmele lăsate de palele folosite pentru fabricarea chirpicului. Piatra din fundație și

partea inferioară a elevației ferea chirpicul de deasupra de acțiunea distructivă a umezelii. Zidurile edificiului sunt legate cu pământ. Chiar dacă zidurile sunt neglijent lucrate se observă grija pentru a da o față pe fiecare parte. Edificiul se situează la V de basilică și la E de canalul de scurgere. Materialul ceramic colectat în urma curățării murtorului și a pământului scurs din murtor este fragmentar, puțin, de perioadă romano-bizantină. Fragmentele de ceramică medievală sunt căzute din stratul vegetal, din stratul bordeiului ce suprapune edificiul. Cantitatea de oase este foarte mică, în parte carbonizate. Au apărut și fragmente de sticlă, din care și un fragment de la un pahar de sticlă. Sticla este oxidată. Au mai fost recoltate și multe cuie și scoabe. În murtor apare multă arsură, probabil bărne carbonizate; mult praf de culoare roșiatică ce pare să fie de la chirpicul și teracota (cărămizi, olane, țigle) descompuse și/sau arse. De sus în jos avem următoarele straturi: nivelul de călcare actual care se arcuiește în jos spre zidul de incintă; un strat vegetal cu pământ prăfos, pigment de murtor, resturi de cărămizi, olane, țigle și chirpici - toate fragmente mici; urmează un strat gros de dărâmtură, de culoare roșiatică, cu mult chirpici, bucăți mari și mici, mult praf roșiatic de la chirpicul descompus, fragmente de olane și țigle, cel mai probabil de la elevația edificiului căzută în interior; între stratul denumit mai sus vegetal și stratul de dărâmtură de chirpic, pe o porțiune restrânsă și subțire apare o concentrare de murtor descompus; după stratul de chirpic roșiatic urmează un strat subțire de arsură; apoi un strat de chirpic ars după care urmează o peliculă de arsură mai concentrată, probabil de la o bărnă carbonizată/arsă; sub nivelul de arsură urmează un nivel de murtor dur, bine păstrat; dedesubtul nivelului cu murtor urmează un nivel de pământ galben bine bătătorit - podeaua edificiului. Lângă zidul edificiului paralel cu zidul de incintă de la stratul vegetal și până în podea este concentrată o cantitate mare de pietre de dimensiuni medii folosite pentru o compartimentare sau pentru o vatră (în interiorul compartimentării respective s-a descoperit, la același nivel cu șapa de murtor, pământ galben ars-vatră cel mai probabil). Șapa de murtor și vatra au fost tăiate de săpăturile anterioare.

Zidurile edificiului au o grosime de 0,60-0,70 m, mai puțin zidul de incintă care are 2,90 m. Se observă pigmenții de cărbune surprinși în desenul murtorului O/P 51 dinspre SV (de fapt diferența de nivel a podelei surprinse în O 51 și nivelul la care s-a ajuns cu săpătura în P 51. Pigmenții de cărbune sunt de fapt urmele unor materiale lemnoase arse care au căzut pe podea s-au care se aflau deasupra podelei; alternanța acestor straturi de lutuială cu pigment de cărbune presupune refacerea podelei.

În caroul O 51, în interiorul edificiului, pe podea, se află o râșniță fragmentată cu diametrul de 57 de cm iar diametrul orificiului este de 12 cm. A mai fost descoperită și o monedă pe podeaua din caroul O 51 (din interiorul edificiului).

Murtorul P-Q 51. După terminarea demontării murtorului O/P 51 s-a continuat cu demontarea murtorului P/Q 51. Demontarea murtorului a continuat până la un strat de pământ galben bătătorit - o podea - care se regăsește peste o altă dărâmtură. Podeaua are în profil o grosime de 0,05 m. Spre capătul de SE al murtorului (în dreptul zidului de SE al edificiului dar care se păstrează ceva mai jos) podeaua nu se păstrează, ori nu a fost lutuiala continuată, ori a fost spartă. Podeaua a fost realizată peste un strat de dărâmtură din chirpic cu țigle, olane, cărămizi - toate fragmentare - stratul de dărâmtură ce suprapune un strat subțire de lemn ars. Stratul vegetal suprapunea un strat de dărâmtură (romano-bizantin: conținea mult praf cărămiziu, chirpic descompus, fragmente de chirpic,

țigle, olane, cărămizi fragmentare. Cele două straturi fiind prăfoase (având o consistență moale) s-au întrepătruns, stratul vegetal contaminând stratul romano-bizantin de dărâmtură cu material ceramic medieval. Materialul recoltat conține ceramică medievală dar majoritatea este ceramică romano-bizantină, 2 monede, străpungătoare din os, o fusaiole fragmentată, oase, oase de pește, fragmente de sticlă de geam dar și de pahar, cuie, piroane, scoabe.

Sub lutiua (podeaua) subțire de 0,05 m se regăsește un strat de dărâmtură și probabil urmele unei instalații la care s-a folosit pământ galben pentru construire dar și lemn carbonizat probabil utilizat în această instalație. Din dărâmtură a fost recoltat material ceramic (o jumătate de vas probabil tipul Hinog), 2 fusaiole, sticlă, cuie, piroane, scoabe, solzi de pește, străpungător, oase de animale, oase de pește, fragmente de sticlă. Dărâmtura aceasta dintre cele două podele conținea praf cărămiziu, chirpici, țigle, olane și cărămizi fragmentate, lemn ars.

De menționat că și la curățarea și demontarea martorului O/P 51 s-a recoltat material ceramic medieval și roman, oase de animale, oase de pește, cuie, piroane, scoabe, fier, sticlă.

Laturile edificiului din carourile P 51 și Q 51 au grosimea de 0,60-0,70 m, lungimea de 6 m, lățimea de 6,20 m (laturile perpendiculare pe zidul de incintă). A patra latură este zidul de incintă.

Zidurile edificiului sunt construite din piatră legată cu pământ. Piatra este neregulată, de dimensiuni mici și medii, se utilizează cărămidă pentru orizontalizare asizelor. Elevația nu se păstrează decât pe înălțimi de până la 1 m. Pe latura de NE se observă și plinta zidului care iese aproximativ 0,12 m în exterior față de zidul elevației. [Daniel Ene]

Sector III, *intra muros*

Ioan Carol Opriș, Alexandru Rațiu, Gabriel Stoian, Florentin Munteanu, studenți FIB

Suprafața cercetată: edificiul C1/1994 (în compartimentarea de 8,5 x 4 m dinspre corpul de Gardă au fost cercetați 26 m², în continuarea secțiunii de 3 x 4 m cercetată în 2007 și recurată/lărgită în 2008/suprafață totală compartimentare 38 m²). Cercetare pe via principalis în careurile R 76-74 (4 x 4 x 3 = 48 m²). Anterior fusese realizată curățarea întregii zone, pe suprafața careurilor R-S 76-72 (5 x 5 m x 10 careuri = 250 m²).

Clădirea C1/1994. Principalul obiectiv arheologic cercetat în cadrul campaniei Capidava 2008 în sectorul III al cetății a fost clădirea C1/1994. Cercetarea a început aici prin curățarea săpăturii de anul trecut și demontarea bordeiului din c. T75. Din cauza slabei densități a solului din umplutura clădirii, pământ prăfos amestecat cu bărne carbonizate, cenușă și țigle, profilul obținut anul trecut în interiorul clădirii, la intersecția carourilor T74 cu T75, orientat NNE-SSV, s-a prăbușit. Astfel, pentru a obține un nou profil pe care să-l putem continua și în adâncime a fost necesară, în prealabil, curățarea vechiului profil mărind cu un metru secțiunea pe care o începusem anul trecut. Odată cu aceasta ne-am stabilit obiectivele pentru campania 2008 în ce privește C1/1994. Astfel ne-am propus epuizarea săpăturii din camera de S a lui C1/1994 prin extinderea secțiunii și în carourile T75 (pe toată lungimea lui) și în primii trei metri din T76. La SV, SE și NV am păstrat vecinătățile cu zidul exterior al clădirii, iar la NE cu zidul interior de compartimentare pe care însă am păstrat un strat de pământ cu o grosime aproximativă de 0,30 m care să constituie un martor, perpendicular ca direcție pe profilurile secvențiale de pe direcția NE-SV.

La curățarea profilului NE-SV s-a descoperit un mic tezaur monetar format din 15 monede de dimensiuni mari (3-4 cm în diametru) aflate într-o stare de conservare precară. Două grupuri distincte de monede au fost descoperite într-o dispunere compactă sub forma unui grup de 5 monede și unul de 6 monede, lipite una de cealaltă. În același context cu monedele, la o distanță de 0,01-0,02 m, a fost decoperit un opaiț de secol VI, un eventual indice de datare a nivelului. Adâncimea la care au fost găsite este de -2,05 m pentru monede și -1,89 m pentru opaiț, acesta constituind adâncimea maximă propusă pentru campania din anul 2008. De asemenea, în centrul camerei, situată chiar în profil, a fost descoperită o piua din calcar aflată în poziție primară, în forma de trunchi de con turtit, în partea superioară prezentând un cant din care pornesc vertical două nișe, late de 0,11 m, dispuse diametral una față de cealaltă. Piua are numeroase urme de ardere secundară carea au determinat calcinarea pietrei și fisurarea acesteia pe mai multe porțiuni. Faza de curățare a profilului s-a concluzionat prin desenul și fotografierea acestuia.

În continuare s-a demarat săpătura propriu-zisă în suprafața neexcavată din interiorul edificiului C1/1994. Astfel, după un desen prealabil s-a procedat la demontarea dărâmturii bordeiului medieval timpuriu aflat în incinta acestuia. Descoperirile au continuat și după înlăturarea dărâmturii bordeiului cu două piese ceramice miniaturale, un ulcior și o cană (lucrate pe roată, din pasta semi-fină), descoperite sub ultimii bolovani din bordei. În partea centrală a întregului edificiu, s-au descoperit 5-6 blocuri de piatră fasonate deformă paralelipedică, asemănătoare ca mărime cu cele din paramentul turnului de poartă, aflat la doar 1 m distanță de edificiu. Două dintre aceste blocuri de piatră au câte o față acoperită cu un strat de mortar albicios, de granulație fină, cu o grosime ce ajunge până la 0,11 m, un indiciu în plus care conduce spre posibilitatea ca aceste blocuri de piatră să fi provenit din turnul de poartă. Materialul ceramic recoltat este foarte bogat, dar și foarte fragmentar, tipologia vaselor fiind aproape exclusiv compusă din amfore și vase de depozitare și transport. Sub nivelul de dărâmtură au fost descoperite două amfore de tip gaza întregibile și un volum mare de amfore fragmentare. Nivelul pe care ne-am oprit cu săpătura este cel al unei lutieli a podelei. Printre piesele descoperite pe acest nivel se numără și 5 monede de bronz, cu diametre reduse, mai multe fragmente de sticlă.

În ultima parte a campaniei am început excavarea ultimei porțiuni nesăpate din camera de S a lui C1/1994. Aici stratigrafia s-a dovedit a fi identică, cu completarea că la nivelul pe care am dorit să ajungem au fost descoperite mai multe fragmente dintr-un chiup și chiar un fragment mare din capacul acestuia. Fragmentul de capac al chiupului este de mari dimensiuni și are o ansă în formă de semicerc înaltă de 4-5 cm și lată de 4 cm. Materialul ceramic descoperit este asemănător cu cel descoperit în restul clădirii, adică numeroase fragmente de amfore, din care 5 întregibile și două amfore întregi descoperite una lângă cealaltă, în picioare, sprijinite de zidul de NE al camerei. La același nivel al acestor amfore au mai fost găsite alte trei amfore întregibile, descoperite cu fragmentele pe locul unde au fost sparte într-o imagine foarte sugestivă pentru dinamica distrugerii lor. Dintre descoperirile mai importante din această zonă putem aminti două opaițe întregi descoperite aproape de nivelul la care ne-am oprit cu săpătura și un disc din bronz, cel mai probabil o aplică, cu un diametru de 5,3 cm, având trei găuri mici de prindere dipuse pe marginea sa la distanțe egale una de cealaltă. Totodată am mai descoperit

fragmente aparținând a trei râșnițe din piatră, toate aflate în apropierea zidului de SV.

În urma excavării ultimei porțiuni din camera de S a edificiului C1/1994, am determinat un posibil nivel de călcare al camerei, prin descoperirea unui pavaj format din 9 dale din calcar cu partea superioară șlefuită. Forma acestor pietre este neregulată, iar dimensiunile acestora sunt cuprinse între 0,35 – 0,40 m lungime și 0,15 – 0,20 m lățime. Dalele de piatră se aflau în poziție primară, grupate în dreptul întării din partea de est a camerei.

Stratigrafia generală a interiorului camerei am putut-o determina de la nivelul de amenajare a podelei bordeiului medieval timpuriu până la nivelul la care am ajuns cu săpătura în prezent, ceea ce însumează cca. 1 m adâncime. Pentru întreaga suprafață escavată în cei doi ani de când s-au reluat săpăturile aici, adică cca. 38 m², stratigrafia este unitară fiind formată din trei unități stratigrafice principale. Prima dintre acestea este stratul de pământ galben-negricios, foarte sărac în material arheologic, care este situat dedesubtul nivelului de călcare al bordeiului din interiorul acestei camere. Sub acest nivel se află nivelul de dărâmtură al acoperișului, nivel caracterizat prin cantitatea impresionantă de țigle și bărne carbonizate. Ultimul nivel este format din pământ galben cu pigment de cărbune și pământ roșatic (ars), caracteristica cea mai importantă a acestui strat fiind bogatul material arheologic descoperit aici. Astfel, numai în campania din acest an, după o analiză primară și insuficient documentată, avem pe lista descoperirilor 24 de monede din bronz (15 în tezaur și 9 dispuse egal pe suprafața amintită), 3 opaițe întregi, 17 amfore fragmentare și 2 întregi, dar și multe alte artefacte care, împreună cu cele enumerate anterior fac din această săpătură una bogată în artefacte. Tezaurul e databil în secolul al VI-lea, mai precis de la Iustinian I la Tiberiu II Constantin. Cea mai veche moneda se datează 527 p.Chr., iar cea mai recentă e datată 578-582 p.Chr., probabil incendiul a avut loc undeva la începutul anilor '80.

Pentru campania 2009, mai rămâne de realizat doar demontarea matorului median, care urmărește zidul de compartimentare interioară a clădirii C 1/ 1994 și pregătirea pentru publicare monografică/ studiu extins a întregului edificiu. Via principalis 2008 (careurile R 76-74)

În cursul campaniei 2008 a început demontarea careurilor R 76-74, după desenarea, în prealabil a profilelor aferente. Respectiva operațiune urmărea degajarea străzii principale a cetății, care pornea de la poarta principală de SE înspre zona centrală a fortificației.

Săpătura a atins dalajul de piatră al *via principalis*, urmând ca în campania 2009 să fie desființați și matorii perpendiculari pe stradă (cu lățime de 1 m). Cel puțin în careul R 76 nivelurile arheologice antice și medievale au fost sensibil afectate de intervenția lui Gr. Florescu, atunci când a degajat poarta cetății și a amplasat linia de decauville, operațiune desfășurată în corelare cu aplatizarea interiorului cetății (vezi documentația foto din arhiva istorică a șantierului, respectiv fig. 1 din monografia *Capidava I*). Cercetarea s-a desfășurat pe o suprafață de 4x4 m x 3, dată fiind păstrarea matorilor menționați anterior (48 m²). Anterior fusese realizată curățarea întregii zone, pe suprafața careurilor R-S 76-72 și redesenat profilul lung (păstrat pe axul străzii, între cele două șiruri de careuri), operațiuni însoțite de redocumentarea fotografică necesară.

Materialul rezultat este redus numeric și fragmentar, dat fiind și contextul apariției sale pe stradă. În profilele de N ale careurilor R 75 și R 74 (care ating în zona de înălțime maximă

1,20-1,30 m) pot fi aflate, la limita cu C 14 (compartimentare a marelui edificiu din sectorul V al cetății), aproape sub nivelul actual de călcare, urmele unei nivelări cu lut, care par să aparțină ultimului nivel de locuire romană a cetății, la sfârșitul sec. VI-începutul sec. VII p.Chr. [Ioan C. Oprea, Al. Rațiu, G. Stoian]

Abstract:

The main objective of the 2008 archaeological campaign at Capidava was the exhaustive excavation of the C1/1994 Late Roman building from the 3rd sector of the fortress. After cleaning up the area of the last year's excavations, we started by disassembling the Middle Byzantine stone and earth dwelling superposing the central part of the room. During this process a few large blocks of stone emerged, resulted from the destruction of the gate tower, which is situated in the proximity of the building. Subsequently continued the excavations of the remaining south-western part of the C1/1994 room, by setting as terminus point the floor level already reached in the previous campaign. At this level, in the southern part of the room we discovered a pavement made out of 9 limestone slabs. Among the discovered artefacts one can notice: 3 ceramic lamps dated to the 6th c. AD, a monetary hoard consisting of 15 bronze coins dating from the end of the 6th c. AD and other 9 coins spread throughout the room, as well as 17 fragmentary amphorae and two other intact ones etc.

The secondary objective of the 2008 excavation campaign in this sector of the Capidava fortress was to uncover the first section from *via principalis* in the vicinity of the southern gate and tower no 7. The process began through the disassembling of R 76-74 squares, after previously drawing the profiles. The excavated area measured 4 x 4 m x 3. The resulting material is scarce and fragmented, due to the context of its discovery on the street; moreover, one should keep in mind the previous modern intervention of Gr. Florescu in this area, during his systematic excavation of the precinct walls of the fortress (including the gate entrance space) before WW II.

Sectorul de est (sectoarele II, IV, V *intra muros*)

Zaharia Covacef, Tiberiu Potârniche (MINAC), studenți UO Constanța

Cercetările arheologice efectuate în sectorul de Est s-au desfășurat în două zone distincte: încăperea C9 a edificiului romano-bizantin precum și în încăperile C15 și C16 însumând o suprafață de cca 90 m²; pe verticală, excavația s-a desfășurat la adâncimi variabile, încadrându-se în linii generale între -0,75 m și -2,30 m. Suprafața pe care s-a efectuat cercetarea în sectorul de Est al cetății Capidava este de aprox. 100 m².

Campania de cercetare desfășurată în cetatea romano-bizantină și medievală timpurie Capidava, sectorul de E, din vara anului 2008, a avut ca scop continuarea săpăturilor arheologice din anii precedenți. Cercetarea arheologică din acest sector a fost efectuată în două zone. Prima dintre acestea este reprezentată de încăperea C.9, componentă a edificiului romano-bizantin, plasat în centrul sectorului de est. Cea de-a doua zonă însumează încăperile C.15 și C. 16, încăperi adosate curții de SE.

În primul caz, cercetarea desfășurată în încăperea C.9 a continuat-o pe cea începută în anul 2007, cu scopul de a obține informații referitoare la cronologia și fazele de construcție ale edificiului romano-bizantin, plasat în centrul sectorului de est. În cadrul campaniei din anul 2007 excavația s-a oprit pe un nivel de distrugere, de incendiu, alcătuit din resturi de țigle și olane,

fragmente de lemn carbonizat, cenușă. Acest nivel a fost înregistrat la adâncimea de -1,70 m, față de actualul nivel de călcare. De la această cotă a început campania 2008. În fază incipientă, am secționat încăperea C.9, pe direcția NE-SV pentru efectuarea investigației arheologice în cele mai bune condiții, obținând astfel un microprofil stratigrafic în interiorul edificiului. După îndepărtarea resturilor de țigle și olane, au fost înregistrate câteva segmente de bârne carbonizate, o râșniță de piatră secționată pe jumătate precum și numeroase fragmente ceramice. Au fost descoperite totodată și un număr de 16 monede din bronz, specifice perioadei romano-bizantine. Toate aceste informații coroborate cu rezultatele obținute în campania din 2007, când în nivelul de incendiu au fost descoperite o amforă africană de tip LR4, precum și resturile unui vas de tip *dolium* ajută la creionarea unei ipoteze de lucru pertinente, în acest stadiu al cercetării. Astfel săpătura s-a realizat până la adâncimea de -2,30 m, constatându-se următoarele: au fost identificate cel puțin trei secvențe cronologice diferite referitoare la funcționarea edificiului romano-bizantin. Cea mai târzie dintre acestea, cum era și firesc, este reprezentată de nivelul de distrugere și incendiu ce conține resturile acoperișului prăbușit. Pe baza evidențelor numismatice această distrugere s-ar putea data undeva la sfârșitul secolului VI, datorită unor piese de la Mauriciu Tiberiu din anul 586. Cel mai timpuriu nivel înregistrat însă este reprezentat de o fază anterioară de construcție, dacă nu chiar de resturile unei amenajări în subsolul edificiului (pivniță). În acest sens a fost descoperit un zid de piatră legat cu mortar (ZPM1), orientat pe direcția NV-SE. Lățimea sa este de 0,70 m și prezintă cel puțin trei asize păstrate, lăsând impresia unui zid puternic și atent construit. Deși în momentul de față stadiul cercetării nu permite efectuarea unor considerații ferme în ceea ce privește acest zid, mai exact a destinației sale, se poate afirma totuși ca el ar reprezenta o fază anterioară distrugerii de la sfârșitul secolului VI, întrucât vasul de tip *dolium*, surprins în incendiu, este așezat fix pe traseul zidului amintit, după ce în prealabil acesta din urma fusese acoperit printr-o nivelare realizată cu pământ brun cenușiu, tasat, neincendiat.

Pentru verificarea traseului acestui zid am efectuat o nouă secționare a suprafeței din încăperea C.9, pe direcția NV-SE. Rezultatele s-au dovedit a fi, în linii generale, similare cu cele obținute cu ocazia primei secționări. Au fost înregistrate astfel resturi de bârne carbonizate, fragmente ceramice specifice secolului VI, precum și un număr de 6 monede. După îndepărtarea bănelor lemnoase, au fost evidențiate resturile a două ziduri, de facturi diferite, prezente însă în același nivel de tasare brun cenușiu ca și ZPM 1. Deși ambele ziduri (notate ZPM 2 și ZPM 3) au fost lucrate din piatră legată cu mortar și orientate perpendicular pe ZPM1 există totuși unele particularități morfologice între ele. Primul dintre acestea, ZPM 2, are o lățime de 0,40 m, este lucrat mai îngrijit din piatră fățuită și păstrează cel puțin două asize. Cel de-al doilea, ZPM 3 se află la baza peretelui de SE al încăperii C.9, asemenea unei plinte și a fost realizat din bolovani de piatră legați cu mortar. Lățimea păstrată este de cca 0,40 m, fiind vizibile două asize. Astfel, aceste fragmente de zid acoperite de nivelarea brun cenușie mai sus menționată îndreptățesc ipoteza existenței unor faze anterioare de construcție sau - de ce nu - a unor amenajări în subsolul edificiului.

Cercetarea arheologică desfășurată în încăperea C.9 a adus la lumină și o serie de descoperiri mărunte dar interesante totodată, mai ales în ceea ce privește stabilirea cronologiei relative. La acest capitol se înscriu un număr de 12 piese realizate din os, întregi sau fragmentare, probabil piese de joc

(?), un opaiț întreg cu toartă antropomorfă, databil la mijlocul secolului al VI-lea, precum și partea superioară a unei înucietori realizate din bronz, de formă circulară.

Paralel cu activitatea din încăperea C.9, cercetarea arheologică s-a desfășurat și într-o zonă adiacentă curții de SE, în două încăperi denumite convențional C.15 și C.16. În cazul încăperii C.15 săpăturile au debutat la adâncimea de -1,03, finalizându-se la -1,30 m. La această cotă a fost atins un nivel cert de călcare, o podină din lut bătut neincendiată. De pe suprafața acestei podine au fost recoltate două monede de bronz, neidentificate încă. Au fost înregistrate fragmente provenind de la o râșniță de piatră, spartă și împrăștiată din vechime, precum și un posibil canal de scurgere al apei menajere. În ceea ce privește ceramica au apărut atât fragmente medieval timpurii, provenite de la vase-borcan de tip Dridu cât și material romano-bizantin, ceramică cu striuri sau fragmente de la așa numitele „amfore cu coaste”. Interesant rămâne totuși un vas borcan lucrat la mână, datat în perioada romano-bizantină, ce a fost descoperit întreg, într-un nivel de distrugere plasat imediat sub nivelul medieval timpuriu.

În încăperea vecină denumită C.16, săpăturile au debutat la adâncimea de -0,75 m. De menționat ar fi faptul că spre latura sa de SE, încăperea conținea dărâmătura zidului de incintă, rezultat al unei distrugerii din vechime. Această situație a impus și metodologia de lucru, influențată în primul rând de rațiuni de protejare și conservare a zidului de incintă. După îndepărtarea dărâmăturii de piatră și mortar, excavația s-a produs pe toată suprafața încăperii C.16 (de la adâncimea de -1,00 m), cu excepția unei porțiuni dreptunghiulare de cca 2 x 2,5 m, plasată central, ce păstra amprenta de mortar a dărâmăturii curții. Astfel, această zonă a fost păstrată pentru verificarea informațiilor stratigrafice dar și pentru stabilirea unui eventual *terminus* de funcționare.

Cum aminteam mai sus, săpătura arheologică s-a desfășurat în suprafață, și s-a oprit la adâncimea de -1,30 m. Sub „capacul” oferit de dărâmătura zidului de incintă au fost obținute rezultate deosebite constând în obiecte și fragmente din ceramică, sticlă, os și metal (bronz și fier). În ceea ce privește materialul ceramic, poate fi amintită descoperirea în același nivel a 27 de opaițe întregi sau fragmentare, a două amforete precum și a mai multor fragmente similare. Toate acestea alături de obiecte din sticlă dintre care se remarcă fragmente de pahare cu picior și candelă (peste 30 astfel de fragmente). Din categoria piese mărunte pot fi amintiți trei piepteni din os fragmentari. [Z. Covacef, T. Potârniche]

Abstract:

During the 2008 campaign, the archaeological excavation in the eastern sector was carried out in two distinct areas: in the C9 room within the Roman-Byzantine building, and in rooms C15 and C16.

The excavation undertaken in room C9 continued the work began in 2007 aiming at gathering information about the chronology and the construction phases of the Roman-Byzantine building situated in the eastern sector at Capidava. For this purpose the room was divided on a NE-SW direction and, thus, a stratigraphic microprofile was obtained inside the edifice. At least three different chronological sequences were identified in the functioning of the Roman-Byzantine edifice. The latest of these is represented in the stratum which contains the debris of the collapsed roof and, based on numismatic evidence, can be dated somewhere towards the end of the 6th c.

Archaeological excavation in the area next to the SE wall, in the rooms conventionally known as C15 and C16, was carried

out at the same time with the activity in room C9. In room C15, the excavation was on a smaller scale and it uncovered an unburned clay floor level and sewage. Room C16 contained on the South-East side debris from the collapsed castrum wall, proof of an ancient destruction. Following the removal of the debris a stratum containing evidence of burning was uncovered; this stratum contained many artefacts such as: pottery, glass, bone and metal fragments. Regarding the pottery fragments we must mention the discovery of at least 27 lamps (complete or fragmentary) on the same level, most of them of the Danubian type dated towards the middle and the end of the 6th c.

Sector VII *intra muros*

Costin Miron, studenți ULB Sibiu

Suprafața cercetată: careurile c-d 77-76, e 77-76, f 76-75 (cu latura de 5 m): 200 m².

Cercetările în sectorul VII au continuat în această campanie în două puncte: primul situat paralel cu capătul străzii ce mărginește corpul de gardă, respectiv carourile c 76, d 76 și e 76-75 și al doilea pe prima terasă dinspre Dunăre în zona curtinei I, respectiv careurile f 76-75.

Din punct de vedere stratigrafic ne-am menținut pe nivelul romano-bizantin aparținând celei de-a doua jumătăți a sec. VI p.Chr., așa cum reflectă și inventarul arheologic descoperit – fragmente dispartate de ceramică uzuală.

La nivelul curtinei I (denumirea acesteia e preluată de la Grigore Florescu, *Capidava I*, București, 1958) situația se arată mai complexă decât anul trecut (vezi CCA, 2008): aici fiind amestecate straturile medieval timpuriu cu cel romano-bizantin. Perpendicular pe această curtină I a fost ridicat un zid de piatră și pământ, paralel cu zidul de incintă dinspre Dunăre (spunem zid de incintă – notat J - datorită asizelor masive utilizate pentru parament, tehnică ce corespunde la Capidava fazei a IV-a, ce formează latura de SV. Acest zid pare să fie o amenajare târzie, contemporană cu bordeiele din zonă și executată în scopul întăririi terasei spre Dunăre, unde terenul coboară accentuat.

O altă ipoteză, deși nivelul cercetărilor nu este concludent, ar fi că acest zid nu este altul decât cel de S-V al castelului târziu, respectiv faza IV. În acest punct materialul arheologic confirmă ipoteza conform căreia zidul ar fi fost ridicat în epocă medio-bizantină, predominantă fiind aici ceramica de tip Dridu cu decor divers. În sectorul VII toată zona de pe râpa Dunării configurată de eroziunea Dunării și probabil de un cutremur în antichitate, urmat probabil de o alunecare de teren, prezintă o mare complexitate și dificultăți de interpretare constructiv-cronologică.

În această campanie am procedat și la demontarea matorului din carourile c 76 și d 76, pe care l-am păstrat până acum pentru protejarea zidului, ce formează un unghi de 90° cu zidul care delimitează strada în partea de SE. Demontarea a fost impusă de faptul că zidurile din această zonă, au fost supuse operațiunii de conservare în timpul campaniei 2008.

La capătul dinspre Dunăre, respectiv SV, acest zid se termină, făcând joncțiune în dreapta cu un alt zid, de aceeași grosime, care se pare că a avut o deschidere boltită, dovadă stând patru cărămizi prăbușite, legate cu mortar și dispuse oblic. În stânga sa, lipit, apare un alt zid care pornește oblic spre ceea ce se pare că a fost un mic turn. Rămâne să stabilim în campaniile viitoare modul în care aceste ansambluri funcționau/relaționau.

Am continuat cercetarea taluzului format din emplecton prin demantelarea zidului oblic (parte a curtinei H), probabil atunci

când a fost edificat turnul nr. 8, care făcea parte din complexul castelului târziu.

Materialul arheologic scos în această vară este modest, explicabil prin faptul că aici era o zonă defensivă și nu una de locuire. Foarte numeroase sunt fragmentele de ceramică medieval timpurie, descoperită în special în zona zidului de piatră și pământ, descris mai sus. Sunt doar fragmente ceramice găsite laolaltă cu multe oase de pește mare și de ovicaprine, probabil. Mai mult ca sigur că aici în râpă funcționa un loc de aruncare a resturilor menajere.

În matorul demontat din carourile c 76 și d 76, a fost găsit și un opaiț aproape întreg (cărui îi lipsește ansa), care alături de ceramică și caracteristicile stratului în care a apărut, confirmă datarea straturilor din profil între sfârșitul secolului al V-lea și a doua jumătate a secolului al VI-lea. Opaițul aparține tipului dunărean/"iustinianeu" databil în cursul sec. VI. În altă ordine de idei, ceramica romană târzie este puțină și dispartă, iar ca descoperiri notabile aflăm opaițul menționat și o altă toartă, modelată în relief. [Costin Miron]

Zusammenfassung:

Die archäologischen Ausgrabungsarbeiten in Abschnitt VII (*extra muros*) wurden in der Zeitspanne vom 07.– 28. Juli 2008 durch die Aushebung der Quadrate c-d 77-76, e 77-76 durchgeführt, welche zum Straßenende parallel verliefen und somit das Gardequartier begrenzten, sowie durch f 76-75, gelegen auf der ersten Donau-Terrasse im Bereich des Mittelwalles I – insgesamt eine Fläche von 200 m².

Stratigraphisch wurde die römisch-byzantinische Schicht der zweiten Hälfte des 6. Jhs. v. Chr. untersucht, wobei es sich beim geborgenen archäologischen Material um unterschiedliche Tonscherben von Gebrauchskeramik handelte.

Das im Zuge dieser Ausgrabung entdeckte archäologische Material ist karg, ein Umstand der wohl darauf zurückzuführen ist, dass es hier nicht um ein Siedlungsgebiet, sondern um eine Befestigung handelt. Zahlreich vorhanden waren die Bruchstücke frühmittelalterlicher Keramik, die insbesondere im Bereich der aus Erde und Stein errichteten Mauer in Erscheinung traten, sowie zahlreiche Gräten von Meeresfischen sowie Schafs- und Ziegenknochenreste. Mit Sicherheit hat sich hier eine Abfallgrube befunden. In dem im Quadrat c 76 und d 76 abgetragenen Sicherheitsstreifen wurde eine nahezu vollständige Öllampe gefunden, mittels derer die Schichten dieses Profils in die Zeitspanne vom Ende des 5. bis in die zweite Hälfte des 6. Jhs. datiert werden konnten.

Sector VIII (*extra muros*)

Zeno Karl Pinter, Claudia Urduzia, studenți, masteranzi ULB Sibiu

În campania 2008 a fost deschisă o nouă secțiune S4-5/2008 (5 x 2 m). A fost demolat și matorul cu lățimea de 1 m ce separa S4 de S5, obținându-se o suprafață de 5 x 10 m. Au mai fost cercetate 5 casete - caseta C3/2007 (4 x 4 m) și s-au mai deschis 4 casete de 4 x 4 m, respectiv: C4, C5, C6 și C7/2008, care ar putea să illustreze existența unei incinte de piatră adosată în cursul secolului al XI-lea laturii de est a cetății.

Cercetarea zonei extramurane a sitului de la Capidava a continuat cercetările efectuate în acest perimetru în campaniile 2001, 2002, 2003, 2005, 2006 și 2007.

Pentru clarificarea situației stratigrafice a platoului situat în fața porții principale a cetății s-a continuat adâncirea secțiunii S5 (10 x 2 m) de la -0,65 m la -1,90 m, atingându-se în acest mod adâncimea din secțiunea S4 (10 x 2 m). În acest sector a fost

surprins un șanț ce coboară până la -1,85 m, în umplutura căruia sunt amestecate materiale aparținând mai multor epoci: romană (sec. II-III), romano-bizantină (sec. IV-VII) și medievală (sec. X-XI). Deoarece nu s-a atins solul viu iar înălțimea profilelor nu mai permitea o adâncire a celor două secțiuni paralele, s-a hotărât demolarea martorului cu lățimea de 1 m ce separa S4 de S5, obținându-se o suprafață de 5 x 10 m. În această nouă suprafață, pe locul fostului martor și pe 1 m din fosta S4, s-a deschis o nouă secțiune S4-5/2008 (5 x 2 m) păstrându-se în acest fel două trepte de întărire a profilelor înalte și permițându-ne adâncirea în continuare pentru verificarea stratigrafică. În S4-5/2008 s-a cercetat un strat masiv de nivelare, din lut galben cu pigment de cărbune, mortar, material de construcție și fragmente mărunte de ceramică și sticlă romană. Sub acest strat a apărut o amenajare din cărămizi romane în corelație cu ceramică databilă în sec. II-III p.Chr., ce urmează a fi cercetată în campania viitoare.

În paralel cu cercetarea stratigrafică din S4 și S5, s-a continuat cercetarea planimetrică a amenajării din piatră legată cu lut apărută deja în campania 2001 și a cărei traiect părea să înconjoare platoul de la SE de cetate. S-a adâncit în acest sens caseta C3/2007 (4 x 4 m) și s-au mai deschis 4 casete de 4 x 4 m, respectiv: C4, C5, C6 și C7/2008.

În C3/2007, la curățarea amenajării s-a putut surprinde la -0,35 m paramentul de V al amenajării din piatră legată cu lut, numită generic A1. S-a observat modul de zidire din paramenți din piatră de talie aranjată îngrijit și împănată cu pietre mai mici sau cu cărămizi, între care s-a turnat emplecton de piatră înecată în lut galben. Peste această amenajare apare o fază mai puțin îngrijită de piatră îngrămadită ce pare să constituie nucleul unui val, o amenajare mai târzie numită generic A2. În această amenajare A2, au fost descoperite materiale de construcție refoșite ca un fragment de capitel corintic din marmură și un fragment de bloc de calcar fasonat și prevăzut cu alveolare de culisare a unui stâlp de poartă identic ca dimensiuni cu cele păstrate la poarta principală de acces în cetate.

Pentru clarificarea raportului dintre aceste amenajări a fost deschisă suprafața C4/2008 (4 x 4 m), păstrându-se un profil de 1 m, la SE de C3/2007. În această casetă a fost surprins paramentul de E al A1, lucrat în același mod și la fel suprapus de amenajarea A2. Materialul ceramic recoltat din A2 este medieval și poate fi datat în secolele X-XI, în schimb ceramica ce se află în corelație cu A1 este mai timpurie, respectiv secolele V-VII.

În vederea clarificării cât mai exacte a traiectului amenajării A1, a fost deschisă caseta C5/2008 (4 x 4 m), între C4/2008 și C2/2001, păstrându-se martori de 1 m. În această casetă amenajarea A2 suprapune cu totul amenajarea A1, astfel încât paramenții îngrijit lucrați ai zidului sec A1, nu au putut fi identificați.

Caseta C6/2008 de 4 x 4 m a fost deschisă la Est de C3/2007, tot cu păstrarea unui profil de 1 m. Aici atât amenajarea A1 cât și A2 par să se întrerupă.

Considerând că această situație ar putea fi marca zona de acces în spațiul delimitat de aceste amenajări a mai fost trasată și decopertată o casetă C7/2008 (4 x 4 m). În aceste casete nu s-a putut stabili încă situația exactă, urmând ca cercetările campaniei următoare să clarifice situația. [Z. K. Pinter, C. Urduzia]

Zusammenfassung:

Die archäologischen Ausgrabungsarbeiten in Abschnitt VIII (*extra muros*) wurden in der Zeitspanne vom 04.08.–15.08.2008

durchgeführt. Im Zuge dieser Kampagne wurde ein neuer Schnitt S4-5/2008 (5/2m) angelegt. Der 1 m breite Sicherheitsstreifen, der S4 von S5 abgrenzte, wurde abgetragen und auf diese Weise ein Gelände von 5/10 m untersucht. Der in diesem Abschnitt ausgehobene Graben war -1,85m tief; in der Auffüllerde desselben wurde Material geborgen, das aus mehreren Zeitaltern stammt: dem römischen (2.–33. Jh.), römisch-byzantinischen (4.-7. Jh.) und mittelalterlichen (10.-11. Jh.). Zeitgleich zur stratigraphischen Untersuchung in S4 und S5 wurde die planimetrische Untersuchung vorgenommen, wobei die bereits im Zuge der Ausgrabung von 2001 entdeckte, aus mörtelverbundenen Steinen bestehende Steinkonstruktion freigelegt wurde. Letztere verlief wohl rings um das südöstlich der Burg gelegene Plateau. Zudem wurde die Kasette C3/2007 (4/4m) angelegt sowie 4 weitere Kassetten der Dimension 4/4m, nämlich: C4, C5, C6 und C7/2008.

Sector X, *extra muros*

Cătălin Dobrinescu, Tiberiu Potârniche, Andrei Heroiu, Ștefan Georgescu, masteranzi UO Constanța

Suprafața cercetată: secțiune SI (2 x 10 m), extinsă spre V cu încă 10 m (total supraf. cercetată 20 x 2 m)

Cercetările arheologice desfășurate în perioada 7-30 august 2008 au vizat continuarea săpăturilor pe platoul situat la cca. 300 m est de intrarea în cetate, începând anul trecut, și a obiectivelor propuse atunci: stabilirea stratigrafiei și a raporturilor între locuirea extramurană și cetate.

În acest sens, am extins secțiunea S I, trasată anul trecut, cu încă 10 m spre vest, suprafața cercetată acum, fiind de 20 x 2 m și am atins solul viu în carourile 1 - 5.

Stratigrafia se prezintă astfel:

- loess -1,60/1,70 m;

- *unitate stratigrafică cu materiale arheologice din secolele II-III p. Chr.*, respectiv complexul C4 – șanț săpat în loess, identificat în carourile 1-5, în formă de «V», având adâncimea de cca. 0,50/0,60 m și lățimea de 0,60/0,70 m, în a cărei umplutură am descoperit ceramică romană de sec. II-III, câteva fragmente ceramice lucrate la mână, dintr-o pastă grosieră, resturi osteologice, cenușă și o monedă de bronz; -0,60/1 m, urmează panta naturală a platoului, spre vest;

- *nivel de abandon* – aflat deasupra umpluturii șanțului, de culoare gălbuie, cu aspect dur, granulos; conține puține fragmente ceramice;

- *primul nivel de locuire, de secol IV p.Chr.* – în care am identificat două secvențe: nivelul de călcare, cu aspect de bătătură, care are prinse fragmente ceramice, monede, o fibulă de bronz; în această unitate stratigrafică am identificat și resturile unei vetre de foc deschise; al doilea aspect sesizat îl reprezintă nivelul ocupațional, care conține fragmente ceramice de secol IV p.Chr., monede de bronz, o fibulă de bronz, și alte materiale arheologice; acestui nivel îi corespund două complexe – un zid de piatră legată cu pământ, din care se mai păstrează trei asize, cu o lățime de 0,70 m, orientat ESE-VNV, spart de C1 și vatra amintită (C2); -1,50 -0,70 m;

- *a doua etapă de locuire de secol IV p.Chr.* – este delimitată de prima printr-un șir de pietre și fragmente de țigle și olane surprinse pe profilul de N al secțiunii; acestui nivel îi aparține colțul unei încăperi de piatră legată cu pământ și un pavaj din dale de piatră descoperite în carourile 9-10 și două gropi (C1 și C3); materialul arheologic de pe acest nivel constă în fragmente ceramice de sec. IV și câteva fragmente ceramice medievale (sec. XI), o monedă găsită între pavaj și colțul încăperii, o plăcuță de fier; -0,60 -0,10 m;

-*morminte medievale (secolul XI)* – acestea străpung nivelurile menționate; un al doilea mormânt de înhumatie a fost cercetat anul acesta; această situație sugerează folosirea platoului ca loc de necropolă de către locuitorii cetății din perioada medievală;
 -*vegetal* – nivel care conține numeroase monede din sec. IV p.Chr., fragmente ceramice romano-bizantine (sec. IV p.Chr.) și puține fragmente ceramice medievale (sec. XI); -0,20/0 m.

Complex:

- C4 – șanț săpat în loess, surprins în carourile 1-5 (10 m); este în formă de «V» orientat aproximativ E-V, cu o adâncime de cca. 0,50 m; umplutura șanțului constă, în majoritate, din fragmente ceramice din secol II p.Chr. (opaiț cu urme de folosire, fragment terra sigillata);

- zid de piatră legată cu pământ – a fost surprins doar în caroul 1, fiind distrus de groapa C1; este orientat ESE-VNV și are o lățime de 0,70 m; păstrează trei asize;

- C2 – vatră deschisă flancată de trei pietre, arse, descoperită pe primul nivel de călcare romano-bizantin în caroul 4;

- C1 și C3 – pornesc din al doilea nivel de locuire romano-bizantin, în caroul 1; au fost săpate parțial, deoarece C1 intră în profilul de S, iar C3 în cel de N; din umplutura lor am scos fragmente ceramice, o monedă (C1);

- zid de piatră cu pământ și pavaj din dale de piatră – au fost descoperite imediat sub vegetal, în carourile 9-10; aparțin celei de-a doua etape de locuire romano-bizantine; zidul face colț în caroul 10, ambele laturi intrând sub martori; au lățimea de 0,70 m; pavajul se păstrează pe cca. 4 m² și intră în profilele de N și de S;

- M2 – mormânt de înhumatie medieval (sec. XI) – mormânt de copil, în groapă simplă, cu sicriu (cuie), orientat, aproximativ, E – V, întins pe spate, cu mâinile pe bazin; fără inventar; fundul gropii în pantă, capul la -1,10 m, și picioarele la -1,35 m; prin analogie cu M1 săpat în 2007, am datat și M2 în sec. XI.

Materialul arheologic: ceramica aparține, în principal, secolelor II-IV p. Chr., dar au fost găsite și câteva fragmente ale unor borcane medievale (sec. XI). Opaițul și fragmentul de terra sigillata sunt databile în prima jumătate a sec. II p.Chr., situație ce face ca datarea întregii umpluturi a șanțului C4 să poată fi făcută în această perioadă. Din același complex provin și numeroase fragmente de amforă care sugerează aceeași datare. Un lot important îl reprezintă ceramica din sec. IV p.Chr., aflată, însă, în stare fragmentară. Monedele (30 piese) urmează să fie supuse analizei numismatice, însă la o primă vedere acestea par a fi în majoritate din sec. IV p.Chr., unele poate mai timpurii. Se adaugă două fibule (una fragmentară), 1 verigă și o aplică toate de bronz și o piesă din plumb, posibil pond.

Cercetarea arheologică a platoului situat la cca. 300 m est de intrarea în cetatea Capidava, deși la început, conturează o posibilă imagine a relației fortificație – teritoriu. Prin lipsa complexelor de locuire din sec. V-VI p.Chr. situația arheologică de aici se înscrie cursului general din Dobrogea romană, multe așezări deschise fiind abandonate la sfârșitul sec. IV, populația retrăgându-se în arile fortificate. De asemenea, descoperirea unui relativ bogat material ceramic de sec. II-III p.Chr. sugerează existența unui nivel de locuire amplu pe platou. [C. Dobrinescu, T. Potârniche]

Abstract:

The archaeological excavation of the Sector X (*extra muros*) continued in August 2008 on the high plateau situated at about 300 m East from the southern gate of the fortress. The investigated surface measured 20 x 2 m.

The stratigraphic situation is as follows: stratigraphic unit with archaeological materials dated to the 1st-2nd c. A.D. in a „V”-shaped trench dug into loess, 0.5/0.60 m deep and 0.60/0.70 m wide. We identified an abandon level above the trench fill-up, having a granulated, harsh aspect, and containing few ceramic sherds. A first inhabitation level from the 4th c. A.D. follows, with ceramic material, and coins mostly from the first half of the 4th c. A wall made of stone and earth, of which three 0.70 m wide basement rows are preserved, is belonging to this level. The wall was destroyed by a pit from the level above, respectively from the second inhabitation level dated to the 4th c. A certain number of complexes belong to this level, two pits and a stone wall bound with mud, a pavement made of large stone slabs, all of them directly under the humus. The last coin is from Valens, a situation typical for open settlements in Roman Dobrudja. The plateau was later on, in the 11th c. A.D. used as graveyard by the inhabitants of the Byzantine fortress. Two E-W oriented inhumation tombs were discovered, to back up this statement. One of them contained a jar specific for the 11th century.

14. Cașolț (Hermány, Kastenholz, Kastnhults), com. Roșia, jud. Sibiu

Punct: Dealul Bisericii

Cod sit: 145426.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 108/2008

Colectiv: Ioan Marian Țiplic – responsabil (ULB Sibiu), Maria Emilia Țiplic (ICSU Sibiu), Beatrice Ciută (IAS Alba Iulia), Iulian Șchiopu (M Țării Făgărașului)

Cercetarea arheologică face parte dintr-un proiect amplu (Vechi monumente ecleziastice pe valea Hârțibaciului) vizând cercetarea monumentelor ecleziastice de pe valea Hârțibaciului. Până în prezent fiind cercetată arheologic parțial Biserica Evanghelică din Ruja și abordată cercetarea bisericii dispărute situată pe Dealul Bisericii din Cașolț.

Cercetarea arheologică are în vedere scoaterea la lumină a urmelor vechii biserici fortificate ce s-a aflat pe Dealul Bisericii până în anul 1916. Acest monument nu este cunoscut decât prin prisma informațiilor documentare, deoarece nu a făcut obiectul unor cercetări de arheologie sau de istoria artei înainte de primul război mondial, iar în timpul acestuia a fost demolat complet, fiind deja de mai multă vreme în ruină.

Localitatea Cașolț este mai bine cunoscută în rândul specialiștilor datorită necropolei tumulare și a descoperirilor de epocă romană.

Biserica medievală este atestată pentru prima oară în 1302, când parohia Sf. Maria din Cașolț a rămas vacantă din cauza decesului parohului¹. Din vechea biserică construită pe dealul de deasupra actualei biserici luterane (ridicată în 1809) nu se mai păstrează astăzi nimic. Știm doar că în 1916 mai erau vizibile ruine din construcția amintită și din care se mai vedea parte din incintă și un corp de clădire având la etaj o ușă gotică cu baghete.² În timpul luptelor din primul război mondial și aceste ruine au fost complet distruse, iar la reforma agrară, terenul a intrat în proprietatea unui localnic, ce a vândut piatra ca material de construcție. După indicațiile sale biserica a avut un plan dreptunghiular cu contraforturi³.

Situl a fost abordat în primele două campanii printr-un sistem de magistrală stratigrafică care a furnizat informații cu

privire la stratigrafia și la depunerile paleobotanice. În baza informațiilor obținute, în campaniile viitoare se va trece la adaptarea sistemului de săpătură în așa fel încât să fie acoperită cca. 70% din suprafața platoului actual. Durata estimată a cercetării arheologice efective este de cca. 5 campanii, urmând a se finaliza în 2012.

Biserica

În vara anului 2007 (iulie) pe dealul de deasupra actualei biserici luterane, în zona unde în 1916 mai erau vizibile fragmente de zidărie, au fost trasate 4 secțiuni (S1-S4), care au avut ca scop punerea în evidență a fundațiilor bisericii dispărute (faza romanică) și a celorlate faze ulterioare ale acesteia. De asemenea s-a mai avut în vedere stabilirea relațiilor stratigrafice (evoluția nivelului de călcare și a nivelelor de construcție sau dărâmare) și cercetarea primului cimitir din jurul bisericii. În urma primei campanii, rezultatele cercetărilor arheologice nu au fost foarte concludente în ceea ce privește planimetria bisericii dispărute. Prin cele patru secțiuni deschise s-au putut suprinde fragmente din fundația unei structuri de zidărie realizată din piatră de râu legată cu mortar de bună calitate.

În campania arheologică din iulie 2008 au fost trasate alte trei secțiuni (S5-S7) care au adus un plus de informație cu privire la planimetria bisericii și la traiectul zidului de incintă.

Cimitirul

În cele două campanii de cercetare (2007, 2008) au fost cercetate și un număr de morminte (21) ce ilustrează, în opinia noastră, existența a două orizonturi de înmormântare:

- primul nivel de morminte este ilustrat de mormintele orientate V-E, în paralel cu zidurile bisericii, nivel ce se datează în cursul sec. XIII-XV;

- al doilea nivel este ilustrat de mormintele ce nu mai au o orientare riguroasă, fapt ce demonstrează trecerea comunității catolice din localitate la Reformă și prin urmare se datează în perioada sec. XVI-XVIII. De la sfârșitul sec. al XVIII-lea cimitirul a fost abandonat în favoarea celui ridicat în jurul noului lăcaș de cult construit la baza dealului Bisericii.

În baza datelor obținute până în prezent se poate afirma că biserica ce a funcționat pe dealul Bisericii din localitatea Cașolț face parte din rândul bisericilor de plan bazilical, fără contraforți. Datarea largă a perioadei de funcționare poate fi făcută între limitele sec. XIII (de la sfârșitul acestui secol avem mențiunea documentară a unui preot) și sec. XVIII (moment când se renunță la construcția de pe deal în favoarea uneia nou ridicată la baza acestuia).

Note:

1. *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, 1892, I, nr. 296.
2. V. Vătășianu încadrează aceste ruine în categoria castelelor (Vătășianu, V., *Istoria artei feudale în țările române. I. Arta în perioada de dezvoltare a feudalismului*, București, 1959, p. 613, fig. 560).
3. Fabini, H., *Atlas der siebenbürgisch-sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen*, I.Bd., Hermannstadt/Heidelberg, 1998, p. 331.

15. Cășeu, com. Cășeu, jud. Cluj [Samum]

Punct: Cetățele

Cod sit: 56675.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 39/2008

Colectiv: Dan Isac – responsabil, Raluca Barb (UBB Cluj), Adriana Isac (MNIT)

Vicus

Din motive obiective, săpăturile din vicus au fost mai restrânse decât s-a intenționat, datorită retragerii în ultima clipă a acceptului lui Doda Augustin de a săpa pe terenul acestuia. În consecință, cele două noi secțiuni, S31 și S34, cu dimensiunile standard de 18 x 2,50 m au fost relocalizate pe terenul Parohiei Ortodoxe. Amândouă au fost trasate în continuarea vechilor secțiuni S 6 și S 5, la est și respectiv S de acestea. S-a reușit alinierea perfectă a celor două noi secțiuni cu cele vechi, prin intersectarea capătului de S al S 6 și în același timp a S5, astfel încât ele au putut fi puse fără probleme și cu cea mai mare precizie pe planul general al săpăturilor din vicus. Am reușit această sincronizare planimetrică datorită faptului că secțiunile astupate din 2006 și 2007 au rămas vizibile pe terenul care la cererea noastră nu s-a arat. Acest lucru a făcut ca trasarea pe teren a noilor secțiuni să fie executată cu maximă acuratețe în funcție de secțiunile mai vechi, perfect vizibile și a corelării planului săpăturilor anterioare cu cele ce urmau să fie efectuate.

Prima impresie în urma realizării celor două secțiuni este aspectul periferic al habitatului. Acest lucru a fost evidențiat cu precădere în ambele secțiuni dincolo de m. 12, spre cursul Someșului iar în rest nu au mai apărut, ca în 2007 pereții unor clădiri de lemn. Stratigrafia în zona săpată relevă cu claritate același strat consistent și compact gri negricios alcătuit din al doilea nivel de locuire. Datorită timpului nefavorabil, cu ploi abundente secțiunile nu au mai putut fi adâncite până în steril, drept consecință primul nivel de locuire fiind mai puțin scos în evidență.

În cele două secțiuni au ieșit la iveală patru structuri arhitectonice caracteristice așezării vicane de la Cășeu: platforme de piatră; gropi; cuptor; complexe de „tip B” (semibordeie).

Platforme de piatră

În S31, între m. 6-8 s-a descoperit o platformă-trotuar alcătuită din balast peste care au fost dispuse cu grijă pietre de râu. Aceasta aparține primului nivel de locuire neputând fi pusă în legătură cu o anumită structură arhitectonică. În S34, între m. 13 și 15 se află resturile unei platforme târzii alcătuite, ca de obicei, din piatră de carieră sfărâmată, fragmente de cărămizi, de rășniță, fragmente ceramice. Această platformă indică ultimul nivel de locuire în vicus, nivel care este marcat în profil între m. 9-10,50 de un rând de pietre ce au făcut parte dintr-o platformă contemporană asemănătoare. Sub rândul respectiv de pietre din profilul de E al S34, între m. 9-10,50 se află o altă platformă alcătuită din bolovani de carieră și de râu, clădită cu grijă și care acoperă cu certitudine o groapă, posibil fântână. Tot în S34, dar pe profilul de V, între m. 7,50-8,80 se află resturile unei alte platforme târzii din bolovani de râu având în componență o cărămidă. La același nivel, dar în dreptul m. 4 și tot pe profilul de V, am identificat resturile unei alte platforme, probabil tot de faza I. Alcătuită din bolovani de râu această platformă corespunde în S31 între m. 2,35-4 cu o porțiune mai consistentă dintr-o platformă-trotuar de aceeași factură și care poate fi în relație structurală cu complexul B17.

Gropi

În cele două secțiuni au apărut mai multe gropi de formă rotundă sau elipsoidală, puțin adânci și conținând de regulă un bolovan de carieră sau de râu, o cărămidă, pigmenți de chirpici sau cărbune. Probabil sunt gropi menajere, cu o funcționalitate redusă în timp, în legătură cu activități gospodărești dintr-o zonă

a așezării depărtată de clădirile propriu zise afrontate tramei stradale principale. Astfel, în S31 am inventariat trei gropi, la m. 10, 8,50 și 5,50, iar în S34 un număr de 6 gropi: la m. 3, 4,50 (dublă de o dungă de pigmenți puternici de arsură, poate o bârnă arsă); m. 10 (două gropi alăturate, dintre care cea dinspre E conține mai multe fragmente de chirpici); m. 11 (groapă elipsoidă cu doi bolovani în mijloc) și m. 12,50 (groapă rotundă având în componență fragmente de cărămizi și bolovani de carieră). În zona metrilor 13-14, pe profilul vestic al S 34 se află un strat compact de chirpici plin de material ceramic, inclusiv două lucerne, context (din care am prelevat o mostră între m. 13,50-14) ce se află în relație stratigrafică certă cu platforma dintre m. 13-14,50 descrisă anterior.

Cuptor

În această zonă, pe profilul de E de la m. 11 se distinge conturul mărginit de bucăți consistente de chirpici ars al unei gropi perfect rotunde ce intră în profil în forma unei pâlnii. După formă, consistență și umplutură (fragmente de chirpici și arsură), pare să fie un cuptor dezafectat de faza I în legătură cu platforma de piatră alăturată dintre m. 9-10.50.

Complex de tip B

Și anul acesta au fost descoperite câteva gropi de mari dimensiuni și formă neregulată pe care în anii anteriori le-am denumit complexe de "tip B" sau semibordeie. Cel mai spectaculos este în capătul de N al S 31 și reprezintă de fapt continuarea lui B17 din S6 alăturată, săpată în anul 1998. Stratul de umplere al complexului B17 constă dintr-un pământ brun-gălbui umed, cu porțiuni negricioase, ce conține pigmenți de cărbune, chirpici și un bogat material arheologic, mai ales ceramică și sticlă. Un alt complex este în S34 conturat mai slab la o adâncime mai mică. Profilul scurt, de N, al S34 indică un strat compact ce coboară. În interiorul amprentei acestui complex sunt bolovani, fragmente de cărămizi, cărbune ars, material arheologic.

În fine, tot în S34, între m. 7-9 împreună cu platforma de bolovani amintită mai sus, se distinge amprenta unei gropi ce continuă mult în profilul estic și care pare a fi un alt complex de tip B.

Materialul arheologic din cele două secțiuni este sărac față de alți ani și constă din ceramica romană uzuală inclusiv fragmente dacice lucrate cu mâna, câteva lucerne dintre care două întregi, fragmente de sticlărie, puține cărămizi și țigle, o râșniță întreagă din S31. În general, materialul arheologic este din gropi, de pe platformele târzii și din complexe de tip B. Caracterul oarecum anarhic al dispunerii planimetrice a acestor elemente indică o zonă de la periferia *vicus Samum*, depărtat de traseul drumului principal din *porta principalis dextra* și aflată probabil în spatele construcțiilor de lemn cu planimetrie regulată.

O mențiune specială putem face asupra numeroaselor fragmente de coarne prelucrate, fapt specific vicusului Cășeu.

Castru

Al doilea obiectiv al campaniei 2008 a fost castrul roman, prin completarea săpăturilor din 1987 la *porta praetoria*. Acest lucru s-a datorat necesității de a identifica faza de lemn a a castrului de la Cășeu și în ceea ce privește sesizarea palisadei și a porții pretoriene de lemn. În monografia din 2003 explicam faptul că singurul element al fazei de lemn a fortificației, identificat arheologic pe toate cele patru laturi, l-au constituit șanțurile. Cu acea ocazie am constatat faptul că porțile de piatră și incintele corespunzătoare au fost ridicate peste șanțurile fazei de lemn, ceea ce înseamnă că palisada și porțile de lemn trebuiau să fie amplasate în mod firesc mai spre interior. În

monografia din 2003 am explicat doar acest lucru fără a-l putea demonstra și arheologic.

Pentru completarea absolut necesară a informațiilor referitoare la castrul timpuriu de la Samum (Cășeu I) am optat pentru reluarea săpăturilor la *porta praetoria*, investigată în 1987 printr-un sistem complex de săpătură¹.

S-au trasat două secțiuni magistrale, D și E, paralele cu vechile secțiuni C1 și C2, care au avut darul de a dezveli laturile scurte din spate a celor două bastioane de piatră fără a sesiza atunci, din păcate și urme ale turnurilor din faza de lemn. Pentru corelarea planimetrică precisă a săpăturii noi cu cea veche, am deschis o a treia secțiune, mai scurtă, F, perpendiculară pe capătul de E al secțiunii D în scopul redzelirii zidului de incintă de pe latura de N a castrului. Secțiunile, cu un martor de 0,50 m între ele au măsurat 20 x 2 m în cazul lui D și E respectiv 7,60 m în cazul secțiunii F. Rezultatul săpăturii a fost pe deplin revelator, iar acuratețea trasării în teren a condus la obținerea în totalitate a rezultatului dorit, anume identificarea palisadei de lemn și a turnurilor de lemn ale porții pretoriene.

Porta praetoria. Faza de lemn

Săpătura a identificat aproape în totalitate elementele aparținând sistemului defensiv de pe latura de N, din sectorul *via praetoria*. Astfel, în secțiunea scurtă F a fost sesizat, în planimetrie orizontală probabil prima *fossa* a fazei de lemn a fortificației, adică cea care a fost suprapusă de zidul de incintă. Lipsa de timp nu a permis adâncirea secțiunii, între m. 3-5 la mai mult de 2,80 m pentru a urmări limita șanțului până în steril. Am obținut însă un reper clar în dreptul m. 3,20 în care s-a sesizat cu claritate delimitarea între umplutura șanțului, de culoare mai închisă și cu sterilul de culoare galbenă, fără a putea preciza unde anume se află escarpa acestui șanț în partea dinspre palisadă, spre S. Acest lucru va fi posibil, pe planul castrului, prin coroborarea secțiunii F cu vechea secțiune S III și trasarea în consecință a ductului acestui șanț de pe latura de N. Acest fapt este important pentru precizarea distanței dintre paramentul exterior al palisadei de lemn și escarpa primului șanț în ideea existenței bermei.

Revenind la cele două secțiuni magistrale paralele, remarcăm identificarea în *premieră* (subl. n.) în România a palisadei de lemn ce alcătuiește *valum*-ul, precum și a bastioanelor porții de lemn. Trecând peste unele greutăți determinate în principal de diferențele de culoare, aproape insesizabile, între un steril de culoare castaniu închis cu vinișoare roșii și umpluturile gropilor de implantare ale bărnelor palisadei și turnurilor de lemn, am reușit identificarea cu certitudine în planimetrie orizontală și verticală a acestor elemente.

Au fost identificate în total un număr de 14 gropi de implantare a bărnelor (stâlpilor) palisadei, respectiv a porțiunii de palisadă corespunzătoare turnurilor porții de lemn. O primă observație extrem de importantă este aceea potrivit căreia în umplutura gropilor de implantare au fost identificate urmele bărnelor ce susțineau palisada, respectiv turnurile porții. Este vorba de gropi sub forma unor amprente pătrate (20 x 20 cm) sau dreptunghiulare, cu umplutura asemănătoare gropii mai mari de implantare. În câteva situații – caz extrem de rar, după cunoștințele noastre - aceste gropi de bărne s-au păstrat, practic, goale (!) pe dinăuntru. Este rezultatul faptului că pământul de umplere a gropilor de implantare, respectiv straturile de nivelare superioare, nu a apucat să umple complet locul bărnei despre care nu putem spune dacă a fost scoasă integral (sau pur și simplu a putrezit) până la nivelul de călcare rezultat în urma refacerii porții în faza de piatră. Astfel de gropi de stâlp sau de bărne, ce se prezintă sub forma unor spații

goale propriu zise sunt (conform planului) gropile nr. 1, 5, 8 și 10. Aceasta din urmă este cea mai spectaculoasă, de la nivelul săpăturii de -0,95 m groapa de bârnă continuă la peste 1,20 m în steril fără a putea fi urmărită în totalitate. De remarcat că la groapa nr. 5, din gaura lăsată de stâlp provine un piron de fier ce a fost bătut în lemnul respectiv. În umplutura gropilor de stâlpi a ajuns fie pietriș din *via praetoria* fazei I, fie bolovani de râu sau o umplutură compactă ce provine din conținutul gropilor de implantare. Am observat faptul că în cazul gropii nr. 8, în gaura lăsată de stâlp au fost îndesați bolovani de râu, probabil în scopul unei mai eficiente ancorări a bârnei ce susține platforma turnului de lemn. De asemenea, se poate observa pe profile că acești stâlpi au penetrat considerabil humusul antic ajungând în steril.

Am identificat un număr de 14 gropi cu urme de stâlpi în componența lor, alcătuind elementele palisadei fazei de lemn și ale porții propriu-zise din aceeași fază.

Palisada, identificată în *premieră* (subl. n.) la *Samum* constă din două șiruri paralele de gropi cu amprente de stâlpi în ele, dispuse simetric și la o distanță relativ egală între acestea, atât în adâncime, pe lățimea valului cât și în lungime, de-a lungul incintei. Această situație indică un tip de palisadă bine cunoscut în Britania și provinciile germanice: deschiderea porții, cele două turnuri și pinterul median utilizează cele două rânduri de stâlpi ai palisadei de pe lățimea valului².

Poarta propriu-zisă este constituită din trei șiruri paralele de câte trei gropi, dispuse peste *via praetoria* din faza I (faza timpurie, traianică) după cum urmează:

- Gr. 3, 7 și 8 exact pe mijlocul viei *praetoria*;
- la cele două extremități: la cea estică Gr. 4, 9 și 10 iar la cea vestică Gr. 2, 5 și 6. Planimetria este cât se poate de semnificativă, identificând faptul că Gr. 3, 7 și 8 aflate pe mijlocul viei *praetoria* reprezintă pinterul median al porții de lemn (Fig. 2) ce sprijinea platforma de luptă, iar gr. 4, 9 și 10, respectiv 2, 5 și 6 alcătuiesc elementele porții ce avea conform planului două deschideri (culoare). Cu mențiunea că în culoarul estic, lipită de gr. 4, 9 și 10 este rigola viei *praetoria*, iar în culoarul vestic, probabil, canalul cu paramenții de piatră identificat în săpătura din 1987 ce apare total deranjat în secțiunile noastre din 2008 probabil datorită săpăturilor interbelice.

Tot fazei I de lemn îi mai corespund câteva gropi ce probabil alcătuiesc incinta cu palisadă de lemn: Gr. 1, în partea de V a porții, în secțiunea D (fără pendant în secțiunea E), respectiv Gr. 11 și 13 în partea de E a porții, aliniate perfect cu gropile de implantare a stâlpilor din componența porții propriu-zise. Din păcate, în extremitatea estică a secțiunilor D și E nu au mai fost identificate gropi similare cu excepția uneia de formă perfect dreptunghiulară, Gr. 12, cu umplutură din lut galben afânat și care se oprește la o adâncime mai mică, astfel încât nu putem preciza dacă este contemporană cu restul elementelor palisadei. Tot în secțiunea D a fost identificată Gr. 14 care este practic simetrică cu Gr. 11 și pare a alcătui două elemente ale aceleiași palisade.

Concluzia este aceea că sistemul defensiv de pe latura de N a castrului, în faza de lemn, era alcătuit dintr-o palisadă cu două rânduri de stâlpi de lemn ce susțineau valul, probabil un Holz-Erde-Mauer ca la Gilău³. Resturile valului fazei I nu au putut fi identificate cu certitudine în porțiunea porții pretoriene datorită aplatizării firești a acestei zone. Traseul viei *praetoria* rămâne același în faza de piatră prin refacerea a cel puțin două faze ale drumului și prin completarea valului cu lut foarte bine tasat menit să suporte incinta și turnurile de piatră edificate peste șanțurile astupate ale fazei I.

Concluzia noastră din monografia publicată în 2003⁴ conform căreia fortificația în faza de lemn este mai mică a fost corectă, ceea ce face ca aserțiunea general acceptată în istoriografia românească (precum un stereotip) conform căreia suprapunerea celor două faze de piatră și lemn este identică nu este corectă. De asemenea, impresia potrivit căreia la caestrele din Dacia romană nu au fost identificate resturile palisadei și ale porților de lemn, datorită acestei presupuse suprapuneri perfecte este la fel de neconformă cu realitatea.

În fapt, este vorba cu certitudine de o deficiență a metodologiei de abordare arheologică a unor astfel de tipuri de situri. Cazul de la *Samum-Cășeu* a demonstrat că porțile de lemn nu se află întotdeauna sub cele de piatră, ca la Gilău de exemplu, ci mai spre interior. Cu alte cuvinte castrul din faza I de lemn este mai mic decât cel de piatră, care nu-l suprapune perfect. O situație care cu certitudine este valabilă și în cazul altor caestre romane unde această situație nu a fost (încă) demonstrată arheologic.

Porta praetoria. Faza de piatră

Săpăturile din 2008 nu au adus elemente majore de noutate față de situația cunoscută în 1987. În secțiunea F a fost identificată incinta de N a castrului precum și începutul absidei bastionului de V. De asemenea, tot în secțiunea F a fost intersectată latura de E a turnului (estic) de piatră, ceea ce reprezintă principalul element de legătură și de suprapunere a celor două planuri ale porții (din 1987, publicat în 2003 și cel rezultat din săpăturile anului 2008).

Cât privește *via praetoria*, aceasta a fost surprinsă în ambele secțiuni D și E. Canalul de deversare a apei ce trecea prin deschiderea pietonală a porții de piatră a fost identificat în cele două noi secțiuni într-o formă deranjată, cu cei doi paramenți de piatră imposibil de precizat. În consecință, săpătura noastră nu a relevat decât traseul prezumptiv al canalului care probabil continua până undeva în dreptul viei *principalis*.

Un alt element al fazei de piatră identificat și în noile săpături sunt trotuarele, realizate dintr-un strat de pietre și balast acoperit cu un mortar alb de bună calitate și care au fost dezvelite parțial pe porțiunile din deschidere și din spatele bastionului vestic. De asemenea, în secțiunea E, între m 6-10, în ultima fază a viei *praetoria* au fost identificate resturile unui trotuar realizat dintr-un strat compact de mortar cu grosimea de 5 cm. Un alt element corespunzător fazei de piatră îl constituie un număr destul de redus de țigle și olane ieșite la iveală în dărâmătura viei *praetoria* din faza de piatră. O mostră a stratului de dărâmătură presărat cu numeroase țigle a fost păstrată între m. 8-9 ai secțiunii D. Pe platforma-martor cu țigle a fost descoperită o țiglă cu ștampila completă CIB în cartuș.

Materialul arheologic aparținător fazei de piatră a viei *pretoriene* este extrem de sărac și constă din ceramică de uz comun, câteva fragmente de sticlă, mai multe cuie și piroane, două chei din fier, o bilă de praștie din piatră și un *dupondius* emis de Marcus Aurelius. Câteva artefacte deosebite au completat în mod fericit cantitatea de material arheologic destul de sărac descoperit în săpătură. Astfel, de pe *via praetoria* din faza de piatră a ieșit la iveală armătura de fier, păstrată precar, a unei teci de *pugio*. Tot din aceeași dărâmătură a ieșit un fragment din marmoră dintr-un basorelieu, reprezentându-l probabil pe Atis. Altă piesă deosebită, dintr-un context arheologic târziu, este un fragment decupat cu foarfeca, dintr-o garnitură de armură de paradă din bronz, reprezentând bustul unui bărbat. Piesa a fost abandonată după decupare și refolosire în alt scop. De asemenea, s-a descoperit un ac de os

pentru cusut și butonul unui capac de vas cu un *graffito* incizat cu inscripția RM.

În consecință, toate observațiile și stratigrafia corespunzătoare fazei de piatră completează observațiile din 1987.

Probabil o săpătură arheologică adecvată și în cazul altor porți de piatră din Dacia ar fi condus la rezultate similare celor de la Cășeu și Gilău. Este adevărat că o săpătură cu asemenea anvergură, pe deschiderea porții, spre interiorul castrului și spre *via sagularis* este dificilă din cauza stratigrafiei. Aceasta este alcătuită, cum am constatat, în majoritate din stratele suprapuse ale viei *praetoria*.

Pentru identificarea elementelor palisadei de lemn și ale porților acestei faze tehnica de săpătură recomandată constă - logic - din continuarea săpăturii stratigrafice în humusul antic, sub nivelul viei *praetoria* din faza I și evident sub agerul fazei de piatră, ceea ce la Cășeu s-a realizat cu rezultatele așteptate.

Note:

1. Dan Isac, *Castrul roman de la SAMVM-Cășeu*, Cluj-Napoca, 2003, 82-89, Fig. 7-7 a.
2. Anne Johnson, *Römische Kastelle des 1. und 2. Jahrhunderts n. Chr. in Britannien und in den germanischen Provinzen des Römerreiches*, Mainz, 1987, 96-98, Abb. 52-54.
3. Dan Isac, *Castrele de cohortă și ală de la Gilău*, Zalău, 1997, 86, Pl. V.
4. Dan Isac, *Castrul roman de la SAMVM-Cășeu*, Cluj-Napoca, 2003, 70 și urm.

16. Ceplea, com. Plopșoru, jud. Gorj

Punct: Valea Satului

Cod sit: 81308.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 67/2008

Colectiv: Gheorghe Calotiu - responsabil (MJ Gorj)

Situl arheologic de la Ceplea, comuna Plopșoru este situat pe DN 67 Tg-Jiu- Craiova, la 65 km S de Tg. Jiu, în apropierea Casei Cepleanu și la 50 m SV de pâraul Valea Satului.

Așezarea din epoca bronzului se află în punctul „Valea Satului” - Ceplea. Situl arheologic se încadrează cronologic în epoca bronzului mijlociu (cultura Verbicioara, faza a 3 a).

Cercetări arheologice anterioare au fost realizate de Gheorghe Calotiu și Mădălina Mărginean.

Scopul cercetărilor arheologice din anul 2008 a constat în sesizarea, delimitarea și cercetarea unor eventuale complexe arheologice. În acest sens, în partea de N a casei Cepleanu - monument istoric din sec. al XIX-lea și la aproximativ 60 m SV de pâraul „Valea Satului”, a fost efectuată o casetă de 4 x 4 m, iar la 10 m NV de aceasta a fost trasată o secțiune S1/2008 orientată E - V cu dimensiunile de 6 x 2 m. Lucrările pe șantierul arheologic au fost realizate cu persoane puse la dispoziție de Primăria comunei Plopșoru, conform Legii nr. 416/2001.

Stratigrafia Cas. C. 1/2008 este următoarea: 0/-012/0,15 m sol vegetal; -0,12/0,15 -0,32/0,35 m strat de culoare gălbui închis cu depuneri menajere moderne și medievale târzii; -0,32/0,35 -0,55/0,62 m strat de culoare gălbui deschis cu fragmente ceramice medievale târzii; -0,55/0,62 -0,98/1,18 m strat de culoare negricioasă cu vestigii arheologice din epoca bronzului; -0,98/1,18 m strat steril din punct de vedere arheologic de culoare galbenă.

Obiectivul cercetării în Cas C 1/2008 a vizat descoperirea de noi complexe arheologice. În partea de N, în C2 și C3, între -

0,94 și 1,12 m adâncime a fost identificată o parte dintr-o locuință de suprafață, ce se continua spre N, unde a fost construit un cămin cultural prin anii 1960. LI are dimensiunile de 1,40 x 1,65 m cu multă lipitură și urme de nulele. La 1,45 m SV de locuință și la -0,82 m adâncime a fost descoperită o vatră în C2 pe latura N - S a casetei cu dimensiunile de 0,90 x 0,83 m ca suprafață, pe care au fost găsite fragmente ceramice de la diferite vase cu urme de arsură secundară. Pe vatră - Cpl. 1 - a fost descoperit un fund plat de vas din pastă semifină, un perete de vas tronconic cu buza ușor evazată și marginea dreaptă. În același context arheologic la -0,92 m au fost descoperite câteva fragmente ceramice de la un vas de provizii din pastă zgrunțuroasă cu buza dreaptă, iar sub aceasta era dispus un brâu alveolar organic. Tot în C2 la -0,94 m a fost recuperat un perete de castron, de culoare neagră lucrat din pastă fină cu buza dreaptă, iar sub aceasta erau dispuse trei linii incizate și două triunghiuri hașurate dispuse orizontal. Pe vatră la -0,95 m a mai fost descoperit fundul inelar al unui vas de culoare neagră din pastă semifină având ca ornamente linii incizate orizontale, în apropierea acestuia fiind găsită o toartă, ce are ca ornament două romburi incizate, hașurate lipite, care au câte un punct la extremitățile superioare și inferioare cât și la cele laterale.

În locuința de suprafață LI/2008 la -0,98 m adâncime fost descoperită o căniță fragmentară din pastă fină de culoare neagră cu o toartă care pornește din buză. Sub toartă se află o mică concrețiune rotundă organică. În locuința LI, în C2 la -1,05 m a mai fost descoperit un vas bitronconic fragmentar cu buza dreaptă și marginea rotundă, cu o toartă circulară din care pornește de sub ea pe orizontală un ornament șnuruit organic. Tot în C2, în locuința LI la -0,94 m a fost găsit un perete de la un vas ce are ca ornament un triunghi hașurat și un fragment de culoare neagră fină cu un brâu subțire zimțat. În LI în C4 la -0,98 m adâncime s-a găsit un fragment de castron cu buza dreaptă ce are sub ea un brâu cu o perforație. În același context arheologic, la -1,07 m a fost descoperită o fusaiolă plată (se păstrează jumătate) cu diametrul de 7,6 cm și o toartă din pastă fină cenușie cu un buton pe umăr; în C4 la -1,06 m a fost descoperită o toartă de culoare neagră din pastă fină, care în partea superioară are două prelungiri, iar sub ea sunt dispuse incizii paralele orizontale.

În C1 pe latura sudică la -0,80 m a fost descoperită o toartă lucrată din pastă fină neagră trasă din buză cu un buton circular, sub ea care are două șiruri de linii incizate, paralele. Tot în C1 la -0,92 m a fost găsită o fusaiolă plată de culoare cărămizie. În C4 pe aceeași latură la -0,96 m a fost descoperit un perete de vas din pastă grosieră cu buza dreaptă, marginea rotundă iar sub ea un brâu alveolar. În același context arheologic a fost găsită o toartă de vas lucrată din pastă cărămizie, un fund de vas inelar din pastă semifină de culoare neagră, un perete de vas cu o apucătoare circulară perforată.

În C3 pe latura de N a casetei C1/2008, la -1,12 m adâncime a fost descoperit un perete de vas din pastă grosieră cu o toartă mare prinsă pe pântec de culoare cenușie, un fund de vas sub forma unui postament, un fund de vas din pastă semifină de culoare castanie, perete și buza invazată de la un castron cu marginea rotundă din pastă neagră, un perete de vas de provizii cu buza dreaptă, iar sub ea are două brăuri paralele cu ornamente sub formă de șnur. În C4 pe aceeași latură nordică a casetei C1/2008 la -1,14 m au fost descoperite două funduri de vase, unul circular și celălalt drept de la două vase mai mici. În același context arheologic au mai fost găsite la -1,08 m adâncime pe o suprafață de 0,40 x 0,56 m fragmente ceramice: un perete de vas având ca ornament un șanț cu linii succesive paralele, un perete de vas cu împunsături succesive

sub buza dreaptă, o tortiță miniaturală din pastă fină cenușie, o jumătate de fusaiolă plată, ruptă din vechime, două torți apucători de la vase mai mici, un perete de vas cu buza dreaptă, ce are ca ornament sub ea incizii sub formă de virgule succesive dispuse circular, un perete de vas din pastă semifină de culoare neagră cu buza ușor evazată cu urme de slip negru, un perete de vas mai mic sub forma unui castron cu buza dreaptă și o tortiță, lucrate din pastă semifină neagră. În C3 din zona centrală la -0,86 m a fost depistat un fund de vas sub formă de postament lucrat din pastă semifină, de formă circulară, un perete de castron cu buza evazată din pastă semifină, un perete și o buză de vas cu perforații circulare sub ea, fragmente de toartă în bandă din pastă semifină castanie, fragment de castron cu buza dreaptă și urme de slip negru, un perete de vas de culoare castanie ce are ca ornament un buton circular.

La 10 m NV de C1/2008 a fost trasată SI/2008 cu dimensiunile de 6 x 2 m. Stratigrafia secțiunii era următoarea: 0 -0,12/0,15 m sol vegetal; -0,12/0,15 -0,55/0,62 m sol castaniu cu materiale de epocă modernă și medievală târzie; -0,55/0,62 -0,95/1,20 m sol de culoare neagră cu vestigii din epoca bronzului; -0,95/1,20 m începe stratul de culoare galbenă fără vestigii arheologice. În partea de V a secțiunii în CI la -0,86 m adâncime a fost descoperit peretele și buza dreaptă de la un vas borcan lucrat din pastă grosieră, având ca ornament brăul alveolar sub ea. În C2 la -0,92 m s-a găsit o toartă de la un vas din pastă zgrunțuroasă de culoare castanie și un perete de castron cu buza evazată lucrat din pastă fină de culoare neagră.

Cercetările arheologice de la Ceplea Ploșoru au evidențiat existența unei așezări specifice bronzului mijlociu, care se încadrează Culturii Verbicioara faza a 3 a.

Bibliografie:

- Gh. Calotoiu, *Contribuții la cunoașterea Culturii Verbicioara în jud. Gorj*, Litua 6, p. 7-42;
 idem, *Cercetările arheologice de la Vierșani Jupânești jud. Gorj*, Drobeta, p.44-55.
 Gh. Calotoiu, *Așezări traco - geto - dacice în Bazinul mijlociu al Jiului*, Tg. Jiu, 2007, p.23-29;
 Gh. Calotoiu, M. Mărgineanu, CCA, 2004, p. 89-85;
 idem, CCA, 2005, p. 132-133;
 Gh. Calotoiu, CCA, 2006, p. 113-114,
 idem, CCA, 2007, p. 100-102.

Abstract:

The objective of the 2008 archaeological campaign was the delimitation of the Middle Bronze Age site area. This year we discovered a dwelling and a hearth. The archaeological material mostly consists in ceramics. We mention that the ceramics is fragmentary, with no complete vase and it was usually made of a thicker paste. The pottery is specific to the 3rd phase of the Verbicioara culture. The archaeological excavation proved the existence of a settlement specific to the Verbicioara culture, the 3rd phase.

17. Cheia, com. Grădina, jud. Constanța

Punct: Vatra satului

Cod sit: 63018.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 45/2008

Colectiv: Valentina-Mihaela Voinea– responsabil, George Neagu, Răzvan Petcu (MINAC), Bartłomiej Szmoniewski (IAE Cracovia), Adrian Bălășescu, Valentin Radu (MNIR-CNCP)

Continuarea săpăturilor arheologice în așezarea Hamangia de la Cheia - Vatra Satului s-a dovedit inspirată deoarece descoperirea unui material arheologic bogat și variat, identificarea unor detalii constructive, realizarea unor analize pluridisciplinare complexe, toate au completat vechea imagine, mult prea lacunară, a tipului de habitat Hamangia.

Obiectivele cercetării:

- cercetarea spațiului exterior locuinței L.1 și delimitarea locuinței L.2, (identificată în campaniile anterioare 2006-2007) prin deschiderea suprafeței S.F
- sondaj stratigrafic în peștera „La Baba” pentru cartarea locuirilor sezoniere din Cheile Dobrogei și realizarea unui studiu comparativ cu locuirea permanentă;
- analiza arheozoologică a materialului faunistic recoltat din locuința L.2 (ultimul nivel de locuire foarte bogat în oase, în special cranii / părți de cranii provenind de la specii de talie mare – *Bos taurus*, *Equus hydruntinus*).

În secțiunea SF (4 x 12 m; 3 sectoare de 4 x 4 m cu martor de 0,40 m între ele) au fost identificate patru secvențe de locuire din faza Hamangia III. Prima secvență de locuire, de sus în jos, corespunde nivelului de călcare exterior locuinței L.I. În acest nivel, la adâncimea de numai 0,50 m, s-a descoperit o vatră exterioară C.21, de formă pătrată (1,20 x 1,20 m), având colțurile rotunjite. Din cele cinci vetre cercetate până în prezent în așezarea de la Cheia, aceasta este singura conservată în întregime; grosimea plăcuțelor arse nu depășește 3-5 cm, refacerile lipsesc, vatra fiind utilizată o perioadă relativ scurtă.

A doua secvență de locuire corespunde locuinței L.2, neincendiate, surprinsă pe o suprafață mică în sectoarele 1 și 2. Ca și în secțiunea S.G, ultimul nivel ocupațional al locuinței L.2 (US 3094, cercetat în 2007/ S.G.) conține o cantitate impresionantă de oase provenind, în special, de la indivizi de talie mare. De asemenea, în același strat s-au descoperit fragmente ceramice, microlite de silex, ace și inele de os, perle de Dentalium, idoli fragmentari, vase miniaturale.

Singurele complexe arheologice identificate în a treia secvență de locuire sunt gropile C. 23 și C.24, cu un contur neregulat. Ele s-au format prin extracția lutului, conturul și amprente pe păstrate în negativ demonstrând clar modul lor de formare. Ulterior, cavitățile neregulate din lut au fost acoperite cu resturi menajere, umplutura fiind formată din mai multe lentile de depuneri sedimentare cu compoziții eterogene, foarte bogate în material arheologic. Remarcăm cantitatea mare de oase de bovine descoperite în umpluturile celor două gropi.

A patra secvență de locuire este marcată de un nivel de călcare exterior, sărac în material arheologic.

Industria litică surprinde prin varietate tipologică și microlitism. Procentual, uneltele și armele de silex reprezintă categoria cea mai numeroasă, până în prezent, fiind descoperite peste 2000 de piese. Cele mai multe au fost tăiate din silex local de culoare brun-bej, numit și silex „balcanic”. Mult mai rar (sub 5%) întâlnim microlite obținute din silex negru-cenușiu, asemănătoare celor descoperite în siturile eneolitice din regiunea lacurilor Varna – Beloslav. Caracterul „domestic” al industriei litice ne este sugerat de numărul mare de nuclee și așchii de debitaj. Piese de microlite obținute prin percuție indirectă - îndeosebi lamele foarte înguste (aprox. 5 mm) și lungi – trădează măiestria meșterilor din așezarea de la Cheia.

Tipologic, regăsim toate categoriile semnalate în celelalte situri Hamangia: vârfuri de săgeată de tip Vielle, burine diedre, lamele, micro-gratoare, gratoare pe lame, gratoare pe așchii, cuțite, microlite geometrice. Lamele folosite pentru seceri au partea activă puternic lustruită. Mult mai rare sunt toporașele de granit cenușiu-verzui adus, probabil, din nordul Dobrogei și dălțițe tăiate îngrijit din sist, gresie sau calcar – roci locale. Râșnițele portabile și percutoarele, descoperite mai ales în interiorul locuințelor, alături de grâne carbonizate, completează tabloul activităților casnice legate de cultivarea cerealelor.

Industria obiectelor din materii dure de origine animală a fost considerată mult timp ca nefiind prea dezvoltată la populațiile Hamangia. Aceste obiecte nu se remarcă nici prin numărul lor, nici prin varietatea tipologică. Nici cercetările de la Cheia din campaniile 2001-2002 nu schimbaseră cu nimic această situație. În schimb, în campaniile 2004 - 2008, a fost descoperit un lot foarte bogat, deși nu variat, de unelte de os. Numărul lor depășește o sută, fiind de departe cel mai reprezentativ eșantion pentru cultura Hamangia. Nu este exclus ca acest lucru să se datoreze și metodei de cercetare aplicată, precum și tamisării unei mari cantități de sediment arheologic.

Cea mai numeroasă categorie o constituie împungătoarele. Din punct de vedere morfologic (după forma părții distale), pot fi împărțite în două subgrupe: ace cu secțiunea longitudinală liniară, simple/cu gămălie, și vârfuri, cele mai multe de dimensiuni mari, cu secțiunea longitudinală triunghiulară. Lungimea acelor variază între 3 și 17 cm, cele mai multe încadrându-se în intervalul 5-10 cm. Lustruitoarele și spatulele, realizate din coaste de bovine și astragale de ovi-caprine, s-au folosit, probabil, pentru finisarea vaselor.

Deosebit de îngrijite sunt podoabele realizate din cochilii de Dentalium, Spondylus și Cardium: coliere, perle tubulare, amuletă antropomorfă. La fel de numeroase sunt inelele de os, în curs de prelucrare și finite.

Ceramica de la Cheia corespunde fazei clasice Hamangia III, cel mai bine reprezentată de descoperirile de până acum. Vasele au fost în cea mai mare parte confecționate cu mâna, cele de dimensiuni mari prin sudarea unor fâșii de lut, iar cele mai mici prin modelarea dintr-un singur boț de lut. O categorie aparte o constituie exemplare modelate simetric, cu pereți foarte subțiri, care, prin calitatea lor, sugerează existența unei roți cu viteză de rotație lentă. Repertoriul formelor se înscrie în cel cunoscut din alte așezări contemporane: forme cu proporții armonioase, raport echilibrat între diferitele părți ale vasului, preferința pentru vase de dimensiuni mijlocii și mici. Formele deschise cele mai frecvente sunt străchinile și, mai rar, fructierele cu picior. Profilele sunt apropiate de forma literei S, marginea fiind larg arcuită spre exterior, foarte rar dreaptă sau înclinată spre interior. Repertoriul formelor închise, mult mai variat, cuprinde vase bitronconice (de le cupe miniaturale la castroane mari, adânci), tronconice (de la pahare la vase de 20 – 30 cm înălțime) și cilindrice (mai ales pahare), vase de dimensiuni mai mari – *pythoi* – cu partea inferioară a corpului globulară, gât înalt și buza răsfrântă în exterior.

Decorul impresionează prin minuțiozitate. Șirurile de puncte, liniute sau triunghiuri sunt dispuse într-o simetrie și o armonie care încântă privirea. Trasând motive simple – linii, triunghiuri, foarte rar meandre, olarul și-a demonstrat de multe ori măiestria artistică; prin șiruri de impresii verticale el a reușit să amplifice linia grațioasă în „S” a vaselor închise, cu partea superioară înaltă, larg evazată (pahare, vase cu gât), iar prin decorul radial a creat iluzia mișcării de rotație a suprafețelor circulare (străchini, platouri, fructiere, capace). Pliseurile foarte fine, paralele sau concentrice, creează impresia unei picturi.

Plastica. Așezarea de la Cheia oferă, până în prezent, cel mai bogat și variat lot de figurine antropomorfe Hamangia. Dacă unele dintre ele se încadrează tipurilor clasice, așa cum au fost definite de D. Berciu și nuanțate de P. Hașotti, altele sunt reprezentări deosebite, chiar singulare în ansamblul acestor comunități. Nu s-a constatat o repartizare spațială deosebită a acestora, aflându-se atât în complexe – locuințe, gropi – cât și în spațiul exterior acestora.

Cele mai multe figurine au fost confecționate din lut, excepție făcând o amuletă din *Spondylus*. Pasta diferă de la figurină la alta existând piese confecționate dintr-un lut dens, bine frământat, dar și altele pentru care s-a folosit o pastă poroasă, fărâmicioasă și neomogenă. Ca degresant s-a folosit nisipul și șamota. În cazul unor piese fragmentare s-au observat detalii tehnologice – modelajul s-a realizat prin adăugarea succesivă a mai multor straturi de lut. Suprafața celor mai multe dintre piese a fost tratată cu atenție, fiind acoperită cu slip, negru sau maron închis, lustruit. Cu puține excepții, arderea este bine realizată, uniformă, contrastând cu cea a unor figurine descoperite în necropole, care erau atât de sfărmate încât reconstituirea lor a fost imposibilă.

Dacă din analiza contextului descoperirii nu se pot trage concluzii pertinente, mai multe elemente vin să ilustreze practici speciale în care erau folosite aceste figurine. Un prim indiciu este ilustrat de starea fragmentară în care se găsesc astăzi. Ruperea capului, a mâinilor și a picioarelor a fost pusă în legătură cu aspectul morfologic, ipoteză destul de neconvingătoare de altfel. Urmele de lovituri sunt vizibile pe un număr mare de piese, iar zona preferată pare să fi fost abdomenul. De asemenea, au fost găsite jumătăți de tors care par a fi rezultatul unei loviri puternice și intenționate. Al doilea element ce vine să ilustreze folosirea figurinelor în cadrul unor practici speciale este descoperirea jumătății inferioare a unei piese, care prezenta în zona genitală urme evidente de ocră roșu.

În peștera „La Baba” s-a efectuat un sondaj stratigrafic cu dimensiunile de 2,80 x 1,60 m și adâncimea de 1,45 m, ce a pus în evidență mai multe niveluri de locuire. Perioada neoeolitică (-1,45 – -0,90/0,85 m) este reprezentată prin două vetre bogate în fragmente ceramice și piese litice specifice culturilor Hamangia și Gumelnița. În nivelurile superioare s-au descoperit oase de animale și fragmente ceramice: Cernavodă I, Cucuteni tip C. La adâncimea de -0,90/0,85 – -0,80/0,70 m au apărut oase de animale și fragmente ceramice aparținând epocii bronzului și Hallstatt-ului. Pentru perioada romană (-0,60 m) menționăm o vatră în care s-a găsit ceramică romană timpurie. Perioadele romano-bizantină (-0,45 m) și perioada medievală (-0,40 – -0,10 m) sunt reprezentate doar prin fragmente ceramice.

În partea de N a sondajului s-a descoperit un mormânt de înhumare (0,80 – 0,60 m) orientat V-E având ca inventar piese specifice populațiilor nomade: piese de harnașament din fier, două cataramă din bronz, elemente din os de la arc, o sabie în teacă de lemn.

Obiectivele cercetărilor viitoare:

- deschiderea unei secțiuni pe latura de S a așezării, neinvestigată până în prezent;
- cercetarea locurilor sezoniere din interiorul și exteriorul peșterilor *La Izvor* și *La Bursuci* (Cheile Dobrogei).

Bibliografie:

V. Voinea, G. Neagu, *Archaeological research at Hamangia III settlement from Cheia (2004-2008)*, Pontica 41, 2008 (sub tipar).

B. Szmoniewski, R. Petcu, *Preliminary report from the new*

excavation in Peștera Baba (Baba Cave), commune Gradina, department Constanța., Pontica 41, 2008 (sub tipar)

Abstract:

The archaeological diggings at Hamangia settlement from Cheia – in the village hearth, proved itself to be an inspired one because a rich and wealthy material was discovered, constructive details were identified, complex pluridisciplinary analyses were made, which all completed the old, deficient knowledge of the type of settlement from Hamangia culture.

The 2008 archaeological campaign our objectives were to explore the area outside the dwelling L.1 and demarcation housing L.2, (identified in previous campaigns 2006-2007) by opening the area S.F; to make a stratigraphy in "La Baba" Cave for mapping the seasonal settlement of Cheile Dobrogei and to achieve a comparative study with permanent settlement; archaeozoological analysis of material collected fauna of the dwelling L.2 (the last level of dwelling very rich in bones, especially skulls / parts of skulls from species of great stature – *Bos taurus*, *Equus hydruntinus*).

The most surprising discovery was, however, the nomadic grave. This is the first inhumation grave found in a cave in Dobrudja which can be dated to the Early Mediaeval period. It is the first archaeological find of a nomadic grave in the aforementioned territory. A detailed analysis of the grave is in preparation.

Considerații asupra exploatării mamiferelor din așezarea de la Cheia

Adrian Bălășescu

Așezarea eneolitică de la Cheia a furnizat în ultimii ani o cantitate impresionantă de faună, ceea ce face ca acest sit să dispună în prezent de cel mai mare eșantion faunistic pentru cultura Hamangia.

Studiul arheozoologic al materialului faunistic recoltat din ultimul nivel ocupațional al locuinței L.2 (US 3094) a dus la identificarea pe lângă speciile domestice, clasice neoliticului românesc: vita domestică (*Bos taurus*), oaia (*Ovis aries*), capra (*Capra hircus*), câinele (*Canis familiaris*), și la descoperirea a 12 specii sălbatice: măgarul sălbatic din Pleistocen (*Equus hydruntinus*), bourul (*Bos primigenius*), cerbul (*Cervus elaphus*), căpriorul (*Capreolus capreolus*), mistrețul (*Sus scrofa*), lupul (*Canis lupus*), vulpea (*Vulpes vulpes*), pisica sălbatică (*Felis silvestris*), bursucul (*Meles meles*), iepurele de câmp (*Lepus europaeus*), castorul (*Castor fiber*) și ariciul (*Erinaceus europaeus*).

Raportul dintre mamiferele domestice și cele sălbatice este de 86,2% la 13,8% ceea ce ar sugera că activitatea de creștere a animalelor joacă un rol foarte important pentru comunitatea eneolitică de la Cheia.

În cadrul activității de creștere a animalelor, exploatarea bovinelor pare să joace un rol preponderent, lucru dovedit de cantitatea mare de resturi care a fost descoperită (48%). Acestea sunt urmate de resturile de ovicaprine care se apropie de 38%. Printre cornutele mici mai numeroase par a fi resturile de ovine care se află într-un raport de 4 la 1 față de resturile de caprine. Bovinele în primul rând și apoi ovicaprinele sunt exploatare mai ales pentru producția lor de carne. În ceea ce privește creșterea acestor animale pentru producția de lapte, indicii sunt mult mai prezenți (relevanți) în cazul bovinelor și mai discreți în cazul ovicaprinelor. Studiul de față confirmă, în continuare, absența porcului, care în cadrul paleoeconomiei acestei comunități este se pare pentru moment necunoscut sau

extrem de slab exploatat.

Vânatul, deși reprezintă 13,8% este bine certificat ca număr de specii, ceea ce ar sugera că această activitate se constituie într-o ocupație secundară de suplimentare și completare a alimentației carnate. Ponderea cea mai mare în cadrul acestui eșantion o au speciile de talie medie și mare, cum ar fi: măgarul sălbatic din Pleistocen sau hydruntinul (2,99 %), cerbul (2,75%), mistrețul (1,98) și bourul (1,70%), la care se mai adaugă și o serie de specii de talie mică, cum ar fi vulpea (2,26), binecunoscută pentru antropofilia sa și iepurele de câmp (1,21%).

Sperăm ca pe viitor analiza noastră arheozoologică să se îmbogățească cu noi eșantioane care să ne permită caracterizarea mai în detaliu a paleoeconomiei animaliere a comunității Hamangia de la Cheia.

Bibliografie:

A. Bălășescu, *Considerații cu privire la exploatarea mamiferelor în așezarea Hamangia III de la Cheia*, Pontica 41, 2008 (sub tipar)

Studiul materialului faunistic (moluște, pești, testoaase și păsări) prelevat din nivelul Hamangia III de la Cheia (jud. Constanța).

Valentin Radu

Prezentul studiu continuă cercetările privind fauna descoperită în nivelul cultural Hamangia III de la Cheia (jud. Constanța). Materialul analizat provine din structuri arheologice ce au avut legătură cu două din locuințele descoperite la Cheia: L1 și L2.

Au fost studiate un număr de 1867 resturi faunistice ce au aparținut taxonilor Mollusca (moluște), Pisces (pești), Chelonia (testoaase) și Aves (păsări). Dintre acestea resturile de pești sunt cele mai numeroase (circa 60% din NR) urmate de cele de păsări (26%). Speciile identificate în acest studiu se încadrează în spectrul faunistic al regiunii Dobrogea.

Exploatarea resurselor din vecinătatea sitului de către locuitorii așezării de la Cheia asigură surse suplimentare de proteină în perioada estivală provenite de la diverse animale precum moluște, pești, testoaase și cormorani. Analiza materialului faunistic pune în evidență și schimbul de produse în special de pești cu populațiile litorale din jurul lacului Tașaul.

Bibliografie:

V. Radu, *Studiul materialului faunistic (moluște, pești, testoaase și păsări) prelevat din nivelul Hamangia III de la Cheia (jud. Constanța)*, Pontica 41, 2008, sub tipar.

18. Ciceu-Corabia, com. Ciceu-Mihăiești, jud. Bistrița-Năsăud

Punct: Sub cetate

Cod sit: 34208.05

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 13/2008

Colectiv: Corneliu Gaiu – responsabil, George G. Marinescu (CMJ Bistrița-Năsăud)

Culmea Ciceului se prezintă ca un masiv vulcanic lung de aproximativ 4,5 km. mărginit de abrupturi, care domină regiunea de la confluența Someșurilor, formată din tufuri și riolit dacitic, excelentă materie primă pentru cioplirea rășnițelor și pietrelor de

moară. În jurul stâncii pe care a fost înălțată cetatea feudală se desfășoară o serie de terase mai ample sau mai înguste, a căror caracter antropoc trebuie să fie verificat, ocupate în mai multe epoci de comunități umane.

Primele investigații arheologice au fost efectuate de către un colectiv al muzeului din Bistrița, format din George Marinescu și Corneliu Gaiu, între anii 1977 și 1982, fiind evidențiate niveluri de locuire din bronzul târziu (cultura Wietenberg), perioada dacică clasică și epoca medievală timpurie (sec. IX).

Reluate după mai bine de un sfert de secol săpăturile arheologice au ca obiectiv dobândirea de noi informații cu privire la etapele de locuire a acestei așezări, dezvelirea unor suprafețe pentru cunoașterea structurii depunerilor și înregistrarea topografică a tuturor unităților de cercetare, inclusiv a celor executate în anii 1977 - 82.

Prima secțiune din această campanie S1/2008 cu dimensiunile de 16 x 5 m a fost deschisă pe terasa a III-a, orientată ca toate celelalte paralel cu terasele, pe direcția E-V. Între m 0 și 6 stratul de depunere arheologică se confundă practic cu stratul de humus. Între m 6,3 și 7,6 bolovani masivi din roca locală erau răsturnați în umplutura unei gropi din care au fost colectate fragmente ceramice din pastă grosieră și fină caracteristice bronzului final. Atât pereții gropii cât și bolovanii de pe circumferința acesteia au fost în contact îndelung cu focul.

Un complex de locuire din perioada dacică a fost prins în secțiune, între m 9 și 12. Înregistrată ca locuința L1/2008 aceasta avea pereții de N și de V tăiați în rocă, groapa locuinței coborând cu 1,20 m față de nivelul actual al solului. Umplutura bordeiului, dintr-un lut maroniu cu sfărâmături de piatră și lentile de arsură, conținea o impresionantă cantitate de fragmente ceramice, vase lucrate cu mâna și la roată provenind de la oale, fructiere, boluri, câni, cupe, kantharoi, cești. Se remarcă mai multe bucăți de creuzete și un tipar din lut pentru turnat lingouri, dovedind destinația de atelier a respectivului complex. Ca inventar metalic s-au găsit o dală din fier și o fibulă de bronz, fragmentară, aparținând tipului cu corpul puternic profilat datat în secolul I p.Chr.

Pe aceeași terasă a mai fost deschisă încă o secțiune, amplasată la E de cea anterioară, cu dimensiunile de 10 x 5 m. Stratigrafic nu se constată mari diferențe față de prima secțiune: stratul de stâncă apare la -0,60 -0,80 m, peste care există o depunere de lut negru-maroniu, sterilă din punct de vedere arheologic, urmată de stratul de lut negru măzăros aparținând nivelului de locuire dacic. La capătul vestic al secțiunii a putut fi conturată o locuință de suprafață cu dimensiunile de 3 x 3 m. Dacă inventarul ceramic constă din relativ puține fragmente de olărie dacică, inventarul este întregit de o piatră de râșniță în curs de prelucrare, o bardă din fier și o paftă din bronz.

Următoarele două secțiuni au fost deschise pe terasa superioară, aflată sub înșeuarea dintre culmile Măgura și Ciceul Mic. Secțiunea SIII cu dimensiunile de 12 x 5 m, a permis identificarea celei de-a treia locuințe dacice, L3/2008. Groapa locuinței a fost amenajată între bolovanii de mari dimensiuni, fapt care face dificilă stabilirea structurii complexului, podina acesteia apare extrem de accidentată. Latura dinspre pantă și în acest caz apare sub forma unui perete tăiat în stâncă. Inventarul cuprinde o cantitate mare de fragmente ceramice la care se adaugă trei bucăți de pietre de râșniță – două *catillus* și o *meta*, dar și un valoros inventar metalic: o fibulă de argint de același tip cu cea fragmentară din prima locuință, cuțit de fier și un denar de la Vespasian care asigură datarea complexului la sfârșitul secolului I p.Chr.

Cea de-a patra unitate de cercetare cu dimensiunile de 10 x 3 m s-a dovedit mai puțin profitabilă sub raportul descoperirilor. Aici, în afara unor mici fragmente ceramice din pastă nisipoasă lucrate la roată aparținând orizontului medieval timpuriu, colectate din stratul de sol care acoperă stânca, nu se înregistrează depuneri sau complexe arheologice.

Dacă nivelul de epoca bronzului a fost mai puțin consistent în campania din 2008, locuirea dacică se dovedește a acoperi toate terasele din preajma culmii Ciceului, puterea economică a așezării fiind reprezentată de atelierele de prelucrare a pietrei, la care se adaugă acum și un atelier de prelucrare a metalului, pe lângă mai vechiul cuptor de ars vase din săpăturile anterioare. Complexele cercetate în această campanie aparțin ultimei faze a locuirii dacice, care se încheie odată cu cucerirea traianică, în materialul arheologic din locuințe fiind identificate și fragmente ceramice de factură romană.

Bogatul material arheologic colectat se află în curs de restaurare, desenare și inventariere la CMJ Bistrița-Năsăud, urmând ca întregul material să fie prelucrat în vederea întocmirii monografiei așezării.

Desfășurarea cercetării arheologice a beneficiat de concursul și sprijinul material al primăriei comunei Ciceu Mihăiești, cea care a suportat și costurile legate de ridicarea topografică a sitului.

Se are în vedere în continuare dezvoltarea săpăturii pe celelalte terase intermediare și realizarea unui profil care să taie terasele pentru a preciza amplitudinea și etapele amenajărilor antropice ale versantului.

Résumé:

Les premières fouilles archéologiques du lieu-dit Sub cetate (au-dessous de la cité) situé à la limite de la localité Ciceu Corabia ont eu lieu pendant les années 1977-1982. Elles ont révélé les niveaux d'habitat appartenant à la culture Wietenberg, à la période dace classique et au haut Moyen Âge (IXe siècle).

La reprise de la recherche a comme objectif l'acquisition des renseignements nouveaux à l'égard des étapes d'habitat et de la découverte des surfaces pour connaître la structure des couches des terrasses qui se trouvent sous le rocher de Ciceu.

Pendant les fouilles du mois d'août 2008, on a ouvert quatre sections (deux sur la troisième terrasse et encore deux sur la première terrasse à l'ouest de la cité médiévale) comprenant une superficie de 242m².

Excepté quelques traces éparses appartenant à la culture Coțofeni et une fosse contenant des couches appartenant à l'âge du bronze tardif, dans les surfaces découvertes, on n'a enregistré que des complexes appartenant à l'habitat dace : deux habitations creusées dans le rocher et une autre de surface.

L'habitation L1/ 2008 avait les côtés situés vers la pente, taillés dans la pierre, à une profondeur de 1,20 m. dans le remplissage on a trouvé une grande quantité de fragments de céramique travaillée à la roue et à la main (pots, fruitières, tasses, coupes). On remarque la présence de plusieurs creusets et d'une anguille en céramique pour fondre les lingots, et parmi les pièces métalliques, un burin et une fibule en bronze.

L2/2008 est une habitation de surface aux dimensions de 3 x 3 m et un inventaire céramique réduit du point de vue quantitatif. On a remarqué aussi un moulin à bras fonctionnel, un Celte massif en fer et une boucle en bronze.

La troisième habitation découverte L3 avait également les murs situés vers la pente, taillés dans la couche de tuf. Dans son inventaire on a trouvé trois pierres de moulin à bras, un

burin en fer, une fibule en argent au corps fortement profilé, de même qu'un denier Vespasianus qui assure la datation du complexe à la fin du Ier siècle après J.Ch.

Les recherches archéologiques de 2008 ont renforcé l'hypothèse du caractère de l'habitat dace sur les terrasses de Ciceu en tant que centre artisanal lié à la production des pierres pour les moulins à bras, où l'on ajoute à l'heure qu'il est aussi un atelier d'un artisan en bronze.

19. Cioroiu Nou, com. Cioroiași, jud. Dolj

Punct: Cetate

Cod sit: 71849.02

Autorizațiile de cercetare arheologică sistematică nr. 61/20087, 149/2008

Colectiv: Dorel Bondoc (MO Craiova)

Săpăturile arheologice de pe șantierul Cioroiu Nou, campania 2008 s-au derulat de-a lungul întregii luni iulie a anului 2008 și mai apoi, în luna septembrie.

Fondurile bănești destinate cercetărilor au fost alocate pe bază de proiect MO Craiova, de către Consiliul Județean Dolj.

Timpul favorabil, fondurile bănești alocate și numărul sporit de muncitori au permis cercetări mult mai ample decât în anii trecuți.

Locul ales pentru efectuarea săpăturilor a fost sectorul de NV al fortificației, unde în urmă cu un an fundația Alexis Project a achiziționat respectivul teren, tocmai în vederea scoaterii sale din circuitul agricol și a exploatării lui numai în scopuri arheologice, științifice.

Au fost săpate un număr de 16 casete de formă pătrată (4 x 4 m), lăsându-se între ele „martori” de pământ, cu lățimea de 0,60 m. Menirea acestor „martori” este aceea de a asigura deplasarea în siguranță a personalului muncitor și științific de-a lungul săpăturii. Adâncimea maximă până la care s-a săpat a fost de cca. 1,80 - 2 m. La această adâncime își face apariția solul viu, iar pânza freatică este foarte aproape.

Concret, săpăturile din anul 2008 au dezvelit o clădire de mari dimensiuni (am numit-o convențional „edificiu cu hypocaustum”), cu fundația realizată din piatră legată cu mortar în tehnica vremii, păstrată pe o înălțime maximă de 1,20 m. Foarte probabil, este vorba despre o clădire termală. Instalațiile puse în evidență s-au păstrat doar parțial, putând fi totuși oricând restaurate, având în vedere tipul comun al acestei construcții realizate în maniera tipică arhitecturii militare romane.

Deasemenea, a fost constatat faptul că suprastructura clădirii era realizată din cărămizi, iar acoperișul din bârne de lemn, acoperite cu țigle și respectiv, olane. Foarte multe cărămizi și țigle întregi sau fragmentare poartă ștampila LEG VII CL, adică Legiunea VII Claudia, ceea ce denotă faptul că la un moment dat, un detașament al acestei mari unități militare a staționat la Cioroiu Nou, așa cum ne mai asigură și o inscripție descoperită în urmă cu mai mulți ani, tot la Cioroiu Nou. Se mai poate afirma că același detașament al legiunii, a construit respectiva clădire.

Datarea clădirii în prima jumătate a secolului III este cea mai probabilă. Afirmarea se bazează pe componența materialului arheologic prelevat, a descoperirilor epigrafice, a statisticii circulației monetare, și a analizei stratigrafice.

Starea de conservare foarte bună a fundației clădirii, pretează respectivul edificiu la o restaurare măcar parțială a sa.

Situl se găsește în imediata vecinătate a localității moderne, iar accesul până acolo se poate face ușor pe drumul asfaltat. Forța de muncă se poate asigura cu personal necalificat din localitate.

A fost prelevată o mare cantitate de ceramică de uz casnic, dovadă a existenței în apropiere a unui atelier ceramic. De asemenea, ceramică pictată, obiecte de sticlă și geam, obiecte de os, obiecte de fier, obiecte de bronz. Un altar fragmentar cu inscripție a fost recuperat din apa pârâului Eruga cu ajutorul dr. Adrian Gheorghe, și tot aici este de menționat un fragment de coronament funerar cu reprezentarea lui Thanatos, zeul morții.

20. Ciuperceni, com. Ciuperceni, jud. Teleorman

Punct: Ciuperceni-La Vii 1

Cod sit 151718.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 109/2008

Colectiv: Roxana Dobrescu - responsabil, Adina Boroneanț, Gabriel Popescu, Adrian Doboș (IAB), Alain Tuffreau, Sanda Bălescu, Emilie Goval, Bertrand Lefevre, David Hérisson, (Mission archéologique française), Ionuț Torcică (MJI Teleorman)

Pentru a putea continua săpătura din 2006 și 2007, în campania din 2008 lucrările au debutat cu decaparea părții superioare a vechii cariere (10 depozite de loess steril) și cu degajarea pământului provenit din vechile săpături Boroneanț. Astfel, în anul acesta, s-a săpat în partea inferioară a secvenței stratigrafice (nivelurile D1 și CR).

Stratigrafia:

Încă din campania precedentă s-a observat că geometria depozitelor este mult mai complexă decât se bănuia în 2006. Degajarea părții inferioare a carierei a permis o mai bună înțelegere a stratigrafiei.

De sus în jos:

- cernoziom, observabil pe 0,7 m;
- loess brun gălbui (Lsup: 10 YR 5/4), omogen, mai argilos în partea superioară și prezentând concrețiuni calcaroase în jumătatea inferioară a depozitului. Grosime: 2,10 -2,40 m.
- limon argilos (L inf.), maroniu (10 YR 5/3) cu dungi maronii spre gri (10 YR 5/2), cu numeroase urme de mangan și concrețiuni calcaroase. Acest limon prezintă o înclinare importantă spre cîmpia aluvială a Dunării. Înclinarea nu este observabilă în partea de S a săpăturii (profil A). Spre N și spre V, în apropierea săpăturii lui Vasile Boroneanț, acest limon argilos cu concrețiuni calcaroase se observă direct sub cernoziom. Grosime maximă: 1 m.

Lateral, spre V, profilul B arată că orizontul de concrețiuni calcaroase, observabil direct sub cernoziom, pe o grosime de cel puțin 3 m, devine dur. Matricea este un limon argilos maroniu (7,5 YR 5/4), extrem de dur și închis la culoare (7,5 YR 5/6) în partea inferioară a profilului observabil (profil B). Este un pedocomplex pentru care trebuie determinată vârsta.

Săpăturile vechi au arătat că stratul de limon se află pe o veche napă fluviatilă a Dunării. Un sondaj făcut cu tariera a permis recunoașterea părții superioare a sedimentării fluviatile la o adâncime de 1,5 m sub concrețiunile calcaroase observabile sub nivelul CR.

În concluzie, se poate spune că secvența stratigrafică observată aici, corespunde unei pătri de loess din Pleniglaciul weichselian mijlociu; ea este acoperită de un

cernoziom, iar în partea inferioară se observă un limon cu concrețiuni calcaroase ce prezintă urme de pedogeneză. Acest loess are la bază vechea napă fluvială a Dunării care a păstrat resturi de faună de vârstă pliocenă.

Contextul stratigrafic al secvenței de loess de la La Vii 1 indică situarea ei înaintea de Pleniglaciul superior, ceea ce ar fi în concordanță cu data IRSL *corectată* (32 ± 3 ka), obținută pe sedimente prelevate deasupra nivelului C1.

Niveluri arheologice.

Stabilirea nivelurilor arheologice s-a făcut doar pe baza industriilor litice:

- A: în partea inferioară a cernoziomului
- B: în partea superioară a loessului brun gălbui
- C: în partea inferioară a loessului brun gălbui
- D1: la baza loess-ului brun gălbui
- CR: piese prezente deasupra limonului argilos cu concrețiuni calcaroase și în partea sa superioară (CR2). Piese găsite la baza profilului din 2006 și care la momentul respectiv au fost grupate în D2, corespund nivelului CR din 2007 și 2008.

Ansamblul nivelurilor arheologice este afectat de înclinarea spre S în direcția Dunării.

Materialul litic:

Materialul litic din diferitele niveluri de la Vii 1 prezintă o serie de caracteristici comune:

- aceeași materie primă, silexul, cu două origini diferite: aluviunile Dunării și un afloriment local, situat la mică distanță
- debitaj laminar
- prezența dominantă a produselor de debitaj, număr ridicat de *esquilles*
- facies clar de atelier

Materialul din nivelurile A și B prezintă aceleași caracteristici. El aparține aceleiași industrii. Cele mai multe nuclee au fost aduse preformate, întrucât așchiile corticale nu sunt numeroase. Nucleele demonstrează un debitaj semiturnant, ele fiind unipolare sau bipolare. Debitajul este similar pentru seria D1.

În ceea ce privește nivelul CR, procentajul de așchii corticale este mai important. Silexul local cu cortex proaspăt apare mai frecvent, ceea ce înseamnă că rogonii de silex au fost colectați într-un afloriment. Nucleele care domină în mod clar sunt cele laminare cu un debitaj semiturnant, cât și nucleele cu o singură suprafață de debitaj. Trebuie menționată și prezența unui nucleu care se termină în debitaj de lamele, cât și un nucleu pe așchie. Lamelele din nivelul CR sunt alungite, ușor arcuite și sunt obținute printr-un debitaj cu percutor moale. În ceea ce privește uneltele, ele nu sunt numeroase. Studiul acestora nu a fost încă terminat. Menționăm doar o lamă cu trunchiere oblică, cu ambele laturi retușate și care prezintă, probabil, urme de ocră.

Vârsta IRSL obținută deasupra nivelului C1 este de 32 ± 3 ka. Este dificil să facem o comparație între datele IRSL și cele 14C. Industriile litice din punctul La Vii 1 ar putea aparține unui facies Gravettian. Raritatea uneltelor în siturile în aer liber din Câmpia Română constituie un handicap. Interesul principal al așezării de la La Vii 1 îl reprezintă prezența unei secvențe stratigrafice cu mai multe niveluri arheologice.

Colectiv: Petre Gherghel – responsabil, Lucian Amon (Univ. Craiova), Liviu Petculescu (MNIR), Cristina Mitar (MCDR Deva), Mircea Negru (USH București), Mirela Cojoc (MAE Corabia)¹

A 64-a campanie de cercetări arheologice sistematice de la Sucidava, cartierul Celei, orașul Corabia, jud. Olt s-a derulat în intervalul 1-18 iulie 2008.

Săpăturile au fost efectuate cu ajutorul studenților Univ. Craiova (anul I, specializarea Istorie, din cadrul Facultății de Istorie, Filozofie, Geografie), cu sprijinul Primăriei orașului Corabia și al MAE Corabia.

Cercetările din vara anului 2008 s-au desfășurat în două sectoare: primul (denumit Suprafața 2002), amplasat în interiorul cetății; cel de-al doilea situat în zona vestică din afara incintei fortificației.

Sectorul I

Suprafața 2002 ocupă un areal de 756 m², mărginit la V și S de două construcții importante, descoperite în urmă cu mai multe decenii: clădirea cu hipocaust și *horreum*-ul. În campaniile precedente aici au fost deschise 16 case (fiecare cu dimensiunile de 6 x 6 m), separate prin matorni cu lățimea de 1 m. În ultima campanie, cercetările au fost continuate, concentrându-se în casele C1-C3, C6-C10. În plus, zona investigată a fost extinsă prin deschiderea, spre N a altor două case, C17 și C18.

În caseta C7 au fost identificate, cu ocazia campaniei precedente, o serie de indicii care sugerau descoperirea unei noi încăperi cu hipocaust. Cercetările actuale au permis confirmarea acestei ipoteze și obținerea unor informații mai complete. Din structura construcției s-au păstrat prefurnium-ul, camera cu pile de hipocaust și porțiuni din pereții de E și S.

Praefurnium-ul, orientat E-V, perpendicular pe clădire, este aproape pătrat, cu lungimea de 1,40 m, și lățimea de 1,35 m. Spațiul său interior, destinat combustiei, are o deschidere lată de 0,65 m, pavată cu cărămizi de dimensiuni mari (45 x 45 cm) peste care a fost aplicat un strat subțire de mortar alb. Pereții laterali s-au păstrat pe o înălțime maximă de 0,56 m și au fost zidiți din cărămizi cu dimensiunile de 30 x 30 cm. Ei păstrează urmele unor reparații. Astfel, peretele sudic are la bază două rânduri de cărămizi suprapuse, peste care a fost amplasat un bloc paralelipipedic de piatră cioplită (măsurând 90 x 26 x 30 cm), în timp ce peretele nordic a fost consolidat pe exterior și lățit prin adăugarea unor cărămizi de dimensiuni mai mici. La est de gura *praefurnium*-ului se păstrează două șiruri paralele formate din cărămizi alunecate spre vest, ceea ce sugerează existența unui stâlp de zidărie (dublat probabil de încă unul, poziționat simetric puțin mai spre sud) pe care se sprijinea un acoperiș ușor, care acoperea și proteja accesul la instalația de foc.

Camera cu pile de hipocaust este orientată N-S și are lungimea de aprox. 5 m. În interiorul său, peste o podea de mortar, conservată doar pe alocuri, (și identificată la adâncimea de -1,30 m) s-au păstrat urmele a 19 pile de hipocaust, distanțate unele de altele la cca. 0,23 m. La origine, numărul pilelor trebuie să fi fost de minim 32, deoarece ele par dispuse pe cel puțin patru rânduri, fiecare compus din câte opt pile. O parte dintre acestea au fost distruse sau au rămas, deocamdată, ascunse în matorni dintre case. Pilele sunt realizate din cărămizi pătrate (29 x 29 cm) sau aproape pătrate (24 x 27 cm), legate cu mortar alb și conservate pe maxim cinci rânduri.

21. Corabia, jud. Olt [Sucidava]

Punct: Celei

Cod sit: 125551.05

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 95/2008

Printre pilele de hipocaust, alături de multă cenușă și cărbune, au fost descoperite mici fragmente provenite probabil din structura suspensiei, sub forma unor plăci cu grosimea de 4,5-5 cm, realizate din mortar amestecat cu multă cărămidă foarte fin pisată, combinată într-o cantitate mai mică, cu particule având granulația de mărimea bobului de orez. Tot aici au apărut fragmente de amforă și un opaiț întreg, acoperit cu o glazură galben-verzuie.

Spre extremitatea nordică a spațiului descris, pe aliniamentul șirurilor de pile, s-a constatat prezența părților inferioare ale unor tuburi de ceramică (trei conservați *in situ* și fragmente din al patrulea). Piese sunt poziționate vertical și au diametrul de 14 cm. La bază, ele se sprijineau pe câte o cărămidă, zona de contact fiind etanșată cu lut. Tuburile prezintă în perete, aproape de capătul inferior, câte un orificiu rotund, cu diametrul de 4 cm, toate aflate la aceeași înălțime și având aceeași orientare. Sistemul permitea astfel circulația aerului cald spre zonele superioare ale clădirii.

Din structura pereților care delimitau încăperea cu hipocaust nu au fost identificate decât trei elemente. La extremitatea estică a fost surprins un fragment din baza unui zid cu lățimea de 0,50 m, constituit din cărămizi legate cu mortar și pietriș. După cum sugerează urmele observate în profilul nordic al casetei, un zid oarecum asemănător delimita clădirea și pe această latură. În sfârșit, limita sudică a încăperii pare a fi marcată de prezența ultimei asize a unui zid de piatră orientat V-E, lung de 1,14 m și lat de 0,50-0,60 m, care pare a se continua spre E, în caseta învecinată, C10.

La N de camera cu hipocaust, în caseta C8, am descoperit într-o campanie anterioară, la adâncimea de -1,15 m, urmele unui pavaj constituit din mai multe straturi alcătuite din pietriș, fragmente de cărămizi, dintre care unele sparte pe loc, și mortar. Nu este clar dacă această structură reprezenta o măsură menită să asigure un mijloc de hidroizolare sau sugerează existența a trei faze de reparații. Cu ocazia actualei campanii, în structura pavajului, aproape de extremitatea sa sudică, am identificat o cărămidă fragmentară cu ștampila *L(egio)VM(acedonica)V(arinia)*².

Suprafața descrisă se întinde pe toată lungimea casetei (6 m). Spre E, ea este delimitată de un zid de piatră și mortar, tencuit pe fața orientată spre zona cu pavaj. În schimb, spre V, ea a fost total distrusă de o groapă de demolare modernă, folosită în timpul primului război mondial pentru extragerea pietrei. Totuși, în spațiul acesteia, la adâncimea de -1,40 m, cercetările din acest an au condus la identificarea urmelor unui bazinet alcătuit din cărămizi pătrate (0,40 m), spațiile de îmbinare dintre acestea fiind etanșate cu o lutuală galbenă. Din întreaga sa structură nu s-a păstrat decât o parte, cu lungimea de 0,80 m, lățimea de 0,48 m și înălțimea de 0,24 m. În jurul acestuia s-au descoperit disipate mai multe fragmente de conducte din ceramică.

Revenind la suprafața pavată, descrisă mai sus, semnalăm că pe toată lungimea acesteia, în structura sa, a fost încastrat un canal lat de 0,30 m, constituit din cărămizi și orientat aproximativ N-S. Ultima campanie a permis constatarea că acesta se prelungește mult spre S (în casetele C6 și C7), parcurgând un traseu sinuos, care îi permitea să ocolească prin exterior zidul și *praefurnium*-ul camerei cu hipocaust, după care își continuă drumul, pe aceeași direcție, spre Dunăre. Cercetarea mai amănunțită în caseta C7 ne-a permis constatarea că el este realizat în întregime din cărămizi și are o deschidere interioară lată de 0,15 m și înaltă de 0,16 m. Din loc în loc, pe partea exterioară a cărămizilor care formează „capacul” se păstrează urme de mortar amestecat cu cărămidă

fin pisată. În totalitate, canalul, cu o pantă ușor descendentă spre fluviu, a fost până acum surprins pe o lungime de 22 m. Faptul că traseul său era paralel cu limita camerei cu hipocaust și ocolea cu grijă *praefurnium*-ul acesteia, sugerează că toate aceste elemente constructive au fost contemporane.

Desigur că, un asemenea canal, avea rolul de a permite deversarea apei uzate. Dar, de unde provenea această apă?

În caseta C18, foarte aproape de capătul nordic al canalului au fost descoperite urme care sugerează prezența, aici, a unui bazin care, ceva mai târziu, a fost dezafectat, materialul din care era alcătuit fiind probabil refolosit, încă din antichitate, în alte scopuri. De aceea, din structura bazinului nu s-a mai conservat decât o porțiune din perețele său sudic. Acesta era realizat dintr-un bloc de piatră, perfect șlefuit pe fața dinspre interiorul bazinului, dezvelit pe lungimea de 1,87 m și păstrat pe înălțimea de 0,60 m.

După dezafectarea bazinului, concavitatea în care acesta fusese amenajat a fost umplută cu numeroase resturi de țigle și cărămizi amestecate cu pământ. Peste terenul astfel nivelat a fost realizat un jgheab destinat drenării apei. El este constituit dintr-o succesiune de țigle romane așezate în trepte și parcurge, de la E spre V, un traseu ușor descendent, sub formă de arc de cerc, cu lungimea de cca. 6 m. O porțiune dintr-un jgheab construit exact în aceeași manieră a fost descoperită și lângă zidul care marca limita estică a camerei cu hipocaust, descrisă anterior. Aici, pe o porțiune scurtă, el se suprapune peste canalul din cărămizi, prezentat mai sus, ceea ce constituie încă un argument că aceste jgheaburi reprezintă amenajări mai târzii, datând probabil din ultimul secol de funcționare a cetății romano-bizantine.

Cercetările efectuate în perimetrul casetelor C9 și C10 nu au adus noutăți semnificative față de campaniile precedente³. Reamintim totuși că în caseta C10 am identificat temelia unui zid cu traseu absidal. El reprezenta latura nordică a unei încăperi situate între vechea construcție cu hipocaust (dezvelită în urmă cu mai multe decenii de D. Tudor) și noua clădire cu hipocaust, identificată de noi (descrisă mai sus). Cel puțin din punct de vedere stratigrafic, funcționalitatea construcției cu absidă pare a fi fost anulată de noua construcție cu hipocaust, care o suprapune parțial.

În casetele C1-C3 nu au fost identificate elemente semnificative. Excepție face o groapă menajeră descoperită în C3, c.1c, la adâncimea de -1,15 m, cu formă aproximativ ovală, în care au fost depuse numeroase fragmente de amfore.

Sectorul II

Cercetările au avut ca obiectiv identificarea unor elemente suplimentare, legate de existența unei pasarele care asigura legătura între poarta de V a cetății și portalul nordic al podului constantinian⁴. În acest scop, la cca. 30 m E de zidurile de sprijin descoperite în campaniile precedente, au fost deschise două secțiuni paralele, orientate N-S: SI și SII, cu dimensiunile de 6 x 2 m. În ambele secțiuni, la adâncimi cuprinse între -0,70 și 1,10 m, au fost descoperite câteva fragmente de cărămizi romane, urme izolate de mortar și aglomerări de piatră spartă. Printre acestea, se remarcă patru blocuri paralelipipedice de piatră șlefuită, cu dimensiunile de: 20 x 20 x 10 cm; 22 x 23 x 10 cm; 20 x 28 x 18 cm; 26 x 20 x 20 cm. Poziția lor indică că ele ar putea provei din prăbușirea zidurilor unei construcții aflate în imediata apropiere, spre E.

În concluzie, cercetările efectuate în vara anului 2008 au conturat existența unui complex format dintr-o nouă construcție cu hipocaust, continuată spre N cu o suprafață pavată. La extremitatea acesteia au fost descoperite resturile unui bazin de piatră, din zona căruia pornea spre S, înspre fluviu, un canal de

deversare a apei care ocolea clădirea cu hipocaust. În apropiere au mai fost identificate urmele unui mic bazin de cărămidă și numeroase fragmente de conductă. Toate aceste elemente sunt contemporane. Ele ar putea fi datate în perioada dintre mijlocul secolului al IV- mijlocul sec. V (anul 447) și pledează pentru existența unor terme, necunoscute până în prezent. Sperăm ca cercetările viitoare să aducă un plus de informații, atât în legătură cu destinația cât și cu încadrarea lor cronologică.

Anexa 1

Note:

1. La actuala campanie au mai participat Alina Uță, Marius Biciu, muzeografi la MAE Corabia.
2. O. Toropu, C.M. Tătulea, *Sucidava Celei*, București, 1987, p. 103 datează acest gen de inscripții tegulare între anii 295/325 și mijlocul sec. IV.
3. A se vedea rapoartele noastre de săpături din anii 2006 și 2007, precum și Petre Gherghe, Lucian Amon, *Cercetările arheologice de la Sucidava-Celei, jud. Olt. Campania 2006*, Analele Universității din Craiova. Seria Istorie 12, 2007, p. 45-58; *idem*, *Rezultatele cercetărilor arheologice de la Sucidava-Celei (județul Olt). Campania 2007*, Analele Universității din Craiova. Seria Istorie 13, 2008, 9 pagini, p.327-336.
4. P. Gherghe, L. Amon, *Noi date în legătură cu podul lui Constantin cel Mare de la Sucidava*, Pontica 40, 2007, p. 359-369.

Résumé:

Les dernières fouilles archéologiques de Sucidava (département Olt) se sont déroulées, principalement, à l'intérieur de la forteresse romano byzantine. Ils ont mis en évidence l'existence d'un ensemble architectonique formé par une nouvelle construction avec hypocauste, continuée vers le N par une surface pavée. A l'extrémité de celle-ci nous avons découvert les traces d'un bassin en pierre, d'un égout en briques, d'un petit bassin, aussi en briques, et des nombreux fragments de conduites. Tous ces éléments sont du même âge. Ils pourraient être datés entre le milieu du IV-ème siècle et la moitié de l'année 447. Aussi, ils plaident pour l'existence, dans cet endroit, des thermes, ignorés jusqu'à présent. Les fouilles prochaines offriront plus d'informations au sujet de la destination et l'encadrement chronologique de ces constructions.

22. Costișa, com. Costișa, jud. Neamț

Punct: Cetățuia

Cod sit: 122141.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 88/2008

Colectiv: Alexandru Vulpe - responsabil, Anca-Diana Popescu, Radu Băjenaru (IAB), Elena Gavrilă (MMB)

Principalul obiectiv al campaniei din 2008 l-a reprezentat cercetarea structurii depunerilor arheologice din neolitic și epoca bronzului de pe platoul mai scund al „Cetățuiei” (platoul B). În total, au fost trasate patru secțiuni. Două dintre ele - SXVI și SXVII - cu dimensiunile 7 x 4 m, au fost deschise concomitent, alături de SXIV/2007, SXVI aflându-se la 1 m spre SE față de SXIV. Martorul lăsat între SXVI și SXVII avea 1 m lățime. A treia secțiune, SXVIII, cu dimensiunile 10 x 3 m, a fost trasată în continuarea lui SXII/2007, la 1 m spre SE față de aceasta din

urmă. În prelungirea lui SXVIII, la 1 m distanță spre SE, a fost deschisă SXIX, cu dimensiunile de 10 x 3 m. Toate secțiunile au fost caroiate din metru în metru.

SXVI (7 x 4 m) avea latura lungă orientată pe direcția NV-SE. Sub stratul vegetal, la adâncimea de 0,14-0,20 m au apărut pietre de dimensiuni mici și medii, fragmente ceramice din epoca bronzului, bucăți mărunte de chirpici și puține oase de animale. În majoritate, fragmentele ceramice din epoca bronzului aparțineau unor vase Monteoru. Materialul arheologic se concentra în jumătatea vestică a secțiunii, iar stratul de pietre nu era compact. În c.5a, la adâncimea de 0,20 m a fost dezvelită o porțiune cu lemn ars. Lemnul era orientat pe direcția N-S. Avea dimensiunile 0,26 x 0,29/0,14 m. 10 eşantioane din această lemn au fost prelevate pentru datări radiocarbon. Urmele unei alte bucăți de lemn ars au putut fi observate în c.4d la adâncimea de 0,18 m; lemnul nu s-a păstrat însă, ci a fost observată doar o zonă de pământ înnegrită de la ardere cu dimensiunile de 0,36 x 0,30 m. După demontarea stratului de pietre și fragmente ceramice, la adâncimea de 0,21-0,27 m, pe o suprafață de aproximativ 4 x 1,50 m situată în colțul de NV al lui SXVI, a fost găsite aglomerări de chirpici care aveau amprente de nuiel, fragmente ceramice de la vase Costișa și câteva pietre de mici dimensiuni. Baza bucății de lemn din c.5a se afla la acest nivel. Această aglomerare de chirpici masivi și fragmente ceramice Costișa reprezintă probabil zona estică a complexului Costișa descoperit în 2007 în SXIV. Materialele din epoca bronzului se află într-un sol de culoare cenușie. Solul de culoare cenușie se sfârșește către E în dreptul metrului al doilea al lui SXVI, fiind vizibil doar acolo unde se află ceramica de tip Costișa.

Sub depunerea din epoca bronzului se afla un pământ de culoare castanie, la adâncimea de 0,25-0,37 m, care conținea fragmente ceramice neolitice (cultura Precucuteni), oase de animale și câteva pietre de dimensiuni medii. În c.3c, la -0,25 m în solul neolitic, a fost găsită o statueta antropomorfă păstrată fragmentar. Sub depunerea neolitică se întinde solul galben, steril arheologic.

SXVII a fost deschisă concomitent cu SXVI, având aceleași dimensiuni și orientare, cu scopul de a surprinde limita estică a depunerilor antropice. În această secțiune s-a săpat până la adâncimea de 0,30 m. Sub stratul de iarbă se întindea solul galben steril, fără să fie descoperit vreun complex arheologic. În aceste condiții este evident că limita estică a depunerii neolitice de pe acest platou nu depășea cu mult latura dinspre E a secțiunii SXVI, fiind probabil undeva în martorul de 1 m lățime care despărțea secțiunile SXVI și SXVII.

SXVIII a fost deschisă în continuarea lui SXII/07, la 1 m distanță către SE, cu scopul de a se verifica starea *in situ* a depunerilor antropice. Reamintim că SXII din 2007 a fost închisă după ce s-a ajuns la adâncimea de cca. 0,40 m, întrucât am considerat că ne aflăm în pământ de umplutură. Sub stratul de iarbă se întindea solul cenușiu cu materiale din epoca mijlocie a bronzului. La adâncimea de 0,15-0,20 m au apărut pietre de dimensiuni mijlocii, fără să formeze însă un strat dens. Între pietre se aflau fragmente ceramice Monteoru Ic2, dar și câteva Costișa. În c.9a, la adâncimea de 0,18 m, a fost observată crusta sfărâmată a unei vetre. După demontarea acestor materiale, la -0,20-0,27 m au apărut alte pietre, de dimensiuni mai mici, o cantitate mai mare de fragmente ceramice din epoca bronzului (în majoritate Monteoru Ic2, dar și câteva Costișa), bucăți mărunte de chirpici și relativ puține oase de animale. A fost dezvelită în întregime vatra din c.9a (notat V20/08). Aceasta avea forma aproximativ rotundă, cu diametrul de 0,42 x 0,38 m. Crusta era sfărâmată în bucăți mărunte, iar

asura nu era mai groasă de 2 cm. V20 a fost construită pe un pat de pietricele de râu. La cca. 0,23 m spre S față de V20 se afla o bucată de vatră cu un diametru de aproximativ 6 cm, cu crusta și arsura groase, de cca. 3,5 cm, foarte diferită ca aspect de crusta și arsura V20.

După demontarea acestui grund au apărut din nou pietre mărunte, fragmente ceramice Monteoru Ic2 și Costișa, câteva oase de animale. În c.1c, la -0,30 m, a fost găsită o brățară din bronz, cu secțiunea rotundă; brățara are un diametru de 4 x 3,2 cm. În c.6b, la -0,26 m se aflau două cuțite din piatră, iar un al treilea cuțit a fost găsit în c.6c, la aceeași adâncime. Sub depunerea din epoca bronzului au fost găsite puține fragmente ceramice neolitice.

SXIX a fost trasată în continuarea lui SXVIII, la 1 m spre SE. Sub stratul de iarbă, la -0,10 -0,15 m, au apărut câteva pietre de mici dimensiuni și fragmente ceramice din epoca bronzului. Materialele stăteau în solul cenușiu. Depunerea din epoca bronzului se întindea doar în capătul de NV al secțiunii, în primii 2,5 m, în restul secțiunii fiind găsit solul galben steril.

Săpăturile din acest an au completat informațiile noastre privind structura și întinderea depunerilor arheologice din epoca bronzului și perioada neolitică de pe platoul B al „Cetățuiei” de la Costișa. În acest moment dispunem de date certe privind limitele depunerilor antropice către V, S și SE, rămânând drept unul dintre obiectivele campaniilor viitoare identificarea limitei dinspre N și NV a depunerilor preistorice.

23. Coțatcu, com. Podgoria, jud. Buzău

Punct: Cetățuia

Cod sit: 48708.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 23/2008

Colectiv: George Trohani - responsabil, Radian-Romus Andreescu Katia Moldoveanu, Constantin Haită (MNIR), Laurențiu Grigoraș (MJ Buzău), Eugen Paveleț (MJIA Prahova)

Situl eneolitic de la Coțatcu „Cetățuia”, comuna Podgoria, este situat în zona deluroasă din partea de NE a județului Buzău, la cca. 15 km NV de orașul Râmnicu Sărat.

Obiectivele campaniei 2008 au fost stabilirea stratigrafiei sitului și cercetarea resturilor unei locuințe incendiate descoperite anul trecut. Profilul, orientat NV-SE, are o lungime de 18 m și a fost săpat cu o treaptă intermediară (2,20 m).

Chiar dacă el a fost realizat doar parțial (mai trebuie demontată o parte din treapta intermediară), au putut fi făcute câteva observații preliminare referitoare la stratigrafia sitului. Astfel, grosimea nivelului cultural merge până la aproximativ 4 m spre centrul așezării. Au fost identificate cinci niveluri din locuire marcate fie prin locuințe incendiate, fie prin resturile unor locuințe neincendiate, fie prin gropi.

În anul 2007, pe treapta intermediară au fost dezvelite resturile unei locuințe, numită provizoriu L8. Aceasta se continuă în profil, iar porțiuni din ea alunecate pe pantă au fost găsite în poziție secundară.

Resturile locuinței se întind pe aproximativ 10 m de-a lungul profilului (C.4-8). Locuința a fost surprinsă cel mai probabil în diagonală, astfel că dimensiunile sale nu pot fi apreciate cu exactitate, având în vedere și suprafața destul de îngustă, de aproximativ 2 m, pe care a fost posibilă cercetarea.

Resturile locuinței se compun dintr-o masă compactă de chirpici ars cu grosimea de aproximativ 0,50 m, provenind din pereții dărâmați ai locuinței. În profilul locuinței, sub masa de chirpici, se păstrează resturile podelei arse. Aceasta era făcută probabil din bârne acoperite cu lut. Podeaua de lut a fost refăcută de mai multe ori.

La demontarea stratului masiv de distrugere s-a putut observa faptul că acesta se prezintă în general sub forma unui amestec de pământ cu chirpici ars în mare parte pulverizat și foarte friabil, în care se găsesc, pe anumite porțiuni ale locuinței bucăți de chirpici de dimensiuni mai mari, puternic arse, uneori până la vitrificare. S-au identificat două zone în care arderea a fost foarte puternică, una lângă latura de S a vetrei locuinței, iar a doua la cca. 2 m E de ea.

În partea de E a locuinței, în C.7, a fost descoperit un perete în elevație care se continuă în linie oblică în profilul magistral. Acesta se păstrează pe 3,10 m lungime, 0,30 m în elevație, cu o lățime de 0,10 m, făcând pe ambele laturi. Peretele este orientat N-S și prezintă două ușoare albieri. Structura de rezistență a peretelui era formată din pari cu diametrul de 4 cm. Locuința este tăiată de o tranșee de aproape 1 m lățime, fapt vizibil și în profil.

În C.5 a fost identificată o vatră care se continuă în profilul magistral. Dimensiunile păstrate ale vetrei sunt de aproximativ 1,15 m (în lungul profilului) x 0,80 m, cu o înălțime de cca. 0,40 m. Plăcuțele s-au păstrat parțial, pe doar un sfert din suprafața vetrei. Se cunosc urmele a cel puțin două faze de refacere a vetrei. Gardina masivă a vetrei este puternic deteriorată. În partea de S a vetrei erau două gropi de pari cu diametrul de 0,20 m.

Fragmentele de chirpici ars provenite din distrugerea locuinței oferă câteva amănunte interesante privind materialele și tehnicile de construcție folosite. Spre exemplu, mai multe fragmente păstrează amprente clare ale unor scânduri din lemn. De altfel, în așezare s-au găsit numeroase amprente de bârne la nivelul podelei și mult cărbune, semn că lemnul era folosit în măsură destul de mare la construcții, alături de lut. Pe câteva fragmente de chirpici făcute, provenind de la pereți, se găsesc motive geometrice pictate cu culoare alb-gălbui. Unele dintre ele au acoperite cu pelicule de lut probabil ca urmare a unor refaceri a pereților.

În perimetrul locuinței au fost identificate 10 vase întregibile, de diferite dimensiuni și forme. În această zonă, limita locuinței nu este foarte clară, urme ale distrugerii locuinței mergând până în dreptul C.4.

Alte vase, întregi sau întregibile, împreună cu părți din locuință au fost surprinse alunecate pe pantă. Locuința a fost conservată urmând ca în campania viitoare să se identifice limita vestică a acesteia și să se secționeze vatra.

Cercetările au avut în vedere și descoperirea unor eventuale amenajări ale terasei făcute în vederea locuirii. Pentru aceasta a fost îndreptat un mic profil în partea de SV a așezării. Aici au fost identificate doar trei niveluri de locuire dar, cel puțin în zona cercetată, nu sunt vizibile dovezi ale amenajării terasei.

În marginea de NV a așezării a fost descoperită la -2 m adâncime, pe treapta intermediară, o aglomerare de pietre, care par a fi de la o amenajare cu o funcționalitate incertă. În profil sunt vizibile și urmele unor pari, deci se pare că la un moment dat a existat o încercare de amenajare a marginilor așezării.

Din punct de vedere cultural primele patru niveluri de locuire aparțin așa-numitului aspect cultural Stoicani-Aldeni. Primul nivel de locuire aparține unei faze târzii a culturii Starcevo-Criș (probabil IV), materialul recuperat fiind destul de puțin dar

specific acestei civilizații, respectiv funduri inelare sau profilate, fragmente ceramice cu slip roșu. Este pentru prima oară când la baza unei așezări de tip *tell* se descoperă materiale de tip Starcevo-Criș în sudul României. Cercetările viitoare au ca obiectiv principal finalizarea profilului prin demontarea treptei intermediare.

Bibliografie:

Eugen Comșa, *Date despre descoperirile din epoca neolitică din nord-estul Munteniei*, Vrancea. Studii și Comunicări 4, 1981, p. 18.
L. Grigoraș, E. Paveleț, *Studiul preliminar privind cercetările arheologice efectuate în tell-ul eneolitic de la Coțatcu, com. Podgoria, jud. Buzău*, Musaios 12, Buzău, 2007, p. 7-26.

Abstract:

The Aeneolithic site of "Cetățuia" ("the Fortress") in Coțatcu village, Podgoria Commune, is in a hilly area, on the right side of Coțatcu River middle terrace, in the north-eastern part of Buzău County, at 15 km North-West of Râmnicu Sărat town. The excavation objectives were the establishment of the site stratigraphy and chronology, as well as the investigation of the archaeological complexes not yet destroyed by the earth flows. On the site profile of 4 m. high we identified five occupation levels. They belong to the Neolithic period (Criș culture) and to the Aeneolithic period (Stoicani-Aldeni cultural group). The most important archaeological features were the dwellings. The L8 burnt house stands out by its abundance and diversity of artefacts.

24. Covasna, jud. Covasna

Punct: Cetatea Zânelor

Cod sit: 96441.01

Autorizația de cercetarea arheologică sistematică nr. 57/2008

Colectiv: Viorica Crișan - responsabil, Mariana-Cristina Popescu (MNIT), Valeriu Sârbu (M Brăilei) Monica Mărgineanu-Cârstoiu (IAB)

Cercetările arheologice din campania 2008 s-au axat pe trei obiective importante:

- finalizarea S7G, deschisă în prelungirea S7D. Aceasta acoperă zona dintre paramentul exterior al zidului terasei a II-a, terasa a III-a și respectiv, zidul acesteia din urmă;
- continuarea cercetărilor în S7H, deschisă în 2007, pe terasa a II-a, în partea sud-estică a bastionului și extinderea acesteia înspre terasa a II-a cu încă 13 m;
- actualizarea ridicării topografice.

S7H a fost trasată în 2007 pe o suprafață de 3 x 6 m. În campania din 2008 am mărit dimensiunile acesteia la 19 x 4 m. Secțiunea respectivă a fost trasată cu scopul de a clarifica dimensiunile și traseul zidului de curtină a terasei a II-a, din partea sud-estică, precum și stratigrafia terasei respective. Complexitatea stratigrafică a ultimului nivel de locuire (pământ ars la roșu, demantelări de ziduri, bârne carbonizate) nu ne-a permis să finalizăm decât cercetarea acestuia. Nu am reușit să decopertăm în totalitate zidul de curtină pentru a vedea dacă are aceleași dimensiuni (4,65 m) și traseu ca în imediata apropiere a bastionului.

Urmare a distrugerii cetății, în suprafața deschisă pe zid și în fața acestuia (înspre terasă), a apărut o cantitate mare de

pietre rezultate din demantelare, bârne carbonizate de la suprastructura de lemn și un strat gros (0,20 m) de lut ars la roșu. Sub dărâmătură, pe nivelul de călcare (-0,65 m), au fost descoperite numeroase vase întregibile sau fragmentare. La 6 m de zid, înspre terasă a apărut un pavaj de pietre și fragmente de vase, lat de cca. 2 m. Pe acest pavaj au fost descoperite, pe lângă fragmente ceramice, două creuzete fragmentare și zgură de fier, provenite, probabil de la un atelier aflat în apropiere. Foarte posibil ca acest pavaj să facă parte din drumul, (aleea) de acces de pe terasa a doua. Supoziția noastră va putea fi (sau nu) confirmată doar în campania viitoare, când vom deschide o nouă suprafață în imediata apropiere a S7H.

S7G (finalizată în anul 2008; dimensiuni: 5,50 x 16,5 m - impuse de configurația terenului și tronsonul de fortificație descoperit); a fost trasată pe pantă, la intersecția a două terase (terasa a II-a și a III-a), paralel cu S7C și în prelungirea S7D. Ea a fost trasată cu scopul degajării curții terasei a III-a, stabilirii raportului constructiv dintre acesta și curtea terasei a II-a, și observării modului în care a fost amenajat terenul între cele două curți (acesta prezintă o pantă naturală, ascendentă spre zona de intersecție dintre cele două terase).

Curtea terasei a III-a - 4,40 m grosime - a fost dezvelită în întregime; elevația conservată *in situ* depășește nivelul de călcare corespunzător cu aproximativ 0,10 m; fața interioară a fundației acesteia se păstrează pe o adâncime de 1,80 m, iar fața exterioară a fost dezvelită până la adâncimea de aproximativ 0,50 m (nu s-a ajuns la sămânța zidului datorită proastei conservări a tronsonului dezvelit, existând posibilitatea prăbușirii lui imediat ce rambleul ar fi fost înlăturat). Rambleul corespunzător acestui tronson de curtină, ca de altfel și în alte sectoare cercetate din fortificație, este construit din piatră și lut dar, pentru prima dată, au fost surprinse urmele unor stâlpi de lemn cu rol de susținere a fundației, prinși în structura rambleului (diametrul găurilor de stâlpi de lemn este cuprins între 15-30 cm).

Stratigrafia dintre cele două terase, surprinsă pe profilul ESE al secțiunii, arată că:

- anterior curții de piatră aici a existat o palisadă - urme de la stâlpii acesteia fiind surprinși în săpătură;
- rambleul corespunzător curții terasei a II-a, calcă pe nivelul de la care a fost construită curtea terasei a III-a; prin urmare curtea terasei a II-a este construită ulterior curții terasei a III-a;
- în acest sector, amenajarea fortificației dacice - cu toate fazele: palisadă, curtină de piatră - a deranjat locuirea hallstatiană; în stratigrafia profilului ESE al S7G, se observă cum stratul de cultură hallstatiană a fost împins pe pantă cu ocazia reamenajării terasei a două.

Artefactele descoperite sunt cele specifice civilizației dacice clasice. Se remarcă, în campania 2008, un număr mare de vase lucrate cu mâna sau roata olarului întregi sau întregibile. Printre acestea amintim o amforă de mari dimensiuni. Pe lângă vasele ceramice, sunt de amintit mai multe fragmente de vase din sticlă, pandantive și cercei din bronz, o daltă, cuie și cuțite din fier, unelte din lut (fusaiole, jetoane) și din piatră (cute, râșnițe). Toate materialele descoperite au fost spălate, marcate și desenate. Momentan ele se află depozitate la MNIT, pentru a fi prelucrate, urmând ca, în conformitate cu protocolul încheiat, să fie predate MNCR.

Ambele secțiuni au fost executate manual, iar caroiul utilizat a fost cel de 2 x 2 m. Au fost făcute releveele ruinelor descoperite iar complexe surprinse au fost înregistrate atât cu mijloace clasice (fotografie, desen - grunduri/profile) cât și moderne (înregistrări cu stație GIS).

În ultimele zile ale campaniei a fost reactualizată ridicarea topografică, motiv pentru care, concomitent cu cercetarea arheologică s-a cosit întreaga suprafață a cetății.

De asemenea, în perioada 12-23 iulie 2008, a avut loc a doua ediție a *Taberei de arheologie experimentală* care s-a concretizat prin construirea a două palisade simple. (vezi site-ul <http://www.simpara.ro/activități>).

Problemele pe care le ridică un sit de dimensiunile Cetății Zânelor (o acropolă și patru terase înconjurată de ziduri din piatră, posibil mai multe bastioane) sunt foarte numeroase. În campania viitoare se impune finalizarea cercetărilor efectuate în jurul bastionului de pe terasa a II-a, cercetarea acropolei, de altfel extrem de dificilă din cauza numeroaselor gropi lăsate de căutătorii de comori precum și deschiderea unei secțiuni pe latura nord-vestică a terasei a III-a unde presupunem existența porții de acces în cetate. Ar necesita, de asemenea, deschisă o suprafață pe terasa a III-a, colțul vestic, unde după configurația terenului pare să fie un alt bastion. Ar fi, de asemenea, extrem de importantă cercetarea extremității nordice a terasei a II-a, acolo unde Alexandru Ferenczi vorbește de existența unui turn de supraveghere roman.

La finalul săpăturii au fost protejate zidurile descoperite (curtina terasei a treia) și înlocuite panourile deteriorate, ce protejau curtina primei terase și zidul de susținere a platoului din S1. Au fost protejate de asemenea complexele dezvelite în S7H.

Datorită numărului mare de vizitatori care doresc să vadă vestigiile „Cetății Zânelor” am optat pentru protejarea acestora cu panouri din lemn și nu prin reacoperirea cu pământ. În acest fel pot fi foarte ușor imaginate structurile imense de piatră care înconjurau terasele și acropola. Preconizăm ca în anul 2009, în colaborare și cu susținerea autorităților locale, să propunem spre avizare un proiect de restaurare a vestigiilor descoperite și de amenajare a drumului de acces spre cetate în vederea integrării ei în circuitul turistic național.

Bibliografie:

Viorica Crișan, Valeriu Sârbu, Cristina Popescu, *Covasna - "Cetatea Zânelor". Un munte fortificat de daci, în Noi descoperiri arheologice în sud-estul Transilvaniei*, Editura Angvstia, Covasna, 2003, p. 51-72.

Abstract:

The archaeological excavation carried out in the campaign of 2008 focused on three important goals:

- to complete section 7G, opened in extension of section 7D. It covers the surface between the outer face of the second terrace wall, the third terrace and respectively, its wall.
- to extend with another 13 m the excavation in section S7H, opened in 2007, on the second terrace to the south-east of the bastion and its extension onto terrace 2.
- to upgrade the site survey.

Section S7H was performed in 2007 on a surface of 3 x 6 m. The 2008 campaign extended its sizes to 19 x 4 m. The new section was drawn in order to reveal the sizes and route of terrace 2 curtain wall in the south-east part, as well as the stratigraphy of the terrace. The stratigraphic complexity of the last dwelling level (burnt earth, wall demolitions and charred beams) allowed us the finish the investigation of only the latter. We were not able to fully unearth the curtain wall to see if it is of identical size (4.65 m) and route like in the close vicinity of the bastion.

Section S7G (5.50 x 16.5 m) was carried out on the slope, at the junction of two terraces (terrace 2 and 3), parallel to

section S7C and in extension of section S7D in order to unearth the third terrace curtain, establish the construction ratio between the latter and the second terrace curtain and observe the fashion that the terrain between the two curtains was arranged. The third terrace curtain was unveiled entirely and, based on stratigraphic observations, it could be established that it was built prior the second terrace curtain.

Data provided by the section stratigraphy, the fortification remains and the uncovered archaeological materials offer additional information regarding a few issues raised by the way the fortification was erected and the relative and absolute chronology of the site (in this case, of the fortification stages).

The archaeological material discovered within the two sections (pottery, glass- made vessel sherds, pendants and bronze earrings, one chisel and iron knives, clay and stone tools) is momentarily housed with the National History Museum of Transylvania pending processing, while, according to the signed cooperation agreement, it should be delivered to the National History Museum of Eastern Carpathians of Sfântu Gheorghe.

Both sections were performed manually and the used grid was of 2 x 2 m. The discovered archaeological vestiges were surveyed, while the identified complexes were registered both by using classical (photos, drawings –plans/profiles) as well as modern means (records with GIS station).

The site survey was upgraded in the last campaign days and as a result, the entire fortress surface was mowed concurrent with the archaeological excavation.

25. Craiva, com. Cricău, jud. Alba

Punct: Piatra Craivii

Cod sit: 4160.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 146/2008

Colectiv: Vasile Moga - responsabil (MNUAI), Cristinel Plantos (SC RMGC SA), Marc Antoniu (MCDR Deva), Călin Timoc (UV Timișoara), Georgeta El Susi (IAB), Gabriel Izdrăilă, Daniel Marius Tentiș, Mircea Gligor (Univ. Alba Iulia)

Campania arheologică din anul 2008¹ a avut în vedere următoarele obiective:

- finalizarea unităților de cercetare începute în anii anteriori;
- realizarea unor cercetări interdisciplinare (analize osteologice);
- restaurarea integrală a pieselor de metal.

Terasa „La Șură”

S III (10,50 x 1,70 m, orientare NV-SE, cariere din metru în metru), a fost deschisă în anul 2006, în prelungirea S II, cu un maror de 0,50 m între ele. Scopul urmărit consta în surprinderea eventualei continuări a locuinței dacice din S II dar și observarea modului de amenajare a terasei pe întreaga sa lățime². Inițial, S III avea dimensiunile de 10 m x 1,5 m, noile dimensiuni fiind date de îndreptarea profilelor și de prelungirea ei către SE, cu scopul lămuririi unei situații arheologice.

Încă din campania arheologică din anul 2006, s-a constatat parțial o situație similară cu cea din cadrul S II. Astfel, în cadrul careului 1, imediat după decapare, s-a observat prezența unui nivel cu depuneri arheologice, aparținând locuinței dacice, destul de sărac, ce se continua pe cel mult primele două careuri. După degajarea acestuia, în cadrul primului careu s-a

ajuns pe roca locală (steril din punct de vedere arheologic). Continuarea cercetării a dus la surprinderea către zona de contact cu careul doi, a unei amenajări similare ca și în cazul S II, fiind săpată o nouă treaptă. Dacă în cadrul primilor 2,50 m s-a constatat nivelarea cu lut (în compoziția căruia se afla și rocă sfărâmată mărunt) de aici și până către metrul 10 și-a făcut apariția un nivel compact de rocă masivă, „legată” cu lut. Acest nivel scădea în pondere către extremitatea de SE a unității de cercetare. În acest stadiu s-a și oprit cercetarea în anul 2006.

Pentru lămurirea situației prezentate, în 2008 a fost reluată săpătura, prin curățarea suprafeței și începerea demontării rocii. S-a constatat, după înlăturarea unui prim nivel de rocă (gresie, calcar degradat?), apariția unui alt nivel, în linii generale similar, însă cu dimensiuni mult mai mari. În contextul dat, s-a trecut și la prelungirea cu 0,50 m a secțiunii pentru a ne lămuri dacă nivelul de rocă este nativ sau el a fost adus în contextul amenajării terasei. Această prelungire, alături de demontarea parțială a nivelului de rocă mai sus amintit, a lămurit în mare parte situația arheologică. Astfel, ultimii 7 metri ai terasei au fost consolidați cu un pat de rocă având două nivele distincte. Cel de la bază, cu rocă masivă, era suprapus de un altul compus din roci de mai mici dimensiuni, peste care, în final, s-a suprapus un nivel de lut cu rocă sfărâmată ce avea rolul de a consolida structura de piatră. Trebuie precizat că, la momentul încheierii campaniei din anul 2008, încă nu cunoaștem adâncimea nivelului de fundare a acestei structuri.

În urma taluzării profilului estic al acestei secțiuni, în primul careu, a fost găsită o mărgea din pastă de sticlă cu inserții circulare de culoare albastră iar în prelungirea mai sus menționată au apărut fragmente ceramice, un obiect din fier și sporadice urme de arsură. Din punct de vedere cronologic amenajarea terasei s-a făcut, cel mai probabil, în sec. I a. Chr.

S IV (10,50 x 4,20 m, orientare NV-SE, cariere din metru în metru, pe două segmente, A și B), unitate de cercetare deschisă în cursul campaniei din anul 2006, a avut drept scop surprinderea către V a locuinței dacice apărute în S II (în cadrul campaniilor din 2005 și 2006). Din motive obiective, investigația arheologică aici s-a stopat în anul 2006, când s-a realizat decopertarea suprafeței în discuție. Menționăm că dimensiunile acesteia au fost eronat prezentate (într-un raport anterior) ca fiind de 10 x 3 m, în realitate, la trasare ea avea dimensiunile de 10 x 4 m. În cursul campaniei 2008, datorită îndreptării profilelor, s-a ajuns la dimensiunile prezentate la începutul descrierii secțiunii.

Săpătura a debutat prin degajarea vegetației și aluviunilor depuse între timp, îndreptarea profilelor și răzuirea întregii suprafețe. După efectuarea acestor operațiuni, situația se prezenta, pe careuri, în felul următor:

- careurile 1-3 A/B, imediat sub stratul vegetal, rocă locală (micașist), steril din punct de vedere arheologic.
- careurile 3-5 A/B, imediat sub nivelul vegetal, s-a constatat o aglomerare de pietre din calcar local, de dimensiuni variabile, ce continuau o structură similară descoperită în S II³.
- careurile 5-10 A/B au oferit, după nivelul de decapare, primele elemente ale complexului din zonă, anume resturi ceramice, osteologice și sporadice urme de lemn carbonizat.

Sesizabil fiind, încă din această etapă, „pragul”⁴ săpat în roca locală, pentru amenajarea terasei, săpătura s-a concentrat din careul 10 către acesta. Nivelul mediu de săpare a fost de cca. 0,05 m.

În contextul prezentat, s-a constatat, de la acest nivel, apariția tot mai consistentă a unui inventar arheologic constând din fragmente ceramice, covârșitor lucrate cu mâna, de slabă factură, condițiile de sol determinând puternica lor fragmentare

la prelevare. Nivelul în discuție, mai este caracterizat de prezența tot mai consistentă a unui conținut de arsură alături de resturi de chirpic. S-a observat, deasemenea, nivelul de dărâmatură din piatră de calcar, provenit, cel mai probabil, de la zidul de protecție al terasei.

Din inventarul arheologic special, se remarcă prezența unor obiecte metalice, dintre care amintim: un fragment de fibulă, un manșon, un piron de mari dimensiuni a cărui „pălărie” este decorată cu cercuri concentrice, un amnar (?), un pinten de bronz cu spin de fier, un vârf de săgeată și un fragment de la o oglindă de formă circulară (din bronz).

Următoare etapă s-a concentrat pe îndepărtarea nivelului superior al dărâmăturii zidului de protecție. S-a constatat, imediat sub acesta, prezența unui nou nivel mixt de arsură, resturi ceramice și osteologice (la cca. -0,45/-0,50 m).

După demontarea acestuia, a apărut în cadrul careului 7B, la adâncimea de -0,50 m, resturile unei vetre de foc, de formă circulară, având un diametru maxim păstrat de 0,50 m. Dispunerea acestei structuri de combustie direct pe roca nativă⁵ ne îndreptățește să o corelăm cu prima fază de amenajare a locuinței parțial surprinsă în S II.

Abordarea careurilor 6-10 A/B, pornind de la careul 10 către 6, a constituit o altă fază a săpăturii, fiind abordat primul nivel de depunere, situat imediat peste nivelul de amenajare al terasei. A fost conturată o situație arheologică, parțial cunoscută, din campaniile precedente, anume observându-se nivelul de îndreptare al pantei și urmele ce s-au mai păstrat de la locuința dacică. S-a putut constata, astfel, un nivel arheologic rezidând din numeroase resturi de la vase ceramice (de data aceasta și câteva fragmente întregibile), sporadice resturi osteologice, alături de diverse obiecte din fier (doi pinteni, o piesă în formă literei „T”, o verigă etc.) și bronz (un alt fragment de oglindă și un inel).

În urma curățării integrale a acestui orizont stratigrafic s-a evidențiat apariția unei gropi, în cadrul careurilor 8-10 B, aflată la adâncimea de -0,64 m față de actualul nivel de călcare. De formă ușor neregulată, groapa la conturare avea un diametru de cca. 1,30 m. În urma secționării, adâncindu-ne cca 1 m, s-a constatat profilul în formă de „clopot”. Ca inventar menționăm fragmente de la un vas ceramic de tip chiup, resturi osteologice, un obiect de fier, pietre. Din lipsă de timp, fundul gropii nu a mai fost atins.

Demontarea completă a nivelului de dărâmatură din cadrul careurilor 3-4 A/B, au dus la evidențierea parțială a unei noi gropi, în careul 4 A/B, la adâncimea de -0,70 m față de nivelul actual de călcare, complex rămas necercetat. Tot în cadrul acestor careuri, mai ales în segmentul A, la o adâncime de cca -0,65/-0,70 m, s-a surprins un nivel compact de arsură, în cadrul căruia se găseau resturi ceramice și osteologice alături de „pălăria” unui piron.

Trebuie consemnat, în încheierea prezentării acestei unități de săpătură, că a fost demontat martorul dinspre S II, în proporție de cca. 70%. În urma acestei operațiuni, s-au mai recuperat o serie de fragmente ceramice de la vase întregibile, ce își găsesc corespondență cu unele găsite în S II, alături de câteva obiecte metalice (un cârlig din fier, un inel din același material).

Rezumând, în urma cercetării S IV s-a constatat faptul că situația arheologică surprinsă în S II se continuă și aici. Astfel, a fost evidențiat același sistem de amenajare al terasei în trepte, existența unui zid de protecție al acesteia, urmele unei locuințe dacice cu componentele sale (vatră de foc, gropi de provizii-„menajere”) alături de un divers material arheologic. Nefiind cercetată integral, ne este încă dificil de spus, cât se continuă

locuința în cadrul acestei suprafețe. Cercetarea sa integrală, alături de extinderea către est a săpăturii, ne vor lămurii acest aspect. Cronologic, locuința și anexele sale, prin materialele găsite, nu ne permite o încadrare foarte clară, încadrându-le, deocamdată, într-un cadru general al sec. I a.Chr – începutul sec. I p.Chr.

Terasa Bănuțului

S VIIbis (5 x 3m, orientare E-V, caroiere din metru în metru)

Scopul cercetării arheologice a vizat, pe această terasă, continuarea cercetării în unitatea deschisă în anul precedent (S VIIbis), unde fuseseră deja surprinse un număr de trei plinte din calcar, caracteristice templelor rectangulare, din perioada Regatului dac, alături de care se afla și un bogat inventar arheologic. Continuarea cercetării nivelului de depunere arheologic, din cadrul acestei suprafețe, au confirmat situația arheologică deja evidențiată din campaniile anterioare, SVIIbis fiind și finalizată cu acest prilej. Au fost evidențiate două noi plinte din calcar, atent lucrate, aflate în poziție primară, alături de un bogat inventar arheologic constând din fragmente ceramice, resturi osteologice și piese metalice. În momentul de față, este încă destul de dificil de a contura clar dimensiunile complexului, fazele sale de evoluție, doar extinderea planimetrică a săpăturii putând oferi răspunsuri la aceste întrebări.

Terasa a V-a

SI (10 x 3m, orientare NV-SE, caroiere din metru în metru)

A fost continuată cercetarea în cadrul incintei circulare, complex dezvelit în anul 2005. Săpătura a avut un caracter restrâns în cadrul campaniei din anul 2008, în contextul focalizării investigației arheologice pe „Terasa Bănuțului” la templul cu baze de coloană din piatră. Abordarea complexului s-a făcut pe cadrane. S-a recuperat un inventar arheologic constând din fragmente ceramice, resturi osteologice, obiecte de metal fiind evidențiat și mult chirpic ars provenit din pereții clădirii.

Curături

La V de masivul calcaros al „Pietrei Craivii” se află o întinsă zonă de terase, propice habitatului uman. Cum din cercetări mai vechi erau cunoscute materiale arheologice din această zonă, a fost efectuat un sondaj de verificare pe una din aceste terase, aflată la 100 m S de cabana aflată pe proprietatea familiei Trifan din Craiva.

Sondajul, denumit convențional Sdj. 1, a constatat din cercetarea unei suprafețe de 2 X 1m, cu orientarea N-S. Nu au fost surprinse urme de interes arheologice.

Obiectivele viitoare, imediate, ale cercetării sitului de la Craiva „Piatra Craivii” constau în finalizarea obiectivelor pe „Terasa a V-a” și „La Șură” și deschiderea de noi unități de cercetare pe „Terasa Bănuțului”. Abordarea unor zone precum platoul superior al stâncii, care să lămurească relația stratigrafică dintre așezare și fortificație, este un deziderat însă, deocamdată, din lipsa unor fonduri suficiente acest fapt nu este posibil.

Evidențierea templului rectangular de pe „Terasa Bănuțului”, prin realizarea unui proiect de conservare și punere în valoare nu poate fi realizat în contextul în care situl nu beneficiază de nicio măsură de pază. Dealtfel, urmele „căutătorilor de comori” au fost sesizate și în anul 2008, de pe versantul sud-estic al masivului fiind adunate mai multe resturi de piese metalice.

Note:

1. Adresăm, pe această cale, calde mulțumiri Serviciului Public Salvamont Alba și familiei Trifan din Craiva pentru sprijinul acordat.

2. CCA, campania 2006, nr. 70.

3. CCA, campania 2006, nr.70.

4. „Pragul” în discuție a fost sesizat inițial în cadrul S II încă din 2005, el fiind absolut necesar în condițiile în care terenul se prezintă ca o pantă de 30/35°. Mai mult, tot în 2005, s-a constatat și dispunerea, la baza acestuia, a unui „zid” din blocuri nefasonate din calcar, cu rolul probabil de a opri eventualele alunecări de teren sau aluviunile de pe versant.

5. S-a observat săparea acesteia în vederea amenajării vetrei.

Studiul resturilor de faună provenite de la Craiva „Piatra Craivii” (com. Cricău, județul Alba). Campania 2008

Georgeta El Susi

Din campania anului 2008 au fost analizate două eșantioane faunistice, recoltate din punctele „Terasa Bănuțului” și „La stână”. Din prima locație au fost determinate 656 oase, din secțiunile S VII-S VII bis, adâncimile 0,32-0,66 m (perimetrul sanctuarului dacic). Din cele 656 fragmente osteologice, 463 sunt determinabile ca gen și specie, restul de 101 fragmente fiind spărturi neidentificabile și 91 resturi aparținând unor specii de talie mică (cel mai probabil ovicaprinelor/ porcului). A fost semnalat un singur os de pește, e vorba de o specie de apă dulce, un ciprinid. Eșantionul faunistic este constituit doar din oase puternic fragmentate, nu există piese întregi (cu excepția unor falange de bovine, ori astragale, calcaneale de ovicaprine și porcine). Materialul nu prezintă urme de contact cu focul, în două cazuri s-au semnalat urme de tăiere. E vorba de o falangă proximală de vită cu incizii fine pe fața anterioară, apărute în urma acțiunii de jupuire a pieii. Tot de la vită provine o porțiune de coastă cu o urmă de tăiere perpendiculară pe traiectul piesei, apărută ca urmare a unei intenții de a procesa carcasa animalului. Nu au fost semnalate oase în conexiune anatomică ori care ar fi putut proveni dintr-o regiune mai mare a corpului. Porcinele prevalează cu frecvențe de 41,7 % ca nr. de resturi și 52,8 % ca nr. indivizi - NMI. Repartiția materialului pe regiuni corporale indică un procent de 36,8 % elemente din scheletul craniului, 30,6 % din cel apendicular (centuri și extremități proximale ale membrelor - părțile cărnose), 14 % din extremități distale ale membrelor - părțile seci, fără carne și 18,6 % din coloană. Ca vârste de sacrificare, până la un an, s-a tăiat un procent de 36,8 %, între 1-2 ani 28,9 %, între 2-3 ani 34,2 %. De fapt există două vârful de tăiere, până la un an și în jur de 2-2,5 ani. În privința taliei, s-au estimat valori de 69-79 cm, o medie de 72,7 cm. Bovinele înregistrează valori de 33,3 % (nr. fragmente) și 16,7 % (NMI). Repartiția pe regiuni scheletice indică un procent de 16,2 % elemente craniene, 22,1 % părți cărnose ale membrelor, 18,2 % părți seci ale membrelor și 43,5 % elemente din scheletul axial. Ca vârste de tăiere, până la 1,5 ani s-au sacrificat patru indivizi (33,3 %), între 1,5-2 ani un exemplar (8,3 %), între 2-3 ani, cinci indivizi (41,8 %), iar peste 5 ani, două animale (16,6 %). Evident, din rațiuni economice, în cazul mamiferelor de talie mare, în speță bovine, s-au sacrificat fie animale mature, cu randament economic diminuat, fie exemplare sub-adulte (masculi în primul rând). De la ovicaprine s-au determinat 92 oase, provenind de la 3 capre și 5 oi, restul de 7 exemplare nu au fost identificate ca specie. Rumegetoarele mici înregistrează frecvențe de 19,9 % pe resturi și 20,8 % pe NMI plasându-se fie, după bovine, fie înaintea lor, în funcție de modalitatea de calcul utilizată. În privința vârstelor de tăiere se constată un procent de 50 % animale sacrificate până la 18 luni, cu un „vârf” al tăierilor sub 3 luni (cel mai probabil începutul primăverii); un alt „vârf” de tăiere, pe la 21-24 luni. Repartiția elementelor anatomice indică

următoarele valori: fragmente cefalice - 24 %, 26,1 % - schelet axial, 33,7 % - partea proximală a membrilor și 16,3 % - extremități distale ale membrilor. Puținele dimensionări sugerează exemplare de talie mică și conformație gracilă, printre exemplarele femele s-a identificat unul provenind de la un exemplar acornut. Proportia oaselor de mamifere vâdate este mică, înregistrându-se 5,1 % (pe resturi) și 9,7 % (pe NMI). S-au identificat oase de la cerb (3,2 %-4,2 %, NMI), căprior (3,2 %-4,2 %, NMI) și mistreț (0,4 %-1,3 %).

Din punctul „La stână” s-au determinat 56 oase, în procent majoritar aparținând vitelor (65,8 % - nr. fragmente), ovicaprinelor (18,4 %), porcinelor (8 %), cabalinelor (2,6 %), canidelor (2,6%) și castorului (2,6 %). Oasele s-au recoltat dintr-o locuință, din S5, 4,45-0,55 m. Proportia speciilor și raporturile interspecifice diferă major față de situația din sanctuar, în sensul prevalenței oaselor de vită, specie de bază sub raport alimentar și utilitar (mai ales) în epocă; în plus, apar ca elemente noi față de sanctuar calul și câinele. De fapt spectrul faunistic din locuință este cel tipic unei așezări, toate cele 5 mamifere domestice fiind prezente, chiar dacă eșantionul este mic. În cazul bovinelor s-a estimat o înălțime la greabăn de 101 cm (femelă); probabil în zona înaltă de la Piatra Craivii erau gospodărite un tip de bovine, de „munte” reduse ca înălțime, adaptate mediului respectiv. Ca și în primul caz fauna sălbatică este nesemnificativă sub raport alimentar, vânarea castorului făcându-se pentru blană.

26. Desa, com. Desa, jud. Dolj

Punct: Castravița, La ruptură

Cod sit: 72043.01; 72043.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 60/2008

Colectiv: Petre Gherghe – responsabil (Univ. Craiova), Florin Ridiche (MO Craiova)

În anul 2008, cercetările arheologice sistematice s-au concentrat în sectorul estic al grindului „Castravița” acolo unde, în anul 2007, în secțiunea magistrală SI, a fost descoperit un pilon roman din piatră de râu, cu înălțimea de 1,20 m și laturile de 0,80 m x 0,80 m. Campania din această vară a reprezentat o regândire a sistemului de săpătură pe acest sector în sensul că am renunțat la secțiuni¹ și am trecut la deschiderea de suprafețe de 6 x 6 m, cu martori de 1 m.

Pentru început, săpăturile au fost demarate în patru suprafețe: C2, C3, C6 și C7, situate la N de secțiunea magistrală SI/2007. Ideea a fost de a surprinde, și alte structuri din piatră asemănătoare pilonului descoperit în anul 2007. Concomitent, a fost trasată și o ultimă secțiune de control, cu orientare N-S, SI/2008, perpendiculară pe SI/2007, la S față de aceasta din urmă, cu dimensiunile de 12 x 2 m. După înlăturarea stratului vegetal au și apărut materiale de construcții romane (țigle, olane și bolovani de calcar cu urme de mortar), cele mai multe, în poziție secundară dar și unele, în poziție primară. Tot în prima zi de lucru, lângă pilonul descoperit în anul 2007, a fost găsit un denar imperial care are pe avers chipul împăratului Nero însoțit de textul *AUGUSTUS IMPNERO*, iar pe revers, *IUPITER CUSTOS*. Moneda nu datează pilonul de piatră deoarece a fost găsită în stratul în care a fost săpată fundația acestuia, deci, este anterioară.

În suprafețele C2 și C6 și în SI/2008, la aproximativ 0,40 m adâncime, au apărut alți șase piloni din piatră de râu, cu

aceleași dimensiuni ca ale celui găsit în anul 2007. Aceștia sunt distribuiți astfel: trei în SI/2008 (spre S față de cel descoperit în 2007), și trei, spre N, unul în C6 și ceilalți doi, în C2. Toți pilonii sunt aliniați pe direcția N-S și se află la distanțe egale între ei. Ținând cont de distanța egală dintre piloni, de aproximativ 4 m, nu este exclusă existența a încă doi piloni între colțul sud-estic al suprafeței C6 și SI/2007. La săparea celui de-al doilea strat, după înlăturarea celui vegetal, în suprafața C2 au fost descoperite, *in situ*, aglomerări formate din bolovani de calcar, țigle și olane. Aglomerările cu bolovani de calcar se află în partea vestică a suprafețelor C2 și C6 și indică traseul zidului demantelat, probabil în epoca modernă, traseu care este paralel cu linia pilonilor de piatră, și se situează la o distanță de 7 m, spre V. Grosimea temeliei a fost de 0,80 m. Cele două aglomerări de țigle și olane au fost descoperite între zid și axul pilonilor de piatră și ar putea proveni de la acoperișul clădirii. Nivelul de dărâmături (format din bolovani de calcar, fragmente de țigle și olane) suprapune nivelul de călcare roman al clădirii, aici, în discuție. Dărâmurile menționate au fost identificate la adâncimea de -0,30 -0,40 m.

În SI/2007 s-a trecut la dezvelirea totală a pilonului de piatră găsit în campania 2007. Înlăturarea pământului de umplutură, depus în campania 2007 pentru protecția acestuia, s-a făcut doar pe 0,75 m din înălțimea de 1,25 m, pentru a nu afecta rezistența și poziția acestuia, având în vedere că solul este nisipos. Cu această ocazie s-a stabilit că cca. 15 cm din partea superioară a acestui pilon s-a aflat deasupra nivelului de călcare roman. Cercetările au continuat și în SI/2008 care a fost trasată tot ca o secțiune de control, urmând ca din anul 2009 să fie extins (și la S de SI/2007) sistemul de cercetare cu suprafețe de 6 x 6 m și cu martori de 1 m, sistem care să includă și sondajele de control făcute până în prezent.

O dată cu continuarea săpăturilor, s-a constatat că toți pilonii de piatră descoperiți în anul 2008, nu mai păstrau partea superioară și aceasta ne-a făcut să credem că ei au fost distruși (parțial) odată cu zidul situat la 7 m V și ale cărui urme au fost identificate în secțiunile SIII/2001, SI/2007 și SXVI/2006. În suprafețele C7 și C6 dar și în SI/2008 au apărut, izolat, pe nivelul de călcare al construcției, fragmente ceramice de la amfore de mari dimensiuni dar și un fragment de la o cană cu gură treflată, care din punct de vedere cronologic aparțin sec. IV p.Chr.

Prin refacerea profilurilor de V și S, la SXVI/2006, s-a constatat că și aici apare fundația zidului demantelat la care am făcut referire. Traseul acestuia a fost identificat în colțul sud-vestic al lui SXVI/2006, se continuă în profilul vestic al acestei suprafețe, reapare spre N în SI/2007, în SIII/2001 și continuă, probabil, pe la V de suprafețele C6 și C2, dacă avem în vedere numeroșii bolovani de calcar, cu urme de mortar, găsiți în suprafața C6.

Cunoscut fiind volumul mare de muncă cerut de deschiderea suprafețelor C2, C3, C6, C7 și timpul limitat avut la dispoziție, am oprit cercetările în C2, C3 și C6 ca și în SI/2008, la adâncimea de 0,40 m, unde am identificat nivelul de călcare roman și pe care l-am conservat provizoriu, cercetările urmând a fi reluate în campania din 2009. Singura casetă în care cercetările arheologice au continuat până la solul viu a fost C7. Aici, a fost descoperit parțial pavajul construcției romane, format dintr-un strat subțire de pietriș, vizibil mai ales, lângă profilul vestic și în apropierea pilonilor.

Acolo unde săpătura a coborât până la adâncimea de 0,60 m au apărut numeroase fragmente ceramice de tip Basarabi și Verbicioara, deranjate de săpăturile romane. Rezultatele cercetărilor din acest an confirmă presupunerile din campania

2007 conform cărora locuirea romană a deranjat complexele funerare atât din prima epocă a fierului (cultura Basarabi), cât și din epoca bronzului (cultura Verbicioara).

În concluzie, ipoteza care poate fi lansată în stadiul actual al cercetărilor vizează existența a două construcții (una în continuarea celeilalte) sau a unei singure construcții de mari dimensiuni (cca. 32 m lungime) orientată pe direcția N-S, sprijinită, probabil, la fațadă, pe piloni de piatră de râu, iar latura din spate, pe o fundație groasă de 0,80 m, situată la 7 m V de linia pilonilor și ale căror urme au fost identificate (deocamdată) în suprafețele C2 și C6. Cercetările vor continua în 2009.

Având în vedere eroziunea provocată de Dunăre și surparea permanentă a malului în punctul „La Ruptură” unde, în anii anteriori, au fost descoperite mai multe morminte romane de incinerare, cercetările arheologice au continuat aici, având caracter de salvare. În acest sens s-a trecut la realizarea unei secțiuni de taluzare a malului Dunării, ocazie cu care a fost identificat un alt mormânt de incinerare romană fără să se obțină date concludente privitoare la contextul arheologic. Mormântul a fost găsit la aproximativ 80 m E, de grupul de morminte de incinerare identificate în sector, în anul 2005. Inventarul funerar al acestuia se compunea din două urcioare², un opaiț fragmentar și o fibulă din bronz³. Și aici, cercetările arheologice vor continua în anul 2009 pentru a salva ceea ce se mai poate, deoarece avem de-a face, sigur, cu o necropolă, distrusă în majoritate de Dunăre, necropolă care nu este exclus să fi aparținut așezării din punctul „La Ruptură”.

Note

1. Cf. P. Gherghe, M. Nica, Fl. Ridiche, CCA 2002, p. 122; *Idem*, CCA 2003, p. 115-117; P. Gherghe, Fl. Ridiche, raport CCA 2004, p. 112-115; *Idem*, CCA 2005, p. 137-141; *Idem*, CCA 2007, p. 143-144; *Idem*, *Raport preliminar privind cercetările arheologice sistematice din punctul „Castravița”, localitatea Desa, jud. Dolj (campania 2003)*, Oltenia Studii și Comunicări, Arheologie-Istorie 14, 2002-2003, p. 16-33; *Idem*, *Cercetările arheologice sistematice din punctele „Castravița” și „La Ruptură”, localitatea Desa, jud. Desa (campania 2001)*, Oltenia - Studii și Comunicări, Arheologie-Istorie 15, 2004, p. 13-22.

2. Urcioarele se datează în sec. II p.Chr., la fel ca și ceramica descoperită în mormintele cercetate în campania 2005 cf. P. Gherghe, F. Ridiche, raport CCA 2006, p. 121-123.

3. Desenele au fost realizate de muzeograf Violeta Stănescu iar prelucrarea grafică a fost asigurată de către ing. Daniela Popescu, cărora le mulțumim.

27. Doh, com. Măieriște, jud. Sălaj

Punct: Rături/Coaste

Cod sit: 142033.03

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 103/2008

Colectiv: Dan Băcuet Crișan – responsabil, Sanda Băcuet Crișan (MJIA Zalău); Mihai Gligor (Univ. Alba Iulia), Alexandru Bărbat (MCDR Deva), studenți Univ. Alba Iulia

Punctul „Rături-Coaste” de la Doh se află amplasat pe un bot de deal la ieșirea din localitate, pe malul stâng a pârâului „Valea Pustei”. Situl a fost descoperit în anul 2006, când la MJIA Zalău au ajuns fragmente ceramice culese de un localnic.

Materialul ceramic, în cea mai mare parte pictat, reprezenta o noutate pentru zona de NV a României, fiind similar descoperirilor de la Zau de Câmpie - „Grădinița”, Alba Iulia - „Lumea Nouă” sau cele din peșterile din Cheile Turzii.

Cercetarea a avut drept obiectiv principal identificarea zonei locuite, colectarea datelor de stratigrafie și habitat.

Au fost realizate 5 sondaje stratigrafice în diferite puncte ale platoului dealului, rezultatele fiind destul de slabe.

S1/2008 - amplasată pe marginea estică a platoului a avut dimensiunile de 5 x 1,5 m. Sub nivelul de humus de aproximativ 0,10 m a apărut în general sterilul. Doar spre mijlocul sondajului, pornind dinspre V, a apărut un nivel subțire de locuire aparținând culturii Coțofeni.

S2 - de 5 x 1,5 m, amplasată la aprox. 5 m de buza platoului, nu a oferit nicio urmă de locuire.

S3 - de 10 x 2 m a fost amplasată pe panta dealului, a oferit numeros material ceramic pictat, dar s-a constatat că este vorba de material rulat odată cu alunecările de teren care au afectat suprafața sitului. Faptul că materialul ceramic colectat în această secțiune întregeste vase ceramice adunate din cercetările de teren și din materialul adus la MJIA Zalău de descoperitor ne face să credem că alunecările de teren au dus la vale un complex împreună cu materialul aparținător.

S4 - de 5 x 1,5 m nu a oferit urme de locuire.

S5 - de 10 x 1,5 m a fost deschisă în zona cea mai înaltă a platoului. Sub nivelul de humus de aproximativ 0,10-0,15 m apare sterilul. Au fost identificate rare fragmente ceramice de tip Coțofeni.

Materialul ceramic, atribuit culturii Zau, în cea mai mare parte a fost decorat prin pictură cu roșu pe fond alb. Au fost întregite câteva forme ceramice de tipul cupelor cu picior, străchini lobate, amfore.

Materialul arheologic recoltat se află depozitat la MJIA Zalău.

Bibliografie:

S Băcuet Crișan, *Cluj-Cheile Turzii-Lumea Nouă. From general to particular-discoveries in the Șimleu Depression*, Studii de Preistorie 4, 2007, p. 67-85.

S. Băcuet Crișan, *Neoliticul și Eneoliticul Timpuriu în Depresiunea Șimleului*, Editura Altip Alba Iulia, Sibiu 2008, p. 49-50, pl. 234.238.

Abstract:

The site from Doh-“Coaste/Rături” was discovered by chance in 2006, being the unique site with painted pottery (red on white background) from north-western Romania from that time. The archaeological material was similar with that from Zau de Campie and Alba Iulia “Lumea Nouă”. It belongs to Neolithic, the Zau Culture. We made five stratigraphic soundings in various places on the plateau of the hill, with poor archaeological finds. Instead, we found many pottery fragments on the side of the hill which made us think that the earth flows destroyed a dwelling complex with its archaeological material.

28. Drobeta-Turnu Severin, jud. Mehedinți

Punct: Schela Cladovei

Cod sit: 109782.03

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 83/2008

Colectiv: Roxana Dobrescu - responsabil, Adina Boroneanț (IAB), Nicolae Cătălin Pătroi (DCCPCN Mehedinți), Ion Stângă (MRPF Turnu Severin), Clive Bonsall, Jayne-Leigh Thomas (Univ. of Edinburgh)

Cercetarea arheologică de la Schela Cladovei se desfășoară în prezent în cadrul unui proiect internațional româno-britanic, încheiat pe o perioadă de 5 ani (2007-2012). Proiectul se concentrează asupra tranziției de la mezolitic la neoliticul timpuriu în zona Porțile de Fier, în general, și în situl arheologic de la Schela Cladovei, și probabil, Ostrovul Banului, în particular. Se urmărește (pentru Schela Cladovei) obținerea de probe pentru datări radiocarbon din contexte clare, încadrarea cronologică mai precisă a celor două așezări mezolitice și neolitice timpurii, din cadrul sitului.

În anul 2007 a fost trasată o secțiune denumită SVII, având dimensiunile de 5 x 5 m pe proprietatea lui Dragoș Iacob, la dreapta fostului pârau (acum canalizat) ce despărțea situl arheologic în două sectoare denumite în anii '60 sector A și sector B. Săpătura a fost realizată cu ajutorul studenților de la Universitatea din Edinburgh, aflați în practica arheologică. Aceștia au participat atât la cercetarea arheologică de teren, cât și la procesarea materialului arheologic rezultat (sortare pe categorii, desen, completarea bazei de date).

SVII a fost împărțită în carouri de 1 m², numerotate corespunzător caroiului general al sitului drept c.509/513 (de la V spre E) și de la Q la U (în ordine alfabetică, de la S la N). Fiecare careu a fost subdivizat la rândul lui în cele patru sferturi, denumite a,b,c,d. Astfel săpătura s-a efectuat pe suprafețe mici, de 0,50 m² (de exemplu Q509a, U513d etc), în unități de 0,05 m adâncime, cu verificarea frecventă a adâncimilor și a grilei sitului cu ajutorul stației totale. Materialul arheologic rezultat a fost colectat separat de pe cele patru sferturi de carou. Solul din cele patru sub-carouri a fost flotat separat. Timpul lung necesar acestor operații este compensat de precizia localizării pe plan și a recuperării unor artefacte de dimensiuni microlitice.

Campania din 2007, de doar 4 săptămâni, s-a încheiat fără a se identifica complexe arheologice clare.

În 2008 s-a redeschis secțiunea denumită SVII. După îndepărtarea solului de astupare, a fost curățată suprafața de anul trecut și s-a încercat re-identificarea complexelor.

Pe întreaga perioadă a șantierului au fost identificate (pentru nivelul atins) 7 complexe, denumite convențional F(eature) 1001-F1007. Dintre acestea, sunt de menționat F1001 - un complex aparținând neoliticului timpuriu Starcevo-Criș, F1002 - o intervenție modernă - probabil un șanț ce traversează F1001, F1006 - probabil un al doilea complex neolitic Starcevo-Criș și F1007 - un deranjament probabil modern de dimensiuni mari.

F1001 este localizată în carourile U/T 512/513, și se pierde în pereții de N și E, fiind suprinsă pe o porțiune relativ mică. Umplutura sa este formată dintr-un sol negru brun. Materialul arheologic colectat (grupat extrem de compact) este predominant ceramic, dar cu un număr semnificativ de gresii silicioase modificate de foc. F1001 a fost tăiată pe direcția NV-SE de F1002, probabil în șanț modern, cu o umputură de sol galben nisipos în care au apărut cuie, sticlă, ceramică modernă etc.

F1006 s-a remarcat printr-o grupare compactă (de aproximativ 0,20 m adâncime până în prezent) de material ceramic, oase și pietre. Materialul ceramic a fost atribuit culturii Starcevo-Criș pe baza formelor și a decorului ceramic. Resturile

osteologice conțineau oase de bovine precum și fragmente de colți de mistreț, coarne de bovidu și cerb, unele cu urme de prelucrare. Industria pietrei se remarcă prin lamele de silex, așchii de obsidian, greutate de plasă din piatră.

F1007, care a fost identificată pe baza unei slabe schimbări de culoare și a consistenței solului, a furnizat material ceramic din epoci diverse (de la modern la dacic și neolitic), sticlă, metal dar și o lamelă de obsidian, câteva unelte de silex balcanic fragmente de toporaș etc.

Cercetarea de anul acesta s-a oprit înainte de epuizarea nivelului neolitic. Materialul arheologic rezultat se afla la IAB în depozitul Mezolitic-Neolitic timpuriu.

Abstract:

The archaeological excavation at Schela Cladovei was resumed in 2007, as a joint Romanian-British collaboration project (2007-2012). A new excavation area (SVII) was opened in 2007 and excavations continued in 2008. Seven archaeological features were uncovered: F1001 to F1007. The most significant were F1001 and F1006 that is, the Early Neolithic features, yielding a full range of finds: decorated and painted pot fragments, microlithic flint piercers, flints blades, obsidian flakes and blades, bone and antler tools. All resulted soil was wet sieved allowing the recovery of extremely small finds.

29. Fântânele, com. Matei, jud. Bistrița-Năsăud

Punct: La Gâța

Cod sit: 33701.05

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 134/2008

Colectiv: Dan Lucian Vaida – responsabil (MG Năsăud), George G. Marinescu (CMJ Bistrița-Năsăud), Ioana Chira (UBB Cluj)

În intervalul 7-17 iulie 2008, au continuat cercetările arheologice sistematice în cimitirul celtic de la Fântânele, punctul „La Gâța”. Finanțarea acțiunii se datorează în totalitate CMJ Bistrița-Năsăud. Cu această ocazie, au fost trasate patru secțiuni paralele (S. 45-48), orientate SV-NE, cu o lungime de 35 m. și o lățime de 1,5 m. Dacă se adaugă și distanța dintre secțiuni (0,5 m), rezultă pentru acest an o suprafață verificată de cca. 260 m².

În urma săpăturilor a rezultat un singur mormânt de incinerare:

M29 - mormânt de incinerare în urnă. Groapă funerară de formă rotundă. Adâncimea de depunere: 0,40 m. Resturile calcinate ale scheletului uman au fost găsite într-un castron lucrat la roată, tipic culturii celtice, peste care s-a așezat un alt vas lucrat la roată, de această dată o strachină, depusă cu gura în jos. Inventarul mormântului nu conține alte materiale.

Principalul rezultat al acestei campanii constă în identificarea primului mormânt de incinerare în urnă din necropola celtică de la Fântânele-„La Gâța”, celelalte fiind de incinerare în groapă (23 morminte) și de inhumare (5 morminte). Descoperirea este importantă deoarece până la această dată existau serioase rezerve privind practicarea acestui ritual funerar în necropolele celtice din nord-estul Transilvaniei, informațiile care se cunosc fiind confuze și chiar contradictorii.

Chiar dacă nu deținem elemente care să permită o încadrare cronologică clară, complexul în discuție poate fi datat la finele La Tène-ului timpuriu prin raportare la restul inventarelor găsite în punctul „La Gâta”. Cele două vase recuperate au intrat în patrimoniul Muzeului Grăniceresc Năsăudean, fiind în curs de restaurare și conservare, urmând a fi valorificate expozițional și științific.

Obiectivele cercetării viitoare: stabilirea perimetrului necropolei și identificarea de noi complexe funerare La Tène.

Bibliografie:

Dan Lucian Vaida, *Celtic Finds in North-East Transylvania (4th-2nd centuries B.C.)*, în *Thracians and Celts (Proceedings of the International Colloquium from Bistrița, 18-20 May 2006)*, Cluj-Napoca, 2006, p. 295-323.

Dan Lucian Vaida, *Preliminary Considerations Regarding the Celtic Cemetery from Fântânele (the Point – La Gata)*, în *Funerary Practices of the Bronze and Iron Ages in Central and South-Eastern Europe (Proceedings of the 9th International Colloquium of Funerary Archaeology Bistrița, 9-11 May 2008)*, sub tipar.

Abstract:

In summer 2008, during the 8th campaign of archaeological excavations in the Celtic cemetery from Fântânele-„La Gâta” site (Bistrița-Năsăud county), we found the first cremation grave with urn (a bowl with lid), M29. The total number of graves we uncovered here is now 29: 23 cremation graves and 5 inhumation ones. It is an important discovery because there have been serious doubts regarding the existence of such graves in the Celtic necropolis from the N-E part of Transylvania (Bistrița-Năsăud county). The excavation will be continued in 2009 to estimate the area of the cemetery and to find new funerary features.

30. Frumușeni, com. Frumușeni, jud. Arad

Punct: Mănăstirea Bizere

Cod sit: 9315.03

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 5/2008

Colectiv: Adrian Andrei Rusu – responsabil (IAIA Cluj), Florin Mărginean (CM Arad), Ileana Burnichioiu (Univ. Alba Iulia), Oana Toda, Derzsi Csongor, Bogdan Munteanu (studenți UBB Cluj), Sebastian David (student Univ. Alba-Iulia)

Obiectivele cercetării:

- delimitarea perimetrului sitului și a necropolei;
- continuarea cercetărilor în zona palatului abațial pe laturile vestice, nordice și estice, delimitate de șanțul și palisada identificate în campaniile anterioare;
- clarificarea planimetriei la clădirea identificată la V de turnul-fântână și a spațiului de la E de refectoriu.

Situl arheologic Frumușeni - Mănăstirea Bizere, se află la 1 km NE de localitate (12 km E de Arad), în lunca Mureșului, pe malul stâng al râului, în punctul numit „Fântâna Turcului”. Au fost trasate 23 secțiuni, fiind investigate zona de la S de turnul-fântână, spațiul aflat la N și V de clădirea identificată palat abațial, latura nordică a clădirii identificate la V de turnul-fântână, spațiului de la E de refectoriu, suprafața totală investigată fiind de 350 m².

Clădirea de la V de turnul-fântână a fost descoperită în anii anteriori. S-a cercetat prin S79. S-a urmărit delimitarea sa dinspre N. S-au descoperit doar negative de ziduri care par să traverseze secțiunea de la SV la NE. Un nivel de mortar, cu pietriș pare să desemneze nivelul de construcție. De la el există o adâncire de cca. 0,40 m în nivelul de nisip curat. Materialele de construcție reziduale provin de la pietre fasonate și cărămizi. Materialele ceramice ori feronerie de construcție (cuie) sunt rare.

Spațiul de la N de palatul abațial

S-a descoperit în secțiunea S80 un negativ de zid, în extrema de E a acestei secțiuni. S-au obținut doar repere generale de amplasare și de relaționare cu capela, șanțul și palisada, precum și pilonii descoperiți în această campanie la N de palatul abațial.

Pilonii de zidărie circulară descoperiți la N de palatul abațial au fost identificați în S85 și S88, având diametrul de 1,70 m. Primul a fost construit din blocuri de piatră, parțial fasonate, alternate cu paturi de mortar. Există și bucăți de cărămidă în compunerea sa. În partea superioară s-a descoperit o asiză de cărămidă care, din păcate, nu ajunge până la margini. Fundația conține cinci pseudo-asize de piatră, la care se adaugă cea de cărămidă. Înălțimea descoperită este de cca. 1 m. La cca. 2 m de acest pilon, spre E, a fost descoperit un fragment de zidărie care ar putea aparține unui al doilea stâlp. Conținea pietre reutilizate. El se afla pe diagonala pe care apa Mureșului a tăiat complexul, inclusiv colțul de NE al palatului.

Amprenta de barcă s-a cercetat prin intermediul secțiunilor S74/B, S77, S77A, S82, S84, S84 A. Lungimea ambarcațiunii a fost de 12,24 m, cu o lățime maximă de 1,15-1,20 m. Are orientarea NV-SE. A fost delimitat cu scânduri de lemn. Amprenta lor este bine vizibilă pe mortar. După felul de așezare, pare că avem de-a face cu fund drept, și pereți ușor semicirculari. O scândură a fost descoperită în mortarul curat din partea de V. Este posibil ca barca să fi fost dezafectată și folosită drept varniță, cu prilejul construirii turnului-fântână (cea mai apropiată clădire). Jumătatea de E era plină cu fragmente de cărămidă, de mărime mică, puține pietre, ceramică arpadiană timpurie și numeroase oase de animale (mamifere, păsări, pești). Alături se întâlnesc fragmente de cărămizi, a căror dimensiuni integrale par să fie de 30 x 16 x 6 cm, 28 x 14 x 5 cm, 26 x 15 cm.

Datarea ei a fost posibilă pe baza unei monede schifate, bătute de către Ștefan al IV-lea (1162-1163) și a unui pinten cu spin cu bulb, la sfârșitul secolului al XII-lea, eventual la începutul secolului al XIII-lea.

Rețeaua de bărne și șanțul din jurul palatului abațial

În secțiunea S80, respectiv în extrema ei de V, a fost regăsit sistemul de găuri de bărne verticale care dubla latura scurtă, de V, a palatului abațial. Este vorba despre un șir dublu de pari. Funcția cea mai plauzibilă deținută ar fi aceea de sistem de protecție a palatului. Ea a lăsat în urmă și conturul unui val, rezultat direct al fostei palisade.

După o bermă lată de 0,90 m, în extrema de E a secțiunii S76 a fost identificat un șanț în formă de U, cu hasele deschise la gură, care este la aproximativ 1,50 m de palisadă. Panta dinspre palisadă avea aproximativ 2,60 m. La gură, lățimea maximă atinsă era de 5,30 m. De la cota de pornire a acestei pante, adâncimea maximă atinsă era de 1,90 m. Pe fund, alveolarea avea o lățime de aproape 0,60 m. Șanțul a fost găsit și în secțiunea S63/2006. Șanțul a fost regăsit și pe o parte a traseului secțiunii S87 (V).

Amenajarea este târzie, corespunzând ultimei faze de folosire a mănăstirii. Probabil că nu a putut fi mult timp folosită

pentru că pereții șanțului erau săpați în sol cu mult pietriș, incapabil să reziste neescarpat.

Amenajarea fluvială identificată în extremitatea estică a refectoriului

Amplasată la SE de clădirea refectoriului, orientată NE-SV. A fost construită din blocuri de piatră fasonate, a căror față prelucrată era îndreptată spre N. S-au descoperit două asize de blocuri. Sub asize se află o fundație cu un ușor umăr. Fundarea s-a făcut pe un teren cu pietriș de râu.

S-a constatat că amenajarea pornea cu cea mai mare probabilitate din linia șirului de spații podite alinate la S de clădirea refectoriului. Se îndrepta spre S, pe cca. 8 m, apoi se închidea într-un unghi drept, către E și făcea o nouă întoarcere către S, tot în unghi drept, aproximativ în paralel cu linia canalului colmatat de la estul complexului.

Aproape perpendicular pe umărul din sud-estul acestui zid, de-a lungul profilului de E al secțiunii S86, a fost descoperit un zid construit cu bucăți de cărămidă. S-au descoperit două-trei asize. El încăleca zidul de piatră, cu blocurile ecarisate refolosite. S-a prăbușit, în cea mai mare parte, spre E. Acolo au fost găsite asize pe cant, care sunt dovada unei construcții superficiale. Zidul prăbușit spre E are însă cel puțin cinci asize. Cărămizile sunt toate fragmentare. Liantul de var este sărac. Pare că a închis, de la un moment dat, intrândul cu blocuri fasonate.

Cimitirul

A fost delimitat cel puțin către V. El a funcționat atât înaintea șanțului și palisadei, cât și după dezafectarea lor. În extrema vizată (S91), mormintele par să fi fost aranjate în șiruri, cu însemne funerare la cap (pietre simple, de dimensiune medie).

Au fost cercetate încă 17 morminte, numărul acestora ajungând acum la 191.

Principalele descoperiri constau din fragmente arhitectonice (capiteluri, imposte, colonete, componente de paviment) la care se adaugă ceramică fină și uzuală, sticlărie, podoabe, piese de metal și monete.

Bibliografie:

- A. A. Rusu și colab., *Dicționarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, Cluj, 2000, p. 139-141.
A. A. Rusu, G. P. Hurezan, *Biserici medievale din județul Arad*, Arad, 2000, p. 159-168.
A. A. Rusu, G. P. Hurezan, Florin Mărginean, Ileana Burnichioiu, CCA 2004, 123-124.
A. A. Rusu, I. Burnichioiu, *Mozaicurile medievale de la Bizere*, Arad, 2005, p. 56.

Abstract:

The archaeological site of Frumușeni-Bizere Monastery is located 1 km North-East from the village and 12 km East from Arad City, in the meadow of Mureș River, on its left bank, at the spot known as "The Turk's Fountain" (Fântâna Turcului). During 2008 campaign we opened 23 tranches. The total investigated area was of 350 m². The most important discovery was a mortar impression of a boat 12.24 m long, excavated in the south side of the tower. We also investigated 17 graves, summing 191 graves uncovered here.

The archaeological material discovered consists in architectonic fragments (capitals, impostes, columns, pavement components), completed by household pottery, glass, metal objects, coins, bone and horn objects.

31. Giurgeni, com. Giurgeni, jud. Ialomița [Orașul de Floci]

Punct: Grind nr. 3 – Avicola; Grind nr. 6 - La Mănăstire
Cod sit: 124910.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 79/2008
Colectiv: Anca Păunescu - responsabil, Irina Ene (MNIR), Gheorghe Matei, Radu Coman (MJ Ialomița), Dana Mihai (INMI), Irina Popescu (MO Craiova), Valentin Niculescu (student USH București)

Obiectivele cercetării din anul 2008 au fost următoarele:

- Grind nr. 3 - „Avicola” - s-a continuat cercetarea locuințelor cu faze de refacere din sec. XVI-XVII, (zona estică) și în aria necropolei nr. 3 (zona vestică);
- Grind nr. 6 - „La Mănăstire” - au fost trasate 8 secțiuni cu dimensiuni diferite necesare pentru cercetarea nivelelor de locuire și decopertarea fundațiilor unor construcții descoperite în campaniile anterioare de cercetare în vederea conservării lor și punerii în valoare prin crearea unor obiective de vizitare turistică a sitului¹.

Grind nr. 3 „Avicola”

Gheorghe Matei

În zona estică a sectorului s-au prelungit secțiunile I și III² paralele între ele cu încă 20 m (c.30-c.40) pre E. În suprafețele cercetate au apărut resturile a două locuințe: L12 și L13. Podeaua L12, a apărut în SI, (c.31-c.34) la adâncimea de -0,30 -0,46 m, cu urme de pari și laturile orientate E-V.

L13 a fost descoperită în SI, (c.31-c. 34) și caseta D, la adâncimea de -0,80 m. În profilul secțiunii s-au observat trei faze de refacere a podelei locuinței. Podeaua din faza nr.1 a fost amenajată din bârne de lemn și se datează în a doua jumătate a secolului XVI cu ajutorul unei monede.

În suprafețele SI și III au fost identificate și cercetate 7 gropi pentru depunerea reziduurilor menajere, de formă rotundă, cu diametrele cuprinse între 1 -1, 50 m, excepție făcând Gr.6 de formă triunghiulară care presupunem că ar fi beciul L12 după poziționare și inventarul descoperit.

Inventarul arheologic al gropilor este compus din material ceramic fragmentat (smălțuit și nesmălțuit), greutatea pentru războiul de țesut, cahle pentru sobă și unelte de fier.

În zona vestică a sectorului, (necropola nr.3)³ au fost trasate două secțiuni paralele, SIV și SV cu dimensiunile 19 x 2,50 m, în care au fost descoperite și cercetate 15 morminte de înhumare (M88-102), cu orientare V-E. Foarte interesantă este situația din SV, c.1-c. 2 unde în jurul unui adult au fost descoperite 6 morminte de copii (infans I) și alte două de adolescenți (infans II).

Grind nr.6, „La Mănăstire”.

A. Păunescu, I. Ene, Gh. Matei, D. Mihai, I. Popescu, R. Coman, V. Niculescu.

În cadrul proiectului cultural-managerial pentru protejarea și valorificarea unor monumente descoperite în sitului arheologic de la Orașul de Floci, cercetarea arheologică din acest an s-a concentrat pe suprafața Grindului nr.6 cu scopul de a decoperta în vederea conservării și protejării fundațiilor unor construcții descoperite și cercetate în campaniile anterioare.

Încă din vara anului 2007 au fost dezvelite din nou zidurile de fundație ale Bisericii nr.1, (de la care se păstrează în elevație fragmentul din peretele nordic al pronaosului) cercetate în anii 1975-1977⁴. La acea dată s-a amenajat o protecție sumară a

zidului pridorului care prezenta o stare de conservare foarte proastă. În vara anului 2008 s-au executat lucrări de conservare și protecție totală a zidurilor de fundație a acestei biserici.

În cursul campaniei de cercetări arheologice din anul 1977 a fost descoperită și cercetată fundația unei construcții civile cu o suprafață de 46 m², compusă din două încăperi cu dimensiuni diferite, dintre care una avea temelia din blocuri de piatră fasonate, iar cea de a doua, adosată acesteia, avea temelia din piatră nefasonată, legată cu mortar slab. Această locuință a fost datată în a doua jumătate a sec. al XVI-lea⁵, pe baza monedelor descoperite. Până în prezent această locuință cu fundație din piatră își păstrează caracterul de unicat între locuințele orașenilor ridicate pe structură de lemn și chirpic. Din acest motiv s-a dezvelit din nou fundația din piatră a acestei locuințe, la care s-au făcut lucrări de conservare a zidurilor și de protejare. Cu acest prilej a fost descoperită o platformă din piatră spartă, de formă aproximativ dreptunghiulară, paralelă cu zidul de S al încăperii cu temelia din piatră nefasonată, care completează planul locuinței. Această amenajare din spărturi de piatră depusă pe pământ, fără nici un fel de liant între ele, prin care se făcea accesul în locuință, se presupune că a fost acoperită cu lemn, deoarece între spărturile de piatră s-a găsit o cantitate mare de cuie din fier. Lângă zidul estic al locuinței s-a descoperit și o groapă din inventarul căreia menționăm descoperirea unui cuțit de plug, un fragment din corpul unui sfeșnic din bronz, câteva fragmente de ceramică de import și 3 monede care urmează să fie curățate și identificate. La o distanță de cca. 2 m de această groapă, spre SE, s-au descoperit și urmele varniței folosită pentru construcția casei.

Campania anului 1988 a prilejuit descoperirea și cercetarea integrală ale fundației din cărămidă și mortar a unui edificiu de mari dimensiuni, de formă dreptunghiulară (14,55 x 7,15 m), cu laturile lungi orientate SE-NV, prevăzut cu contraforturi la colțuri și câte trei contraforturi dispuși la distanțe egale pe laturile lungi, cărora le corespund trei pilaștri spre interior⁶. Datarea edificării și funcționării acestei construcții din cărămidă aparține celei de a doua jumătăți a secolului XVI, iar demantelarea lui s-a produs în prima jumătate a secolului XVIII, după cum atestă materialul numismatic descoperit. Planul cu totul deosebit al edificiului din cărămidă cu contraforturi prezintă un caracter de unicat în cadrul complexelor importante descoperite până în prezent în vatra orașului medieval. Pentru punerea în valoare a importanței acestui edificiu, în campania din acest an a fost din nou dezvelită fundația edificiului la care s-au executat lucrări de consolidare, conservare și protejare în vederea punerii în valoare a patrimoniului arheologic descoperit în vatra Orașului de Floci.

Obiectivele cercetării arheologice din vara anului 2008 s-au concentrat în zona Grindului nr.6, limitată spre S de Biserica nr.1 și de drumul DN2A spre N, în care se află la distanțe mici unul de altul complexe importante, chiar dacă nu toate contemporane, atât cele menționate în rândurile de mai sus cât și ateliere de confecționat în special nasturii de os sau alte obiecte de uz, locuințe din lemn și chirpic sau casa cu pivniță⁷. În acest scop au fost trasate 8 secțiuni cu dimensiuni diferite, toate orientate N-S.

S001/2008 a fost trasată aproape de pe panta sud-vestică grindului nr.6. După îndepărtarea stratului de pământ vegetal, s-a observat că stratul de cultură a fost distrus de lucrările agricole din trecut și la adâncimea de cca. -0,50 m a apărut stratul de pământ galben steril din punct de vedere arheologic.

S002/2008, orientată N-S, a fost trasată la o distanță de 4 m spre E de capătul nordic al primei secțiuni la care se adaugă casetele A și B pentru cercetarea complexelor nr.3, (groapă cu

depunere rituală), nr.5 și nr.6 (gropi de mari dimensiuni pentru depunerea rezidurilor menajere, din care s-a recoltat un bogat material ceramic, parțial întregibil). În capătul sudic a secțiunii a fost descoperit și un mormânt de înhumatie (infans I) distrus parțial de o mică groapă cu resturi menajere (în special oase de animale, păsări și pește).

S003/2008 și S004/2008 au fost trasate la 4 m distanță de S002/2008, paralele, cu un martor de 0,50 m între ele. În suprafața lor a apărut colțul de NV și laturile de NV și SE al edificiului cu contraforturi. În capătul nordic al acestor secțiuni, la o distanță de 5 m de latura edificiului, au fost descoperite 3 morminte de înhumatie (adulti) lipsite de inventar, a căror groapă avea adâncimea de cca 0,45 m față de nivelul actual de călcare.

S005/2008 și S007/2008, orientate E-V, au fost trasate la o distanță de 10 m la N de Biserica nr.1, în vederea sondării zonei unde în anii 1977-1978 a fost descoperite primul atelier pentru prelucrarea osului⁸. În suprafața ambelor secțiuni, la adâncimea de 0,60 m față de nivelul actual de călcare, a apărut suprafața unui paviment realizat din spărturi mici de piatră pe care erau răspândite fragmente de oase în diferite faze de prelucrare. În capătul vestic al S005 s-a descoperit o vatră ovală a cărei suprafață era acoperită cu spărturi de cărămidă ca un paviment. S006/2008 a fost trasată perpendicular pe S005 pentru a urmări limita pavajului atelierului de prelucrare a osului. Aceasta nu a putut fi surprinsă deoarece au fost interceptate urmele secțiunilor tradate în anii 1978-1979.

S008/2008, orientată N-S, a fost trasată pentru a sonda suprafața limitată de absida Bisericii nr.1 și zidurile edificiului cu contraforturi. Stratigrafia secțiunii cuprinde două nivele de locuire, distruse de incendii sau demantelări ale unor construcții din chirpic și cărămidă. Între aceste nivele se observă un strat de nivelare cu pământ galben cu aspect lutos, cu grosime variată, străpuns de gropi care pleacă de sub stratul de humus vegetal. Aproximativ în mijlocul secțiunii (c.12-16) au apărut la adâncimea de 0,30 m resturile unei locuințe din lemn și chirpic. Pentru cercetarea integrală a acesteia a fost trasată o casetă cu dimensiunile de 8 x 6 m. Locuința avea un plan dreptunghiular (4 x 8 m), cu laturile lungi orientate NV-SE. Aceasta locuință a fost amenajată peste urmele altor două locuințe cu planuri și orientări diferite, situație întâlnită și în cursul campaniilor anterioare ale cercetării arheologice.

Materialul arheologic recoltat cuprinde fragmente ceramice ale vaselor de uz nesmălțuite și smălțuite, fragmente ale ceramicii de import, unelte din fier, obiecte de podoabă, piese de os în diferite faze de prelucrare și un număr foarte mare de monede. Tot acest material urmează să fie curățat și cercetat în vederea redactării raportului amănunțit al campaniei din anul 2008.

Note:

1. Acțiune începută încă din anul 2007.

2. CCA 2007, nr.71, p. 144

3. A. Păunescu, *Cercetările arheologice de la Piuța Petri (Orașul de Floci), com. Giurgeni, jud. Ialomița*, Cercetări Arheologice 7, 1984, p.143-148

4. L. Chițescu, N. Conovici, R.Lungu, A.Păunescu, V. Rădulescu, *Cercetări arheologice la Piuța Petrii (Orașul de Floci), jud. Ialomița*, Cercetări Arheologice 3, 1979, p.199-206.

5. *Idem*, p. 228-232.

6. L. Chițescu, A. Păunescu, Gh. Matei, E. Rența, Gh. Cantacuzino, *Cercetările arheologice de la Piuța Petri (Orașul de Floci) comuna Giurgeni, jud. Ialomița*, Cercetări Arheologice 9, 1992, p.102-104.

7.. *Idem*, p. 100.

8. R. Lungu, *Contribuții la istoria meșteșugurilor medievale din Țara Românească*, Revista de Istorie 34/3, 1981, p. 513-519.

Résumé:

Les recherches de l'enclos de la ville du moyen âge se sont concentrées sur les *Grind* no. 3 et no. 6.

Sur le *Grind* no.3 on a continué la recherche dans la zone d'ouest (le secteur de la nécropole no.3) ainsi que dans la zone d'est (le secteur des habitations ayant plusieurs phases de réaménagement des pavements).

Sur le *Grind* no. 6 on a redécouvert les murs de certains édifices identifiés pendant les campagnes antérieures. Cela pour une conservation, protection et la mise en valeur pour les visiteurs. De même, ici, la recherche archéologique a continué par la fouille de 8 sections. On a découvert des nombreux complexes, entre quel nous insistons sur un atelier de travail des objets en os et sur 4 habitations en bois et clayonnage.

L'inventaire archéologique est très riche, mais il doit être restauré et étudié en vue de sa publication

32. Grădinile, com. Grădinile, jud. Olt

Punct: La Islaz

Cod sit: 129219.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 94/2008

Colectiv: Radian Andreescu - responsabil (MNIR), Sabin Popovici (MR Caracal)

Situl este amplasat în valea pârâului Grădinile, punctul „La Islaz” la mai puțin de 15 km V de râul Olt. În anii 1977-1979 au fost efectuate cercetări arheologice prin deschiderea unor secțiuni lungi în diverse puncte ale sitului. Informațiile publicate se referă la stratigrafia sitului și mai puțin la limitele acestuia. În aceste condiții, beneficiind de o finanțare redusă pentru campania 2008, obiectivul principal al cercetărilor l-a constituit deschiderea de mici sondaje pentru evaluarea întinderii sitului și a densității de locuire. S-au folosit sondaje standard de 2 x 1 m orientate aproximativ pe direcția N-S. O mare parte a sitului fiind acoperită de culturi agricole amplasamentul acestor sondaje a depins de bunăvoința proprietarilor.

Astfel, într-o zonă liberă de culturi agricole, în partea de E a sitului au fost deschise patru sondaje plasate la 20 m distanță. În sondaje au apărut foarte puține fragmente ceramice atipice sugerând faptul că această zonă nu era locuită. În sondajul nr. 9, plasat în apropierea pârâului, în profilul sudic, la cca. 1m adâncime au apărut câteva cioburi care aveau printre ele fragmente de oase arse. Sfârșitul campaniei a împiedicat extinderea sondajului.

Stratigrafia în aceste sondaje este relativ simplă, un nivel arabil de cca. 0,30 m apoi un nivel de pământ negru-cenușiu cu o grosime variabilă între 0,20,- 0,60 m, după care urmează o zonă intermediară de pământ de culoare negru-maroniu și apoi sterilul, care apare la adâncimi diferite. În sondajul nr. 10 sterilul apare la -0,40 m în timp ce în sondajele 11 și 12 apare la -0,90/1,10 m. O excepție o constituie sondajul nr. 9 unde la adâncimea de -2 m sterilul nu apăruse (sondajul nu a fost finalizat).

Următoarea zonă disponibilă pentru cercetări a fost plasată la circa 120m V de aceste sondaje.

Aici au fost deschise alte șase sondaje plasate tot la 20 m distanță unul de altul. În sondajul 13, aflat în apropierea pârâului la -1m, nu apăruse sterilul (sondajul nu a fost finalizat și este posibil ca situația să fie asemănătoare cu cea din sondajul 9). În celelalte sondaje stratigrafia este asemănătoare cu cea din primul șir de sondaje cu deosebirea că stratul steril apare ceva mai sus la -0,70/0,80 m.

Nici în aceste sondaje nu au apărut materiale semnificative cu excepția sondajului 16, unde la adâncimea de 0,60 -0,70 m au apărut câteva fragmente ceramice aparținând neoliticului timpuriu. S-a extins sondajul la dimensiunile 3 x 2 m, dar nu au fost descoperite alte materiale.

Deși restrânse cercetările de anul acesta au relevat faptul că locuirea neolitică era destul de dispersată în cadrul sitului.

Cercetările viitoare vor avea drept obiective delimitarea limitelor sitului precum și identificarea nucleelor de locuire aparținând neoliticului timpuriu, grupul cultural Gura-Baciului-Cârcea.

Bibliografie:

Nica Marin, *Grădinile. O nouă așezare a neoliticului timpuriu în sud-estul Olteniei*, Arhivele Olteniei 1, 1981.

Nica Marin, *Obiecte de lemn descoperite în așezarea neolitică de la Grădinile (județul Olt)*, Arhivele Olteniei 2, 1983.

Abstract:

2008 campaign was a short one. We wanted to find the site edges and of establish the density of habitation. We excavated two ranges of sondages of 2 x 1 m each in the central and southern parts of the site. We found no archaeological features in those areas, which suggest that the Neolithic habitation was quite diffused within the site.

33. Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara [Sarmizegetusa Regia]

Punct: Dealul Grădiștii (Piciorul Muncelului)

Cod sit: 90397.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 73/2008

Colectiv: Ioan Glodariu, Gelu Florea, Liliana Suciu (UBB Cluj), Eugen Iaroslavschi, Răzvan Mateescu, Paul Pupeză (MNIT), Cristina Bodó (MCDR Deva)

Scopul proiectului și al cercetării arheologice a vizat o verificare în zona sacră și reluarea săpăturilor în cartierul de est de la Sarmizegetusa Regia.

În zona sacră s-a abordat absida marelui sanctuar circular de pe terasa a XI-a. Acolo „răscoliri” s-au făcut încă de la sfârșitul sec. al XIX-lea. Ele au continuat cu cercetările arheologice din sec. XX, când s-a stabilit numărul pilaștrilor din lemn la 34 și că ei erau, aparent, prinși într-un perete de lut ars, cu două intrări la E și la V marcate de două praguri din calcar față în față. Trebuia verificat dacă în absida marcată de cei 34 de pilaștri se poate vorbi de un postament capabil să susțină statuia unei divinități.

În absidă s-a trasat o suprafață de 6 x 5 m cu un martor pe lungime de 0,50 m și o prelungire de 0,70 x 2,65 m, cu un martor de 0,20 m, în „vârful” absidei. Adâncimea săpăturii a fost de 1 m.

Stratigrafia (de sus în jos): 1. strat vegetal gros de 0,10 m urmat de 2. umplutura terasei din pământ brun-gălbui amestecat

cu mult lut cu o grosime de 0,90 m. Pe alocuri erau vizibile urmele vechilor săpături. Nu s-a descoperit nici un fel de inventar arheologic.

Concluzia este că nu există vreun indiciu pentru postament. Săpătura s-a oprit la 1 m adâncime.

Cartierul de E (situat la NE de zona sacră), convențional *Căprăreț II*, pentru că pe terasa *Căprăreț I* este săpătura din 1971, când s-a cercetat marele atelier metalurgic¹.

Pe terasa *Căprăreț II* se observă trei „mobile”, două mari – 10 m diametru, 0,50 m înălțime – și una, în mijloc, mai mică – 6 m diametru, 0,30 m înălțime. A fost secționată parțial doar „movila” din zona de V a terasei.

Au fost trasate patru secțiuni, dispuse în „cruce”, două dintre ele de 10 x 2 m, celelalte două de 5 x 2 m. Stratigrafia generală se prezenta astfel (de sus în jos): pământ vegetal, gros de 0,10 m; nivel de pământ brun-gălbui cu pigmenți de cărbune în care sporadic au apărut materiale arheologice, cu o grosime de 0,20/0,30 m; urma, până la adâncimea de 0,8/0,9 m, un strat de lut galben amestecat cu sfărâmaturi de stâncă; între 0,90 -1,10 m, un strat de pământ brun-gălbui cu pigmenți de cărbune; următorul strat, până la adâncimea de 1,50 m, consta în lut galben amestecat cu sfărâmaturi de stâncă.

Se pare că terasa a fost amenajată/locuită în două etape, după cum indică prezența a două straturi de nivelare (lut galben amestecat cu pietre). Prima etapă este atestată prin aflarea unor fragmente ceramice, între care un fund și o buză de chiup, și prin pigmentația de cărbune.

Pentru a doua fază de locuire urmele arheologice sunt mult mai consistente. Astfel, a fost descoperită o construcție, cercetată parțial (doar un colț și o parte din latura de S), evidențiată prin scânduri de brad carbonizate, pereți prăbușiți și podină din lut. În imediata apropiere au fost găsite numeroase obiecte din fier, vase ceramice de diferite dimensiuni – unele reîntregibile – și o masă compactă de semințe carbonizate (mei). Dacă sfârșitul construcției poate fi pus pe seama unui incendiu, funcționalitatea ei rămâne de stabilit după ce va fi cercetată în întregime.

Probabil tot ultimei faze de locuire îi aparțin trei gropi dispuse în linie care aveau pe fund câte o lespede de micașist. Rolul lor este incert, dar modul de dispunere și umplutura par a le lega de existența construcției.

În vederea valorificării informațiilor arheologice, pe lângă studiile de specialitate ce vor fi elaborate în următoarea perioadă, au fost realizate două baze de date: bază de date arheologice de tip GIS (Geographic Information System) și bază de date pentru materialele arheologice din siturile dacice (zona capitalei regatului dac). Materialele arheologice descoperite în campania din 2008 au intrat în patrimoniul MCDR Deva.

Obiectivele cercetării viitoare constau în cercetarea integrală a terasei *Căprăreț II* și abordarea altor terase din zonă, necercetate până în prezent.

Bibliografie:

- I. Glodariu, *Infrastructura sectorului de nord al terasei a XI-a de la Sarmizegetusa Regia (I)*, în *Daco-Geții*, Deva, 2004, p. 39-46.
E. Iaroslavschi, *Zona siderurgică din preajma capitalei statului dac*, în *Daco-Geții*, Deva, 2004, p. 55-62.
A. Pescaru, E. Pescaru, C. Bodó, *New elements of fortification in the area of the citadel of Costești-Blidaru*, în *Daco-Geții*, Deva, 2004, p. 47-54.
G. Florea, L. Suciu, *Considerații preliminare privind cercetările arheologice de pe platoul cetății de la Grădiștea de Munte*, în *Daco-Geții*, Deva, 2004, p. 63-74

G. Gheorghiu, *Dacii pe cursul mijlociu al Mureșului*, Cluj-Napoca, 2005.

G. Gheorghiu *“Deposits” and consecrated material reused within the sacred area from Sarmizegetusa Regia*, in *Studia Historiae et Religionis Daco-Romanae*. In honorem Silvii Sanie, București, 2006, p. 127-137.

I. Glodariu, *The destruction of sanctuaries in Sarmizegetusa Regia*, in *Studia Historiae et Religionis Daco-Romanae*. In honorem Silvii Sanie, București, 2006, p. 113 -126.

G. Gheorghiu, R. Mateescu, *Ruinele unei construcții necunoscute aflate în zona sacră de la Sarmizegetusa Regia*, în vol. Dacia Felix. Studia Michaeli Bărbulescu oblata, Cluj Napoca, 2007, p. 118 -127.

M. Ciută, G.T. Rustoiu, *Considerații asupra unui complex descoperit în proximitatea Sarmizegetusei Regia*, *Apulum* 44, 2007, p. 99 – 111.

Abstract:

During the archaeological excavation at the site of Grădiștea de Munte, we wanted to verify the Sacred Area and to resume excavations in the eastern sector of Sarmizegetusa Regia. 1. On the Sacred Area we verified whether there might be a pedestal of a statue in the apse of the Great Circular Sanctuary. Excavation showed no evidence for that. 2. At the spot “Căprăreț”, situated in the eastern sector of the capital of the Dacian Kingdom, a metallurgical workshop was found, dating from the Dacian period (archaeologists discovered here tens of blacksmith, carpenter and agricultural tools, building materials and an impressive amount of iron lumps – approximately one ton).

In the year 2008, we excavated near the place where the metallurgical workshop had been found and the new area was thus called “Căprăreț II”. Here archaeologists discovered a terrace with two settlement phases separated by a levelled area. The first level is not well represented, the second, partially investigated, contained a construction. The archaeological material consists of numerous iron objects, ceramic vessels of various sizes – some of which may be reconstituted – and carbonized grains (of millet).

34. Hârșova, jud. Constanța [Carsium]

Punct: str. Cetății

Cod sit: 60810.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 50/2008

Colectiv: Constantin Nicolae - responsabil, Cristina Talmațchi, Constantin-Aurel Mototolea (MINAC), George Dumitru (UO Constanța)

Obiectivele cercetării din campania 2008:

- continuarea cercetărilor arheologice în Sectorul bazilică (Turnul comandant) unde a urmat investigarea nivelelor medievale în secțiunea deschisă în campaniile precedente;
- deschiderea unui nou sector (Sector Nord), între incinta mare și stradă, unde s-au urmărit eventualele trasee ale zidurilor cetății antice.
- s-a urmărit, în paralel, implicarea autorităților locale, a cetățenilor orașului, a tinerilor, în activitatea de cercetare și mai ales de protejare a vestigiilor cetății prin organizarea manifestării tradiționale „PORTILE DESCHISE”, aflată la a 9-a ediție, în data de 20 septembrie, sub genericul „ARHEOLOGIA

ȘI EDUCAȚIA”, dar și popularizarea descoperirilor arheologice, a muncii de cercetare, pe plan local și regional prin ziare și reviste, posturi de radio și televiziune (Cuget liber, Telegraf, România Liberă, Jurnalul Național, Radio Constanța, Constanța TV etc.).

Sectorul de Nord

Constantin Nicolae

Deschiderea acestui sector a fost dictată de nevoia controlării stratigrafiei cetății în zona extramurană și a identificării unor eventuale ziduri dincolo de limitele actuale cunoscute. Aceasta s-a impus după campania anului 2007 din Sectorul Incinte-Vest. Aici s-a identificat și cercetat în campania precedentă restul unui turn în forma literei „U” 1. Dimensiunea acestuia și faptul că nu a putut fi observată incinta căruia îi aparține, din cauza numărului mare de ziduri construite deasupra, ne-au sugerat posibilitatea ca zidul să se identifice dincolo de limita de N a fortificației. Așa se face că pe platoul dintre incinta mare, socotită vreme îndelungată romană timpurie și strada Cetății, s-au executat două secțiuni: S 1 și S 2.

S1 s-a trasat aproximativ la jumătatea distanței dintre ultima incintă, de la nivelul acesteia spre E, și strada de la N. În capătul de vest, după îndepărtarea nivelului modern, la cca. 0,70 m a fost identificat un aranjament liniar, din piatră mare, bolovănoasă, cu urme de mortar pe suprafață, corespunzător traseului spre N al ultimei incinte de vest. Acesta a fost afectat de fundația unei construcții moderne ridicată pe cetate. Nu cunoaștem deocamdată originea acestuia. În partea centrală a secțiunii, la 1,20 m, s-a evidențiat un nivel de mortar cu cărămidă pisată. Acesta a devenit din ce în ce mai gros spre mijloc. S-au scos fragmente mari de mortar, pe unele se distinge clar amprenta cărămizilor. Pericolul surpării profilelor a impus continuarea adâncirii în trepte. Pe partea centrală, la -2,40 -2,60 m, printre ceramica de secolele IX-XI, preponderentă, apar fragmente de vase romano-bizantine. La 3,10 m adâncime, aici, s-a descoperit un strat de pietre, pe direcția SN, sub un nivel de pământ bine compactat și cu multe resturi de fragmente de vase romano-bizantine și „Dridu”, cu oase de animale. Lățimea actuală a acestuia, de 1,80 m, poate sugera o fundație de zid. După aspectul lustruit al pietrelor poate fi chiar și o cale de acces. În partea centrală a secțiunii, un sondaj mărit, până la urmă la 1,70 x 4,50, identifică, după îndepărtarea mai multor nivele de demolare, la adâncimea de -5,20 -5,50 m, direct pe stâncă, un rest de zid din care se mai păstrează, precar, emplectonul din piatră mică cu mortar, de culoare bej, cu cărămidă pisată. Mărimea sondajului nu a permis, din păcate, măsurarea grosimii zidului. Rezultate neașteptate s-au obținut în capătul de est al secțiunii unde s-a îndepărtat prima treaptă de pe profilul de S. La -0,70-0,90 m a apărut, pe direcția E-V, de sub profil, restul unui zid, pe lungimea de 2,90 m și înălțimea totală de 2,34 m. În capătul de V este secționat de o intervenție în urma căreia s-a depus un pământ negru, afânat, cu resturi ceramice și oase de animale. Cele mai târzii fragmente de vase aparțin culturii „Dridu” de când, probabil, datează intervenția. Pământul din fața zidului este însă de culoare deschisă, compactat, cu un bogat material ceramic de epocă romană și romano-bizantină. Mai multe lentile de pământ galben dispuse vertical sugerează depuneri intenționate după ce acesta și-a încetat funcționalitatea, probabil. Zidul este din piatră cioplită sumar la exterior, legată cu mortar din var și nisip, cu asize de cărămidă. În interior de distinge nucleul unui zid din piatră bolovănoasă, mare, legată cu mortar de culoare bej și cu cărămidă pisată, ceea ce poate

reprezenta o fază mai veche. Talpa fundației zidului pare să se așeze pe stâncă, are o grosime variabilă de până la 1,5 m. Cu certitudine, ne aflăm în fața unui zid din epoca romano-bizantină necunoscut până în prezent. În capătul spart al zidului a fost identificat un alt rest de zid, care pornește direct de la stâncă, pe direcția N-S, cu lățimea actuală de 2,90 m, și înălțimea de 1,07 m, construit în mai multe faze, cu piatră legată cu mortar, inițial, și cu pământ galben, nisipos, mai târziu. În nivelul din partea de N zidului s-au găsit materiale de epocă romană și romano-bizantină (monede, fragmente ceramice, obiecte din bronz, etc.).

S2 s-a executat pe ultima incintă de N, considerată multă vreme de epocă romană timpurie (dimensiune 2 x 12 m). Săpătura a pus în evidență anumite caracteristici și date tehnice ale zidului total diferite de cele avansate până acum în literatura de specialitate. Zidul este construit din piatră legată cu mortar, cu două faze distincte și probabil mai multe refaceri. Lățimea măsurată (fără paramentul de N demantelat de mai multe locuințe medieval-timpurii) este de 2,20 m, iar înălțimea actuală de 2,60 m. Aspectul zidului nu este tipic unuia de epocă romană-timpurie, cum s-a crezut până acum. În plus, se corectează și lățimea eronată de 1,30 m² sau 1,10 m³, măsurată prin simpla observare a emplectonului de la suprafață. Stratigrafia secțiunii este total diferită în fața și în spatele incintei. Spre N, în față, până la adâncimea de 2,60 m se află un nivel cu materiale ceramice „Dridu”. La -0,70-0,80 m, adosată incintei s-a cercetat, parțial, o locuință medieval-timpurie, cu un bogat material ceramic autohton și de import. Până la nivelul stâncii sunt surprinse mai multe nivele de locuire și depuneri consistente cu materiale ceramice romane, romano-bizantine, medieval-timpurii, oase de animale, dar și resturi umane, executate din vechime. În spatele zidului sunt mai multe nivelări majore executate până la adâncimea de -3,60 m, la stâncă. Acestea sunt legate fie de distrugerea incintei mijlocii, fie de depozitarea pământului în timpul săpăturilor arheologice efectuate în anii 1939 sau 1943. Ultimul nivel este alcătuit din mortar și cărămizi căzut de pe zid. De pe acesta a fost descoperită o monedă de la începutul secolului al XIX-lea și o pipă din lut negru cu reprezentări zoomorfe. Asta dovedește că incinta a jucat rol defensiv (prematur de evaluat deocamdată, pe această parte a cetății) până la 1829, când întreaga fortificație a fost distrusă, iar anumite refaceri pot fi legate de perioadele târzii ale acesteia.

Materialele arheologice descoperite în cele două secțiuni sunt de o bogăție și varietate aparte: vase întregi și fragmente din ceramică, obiecte din metal, fragmente de vase din sticlă, podoabe, unelte din os, monede. Toate se păstrează la Muzeul Carsium Hârșova.

Cercetarea viitoare are ca obiectiv să stabilească planimetria zidurilor noi, descoperite, și să o coreleze cu celelalte date ale cercetărilor mai vechi efectuate la Carsium. Din acest punct de vedere, actuala campanie cât și cele care vor urma în acest sector, trebuie să determine identificarea sistemului de fortificație al cetății romane și romano-bizantine, necunoscut până în prezent.

Zidurile descoperite pot fi conservate, în viitor, în măsura în care cercetarea va evolua și permite acest lucru. Alături de cele scoase la lumină până acum, în sectorul Incinte-Vest, pot reprezenta puncte importante de atracție pentru dezvoltarea turismului cultural-istoric.

Note:

1. CCA, 2008, p. 149-151

2. Emil Condurachi, *Neue Probleme und Ergebnisse der Limes Forschung in Scythia Minor*, SMR, 1967, p. 162-174.
3. Panait I. Panait, Adrian Rădulescu, Aristide Ștefănescu, Daniel Flaut, *Cercetările arheologice de la Cetatea Hârșova, campania 1995*, Pontica 28-29, 1995-1996, p. 121-134.
4. Victor Brătulescu, *Cetatea Hârșova în legătură cu Dobrogea și ținuturile înconjurătoare*, BMI 33, 105, 1940, p. 3-24.
5. Gr. Florescu, *Raport asupra activității arheologice dela Hârșova în 1943*, ACMI, 1943 (1946), p. 179-180.

Sector „Turnul Comandant”

Cristina Talmațchi

Campania de săpături 2008 (1 - 25 iulie), în sectorul „Turnul Comandant”, s-a desfășurat, ca și în anul anterior, în secțiunea S IA. În perimetrul acesteia au fost descoperite trei complexe, reprezentând o locuință medieval-timpurie – Complexul 1/2008 – (sec. XI-XII), o locuință medievală – Complexul 2/2008 – (sec. XVII-XVIII) și o groapă menajeră medievală (sec. XVII-XVIII).

Primul complex, cu o suprafață de 3,10 x 2,60 x 3,50 x 2,70 m, a fost surprins parțial, la adâncimea de 1,60 m, în carourile 4-5, partea de E a acestuia aflându-se în perimetrul secțiunii S I, cercetată în anii '90 ai secolului trecut. Este vorba de o locuință de suprafață, cu schelete din lemn, podea lutuită și complex de combustie în partea de est. Inventarul ei, destul de bogat, cuprinde, alături de numeroase fragmente ceramice Dridu, o piatră de râșniță, o greutate tronconică din lut, fusaiole, partea superioară a unei amfore, o monedă bizantină (Roman III, clasa B) etc.

Al doilea complex a fost surprins tot parțial – restul aflându-se sub profilul de V – , în carourile 3-7, la 1,40-1,45 m adâncime, pe o suprafață ale cărei laturi au 8,90 x 1,08 m. El se află la 5,10 m de „Turnul comandant” și pare a fi adosat unui zid de incintă din perioada otomană. Mărimea acestuia și modul de realizare al podelei (din scânduri late de 0,23-0,26 m, lungi de 0,60/1,70 m și groase de 4/5 cm, puse pe un pat din piatră și pământ galben), ne determină să îl considerăm, în acest stadiu al cercetărilor, o construcție (magazin sau încăpere pentru odihna soldaților) medievală târzie. Pereții acestuia au fost realizați din împletitură de nuiele peste care s-a aplicat lipitură de pământ galben, de altfel identificată în strat printr-un nivel gros de 0,22 m aflat deasupra podelei.

Ultimul complex este o groapă menajeră cu material din secolele XVII-XVIII. Ea pornește chiar de lângă „Turnul comandant” și are 2 m adâncime și o deschidere de 1,27 x 0,96 m. Umplutura acesteia se constituia din ceramică întreagă și fragmentară, oase, obiecte din fier și bronz, zgură, cenușă, cărămidă fragmentară, pământ ars, lemn carbonizat, oase, bucăți de mortar, blocuri de piatră de la turn etc.

Pe ansamblu, materialul arheologic descoperit constă în ceramică întreagă și fragmentară – oale fără toarte, oale cu toartă, urcioare, cahle –, monede bizantine și turcești (7 ex.), două fibule fragmentare, tip capete în formă de ceapă, din bronz, obiecte de uz casnic (fusaiole, greutate pentru plasa de pescuit, râșniță etc.), obiecte fragmentare din bronz și fier etc. Acesta a fost depozitat la MINAC.

Abstract:

The 2008 archaeological campaign (1-25 July) continued, as the year before, in the area named “Turnul Comandant (Commander Tower)”. Inside this perimeter we discovered three features representing an early mediaeval dwelling (11th–12th. c.), a late mediaeval dwelling (17th–18th. c.) and a late mediaeval domestic pit (17th–18th. c.).

The discovered archaeological material consists in fragmentary or intact ceramics, handled pots, jugs, Byzantine and Turkish coins (7 pieces), two bronze fragmentary fibulae of “onion head” type, domestic objects (spindle wheels, weights for fishing nets, hand mill), bronze and iron fragmentary objects, etc.

The archaeological material was deposited in the store rooms of the Museum of National History and Archaeology in Constanța.

35. Hunedoara, jud. Hunedoara

Punct: Grădina Castelului – Platou

Cod sit: 86829.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 69/2008

Colectiv: Sabin Adrian Luca – responsabil (MN Brukenthal, ULB Sibiu), Dragoș Diaconescu (MN Brukenthal), Silviu Istrate Purece (ULB Sibiu), Cristian Constantin Roman, Delia Roman, Sorin Tincu (MCC Hunedoara), Valeriu Sîrbu (M Brăilei)

Campania anului 2008 s-a concentrat pe cercetarea integrală a secțiunii S. XII (14 m²), plasată spre E, în continuarea secțiunii S. XI, în scopul surprinderii unor noi complexe pe latura de E a sitului.

În urma acestei campanii au fost făcute observații asupra stratigrafiei zonei estice a acestui sector al sitului, fiind cercetat un mormânt de incinerare aparținând epocii dacice. Celelalte materiale arheologice sunt reprezentative pentru Hallstatt-ul mijlociu (cultura Basarabi), Evul Mediu timpuriu, Evul Mediu târziu și perioada modernă.

În ceea ce privește mormântul (numerotat sub sigla Cpl.73), remarcăm faptul că oasele incinerate au fost depuse în două sectoare distincte, învecinate, respectiv într-o cuvetă naturală (sector A), peste un nivel subțire de pământ de culoare brun-cenușie (limita dintre c.2, 3) și într-o alveolă (sector B), practică în nivelul arheologic. În umplutura cuvetei au fost descoperite fragmente ceramice atipice aparținând, din punct de vedere al caracteristicilor tehnologice, culturii Basarabi. Partea inferioară a alveolării pune în relief contactul dintre o spinare calcaroasă, ușor vizibilă în relief în urma alterării geo-chimice și zonele limitrofe carbonatice, mai puțin silicioase. Depunerea a fost acoperită de un nivel de culoare negru-cenușie, granulos ca și textură, ce avea în compoziție fragmente mici și mijlocii de dolomită sfărâmată, iar în sectorul A au fost sesizate resturi de cărbune de lemn, pe nivelul resturilor osoase calcinate. Inventarul acestui defunct era compus dintr-un pumnal curb cu teacă (sector B) și o piesă metalică cu vârf îndoit la 90° (sector A). Pumnalul depus pe direcția N-S avea mânerul deformat ritual și era suprapus de teacă. Corespunzător nivelului de amenajare/depunere al acestui complex, în c.1, la adâncimea 0,28 m a fost descoperită o monedă grecească. Datare complex: 150-51 a.Chr.

Locul de depozitare al materialelor arheologice și documentației de șantier este la MCC Hunedoara.

Întregul lot de material ceramic este în curs de prelucrare din punct de vedere al analizelor calitative și cantitative.

În campania anului 2009 intenționăm cunoașterea întregii zone de E din acest sector de sit.

Având în vedere particularitățile sitului, aceste măsuri s-au limitat la conservarea profilelor săpăturii. Materialele rezultate în

această campanie vor fi incluse expoziției de bază, organizată în anul 2007, în cadrul MCC Hunedoara.

Bibliografie:

- S. A. Luca *et alli*, CCA 2003, p.143-144, pl. 64; CCA 2004, p.142-144, pl. 29;
 V. Sîrbu *et alli*, CCA 2005, p.178-179; CCA 2006, p. 176-177.
 V. Sîrbu, S. A. Luca, C. Roman, S. Purece, D. Diaconescu, *Dacian settlement and children necropolis of Hunedoara. An unique discovery in the Dacian World. Archaeological approach*, pp. 187-207, ActaTS 5.1, 2005 (S.A. Luca, V. Sîrbu (ed.)), Proceedings of the 7th International Colloquium of Funerary Archaeology, Sibiu, 17-17 October 2005, 2006.
 V. Sîrbu, S. A. Luca, C. Roman, S. Purece, D. Diaconescu, N. Cerișer 2007, *Vestigiile dacice de la Hunedoara*, BB 12, 195, 196.
 V. Sîrbu, S. A. Luca, C. Roman 2007, *Tombs of Dacian Warriors (2nd-1st c. B.C.)*, ActaTS 6.1, 2007, 155-179.

Abstract:

In this archaeological campaign, in the eastern area of the site we discovered a funerary structure belonging to the Dacian period. It was a cremation tomb with its grave goods: a curved dagger, sheath, and metal piece. This complex could be dated, based on the stylistical correspondences and a Greek coin, between 150 and 151 B.C.

36. Isaccea, jud. Tulcea

Punct: Suhat

Cod sit: 159696.04

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 131/2008

Colectiv: Cristian Micu - responsabil, Florian Mihail (ICEM Tulcea), Adrian Bălășescu, Valentin Radu, Constantin Haită (MNIR-CNCP), Mihai Florea (MNIR)

Situl arheologic de la Isaccea, punctul „Suhat” este amplasat în zona de NV a localității, pe o terasă aflată în preajma fostei zone de lacuri a Dunării.

Programul cercetării sistematice a debutat în anul 1997. Până în prezent a fost identificată o așezare neolitică (cultura Boian, faza Giulești) cu două niveluri de locuire, suprapusă de complexe funerare atribuite epocii bronzului, gropi menajere aparținând perioadelor elenistică și romană timpurie. În același loc au fost descoperite și materiale medievale.

Principalele obiective ale campaniei 2008, desfășurată în perioada 11 august - 12 septembrie, au fost:

- continuarea cercetărilor în suprafața S3 din cadrul așezării;
- continuarea cercetărilor pe suprafața sondajului Son. 3, amplasat la S de S3;
- prelucrarea materialului arheologic rezultat în urma săpăturilor.

Cercetările din acest an din suprafața S3 s-au desfășurat în limitele sectoarelor 13 și 14¹. După înlăturarea stratului de pământ aflat pe folia de plastic protectoare au fost cercetate următoarele obiective: US1017 - a fost identificată în c.A15, B14-B15, C14-C15. Aparține nivelului post-neolitic. Suprafața sa este afectată în urma acțiunii factorilor naturali și antropici. Reprezintă un sol compact, omogen, negru, asociat cu fragmente ceramice de epocă romană și neolitice (cultura Boian, faza Giulești) de mici dimensiuni, granule de chirpici arși

și nearși, foarte puține oase de mamifere, oase de pești, mici fragmente de scoici. Nu s-a considerat necesară prelevarea unui eșantion de sediment; US1225 - a fost identificată pe suprafața c.A15, B14-B15, C14-C15 și D15. Este suprapusă de US1017 și este posterioară unei posibile structuri de locuire neolitice (US1018 – nivel de distrugere, în care se regăsesc chirpici arși, oase de pești, o cantitate redusă de cenușă, puține fragmente de scoici, fragmente ceramice Boian-Giulești și Hamangia III). Reprezintă un sol compact, brun, asociat cu granule de chirpici arși și nearși, fragmente ceramice neolitice (cultura Boian, faza Giulești) de mici dimensiuni, fragmente de scoici, oase de pești și mamifere. În stadiul actual al cercetărilor nu excludem posibilitatea ca US1225 să reprezinte o unitate stratigrafică tip umplutură, din componența unei gropi cu destinație menajeră; nu s-a considerat necesară prelevarea unui eșantion de sediment; c.US1223 - a fost identificată în c.B14, C13-C14. Reprezintă un sediment compact, brun-verzui, alături de care au fost înregistrate granule și fragmente de chirpici arși și nearși, fragmente ceramice cu dimensiuni mici și mijlocii (categoriile uzuale din cadrul fazei Boian-Giulești), fragmente de scoici, oase de pești și mamifere, granule de lemn ars (dispuse neuniform pe toată suprafața US1223). În stadiul actual al cercetărilor se poate afirma că US1223 reprezintă umplutura unei gropi din nivelul NII, neolitic, din așezarea aflată în punctul *Suhat*. A fost prelevat un eșantion de 100 l de sediment destinat studiului arheozoologic și carpologic. În acest caz au fost evitate zonele de contact cu complexe contemporane sau anterioare.

În campania 2008 am continuat cercetarea sondajului Son. 3 (suprafață de 3 × 2 m), trasat și cercetat începând cu anul 2006. În stratul cultural corespunzător perioadei neolitice au fost înregistrate cinci complexe de tip groapă. Prima dintre acestea, C196, a fost amenajată în colțul de NV al Son.3, pe o suprafață în care se observă o ușoară înclinare a terenului pe direcția V-E. Forma sa este ovală, profilul aproximativ tronconic. În umplutura gropii (US2303) se regăsește un sediment compact, omogen, galben-verzui asociat cu o cantitate mică de ceramică, granule de chirpici arși și nearși, oase de pești și mamifere, fragmente de scoici, fragmente de lemn ars, argilă cadrul acestuia din urmă au fost identificate și cercetate numeroase gropi menajere. Complexul nu a fost serios afectat de acțiunea factorilor naturali și antropici. Prin amenajarea sa a fost afectată suprafața unei gropi anterioare. A fost prelevat un eșantion de 80 l de sediment destinat studiului arheozoologic și carpologic.

Întregul material arheologic rezultat în urma cercetării din teren a fost prelucrat în cadrul bazei arheologice Isaccea. În acest context au fost pregătite eșantioanele destinate studiilor de arheozoologie și carpologie.

Toată suprafața cercetată în campania 2008 a fost acoperită cu folie de plastic în vederea protejării stratului arheologic.

În perioada cercetărilor din acest an a fost organizată misiunea domnilor Laurent Carozza (UMR5602 Geode) și Jean-Michel Carozza (Universitatea Strasbourg), desfășurată în cadrul proiectului *Du Néolithique à l'Âge du Bronze: convergences et dissemblances des processus de transformation des sociétés*, programul *Brâncuși*. Cele două echipe angrenate în proiect au decis continuarea cooperării în domeniul cercetării siturilor neolitice din nordul Dobrogei, o atenție deosebită fiind acordată șantierului Isaccea – „Suhat”. În acest context va fi abordată problema evoluției comunităților umane din zonă în contextul transformărilor sesizate la nivelul mediului.

Note:

1. Amintim în acest context că S3 a fost împărțită în 15 sectoare de 6 × 6 m, peste care s-a suprapus un sistem de carouri de 2 x 2 m.

Abstract:

The main purposes of the 2008 campaign at Isaccea – Suhat (11th of August-12th of September) were: the excavation of the area S3 and of the sounding Son.3, south of it, within the Neolithic settlement, and processing of the archaeological material discovered during the excavation. The systematic excavation of the site began in 2007. Until now we identified a Neolithic settlement belonging to Boian Culture, Giulești Phase, with two habitation levels, superposed by Bronze Age funerary complexes, garbage pits from Hellenistic and Roman periods, and mediaeval material.

A French team (Laurent Carozza from UMR5602 Geode and Jean-Michel Carozza from the University of Strasbourg) is also engaged in the study of the evolution of human communities and the environment in northern Dobrudja during the late Neolithic – beginning of the Bronze Age, with a special attention for this site.

37. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum]

Punct: Cetate

Cod sit: 159696.05

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 130/2008

Colectiv: Victor-Heinrich Baumann, Aurel Stănică (ICEM Tulcea), Laurențiu Radu (MA Mangalia), Niculina Dinu (M. Brăilei), Dan Aparaschivei, George Bilavski (IA Iași), Luminița Bejenaru (UAIC Iași), Alexandra Teodor (studentă Univ. București)

Cercetările arheologice, desfășurate în baza proiectului *Noviodunum 2000*, proiect care urmărește cercetarea științifică, degajarea și valorificarea eco-muzeală a sectorului de SE al cetății Noviodunum, cuprind o zonă în care se înscriu trei turnuri romano-bizantine – *Turnul Mare* (TM) la vest; *Turnul de Colț* (TC) la E; *Turnul A* (TA) la mijloc, între cele două – cu cele două curtile aferente. Construit la începutul secolului al IV-lea p.Chr., pe latura de SE a cetății, TM de la Noviodunum are o anvergură de 31,40 m și avansează în exterior pe 16,30 m lungime, acoperind o suprafață interioară de 225 m², cu ziduri de 3,20 m grosime, cu parament din blochete rostuite și elevație în *opus mixtum*.

Turnul A, refăcut de mai multe ori în cele trei secole de istorie romano-bizantină, se relevă sub forma literei U, ca un bastion rectangular cu frontul rotunjit. Cele două turnuri au suprapus castrul de pământ, construit de romani la începutul secolului I p.Chr. La răsărit, Turnul de Colț, demantelat de-a lungul secolelor de istorie medievală și modernă, se prezintă ca un bastion în formă de potcoavă. În fața incintei, la S, un strat masiv de depuneri medievale stă mărturie locuirii de la Noviodunum din secolele XI-XIV.

Scopul proiectului și al cercetării din anul 2008 a fost continuarea degajării incintei de SE a cetății romano-bizantine și verificarea reperelor cronologice stabilite prin cercetările anterioare.

Poziția în teren a obiectivelor în curs de cercetare, pe o pantă puternic înclinată, a impus desfășurarea unor săpături

arheologice prin secțiuni largi, perpendiculare pe incinta romano-bizantină, caroiate din patru în patru metri. Până în prezent au fost executate 21 de secțiuni cu dimensiuni variabile, între 20 și 60 metri, cu o profunzime cuprinsă între -1,5 și -6,5 metri: 10 în zona Turnul Mare (TM), notate cu sigla CT; patru în zona Turnul A, notate cu sigla TA; cinci, în zona Turnul de Colț, notate cu sigla TC; două, în zona curții dintre TA și TC, notate cu sigla SC. Materialele arheologice descoperite sunt raportate la topo-stratigrafia clasică, avându-se în vedere caroul cu latura de 4 m. Din anul 2007, monumentele arheologice, descoperite în sectorul de SE al cetății, au fost încadrate în grila realizată de colegii britanici prin ridicarea topografică efectuată în cadrul proiectului NAP-2000.

În campania din anul 2008, cercetările arheologice au fost concentrate asupra *Turnului de Colț* și curții răsăritene – C1, situată între Turnul de colț și Turnul A, unde au fost trasate două noi secțiuni: secțiunea TC-5, paralelă secțiunii TC-4, cercetată în 2007, și la V de aceasta, de 20 m lungime cu 3 m lățime; secțiunea SC-2, paralelă, spre răsărit, cu secțiunea SC-1, începută în campania anterioară, de 20 m lungime cu 3m lățime. Cele trei secțiuni au fost aliniate pe latura de N, creându-se posibilitatea realizării unui profil nordic pe o întindere de 12 m.

A fost scos la iveală zidul de incintă al fortificației romano-bizantine, urmărindu-se refacerile care au avut loc în epoca romano-bizantină și în cursul epocii bizantine. În SC-1 au continuat cercetările, de o parte și de cealaltă a zidului de incintă, acolo unde săpăturile arheologice au relevat structuri de pământ și de chirpici aparținând unor epoci diferite: secolelor V-VII p.Chr., în intravilan; secolelor XIII-XIV, în extravilan, SC-2 fiind adusă la același nivel de cercetare, cele două secțiuni fiind adâncite până la aprox. -2,10 m. Prin adâncirea secțiunii TC-5, între -1 m și -2 m, a fost scoasă la lumină latura vestică a turnului de colț și o mică porțiune din temelie zidului de fațadă descoperit în campania anului 2006, evidențiindu-se masiva distrugere a turnului de colț pe întreaga suprafață de S. Săpăturile efectuate în zona TC, desfășurate pe o suprafață de aprox. 80 m², au izbutit să degajeze, aproape în totalitate, ruinele păstrate ale monumentului. În zona de N a TC au fost descoperite și cercetate noi morminte de înhumatie aparținând unor copii și porțiuni din pardoseala turnului bizantin și a fost eliminat, prin cercetare, stratul de cultură mediaeval, ajungându-se pe niveluri romano-bizantine.

În TM s-a trecut la demontarea ultimului martor de pământ, de 7m lungime x 1 m lățime, înalt de aprox. 3 m, situat între fostele secțiuni CT-3 și CT-6, perete masiv care obtura pandantul răsăritean al intrării în turn și unul din cei patru piloni mediani, din structura internă a monumentului.

În Suprafața A, de aprox. 24 m², situată în zona nordică a TA, în intravilan, cercetările s-au oprit pe nivelul secolului al XIII-lea.

Turnul de Colț

Laurențiu Radu, Victor H. Baumann, Aurel Stănică

Cercetările arheologice desfășurate începând cu anul 2002 în sectorul TC au pus în evidență existența unui turn de colț cu laturile evazate și pilon central, de epocă romano-bizantină¹, cu analogii la Capidava, Dinogetia, Troesmis (Cetatea de Est), [L]ibida și Ulmetum. În acest an s-a continuat cercetarea prin deschiderea unei noi secțiuni TC 5, plasată la V de TC 4 cu aceeași orientare, în vederea clarificării situației din zona de V a turnului.

În c 5 -6 , după stratul vegetal, urmează un strat de moloz amestecat cu pietre mici și fragmente de cărămizi, după care a apărut un strat masiv de dărâmtură de chirpic, ars aproape în totalitate la roșu, delimitat în două nivele dintre care cel inferior cu multă ceramică de epocă romano-bizantină (s-a reușit recuperarea unui vas ceramic reîntregibil aproape în totalitate (foto), un capac de amforă întreg și altul fragmentar (sec. II –III p.Chr.) și un creuzet din fier cu urme de bronz pe el). Toate acestea sunt plasate pe un nivel de călcare (-1,65m pe profilul nordic), de culoare galben spre maroniu, încadrat din punct de vedere cronologic în ultimele faze de existență a locuirii de epocă romano-bizantină. Marea cantitate de chirpic ars la roșu, prezența creuzetului din fier, permit formularea ipotezei conform căreia dărâmtura provine de la un atelier de prelucrarea metalelor sau poate o locuință-atelier incendiată ale cărei resturi au fost îndepărtate spre marginea platoului locuit.

În c 4- 5 a fost descoperit zidul incintei de epocă romano-bizantină, suprapus de stratul vegetal (-0,20m). Zidul este demantelat într-o pantă destul de lină și a fost afectat parțial de tranșeele săpate în primul război mondial. Aici zidul își schimbă ușor direcția, vine oblic și apoi continuă perpendicular pe profilul estic, pentru a facilita conectarea turnului de colț cu zidul de incintă.

În c 2 -3 a fost descoperită latura de V a turnului de colț, afectată atât de tranșeea care străbate TC5 de la N-V la S-E, până la o adâncime cuprinsă între 1,10 m și 1,40m, cât și de o groapă masivă de demantelare. În tranșee au fost descoperite multe materiale moderne dintre care menționăm tuburi de cartușe cu anul fabricației 1907, nituri și bolțuri metalice, cuie, sârme etc.

Zidul de incintă prezintă, înainte de conexiunea cu latura turnului, două plinte și o mică schimbare de direcție. La aceasta se adaugă și următoarele elemente: zidul incintei folosește trei rânduri de cărămizi de egalizare spre deosebire de latura turnului unde se utilizează cărămida doar la ultima asiză păstrată (la + 1,50m față de plinta laturii TC), apoi de la plinta superioară a incintei, rosturile ambelor ziduri devin mai vizibile, de aici cele două ziduri par a fi întreșesute, fapt care poate fi interpretat în sensul că partea superioară a fost realizată în aceeași fază constructivă. Putem presupune existența a trei faze, urmând ca cercetările viitoare să confirme sau să infirme această ipoteză: o primă fază a incintei a fost urmată de o refacere dovedită de schimbarea direcției zidului iar ulterior a fost realizat turnul de colț, re folosind elementele anterioare.

La mică distanță de latura TC s-a descoperit o șapă de mortar cu grosimea de circa 0,10m, probabil delimitează un nivel de construcție, pe care vom încerca să îl identificăm cu ajutorul analizelor efectuate pe mortar.

În c 1 -2 s-au identificat straturi de moloz amestecat cu sol vegetal, conținând pietre mici, fragmente de cărămizi și materiale arheologice, alunecate de-a lungul pantei. Amintim fragmente de terra sigilata, un fragment de opaiț, două fragmente de cărămizi ștampilate cu *Classis Flavia Moesica*, ceramică fină de epocă romano-bizantină la care se adaugă un fragment de pipă otomană și un fund de ceașcă din aceeași epocă.

În ceea ce privește momentul încetării funcționării TC, se constată că turnul nu a fost incendiat spre deosebire de TM, apoi intrarea nu este blocată ca la TM, de aici rezultă că, probabil, turnul s-a păstrat în stare suficient de bună pentru a putea fi utilizat și în epoca bizantină, spre deosebire de TM care a fost dezafectat. Considerăm că cele mai mari distrugerii provocate turnului au avut loc în epoca modernă, în care cetatea a fost folosită drept carieră de piatră, (amintim aici

descoperirea unei răngi metalice în secțiunea TC3, c3, -0,80m, utilizată pentru demantelarea laturii estice a TC)².

În acest sector, s-a continuat cu adâncirea în zona frontonului rotunjit al turnului și în TC 2 și, ulterior, cu demontarea martorilor deveniți inutili dintre TC 1 și TC 2, TC 2 și TC 3. În cadrul acestor lucrări s-au descoperit materiale arheologice diverse dintre care amintim: un capac de amforă fragmentar, o greutate de plasă de pescuit realizată prin perforarea unei cărămizi, o fusiolă din lut.

La final a avut loc acțiunea de protejare a vestigiilor descoperite prin acoperirea cu folie și carton asfaltat, peste care s-a pus un strat de pământ.

În viitor, ne propunem să continuăm cercetarea în acest sector prin investigarea cu prioritate a secțiunilor aflate în partea superioară a pantei, în zona scărilor de intrare în TC pentru a putea data construcția și fazele de funcționare ale acestuia.

Turnul de Colț - intramuros

Aurel Stănică, Laurențiu Radu, Victor H. Baumann

Cercetările din campania acestui an, au continuat la N de Turnul de Colț, în secțiunile TC 4, TC 2 și TC 1.

În secțiunea TC4, c. 8, au fost cercetate încă 2 morminte de înhumatie.³

- M 6, schelet de *infans* I, 2 - 4 ani, depus în decubit dorsal, orientat V-E, deranjat pe partea dreaptă în zona tibiei și peroneului. În zona cervicală au fost descoperite două pandantive din bronz.

-M 7, schelet de *infans* I, nou-nascut- un an și jumătate, depus în decubit dorsal, orientat V-E, deranjat, craniul zdrobit, lipsesc oasele de pe partea dreaptă.

Așa cum menționam în raportul din anul precedent, mormintele din zona *intramuros*, aparțin unui orizont de înmormântări din secolele XIII-XV. Presupunem că acest orizont de înmormântări reprezintă extinderea spre N a necropolei localizată în zona așezării civile.

În c. 7, a fost surprinsă o amenajare cu pământ galben, bine tasat, care aparține probabil unei locuințe de suprafață ale cărei limite spre secțiunea TC 1 nu au mai fost surprinse. Spre c 4, în zona în care terenul prezintă diferențe de nivel, a fost cercetat un nivel din ultima etapă de locuire romano-bizantină de la Noviodunum. A fost surprins un zid de edificiu, orientat NNE – SSV, afectat în capătul dinspre N de o groapă menajeră din secolul al XIII-lea. La S de acest edificiu, dintr-un pământ galben-roșiatic, a fost recoltată o cantitate apreciabilă de ceramică datată în linii generale în secolele V-VI p.Chr. Se remarcă un vas de provizii fragmentar, răsturnat, cu gura în jos. În stadiul actual al cercetărilor, nu putem face precizări suplimentare, dar cu siguranță descoperirile din acest segment al secțiunii TC 4 au legătură cu descoperirile similare din TC 5.

În urma cercetărilor din acest an, putem face și unele precizări de ordin cronologic, *vis à vis* de zidurile descoperite în TC 2 – TC 3. „Edificiul”, așa cum a fost considerat zidul cercetat în 2005 în TC 2, gros de 0,80 cm, construit din piatră legată cu mortar alb-lăptos, cu scoici pisate în compoziție, este orientat aproximativ pe direcția N-S. În TC 3, în cercetările din anii trecuți a fost surprins un zid, despre care nu s-au făcut precizări la momentul respectiv. Acest zid a folosit temelii mai vechi, groase de 0,80 m, care conțin un mortar roșiatic, despre care credem că pot fi atribuite unui edificiu din epoca romano-bizantină. Ambele ziduri, atât cel din TC 2, cât și cel din TC 3, aparțin probabil unui element de fortificație din sistemul defensiv al cetății de la Noviodunum, în secolele XIII-XIV.

Descoperirile din ultimi ani, din zona curtinei dintre Turnul de Colț și Turnul A, ca și cele din zona Turnului Mare, ne fac să presupunem că și zidurile din TC 3 și cel din TC 1 aparțin aceleași faze, și, anume, o refacere din secolele XIII-XIV. Cercetările viitoare urmează să clarifice și acest aspect.

Suprafața A

Aurel Stănică, Niculina Dinu, Victor H. Baumann

În anul 2007, suprafața A a fost extinsă până la zidul de incintă. Cercetările s-au concentrat pe un nivel datat larg în secolele XIII-XIV. Materialele recoltate sunt amestecate și constau în fragmente ceramice de epocă romană și de epocă medio-bizantină. În campania din acest a fost descoperit un fragment ceramic lucrat dintr-o pastă albă, foarte compactă, la exterior cu smalț de culoare turcoaz, care aparține ceramicii persane produsă în centrul de la *Kashan*. De asemenea, a fost descoperită o monedă de argint, un gros (matapan), emis de dogele Veneției Pietro Ziani (1205-1229), aceasta fiind prima monedă de acest tip, din secolul al XIII-lea, descoperită la Noviodunum⁴. În caroul C1 a fost surprinsă o vatră de suprafață, cu pereții lutuiți, care aparținea unui complex de locuire din care se mai păstra un mic fragment de podea. Așa cum constatam în ultimii ani, nivelurile din această sector sunt puternic afectate de intervențiile antropice.

Curtina C 1

Victor H. Baumann, Dan Aparaschivei, George Bilavski

Obiectivele săpăturii din anul 2008 au fost stabilite încă de anul trecut. În campania din acest an, au fost continuate cercetările în secțiunea SC1, unde s-a insistat asupra refacerii medievale din c 2, respectiv asupra locuinței L3, dar și în caroul 5, pentru a contura cât mai mult din locuința L1. În al doilea rând, a fost inițiată o nouă secțiune, paralelă cu SC1, denumită convențional SC2, în ideea de a clarifica destinația zidului legat cu pământ care taie L1, dar și pentru a găsi închiderea respectivului complex de locuire.

În SC1, caroul 4, s-a intervenit la porțiunea de podea conservată din anul precedent. La aproximativ 2,60 m de nivelul superior al incintei romano-bizantine a fost identificat un perete de lut galben. Grosimea sa este de 0,16 m, fiind poziționat în colțul de N-V al secțiunii, pe circa 0,80 m. Se pare că avem de-a face cu un alt complex de locuire, pe care l-am denumit L4. Acest perete de locuință suprapune plinta zidului, deci este ulterior acestuia. Cât privește plinta incintei, aceasta este regăsită pe circa 0,90 m, după care se întrerupe, brusc, înspre est. Sub aceasta avem o pătură de lut galben tasat. În nivelarea L4 am identificat foarte multă ceramică de la sfârșitul secolului al XIII-lea - începutul secolului al XIV-lea, fragmente de brățări, piroane din fier, fragmente de sticlă, oase de animale, dar și material roman antrenat și s-a reușit profilarea laturilor de N și V, pe aproximativ 0,90 m.

În încercarea de a desluși sistemul de refacere în epocă medievală a zidului de incintă, am degajat șanțul de construcție al zidului și am ajuns la un strat de pământ galben, tasat, urmat de un pat de pământ negru, cu lentile de lut, probabil, talpa pe care s-a ridicat respectiva incintă. S-a putut constata astfel, că, pe o suprafață de mai bine de 3 m, zidul se sprijină pe o platformă de pământ tasat, pentru ca în rest, spre vest, să dispună de plintă. Asiza cea mai de jos a zidului este constituită din piatră de dimensiuni relativ mari, tăiată neregulat. Sub această asiză se află o șapă de mortar, destul de consistentă, care pare a fi baza efectivă a zidului.

Din caroul 4, respectiv din șanțul săpat în primul război mondial, a fost scoasă o cărămidă cu o ștampilă păstrată fragmentar ...FLM: [(Classis)] Fl(avia) M(oesica).

Cât privește succesiunea de locuire în apropierea zidului, lângă L4, atât spre S, dar și spre E, se pot observa mai multe fragmente de podea de lut, foarte consistente. În aceste condiții, L3 pare să fie posterioară locuinței L4.

Materialul arheologic descoperit, mai ales ceramica, dar și sticla, brățările, fragmentele de oase animale sugerează, pe lângă analiza stratigrafică menționată, o succesiune de locuire continuă din secolul al XII-lea - până în secolul al XIV-lea, pe cel puțin trei niveluri: 1. nivelul ce îi corespunde lui L3; 2. nivelul cu L4; 3. nivelul de construcție al incintei medievale și poate chiar un al patrulea, cu nivelarea de sub zid, cu pregătirea platformei peste care s-a ridicat incinta

A fost realizat un nou carou, c 6, prin prelungirea cu un metru spre N, în intravilan, a secțiunii SC1. Astfel, au fost descoperite laturile de S, V și N ale locuinței L1 (locuința se continuă în profilul de est și se închide în SC2). Dimensiunile sale aproximative pot fi estimate la 2,70 x 1,70 m. Zidul Z1, legat cu mortar alb și ridicat din piatră de mici dimensiuni, tăiată neregulat, se pierde către profilul de N. În plus, este suprapus de o podea de lut. Înspre profilul de N, L1 este suprapusă de o altă structură de lut, regăsită în profil, înaltă de circa 0,50 m, care poate constitui o parte a unui perete de la un alt edificiu (L6 ?) sau, poate, de la o altă încăpere a aceleiași locuințe.

Materialul arheologic descoperit în straturile superioare ale acestei intervenții, se compune dintr-o monedă de secol VI p.Chr., fragmente de brățări de sticlă, un fragment de candelă databil în secolele V-VI p.Chr. și fragmente ceramice aparținând, în cea mai mare parte, secolului al VI-lea p.Chr.

Spre vest, sub podeaua L1, la circa 0,45 m, a fost identificat un fragment de zid orientat E-V, paralel cu profilul de N, denumit convențional Z2. Pe o porțiune de circa 0,80-0,90 m se disting trei asize, două din cărămidă și una din piatră de calcar fasonată. Acest zid este legat cu pământ și este acoperit, la rândul său, de un pat de lut galben. Pe lățimea întregului profil de N se pare că avem o nouă structură, care se leagă de L6 și intră chiar în profilul de V. Se pare că Z2 ar fi putut constitui temelia unui edificiu solid, dar cu elevație de cărămizi de lut nearse (chirpici), din care am descoperit *in situ* destul de multe. Din această porțiune a SC1 a fost recoltată o mare cantitate de oane de acoperiș (din estimări aproximative, poate pentru circa 6-7 m²). Deasupra asizelor Z2 se observă un strat de arsură de lemn care se întinde pe circa 2 m, atât pe zid cât și pe lătuiala de deasupra sa. Dispunem până în acest moment de ceramică majoritară din secolele V-VI p.Chr., fragmente de sticlă, piroane și, în funcție de stratigrafia care ne-a permis o datare aproximativă a L1, putem include acest nou complex la sfârșitul secolului al V-lea - începutul secolului al VI-lea.

La est de secțiunea SC1 și la V de TC 5 (secțiune trasată tot în 2008), s-a deschis o nouă secțiune, denumită convențional SC2, având 3 x 20 m (cinci carouri a câte patru metri), paralelă cu SC1 și orientată aproximativ S-N. Ca și în cazul SC1, noua secțiune a fost cercetată în perimetrul carourilor 2-5 și, parțial 6 (doar 0,60 m), din dificultăți legate de imposibilitatea manevrării în timp util al unei mase considerabile de pământ, situate în partea de S a zonei investigate. Între cele două secțiuni, SC 1 și SC 2 s-a păstrat un martor cu lățimea de un 1 m.

Sub un strat consistent de dărâmatură, corespunzând ultimului nivel romano-bizantin (sfârșitul secolului al VI-lea), s-a observat un nivel de distrugere constituit dintr-un amestec de chirpici ars, de culoare roșietică, provenit probabil din structura

de rezistență a locuințelor distruse prin combustie, situate la N ori la E de complexele de locuire la care facem referire, fragmente de țiglă și olane, ceramică, sticlă etc., de factură romano-bizantină. Alături de materialul identificat aici, a fost descoperită și o monedă romano-bizantină, care aduce elemente consistente de datare nivelului de viață menționat.

Fragmentul cronologic surprins suprapune un alt orizont cultural, reprezentat aici de două locuințe: peretele estic al L1, descoperită în SC1 și, adosată peretelui răsăritean al L1, a fost identificată o nouă locuință, denumită convențional, L5. Peretele comun al celor două locuințe a fost distrus parțial de intervenția recentă a unei rozătoare.

În partea sa nordică, la aproximativ -1,80 m adâncime față de nivelul contemporan de călcare de pe marțorul de N, parțial intrat în profilul septentrional al SC2, s-a descoperit un vas de mari dimensiuni (diametrul maxim – aprox. 1,50 m, grosimea pereților – 5-7 cm), din categoria *dolium*. Se pare că recipientul era inclus în L5, fiind adosat pereților acesteia. Din interiorul vasului au fost prelevate bucăți din pereții locuințelor distruse, precum și chirpici arși, fragmente ceramice de factură romano-bizantină, o monedă din aceeași epocă, o cantitate consistentă de cenușă și cărbune (provenind de la o bâră din structura de rezistență a unui alt complex, identificat în profilul nordic la aproximativ - 2,05 m adâncime) și resturi de olane de la acoperișul L5.

La aproximativ -1,85 -2,10 m adâncime, sub consistentul strat de dărâmatură cu chirpici arși, în profilul nordic al SC2, a fost identificată o lentilă de cărbune (probabil, din structura de rezistență a unei noi locuințe), având spre extremitatea sa estică capătul unei bărne carbonizate, menționate câteva rânduri mai sus.

Spre V, în apropierea profilului răsăritean al SC2, s-a identificat o altă etapă de distrugere, sub forma unui șanț ce a secționat peretele de est al locuinței L5. De aici a fost recoltată o cantitate impresionantă de chirpici arși de culoare roșietică, fragmente de țigle și olane, numeroase fragmente ceramice de proveniență romano-bizantină, o monedă, obiecte din fier, sticlă ș.a. Sub acest nivel de dărâmatură (pus pe seama distrugerilor prin incendiere a unei locuințe identificate în TC5), s-a observat un altul, constituit din moloz, pietricele și resturi ceramice, dar și cu fragmente osteologice. La lucrările de *grundis* realizate la est de L5, s-a identificat, sub podeaua de lut a locuinței menționate, un vâscior din lut cu înălțimea de aprox. 0,12 m, având formă globulară.

La aproximativ 2,10 m față de marțorul de N a fost identificat nivelul de călcare romano-bizantin, care se prezintă sub forma unei lentile consistente de pământ de culoare galbenă. Corespunzător acestui orizont cultural sunt fragmentele ceramice datate în secolul al VI-lea p.Chr., teracota, țiglele și olanele specifice acestei perioade, sticla colorată și fragmentele osteologice de proveniență animalieră. La S de nivelul de călcare romano-bizantin (la cca. 3,80 m față de profilul nordic al SC2) a fost dezvelit zidul de incintă, surprins de altfel în toate sectoarele de pe latura de S a fortificației, având o deviație vizibilă NV-SE. Pe latura sa de N și pe toată lățimea paramentului, zidul a suferit de pe urma intervențiilor antropice moderne, odată cu săparea tranșeei din primul război mondial, surprinsă arheologic la aproximativ 5,80-6,00 m față de marțorul de N, cu o deschidere de cca. 2,10-2,30 m.

Zidul de incintă, identificat pe toată lățimea secțiunii, a fost construit din pietre de gresie și calcar de dimensiuni reduse, legate cu mortar. După materialul arheologic și după tehnica de construcție poate fi amplasat în perioada romano-bizantină.

Demantelarea sa poate fi pusă pe seama evenimentelor care au generat săparea șanțului defensiv din primul război mondial.

Zidul incintei romano-bizantine a fost refăcut într-o epocă ulterioară, probabil bizantină târzie, această refacere având emplectonul legat cu un mortar lăptos și paramentul clădit diferit față de structura sa din celelalte secțiuni. Lățimea acestei refaceri a zidului variază de la 1,20 la 1,40 m, în funcție de gradul de distrugere consemnat, iar adâncimea variază de la - 4,02 m în partea sa cea mai de N, până către - 5,60 m., față de nivelul actual de călcare de pe marțorul nordic al secțiunii SC2.

Obiectivele campaniilor viitoare sunt:

- prelungirea spre N a SC1 și SC2 pentru clarificarea situațiilor arheologice apărute în carourile 5 și 6; spre S, pentru cunoașterea situației din caroul 1;
- continuarea investigațiilor în SC1 și SC2 pentru stabilirea raporturilor stratigrafice dintre complexele de locuire;

Turnul Mare

Victor H. Baumann

În TM s-a încheiat demontarea marțorului de pământ dintre secțiunile CT-3 și CT-6, până pe nivelul IV, socotit ultimul nivel de epocă iustiniană, ceea ce permis evidențierea spațiului intrării în turn. Cantitatea mare de pământ, excavat manual din interiorul turnului, depozitată în exterior, la baza laturii de față a acestuia, care împiedica vederea dinspre șosea a monumentului și traficul prin zonă, a fost înlăturată mecanic și manual, ceea ce a permis punerea în valoare a monumentului respectiv.

Conservare primară

Victor H. Baumann, Laurențiu Radu, Aurel Stănică

Ca și în anul 2007, și în acest an au fost luate măsuri de protejare a noilor descoperiri și, mai ales, a zidurilor, extrem de afectate de acțiunile antropice din evul mediu, și, în special, din secolul al XX-lea. S-a procedat la acoperirea cu folie sau carton asfaltat a unor ziduri și niveluri arheologice, au fost consolidate cu proptele din lemn și saci umpluți cu pământ structuri din piatră sau pământ, aflate într-o stare precară. Aceste acțiuni au avut în vedere întregul sector de SE, aflat în cercetare prin *Proiectul Noviodunum 2000*.

Descoperiri arheologice mai importante:

- Monede – 46 piese monetare: 4 romane timpurii; 8 romano-bizantine; 34 bizantine (secolele XI – XIII)
- Obiecte metalice – 48 piese (Fe, Bz, Ag): 2 ob. Fe fragm.; 3 lame cuțit Fe; mâner cu nituri Fe; cârlig undiță Fe; 4 cuie Fe; două inele Fe; fragm. brățară Bz; 2 fragmente lamelare Bz; 2 nasturi globulari Bz; 2 clopoței Bz; 2 pandantivi Bz; 20 piroane Fe; 3 scoabe Fe; fragm. lamă lată Fe; dorn Fe; cercel Ag; buterolă metalică Fe.
- Obiecte diverse – 40: mărgea cer.smălțuită; fragment gresie perforată; fusaiolă ceramică; bilă praștie; cap statuete ceramică; colier din 6 mărgele mici cu o scoică-pandativ; fragm.toartă amforă ștampilată; 3 capace ceramice de amforă; 3 fragmente cer.terra sigillata; două fragm. amforă cu *dipinti*; un recipient ceramic minuscul; cinci fragm.cărămizi cu ștampila flotei romane de la Dunărea de Jos; unguentariu ceramic fragm; urciur reîntregibil; amforetă reîntregibilă; un fragm. platou cu cruce estampată; două cărămizi din structura zidului de incintă romano-bizantin; două rondele piatră; cruce metalică Fe; fragment mâner os; fragment opaiț medieval cu toartă laterală; trei pipe fragmentare.

Note:

1. CCA 2003, nr. 101; CCA 2004, nr.91; CCA 2007, nr. 122.
2. CCA 2007
3. Identificările le datorăm d-lui Gabriel Vasile, antropolog la Centrul de studii interdisciplinare al MNIR, căruia îi mulțumim pentru amabilitate.
4. Moneda a fost identificată de d-nul Aurel Vilcu, numismat la IAB, căruia îi mulțumim și pe această cale.

38. Isaiia, com. Răducăneni, jud. Iași**Punct: Balta Popii**

Cod sit: 98710.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 82/2008

Colectiv: Nicolae Ursulescu - responsabil, Felix-Adrian Tencariu, Vornicu Măriuca- Diana, Loredana-Ștefania Solcan, Sergiu Enea, Andreea Vornicu, Radu Furnică, (CISA, UAIC Iași), Julia Braungart (Univ. Berlin), Ciprian-Cătălin Lazanu, Albert Grecu (MJ Vaslui), Eduard Chiriac, Marius Mircea, Dănuț Prisecariu, Iulian Leonti, Gheorghe Mironescu, Vlad Rumeaga (studenți UAIC Iași)

Campania din anul 2008 a avut două obiective: urmărirea traseului șanțului de delimitare a așezării precucuteniene și continuarea cercetărilor în partea de SV.

Pentru îndeplinirea primului obiectiv am trasat secțiunea IX (10 x 1,5 m), la 1 m SV de SVI săpat în campania 2002¹ și paralelă cu aceasta, corespunzător m. 20-30. Am făcut această alegere deoarece pe traseul SVI, între m. 24-25 am surprins o groapă (Gr. nr. 15), fără materiale, atribuită la vremea respectivă epocii moderne. Luând în considerare descoperirea șanțului de delimitare în campania 2007², am presupus că groapa nr. 15 ar putea avea legătură cu acest șanț. La o analiză atentă a profilului SIX, între m 26,80 și 29, la adâncimea de 0,80 m s-a observat o alveolă ce se adâncea până la 1,60 m. Pentru siguranță, s-a mai trasat, spre SV, o secțiune de control (5 x 1 m), paralelă cu SIX. Astfel, pe profilul șanțului de control, corespunzător m. 27- 29,50 de pe SVI am surprins aceeași alveolă, cu aceeași formă de U ca și în SIX. Adâncimea acestei alveolări este de 0,80 m de la nivelul de săpare. Cercetările viitoare ne vor clarifica întrebările legate existența și de traseul acestui șanț.

Al doilea obiectiv al campaniei l-a constituit cercetarea unui segment al părții de SV a așezării. În acest scop am prelungit SIII, cercetată în anul 2000, pe direcția NE-SV, de la m. 35 la m. 45 și a casetei G (prelungire pe care am denumit-o G1) cu 11,5 m pe aceeași direcție. Din cauza ploilor și inundațiilor din regiune, din acest an, ne-am limitat la cercetarea a 3 m pe lărgime din G1, realizând astfel o secțiune perpendiculară pe SIII. Astfel, suprafața totală cercetată în anul 2008 a fost de 70 m².

Cercetările din SIII și caseta G1 ne-au arătat aceeași stratigrafie complexă ca și în ceilalți ani de campanie: materiale aparținând culturii Răducăneni, sec. IV, nivelul cu materiale sporadice, amestecate din Hallstatt și epoca bronzului (în acest nivel fiind descoperite în acest an două ace și o verigă de bronz și un vârf de suliță din fier), cele două nivele precucuteniene: superior și inferior, și cel de ceramică liniară cu capete de note muzicale.

Cercetările din acest an au dus la dezvelirea a o parte din dărâmăturile de perete a două locuințe: L12 (cu un foarte bogat material ceramic în jurul său) și L13.

L12 a fost surprinsă în colțul de V al SIII (c.44-45) la adâncimea de -1,50 m, în nivelul precucutenian inferior. Aceasta se prezenta sub forma unei aglomerări de lutuală arsă de perete. Materialul ceramic ce se distingea între aceste dărâmături era compus din mai multe vase întregibile. La S de dărâmături se afla o rășniță spartă pe loc peste un vas. Am reușit să dezvelim, pe același nivel cu L12, pe lângă diverse fragmente osteologice și ceramice și cinci vase întregibile, dintre care unul este o fructieră, iar alte trei sunt străchini. Un al cincilea vas ne atrage atenția prin decorul său Precucuteni II timpuriu cu influențe Boian. Acest vas a fost spart pe loc și în momentul spargerii sale în interiorul său erau depozitate două pietricele de râu folosite la șlefuire și 12 fragmente de silex calcinat. Dintre acestea patru fragmente proveneau de la aceeași lamă, și două de la o alta. Nu excludem posibilitatea ca fragmentele de silex să fi ars chiar în vas, deoarece acest vas prezintă urme ale unor arderi secundare. Totodată, aproape de acest complex de vase se afla un toporaș de piatră. Am sperat să surprindem L12 și în cas. G1, dar nu am reușit. În Cas G1, în dreptul L12 am descoperit doar puțină lutuală de la o vatră răvășită care se pare că se află sub matorul dintre SIII și cas. G1. Astfel, putem afirma cu siguranță că L12 se întinde spre SV așezării, pe același rând cu L13 și parțial cu L5, cercetată în campania 2005, ceea ce ne duce cu gândul la o așezare cu locuințele dispuse pe două rânduri.

În apropierea matorului dinspre SIII, în caseta G1/c.82-83/r-s, am cercetat un alt complex și anume Gr. 63, săpată din nivelul precucutenian inferior. Groapa avea o formă ovală, cu dimensiunile de 1,50 X 1 m iar umplutura sa era constituită din fragmente ceramice, câteva lame de silex, o unealtă (măner?) din corn de cerb tăiat deasupra rozetei și foarte multe oase de animale. La partea superioară a gropii se aflau bucăți de lutuală ce par a proveni din bolta unui cuptor dezafectat. Adâncimea gropii era mică, cca. 0,50 m de la nivelul de săpare iar pe fundul ei, printre numeroase fragmente osteologice (cerb și vită domestică) se afla și un percutor de piatră și cenușă. Dintre fragmentele ceramice din umplutura gropii atrage atenția unul decorat prin impresiuni de unghie, în tradiție Starčevo-Criș. Dărâmăturile de perete din L13 au apărut în colțul vestic al casetei G1, pe aceeași linie cu L12, dar în nivelul precucutenian superior. Ca și L12, L13 se continuă spre SV, pe terenul cultivat cu culturi agricole.

Menționăm că toate materialele sunt păstrate în Colecția Seminarului de Istorie Veche și Arheologie, Facultatea de Istorie a UAIC Iași.

Note:

1. N. Ursulescu et alii, *Isaiia, com. Răducăneni, jud. Iași*, CCA 2003, p. 158-160.
2. N. Ursulescu et alii, *Isaiia, com. Răducăneni, jud. Iași*, CCA 2008, p. 161-162.

Abstract:

This year's archaeological campaign from the Precucutenian site Isaiia-„Balta Popii” had two major objectives: the identification of the enclosure ditch of the settlement, and the excavation of the south-west side of the same settlement.

We identified a ditch on the walls of the trench IX that might be considered the enclosure ditch, but only future excavations will prove it.

We also discovered remains of wattle and daub walls from two new dwellings: 12 and 13. Dwelling number 12 belongs to the inferior Precucuteni level from Isaiia, meaning the beginning of phase II of this culture. In sustaining this, we take into consideration the vessels found near this dwelling, vessels that are characteristic for the beginning of this phase. In the same level we identified a pit (no. 63), filled in with pottery fragments, animal bones, an antler tool and flint tools.

Dwelling no. 13 belongs to the upper level of the Precucuteni layer from Isaiia and only future excavations will allow us to determine its size.

Studiul resturilor faunistice găsite în sit

Sergiu Haimovici, Diana-Măriuca Vornicu

Materialul arheozoologic ce a apărut în urma săpăturilor din anul 2008 este în cantitate relativ mică, cu ceva mai mult de trei sute de resturi, dintre care s-a putut determina mai exact un număr de 263 resturi faunistice. Ele au fost găsite pe deoparte în SIII și cas. G1, (un număr de 169 resturi), iar altele (94 la număr) într-o groapă bine conturată – Gr. 63, considerată o groapă menajeră. Materialul arheozoologic determinat se aseamănă bine unul cu celălalt, încât a fost sumat și astfel am considerat cele 263 de fragmente ca un tot.

Resturile găsite aparțin doar la două grupări zoologice și anume pe deoparte moluște, în număr mic și pe cealaltă parte mamifere, de la care provine cea mai mare parte a materialului; trebuie să menționăm că fragmentele pentru care nu s-a putut stabili exact specia, au reprezentat tot resturi de la această grupare și anume sfărâmături de oase de la speciile de talie mare.

Moluștele aparțin pe de o parte lamelibranhiatelor, cu un număr de 23 de resturi, ce au două specii ale genului *Unio* și anume: *U. pictorum* și *U. crassus*, fiecare cam cu același număr de resturi; de la început trebuie să spunem că s-au găsit (în afară de una) doar sfărâmături de valve.

Celălalt grup de moluște este reprezentat prin gastropode, dar acești melci sunt în cantitate de doar patru cochilii întregi aparținând la două specii: pe de o parte *Helix pomatia*, melcul de livadă, oarecum mărișor și altul mai mic *Cepaea vindabonensis*. Cantitatea atât de mică a resturilor ne arată că aceste două specii nu erau culese; *Cepaea* este mai mic ca melcul de livadă și singurul individ găsit avea pe cochilie încă niște dungii maronii, ce dispar cu timpul, după moarte. Considerăm că aceste cochilii respective sunt intruzive, căci melcii odată cu frigul se retrag în pământ, unii mor în timpul iernii și nu mai ies la iveală primăvara. Deci cochiliile respective sunt cu mult mai tinere decât precucutenianul.

Mamiferele, ce reprezintă grosul materialului animalier, aparțin la 12 specii diferite. Cinci sunt reprezentate prin specii de animale domestice și anume: 1. *Bos taurus*- bovinul domestic, 2. *Ovis aries*- oaia, 3. *Capra hircus*- capra, 4. *Sus scrofa domesticus*- porcul, 5. *Canis familiaris*- câinele. Urmează 6. *Equus caballus*- calul, care, pentru Precucuteni nu putem deocamdată spune dacă mai era sălbatic sau deja pe cale de domesticire. Găsim apoi specii tipic sălbatice: 7. rozător mic- poate șoarece *Mus musculus*, despre care nu putem spune dacă se prezenta de acum a fi un comensal, 8. carnivor mic- posibil nevăstuică *Mustela nivalis*, 9. *Sus scrofa ferus*- mistrețul, 10. *Cervus elaphus*- cerbul, 11. *Capreolus capreolus*- căpriorul 12. *Bos primigenius*- bourul, astăzi stins ca specie.

Speciile sălbatice care au mai puține fragmente și respectiv indivizi decât cele domestice: rozătorul mic este reprezentat doar printr-un singur rest, un femur care ar proveni de la un

șoarece. Dat fiind culoarea sa, fără patină, avem a face cu un rest aparținând unui individ intrusiv. Carnivorul este reprezentat prin cinci fragmente, dar în lipsa craniului și a dinților nu poate fi determinat până la nivelul de specie. Datorită micimii resturilor sale considerăm că aparține unui mustelid de talia foarte mică, poate o nevăstuică. Mistrețul are trei resturi, aparținând la doi indivizi maturi. Dintre aceste resturi doar un astragal a putut fi măsurat.

Cerbul este reprezentat prin 22 fragmente provenind de la cinci indivizi dar nu are nici un rest întreg; totuși s-au măsurat patru fragmente diferite. Căpriorul este reprezentat de doar patru resturi, trei dintre ele putând fi măsurate; un radius fragmentar aparține unui individ deja de vârstă înaintată și poartă exofite. Bourul prezintă opt resturi, unele putând fi măsurate; frecvența sa este destul de ridicată, el fiind situat în această privință după cerb, care are după cum am arătat cele mai multe fragmente între sălbăticiuni.

Considerând frecvența mamiferelor sălbatice, eliminând resturile provenite de la rozătorul și carnivorul mic, pentru care suntem totuși oarecum nesiguri, apar doar 37 fragmente (16,08%) și 12 indivizi (36,37%), fiind așa cum vom vedea bine mai joasă decât cea a speciilor domestice.

Speciile domestice în număr de cinci au cele mai multe resturi în cadrul materialului osos pe care l-am avut la dispoziție. Astfel, ele se prezintă cu 83,04% din fragmentele ce au fost determinate în cadrul mamiferelor și cu 60,60% cu indivizii prezumați. Trebuie să adăugăm acum și calul pentru care nu suntem încă siguri că a fost cu totul domesticit și anume: 0,8 % la fragmente și 3,03% la indivizi; pe care le-am pus alături de celelalte specii.

Bovinel domestic are frecvența cea mai ridicată iar considerând și mărimea sa în raport cu celelalte specii aceștia reprezintă prin el înșuși, am putea spune mai bine de jumătate din totalul dintre animalele găsite.

Ovicaprinele, de la care a fost găsită atât *Ovis* cât și *Capra* au o valoare economică cu totul mică, față de cea a bovinelor. Ofereau evident prin tăiere, carnea lor și erau producătoare de lapte; probabil că oile nu dădeau încă și lână specia domestică fiind totuși atunci apropiată de ovinele sălbatice ce nu au lână pe pielea lor.

Porcul are și el o importanță economică joasă, dând prin sacrificarea lui atât carne (proteine) dar și în oarecare măsură (mult mai puțin însă decât actualmente) grăsime care era folosită totodată atunci, fiind oarecum fluidă și la iluminat dar bună și la alte necesități.

Câinele, domesticit încă din mezolitic, era clar un ajutor al omului și credem că nici atunci nu era folosit în alimentație.

39. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria]

Punct: Cetate

Cod sit: 62039.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 46/2008

Colectiv: Alexandru Suceveanu – responsabil (IAB)

Sector Basilica Pârvan

Mircea Victor Angelescu (IAB, MCC), Valentin V. Bottez (FIB, MNIR)

În campania 2008, săpăturile în sectorul Basilica Pârvan (situat în sud-estul cetății târzii, în jurul monumentului creștin care i-a dat numele) au fost concentrate pe zona de la N de

basilica paleo-creștină unde, în anii trecuți, în urma săpăturilor am identificat o basilica mai veche (Basilica 1) dedesubtul celei vizibile acum la suprafață (Basilica 2), cât și ceea ce pare a fi o anexă nord-estică a Basilicii 2.¹ În zona de interes se află o stradă de epocă romană târzie (d₂), care face legătura între Basilica 2 și o clădire de mari dimensiuni (numită convențional CR2), situată imediat la N de strada d₂. CR2, strada și basilica formează un complex, așa cum demonstrează pragul ce mărginește strada spre V, care leagă, practic, cele două clădiri menționate.

Pentru a înțelege mai bine relația Basilicii 2 și a CR2 cu celelalte structuri din zonă, cercetările din anul acesta au fost efectuate în trei puncte la N de Basilica 2:

- în zona de la N de absida Basilicii 2 și anexa nord-estică, pentru investigarea căreia a fost prelungită către V S022;
- strada d₂, care a fost doar curățată în zona din dreptul Basilicii 2 și pe o distanță de aproximativ 7 m către V;
- în zona de la N de stradă și la V de CR2, pentru care a fost deschisă S023.

S022

Săpăturile în acest punct au fost demarate pentru a surprinde stratigrafia în spațiul dintre basilica paleo-creștină și CR2, și mai ales pentru a verifica dacă traseul străzii d₂ a mai fost folosit de străzi din perioade mai vechi. În 2008 am extins spre E S022 cu 4,7m, astfel încât în prezent aceasta are L (E-V)=8,7m, l (N-S) = variază între 3 m la V și 8 m la E. Practic am urmărit acoperirea zonei de la limita E a clădirii romane târzii spre S până în Z005, limita N a anexei Basilicii 2. Menționăm că pe direcția V-E (pe suprafața ocupată de S022) nivelul terenului urcă de la cota de +5,90/6m la aproximativ +7m față de nivelul mării în dreptul malului E al secțiunii. Este vorba de panta naturală, accentuată de pământul pus pentru construirea terasamentului liniei de vagonet.² Ne-am adâncit doar în extensia S022, singura stratigrafie expresivă fiind identificată în jumătatea sudică, unde este vizibilă în martorul E-V (1 m lățime) lăsat pe mijlocul acesteia din motive logistice. În jumătatea N a extensiei stratigrafia a fost distrusă de săpăturile moderne până la aproximativ cota de +4,6 m.

Stratigrafia extensiei S022:

+5,9 m (V)/+7 m (E) – +5,8 (V)/+5,91m (E): strat de pământ mediu solidificat, de culoare maroniu-cenușie, reprezentând umplutura unor săpături moderne (contextul 22000). Se păstrează pe toată suprafața S022, atingând adâncimi mai mari în NE și SV secțiunii.

+5,8 (V)/+5,91 m (E) – +5,36(V)/+5,42m (E): strat de lut puternic solidificat, de culoare galbenă, conținând incluziuni de pietre de dimensiuni medii și material ceramic și tegular; reprezintă un nivel de călcare sau posibilă substrucție a străzii d₂ (contextul 22001). Se păstrează pe toată suprafața S022, cu excepția zonei centrale și nordice a extensiei secțiunii.

+5,36(V)/+5,42 m (E) – +5,28 m: strat de lut puternic solidificat, de culoare galbenă, conținând incluziuni de pietre, fragmente ceramice, osteologice, de arsură și scoici (contextul 22004), reprezentând un nivel de călcare. Se păstrează pe toată suprafața extensiei S022, fiind spart în partea centrală de 22000.

+5,28 m – +5,16 m: strat de lut puternic solidificat, de culoare galbenă, conținând incluziuni de pietricele, fragmente ceramice, arsură. Reprezintă un posibil nivel de călcare (contextul 22002). Se păstrează în tot V S022 și apare în extensia acesteia pe o distanță de 1,3 m spre E.

+5,28 m – +4,6 m: strat de pământ mediu solidificat, de culoare brun-cenușie, conținând incluziuni de pietre, scoici, fragmente ceramice și tegulare. Reprezintă o nivelare masivă

(contextul 22005). Se întinde pe toată suprafața extensiei S022, fiind distrus în centrul acesteia de 22000. Nu a fost epuizat până la sfârșitul campaniei.

+4,8–+4,6m: strat de lut puternic solidificat, de culoare galbenă, conținând incluziuni de pietre de dimensiuni medii, fragmente ceramice, scoici (contextul 22007). Reprezintă nivelul de călcare al 22006 (vezi mai departe) și se păstrează în E S022, în dreptul contextului 22006.

Începând cu cota +4,8 m, în SE S022 a apărut un complex deosebit de interesant, o platformă de blocuri fasonate de calcar (complexul 22006). Complexul are formă patrulateră, cu latura N dezvelită (deocamdată) pe 1,3 m, iar cea V pe 0,9 m lungime. Pe latura N se păstrează un bloc de 0,7 × 0,42 m (lățimea completă nu este cunoscută deoarece complexul este parțial suprapus de malul ce susține alte structuri la suprafață), la V căruia se află unul de 0,34 × 0,2 m. Colțul NV este făcut dintr-un bloc de 0,2 × 0,2 m, ușor neregulat, iar din latura V se mai păstrează un bloc de 0,64 × 0,2 m (lățime completă necunoscută deocamdată). La N de platformă se păstrează resturile unei amenajări din pietre neregulate așezate pe o lătuială puternică, probabil un pavaj ce ținea de platformă (contextul 22007). Ținând cont de adâncimea la care a fost identificat monumentul și de ceramica colectată din stratul de deasupra (22005), datăm provizoriu monumentul în perioada elenistică târzie. Calitatea fasonării indică apartenența la un monument important, indiferent care se va dovedi a fi acesta.

Stratigrafia prezentată mai sus indică faptul că pe acest segment din traseul arterei rutiere romane târzii nu a funcționat o stradă pavată anterioară, strada d₂ putând reprezenta o schimbare târzie în trama stradală a acestei zone a cetății. De asemenea, nu am identificat nici o urmă a unui canal care să fi funcționat în axul străzii romane târzii. Funcționalitatea platformei de blocuri de calcar (22006) rămâne neclară. Strada d₂.

Curățarea străzii se realizează la începutul fiecărei campanii. Anul acesta, dorind să facem relevul acestui monument (care este în curs de prelucrare), am început o curățenie generală a străzii, ceea ce a presupus un efort de lungă durată din partea unei părți importante a echipei, datorită dimensiunilor monumentului și a materialului de construcție fragil. Rezultatul a fost însă spectaculos: pavajul străzii, în unele locuri bine păstrat, a fost dezvelit pe o lungime de aproape 20 m. Strada pare să fi avut două momente de funcționare:

- în prima fază, în care strada pare să fi avut lățimea de 2,5-3 m, au fost folosite multe blocuri mari de calcar (în general de Babadag sau cretos, material foarte friabil; dimensiunile ating 2 × 0,5 m) alternând cu pietre neregulate, însă foarte bine potrivite;

- în a doua fază, strada a fost reparată și lărgită prin pavaje de piatră nefasonată și neregulată, ajungând la lățimea de 4,5-5 m. Tot în această fază par să fi fost adăugate blocurile mari ce acoperă laturile străzii în dreptul Basilicii 2 și a CR2 (și care pot fi interpretate ca trotuare), pragul ce închide complexul ecleziastic, și un canal/rigolă.

Canalul/rigola, numit convențional canalul a, a fost dezvelit pe o distanță de aproximativ 12 m (lățime), plecând de sub „trotuarul” nordic pe direcția E-V, cotind spre S înainte de prag, apoi spre V pe sub prag, și urmând panta naturală pe direcția NE-SV, spre incinta romană târzie. La NE de prag, pereții canalului sunt făcuți din cărămizi legate cu lut și acoperite cu dale de piatră. În dreptul pragului este folosit un tub de canalizare din piatră specific, de formă cubică, cu inel de înmănușare. La V de prag, traseul rigolei este indicat de o linie de pietre de formă neregulată folosite pentru acoperirea

canalului, pietre ce contrastează cu dalele folosite în prima fază a străzii în ceea ce privește calitatea și orientarea. Pereții canalului a sunt făcuți din pietre neregulate, așezate cu latura lungă și netedă spre interior. Putem spune, cu titlul de ipoteză deocamdată, că acest canal deversa apa menajeră a CR2.

S023

Pentru a înțelege mai bine relația dintre CR2 și strada d₂ am deschis o nouă unitate de săpătură (S023: 4 × 3 m, orientată N-S) imediat la V de CR2. Stratigrafic a fost identificat un singur strat, de umplutură, apărut în urma săpăturilor moderne, între cotele variabile de +5,2 m → +4 m (nu a fost epuizat până la sfârșitul săpăturii).

În S023 au fost identificate 4 noi ziduri. Z55 (contextul 23001; N-S; L=7 m, l=0,7 m, h variabilă 0,42 m) este aliniat la strada d₂, ceea ce ne face să presupunem contemporanitatea celor două monumente. Z57 (contextul 23004; L=1,25 m, l=0,7 m, h=0,4 m), Z58 (contextul 23003; L=3,65 m, l=0,64 m, h variabilă și nu am ajuns la talpa zidului) și Z59 (contextul 23005; L=0,8 m, l=0,55 m, h=0,5 m) sunt orientate VNV-ESE, și par să țină de o tramă stradală anterioară diferită. Toate zidurile sunt construite din pietre (preponderent șist verde, dar și calcar) legate cu pământ. Tehnica de construcție, cât și legătura cu strada, par să indice o datare în epoca romană târzie. Deocamdată nu este clar din ce clădiri făceau parte, care este planul acestora și cum s-au succedat.

Descoperirile de anul acesta impun ca obiective în 2009:

- dezvelirea completă a platformei de pietre în S022 (22006) și cercetarea acesteia;
- curățarea și cercetarea străzii d₂ către V;
- adâncirea în S023 pentru a identifica eventuale straturi de epocă grecească, cele romane fiind iremediabil pierdute.

Note:

1. Pentru vechile săpături și situația generală a monumentelor din acest sector vezi Angelescu-Bottez 2008.
2. Condurachi 1954, 159.

Bibliografie:

M. V. Angelescu, V. Bottez. *Histria. The Basilica "Pârvan" Sector. (I). The sector's archaeological topography (2001-2007)*, Pontica 41, 2008, in print.
Em. Condurachi et alii, *Histria I. Monografie arheologică*. Bucharest: Ed. Acad. R.P.R., 1954

Abstract:

In 2008, excavations in the Basilica Pârvan Sector at Histria focused on three areas North of the Early Christian basilica :

A section (S022) north of the annex, where stratigraphy, even though disturbed, is still revealing; here we discovered a small platform made of fashioned stone slabs, of unknown function.

The Late Roman street d₂, which has two phases. The first is narrower and uses a lot of large fashioned rectangular stone slabs; the second is a repair and enlargement of the first, also sees the construction of a small channel / sewer on a general NE-SW trajectory.

A section (S023) located W of a Late Roman building and N of street d₂, whose stratigraphy was destroyed by modern excavations. Four walls were discovered here (Z55, Z57-59): the first functioned at the same time with the street, the last three were in use prior to the construction of the street.

Sector Basilica extra muros

Viorica Rusu-Bolindeț (MNIT), Alexandru Bădescu (MNIR), Vlad Lăzărescu, Oana Toda, Mihai Dunca, Christine Marie Turcu (absolvenți UBB Cluj), Ana-Lucreția Ignat, Oana Grecu, Roxana Mischean, Ioana Varvari (studente UBB Cluj).

În campania anului 2008 s-a urmărit dezvelirea laturii externe a zidului care delimitează cele trei anexe de pe aceeași parte (sudică) a basilicii, necercetată în săpăturile anterioare. În același timp, s-a început verificarea extinderii spre S a celor două necropole cunoscute în zonă¹, pe această latură a basilicii nefiind făcute cercetări arheologice².

În scopul dezvelirii laturii externe a zidului perimetral sudic al basilicii *extra muros*, a fost trasată o secțiune de 10 x 2 m, denumită convențional S1/08. Colțul ei sud-estic a fost amplasat la 1 m spre V de colțul interior sud-estic al primei camere a anexei de S a basilicii și la 0,80 m spre S de latura internă a zidului perimetral sudic al aceleiași încăperi. S1/08 este orientată N-S, iar numerotarea carourilor s-a făcut în aceeași direcție, acestea având dimensiunile de 2 x 2 m.

După îndepărtarea stratului vegetal, imediat sub glie, a apărut un strat brun deschis, afânat, care a avut în compoziție multe fragmente ceramice romane târzii (sec. al VI-lea p.Chr.) și câteva fragmente de oase umane răvășite. În c. 1-3 ale secțiunii, la adâncimea cuprinsă între -0,20 -0,30 m, a apărut o concentrare de pietre, țigle și olane de acoperiș, fapt explicabil de situarea lor în imediata vecinătate a laturii externe a zidului care mărginește la S anexele de pe aceeași latură a basilicii. Acestea au reprezentat ultimul nivel de locuire al basilicii, cel care a aparținut celei de-a doua jumătăți a secolului al VI-lea și primei jumătăți a secolului al VII-lea p.Chr. (fazei IV B din cronologia Histriei). Sub acest nivel de dărâmtură, mult estompat către capătul sudic al secțiunii, între -0,30 și -0,55 m a apărut un altul, constituit din pietre de dimensiuni variabile, țigle și olane de acoperiș, care reprezenta dărâmtura provenită de la camera 1 a anexei sudice a basilicii din perioada anterioară, respectiv din prima jumătate a secolului al VI-lea p.Chr. (= faza IV A). Această dărâmtură a apărut deasupra unui strat de lut galben compact, cu o grosime cuprinsă între 0,20 și 0,30 m, ce a constituit nivelul de călcare al fazei menționate a exteriorului anexei de S a basilicii. Acest lucru a fost constatat și pe latura externă a zidului perimetral sudic al camerei 1 a anexei sudice a monumentului. Astfel, în secțiunea S1/08, acesta a fost surprins pe L = 2 m, l = 0,50 m și pe h maximă = 1 m. El este constituit din pietre de bazalt și șist de dimensiuni variabile, legate cu lut. La 0,26 m de colțul sud-estic al secțiunii și la adâncimea de -0,43 m, în structura zidului apare o intrare obturată. Pragul acestei posibile intrări este marcat de o lespede de bazalt de 0,55 x 0,10 m, aflată la adâncimea de -0,40 m. Lățimea acestei uși practicate în zidul perimetral sudic al camerei 1 a anexei sudice a basilicii este posibil să fie mai mare decât lungimea lepezii menționate, însă, datorită apropierii de latura estică a S1/08, deocamdată ea nu a fost dezvelită în întregime, fiind posibil ca ea să continue spre E. Cert este însă că prezența unei uși obturate denotă existența a două faze de funcționare ale camerei 1 a anexei de S a basilicii: o primă fază, de prima jumătate a secolului al VI-lea p.Chr. (faza IV A), cu acces dinspre exterior în camera 1, respectiv o a doua, datată în a doua jumătate a secolului al VI-lea și prima jumătate a secolului al VII-lea p.Chr., când această intrare a fost blocată și este posibil ca să se fi deschis o ușă între aceasta și nava centrală. Această din urmă variantă, dat fiind faptul că intrarea dintre camera 1 și nava centrală a fost descoperită anterior, fără a preciza căreia fază de funcționare a basilicii îi aparține, urmează

să fie verificată printr-o secțiune practică în interiorul camerei 1 în campania viitoare.

În vederea verificării în continuare a stratigrafiei secțiunii S1/08, s-a practicat o semisecțiune pe lățime pe jumătatea ei vestică. Pe această suprafață s-a ajuns la adâncimea maximă de -1,53 m, în timp ce pe jumătatea estică a secțiunii am rămas la adâncimea de -0,55-0,60 m, respectiv pe nivelul de călcare al primei faze de funcționare a camerei 1 a anexei de S a basilicii (= faza IV A), reprezentat de un strat compact de lut galben.

Pe jumătatea vestică a secțiunii, s-a pus în evidență mai întâi groapa unui mormânt de înhumatie, denumit convențional M1/08. Aceasta se situa în c. 2-3 ale secțiunii, respectiv între m 3,88 și 5,60, la adâncimea de -1,18 m și avea formă dreptunghiulară în suprafață, marginile sale fiind clar delimitate prin prezența unui strat de mortar de 0,25-0,40 m. Întrucât în secțiunea S1/08 au fost prinse numai aproximativ 40% din groapa mormântului cu etichetele picioarelor scheletului, mormântul respectiv continuând spre V, am deschis o casetă pentru dezvelirea completă a acestuia. Casetă, cu dimensiunile de 4,50 x 1,70 m, a fost amplasată la 0,90 m N de colțul sud-vestic al secțiunii S1/08, respectiv la 3,65 m S de colțul nord-estic al aceleiași secțiuni (implicit la aceeași distanță față de latura externă a zidului perimetral sudic al camerei 1 a anexei de S a basilicii). Ea a fost denumită convențional C1/S1/08, este orientată N-S și a fost lăsat un martor de 0,30 m între ea și S1/08. În suprafața ei, în c. 1, a apărut restul gropii mormântului M1/08, delimitată tot printr-un strat de mortar. Umplutura gropii a fost constituită dintr-un strat de pământ afânat, de culoare cenușie. Groapa mormântului este de formă dreptunghiulară, cu marginile rotunjite, puțin mai largă în zona craniului. Mormântul nu a avut amenajări speciale, nu au fost identificate nici urme de sicriu. În secțiune, groapa mormântului era ușor albiată.

Mormântul M1/08 pare să aparțină unei femei. Defuncta era așezată în decubit dorsal, cu capul spre V. Măinile erau așezate pe lângă corp, cu palmele întinse. Piciorul stâng era întins, în timp ce piciorul drept era flexat din genunchi, labele erau de asemenea întinse. Lungimea scheletului *in situ* este de 1,45 m, lungimea femurului este de 0,38 m. Scheletul nu a avut nici un obiect de inventar. După orientare (V-E), pare să fie mormântul unei creștine. Din punct de vedere stratigrafic, mormântul poate fi legat de una dintre fazele de funcționare ale basilicii *extra muros*, probabil ultimei faze de funcționare a acesteia (= faza IV B), atunci când comunicarea camerei 1 a anexei de S a basilicii a fost obturată. Deocamdată nu avem alte repere cronologice pentru o mai rafinată datare a acestui mormânt.

În c. 5 al S1/08, între m. 9,18 și 10, la adâncimea de -1,06 m, s-a conturat groapa unui alt mormânt de înhumatie, denumit convențional M2/08. Groapa mormântului în suprafață era de formă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite, puțin mai largă în zona capului, iar în secțiune este ușor albiată. Adâncimea maximă a mormântului a fost de -1,22 m. Mormântul a fost orientat V-E. El a fost amenajat cu olane de acoperiș la cele două extremități, respectiv cu trei olane puse pe cant la V, în zona capului și cu alte două olane, puse de asemenea pe cant, la picioare. Defunctul era așezat în decubit dorsal, cu capul spre V. Olanul din mijloc din cele trei aflate la extremitatea de V a mormântului a fost amplasat exact în zona capului, la 0,12 m de punctul cel mai vestic al acestuia. Mâna dreaptă era întinsă pe lângă corp, cu palma întinsă, în timp ce mâna stângă avea antebrațul ușor întors din cot, cu palma îndreptată spre femurul stâng (posibil să fi avut pumnul închis). Picioarele erau întinse, ambele labe fiind încadrate în cele două olane puse pe cant în extremitatea de est a mormântului. Lungimea scheletului măsurat *in situ* este de 1,68 m, lungimea femurului este de 0,45

m. Oasele erau într-o bună stare de conservare, defunctul nu pare să fi avut malformații.

M2/08 pare să aparțină unui bărbat. Modul de amenajare îngrijit al acestuia denotă o preocupare a familiei pentru realizarea acestuia. Inventarul funerar este extrem de sărac în schimb – două obiecte din fier, dintre care o scoabă și vârful unei săgeți (?). Acest lucru, ca și orientarea mormântului (V-E) denotă faptul că personajul respectiv era un creștin. El a fost înmormântat în zona de la S de *basilica extra muros* într-una dintre fazele de existență ale acesteia, implicit ale necropolei contemporane ei, cel mai probabil din a doua jumătate a secolului al VI-lea și în prima jumătate a secolului al VII-lea p.Chr. Notăm ineditul modului de amenajare al M2/08, până acum nemaifiind atestată folosirea oanelor de acoperiș pentru a marca extremitățile unui mormânt.

În restul suprafeței S1/08, ca și al casetei C1/S1/08 au mai fost conturate gropile a altor cinci morminte, evidențiate prin prezența aceluiași strat de mortar, care le delimitează clar (M3, M5/08), ca și prin prezența unor materiale de construcție puse pe cant (M4/08) sau a unor pietre (M7/08). Mormintele respective urmează a fi cercetate în campania anului viitor.

Secțiunea V-E (= SI)

Începând cu campania anului 2004, cercetarea arheologică s-a concentrat pe cei 15 x 4 m inițiali ai secțiunii, fără a se ajunge, deocamdată, la solul viu.

În campania anului 2008, au fost avute în vedere două obiective. Primul dintre ele l-a constituit continuarea cercetării în suprafață ai celor 15 m inițiali ai SI, situați în extremitatea vestică a acesteia, în vederea sondării stratigrafiei grecești până la solul steril din punct de vedere arheologic. Al doilea obiectiv l-a reprezentat extinderea acestei secțiuni spre S, pentru a dezveliri clădirea în *opus graecum*, descoperită anterior în carourile 2-4 ale secțiunii S I. Aceasta din urmă, de proporții monumentale, necesită grabnica ei dezvelire, în vederea restaurării și punerii ei în valoare istorico-turistică.

SI

Clădirea în *opus graecum*³

A continuat adâncirea în suprafață, în vederea ajungerii la baza construcției. În vederea dezvelirii complete a monumentului, în campania acestui an a fost deschisă o casetă, denumită convențional C1/08. Aceasta a fost amplasată cu latura vestică (colțul nord-vestic) la 6,42 m spre E de colțul sud-vestic al SI, între aceasta din urmă și casetă fiind lăsat un martor de 1,50 m spre S. Dimensiunile casetei sunt de 5 x 5 m, este orientată N-S și în această campanie s-a ajuns până la adâncimea de -1,20 m.

În caseta C1/08, inițial a fost documentat un nivel de dărâmtură, provenit de la construcțiile aparținând ultimelor două faze de locuire ale sitului, respectiv cele aparținând secolului al VI-lea și primei jumătăți a secolului al VII-lea p.Chr. Nu au fost identificate elemente de construcție, așa cu au fost ele descoperite pe suprafața SI.

La adâncimea de -0,60 m, aproximativ pe diagonală pe suprafața casetei C1/08, a apărut o dărâmtură foarte consistentă din mortar. Aceasta provenea de la demantelarea zidului perimetral estic al clădirii în *opus graecum*, traiecul gropii de scoatere a acestuia fiind perfect vizibile pe suprafața casetei. Din resturile acestei dărâmături a fost scoasă o cantitate impresionantă de tencuială pictată policromă – un număr de 35 de cutii au fost aduse spre restaurare la Laboratorul zonal al MNIT! Decorurile tencuiei pictate policrome erau dispuse în registre și ele par să fie deocamdată numai geometrice și florale, unele dintre ele având și *graffiti* pe suprafață, fiind de foarte bună calitate, cu culori vii. Cantitatea

impresionantă de tencuială pictată policromă, de o asemenea calitate, demonstrează încă o dată caracterul monumental al clădirii în *opus graecum*.

Cercetarea stratului de demantelare din care provine tencuiala pictată nu s-a încheiat, ea urmând a fi finalizată în campania viitoare.

Cercetarea arheologică în c. 1-5 ale SI a mai cuprins și adâncirea în suprafață cu încă un nivel, contemporan cu locuința elenistică L2. Din păcate, nivelul mai ridicat al pânzei freatice din acest an ne-a împiedicat, deocamdată să continuăm adâncirea în această zonă.

Materialele arheologice găsite în secțiunea SI au fost variate: 5 monede din bronz, aflate în curs de restaurare și prelucrare. Ceramica a fost bine reprezentată, ea fiind descoperită atât pe primul nivel al locuinței elenistice L1, dar îndeosebi în stratul din care era constituit pavajul anterior acesteia, precum și în stratul contemporan locuinței elenistice L2. Dintre categoriile ceramicii de lux, au fost găsite fragmente de boluri elenistice cu decor în relief, ceramică *West Slope*, opaițe, o toartă ștampilată de amforă de Rhodos, câteva teracote fragmentare. De asemenea, a fost găsită și o mare cantitate de ceramică de uz comun, materiale de construcție, sticlărie.

În caseta C1/08, pe lângă materiale ceramice și de construcție, a fost găsită o cantitate foarte mare de tencuială pictată policromă, așa cum aminteam mai sus.

În campania anului 2009 vom continua cercetarea în jumătatea vestică a secțiunii V-E, pentru completarea stratigrafiei zonei extramurane și în caseta C1/08, în vederea dezvelirii clădirii în *opus graecum*. Pe de altă parte, vom relua investigațiile la *basilica extra muros*, în vederea finalizării cunoașterii acestui obiectiv, precum și a necropolelor aferente și a realizării conservării primare a celor mai importante elemente de construcție descoperite.

Note:

1. O sinteză privind situația necropolelor descoperite în sectorul aflat în exteriorul fortificației romane târzii a Histriei vezi la Viorica Rusu-Bolindeț, Al. Bădescu, *Histria. Sectorul basilica extra muros*, SCIVA, tom 54-56, 2003-2005, 2006, p. 104-112, 118-119.
2. Două morminte au fost identificate la S de *basilica extra muros* cu ocazia cercetărilor geofizice făcute în zonă - vezi Fl. Scurtu, *Istria, com. Istria, jud. Constanța. Cercetări geofizice*, în CCA 2002, p. 171-172. Mulțumim și pe această cale d-nului Florin Scurtu, pentru documentația pusă cu generozitate la dispoziție.
3. Descrierea etapelor succesive de dezvelire a acestei clădiri în CCA 2002, p. 168-170; CCA 2003, p. 157; CCA 2004, p. 198-199; CCA 2005, p. 197; CCA 2006, p. 200-201.

Industria materiilor dure animale - Sectorul Basilica extra muros

Corneliu Beldiman (UCDC București), Diana-Maria Sztancs (ULB Sibiu)

Săpăturile arheologice din campaniile 2001-2003 la Istria în Sectorul *Basilica extra muros*¹ au condus la recuperarea unui lot de artefacte aparținând industriei materiilor dure animale (IMDA), pus la dispoziție pentru o analiză detaliată de către dr. Viorica Rusu-Bolindeț (mulțumiri încă o dată). Piese se păstrează în colecțiile MNIT, Cluj-Napoca.

Pentru reperele metodologice ale analizei a se vedea publicațiile recente².

Piese provin din S I – contexte secundare, zona meșteșugărească (cupatoare pentru reducerea minereului de fier și gropi) (sec. al II-lea A.D.) (tabelul nr. 1). Efectivul total este de 46 piese (N total = 46). Categori: I: Unelte: nicovale pe metapodii de vită (N = 11), utilizate pentru dințarea tășului secerilor de fier – anterior interpretate ca „netezitoare” de os; au fost obținute prin cioprire, abraziune și raclaj; III: Piese de port/Podoabe: ace de păr de os (N = 25)³; fragmente de benzi de os (N = 3), din diafize de oase lungi de vită, reprezentând eboșe rebutate sau fragmente de piese finite; V: Diverse: A Piese tehnice: 1 Materii prime; 2 Eboșe; 3 Deșeuri (N = 7); metapodii de vită, coarne de vită și de ovicaprine; ultimele două categorii sunt piese detașate de pe craniu prin PD/C, PD/F sau TT cu ferăstrăul în vederea realizării probabile a unor manșoane sau inele. Piese analizate atestă existența în Sectorul HST-BEM a atelierelor de prelucrare a materiilor dure animale.

Repertoriul etalează datele privind artefactele analizate (context, descriere, morfometrie); indicativele provizorii sunt atribuite pe campanii.

Anexa 2

Note:

1. Rusu-Bolindeț *et alii* 2006; Rusu-Bolindeț *et alii* 2007; Rusu-Bolindeț *et alii* 2008 – toate cu bibliografia.
2. Beldiman, Sztancs 2007; Beldiman, Bolindeț, Sztancs 2007.
3. Ciugudean 1997, p. 17-24, 53-75 – cu bibliografia; Suceveanu 1998, pl. V/7, 9-10.

Bibliografie:

- Beldiman C., Rusu-Bolindeț V., Sztancs D.-M., în Buletinul Muzeului „Teohari Antonescu”, Giurgiu 10, p. 181-190.
Beldiman C., Sztancs D.-M., CCA 2006, p. 200-202.
Ciugudean D., *Obiectele din os, corn și fildeș de la Apulum*, Alba Iulia.
Rusu-Bolindeț V. *et alii*, CCA 2006, p. 197-200.
Rusu-Bolindeț V. *et alii*, CCA 2007, p. 202-205.
Rusu-Bolindeț V. *et alii*, CCA 2008, p. 169-171.
Suceveanu A., *Fântânele. Contribuții la studiul vieții rurale în Dobrogea romană*, București, 1998

Résumé:

L'industrie des matières dures animales découverte dans le site Istria-„Cetate”, Secteur *Basilica extra muros*, dép. de Constanța, Roumanie. Cette note offre l'analyse morpho-technologique menée sur un lot inédit d'artefacts (IIe siècle de notre ère) découvert en 2001-2003 et composé par outils (enclumes sur métapodes de bovinés pour les faucilles dentées); objets de parure/toilette (épingles en os; fragments de bandes en os); matières premières et ébauches sur cornes de bovinés et d'ovicaprines pour fabrication des gaines ou anneaux.

Sector Basilica cu criptă („Florescu”)

Irina Adriana Achim (IAB), Corneliu Beldiman (UCDC București), Florentin Munteanu (absolvent FIB)

În campania 2008 lucrările din aria basilicii paleocreștine din Piața Mare a orașului roman târziu¹ s-au desfășurat în cursul lunii iulie, cu precădere în interiorul monumentului, precum și la colțul exterior NV al basilicii și într-un perimetru restrâns de la E de absidă.

Obiectivul major al campaniei 2008 a fost acela de a degaja diverse structuri arheologice dezvelite parțial în campaniile precedente.

Caseta C2: situată la colțul exterior NV al basilicii, a permis degajarea unui orizont de epocă romană în care a fost pus în evidență un important depozit de ceramică romană timpurie. Acest orizont a fost dezafectat de zidul Z8, descoperit în anul 2005 și a fost sigilat cu ocazia implantării zidului perimetral N al basilicii, care suprapune parțial și Z8. Suprafața cercetată este de cca. 2 x 2 m și s-a atins adâncimea maximă de 1,70 m. Lotul ceramic recoltat permite o încadrare cronologică primară în cursul secolului I – începutul secolului al II-lea p.Chr.

În interiorul basilicii au fost cercetate parțial narthexul și nava centrală. În ceea ce privește narthexul, doar jumătatea sa de N a fost investigată. Suprafața cercetată este de 2 x 2,50 m. A fost degajat un zid cu traseu N-S, care pare să fie continuarea zidului Z8 din caseta C2 și a fost pusă în evidență o zonă de intervenție anterioară, datorată probabil săpăturilor lui Gr. Florescu de la începutul anilor 1950. A fost recoltată o mică cantitate de ceramică foarte eterogenă, ca urmare a umplerii șanțurilor de intervenție practicate de Gr. Florescu cu materiale diverse.

În nava centrală cercetarea s-a axat pe degajarea până la stâncă a jumătății de V; a fost necesară desființarea profilelor N și S ale secțiunii magistrale E-V (S1) care traversa toată basilica. Suprafața totală degajată în această arie vestică a basilicii măsoară 5,60 x 3 m și are o adâncime de aproximativ 1,75 m. Au fost identificate sau reinvestigate mai multe structuri arhitectonice: un zid legat cu pământ situat în vecinătatea stylobatului N al navei centrale; amenajare cu tuburi de canalizare reutilizate în proximitatea stylobatului S al navei centrale; pavaj din blocuri de calcar situat în centrul navei centrale, pavaj a cărui încadrare cronologică și corelare cu alte structuri arhitectonice nu a fost posibilă în acest stadiu al cercetării arheologice.

Tot în interiorul navei centrale au mai făcut obiectul cercetării alte două zone restrânse, situate pe traseul secțiunii magistrale N-S (S2), care traversa întreaga biserică și toată zona aflată la N de aceasta. Încă de la începutul cercetării, în anul 2002, a fost conservat *in situ* în centrul navei centrale ceea ce se mai păstra din pavajul de cărămidă al basilicii. Astfel că, pe traseul secțiunii S2 lucrările din campania 2008 s-au concentrat la N, respectiv S de pavajul din cărămidă sus-menționat.

La S de pavajul de cărămidă anterior evocat am lărgit vechea S2 spre V obținând o suprafață de cca. 3 x 1,70 m, limitată la S de stylobatul S al navei centrale. Adâncimea maximă atinsă este de cca. 1 m. A fost dezvelit un zid legat cu mortar care se oprește la S în zidul stylobatului S. La V de acest zid se întinde o zonă de pavaj realizat în *opus signinum*. Pavajul sigila un strat de distrugere sau de dezafectare a unei încăperi cu pereți de lut decorați cu tencuială pictată policromă.

La N de pavajul de cărămidă al navei centrale a fost investigată o suprafață de cca. 2 x 2,25 m. La limita sudică a secțiunii a fost identificat un zid legat cu pământ a cărui legătură stratigrafică și cronologică cu alte vestigii dezvelite în interiorul navei centrale nu a putut fi încă stabilită. Pentru a putea conserva *in situ* o zonă de distrugere prin incendiere a unei locuințe cu pereți de lut am practicat o semiseccțiune în zona vestică a acestei suprafețe. În această zonă am decapat depunerile arheologice până la stâncă (aflată la o adâncime de cca. 2 m față de nivelul actual de călcare). La această adâncime și în imediata apropiere a stylobatului N al navei centrale a fost identificat un puț săpat în stâncă (*bothros* 3), dar încă necercetat. Pentru explorarea arheologică a complexului *bothros* 3 va fi necesară degajarea ariei înconjurătoare, îndepărtarea pavajului de cărămidă al navei centrale. *Bothros*-ul

3 va constitui unul dintre obiectivele majore ale campaniei viitoare.

O suprafață de 3 x 3,20 m a fost practică la E de absidă și de nava laterală N. Cercetarea acestui perimetru va continua în campaniile următoare. Materialul ceramic recoltat și cele patru monede de bronz descoperite în perimetrul suprafeței NE indică un orizont cronologic aparținând sec. III-IV p.Chr.

După inventarierea primară, materialele arheologice rezultate din campania 2008 sunt parțial conservate în depozitul sitului (o parte din ceramică) sau au fost transferate în depozitele IAB (materiale speciale, monedele, materialul osteologic, o parte din ceramică).

Am optat pentru o cercetare de suprafață, menită să permită o mai bună racordare în teren a diverselor structuri arhitectonice descoperite până în prezent. O analiză complementară a artefactelor din os a fost realizată pe lotul recoltat în anul 2008. Un relevu de arhitectură detaliat a fost realizat la finalul campaniei de către ing. topograf C. Mehendițeanu (INMI).

Campaniile viitoare vor avea ca principal obiectiv cercetarea exhaustivă în interiorul basilicii, cu scopul de a clarifica configurația exactă, raporturile stratigrafice și cronologice dintre basilica paleocreștină și numeroasele vestigii pe care aceasta le suprapune. Vor putea fi astfel degajate în întregime o serie de construcții datând cu precădere din epoca romană dezvelite parțial în cele șapte campanii precedente. [Irina Adriana Achim]

Note:

1. I. Achim, *Étude d'archéologie chrétienne en Scythie Mineure: la basilique à crypte d'Histria*, Mélanges Jean-Pierre Sodini = Travaux et Mémoires 15, 2005, Publication du Centre d'histoire et civilisation de Byzance, Paris, p. 85-97.

Résumé:

Durant la campagne archéologique 2008 les explorations menées dans l'aire de la basilique à crypte d'Histria se sont déroulées concurremment à l'angle extérieur nord-ouest de l'édifice et à l'intérieur, dans le narthex, dans la nef centrale et à l'est de l'abside. Ces recherches ont eu comme objectif principal le dégagement des diverses structures architecturales situées en sous-œuvre du monument chrétien.

Ainsi, dans la casette C2, situé à l'angle extérieur nord-ouest de la basilique un horizon datant du I-début du II siècle p.Chr. est défini par un important dépôt de céramique commune (amphores) et de luxe (assiette Eastern sigillata fragmentaire). Cet horizon a été recouvert par le mur Z8 (dégagé durant la campagne 2005) et par le mur périmétral nord de l'édifice chrétien.

Les recherches effectuées à l'intérieur de la basilique ont permis de confirmer partiellement l'existence des structures architectoniques indiquées par Gr. Florescu (mur à tracé nord-sud dans la moitié nord du narthex), mais aussi de continuer le dégagement en surface des diverses structures architectoniques identifiées lors des précédentes saisons de fouilles. Ont donc fait l'objet des explorations plus poussées la moitié ouest de la nef centrale et la partie centrale de cette dernière. Les vestiges des différents édifices subsistent en sous-œuvre de la basilique et plus précisément de la nef centrale, à des profondeurs variables (mur réalisé en pierre locale lié avec de la terre près du stylobate nord; pavage en blocs de calcaire au centre de la nef centrale; aménagement avec des tubes de canalisation près du stylobate S; puits sacré (*bothros*, troisième structure de ce type repérée sur le site), à proximité du stylobate N, au nord du pavage en briques conservé *in situ* dans la nef centrale. Les structures et les objets

trouvés dans la nef centrale (fondations diverses, céramiques, décoration al fresco polychrome, métal) sont très hétérogènes et, dans cette étape de la recherche archéologique, n'apportent rien de précis sur la chronologie absolue des monuments qui ont précédés la basilique sur le même emplacement.

Néanmoins, la superficie explorée derrière le chevet, à l'est, indique une occupation antérieure à l'édifice chrétien, datable des III–IV siècle p.Chr.

Industria materiilor dure animale - Sector Basilica cu criptă („Florescu”)

Corneliu Beldiman (UCDC București), Diana-Maria Sztancs (ULB Sibiu)

Săpăturile arheologice din campania 2008 desfășurate la Istria în Sectorul *Basilica cu criptă* („Florescu”) (HST-BFL)¹ au prilejuit recuperarea unui lot de artefacte aparținând industriei materiilor dure animale (IMDA), pus la dispoziție pentru o analiză detaliată de către dr. Irina Adriana Achim (mulțumiri încă o dată). Piese se păstrează în colecțiile IAB.

Pentru reperele metodologice ale analizei a se vedea publicațiile recente².

Piese provin din contexte cu date încă neprecizată de manieră rezonabilă; unele indicii se referă la încadrarea în sec. al II-lea A.D. – cazul nicovalei pe metapod de vită, HST/2008-BFL 1. Efectivul total este de 5 piese (N total = 5). Categorii: I Unelte: nicovală simplă (o față activă) pe metapod de vită (N = 1), utilizată pentru dîntarea tăişului secerilor de fier; a fost obținută prin cioplire, abraziune și raclaj; astfel de piese se mai cunosc la Istria, fiind semnalate recent în Sectorul *Basilica extra muros* și dateate în sec. al II-lea A.D.³; valoarea piesei în discuție rezidă în augmentarea repertoriului unor astfel de artefacte prin descoperiri făcute în alte sectoare ale sitului; IV Elemente receptoare: mănere de os pentru cuțite?; obținute prin tăierea diafizelor cu ajutorul cuțitului și a ferăstrăului; suprafața a fost fasonată prin raclaj axial, aplicat probabil cu lama cuțitului (N = 3); Diverse: astragal de ovicaprină (arșic); piesă de joc?; o față anatomică a fost modificată prin abraziune transversală intensă. Artefactele analizate pot sugera existența în Sectorul HST-BFL a unor ateliere (de fierărie, de prelucrare a materiilor dure animale), ipoteză de verificat prin studierea altor loturi având aceeași proveniență.

Repertoriul etalează datele privind artefactele – context, descriere, morfometrie.

Anexa 3

Note:

1. Achim, Băldescu, Munteanu 2008; cf. și *supra*, raportul din prezentul volum.
2. Beldiman, Sztancs 2007; Beldiman, Bolindeț, Sztancs 2007.
3. Beldiman, Sztancs 2008 – cu bibliografia.

Bibliografie:

Achim I. A., Băldescu I., Munteanu Fl., CCA 2007, p. 168-169.
Beldiman C., Rusu-Bolindeț V., Sztancs D.-M., în *Buletinul Muzeului „Teohari Antonescu”*, Giurgiu 10, 2007, p. 181-190.
Beldiman C., Sztancs D.-M., CCA 2006, p. 200-202.
Beldiman C., Sztancs D.-M., Histia-„Cetate”. Industria materiilor dure animale descoperită în Sectorul *Basilica extra muros*, în prezentul volum.

Résumé:

L'industrie des matières dures animales découverte dans le site Istria-„Cetate”, Secteur *Basilica à crypte* („Florescu”), dép. de

Constanța, Roumanie. Cette note offre l'analyse morpho-technologique menée sur un lot inédit d'artefacts découvert en 2008 et composé par outils (enclume sur métapode de boviné pour les faucilles dentées); datation: probablement IIe siècle de notre ère; éléments récepteurs (trois manches pour couteaux? travaillés sur diaphyses d'os longs de bovinés et d'ovicaprinés); une pièce de jeu (probable) sur astragale d'ovicaprinés ayant une face anatomique modifiée par abrasion intense; ces derniers objets proviennent de contextes ayant une datation encore imprécise.

Sector Histria T¹

Alexandru Avram (IAB, Universitatea din Le Mans, Franța), Iulian Bîrzescu, Monica Mărgineanu Cîrstoiu, Florina Panait Bîrzescu (IAB), Ștefan Bălici (UAIM București), Ana Maria Bușilă (UAIC Iași), Letiția Cosnean (absolvent UAIM București), Alexandra Lițu, Alexandra Țirlea (FIB)

Obiectivele campaniei 2009 au fost:

- cercetarea monumentelor grecești suprapuse de basilica din sectorul sudic al „zonei sacre”, în suprafețele A8-C8;
- cercetarea suprafeței denumite convențional ε de la V de templul Afroditei și monumentul C.

Suprafețele A8-C8

La S de templul Afroditei, singurul subsector cercetat anul acesta se află lângă zidul de incintă roman târziu corespunzând în mare parte basilicii de secol V, dezvelite în totalitate în anul 1997.

În anul 2007 a fost dezvelit parțial un zid de epocă arhaică pe o lungime de 5,10 m. S-a constatat atunci că acesta are o închidere spre vest, direct sub una dintre bazele elenistice. Săpăturile din 2008 și-au propus pe de o parte continuarea cercetării traseelor acestor ziduri, pe de altă parte obținerea de date cât mai precise privind cronologia acestora. Din cauza zidurilor basilicii și a zidului de incintă roman târziu stratigrafia în acest subsector a fost deranjată până la nivelul stâncii native.

În partea de N, în suprafața A8, săpătura a început de la un strat cu pământ ars de culoare roșatică cărămizie aparținând unui nivel arhaic târziu – clasic timpuriu, cercetat în detaliu și în suprafața B8 (6,20 x 3,20 m) îndeosebi în 2007. Cu privire la construcția arhaică dată de cele două ziduri din 2007, cercetarea acestora nu s-a făcut în întregime. Se pare că închiderea pe latura de V a fost complet demantelată. O altă închidere pe latura de N a fost până acum doar sporadic surprinsă. Din datele de până acum se pare că avem de a face cu o construcție rectangulară orientată spre S. Caracterul sacru al acestora este dat atât de poziția topografică cât și de bogatul material votiv descoperit. Ca și anul trecut, au fost descoperite mai multe fragmente de teracote votive, țigle arse și chirpici. Pe lângă acestea au mai apărut două bucăți de fildes cu urme de prelucrare. Acoperișul construcției surprinse în A8-B8 a fost foarte probabil refolosit la o nivelare din al doilea sfert al secolului al V-lea a.Chr., surprinsă în partea sudică, în suprafața C8. În 2008 au fost recoltate pe o suprafață de 4 x 4 m câteva sute de fragmente de caliptere, strotene, simae, aproape toate cu urmă de culoare. Datarea acestui nivel în al doilea sfert al secolului al V-lea s-a făcut pe baza unor fragmente de amfore de Chios, Lesbos și Thasos. Săpătura s-a oprit imediat sub acest nivel clasic timpuriu.

Subsectorul ε-ζ

Al doilea subsector în care s-au desfășurat săpăturile din 2008 a fost la NV de templul Afroditei, având drept scop principal cercetarea monumentelor de la V de templul Afroditei

și de monumentul C, interpretat relativ recent ca aparținând unui propylon.

Un prim complex cercetat îl reprezintă o dărâmtură de țigle arhaice descoperite la aproximativ 1-1,50 m de platforma templului Afroditei în suprafața ε S. Descoperirile din acest an au contribuit la o cunoaștere mai bună a momentului distrugerii prin foc a templului în perioadă arhaică târzie, mai ales că o bună parte din țiglele căzute au rămas nederanjate după căderea de pe acoperiș. Suprafața cu țigle cercetată în 2008 însumează 1,50 x 1,50 m. Pe lângă strotire și antefixe a apărut și un șir de cinci sime arhaice pictate ca și numeroase bărne și bucăți de plumb. Țiglele erau căzute pe o lătuială galbenă.

La cca. 2,80 m de platforma Afroditei sub lutul galben și dărâmtura de țigle a apărut deja în 2007 un rând de dale de șist, ce țineau de un zid masiv (grosime 1 m) dezafectat înainte de distrugerea templului. Acest din urmă zid era orientat aproximativ paralel față de platforma templului. În 2008 lungimea cercetată a acestuia a fost de 18,70 m. În lipsa unor cercetări de suprafață către vest, S și N, interpretarea acestuia ca aparținând de un eventual peribol sau de o platformă inițială a templului Afroditei ni se pare în momentul de față de luat în seamă.

La V de monumentul C, în suprafața denumită ζ, cercetările au fost continuate după o întrerupere de aproape 50 de ani pornind de la un nivel roman timpuriu. Săpăturile au scos la iveală un nou monument, parțial dezvelit în 1959, de formă semicirculară, a cărui funcție este încă neclară. Acest monument (amenajare) a funcționat foarte probabil în același timp cu prima fază a monumentului C, fiind dezafectat de un alt zid (elenistic dezvoltat?) din pietre de calcar cochilifer. Acest din urmă zid înconjura probabil „zona sacră” pe latura de vest, el fiind cercetat pe o lungime de aproximativ 20 de metri. O cercetare a acestui zid și a raportului său cu templul Afroditei este prevăzută pentru anul următor.

Dintre descoperirile făcute în acest subsector amintim și un fragment de antă din calcar de epocă arhaică târzie – clasică timpurie descoperit într-un zid roman târziu, o statueta arhaică de teracotă reprezentând un „burtos”, ce poartă încă urme de pictură roșie, un altar miniatural din piatră, descoperit în același context, respectiv o umplutură arhaică la V de platforma templului Afroditei. [Iulian Bârzescu]

Note:

1. Notațiile sunt aceleași cu cele din rapoartele 1991-2007.

Bibliografie:

A. Avram, M. Mărgineanu-Cârstoiu, K. Zimmermann, I. Bîrzescu: „*Nouvelles données sur la zone sacrée d'Histria*”, în: A. Bresson, A. Ivantchik, J.-L. Ferrary, (ed.) – *Une koinè pontique. Cités grecques, sociétés indigènes et empires mondiaux sur le littoral nord de la Mer Noire* (VIIe s. a.C. – IIIe s. p.C.), Bordeaux (2007), p. 241-249;

Abstract:

The investigation into the Greek monuments covered by the basilica in the south sector of the “sacred zone” of Histria Sector T (the areas A8-C8):

South of Aphrodite's temple, the only sub-sector investigated this year is located near the late Roman precinct wall, largely corresponding to the 5th century basilica, completely uncovered in 1997. Regarding the archaic construction resulted from the two walls found in 2007, its investigation was not conducted to the fullest. From the available data it seems that it is a rectangular construction

oriented to the South. Its sacred nature results both from the topographic position and from the rich votive material discovered. In 2008 we picked up over a 4x4m area a few hundreds fragments of calypters, stroters, and simae, almost all with colour trace. This level was dated to the second quarter of the 5th century B.C. based on amphora fragments of Chios, Lesbos and Thasos. The excavations ceased immediately below this early classic Greek level.

The second sub-sector excavated in 2008 was to the North-West of Aphrodite's temple, mainly intended to investigate the monuments West of Aphrodite's temple and of the monument C, relatively recently interpreted as belonging to a *propylon*. The tiled area excavated in 2008 totals 1.50x1.50 m. Besides stroters and front decorations, we found a string of five painted archaic simae and a lot of beams and lead bits. The finds from this sub-sector include: a wall (late Hellenistic?) that must have surrounded the “sacred zone” on the west side, as it was investigated along 20 meters, approximately; a fragment from a limestone pilaster dated to the late Archaic–early Classic Greek period, discovered in a late Roman wall; an archaic terra-cotta statuette depicting a “large belly man”, still bearing red painting traces; a miniature stone altar, discovered in the same context, respectively an archaic filling to the West of the platform of Aphrodite's temple.

Sector Sud

Mircea Mihai Dabîca (IAB)

Turnul K, extra-muros.

În campania din anul 2008, cercetarea arheologică în *Sectorul Sud* al cetății greco-romane Histria s-a axat pe două obiective principale.

În primul rând, continuarea identificării, în zona Turnul K *extra-muros*, a unei posibile amenajări portuare sau punct de acostament a cetății Histria, probabil din ultima etapă de funcționare a portului histrian, situație surprinsă în campaniile precedente din anii 2006-2007. Inițial s-a dorit extinderea cercetării arheologice în suprafață pentru a avea o imagine de ansamblu a acestei amenajări portuare, care se întindea până în campania din anul acesta pe o distanță de 22 m, fiind orientată E - V.

Din diferite motive (un an ploios cu pânza freatică foarte aproape de nivelul de călcare, imposibilitatea tehnică de a muta o mare cantitate de pământ provenit din cercetările anterioare și nu în ultimul rând, numărul redus de muncitori) am recurs la continuarea identificării spre V a acestei amenajări portuare. Astfel, a fost deschisă o nouă secțiune, S 22 de 20 m lungime și 1,5 m lățime, situată la 5 m V de S 20 (secțiune din anul precedent). Aici, la o adâncime de -0,85 m în partea de N și -1,25 m în partea de S, a apărut platforma nr. 1 surprinsă și în campania din anul trecut în S20. Aceasta se prezintă tot sub forma unui strat compact de pietre rulate, cu o pantă spre S de 13° și acoperită de un strat masiv de nisip, și este mărginită la N de un posibil șanț de demantelare (cunoscut și el tot din cercetările de anul trecut din S 20) urmat tot la N un strat compact de nisip. Confirmându-se parțial descoperirile de anul trecut din S 20, am continuat cercetarea în S 22 și spre S unde, la o adâncime de -0,75 m în partea de N și -1,35 m în partea de S, a apărut și platforma nr. 2. Aceasta este cunoscută din cercetarea de anul trecut din S 20 și se prezintă tot sub forma unui strat compact de pietre rulate cu o pantă spre S de 18° și acoperită de nisip. Faptul că această a doua platformă este situată mult mai la S față de cea din S 20 confirmă ipoteza noastră de anul trecut în legătură cu cele două momente de

funcționare ale acestei amenajări portuare, platforma nr. 2 fiind astfel o reparație a platformei nr. 1. Mai nou, fără a avea o imagine de ansamblu oferită de o săpătură în suprafață, putem vorbi acum și de două linii diferite ale țărmului antic în această parte de S a cetății, despre care deocamdată nu avem destule informații arheologice și geomorfologice. Nu este astfel exclus ca la un anumit moment, după înnisiparea platformei nr. 1 din cauza fluctuației nivelului apei și, în consecință, a modificării liniei țărmului, pe noua plajă rezultată mai la S să se încerce repararea acestei ultime amenajări portuare de la Histria.

Tot în campania de anul acesta am mai deschis și secțiunea S 23, cu o lungime de 20 m și o lățime de 1,5 m, situată la 5 m V de S 22. Aici cercetarea arheologică nu a putut fi dusă până la capăt din motive logistice, ceea ce impune continuarea săpăturii în campania viitoare. Cu toate acestea, în partea de S a secțiunii unde am concentrat cercetarea, la o adâncime de – 0,80 m în partea de N și – 1,25 m în partea de S, a apărut doar platforma nr. 2. Aceasta se prezintă ca și în restul secțiunilor sub forma unui strat compact de pietre rulate cu o pantă spre S de 12°, și este acoperită de un strat masiv de nisip. Rămâne ca anul viitor să continuăm cercetarea și în jumătatea de N a acestei secțiuni, pentru a putea vedea dacă situația din S 20 și S 22 se confirmă către vest.

În concluzie, situația arheologică identificată se prezintă astfel: 1) pe o lungime de 35 m –sondată până acum– am dezvelit două platforme sub forma unor straturi compacte de pietre rulate, cu panta –de inclinație ușor diferită– spre S, unde în antichitate știm că se găsea apa mării; 2) platformele de pietre au fost acoperite de un strat masiv de nisip, în care apar foarte multe fragmente ceramice romane timpurii și târzii rulate; 3) prima platformă a fost –probabil– reparată datorită înnisipării și existenței unei noi linii a țărmului în momentul repunerii în funcțiune. Toate acestea ne fac să susținem, cu titlu de ipoteză, identificarea acestor structuri cu un segment dintr-o ultimă amenajare portuară la Histria.

Incinta romană timpurie

În al doilea rând, cercetarea arheologică din acest sector de S al cetății Histria a avut ca obiectiv anul acesta reluarea săpăturilor la un monument important din situl arheologic Histria, și anume Incinta romană timpurie, mai exact capătul sudic al acesteia. Pe o fotografie aeriană inedită din vremea soților Lambrino – anii '30 –, în capătul de S al incintei romane timpurii (pe care, după cum arată fotografia, aceștia o cunoșteau și o dezveliseră parțial, ceea ce face ca denumirea – convențională/neoficială – încetățenită în prezent, „Incinta Cantacuzino”, să nu mai fie justificată) se vede cum această extremitate nu se „pierde în nisip” – cum se considera până acum – ci are un capăt aparent organizat arhitectonic sub forma unei închideri spre interior (est). Acesta poate da informații referitoare la localizarea portului roman timpuriu al cetății Histria (vezi mai departe), ceea ce a impus reluarea cercetării arheologice în acest punct, pentru a aduce lămuriri suplimentare.

La o analiză mai atentă a textului lui Grigore Florescu¹, cel care a publicat pentru prima oară incinta romană timpurie, reiese că autorul menționat nu excludea posibilitatea ca acest capăt de S al incintei să se fi terminat acolo unde începea de fapt linia țărmului antic, cu alte cuvinte într-o zonă propice implantării unei instalații portuare.

Astfel, în această campanie a început curățarea –dificilă datorită depunerilor succesive pe o perioadă de peste 50 ani – a capătului de S al acestei incinte și deschiderea unei secțiuni perpendiculare pe incinta romană timpurie între turnul-bastion A și capătul ei sudic. Secțiunea S 1 are 15 m lungime și o lățime

de 1,5 m, fiind orientată NE-SV. În această secțiune am urmărit 1) identificarea săpăturilor mai vechi efectuate la acest monument de către Lambrino și Cantacuzino 2) identificarea monumentului în sine cu cele două paramente și embletonul – atât cât s-au păstrat – precum și 3) a fazelor sale de funcționare, respectiv cele două momente documentate arheologic, în I B și I C². În partea de est a secțiunii – *intra-muros* – trebuie să menționăm nivelul de dărâmătură, surprins aici la –0,75 m față de nivelul actual de călcare; despre el în acest moment nu avem destule informații datorită faptului că cercetările mai vechi, efectuate de-a lungul zidului de incintă, atât pe interior cât și pe exterior, au distrus toate legăturile stratigrafice ale monumentului cu zona învecinată. În privința acestor cercetări mai vechi, s-a recurs la săparea lor totală, cercetarea noastră arheologică oprindu-se pe nivelul unui strat de nisip nederanjat, urmând ca anul viitor să ne adâncim pentru a pune mai bine în evidență zidul cu cele două paramente și plintele sale.³

În acest nou punct al Sectorului S de la Histria, urmează ca în anii viitori să ne extindem cu săpătura și în suprafață și să ne axăm efortul de cercetare pe capătul sudic al acestui obiectiv, pentru a vedea dacă surprindem presupusele sale legături cu o zonă portuară, sau măcar pentru a stabili dacă actuala limită sudică a incintei romane timpurii corespunde celei antice (și aici ea era organizată arhitectonic în consecință) sau unei distrugerii – în antichitate sau ulterior – (ceea ce justifică afirmația lui G. Florescu, care spune că ea se „pierde în nisip”).

Note:

1. Gr. Florescu, *Histria. Monografie Arheologică, Volumul I*, Ed. Academiei RPR, București, 1954, p. 285-293.

2. Corespunzând, conform stratigrafiei generale a Histriei realizată de Al. Suceveanu, începutul sec. II – jumătatea secolului III p.Chr.

3. Gr. Florescu, *op. cit., loc. cit.*

Abstract:

In 2008 archaeological excavation in Sector South at Histria focused on two main objectives. First we continued investigations in the *extra muros* area around Tower K, where during the last years we have been trying to discover the western limit of what may possibly be the ancient city's last port installation (with its two phases of functioning during the Late Roman period). This year's excavation has evinced two different trajectories of the ancient shoreline, on which were built stone platforms descending southwards.

Second we re-started excavation on the southern tip of the Early Roman defence wall, one of Histria's most important archaeological monuments. On an unpublished aerial photograph taken in the '30s we noticed that this portion of the wall did not "disappear" in the sand, as it was believed, but apparently seems to have an extremity architectonically organized in the shape of an "inward" (eastern) end. This prompted us to consider its connection with a probable emplacement for Histria's port, as this southern part of the city corresponds with the ancient shoreline.

Sector X

Catrinel Domăneanțu (IAB), Ștefan Vasiliță, Theodor Ulieriu (FIB)

În campania din vara lui 2008 s-au continuat săpăturile pe platoul de V al cetății, în sectorul numit convențional X. Datorită insuficienței mâinii de lucru, cercetările nu au avansat așa cum

ne-am fi dorit. În schimb am reușit să rafinăm unele din observațiile făcute în anii trecuți.

În acest an ne-am concentrat atenția în zona de est a presupusului pronaos al sanctuarului Cybelei (suprafața U-V și casetele Q, W) și în cea de S (suprafața K-L).

Rezultatele au fost următoarele:

- în U și V amrecurătat nivelul pe care ne oprisem cu un an înainte pentru a surprinde mai exact limitele temeliilor olbiene găsite în această suprafață. De asemenea ne-am adâncit în stratul de arsură din cele două, așa numite, „încăperi” dreptunghiulare, separate de temelii olbiene orientate N-S și E-V. În cea din V2-V3 a apărut chiar la nivelul temeliilor o vatră aproape pătrată (0,52/0,55 m), arsă la roșu. În fața ei spre S sunt două cercuri de lut curat care ar putea fi baza unor stâlpișori de lemn.

- În cea din V1-V4 au apărut alte două vetre, foarte arse. Nivelul lor este însă anterior celei din încăperea alăturată precum și al temeliilor. Tot aici a apărut și un perete de lut cu o grosime de 0,07 m, orientat N-V S-E.

- în caseta W s-a surprins o rețea de temelii olbiene („în cruce”), care mărgineau patru „încăperi” cu foarte multă arsură.

- în Q au apărut alte două temelii olbiene orientate N-S

- în suprafața K-L am ajuns la noi precizări. Și aici există o „încăpere” dreptunghiulară cu multă arsură delimitată pe toate laturile de temelii olbiene. În mijlocul ei, la nivelul temeliilor, am găsit o altă vatră pătrată (0,50/0,53 m) de data aceasta însă nearsă. Atragem atenția că nivelul ei, ca și al temeliilor, este anterior zidului VIII și contemporan cu zidul IX (CCA 2008, p.168).

În aceeași suprafață au mai apărut două temelii olbiene, orientate N-S.

Nu știm deocamdată care este semnificația acestei multitudini de temelii olbiene și a vetrelor (deja șase, apărute în situații similare).

Literatura de specialitate nu ne ajută în niciun fel, deoarece construcții de acest tip, cu fundații din straturi alternative de argilă și pământ amestecat cu cenușă nu s-au mai găsit decât la Olbia, unde din fericire pentru cei care le-au cercetat, aveau un plan explicit (temple, stoa, zid de incintă). Nu putem decât să sperăm că, trecute rând pe rând pe un plan de ansamblu, ele ne vor sugera funcționalitatea edificiilor pe care le susțin.

Materialul arheologic recoltat este foarte sărac. Nimic pe vetre și prea puțină ceramică în rest. Sperăm ca monedele, numeroase (271), să ne aducă indicii în plus, atunci când numismații le vor studia.

Abstract:

During the archaeological excavations in 2008 we continued excavations on the Western plateau in Histria, on the area conventionally called Sector X. We draw our attention on the Eastern (areas U-V, W, Q) and Southern (area K-L) parts of the pronaos of the Cybelle's shrine. On both parts we discovered new „Olbian foundations” oriented N-S but also E-W. Some of them indicate „rooms” with a large quantity of burning and fireplaces (six discovered until now). What was the functionality of them we do not know yet. We hope that the coins found here (271) will bring us new information when they are identified by numismatists.

Sector Extra muros Poarta Mare – Turnul Mare

Paul Damian — responsabil sector, Adela Băltăc, Virgil Apostol, Ioana Grigore, Valentin Bottez (MNIR)

Obiectivele acestei campanii¹ au fost cercetarea unor detalii legate de edificiul nr. 1 (în zona intramurană), precum și a unor complexe identificate la S de strada de factură elenistică (artera b). Astfel, a continuat cercetarea în suprafețele deschise în campaniile anterioare (suprafața SII în zona intramurană și suprafețele E1-2, F1-2, G1-2, H1-2 în zona extramurană). Pentru înțelegerea și surprinderea unor detalii, a fost necesară demontarea unor martorii stratigrafici — E1-2, respectiv D1-2 și E1-2, F1-2, G1-2, respectiv F1-G1, H1-2, precum și a porțiunilor dintre E1 și plinta de N a turnului F, respectiv H1 și plinta de S a acestuia. Menționăm că în unele dintre aceste zone, cantitatea de pământ evacuată a fost foarte mare și datorită faptului că aici au fost efectuate săpături mai vechi, care ulterior au fost astupate.

Intra muros. Au fost identificate patru gropi de dimensiuni diferite². La secționarea acestora, s-a constatat că ele sunt umplute cu nisip, scoici și melci. Au fost recoltate foarte puține fragmente ceramice. Este posibil ca acestea să reprezinte gropi pentru vase de provizii, care după dezafectare au fost umplute cu nisip pentru nivelarea zonei. Cercetarea a fost oprită la cota de -1,90 m deoarece pânza freatică era foarte sus.

Extra muros. Pentru a verifica relația stratigrafică dintre edificiul nr. 2 și strada de factură elenistică³ (artera b) au fost demontați mai mulți martori stratigrafici⁴ și, totodată, s-a înaintat în stratul de lut galben, cel de-al doilea nivel de funcționare al edificiului⁵. Cercetarea a fost oprită pe nivelul de distrugere al primei faze de funcționare a acestuia. Ca și în campaniile anterioare, a fost descoperit un foarte bogat material arheologic divers (tegular, ceramic, vitric, numismatic, diverse obiecte de fier și bronz etc.). Cantitatea mare de material tegular (țigle și olane), precum și prezența masivă a lemnului carbonizat ne face să credem că în această primă fază de funcționare locuința avea o podină de lemn și un acoperiș din material tegular. A mai fost surprins un nou zid (Z41⁶, orientat E-V), perpendicular pe zidul Z15⁷ și paralel cu plinta turnului F, suprapus de plinta zidului de incintă romano-târziu, ceea ce întărește ipoteza noastră că edificiul nr. 2 a funcționat anterior ridicării zidului de incintă.

La S de turnul F a continuat cercetarea prin demontarea martorilor stratigrafici. Astfel, s-a putut observa că în acest perimetru existau cel puțin trei încăperi, fiind surprinse și golurile de intrare (pe latura de vest⁸ și nord⁹) și pragurile (de lemn, spre V și calcar, spre nord). Totodată, pentru prima dată a fost surprinsă o conexiune¹⁰ între complexe din casetele de la N și cele de la S de turnul F, fiind posibil să avem de-a face, de fapt, cu un edificiu de mari dimensiuni, distrus de ridicarea turnului F. Această ipoteză este întărită și de surprinderea unui strat de lut galben foarte gros ce suprapune un nivel de arsură (la fel ca mai sus). A fost recuperată o cantitate foarte mare de chirpici (de formă dreptunghiulară sau pătrată). De asemenea, au fost sesizate și bucăți de tencuială din lut. Materialul arheologic este și aici foarte bogat, mai ales cel ceramic (de uz casnic, dar nu de gătit — ulcioare, amfore, dar și ceramică fină — farfurii, cupe/bol sau cupe cu toartă etc.) și se încadrează la o primă evaluare în secolele II-III p.Chr.

Demontarea unor martori stratigrafici de la V de turnul F (F1-2, E2-F1 și F1-G1), a adus noi date privind unele complexe anterioare ridicării edificiului nr. 2, însă informațiile sunt încă insuficiente pentru emiterea unor ipoteze de lucru.

Note:

1. Despre cercetările din acest sector vezi P. Damian, A. Băltăc, *Date preliminare despre cercetările arheologice din sectorul extra muros Poarta Mare – Turnul Mare* (2000-2004), SCIVA

- 54–55, 2003–2004, p. 131–147 cu completările din CCA 2006, p. 195–197; CCA 2007, p. 198–200; CCA 2008, p. 165–166.
2. Gr 1 — diam. 0,75 m; Gr 2 — diam. 0,63 m; Gr 3 — diam. 0,70 m; Gr 4 — diam. vizibil 0,60 m (dispusă și în marotorul stratigrafic de nord).
3. Pentru detalii legate de strada de factură elenistică și sistemul stradal de la Histria vezi Damian, Băltăc, *op.cit.*, p. 138 și referințele de la nota 55.
4. Pentru sistemul de săpătură din acest sector vezi CCA 2001, p. 117 și Damian, Băltăc, *op. cit.*, p. 136 și fig. 2.
5. Despre acest edificiu și cele două nivele de funcționare surprinse vezi CCA 2008, p. 165 și nota 11.
6. Dimensiuni surprinse L = 1,90 m, l = 0,70 m, h = 0,20 m.
7. Traseul zidului Z15 continua spre S, intrând sub plinta turnului F, fiind astfel surprins pe o L = 5,40 m, detalii despre acest zid la Damian, Băltăc, *op.cit.*, p. 144, nota 85.
8. Dimensiuni L = 1,60 m, lp = 0,40 m.
9. Dimensiuni L = 1,20 m, l vizibilă = 0,40 m.
10. Este vorba de un zid (Z40, dimensiuni surprinse L = 1,16 m, l = 0,56 m) orientat N–S, a cărui traseu continua spre N sub plinta turnului F și pare a avea același traseu cu Z15.

Abstract:

This campaign's objectives were the investigation of certain details concerning Building no. 1 (located *intra muros*), as well as other complexes identified south of the Hellenistic street (street b). Thus, we continued the excavation in the sections started during the last campaigns *intra* and *extra muros*. For identifying and better understanding certain details we had to remove a number of baulks.

Intra muros. We have identified four different-size pits, probably used initially for accommodating storing vessels and filled with sand afterwards in order to level the terrain.

Extra muros. We continued excavating the yellow clay level corresponding to the second phase of the building's functioning, and stopped on the level corresponding to the destruction of its first phase of functioning. *In situ* observations allow us to put forward a hypothesis according to which, during its first phase of functioning, the building had a wooden floor and a roof made of ceramic tiles. We also discovered a wall covered by the Late Roman defence wall, which further supports our hypothesis according to which Building no. 2 functioned before the construction of the above-mentioned defence wall.

We discovered that at least three rooms were south of the Tower F, and we were able to identify their entrance-gaps. Also, for the first time we have identified a stratigraphic connection between the complexes north and South of Tower F, which could indicate that, in fact, we are dealing with a single very large building destroyed due to the construction of Tower F.

40. Jac, com. Creaca, jud. Sălaj [Porolissum - forum]

Punct: Pomiet

Cod sit: 142159.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 102/2008

Colectiv: Alexandru V. Matei – responsabil (MJIA Zalău), Eric de Sena

În campania anului 2008, la Porolissum în sectorul municipiului roman, zid de incintă, zona centrală – *forum*, au fost realizate cercetări arheologice în baza contractului încheiat de către MJIA cu MCC și cu sprijinul studenților americani participanți la proiectul internațional *Porolissum Forum Project*. Cercetările au fost realizate pe terasa centrală situată la S, SE de latura *dextra* a castrului mare de la Porolissum.

Au fost trasate și realizate un număr de 14 secțiuni de diferite lungimi și 7 casete. Astfel numerotarea acestora, s-a făcut în continuarea numerotării secțiunilor și casetelor din anul trecut adică cu nr.13 pentru prima secțiune nou realizată în zona centrală adică în zona *forum*-ului și apoi cu indicativul primelor litere ale alfabetului pentru secțiunile și casetele nou realizate în continuarea sau în prelungirea casetelor și secțiunilor mai vechi. S-a ajuns astfel cu numerotarea la numărul 20 al secțiunilor și casetelor (în anul 2009 se va continua cu numărul 21 la prima secțiune sau caseta nouă realizată separat). Adunând astfel numărul secțiunilor și casetelor realizate în anul 2008 și care au primit numere noi și cele vechi cu indicativul primele litere ale alfabetului, rezultă că în anul 2008 au fost realizate-săpate în total un număr de 21 de secțiuni și casete noi.

Obiectivele cercetării acestui an au fost: delimitarea curții interioare a forumului pe toate laturile, identificarea laturii exterioare a forumului de pe latura de V pentru a se putea stabili dimensiunile exterioare (lungimea) acestui edificiu central al orașului. S-a urmărit stabilirea dimensiunilor bazinului subteran – rezerva de apă a orașului roman, identificat la V de forum în imediata sa vecinătate, precum și existența zidului de incintă de pe latura de VSV a orașului roman, a unei eventuale porți.

Prezentăm rezultatele cercetărilor din casetele și secțiunile prezentate într-o ordine aleatorie (privind numărul lor), având ca mod de prezentare apartenența la aceeași arie de cercetare și zona sa limitrofă. Astfel:

Secțiunea S.10 A., reprezintă continuarea spre SV spre curtea forumului a mai vechii secțiuni S. 10/2007. În această secțiune a fost resăpat și identificat zidul (de 0,80 m grosime) exterior spre curte al basilicii forumului precum și zidul *porticus*-ului. Atașat zidului *porticus*-ului, spre curte, apare în S.10. A un zid semicircular care prezintă o bună izolație atât pe interiorul său cât și pe fața exterioară a zidului exterior spre curte a posibilei basilici aflate pe această latură a forumului, zidul cu grosimea de 0,80 m. Această absidă construită de fapt în interiorul curții, are zidul semicircular cu grosimea de 0,60 m în elevație. Zidul absidei este construit din piatră prinsă cu mortar și prezintă o relativ bună izolație spre interior. De semnalat că elevația acestui zid, pornește la nivelul curții forumului, nivel care aparține ultimei faze romane de amenajare a curții, adică a nivelului zonei cimentate - izolate – cu un strat subțire de mortar pentru impermeabilitate și reținerea apei de ploaie într-un bazin amenajat ad-hoc în curtea forumului. Sigur acest bazin aparține unei perioade postromane de amenajare a zonei.

Cercetările realizate în celelalte 4 casete și au adus argumente care susțin acest lucru. Canalul care evacuează apa din acest bazin ere fundul deasupra nivelului roman de călcare pe nivelul curții forumului. Zidul *porticus*-ului a fost refăcut cu alte dimensiuni, bazele de coloane apar dispuse neuniform pe acest zid

Practic din același loc unde canalul nu mai este surprins și zidul *porticus*-ului apare refăcut. Astfel zidul *porticus* – ului își schimbă grosimea, apare în continuare spre colțul nordic al curții forumului, cu doar cca 0,30 m grosime. Dar trebuie semnalată tehnica deosebită de construcție a acestui nou zid al *porticus* – ului, piatra și cărămizile din care este construit sunt

prinse cu un mortar relativ de foarte bună calitate, aproape impermeabil. Poate și colțul de NNV al curții forumului a fost transformat într-o fază ulterioară într-un bazin de apă amenajat ad-hoc în această zonă a curții. La mijlocul acestei casete 10 E., zidul *porticus*-ului se îngustează așa cum am prezentat mai sus și se pare că blochează o intrare ce era inițial amenajată în această zonă a *porticus*-ului. La fel nici bazele de coloană surprinse în această săpătură în Caseta 10 E, precum și în toate casele deschise în acest an 2008, nu au aceleași dimensiuni și nu sunt cioplite din aceeași piatră. Și acestea sunt argumente puternice care ne arată clar o refacere târzie a acestei zone a *porticus* – ului, credem noi în finalul epocii romane sau mai sigur într-o epocă imediat postromană, post-aureliană.

La SSE de bazinul amenajat în curtea forumului atașat *porticus*-ului, a fost identificat zidul estic la unei clădiri târzii construită cu zidurile masive de piatră (parțial având monumente romane puse în zid). Clădirea (baie ?) a fost amplasată și construită, suprapunându-se peste latura de SSE a curții și parțial peste *porticus*ul și clădirea forumului de pe această latură, pe care le-a distrus astfel în momentul construirii. La cca. 8,5 m est de colțul clădirii târzii surprinsă în S 7 A. a fost identificat un alt zid târziu construit din piatră de suprafață și fragmente de monumente puse în zid. Acest zid are traseul perpendicular pe zidul estic al clădirii târzii și la fel perpendicular pe zidul *porticus* – ului. Acest zid prin poziția sa stratigrafică, amenajat pe nivele de dărâmtură aparține sigur unei faze clar post-aureliane de amenajare a zonei.

Practic acesta este zidul care oprește apa de ploie captată de pe acoperișul laturii estice a clădirii forumului, formând un dig întărit cu multe alte pietre și fragmente de monumente puse ca întăritură peste acest zid târziu. Avem astfel explicația izolării unei suprafețe din partea estică a curții forumului care la un moment dat a fost transformată într-un mare bazin colector de apă de ploie. Avem astfel o explicație a unei perioade mai grele de viață a locuitorilor probabil asediați cândva în mijlocul acestor ruine și încercând disperati să reziste și să-și facă o rezervă de apă.

Cercetarea întregii suprafețe a curții care a avut la un moment dat funcția de bazin de apă pluvială o să aducă, credem noi date importante privind momentele grele din viața locuitorilor daco-romani de la Porolissum într-o epocă mult după părăsirea Daciei de către romani.

Secțiunea nr.16 a fost trasată peste latura vestică a forumului, în zona colțului de vest. S-a dorit secționarea acestei laturi pentru a afla cu precizie dimensiunile curții și ale întregii clădiri ce constituie forumul. În zona m. 20 – 27 au fost surprinse zidurile semicirculare ale unei abside care avea raza de 3 m cu vârful spre interiorul clădirii, adică spre est. În zona m. 28 – 29 a fost identificat zidul exterior al forumului pe această latură de vest. Coroborând rezultatele acestei măsurători cu rezultatele obținute în urma cercetărilor din anii precedenți am obținut dimensiunile clădirii forumului orașului roman Porolissum, astfel lungimea acestei clădirii a forumului este de 82 m.

Cu secțiunea nr.16 A s-a încercat identificarea zidului exterior al încăperilor de pe latura nordică a forumului și a *porticus*-ului de pe latura nordică. Așa cum de fapt aceste ziduri au fost identificate și în secțiunile anilor precedenți, cele două ziduri se află la o distanță de 3 m unul de celălalt. Este exact aceeași distanță cunoscută ca rezultat al cercetărilor din anii precedenți. Prin urmare a fost identificat *porticus*-ul și pe latura de N a forumul. Zidul *porticus*-ului are aici aceeași îngroșare de cca 0,60 m cu piatră diferită decât zidul propriu-zis, prezentând aceeași situație de refacere târzie a acestui zid așa cum el a fost

refăcut – reamenajat și pe latura de est cercetată în acest an prin casele nr.10 A, 10 B, 10 C, 10 D, 10 E. Iar zidul exterior, spre spațiul *porticus*-ului, zidul *carceres*-urilor de pe latura nord-vestică are grosime de 0,80 m.

Astfel prin rezultatele obținute în urma cercetărilor realizate cu secțiunile S. 16., S.16 A și S.16 B. s-au aflat dimensiunile (lungimea) clădirii forumului care este de 82 m, aflându-se și faptul ca planul inițial al forumului a fost modificat cu intervenții ulterioare. Cercetările anilor viitori vor stabili aceste modificări ale planului inițial al forumului.

Secțiunea nr. 17 a fost trasată cu orientarea E - V peste colțul de SE al curții forumului. S-a dorit identificarea *porticus*-ului de pe această latură de SE a forumului și a zidului inițial al clădirilor (*basilica*?) spre *porticus*. În secțiunea nr.17. nu s-a identificat nici un zid care ar putea fi interpretat ca zidul *porticus*-ului. În capătul spre curte a acestei secțiuni a apărut un zid care apare stratigrafic ca un zid târziu, cu un traseu paralel cu lungimea forumului. De asemenea în zona m. 7 – 12 apare o clădire (o anexă ?) a clădirii târzii identificată în casele 15 și 15 A. Lucrările de construcție a acestei anexe ? au deranjat total întreaga zonă. Nu au putut fi identificate cele două ziduri care ar fi putut întregi astfel planul inițial al forumului

Concluzia cercetărilor anului 2008 în curtea forumului și la cele patru colțuri ale acestei mari clădiri este că încă nu cunoaștem care este organizarea forumului pe laturile de V și S și care este dimensiunea exactă a curții forumului, sau dacă există *porticus* și pe aceste laturi de S și vest, intervențiile ulterioare au distrus aceste zone.

Secțiunea nr. 13 este trasată peste zona săpată în anul 2007 unde a apărut o construcție subterană, situată în afara forumului. La capetele acestei casete a apărut aceeași curte pavată, iar în mijlocul casetei a apărut o îngrădăritură mare de piatră adusă și aruncată în această zonă de cca. 5 x 2 m. După scoaterea pietrelor s-a ajuns la o adâncime de peste 5,15 m. În fapt pe extremitățile acestei îngrădărituri de piatră și cărămizi se surprinde mai sus la cca. -0.40 m adâncime, un zid de piatră placat cu cărămidă. Iar cărămizile, prinse într-un mortar relativ de bună calitate, apar dispuse oblic ca pentru realizarea unei bolte. După „golirea” totală a pietrelor și pământului în această zonă, aici a apărut fiind descoperită o încăpere subterană care are pereții lucrați din cărămidă, pereți care se termină cu bolți lucrate tot din cărămidă. S-a golit colțul nordic al încăperii surprins și s-a ajuns pe fundul acestei încăperi, la cca. 5,15 m adâncime măsurată de la firul ierbii. Zidurile lucrate din cărămidă coborau neatînse, cu tencuiala și stratul de izolare intacte. Sigur această încăpere care pare să fie de dimensiuni mai mari, Merită semnalat stratul de izolație care „izolează” perfect toată suprafața zidurilor, și a podelei. Apare ca o izolație hidrolică, împotriva infiltrațiilor apei atât dinspre exterior spre interior cât și invers. Prin prelungirea secțiunii nr.13 A spre est spre secțiunea nr.13, s-au aflat dimensiunile acestei construcții subterane boltite realizate din cărămidă și extrem de bine izolată. Acestea sunt de 2,80 m lățime x 4,80 m lungime și 3,80 m înălțime. (cca. 60 mc. de apă, cca 60.000 l de apă ca rezervă).

Prin urmare clădirea subterană boltită, bine izolată și realizată din cărămidă reprezintă bazinul „rezerva de apă” a întregului oraș în momente de asediu sau de distrugere a apeductului.

Secțiunea nr.13 A are lungimea de 21 m iar lățimea de 2 m. și este trasată la 3 m S de marginea sudică a casetei nr.13. perpendicular pe aceasta. A fost astfel identificată latura sudică a „bazinului rezerva de apă” stabilindu-i-se astfel dimensiunile exterioare de 5,40 x 3,40 m. În zona m. 0-3 apare aceeași curte pavată cu piatră mătură bătută cu maiul. De la m. 3 spre m. 3-

5 apare o podea a unei construcții care are zidurile identificate în zona m. 5,50 și un zid despărțitor în zona m. 8-9. De la acest zid spre m. 21 toată suprafața secțiunii a fost acoperită cu un strat gros de țiglă căzută de pe acoperișul căderii. Podeaua pe care s-a prăbușit țigla de la acoperiș, este o podea de bună calitate realizată din mortar și cărămidă pisată în compoziție (*cocciopesto*). Nu s-a surprins zidul care închide spre S această mare încăpere.

Secțiunea nr.18 apare trasată spre S peste buza terasei în continuarea secțiunii nr. 13 A. Au fost surprinse: zidul de incintă al orașului, canalul colector principal de evacuare a dejecțiilor, precum și cele două ziduri paralele ale colonadei care înconjoară zona centrală a orașului.

Secțiunea nr.18 A este trasată la V de latura vestică a secțiunii nr.18, perpendicular în zona m. 10 – 12 din această secțiune. A fost descoperită o zidărie plină care se pare că face un plan rectangular de zidărie plină lucrat chiar cu blocuri de piatră fasonată. Acest "soclu" de zidărie plină are dimensiunile de 7 x 3,5 m. Acest soclu este alipit/atașat la zidul de incintă al orașului.

Campania de cercetări arheologice din zona centrală a orașului roman Porolissum realizată în anul 2008 a adus ca rezultate imediate, date noi privind existența unor clădiri târzii construite peste laturile de V și S ale forumului. A fost stabilită lungimea precisă a clădirii forumului care este de 82 m. Astfel s-a reconfirmat existența unei refaceri târzii a clădirii inițiale a *forum*-ului precum și construirea unei clădiri târzii (baie) peste latura sud-estică a *forum*-ului. A fost identificat "Bazinul Rezerva de Apă" pentru locuitorii municipiului de la Porolissum, precum și urmele ale unor locuiri romanice târzii, postaureliene la Porolissum. Au fost aduse date noi privind existența unei porți de intrare în oraș pe latura de SSV.

Cercetările campaniilor viitoare trebuie să sondeze latura vestică și colțurile S vestice atât ale curții interioare cât și pe cele ale laturii exterioare a forumului.

41. Jupa, mun. Caransebeș, jud. Caraș-Severin [Tibiscum]

Punct: Zidină

Cod sit: 51038.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 145/2008

Colectiv: Doina Benea – responsabil, Simona Vlascici, Călin Timoc, Bogdan Muscalu (UV Timișoara)

Cercetările arheologice în anul 2008 au fost întreprinse în vicus-ul militar de la Tibiscum, prin continuarea obiectivelor aflate în studiu din anii precedenți. Ele s-au concentrat asupra clădirii XI.

Clădirea XI. Este amplasată în imediata apropiere de clădirea X, la 1,30 m V de aceasta, având orientarea N - S. Cercetările au fost inițiate în anul 2005 la acest edificiu, fiind identificată o construcție care se încadrează în seria acelor cu fronton îngust și dezvoltată pe adâncimea lotului. Această caracteristică sugerează o casa ridicată pe o parcelă tipică pentru construcțiile din vicii militari. Astfel, în anul 2005, printr-o secțiune orientată aproximativ N-S (20 x 1,50 m), au fost surprinse câteva din elementele importante ale casei. În mare parte, edificiul antic a fost afectat de construcții moderne ale fostului CAP Jupa, caracterizat prin grajduri și alte anexe.

Cercetările din anul 2005 au surprins chiar centrul clădirii cu zidul median al construcției. Ca atare, au fost dezvelite parțial zidurile de incintă de pe latura de est și de S. Săpăturile au permis dezvelirea primelor două spații interioare de pe latura de N în care au apărut o parte din cămara casei, de unde a fost recuperat de pe ultimul nivel un bogat material arheologic format din: amfore fragmentare, *terra sigillata* fragmentară, ceramica uzuală provincială romană și norico-panonică), opaițe mai ales *Firmalampen* care poartă ștampilă, cum ar fi: FAOR, L.V.V. (prima dată la Tibiscum), SEXTI, OCTAVI, etc., alături de altele neștampliate multe noi, neutilizate. Piese din fier de uz cotidian sunt cele obișnuite dintr-o casă romană: chei, piroane, zar de ușa, lacăt etc. Monedele încă neprelucrate și restaurate se încadrează în secolele II-III. Au fost găsite pe materialele de construcție și ștampilele de tipul: MID, MA.SY cunoscute atât în castru, cât și în vicus, altele dimpotrivă, sunt inedite, precum MIT.

În anul 2006, s-au trasat alte două casete pentru dezvelirea întregii laturii de est a casei cu dimensiunile: caseta 3: 11 x 4 m; caseta 4: 3,40 x 6 m. Stratigrafic, nu s-a constatat o altă situație față de ceea ce cunoșteam în urma campaniei din 2005, dar s-a putut stabili lungimea exterioară a edificiului pe direcția N-S, de 26,90 m, iar cea interioară 25,50 m, lățimea încăperilor dispuse pe latura de est este de 6 m.

Colțul de NE al clădirii a fost distrus anterior cu ocazia dezvelirii edificiului X. Planimetria între cele două edificii X și XI prezintă o mare asemănare. Distanța dintre ele este de doar 1,30 m. În ambele cazuri se constată prezența unui portic la intrare, apoi a unui spațiu de cca. 10-11 m pe care nu apar urme de construcții sugerând o curte, și abia în jumătatea nordică apar încăperile.

Sub aspect stratigrafic s-a constatat prezența a două faze de lemn și lut, după care a fost ridicată construcția din piatră. Primul nivel de locuire apare la adâncimea de 1,95 m, iar cel de al doilea la 1,72 m. Ambele edificii au fost distruse prin incendii violente. Reconstituirea planurilor acestor edificii nu este posibilă. În cea de a doua fază de lemn nu se constată utilizarea țiglelor.

Cercetările din anii 2007-2008¹ s-au concentrat pe dezvelirea zonei încăperilor dispuse pe latura de vest. Printr-o casetă 1 /2007 (6,00x 6,00 m) amplasată în zona de SV edificiului s-a căutat identificarea lățimii întregii construcții și o eventuală intrare în clădire. O serie de amenajări moderne au provocat distrugerii masive în această parte a construcției (cum ar fi construirea unui zid pe direcția N - S de către CAP Jupa, la 1 m spre vest, zidul median al casei antice care a distrus stratigrafia, alături de alte anexe).

La 3,25 m V de zidul median antic a fost identificat pragul intrării în clădire realizat din cărămidă prinsă în mortar cu o lățime de 1,75 m. cu un bloc median din calcar pentru fixarea porții.

La nivelul porții de intrare în clădire, după îndepărtarea stratului de dărâmtură aferent format din țigle, olane, a fost descoperit la adâncimea de 0,70 m un fragment de cuptor pentru încălzirea metalului, executat din fragmente de cărămidă de 12 x 12 cm tencuit pe din afară, podeaua instalației era din lut ars la roșu. În apropiere, au apărut bucățile de metal topit, fragmente de creuzete etc. Întregul atelier era așezat pe o podea din lut bătut, care era întins pe un rând din piatră de râu, ceea ce sugera faptul că spațiul respectiv acoperit. Cuptorul a apărut la 0,90 m de N de la pragul intrării. El se datează pe baza contextului stratigrafic în secolul al III-lea, spre ultimele decenii ale secolului.

O nouă casetă 2/2007 a fost trasată la N de prima, pentru identificarea spațiilor locuite din clădire (6,00 x 6,00 m). La 0,70 m de la nivelul actual al solului au fost descoperite în această casetă urmele unui pavaj din cărămidă fixat în mortar. El se păstrează parțial pe una din cărămizi ștampila MA.SY. În bună măsură pavajul a fost distrus de zidul modern al CAP.

Săpăturile în acest sector, nu au putut atinge decât adâncimea de 1,20 m, datorită timpului scurt de desfășurare a lucrărilor. În anul 2007 nu a fost dezvelit colțul de SV al casei. Ca atare, la V de caseta 1/2007 a fost trasată o nouă casetă 1/2008 (4,00 x 8,00 m) pentru delimitarea spațiului locuit.

În anul 2008, s-a reușit stabilirea lățimii celui de al doilea tronson al casei, care avea 8,00 m, cu un zid de incintă pe latura de V de 0,85 m. Clădirea XI avea în astfel 14 m lățime în interior. S-au continuat, cercetările în primele două casete din anul 2007 ajungându-se la solul viu.

Din punct de vedere stratigrafic s-a confirmat același context ca și în anul 2006.

Astfel: 1./ 0-0,25 m apare un strat de humus actual; 2./ 0,25-0,75 m depunere antică formată dintr-un strat de țigle, olane, ceramică romană sporadică; 3./ 0,75-1,15 m nivel antic caracteristic pentru secolul III, cu o podea de lut ars; 4./ 0,75-0,95 strat de nivelare din lut; 5./ 0,95- 1,15 m podea de mortar urmate de mai multe straturi de lemn ars; 2,50-2,75 m primul nivel de locuire antică; 2,75-3,00 m un nivel de concrețiuni feroase cu lut de culoare albăstrui.

În plus, am menționa, că în caseta 2 /2007 s-au conturat urmele unei barăci din lemn prin amprenta bănelor cu dimensiunile de 4 x 2,2 5 m, orientată N-S.

Cu ocazia demontării matorului dintre casetele 1 și 2/ 2007 au fost descoperite la un loc 7 monede de bronz (Antoninus Pius, Faustina Senior, Marcus Aurelius Caesar). Materialul arheologic descoperit în anul 2008 constă din ceramică este extrem de puțin și fără o semnificație anume.

În fața intrării în clădire amplasată pe latura de S a fost identificat în profil amprenta unui drum antic orientat N - S lat de 6 m cu rigole de 0,60 m lățime. El apare la adâncimea de 1,15 m și a fost construit din mai multe straturi de pietriș masiv, piatră de râu și deasupra cu un strat de nisip.

Importanța cercetărilor din anul 2008 constă în stabilirea unor noi repere cronologice pentru primei etapă construită din piatră a clădirii pe de o parte, databilă la mijlocul secolului II p.Chr., dar și prin stabilirea primei fază de lemn clar conturată la adâncimea de 3 m sub forma unei barăci, pe de altă parte. Spre deosebire de anii trecuți materialul arheologic descoperit este extrem de puțin.

Note:

1. Vom include în acest raport și pe cel din anul 2007, întrucât din motive independente de voința noastră el nu a apărut în Cronica pe anul 2007.

Zusammenfassung:

In die Jahren 2007/2008, die Archäologische Forschungen in Tibiscum, haben weiter durch mehrere Kassetten das Haus XI vom Militärvicus geforscht: zwei in 2007, und eine in Jahre 2008. Es wurde festgestellt die Breite des Hauses von 14,00 m (also das Haus XI hatte folgende innere Dimensionen: 25,50 x 14 m). Es wurden zwei Holzetappen und andere 3 aus Stein festgestellt. Die erste aus Holz ist in die Zeit Trajans, und die erste aus Stein in die Antoninus Pius datiert. In die Kasette 1/2007 wurde eine kleines Werkstatt für Metallverarbeitung, mit Offen und Halbfabrikanten entdeckt. Die Datierung ist im 3. Jhd gegen zweite Mitte gesichert.

42. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea [Orgame/Argamum]

Punct: Capul Dolojman

Cod sit: 160653.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 124/2008

Colectiv: Mihaela Mănucu-Adameșteanu – responsabil, Monica Mărgineanu Cârstoiu (IAB), Florin Topoleanu, George Costea, Vera Rusu (ICEM Tulcea), Vasilica Lungu (ISSEE București), Alexandre Baralis (Institut Français d'Etudes Anatoliennes, Istanbul), Philippe Charlier (Ecole Pratique de Hautes Etudes -4ème Section, Sorbonne), Jérémy Clément (Universitatea Lyon II), masteranzii Alina Mușat, Alexandra Dolea, Daniela Zaiț (FIB), studenți: Oana Matei (FIB), Violeta Dobrescu, Florentina Crăcană, Ionuț Coropceanu (UDJ Galați)

Potrivit planului multianual de cercetare arheologică "Orașul greco-roman Orgame/Argamum și teritoriul său", pentru campania anului 2008 au fost fixate următoarele obiective: 1. sectorul incintă greacă: identificarea vestigiilor fortificației grecești pe latura de V a nucleului de locuire și verificarea stratigrafiei din acest sector; 2. sectorul central: verificarea relațiilor stratigrafice și a etapelor constructive din zona centrală a orașului romano-bizantin, în fața bazilicii 2, prin înlăturarea matorilor arheologici dintre casetele executate în anii anteriori; 3. necropola tumulară greacă: identificarea unor noi amenajări funerare, care să completeze cronologia necropolei cu intervalele cuprinse între a doua jumătate a sec. VI – sec. V și sec. II – I a.Chr.; 4. completarea înregistrărilor de arhitectură în sectoarele incinta greacă și central; 5. continuarea activităților de conservare primară a unor vestigii.

Rezultatele cercetării vor fi expuse separat, pentru sectoarele incinta greacă și necropola tumulară. Responsabilul de sector pentru sectorul central nu a prezentat nici o documentație preliminară, până la data elaborării și predării prezentului raport (*n.red. – vezi infra raportul pentru sectorul central, predat la cImeC*)

Sectorul incinta greacă (SIG)

Mihaela Mănucu-Adameșteanu, Monica Mărgineanu Cârstoiu

Săpătura arheologică din anul 2008 a urmărit identificarea vestigiilor fortificației grecești pe latura de V a așezării, care nu mai fusese investigată anterior. În acest scop a fost ales un amplasament situat în apropierea limitei de NE a Capului Dolojman și oarecum de-a lungul falezii înalte, unde s-a trasat o secțiune – SIG V.08 (206 x 2 m). Amploarea săpăturii s-a datorat și unor scopuri subsidiare: verificarea stratigrafiei locuirii în această zonă și obținerea de clarificări în legătură cu datarea, rolul și tehnicile de edificare a "valurilor de pământ" (în număr de trei) care, urmând un traseu N - S, separă orașul antic de zona înconjurătoare.

Secțiunea SIG V.08, orientată 110° ESE - 310° VNV, a fost amplasată perpendicular pe curtea zidului de apărare al cetății romano-bizantine, la S (cca 9 m) de ultimul turn al acesteia, păstrat pe frontul de vest, înainte de ruptura zidului la linia falezii. Adâncimea medie până la care s-a săpat a fost de cca 1

m, cu excepția a două zone situate la extremitățile sondajului, unde au fost atinse adâncimi de cca 3,00 m față de nivelul de călcare actual. Demn de semnalat este, totodată, faptul că între diferite părți ale sondajului s-au înregistrat diferențe de nivel de cca 2 m, raportate la nivelul actual al solului, fapt ce a generat în săpătură, diferențe de altitudine accentuate (aprox. 5 m).

Principalele rezultate ale campaniei 2008 pot rezuma după cum urmează:

Stratigrafia zonei: în general, lipsesc urmele de ocupare pe toată suprafața secțiunii, cu excepția zonelor în care se înregistrează structuri construite (ziduri de apărare, valuri). Pe suprafața și direcția investigate, masivul de calcar se prezintă oarecum nivelat spre orizontală, fiind suprapus de un strat subțire (0,23-0,35 m) de sol natural de culoare brun roșcată și structură compactă. Deasupra acestuia și imediat sub vegetalul actual (gros de 0,05-0,15 m), se află un sol de acumulare, cu o grosime cuprinsă între 0,30-0,70 m, în care apar sporadice fragmente ceramice din toate epocile (Hallstatt, greacă, preponderent romano-bizantină), fragmente de țigle și cărămizi romane și pietre de construcție. În acest strat, la cca 75 m V de zidul de incintă romano-bizantin, au fost identificate resturile unei construcții (tronson de zid, cu lungimea de 2,00 m și lățimea de 0,65 m, păstrat la nivelul fundației) ce ar putea fi datată în sec. VI p.Chr., judecând după fragmentele ceramice risipite în strat.

Deși nu a fost epuizată, stratigrafia de lângă zidul de incintă romano-bizantin, la exterior, pare să înregistreze, în porțiunea explorată, un singur moment din existența acestei opere defensive: cel al ieșirii ei din funcție, marcat printr-o acumulare dezordonată (cca 2 m înălțime) de dărâmură de piatră de mari dimensiuni (blocuri fasonate și nefasonate, provenind atât din parament, cât și din emplecton), cărămizi și mortar, distribuită în fața zidului pe o distanță de cca 12 m. Situația cu precizie în timp a acestui eveniment reclamă verificări suplimentare prin săpătură și coroborarea observațiilor din toate punctele în care a fost degajată incinta romano-bizantină.

Secțiunea SIG V.08 a interceptat cele trei anomalii ale microreliefului, vizibile sub formă de val cu orientare aprox. N - S, situate între m. 16-19, 38-41 și, respectiv, 187-192 față de zidul de apărare romano-bizantin; toate cele trei structuri par a fi însoțite, pe latura de vest, de șanțuri cu aceeași orientare. Ca mod de realizare, primele două, mai apropiate de cetate, par să fi rezultat prin simpla acumulare a terenului excavat la V de ele, prezentându-se ca masive dezordonate de bolovani de piatră de calcar nefasonați, așchii și pulberi din același material și infiltrări de pământ. În legătură cu data ridicării lor, singurele indicii sunt rarele fragmente ceramice găsite în pământul de la poalele lor și din umplutura șanțurilor adiacente, care sugerează, pentru încheierea eventualei lor misiuni defensive, sec. VI p.Chr.

Șanțul aflat la est de valul 1 (între acesta și fortificația romano-bizantină) pare săpat în trepte, de la nivelul masivului de calcar, aflat la -0,35 m față de nivelul de călcare actual, până la adâncimea de 1,50-1,70 m, unde se evidențiază o suprafață de rocă aproape orizontalizată, cu lățimea de cca 1,50 m; la est de aceasta excavația în rocă se adâncește până la 2,20-2,90 m, marginile șanțului căpătând o formă mai puțin regulată. Forma sub care se prezintă excavația în stâncă în acest punct este susceptibilă de a fi interpretată ca amprentă (negativ) a zidului de apărare din sec. IV-III a.Chr., demantelat probabil complet cu ocazia construirii incintei romano-bizantine, de care îl despart cca 18 m. Situații asemănătoare au mai fost înregistrate și pe frontul sudic al zidului de apărare grec, cu prilejul săpăturilor din anii 1999-2000 și 2006-2007. Sporadicele fragmente ceramice

găsite în umplutura șanțului sunt în exclusivitate romano-bizantine (sec. VI p.Chr.) și indică momentul dezafectării totale a fortificației grecești.

Peste umplutura șanțului descris anterior a fost surprinsă parțial o construcție constând într-un culoar cu pereții placați cu piatră legată cu pământ și nivelul de călcare amenajat cu dale masive de calcar. Poziția stratigrafică și amplasarea în teren sugerează că ne-am afla în fața unei amenajări post-antice, atribuibilă cu mai mare probabilitate sec. XX, judecând și după cele câteva fragmente de faianță albă, o piesă de bronz filetată și cele câteva gloanțe și tuburi de cartușe găsite în interiorul culoarului și pe dalaj.

În ceea ce privește valul 3, cel mai depărtat de zidul de apărare romano-bizantin (cca 190 m) și cel mai vizibil la nivelul microreliefului actual (lățimea la bază cca 22 m, altitudinea naturală 31,97 m, înălțimea păstrată față de nivelul stâncii native cca 2,80 m), observațiile prilejuite de explorarea impun continuarea cercetării, pentru determinarea fazelor constructive și a rolului său în diverse etape ale locuirii. S-a putut observa înălțarea lui ca val din piatră, foarte probabil, realizat inițial prin săparea unui șanț adiacent spre vest. Construcția sa pare însă mai elaborată, pe partea dinspre interiorul spațiului delimitat prezentând, în secțiune, straturi succesive și de consistență diferită, din piatră și pământ. În miezul "valului" s-au identificat resturile unei amenajări din piatră de dimensiuni monumentale, sumar fasonată, zăcând în poziție secundară într-o groapă ce pare să pornească de sub vegetalul actual. În privința cronologiei, nu dispunem decât de mărturia câtorva fragmente ceramice preistorice (sfârșitul epocii bronzului sau Hallstatt timpuriu) recoltate dintr-unul dintre straturile care formează "valul" și care nu oferă decât un *terminus post quem* pentru construirea lui [Mihaela Mănușu-Adameșteanu].

Necropola tumulară greacă (NT)

Vasilica Lungu

Săpătura din 2008 a avut ca obiectiv identificarea unor noi morminte și amenajări funerare, databile în perioade încă neatestate în necropola Orgamei (a doua jumătate a sec. VI a.Chr., sec. V a.Chr., sec. II-I a.Chr.). Pentru aceasta, au fost efectuate mai multe secțiuni de control:

Secțiunea S1.vest 08 (10 x 2 m) a fost deschisă la 60 m V de centrul mormântului TI88, cercetat parțial în 1988. La adâncimea de 0,60/0,80 m a fost atins pământul viu fără a fi fost identificate morminte sau alte amenajări; până la -0,40 m au fost adunate fragmente de amfore de Thasos și de Chios (sec. IV a.Chr.), rulate de arăturile practicate ani la rând în zonă.

Secțiunea SIw08 (10 x 1 m) a fost deschisă pentru a verifica o zonă de pe platoul de N, la 320 m V de Heroon, marcată prin fragmente ceramice. Stratul de pământ săpat nu a fost mai gros de 0,10/0,18 m, oprindu-se pe nivelul stâncii. Din pământul degajat au fost recoltate câteva fragmente de amfore de Thasos.

Secțiunea SIw08 (10 x 1 m). Săpătura, amplasată la 10 m N de SIw08, a atins adâncimea de 0,15, fără a fi epuizat depunerile. Cercetarea va continua în anul 2009.

Tumul TS07. A fost reluată cercetarea, începută în anul 2007. În vederea degajării complete a amenajărilor funerare, în 2008 s-au deschis 3 noi casete (respectiv una de 5 x 3,5 m și două de 5 x 5 m), realizându-se decopertarea totală a mormântului principal amplasat în centrul unei zone cu diametrul de aproximativ 10 m, protejate de un ring de pietre mari, nefasonate. În zona centrală s-a atins adâncimea de 0,72 m, la nivelul stâncii, fără a se descoperi resturi umane. În schimb, la nivelul pietrelor din ring, au fost recuperate fragmentele mai multor vase de ofrandă,

sparte și împrăștiate printre pietre. Printre acestea pot fi identificate un kantharos elenistic de tip West Slope, o lekane cu decor incizat pe buză, un fish-plate, o oinochoe elenistică cu firnis negru și bazin canelat de la începutul sec. III a.Chr. și mai multe fragmente de amfore grecești, în special de Thasos, printre care și o ștampilă. Absența resturilor umane sugerează prezența unui cenotaf. Latura de V a ringului de piatră al acestui mormânt suprapunea parțial ringul unui mormânt mai vechi, degajat complet și marcat ca TS07m5. Acesta era, de asemenea, protejat de un ring de pietre mai mici decât cele din mormântul principal. Din centrul suprafeței protejate au fost recoltate, la 0,30 m adâncime, foarte puține resturi de oase arse și de cărbuni de lemn ars, câteva fragmente dintr-un lekythos elenistic, dintr-o cană elenistică, iar de pe laturile ringului mai multe fragmente de amfore aduse ca ofrandă la mormânt și două fragmente dintr-o farfurie de pește.

În apropierea TS07, spre E, au fost deschise două noi casete (C7.08, C8.08; ambele de 6 x 4 m) pe direcția E-V și o secțiune N-S (S8.08). S-au atins adâncimi diferite, cuprinse între 0,20 și 0,40 m. La -0,20 m a fost identificat un mormânt (sec. IV a.Chr.), distrus în proporție de 80% de arături. Printre fragmentele ceramice, recuperate într-o cantitate destul de importantă, se remarcă: o cană elenistică, un fish-plate cu angobă roșie, un kantharos cu firnis negru, o amforă de Chios și alta de Thasos, cu ștampila lui Telephanes.

Tumulul Td08. Pe platoul de N al Capului Doljman am început investigarea unui mormânt marcat în suprafață de o cuvertură de pietre mărunte. Au fost deschise 4 casete cu laturile de 3 x 3 m, care au fost săpate până la adâncimea de 0,60 m pe centru, fără a se găsi mormântul central. Absența resturilor funerare poate indica un cenotaf.

Secțiunea S1nord07. S-a continuat degajarea acestei secțiuni (30 x 1 m), amplasată în 2007 în apropierea TB95. S-a săpat până la nivelul stâncii, care a fost atins la adâncimea de 1,10 m în capătul sudic și de 0,50 m în capătul nordic. Cercetarea acestui perimetru sugerează că de aici s-a extras piatra folosită la construirea ringurilor mormintelor din apropiere, degajate în anii precedenți, în special a celor aflate în conexiune cu tumulul TB95.

Secțiunea S1sud 08. Amplasarea acestei secțiuni s-a făcut în raport de situația de la suprafața terenului, marcată de pietre aranjate în structura unui zid și de câteva fragmente ceramice identificate la suprafața terenului, în special panse de amfore grecești și romane. Pentru verificarea zonei, s-a deschis o secțiune cu dimensiunile de 8 x 1,5 m pe direcția N-S. Încă de la curățarea superficială a terenului, în extremitatea de N a secțiunii a apărut un segment de zid cu grosimea de 0,62 m, orientat aproximativ E-V. La 3,90 m spre S a apărut un alt segment de zid, paralel cu primul. Între cele două tronsoane de zid s-a observat o concentrare masivă de pietre și țigle, rezultate din dărâmarea unei construcții. Aceste elemente aparțin probabil unei locuințe al cărei nivel a fost identificat la -0,30 lângă zidul de N și la -0,45 m spre centrul zonei dintre cele două ziduri. Zidul de N, mai bine conservat, este format în partea superioară din 3 asize de plăci de calcar, uneori fasonate pe latura exterioară, cu grosimea de 0,04 m și 4 asize de pietre mai groase (0,15 - 0,18 m), care fac parte din fundație. Înălțimea maximă păstrată a zidului este de 0,67 m, din care aproximativ 0,30 din elevație și 0,37 m din fundație. Baza acestui zid a fost reperată la adâncimea de -0,48 m, adâncimea totală a secțiunii coborând până la 0,67 m. Fundația zidului nu are mai mult de 0,28-0,30 m, stratul de dărâmătură, destul de masiv, distribuindu-se pe o suprafață ce marchează nivelul de călcare de o parte și de alta a zidului. Se remarcă prezența

abundentă a țiglelor de acoperiș precum și cantitatea, nu foarte mare, de material ceramic din inventarul locuinței, în special amfore romane târzii (LR2) și vase de bucătărie. Câteva fragmente mici din vase de sticlă și altele din metal, provenind probabil de la încuietorea unei uși montate pe latura de S, completează inventarul acestei locuințe incomplet degajate [Vasilica Lungu].

În ambele sectoare, inventarul mobil rezultat din săpături, constând în fragmente ceramice preistorice, grecești și romano-bizantine, cărămizi și țigle romane, a fost spălat pe șantier și este depus la sediul IAB unde va prelucrat (marcat, fotografiat, desenat, eventual întregit).

Obiectivele cercetărilor viitoare (2009) în cele două sectoare vor fi: pe latura de vest: degajarea completă a curții zidului de incintă romano-bizantin, determinarea funcției, tehnicii de realizare și a cronologiei valului 3, degajarea celor două complexe artisanale (cuptoare) identificate pe latura de S, în cadrul sectorului incinta greacă; identificarea și degajarea unor complexe funerare din sec. VI-V și II-I a.Chr., completarea observațiilor de teren și a analizei tipologice a complexelor funerare cu studii antropologice și paleopatologice pe materialul osos recuperat din morminte, în sectorul necropolei tumulare grecești.

După epuizarea cercetării, în sectorul incintei grecești va fi necesară conservarea și protejare *in situ* a tronsoanelor de fortificații și a instalațiilor artisanale degajate, în vederea punerii în valoare; aceleași măsuri se impun și în cazul vestigiilor degajate în necropola tumulară greacă, unde prin conservarea corespunzătoare a complexelor funerare ar putea fi pusă în valoare organizarea specifică a spațiului funerar, care singularizează Orgame printre alte centre grecești pontice. Este imperios necesară asumarea de către autoritățile locale a semnalizării și marcării sitului, conform OMCC 2237/2004, pentru a opri distrugerile antropogene în curs, inclusiv prin excavații clandestine și rapt de bunuri cu potențială valoare de patrimoniu [Mihaela Mănușu-Adameșteanu].

Bibliografie:

- M. Mănușu-Adameșteanu *et al.*, CCA 2008, 173-177;
M. Mănușu-Adameșteanu, *Orgame/Argamum. II. Ceramica arhaică*, București, Ed. AGIR, 2008;
V. Lungu, *Nécropoles grecques du Pont Gauche: Istros, Orgamé, Tomis, Callatis*, în D. V. Grammenos, E. K. Petropoulos (eds.), *Ancient Greek Colonies in the Black Sea 2*, BAR International series 1675 (I), 2007, 337-382;
M. Mănușu-Adameșteanu (ed.), *Orgame/Argamum. Suppl. 1. A la recherche d'une colonie*, Actes du colloque international, 3-5 oct. 2005, Ed. AGIR, București, 2006;
M. Mănușu-Adameșteanu (ed.), *Orgame/Argamum. I.*, București, 2005;
M. Mănușu-Adameșteanu, *Orgamé*, în Grammenos D.V., Petropoulos E.K. (eds.), *Ancient colonies in the Black Sea*, Thessaloniki, 2003, 341-388.

Résumé:

En 2008, la campagne de fouilles archéologiques à Orgamé/Argamum s'est déroulée dans les secteurs de l'enceinte et de la nécropole tumulaire grecques. Dans le secteur central on a effectué seulement des travaux de conservation des vestiges, associés au dégagement complet de quelques structures édifiées, explorées auparavant. Également, on a complété les plans et les sections d'architecture, destinées

à l'étude du développement urbanistique d'Orgamè/Argamum aux époques grecque et romaine.

Dans le secteur de l'enceinte grecque on a procédé à l'exploration du côté ouest de l'habitat, dont on ne connaissait jusqu'à présent que l'apparence de la morphologie actuelle du terrain, montrant trois vallums successifs, situés à distances variables par rapport au mur de défense de la ville romaine tardive. La section de contrôle SIG V.08 (206 x 2 m), orientée 110° ESE - 310° VNV, a entièrement coupé les dépôts superposant le sol vierge et a mis en vue une stratigraphie simple, manquant presque totalement de marques d'occupation organisée de l'espace. On a pu observer que deux des trois vallums, les plus proches par rapport à la muraille de défense romaine tardive, ne sont que des empierrages, résultats de l'accumulation de matériel rocheux excavé des deux retranchements qui les accompagnent, du côté ouest. Entre l'enceinte romaine tardive et le premier vallum (Q. 9-10) on a identifié une tranchée orientée NS, creusée dans le roc jusqu'à une profondeur de 2,90 m par rapport au niveau actuel du sol, susceptible d'être interprétée comme empreinte (en négatif) de la muraille de défense grecque (IV-IIIe s. av. J.-C.). La construction du troisième vallum apparaît plus élaborée, combinant l'empierrement à la disposition de couches successives de terre battue, dont quelque inclut des tessons préhistoriques (Âge du bronze, Premier Age du fer). Les seules traces d'habitat identifiées entre l'enceinte romaine tardive et le troisième vallum sont un tronçon de mur en pierres (épaisseur 0,65 m), conservé au niveau des fondations, et des fragments céramiques isolés, la plupart provenant d'amphores du VIe s. apr. J.-C. et de tuiles (Mihaela Mănușu-Adameșteanu).

Dans la nécropole grecque les fouilles ont porté sur plusieurs zones distinctes, de la dans le but d'en vérifier la stratigraphie horizontale. Parmi les résultats on peut mentionner l'achèvement des investigations d'un nouvel ensemble familial d'époque hellénistique (TS07), formé de 4 tombes, dont la principale correspond à un cénotaphe. À l'est de cet ensemble, une nouvelle zone de tombes du IVe s. av. J.-C. a été identifiée, présentant des caractéristiques de construction déjà observées dans la nécropole d'Orgamè. Malheureusement, la précarité de leur état de conservation, causée par les labours répétés pratiqués dans la zone, nous empêche d'en tirer toutes les informations espérées. Les fragments des divers vases céramiques récupérés suggèrent la pratique d'offrandes consistant en cruches, amphores, canthares ou fish-plates.

La section S1.sud 08, ouverte vers le sud du plateau ouest, a conduit à la découverte d'une maison d'époque romaine tardive, qui a été fouillée partiellement. L'inventaire comprend plusieurs fragments d'amphores de transport (LR2), de vases de cuisine, d'un vase à servir et de quelques fragments d'un système de fermeture de porte en fer (Vasilica Lungu).

Sector central – Basilica II

Florin Topoleanu, George Costea, Vera Tudorache

În cadrul Sectorului central - Basilica II, în campania desfășurată în perioada august – septembrie 2008 au fost urmărite două direcții principale. S-a avut în vedere în primul rând conservarea și restaurarea monumentelor cercetate în campaniile anterioare. Apoi au fost eliminați martorii dintre casele E1-8 și F1-8, realizându-se, astfel, o completare a informațiilor arheologice, urmărind totodată punerea în valoare și introducerea în circuitul turistic a patrimoniului arheologic.

În campania din acest an s-a realizat și consolidarea absidei Basilicii II urmărindu-se înregistrarea stratigrafiei prin

curățarea terenului până la stâncă, în zona dintre cele două abside și în exteriorul acestora spre N.

Eliminarea martorilor a fost impusă și de erodarea și prăbușirea acestora în timp, astfel că la începutul campaniei, grosimea acestora era de 0,40 - 0,70 m. Ca urmare s-a trecut la demontarea martorilor dintre casele E6, E7, E8 și F7. În urma îndepărtării martorilor de N, E, V și parțial cel de S din caseta E7, s-a pus în evidență un nou edificiu (menționat în rapoartele anterioare) care a fost denumit convențional E 7. Din noul edificiu am identificat o încăpăre cu dimensiunile aproximative de 7 x 4 m, la care se adaugă o altă construcție de forma unui patulater, menționată în rapoartele mai vechi, sub numele de *coridor*. Fără ca cercetarea să fie finalizată putem semnală în stadiul actual al cercetării cel puțin două etape de funcționare pentru noul edificiu.

Materialul arheologic recoltat în această campanie constă din ceramică (fragmente de amforă, toarte, funduri, platouri – sec. V-VI p.Chr.), obiecte din metal (cuie, în special), sticlă și câteva fragmente de opaițe. Atrage atenția prezența unui vas tip *ampulla* în stare perfectă de conservare. Vasul, de culoare gri deschis, are o singură parte decorată cu motive în cercuri concentrice, umplute cu onduleuri incizate. În zona de maximă bombare, a fost decorat prin incizie cu un cerc întrerupt.

43. Luncavița, com. Luncavița, jud. Tulcea

Punct: Cetățuia

Cod sit: 160699.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 129/2008

Colectiv: Cristian Micu – responsabil, Florian Mihail, Sorin Ailincăi, Aurel Stănică (ICEM Tulcea), M. Maille (ASPAA Aveyron), L. Carozza (UMR 5602 Geode, Franța), Felicia Monah (IA Iași), Adrian Bălășescu, Valentin Radu, Constantin Haită, Gabriel Sandu (MNIR-CNCP), Mihai Florea (MNIR), C. Ștefan (doctorand IAB)

Obiectivele stabilite de echipa de cercetare pentru campania 2008 au fost următoarele:

- realizarea unui set de fotografii aeriene pentru microzona Luncavița;
- realizarea unor cercetări geo-radar în punctul „Cetățuia”;
- continuarea cercetărilor pe suprafața SI din așezarea-tell;
- continuarea cercetărilor în zona șanțului eneolitic aflat la V de așezarea-tell;
- inițierea unui program de formare în domeniul industriei materiilor dure animale pentru specialiști din cadrul ICEM Tulcea și MJ Ialomița
- obținerea unor eșantioane destinate studiilor de paleomediul în cadrul microzonei Luncavița.

Realizarea fotografiilor aeriene din acest an este în directă legătură cu obiectivele generale ale programului de cercetare de la Luncavița, structurate pe ideea studierii unei microzone bine definită din punct de vedere al caracteristicilor sale fizico-geografice. Analiza setului de fotografii rezultate ar permite identificarea unor detalii ce privesc topografia zonelor aflate în preajma siturilor arheologice descoperite în microzona Luncavița. Fotografiile aeriene au fost realizate în cadrul programului STRATEG (*Strategii defensive și politice transfrontaliere. Integrarea spațiului Dunării de Jos în civilizația romană*), cu sprijinul domnului William S. Hanson (Professor of

Roman Archaeology, University of Glasgow, Department of Archaeology) și Dr. Ioana Oltean (University of Exeter, UK). În final, s-au arhivat 22 de fotografii ce acoperă o suprafață de aproximativ 11,5 km² din microzona avută în vedere. Interpretarea și prelucrarea (georeferențierea) fotografiilor sunt în curs de finalizare.

Cercetările geo-radar din acest an se desfășoară în cadrul proiectului *Cercetări arheologice și prospecțiuni prin mijloace optoelectronice CARPO*, realizat în colaborare cu Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Optoelectronică București, Muzeul Național de Istorie a României București și Muzeul Județean Ialomița, în perioada 2007-2009. Obiectivul specific campaniei 2008 de la Luncavița este acela de identificare și definire, cu ajutorul unei tehnologii moderne, a spațiilor din afara așezării-*tell* din punctul „Cetățuia” transformate prin acțiunea factorilor antropici la nivelul perioadei eneolitice. În acest context, a fost aleasă o suprafață-test aflată pe partea dreaptă a Văii Largi, la aproximativ 300 m sudE de *tell*. Într-o primă fază, terenul avut în vedere a fost curățat cu ajutorul unei motocositori, pentru a obține o suprafață care să permită amplasarea grilei specifice și deplasarea dispozitivului geo-radar. Cu ajutorul stației totale au fost amplasate în spațiu, în raport de coordonatele fixate în campaniile anterioare, suprafețele destinate cercetării. Poziția și dimensiunile acestora (suprafețele S1 50 × 6 m, S2 25 × 8 m, S3 25 × 10 m, S4 35 × 25 m și S5 87,5 × 1 m) au fost determinate de caracteristicile terenului și de nevoia acoperirii unei zone cât mai mari. Până în momentul redactării acestui raport, datorită condițiilor specifice din teren, au fost cercetați 1712,5 m² din totalul de 2500 m² stabiliți pentru acest an. Rezultatele finale vor fi aduse la cunoștință în perioada următoare;

În cadrul suprafeței SI, cercetările din acest an au avut în vedere situațiile identificate în sectoarele 4, 5, 10 și 11. Luându-se în considerare observațiile făcute la sfârșitul campaniei trecute împreună cu specialistul sedimentolog, a fost cercetată într-o primă fază US 1864, considerată în acel moment un nivel ocupațional exterior locuințelor nr. 6 (în continuare L6) și nr. 8 (în continuare L8). În urma epuizării sedimentului corespunzător s-a putut observa că acesta s-a acumulat într-o fază ulterioară distrugerii Locuinței nr. 8 (US 1858), pe care o suprapune. Suprafața acesteia din urmă este mult mai mare decât s-a considerat anterior, regăsindu-se pe cea mai mare parte a sectoarelor 4 și 5, precum și pe o bună parte din sectoarele 10 și 11. Remarcăm în acest context prezența unui complex de vase în apropierea vetrei complexului de locuire (zona de V a locuinței), puternic afectat de prăbușirea pereților. În acest punct au fost observate puține fragmente de chirpici arși, aceștia având o structură friabilă, omogenă, compactă. Limita vestică a fragmentelor de chirpici arși pare să se fi oprit pe linia țărșurilor L1-L3. Tot în această campanie a continuat cercetarea vetrei L8 (cpl. 43), mai precis a primei faze de utilizare (în ordine cronologică), formată din partea activă și nivelul de amenajare în a cărei structură au fost incluse fragmente de piatră de mici dimensiuni (US 2169), afectate ca urmare a folosirii complexului. Finalizarea cercetării US 2060 din sectorul 5 a permis stabilirea suprafeței reale a L9 în spațiul menționat. În această campanie au fost cercetate nivelurile de locuire și de construcție ale complexului. Pe primul dintre acestea a fost înregistrat un vas fragmentar în asociere cu resturi rezultate din prelucrarea unor coarne de cerb. Podeaua L9 se prezintă ca un sediment albicios, dur, puternic afectat de galeriile săpate de animale. În zona exterioară L8 și L9, spre E, a fost identificată și cercetată o asociere de fragmente de chirpici puternic incendiați, partea superioară a unui vas de mari dimensiuni,

oase de mamifere și coarne de cerb cu urme de prelucrare. Nu excludem posibilitatea ca această asociere să aparțină unui complex (locuință?) în care să fie incluse și descoperiri similare făcute în campaniile precedente;

În această campanie a continuat cercetarea șanțului eneolitic aflat la V de așezarea-*tell*, atenția noastră concentrându-se asupra unor sectoare din suprafața SV. Spre deosebire de ceea ce a fost înregistrat în campaniile anterioare, se poate remarca prezența încă din stratul vegetal a unei cantități mai mari de fragmente ceramice atribuite culturii Gumelnița, faza A2, alături de care au apărut pietre de mici dimensiuni, câteva așchii de silex și un mic fragment de piatră rezultat din perforarea unei unelte. În partea superioară a umpluturii șanțului se regăsesc mici fragmente de chirpici arși. Acesta pare să-i păstreze aceeași orientare.

Trebuie precizat că la încheierea campaniei, suprafețele cercetate din așezarea-*tell* și din suprafața SV au fost acoperite cu o folie de plastic pentru protejarea stratului cultural. Peste aceasta a fost depus un strat de pământ de aproximativ 0,20 m.

Echipa româno-franceză, formată din Florian Mihail (ICEM Tulcea), Cătălina Cernea (MJ Ialomița) și Noelle Provenzano (UMR 5140 Lattes, Franța) a început studiul materialului arheologic reprezentând IMDA. Trebuie subliniat că pentru membrii echipei române a fost un moment de debut în acest domeniu, misiunea cercetătoarei din Franța având și un caracter didactic, urmărindu-se pregătirea unor specialiști IMDA în România. Pe toată durata misiunii s-a încercat îmbinarea pregătirii teoretice cu aplicațiile practice. În perioada următoare se vor organiza, cu sprijinul colegilor francezi, stagii de specializare a specialiștilor români în Franța;

În perioada 15-22 august s-a desfășurat misiunea domnilor Jean-Michel Carozza (Universitatea Strasbourg) și Laurent Carozza (UMR 5602 Geode), ce a avut drept obiectiv obținerea unor eșantioane – prelevate din zona mlăștinoasă aflată la N de *tell* – destinate studiilor de paleomediu în cadrul microzonei Luncavița.

În perioada cercetărilor din acest an a fost organizată misiunea domnilor Laurent Carozza (UMR 5602 Geode) și Jean-Michel Carozza (Universitatea Strasbourg), desfășurată în cadrul proiectului *Du Néolithique à l'Âge du Bronze: convergences et dissemblances des processus de transformation des sociétés*, programul *Brâncuși*. Cele două echipe angrenate în proiect au decis continuarea cooperării în domeniul cercetării siturilor neolitice din nordul Dobrogei, într-un nou proiect, o atenție deosebită fiind acordată microzonei Luncavița. În acest context va fi abordată problema evoluției comunităților umane din zonă în contextul transformărilor sesizate la nivelul mediului.

Abstract:

The purposes established by the excavation team for the 2008 campaign were:

- the achievement of a aerial photos set for the Luncavița microzone;
- the execution of geo-radar investigations in the „Cetățuia” point;
- the carrying on of re-excavations on the surface SI from the *tell*-settlement;
- the carrying on of the excavations in the area of the Aeneolithic ditch situated west from the *tell*-settlement;
- the initiation of a formation program in analysis of bone artefacts for specialists of the Eco-Museum Research Institute of Tulcea and Slobozia County Museum;

- the achievement of samples meant for the environment studies in Luncavița microzone.

44. Malaya Kopanya, raion Vinogradovo, regiunea Transcarpatia, Ucraina

Punct: Gorodiște, Cellenița

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 87/2008

Colectiv: Vjaceslav Kotigorosko – responsabil, Igor Prohnenko (Univ. Ujgorod) Viorel Ciubotă, Robert Gindele, Liviu Marta, Kadas Zoltan (MJ Satu Mare)

Conform acordului de colaborare științifică transfrontalieră dintre MJ Satu Mare și Univ. Ujgorod, au fost efectuate săpături arheologice de-a lungul a mai multor ani în perimetrul complexului dacic. În perioada 2008 expediția arheologică mixtă româno- ucraineană a continuat cercetarea complexului dacic de la Malaya Kopanya. În acest an obiectivul principal a fost continuarea săpăturilor de la Cellenița.

Pe teritoriul cetății au fost practicate trei suprafețe (S XXXVII – XXXIX) cu o suprafață totală de 152 m². În primele două suprafețe au fost descoperite obiecte dacice datate la începutul erei noastre: ceramică dacică modelată cu mâna și la roata olarului, fragmente de piatră de râșnită și două fibule de bronz din sec I p.Chr.

În suprafața XXXIX în stratul de cultură dacic a fost descoperită o locuință rectangulară, adâncită în pământ, cu vatră, databilă în secolele X- XI p.Chr.. S-au mai găsit un număr mare de vase ceramice sparte, caracteristice pentru evul mediu.

În anul 2008 cercetările au fost axate pe locul numit Cellenița (la 200 m spre NV de Grădiște) unde în anul 2007 au fost descoperite 6 morminte de incinerare care demonstrează că în acest punct există un cimitir. În sezonul din anul acesta au fost efectuate pe locul mai sus numit suprafețe care însumate au 1200 m². Au fost descoperite încă 6 morminte, și de asemenea numeroase obiecte care foarte probabil provin din morminte, dar care nu aveau un context funerar clar. Dintre acestea se remarcă 10 spade îndoite ritual, din care 7 de tip celtic și 3 dacice (sica). În afară de aceste au fost descoperite 7 vârfuri de lance și 5 vârfuri de săgeți. Printre obiecte cu caracter militar au fost descoperite mai mulți piteni (dintre aceștia 16 sau păstrat întregi) și 16 psalii, ce reprezintă simbol îngropării cailor.

Alte obiecte descoperite în morminte sunt: 16 cuțite de tip dacic, fragmente de lanțuri din fier și din bronz, diferite inele și verigi, 15 fibule de schemă Latene târziu și 21 de cataramă de centură.

Menționăm că în perimetrul complexului dacic de la Malaya Kopanya pentru prima dată au fost descoperite podoabe din aur. Acestea sunt: fragmente dintr-un torques (total 510 grame) tăiat în bucăți, și de asemenea un mâner de la un pandantiv tip gălețușă și garnituri de la o brățară. Analogiile cunoscute ne permit să spunem că aceste torquesuri au fost confecționate în sec. IV- III a.Chr., erau considerate semnele unui statutului social aparte și se transmiteau din generație în generație. Astfel a fost posibilă descoperirea într-un mormânt datat în sec I a.Chr.

Cantitatea mare a armelor și podoabelor celtice sunt o mărturie a faptului că soldații îngropați aici, mai mult ca sigur au obținut aceste podoabe din aur în perioada expediției acestora împotriva țării scordiscilor în perioada anilor 80-70 a.Chr.

Astfel pe baza materialelor descoperite în anul 2008 la Malaya Kopanya (Setidava?) putem să susținem că grădiștea a fost construită în anii 80- 70 a.Chr. [Vjaceslav Kotigorosko]

Zusammenfassung:

Im Jahre 2008 haben die Archäologen aus Ukraine und Rumänien in der dakischen Befestigung und im Gräberfeld gegraben. In der befestigten Siedlung wurden drei Oberfläche, insgesamt 152 m² erforscht. Neben den dakischen Funden wurde auch ein mittelalterliches Haus entdeckt (X- XI Jahrhundert.).

Im Friedhof wurde eine 1200 m² Oberfläche freigelegt. Davon stammen, neben 6 Brandgräber, auch weitere zerstörte Gräber mit Waffenbeigabe, Fibeln, Schnallen usw. Beachtenswerte sind die Goldfunde: Halsring, Armring, Anhänger.

45. Mangalia, jud. Constanța [Callatis]

Punct: colțul de NV al cetății

Cod sit: 60491.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 47/2008

Colectiv: Mihai Ionescu – responsabil, Nicolae Alexandru, Robert Constantin (MA Mangalia)

Campania de cercetări arheologice sistematice în punctul Colțul de NV al cetății Callatis s-a desfășurat anul acesta în perioada 21 07 2008- 18 08 2008 cu fonduri de la MCC. S-a lucrat cu 6 muncitori zilieri timp de 16 zile și 5 muncitori zilei timp de 5 zile, în total 21 de zile lucratoare. De asemenea, au mai fost evacuate 8 mașini de 30 de tone cu pamantul rezultat din cercetarea arheologică de anul acesta și din cercetări arheologice anterioare.

S-a procedat la continuarea secțiunii S6, de 14 x 3 m, orientată N-S, perpendiculară pe zidul de incintă construit în epoca elenistică, evidențiindu-se următoarele rezultate:

S5: 14 x 3 m

În carourile 1-6 la cca. -1,80 m a fost descoperit paramentul exterior al turnului de V al porții de N a cetății cercată în anii anteriori. Paramentul exterior se păstrează pe două asize din elevație fiind lucrat din blocuri masive de calcar legate cu mortar ce are în componență var și nisip de mare. Latura de V a turnului a fost descoperită pe o lungime de 11,35 m de la adosarea sa incintei elenistice fundația a fost realizată din blochete de calcar nefasonate cu foarte puțin mortar, iar elevația păstrată se retrace prin două krepis, de 0,10 și respectiv 0,20 m. iar tehnica de construcție ne îndreptățește să avansăm ipoteza construirii turnului odată cu poarta de N a cetății, probabil în sec. II p.Chr., în același timp cu refacerea întregii cetăți după 172 p.Chr., prin exactio pecuniae, sub grija guvernatorului consular al Moesiei Inferior, generalul Marcus Valerius Bradua.

Latura de N a turnului a fost distrusă de o intervenție modernă pentru instalarea unei conducte de apă.

Din punct de vedere stratigrafic a fost înregistrat și analizat profilul de V al secțiunii, datorită faptului că în zona turnului s-a realizat o mare groapă de demantelare ce a distrus depunerile arheologice.

S7: 12 x 3 m

Secțiune paralelă cu S6, la 1 m N de aceasta, de 12 x 2 m. Secțiunea nu a putut fi trasată până la zidul de incintă elenistic

datorită fundației unei clădiri moderne ce a distrus incinta elenistică în partea sa de N.

În carourile 2-3, la o adâncime ce variază între -1,70 și -2 m au fost descoperite o serie de blocuri masive de calcar, legate cu mortar ce are în compoziție var și nisip de mare. Este posibil ca acestea să aparțină fie emplectonului laturii de V a turnului, fie suntem în fața unui turn bastion.

La construcția turnului a fost refolosit și un tambur de coloană dorică cu diametrul de cca. 0,90 m; canelurile au dimensiuni între 0,08 și 0,10 m.

În acest context a fost descoperită o monedă romană imperială din bronz ce se află spre identificare la dr. Viorel Petac, căruia îi mulțumim și pe această cale.

În caroul 5 a fost identificată aceeași conductă modernă, descrisă anterior, a cărei groapă a distrus frontul turnului până la fundație. Dealtfel, în carourile 4-5 au fost descoperite o serie de blocuri de parament care, probabil, au aparținut paramentului exterior al turnului, pe latura sa de N și au fost scoase odată cu amplasarea conductei moderne de apă.

În caroul 6, la -2 m, în nivelarea cu loess de culoare roșie a fost descoperit un pinten de zid, lat de 0,90 m, cu orientare SE-NV, realizat din blochete de calcar legate cu pământ. Zidul aparține orizontului elenistic târziu când, dealtfel, au și fost făcute nivelările respective.

A mai fost măsurată distanța dintre cele două turnuri, care este de 21 m, pavajul porții de N a cetății, cu cel puțin trei faze de funcționare aflându-se relativ la mijloc. S-a realizat și o refacere a pavajului în zona blocului de marmură cu inscripție și au fost evidențiate cele două ziduri ce bordau intrarea în cetate, strada având, în aceasta zonă, o lățime considerabilă - 5,85 m, ceea ce demonstrează faptul că nu este vorba doar de o simplă poartă pietonală.

Suntem în fața unuia dintre cele mai importante situri arheologice callatiene a cărui cercetare a dus la descoperirea unui zid de incintă ce a funcționat din epoca elenistică, sec. III a.Chr., până în epoca română timpurie, sec II-III p.Chr.; de asemenea au fost descoperite elemente arhitectonice ce aparțin unui altar de sacrificii datat în sec III a.Chr., pavajul porții de N a cetății ce a funcționat odată cu incinta elenistică sus-amintită, până în sec. II-III p.Chr., fundația turnului de colț ce pare a fi avut inițial o altă funcționalitate, o parte a laturii de V a turnului ce borda poarta la E și o parte din latura de V a incintei romane, probabil incinta reconstruită la ordinul lui Marcus Valerius Bradua prin *ex actio pecuniae* după invazia costobocilor din 170 p.Chr.

Putem concluziona faptul că suntem în fața unui ansamblu arhitectural defensiv format din zidul de incintă pe laturile sale de N și de V, cele două turnuri și poarta de N a cetății ce a funcționat fără întrerupere, cu mai multe refaceri, din epoca elenistică până în epoca română, sec. III p.Chr.

Având în vedere importanța descoperirilor prezentate în acest raport considerăm necesară continuarea cercetărilor pe viitor, în funcție de fonduri, cu sprijinul MCC.

Résumé:

Nous sommes en face d'un des plus importantes sites archéologiques callatiens dont la recherche a mené à la découverte d'un mur d'enceinte qui a fonctionné depuis l'époque hellénistique, III e, siècle avant J. Chr., jusqu'à l'époque romaine II-III siècles après J. Chr. Ont été également découverts des éléments architecturaux qui appartiennent à un autel de sacrifice, III e siècle avant J. Chr. Le pavage de la porte de la forteresse qui a fonctionné avec l'enceinte hellénistique mentionnée ci-dessus, jusqu'aux II-III siècles après J. Chr., la

fondation de la tour de coin qui semble avoir une autre fonctionnalité, la partie Ouest de la tour qui borde la porte à l'Est et la partie Ouest de l'enceinte romaine, probablement reconstruite avec le soin de Marcus Valerius Bradua par *ex actio pecuniae* après l'invasion de costobocques, en 170 p. Chr. Nous pouvons conclure que nous sommes en face d'un ensemble architectural composé du mur de défense sur le bord de Nord et Ouest, les deux tours et la porte de la forteresse qui a fonctionné sans interruption, avec plus de restaurations, depuis l'époque hellénistique jusqu'à époque romaine, III e siècle après J. Chr.

46. Măgura, com. Măgura, jud. Teleorman

Punct: Buduiasca - Boldul lui Moș Ivănuș, TELEOR 003

Cod sit: 153259.03

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 111/2008

Colectiv: Radian R. Andreescu – responsabil (MNIR), Pavel Mirea, Pompilia Zaharia, Ion Torcică, Mădălina Dumitru, Tiberiu Nica (MJ Teleorman), Adrian Bălășescu, Valentin Radu Constantin Haită (MNIR-CNCP), Corneliu Beldiman (UCDC București)

Obiectivele campaniei din anul 2008 au fost: continuarea cercetării specificului locuirilor neolitice din zona de SE a așezării, continuarea studiilor interdisciplinare.

Lucrările s-au desfășurat în același sector ca și în anii 2006-2007, denumit „Boldul lui Moș Ivănuș”, fiind vizată locuirea neolitică (neoliticului timpuriu - grupul cultural Cârcea - Grădinile, Starčevo-Criș I sau Preciș și neoliticului dezvoltat - Dudești).

Au fost practicate 2 secțiuni, S. 51 (4 x 6 m) și S. 52 (5 x 8 m), orientate pe direcția NE-SV. S-a urmărit prin reunirea cu suprafața din 2007, obținerea unei suprafețe mai mari, de 120 m² (15 x 8 m).

Au fost cercetate 8 complexe neolitice timpurii, 5 dintre ele fiind descoperite în campania 2007. Dintre aceste complexe 7 sunt atribuite neoliticului timpuriu (Cpl. 51, 52, 57 - 61) și unul neoliticului dezvoltat (Cpl. 55). De asemenea au mai fost cercetate parțial două gropi (Gr. 19, 20) o vatră și un cuptor, toate medievale.

Inventarul complexelor este compus, în general, din fragmente ceramice, oase de animale, valve de scoici, pietre, unelte de os și silex.

Materialul litic este reprezentat de diferite unelte confecționate din silex, precum și de câteva piese de obsidian, cristal de stâncă sau alte roci de diferite durități.

Industria MDA este reprezentată de unelte precum împungătoare, netezitoare, spatule, obiecte de podoabă.

Pentru neoliticul timpuriu ceramica este caracterizată prin formele închise, reprezentate de vase sferice, cu fundul drept sau inelar, de dimensiuni mici sau medii și de vase de provizii, de dimensiuni mari, dar și prin formele deschise, ilustrate, mai ales, de castroanele cu buză dreaptă, alveolată.

Ceramica este, în general, de bună calitate, lustruită, monocromă, cu diferite nuanțe de roșu, oranj, brun și negru. Ceramica grosieră este reprezentată de vase cu suprafața exterioară aspră, dar lustruite la interior.

Decorul este realizat prin aplicații plastice (butoni perforați vertical, brăuri alveolate, proeminențe), prin incizii și impresiuni. Decorul pictat, realizat cu alb pe fond roșu, este prezent într-un procent foarte mic, de cca. 1%. O singură excepție este dată de un fragment ceramic pictat cu roșu pe fond alb.

Ceramica provenită din contextele neoliticului dezvoltat aparține fazei timpurii a culturii Dudești, cu puternice elemente Karanovo III. Este reprezentată de vase cu forma globulară sau cu pereți arcuiți, cu decorul realizat prin impresiuni, uneori asociate cu linii incizate. Ceramica tipică pentru cultura Karanovo III este documentată de prezența unor vase cu patru picioare și torți cu terminații discoidale sau cilindrice. Apar și castroanele tronconice sau carenate și vase cu picior („fructiere”) cu întreaga suprafață puternic lustruită și decorată cu pliseuri fine dispuse în diferite combinații.

Au fost descoperite câteva „labrete” și „cuie” de lut, piese specifice pentru orizontul neolitic timpuriu. De semnalat fragmente provenite de la „altare” rectangulare sau triunghiulare, cu patru sau trei picioare, unele decorate prin excizie (dinți de lup) și încrustate cu alb, altele cu linii incizate.

Plastica antropomorfă este ilustrată de foarte puține fragmente, printre care un fragment de bust de figurină, cu urme de pictură cu roșu, crudă, atribuit neoliticului dezvoltat.

Plastica zoomorfă este reprezentată de două figurine, bovidee, aflate în contexte neolitice timpurii.

Și în această campanie semnalăm descoperirea altor fragmente de vase de lemn (9), dar și a unui fragment de brătar și a unui obiect cu funcționalitate necunoscută, confecționate tot din lemn, atribuite neoliticului timpuriu.

Materialele arheologice descoperite se află depozitate la MJ Teleorman.

Prin metodologia stabilită, săpătura s-a făcut altimetric, pe niveluri de 0,50 m, 0,20 m și 0,10 m. Suprafețele au fost împărțite în carouri cu dimensiunile de 2 x 2 m și 1 x 1 m.

Campania anului 2009 va continua cu cercetarea locurilor neolitice urmărindu-se lărgirea suprafeței obținută în campaniile precedente.

Protejarea sitului s-ar putea face prin împrejmuirea suprafeței de teren proprietatea Primăriei Măgura, dar și prin urgentarea definitivării procedurii de clasare. Punerea în valoare se poate face prin valorificarea expozițională a artefactelor descoperite, prin publicarea unor articole, prin organizarea unor manifestări științifice, inclusiv pentru publicul larg, de tipul „Ziua porților deschise” [Pavel Mirea].

Bibliografie:

R. R. Andreescu *et alii*, *Măgura, com. Măgura, jud. Teleorman*, CCA 2008, p. 195-198.

R. R. Andreescu, P. Mirea, *Teleorman Valley. The beginning of Neolithic in Southern Romania*, Acta Terrae Septemcastrens 7, Sibiu, 2008, p. 57-75.

Abstract:

The 2008 campaign objectives were: investigating the Neolithic habitation specific to the South-Eastern side of the settlement, as well as going on with the interdisciplinary studies. The excavations were in the same area as in last two campaigns (“Boldul lui Moș Ivănuș”).

We excavated 8 complexes, 7 belonging to Early Neolithic and a single one to the Late Neolithic. A hearth, a kiln and 2 pits discovered belong to Late Middle Ages.

A large amount of archaeological material comes from the excavated complexes: ceramic fragments, flint, obsidian and

bone tools, animal bones, shells etc. The complexes had been more probably used for garbage area deposition.

All the archaeological materials are stored at the Teleorman County Museum. For the 2009 campaign will have as task the enlargement of the previous excavated area.

Industria preistorică a materiilor dure animale descoperită în campania 2007. Considerații asupra repertoriului tipologic

Corneliu Beldiman (UCDC București), Diana-Maria Sztancs (ULB Sibiu)

Lotul de artefacte IMDA studiat provine din nivelul I (cultura Starčevo-Criș, probabil fazele I-II)¹. Studiarea IMDA din sit a început prin analiza lotului din 2006². Materialele ne-au fost puse la dispoziție de Pavel Mirea.

În nota de față se face evaluarea structurii tipologice a lotului. Au fost identificate tipuri și subtipuri noi, în raport cu lista tipologică Beldiman 2007. Unele încadrări sunt provizorii³. Lotul cuprinde 102 piese, 51 recuperate din inventarul a șapte complexe⁴ și 51 din stratul de cultură. Ele se păstrează în colecțiile MJ Teleorman. Distribuția cantitativă după proveniența din complexe este redată în anexă (tabel 4). Pentru metodologia analizei vezi raportul asupra lotului din 2006⁵.

Categoriile tipologice reprezentate sunt în număr de cinci⁶; predomină uneltele. Tipuri/subtipuri noi sau rare în raport cu lista tipologică Beldiman 2007: MGR/2007 I 53; MGR/2007 I 75; MGR/2007 I 80; MGR/2007 I 81; MGR/2007 I 102. Materii prime: domină oasele lungi și plate de mamifere domestice (bovine, ovicaprine); rar apar defensa de mistreț și cornul de cerb.

Materiile prime, eboșele și deșeurile debitate prin procedee diverse sunt de mare expresivitate tehnică și atestă procesarea *intra-sit* a MDA

Anexa 4

Note:

1. Andreescu, Mirea *et alii* 2008.
2. Beldiman, Sztancs 2008.
3. Beldiman 2007, p. 72-76 – cu bibliografia.
4. Andreescu, Mirea *et alii* 2008.
5. Beldiman, Sztancs 2008.
6. Beldiman 2007.

Bibliografie:

Andreescu R. R., Mirea P., Torcică I., Zaharia P., Dumitru M., *Măgura-„Buduiasca-Boldul lui Moș Ivănuș” TELEOR 2003*, CCA 2008, p. 195-198.

Beldiman C., *Industria materiilor dure animale în preistoria României. Resurse naturale, comunități umane și tehnologie din paleoliticul superior până în neoliticul timpuriu*, Asociația Română de Arheologie, Studii de Preistorie – Supplementum 2, București, 2007.

Beldiman C., Sztancs D.-M., *Măgura, com. Măgura, jud. Teleorman. Punct: Buduiasca - Boldul lui Moș Ivănuș, TELEOR 003. Industria preistorică a materiilor dure animale. Considerații asupra repertoriului tipologic*, CCA 2008, <http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2008/cd/index.htm>.

Résumé:

Cette note offre une première approche d'un lot inédit d'objets (des outils, de la parure et des pièces techniques – matières premières, ébauches et déchets) travaillés sur matières dures animales diverses – os (en grande majorité),

bois de cerf et défense de sanglier. Le objets appartiennent à la culture Starčevo-Criș, phases I-II, étant découvertes en 2007. L'effectif compte 102 objets. Pour la typologie voir les tableaux nos. 2-3. Les types nouveaux (par rapport à la liste Beldiman 2007) ou rares pour les artefacts préhistoriques en MDA de Roumanie sont: MGR/2007 I 53, MGR/2007 I 75; MGR/2007 I 80; MGR/2007 I 81; MGR/2007 I 102.

47. Mălăieștii de Jos, com. Dumbrăvești, jud. Prahova

Punct: La Mornel

Cod sit: 131498.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 98/2008
Colectiv: Dan Lichiardopol - responsabil, Alin Frînculeasa (MJIA Prahova), Radian-Romus Andreescu (MNIR)

Situl se află amplasat pe terasa dreaptă a râului Vărbilău, afluent al Teleajenului, la limita de N a localității Mălăieștii de Jos. Situl a fost semnalat la începutul anilor 80 de către E. Comșa și V. Georgescu. Materialul recuperat prin cercetări de suprafață a fost încadrat aspectului cultural Stoicani-Aldeni, cultura Gumelnița, epoca eneolitică. În anul 2002 MJIA Prahova și MNIR au inițiat cercetări sistematice în acest punct de interes arheologic, în cadrul unui proiect ce vizează abordarea ariei de N a culturii Gumelnița în particular și în general dinamica locuirii neo-neolitice în nordul Munteniei.

Obiectivele principale ale campaniei 2008 au fost următoarele:

- finalizarea cercetării sectorului 13A-B începută în campania trecută;
 - deschiderea unor noi suprafețe pentru observații specifice privind planul și dinamica internă ale așezării;
 - deschiderea unor secțiuni care să suprapună zona de acces (vestică) pentru a verifica dacă situl este fortificat artificial;
 - cercetări de teren în apropierea sitului pentru descoperirea altor situri, în vederea obținerii unor observații privind dinamica locuirii în preistorie pe valea râului Vărbilău;
- Metodologie de cercetare: au fost trasate noi secțiuni: S.IX – 15 x 1 m; S.X – 25 x 1 m; S.XI – 50 x 1 m; noi suprafețe St.13C – 8 x 4 m. De asemenea au continuat cercetările în sectorul 13A-B – 8 x 6 m, nefinalizate în campania precedentă. Secțiunile IX, X, XI au fost orientate E-V.

Descoperiri arheologice: au fost cercetate parțial două locuințe de suprafață, puternic incendiate, mai multe gropi menajere, posibilul șanț de fortificarea al așezării, zone exterioare locuințelor. S-au continuat cercetările la locuința 5. Aceasta a fost descoperită în St. 13A, 13B, 13C, S.VI. Pentru construirea locuinței a fost făcută o terasare în partea de V (tăierea unei trepte) pentru obținerea unei suprafețe plane. Locuința era incendiată, avea formă rectangulară, orientată NV-SE. Distrugerea acoperea o suprafață de peste 40 m². Grosimea distrugerii (pereților arși de chirpici) era de 0,20-0,40 m. Au fost descoperite bucăți de pereți groase de aproximativ 12-16 centimetri. Pereții au căzut înspre est și S. Podeaua era din lut bătătorit. Trebuie remarcat că mai multe gropi au deranjat această locuință.

Este o locuință cu un inventar bogat. În această locuință au fost descoperite peste 50 de vase întregibile. Acestea se concentrau atât pe lângă pereți, dar și în zona posibilului cuptor. De-a lungul peretelui de S au fost descoperite peste 35 de vase

din lut întregi sau întregibile. Remarcăm și descoperirea unui vas de tip askos. În vasul de tip askos a fost descoperită o statueta antropomorfă din os, lângă care se afla un os de mamifer ce pare să prezinte urme de prelucrare. În unul din vase (V.12) am descoperit foarte multe așchii din silex, dar și microlite, în total 89 de piese. În vasul cu numărul 17 am descoperit semințe carbonizate de soc. În vasul 24 au fost descoperite patru astragale, dintre care trei aflate în curs de prelucrare. În locuința a fost descoperită și o pintaderă decorată prin canelare cu spirală volută. Pe perețele de V a fost rezervată în lut o laviță. Pe această laviță lată de aproximativ 1 m au fost descoperite și vase sparte in situ. La N de această laviță în apropierea sa au fost depuse mai multe pietre plate. În sectorul 13 C au fost descoperite vase inclusiv pe chirpiciul ars. În locuința au fost descoperite și două greutatea de lut, având formă alungită, perforate. De asemenea au fost descoperite câteva unelte din silex și piatră (dălțițe, rășnițe).

În secțiunile IX, X, XI au fost descoperite mai multe gropi, cercetate parțial sau integral, toate având ca inventar material eneolitic, dar și din epoca bronzului (S.X).

În această campanie a fost recuperată o cantitate importantă de ceramică, atât fragmentată, dar și peste 30 de vase întregi sau întregibile. Ceramica este grosieră, semifină și fină. Remarcăm culoarea cu preponderență cenușie a ceramicii fine, foarte rar negricioasă sau cărămizie. Foarte puțină ceramică este decorată, în general prin incizii, caneluri, pictură cu alb-gălbui. Ceramica grosieră este barbotinată, ca degresant este folosită ceramica pisată. Au fost descoperite mai multe vase întregibile, în general vase de dimensiuni mici sau medii, dar și miniaturale. Alături de ceramică, am descoperit piese din piatră șlefuite și silex. Cele din silex sunt suporturi (lame) sau așchii. Pentru realizarea pieselor a fost folosită foarte mult materia primă de pe prundul râului, galeți, uneori și cuarțitul. Silexul are culoarea negru translucid, maroniu, vânt-cenușiu, crem, cafeniu. Dintre piese remarcăm gratoarele pe lamă, un vârf, lamele. Plastică antropomorfă este fragmentară.

În campania viitoare ne propunem finalizarea cercetării locuințelor 4 și 5, prelungirea spre V a S.X. De asemenea vom trasa noi secțiuni în partea de V a sitului, în zona de acces spre așezare pentru a verifica dacă aceasta este fortificată artificial. Un aspect importat de lămurit este legat de dinamica internă a așezării.

Tot materialul arheologic descoperit se află în patrimoniul MJIA Prahova. Ceramica a fost parțial restaurată și inventariată.

Bibliografie:

Andreescu Radian, Frînculeasa Alin, Paveleț Eugen, Nica Tiberiu, Torcică Ion, *Considerații preliminare asupra așezării eneolitice de la Mălăieștii de Jos (Jud. Prahova)*, Mousaios, Buletinul Științific al Muzeului Județean Buzău 11, 2006, p. 9-33;

Frînculeasa, Alin, *Fragmente ceramice decorate antropomorf descoperite în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos-Județul Prahova*, Argeșis. Studii și comunicări 15, 2006, p. 31-40;

Frînculeasa Alin, Niță Loredana, *Le matériel lithique taillé de l'établissement énéolithique de Mălăieștii de Jos, département de Prahova. Quelques données préliminaires sur les découvertes des campagnes 2002-2005*, Annales d'Université Valahia Târgoviște, section d'Archéologie et d'Histoire 8-9, 2006-2007, Valahia University Press, Târgoviște, p. 139-148;

48. Măxineni, com. Măxineni, jud. Brăila**Punct: Mănăstire**

Cod sit: 43572.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 140/2008

Colectiv: Ionel Căndea - responsabil, Costin Croitoru (M Brăilei)

De la bun început se impune o precizare: actuala așezare Măxineni din județul Brăila nu se află pe vatra veche a Măxinenilor, - sat atestat documentar întâia oară la 1554. Inundații pustiitoare și destul de dese au determinat pe locuitorii lui să părăsească imediata vecinătate a Siretului (de fapt confluența Buzăului cu Siretul). În 1878-1879 ei s-au retras la aproape 9 km spre V, acolo unde, observaseră de mult că terenul, ceva mai înalt, îi putea feri de asemenea greutate.

Așadar fosta vatră a satului Măxineni, se afla situată pe malul Siretului acolo unde, nu departe de digul construit în anii 1951-1953, a rezistat până astăzi ruina mănăstirii ridicată de Matei Basarab. Aici, pe partea dreaptă, Siretul primește ca afluent Buzăul în dreptul localității Voinești (atestată în 1570) iar pe partea stângă câteva pâraie de mică importanță: Suhu, Lozova și Mălina.

Ruina mănăstirii Măxineni se află situată în imediata vecinătate a vetrei satului medieval Măxineni, precum și a satelor Voinești (Voilești), Latinu și Corbu Vechi. Situl a fost afectat, într-o oarecare măsură (50 – 80 cm), de luptele date în zonă în Primul război mondial (1917).

Cercetarea arheologică (1976, 1978-1980, 1982-1989, 1991) a dus la evidențierea a trei etape constructive: ante 1637 (sfârșitul secolului al XVI-lea); 1637; refacerea din 1857 – 1859 (arhitect Schlatter).

În centrul sitului arheologic, cercetat doar pe suprafața curții mănăstirii, se află ruina bisericii ridicate de Matei Basarab și Elena Doamna și refăcută în 1857/1859. Împrejurul acesteia se află necropola satului Măxineni și a mănăstirii, precum și fundațiile unor anexe și a zidurilor de incintă.

În campania 2008 s-a încercat identificarea urmelor de locuire medievală târzie, cu alte cuvinte, indicii materiale cât mai clare privind vatra satului Măxineni cel puțin de la jumătatea veacului al XVI-lea înainte, dacă nu și mai vechi.

Locul ales pentru cele 8 suprafețe realizate de 4 x 4 m fiecare (în total 128 m² cercetați) s-a făcut după o serioasă investigație de suprafață a împrejurimilor ruinei vechii biserici ai mănăstirii Măxineni spre S, E și SV (cca 200 m).

Pe acest areal, pământul era pregătit pentru semănarea grâului de toamnă astfel încât au putut fi observate, în zonele ceva mai înalte, fragmente ceramice, e drept destul de recente (sec. XIX dar și din secolul al XVIII-lea).

Pe baza acestui element, pe de o parte, dar și a înfățișării terenului în zona cercetată la suprafață, la care am adăugat relatarea unui bătrân al satului Corbu Vechi din 1892 am hotărât amplasamentul celor opt carouri de 4 x 4 m. fiecare.

Astfel au fost trasate și executate conform planului ce-l anexăm, un număr suficient de suprafețe (apreciem noi) în raport cu zona aleasă – adică cea din imediata apropiere a bisericii nr. 1 (cea care a precedat biserica mănăstirii ridicată de Matei Basarab: biserica satului Măxineni).

Așa cum am precizat mai sus fundația bisericii „din ruinele lipite cu lut” reprezintă cel mai însemnat vestigiu din vechiul sat (așezare) Măxineni ce mi s-a relevat prin cercetările din anii 1981-1984. Ni s-a părut cel mai firesc lucru să începem

cercetările arheologice pentru găsirea vetrei acestui sat în imediata apropiere a bisericii acestuia, pe locurile cele mai înalte ale luncii Siretului. Firește, după 1637, deci după edificarea mănăstirii „din zid” (cărămidă) de către Matei Basarab satul a trebuit să se depărteze puțin de mănăstire care trebuia conform canoanelor să rămână izolată. Pentru sfârșitul secolului al XVIII-lea avem confirmarea acestei deplasări în harta austriacă unde satul este înfățișat pe malul Buzăului, aproape de confluența cu Siretul.

S-au realizat 8 carouri de 4 x 4 m. fiecare (în total 128 m² cercetați).

Am folosit pe lângă săpătura manuală și tehnicile moderne ale cercetărilor de tip survey.

O dată cercetată zona de la S și parțial (foarte puțin) spre SV, atenția noastră se va concentra asupra zonei de la SE de mănăstire (și vechea biserică a satului Măxineni), efortul nostru îndreptându-se către confluența Buzău - Siret.

Bibliografie:

Ionel Căndea, *Mănăstirea Măxineni*, Editura Istros, Brăila, 1996.

49. Miercurea Sibiului, jud. Sibiu**Punct: Petriș**

Cod sit: 144937.06

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 107/2008

Colectiv: Sabin Adrian Luca – responsabil (ULB Sibiu, MN Brukenthal), Corneliu Beldiman (UCDC București), Beatrice Daisa Ciută (Univ. Alba Iulia), Marius Mihai Ciută (Poliția de patrimoniu Alba Iulia), Dragoș Diaconescu, Adrian Georgescu, Gheorghe Natea, Florina Maria Nițu, Anamaria Șeulean (MN Brukenthal), Florian Dumitrescu, Cosmin Suci (ULB Sibiu), Georgeta El Susi (IAB), Sorin Tincu (MCC Hunedoara)

Situl arheologic se află la 50 m N de DN 1 și la aproximativ 3,5 km de centrul localității, spre V, în Depresiunea Secașelor, la aproximativ 250 m spre N de râul Secaș, datele obținute prin programul Google Earth pentru zona în care s-au desfășurat cercetările noastre fiind 45°53'51.49" N, 23°45'31.71" E, cu elevația de 296 m.

Cercetarea arheologică sistematică a debutat în anul 1997. De atunci s-au cercetat mai multe secțiuni (S1-S5) și suprafețele S I-II, S III, S IV și parțial S V. Toate acestea au fost amplasate în zona de N-E a sitului. Secțiunea S6 a fost amplasată în partea sud-estică a stațiunii arheologice.

Campania de cercetare sistematică din anul 2008 a avut drept scop cercetarea complexelor ce fac parte din nivelurile superioare din suprafața S V/2007-2008 și a celor adâncite din suprafața SIV/2006-2008, suprafață decopertată în anul 2006. Suprafața a V-a (20 x 10 m) a fost pregătită pentru cercetare începând cu anul 2007. Ea se află la extremitatea de S a suprafeței S II.

De asemenea, prin practicarea secțiunii S6/2008, bazându-ne pe rezultatele obținute prin prospecția magnetometrică efectuată aici (colaborare cu Deutsche Archeologische Institut din Berlin), s-a încercat, prin practicarea secțiunii S6/2008, confirmarea existenței unui șanț de fortificare a sitului de aici, prezent pe respectivul plan.

În suprafața S IV (ce suprapune, în parte secțiunea S4/1999) au fost identificate mai multe complexe adâncite, după cum urmează: gropile G47, G49, G50, G52 de formă circulară, primele două având pereții cuptoriți. G47, G49 și G50 sunt plasate în colțul de NV al acestei suprafețe, iar G52 în colțul de SE. Toate aceste patru complexe aparțin epocii Latène B2-C (nivelul IV). Pe latura sudică a acestei suprafețe a fost identificat restul complexului adâncit numit de noi B7, aparținând culturii Vinča (nivel IIa2) cercetat cu ocazia săpării suprafeței S I, în anul 2003. Acest complex neolitic adâncit a fost „tăiat” parțial de groapa de acces a unui cuptor de tip „pietrar” ce aparține Evului Mediu timpuriu, cercetat de noi tot în această campanie.

În suprafața SV au fost cercetate resturile unei structuri de suprafață, deranjată puternic de lucrările agricole moderne, ce aparține tot epocii Latène (nivel IV). Din această structură au mai rămas doar fragmente din bârnele de lemn ce formau, cel mai probabil structura de rezistență a respectivei construcții. Resturile lemnoase prezentau urmele unei arderi extrem de puternice, fiind transformate în cărbune. În apropierea profilului sudic al suprafeței a fost identificată și o depunere de vase ceramice aparținând aceluiași moment de locuire al sitului de la Miercurea Sibiului. În cadrul aceluiași nivel este inclusă și vatra V5, ce este plasată în partea sud-estică a suprafeței, relativ aproape de profilul estic. În jumătatea nordică, la adâncimea de 0,60 m (cotă luată față de nivelul superior al stratului vegetal, pe profilul nordic) a fost identificat și cercetat, nivelul de călcare al locuințelor de suprafață L11, L13 și L14, cercetate în anul 2004, ce aparțin nivelului IIb (cultura Vinča).

S6/2008 a fost trasată în așa fel încât să intersecteze traiecul șanțului ce apărea pe planul magnetometric efectuat de echipa germană. La 2 m de profilul sudic al secțiunii a fost identificat șanțul numărul 1, șanț ce „tăia” un alt complex adâncit, mai puțin profund, numit de noi, provizoriu, șanțul 2. Șanțul numărul 1 a devenit vizibil la adâncimea de 1 m, cu un traiect oblic (raportat la poziția secțiunii S6) pe direcție NE-SV; a fost săpat în formă de ic (forma literei V) cu adâncimea maximă de 1,36 m (fața de nivelul la care a fost surprins) și lățimea de 1,30 m (lățimea a fost măsurată pe profilul vestic al secțiunii). Umplutura șanțului era de culoare brun-negricioasă, compact, lutos, extrem de dens. Textura umpluturii ne face să considerăm că umplerea acestui șanț se datorează scurgerilor aluvionare de pe panta terasei, fiind un proces de durată. În umplutura șanțului au fost identificate fragmente ceramice aparținând culturii Vinča. Șanțul 2 este „tăiat” și de groapa G 53, ce are o formă alungită și care conține de asemenea materiale ceramice vinčiene. Această groapă intersectează și un alt complex adâncit, surprins parțial, lângă profilul vestic al secțiunii, numit de noi G54.

Din complexele G47, G 49, G 50, structura aparținând nivelului IV din suprafața S V, șanțul 2, G 53 s-au prelevat probe de cărbune în vederea obținerii probelor necesare datării absolute.

Materialele ceramice au fost introduse în baze de date în paralel cu desfășurarea cercetării în teren, ele fiind la acest moment în curs de prelucrare statistico-matematică prin sistemul ArheoTechSib (proiect IPTCE Sibiu - Sabin Adrian Luca, Cosmin Suciu). S-au continuat analizele pe materialul osteologic și paleo-botanic, continuând astfel proiectele ce au debutat în anul 2005: analiza datelor osteologice (proiect Georgeta El Susi), a resturilor paleo-botanice (proiect Beatrice Daisa Ciută) și a uneltelor de os și corn (proiect Corneliu Beldiman).

S-au continuat studiile de arhitectură, tipologie și analize calitative și cantitative pe ceramică, studii privind realizarea și funcționalitatea uneltelor de os, analize arheo-zoologice, arheo-botanice și analize radio-carbon.

În campania 2009 se dorește definitivarea cercetării în suprafața S V/2007-2008 (20 x 10 m), extinderea cercetărilor pe botul terasei prin deschiderea unei alte suprafețe lângă S IV (partea estică), precum și intensificarea cercetărilor în zona sistemului de fortificație al sitului.

Datorită caracterului locuirii din acest punct nu avem propuneri concrete pentru conservarea *in situ* a obiectivelor arheologice descoperite. Vasele ceramice și celelalte artefacte urmează cursul firesc pentru conservare și restaurare în laboratoarele MN Brukenthal.

Toate materialele arheologice sunt depozitate la MN Brukenthal.

Bibliografie:

- Luca S.A., *Eine zoomorphe Statuette aus der Jungsteinzeitliche Siedlung von Reussmarkt / Miercurea Sibiului / Szerdahely-Petriș*, CCDJ 19, 2002, p. 96-106.
- Luca S.A., *O statueta zoomorfă stilizată descoperită în stațiunea de la Miercurea Sibiului-Petriș (Jud. Sibiu, România) și câteva opinii despre începutul neoliticului timpuriu din Transilvania*, Istros 11, 2004, p. 3-26.
- Luca S.A., *La Miercurea Sibiului locuințe de acum 8.000 ani*, Magazin istoric 38 (2004, 2, 443), București, p. 59-60.
- Luca S.A., *Opinii noi despre începutul neoliticului timpuriu din Transilvania. Nivelul I din stațiunea neolitică de la Miercurea Sibiului*, în Transilvania, Supliment Miercurea Sibiului, Sibiu, 21.05.2004, p. 3-12.
- Luca S.A., Barbu M., *Așezarea neolitică de la Iosaș-Anele (jud. Arad)*, Sargetia 25, 1992-1994, P. 13-24.
- Luca S.A., Suciu C., *The Begining of the Early Neolithic in Transylvania*, în Scripta praehistorica. Miscellanea in honorem nonagenarii magistri Mircea Petrescu-Dîmbovița oblata, Iași, 2005, p. 139-156, ISBN 973-7834-13-5.
- Luca S.A., Georgescu A., ș.a., *Miercurea Sibiului-Petriș*, CCA 1998, p. 44.
- Luca S.A., Georgescu A., ș.a., *Miercurea Sibiului-Petriș*, CCA 1999, p. 64.
- Luca S.A., Ciugudean H., Roman C., Dragotă A., *Faza timpurie a culturii Vinča în Transilvania. Repere ale orizontului cronologic și cultural*, Angustia 5, 2000, p. 37-72.
- Luca S.A., Georgescu A., Spânu A.L., *Miercurea Sibiului-Petriș*, CCA 2000, p. 86.
- Luca S.A., Ciugudean H., Roman C., *Die frühphase der Vinča-Kultur in Siebenbürgen. Anhaltspunkte des chronologischen und ethnokulturellen horizontes*, Apulum 37, 1, 2000, p. 1-50.
- Luca S. A., Georgescu A., Suciu C., *Miercurea Sibiului-Petriș*, CCA 2001, p. 143.
- Luca S. A., Georgescu A., Gonciar A., Batiuk S., Suciu C., *Miercurea Sibiului-Petriș*, CCA 2002, p. 204.
- Luca S.A., Diaconescu D., Georgescu A, Suciu C., *Miercurea Sibiului-Petriș*, CCA 2003, p. 196-197
- Luca S.A., Diaconescu D., Georgescu A, Suciu C., *Șantierul arheologic Miercurea Sibiului*, CCA 2004, p. 124
- Luca S.A., Pinter Z.K., Țiplic I.M., Georgescu A., Diaconescu D., *Descoperiri gepide la Miercurea Sibiului-Petriș (jud. Sibiu)*, în Relații interetnice în Transilvania. Secolele VI-XIII, București, 2005, p. 19-32
- Luca S.A., Diaconescu D., Georgescu A, Suciu C., *Cercetările arheologice de la Miercurea Sibiului-Petriș (jud. Sibiu), campaniile anilor 1997-2005*, BAM I.1, 2006, p. 9-19

Luca S.A., Diaconescu D., Suciu C., *Cercetările arheologice de la Miercurea Sibiului-Petriș (jud. Sibiu, România). Nivelul Starčevo-Criș în campaniile de cercetare din anii 1997-2005 (raport preliminar)*, BAM III.1, 2008, p. 7-46

Abstract:

The archaeological campaign which started in 2008 succeeded to investigate the levels IV and II in trench S V / 2007-2008 and S IV and to prove the existence of a defence ditch, which was visible on the magnetometrical plan (realized by a team from Deutsche Archeologische Institut from Berlin). For this reason was excavated trench S6/2008 and the defence ditch was identified.

The discoveries confirm the existence of a quite interesting level belonging to Latène period (level IV) and the floor level of the Vinča culture surface dwellings (level IIb).

50. Mironești, com. Gostinari, jud. Giurgiu

Punct: Malul Roșu

Cod sit: 103390.03

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 58/2008

Colectiv: Cristian Schuster – responsabil (IAB – Centrul de Tracologie), Traian Popa, Daniela Panait (MJTA Giurgiu), Marin Panait (FIB)

Cercetările arheologice de aici au fost inițiate în anul 1989 (au fost efectuate două mici sondaje), fiind apoi continuate, cu unele întreruperi, începând cu anul 2002. Investigațiile din 2008, finanțate integral de MJTA Giurgiu, s-au derulat în perioada septembrie–octombrie. Acestea s-au extins pe o suprafață excavată echivalentă cu 168 m², constituită din nouă secțiuni și o casetă: S22 (8 × 4 m), S23 (10 × 2 m), S24 (8 × 2 m), S25 (8 × 2 m), S26 (8 × 2 m), S27 (8 × 2 m), S28 (6 × 2 m), S29 (12 × 2 m), S30 (6 × 2 m) și C8 (2 × 2 m), practică la S19. Materialul arheologic recuperat aparține, ca și cel din campaniile precedente, manifestărilor culturale Cernavodă I, Cernavodă III, Cernavodă II, Glina, Tei, Radovanu și Basarabi. Cultura Cernavodă II a fost bine documentată în S22 și, sporadic, în S29 și S30, de unde a fost recuperată o mare cantitate de ceramică, dar cu posibilități reduse de reîntregire a unor vase. Pasta, de culoare variată (roșatică, castanie și cenușie), are în compoziție nisip, pietricele, calcar și cioburi pisate. Materialul ceramic, foarte fragmentar, cuprinde în inventarul său buze de vase cu diverse tipuri de decor, torți tubulare, late etc.; unele dintre ele supraînălțate sau amplasate în zona mediană a vasului, la care se adaugă fundurile, plate, în majoritatea cazurilor. Toate acestea ne sugerează forme și tipuri de vase diverse: cești, căni, străchini cu profil în formă de „S” sau cu marginea lată, borcane cu număr retras, oale globulare etc. Aceeași varietate se întâlnește și în privința decorului: brăuri cartez amplasate în zona terminală a buzelor sau în alte părți ale corpului vaselor, brăuri alveolate, linii simple, inegale ca lungime, dispuse în partea mediană a vaselor. De menționat și descoperirea unui *phallos* fragmentar, a unor fragmente de unelte de silex și piatră, cărora li se adaugă un nucleu de minereu nativ, în al cărui conținut se află mult cupru. Mai trebuie spus că, tot în S22, unde s-a săpat până la adâncimea de 2 m, a fost descoperită o mare cantitate de chirpici (cu amprente de pari), fapt ce ne sugerează prezența unor/unei locuințe de suprafață, cât și de adâncime. De o situație mai clară nu se

poate vorbi decât în momentul când se va ajunge la solul viu. De asemenea, mai relevăm existența unui strat de cenușă, gros de 0,30 m, care conține și o mare cantitate de cărbune. Mai menționăm, de asemenea, descoperirea unui bogat material osteologic, aparținând unor animale domestice și sălbatice, precum și unor specii diferite de pești (urmează să fie determinate), cărora li se adaugă numărul mare de cochilii de melci și scoici.

Cât privește Bronzul Timpuriu, acesta este reprezentat de cultura Glina, căreia îi aparțin câteva fragmente ceramice cu decor alveolat și alte câteva atipice. Culturii Tei, din Bronzul Mijlociu, este reprezentată de câteva fragmente ceramice atipice, dar și unul cu decor, format din două benzi hașurate.

Foarte bine reprezentată este cultura Basarabi, din Hallstatt-ul Mijlociu, căreia îi aparține circa 60–65% din materialul arheologic descoperit în timpul campaniei arheologice din 2008. Materialul arheologic specific culturii Basarabi a fost descoperit, în marea lui majoritate, în S24, S25, S28 și S29, adică în jumătatea sudică promontoriului, așa cum s-a întâmplat și în perioada campaniei din 2007.

În campania din 2008 au fost continuate cercetările și în S19/2007, la care au fost trasată C8 (în extremitatea sud-estică, unde se află groapa rituală), de unde a fost recuperat un material arheologic similar cu cel din campania precedentă. O concluzie definitivă cu privire la complexul respectiv nici nu se poate trage decât în urma epuizării cercetărilor arheologice.

Materialul arheologic aferent culturii Basarabi este format din ceramică, chirpici, unelte de silex și piatră, resturi osteologice ș.a. Cea mai reprezentativă rămâne însă ceramica, chiar dacă posibilitățile de reîntregire a unor vase rămâne limitate. Inventarul ceramic cuprinde diferite tipuri de toarte (tubulare, late etc.), unele dintre ele supraînălțate sau dispuse în zona de interferență a gâtului cu zona mediană a vasului, buze de vase, unele dintre ele cu diferite tipuri de decor, cărora li se adaugă fundurile de vase și apucăturile. Toate acestea relevă o mare varietate de forme și tipuri de vase, specifice culturii menționate mai sus: căni, castroane, oale, farfurii, platouri, fructiere, cești etc. Pasta, care cuprinde mai multe categorii (grosieră, semigrosieră și fină), este de culoare castanie, cenușie și neagră, având în compoziție lut fin (o parte), pietricele și fire subțiri de pleavă. Decorul specific culturii Basarabi se caracterizează printr-o mare varietate: brăuri alveolate în relief, alveolate asociate cu brăuri crestate, brăuri crestate duble și brăuri alveolate încadrate în benzi. Ornamentica ceramicii de tip Basarabi se compune din motivul geometric (rombul și triunghiul), la care se adaugă motivul spiralei, sub forma unor „S-uri”, benzile hașurate prin puncte, linii punctate și continui, asociate uneori cu figuri geometrice (rombul și triunghiul) și caneluri, canelurile simple, poziționate orizontal și vertical.

Mai relevăm, de asemenea, descoperirea în C8 a unui fragment provenit de la un cuptor (folosit probabil la arderile cu caracter ritual), pe care se observă amprenta unui par de mari dimensiuni, chirpici și foarte multă zgură de fier. Dintre uneltele descoperite, le amintim pe cele din silex, fragmentare în marea lor majoritate, o gresie folosită la lustruirea ceramicii și o fusaolă bitronconică.

Cât privește materialul osteologic, acesta aparține atât unor specii de animale domestice, cât și sălbatice. Locul de frunte îl ocupă *Bos taurus*, urmat de ovicaprine și porcine. O parte dintre resturile osteologice, în special cele descoperite în groapa rituală (investigată doar parțial, cum menționăm mai sus), prezintă urme de fierbere și ardere secundară, iar multe sunt și sparte. Resturile de animale sălbatice au fost într-un procentaj

minor. S-au găsit câteva oase de *Capreolus capreolus* și *Lepus europaeus*, identificate tot în groapa rituală.

Bibliografie:

T. Popa, C. Schuster, *Descoperiri din Hallstatt-ul Mijlociu (cultura Basarabi) la Mironcești*, Buletinul Muzeului Județean „Teohari Antonescu” 13/10, 2007, p. 159–180.

C. Schuster, T. Popa, *Cercetări privind epoca bronzului în județul Giurgiu (investigațiile din anii 1986–1994)*, Buletinul Muzeului Județean „Teohari Antonescu” 1/1, 1995, p. 20–54.

C. Schuster, T. Popa, *Mironcești. Locuri, cercetări arheologice, monumente și personaje istorice*, vol. I, Bibliotheca Musei Giurgiuvensis III, Giurgiu, 2008.

Zusammenfassung:

Im Jahr 2008 wurden mehrere Schnitte (S22-S30) durchgeführt. Es wurde archäologische Güter der Cernavodă I, III und II (insbesondere), Glina, Tei und Basarabi-Kulturen entdeckt. Für die letztgenannte kulturelle Erscheinung war die Keramik sehr reich.

51. Moigrad-Porolissum, com Mirșid, Jac, com. Creaca, jud. Sălaj [Porolissum]

Punct: Pometul Moigradului și al Jacului, Ursoieș

Cod sit: 42159.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 105/2008

Colectiv: Nicolae Gudea – responsabil, Bajusz Istvan (UBB Cluj), Dumitru Gheorghe Tamba, Claudiu Ionuț Iov (MJIA Zalău), Agneta Găzdac (MNIT), Szilamer Panczel, Vass Lóránt, Silvia Mustăță, Alpar Doboș (IAIA Cluj)¹

În vara anului 2008, în perioada 22 iulie - 13 septembrie au continuat cercetările arheologice sistematice în Rezervația arheologică Porolissum. Săpăturile au vizat obiective arheologice din vicusul militar al castrului de pe dealul *Pomet*, respectiv obiectivul convențional denumit N11, cimitirul ce se găsește pe dealul *Ursoieș*, precum și verificarea printr-un simplu sondaj a zonei cu morminte de înhumare săpată în anul 1914 de A. Buday. În acest caz, cercetarea s-a realizat la 500 m. sudE de *porta principalis dextra* a castrului de pe dealul *Pomet* la limita platoului spre NE. Au mai fost realizate cercetări în zona urmelor podului roman din vecinătatea cimitirului de pe dealul *Ursoieș*.

În anul 2008, pentru cele trei obiective cercetările s-au derulat conform autorizației de cercetare arheologică sistematică nr. 105/2008 eliberată de MCC, prin Direcția Generală Patrimoniu Cultural Național și au fost finanțate de MCC. Suma alocată a fost de 16.000 lei. Colectivul de cercetare a beneficiat și de dreptul de utilizare a unui detector de metale în baza autorizației pentru utilizarea acestui gen de aparatură eliberat tot de Direcția Generală Patrimoniu Cultural Național sub numărul 16/2008. S-a lucrat în perioada mai sus precizată cu o echipă de 10 muncitori sezonieri, la obiectivul N11 și cu 25 - 30 de muncitori sezonieri și voluntari, studenți ai facultății de istorie a UBB Cluj, la celelalte două.

Cercetările realizate în campania anului 2008 de către colectivul a cărui responsabil științific este prof. univ. dr. Nicolae Gudea au beneficiat și de o susținere materială din partea unor instituții, asociații și firme private, pentru care la

mulțumim, după cum urmează: Primăria Municipiului Zalău a donat o cabană din lemn cu capacitatea de cazare de 4 locuri în valoare de 10.000 lei, Asociația *Communitas* a făcut o donație în bani de 4.000 lei, firma Makita a făcut o sponsorizare de 1.000 lei constând în piese de mobilier, Asociația *Porolissum* a făcut o donație constând în piese de mobilier în valoare de 3000 lei, firma Maputo SRL a făcut o donație în valoare de 1000 lei ce a constat în asigurarea transportului acelor care au participat la proiect, iar firma Fornetti România a făcut o sponsorizare în valoare de 2000 lei.

Cercetările arheologice realizate au fost precedate și în acest an de o analiză geofizică de teren în zona cimitirului roman de pe dealul *Ursoieș* și a așezării civile realizată de cercetători de la Universitatea Eötvös Loránd din Budapesta, Ungaria. Colaborarea se face conform unui protocol încheiat în anul 2005 de MJIA Zalău, UBB Cluj și universitatea budapestană. Colaborarea se va derula și în anii următori în baza unor proiecte comune în derulare sau a unora ce sunt în fază de pregătire.

Materialul arheologic recuperat cu prilejul cercetărilor a fost inventariat și urmează să fie depozitat la MJIA Zalău. La încheierea cercetărilor, obiectivele investigate au fost acoperite cu pământ, după ce în prealabil au fost puse marcaje de identificare.

Clădirea N11 se afla în stânga drumului roman ce urca dinspre vama romană spre castrul de pe dealul *Pomet*, așadar, se găsește în sectorul N a rezervației arheologice Porolissum, la 350 m. N de bastionul colțului de N al castrului și la 50 m., tot la N, de clădirea convențional numită LM3.

Cercetările arheologice sistematice au continuat în campania anului 2008, în vicusul militar al castrului de pe dealul *Pomet* de la Porolissum. În această etapă a cercetărilor a fost vizat în continuare obiectivul convențional numit N11, cercetat și în campania anilor 2006 și 2007.

Clădirea se afla, așa cum am arătat mai sus, în stânga drumului roman ce urca dinspre *Terasa Sanctualelor* spre castru de pe dealul *Pomet*, în sectorul N al Rezervației arheologice Porolissum.

În campania anului 2008, cercetarea arheologică sistematică s-a realizat prin trasarea a 4 casete, respectiv:

C1/2008 cu dimensiunile de 3,50 x 8 m

C2/2008 cu dimensiunile de 3,50 x 8 m (rămasă neexcavată) în prelungirea cas 1/2008.

C3/2008 cu dimensiunile de 3 x 8 m

C4/2008 cu dimensiunile 4,50 x 9 m

Caseta C1/2008 a fost trasată lateral dreapta față de S 2/2006, peste care se suprapune cu 1,10 m din lățimea sa.

Caseta C3/2008 a fost trasată lateral dreapta față de C1/2008, după ce s-a lăsat între ele un martor de 0,50 m.

Caseta C4 a fost trasată în continuarea C3/2008; între cele două a fost lăsat un martor de 2 m. Martorul a avut dimensiunea menționată datorită faptului că suprafața sa corespunde parțial, respectiv pe suprafața de 4,50/1,50 m. cu S1/2007, care a fost trasată parțial în suprafața ce se găsește între C1/2008 și C4/2008. La suprafața afectată de S1/2007 s-au mai adăugat 0,50 m pe lățime, care a urmărit consolidarea rezistenței la surpare a pământului excavat în S2/2006, care în opinia noastră nu era bine tasat și risca să se surpe, afectând astfel săpătura acestui an în C3/2008. Comparativ cu dimensiunile casetelor C1 – C3 caseta C4 a fost pe lățime cu 1 m mai lată, iar pe lungime mai lungă tot cu 1 m decât restul casetelor trasate în anul 2008. Măsura luată am considerat-o necesară în momentul în care n-am mai identificat colțul de V al clădirii și riscam să nu-l identificăm nici pe cel de E. Din acest motiv am lărgit caseta

C4/2008. și am lungit-o cu 1 m, soluție care s-a dovedit binevenită deoarece am reușit astfel să identificăm, numai pe interior, colțul clădirii, în partea sa de E.

În urma cercetărilor întreprinse în campania arheologică a anului 2008 s-au confirmat în bună parte concluziile pe care le-am tras în urma celor două campanii precedente de cercetări din anii 2006-2007, dar și a rezultatelor cercetărilor geomagnetice care au fost realizate în zonă.

Clădirea convențional denumită N11 s-a dovedit a fi o clădire locuință din vicusul militar a castrului mare. Dimensiunile sale s-au confirmat, respectiv sunt de 14 x 18 m.

Spre drumul roman clădirea nu a avut *porticus*. Între dalele drumului și clădire există rigola de evacuare a apei pluviale. În suprafața cercetată în anul 2008 zidul de incintă dinspre drum s-a păstrat într-o stare precară de conservare, pietrele din zid fiind scoase în bună parte. În general, starea de conservare în care s-au păstrat zidurile, atât cele de incintă, cât și cel de compartimentare, nu a fost una bună. Piatra din ziduri se păstrează numai doar pe primele două sau trei rânduri de zidărie, restul fiind puternic deranjat de cei ce au demantelat zidurile clădirii. În C4/2008 zidul de incintă de SE a încăperii B s-a dovedit a avea un traseu care nu respectă un duct rectiliniu cu cel al încăperii A și are un traseu oblic față de traseul pe care am considerat inițial că-l va avea. Din acest motiv a trebuit să lărgim suprafața casei.

Dimensiunile celor două încăperi A și B sunt: A (12 x 6,50 m) și B (11 x 8 m), măsurătorile au fost făcute de la fața interioară a zidurilor de incintă și de la cel de compartimentare.

Una dintre cele mai importante constatări arheologice legate de obiectivul N11 din anul 2008 a fost descoperirea nivelului de tegulae de paviment, care reprezenta nivelul de călcare în încăperea B. În zona colțului de E a fost descoperită o suprafață compactă formată din două rânduri din câte patru tegulae. Așadar, au fost identificate opt tegulae care au dimensiunile de 0,25 x 0,37 m, acestea reprezintă urmele păstrate ale pavimentului încăperii. În taluzul drept al casei s-a putut constata arheologic că suprafața păstrată cu tegulae continuă și în suprafața unde a fost trasată caseta C2/2008, rămasă însă nesăpată în anul 2008. În rest, a fost constatat arheologic un nivel puternic deranjat al pavimentului. Nivelul de călcare în încăperea B a fost la o cotă superioară nivelului de călcare în încăperea A. Diferența de nivel este de 0,80 m. Accesul dinspre încăperea A spre încăperea B se realiza prin accesul identificat în campaniile precedente. Diferența de nivel dintre cele două încăperi era rezolvată prin intermediul unei scări de lemn, soluție la care se făcea apel în astfel de situații.

Nivelul de călcare în încăperea A nu se profilează în mod clar. În săpătură, pentru a identifica urmele nivelului de călcare, ne-am adâncit concomitent în casele C1 și C3. În opinia noastră, nivelul respectiv din încăpere era dat de nivelul de contact între stratul de culoare maroniu pigmentat cu tegulae și cel galben, cu aspect lutos. Nivelul maroniu este în mod clar nivel de cultură roman, în compoziția lui a fost identificat și recuperat un bogat material arheologic. Nivelul de culoare gălbuie cu aspect lutos reprezintă un strat de amenajare a terenului în zonă, într-o fază cronologică ce precede existența clădirii N11. Din punct de vedere a cotei de adâncime la care a fost identificat nivelul de călcare în încăperea A există un raport normal în relație cu nivelul pragului accesului descoperit care a fost identificat arheologic în campania anului 2006 în S2/2006 în zidul de compartimentare dintre cele două încăperi, aspect rezolvat din punct de vedere tehnic prin scara de lemn la care s-a apelat. Formula tehnică folosită în acest sens a fost frecvent folosită.

În suprafața încăperii A, porțiune săpată în anul 2008 (în C1 și C3), sub nivelul său de călcare, au fost identificate, în stratul de culoare gălbuie cu aspect lutos, urmele unui nivel de locuire anterior existenței clădirii N11. Urmele la care facem referire constau în două alinamente paralele de pietre, care în opinia noastră au susținut la un moment dat talpa de lemn a unei construcții care a precedat ca existență clădirea pe care am denumit-o în mod convențional N11, care avea incintă și zid de compartimentare din zidărie de piatră. Primele două alinamente paralele cad perpendicular pe suprafața unde ulterior a fost ridicat zidul de incintă dinspre drum al clădirii N11, iar celelalte două alinamente pereche sunt într-o poziție paralelă cu dalele de piatră ce delimitau drumul roman din fața clădirii. Aliniamentul de pietre dinspre stradă nu s-a păstrat, peste el suprapunându-se zidul de incintă de SV al clădirii N11, care și el s-a păstrat într-o stare precară de conservare, practic în bună măsură acesta fiind scos. Construcția de lemn, de formă patulateră, avea dimensiuni modeste (4,65 x 3,70 m), ea se găsea practic sub spațiul încăperii A a clădirii N11. Unul dintre cele două alinamente paralele de pietre, respectiv cel ce cade perpendicular pe zidul de incintă de SV al N11, care a fost parțial scos, se profilează în mod clar, cu toate că nu s-a păstrat într-o stare bună de conservare. Aliniamentul al doilea, cel pereche, este într-o stare și mai proastă de conservare. Cel dinspre drum nu s-a păstrat deloc, peste el fiind suprapus zidul de incintă de SV al clădirii N11. Zidul pereche acestuia ce susținea talpa construcției de lemn a fost identificat numai în C3/2008 și nu pe toată lungimea sa.

Analiza finală a materialului arheologic recuperat în săpătură din nivelul primei faze de locuire, în zona obiectivului N11, respectiv într-un context legat de existența și funcționarea construcției de lemn ce precede clădirea N11 va putea oferi date noi în legătură cu elementele de datare în cazul respectiv, dar și de modul în care anumite tipuri de material arheologic se regăsesc în acel context.

Materialul arheologic este bogat și prezintă o serie de caracteristici aparte. Sunt slab reprezentate în continuare țiglele și olanele provenind de la învelitoarea acoperișului, cu toate că au fost descoperiri de acest fel în anul 2008. În total, au fost descoperite câteva fragmente de țigle, categorie de material arheologic care până în prezent a fost slab reprezentată, aspect ce ne-a oferit certitudinea că au ajuns accidental în spațiul din interiorul clădirii. În general, materialele tegulare de construcție sunt slab reprezentate în cazul clădirii N11, în continuare rămâne deschisă problema învelitorii acoperișului, respectiv a materialului folosit ca învelitoare. Cantitatea redusă de material tegular, respectiv cel din categoria țiglelor și olanelor ne determină să susținem în continuare varianta prezenței în acest caz a unei învelitori a acoperișului realizată din lemn din șindrilă sau scânduri de lemn. În campania anului 2008, în zona colțului de E a încăperii B, respectiv a clădirii N11, au fost identificate în cas. 4 două rânduri de câte patru tegulae ce reprezintă nivelul pavimentului încăperii, precum și nivelul deranjat a nivelului respectiv format din fragmente tegulae ce se găseau în momentul descoperirii într-o poziție secundară sub nivelul de dărâmătură de piatră și pământ a zidurilor clădirii.

Nu lipsesc materialele de construcție din fier (cuie, piroane și scoabe) care nu sunt într-un număr mare comparativ cu numărul aparținând acestui tip de material arheologic descoperit în campaniile precedente în cazul altor obiective cercetate la Porolissum. Trebuie subliniat, în legătură cu acest tip de material, că piroanele descoperite în anul 2008 sunt de dimensiuni mici și mijlocii. Nu au fost descoperite piroane de dimensiuni mari. Dimensiunile avute sprijină ipoteza după care

clădirea ar fi fost acoperită cu șindrilă sau scânduri. Structura de lemn a acoperișului nu trebuia astfel să fie una foarte robustă care să necesite utilizarea pentru prinderea elementelor structurii sale de lemn utilizarea unor piroane de mari dimensiuni, deoarece aceasta nu trebuia să susțină greutatea deosebit de mare a unei învelitori de țigle și olane.

Au fost descoperite plăci de sticlă de la geamuri care susțin ipoteza iluminării încăperilor clădirii, în timpul zilei, prin ferestre cu geamuri din sticlă. Tot în categoria materialului arheologic din sticlă fac parte și fragmentele de vase de sticlă (buze și pereți) în număr de douăzeci, dar și două bucăți de zgură de sticlă.

Dintre uneltele descoperite sunt de menționat cuțitele, ochiurile de lanț și verigile din fier, elemente de îmbinare și două fragmente de rășnițele din piatră.

Dintre obiectele de uz casnic sunt de menționat fragmentele ceramice aparținând unei diversități tipologice, ca forme și destinație, de vase folosite în mod normal într-o gospodărie. Vaselor cărora le aparțineau aveau diferite destinații. Au fost descoperite și câteva fragmente de opaițe. În categoria materialelor arheologice ceramice, datorită numărului lor mare trebuie amintite piesele de joc din categoria jetoanelor. Nu lipsesc piesele arheologice din categoria podoabelor, mai ales din bronz (aplici, fibule, pandantive) și din sticlă (mărgelile), care însă nu sunt însă foarte bine reprezentate la nivelul numărului descoperirilor realizate în campania arheologică a anului 2008. Sunt de amintit și câteva piese din categoria armelor din fier (vârf de lance, vârfuri de săgeată).

Trebuie să subliniem lipsa în continuare, aproape totală, a oaselor de animale.

Datarea clădirii, respectiv durata funcționării sale este asigurată de monedele descoperite (într-un număr foarte mic - 4 la număr - comparativ cu alte clădiri cercetate în vicusul militar de la Porolissum). Cele determinabile înainte de curățire ne permit să propunem ca datare mijlocul sec. II p.Chr., mijlocul sec. III p.Chr. La această datare pe care o propunem contribuie și puținele fragmente de terra sigillata, ceramica de lux locală și ceramica cu decor lipit care se încadrează cronologic în aceeași perioadă. [Dumitru Gheorghe Tamba, Nicolae Gudea]

Dealul Ursoieș, Sub Citera, Dealul Pomet

Scopul campaniei din 2008 pentru zonele mai sus menționate a fost continuarea cercetărilor începute în anul precedent² și verificarea unor complexe semnalate sau identificate prin periegează, respectiv prin măsurători geofizice, obiectivul principal al cercetărilor fiind analiza fenomenologiei spațiului și al antropologiei funerare la Porolissum, de acum întreprinse și în cadrul *Necropolis Porolissensis Project*³. Săpăturile întreprinse în cadrul acestui proiect au fost executate în trei zone ale complexului arheologic de la Porolissum:

- Pe „Dealul Ursoieș” (sector P)⁴ s-au trasat casetele E și J și secțiunile G, I și H;

- În „Pădurea Ursoieș” (sector P) s-a trasat caseta K;

- Pe „Dealul Pometului” (sector OL) s-a trasat caseta L.

Dealul „Ursoieș”, sector P. Caseta E a fost deschisă în urma identificării pe teren al unui bloc de gresie⁵ despre care s-a presupus că aparține unui monument funerar. Pentru a verifica această ipoteză s-a trasat o casetă de 3,30 x 3 m orientată N-S. Pe parcursul săpăturilor a fost surprins un mormânt de incinerare (M.E1) de formă neregulată, iar blocul de gresie a fost așezat vertical în mormânt, sprijinindu-se de peretele sudic al mormântului. Mormântul M.E1 a fost săpat parțial în umplutura unei gropi de mari dimensiuni (ME4) care s-a conturat în jumătatea sudică a casetei. Pentru cercetarea acesteia, caseta a fost extinsă pe latura sudică și vestică,

ajungând la dimensiunile de 6 x 4 m. Pe suprafața extinsă, în partea sudică au fost identificate încă două morminte, în relație de superpoziție. Mormântul târziu (ME2) a avut o formă rectangulară cu colțuri rotunjite și a fost orientat NV-SE, fiind un mormânt de incinerare de tip *bustum*. Mormântul timpuriu (ME3) a fost tăiat de ME2, din această cauză nu se cunoaște în totalitate forma inițială.

Toate aceste morminte au fost săpate în întregime sau parțial în umplutura unei gropi de mari dimensiuni a cărei extremitate vestică ieșea din suprafața cercetată⁶. Pe baza porțiunii cercetate groapa avea o formă ovală și a fost săpat în lutul steril și este un mormânt de incinerare de tip *bustum* (M.E4). Spre mijlocul gropii, pe fundul acesteia, s-a conturat încă o groapă cu pereții arși, având forma unui mormânt (M.E5)⁷. În colțul sud-vestic al suprafeței a fost identificat încă un mormânt de incinerare (M.E6), dar fără inventar.

Această concentrație de morminte pe o suprafață relativ mică se datorează probabil faptului că zona se află în imediata apropiere a drumului roman surprins în S I.

Secțiunea G a fost trasată pe baza datelor furnizate de prospecțiunile geofizice care indicau prezența unui drum. Secțiunea a fost trasată perpendicular pe traiectul drumului și orientată E-V având dimensiunile de 12 x 2 m. Cercetările au confirmat prezența unui drum cu o lățime 6,87-7 m. Suprastructura drumului a fost alcătuită dintr-un singur strat de pietre nefasonate de dimensiuni medii (10-20 cm) așezate într-un pat de pământ. Această suprastructură a fost așezată pe o fundație solidă, alcătuită din roci vulcanice (dacit) constatate ca anomalii în măsurătorile geomagnetice. Suprastructura drumului a fost afectată de eroziune, iar pe fiecare margine a fost identificat câte un canal de scurgere săpat în lutul steril.

Secțiunea H orientată N-S având dimensiunile de 3 x 1,60 m a fost trasată pentru a documenta un mormânt de incinerare în urnă (M.H1) identificat pe drumul de țară dintre Jac și Moigrad și puternic afectat de eroziune. Datorită distrugerilor moderne forma gropii în care a fost așezată urna nu s-a putut surprinde.

Secțiunea I orientată N-S, având dimensiunile de 16 x 2 m a fost trasată pe baza datelor furnizate de prospecțiunile geofizice care indicau prezența unui drum. În partea sudică a secțiunii s-a descoperit o groapă de cenușă și un mormânt de incinerare de formă ovală (M.I1), iar în cea nordică două morminte de incinerare de formă ovală (M.I2-I3), pentru a le putea cerceta integral s-au efectuat unele extensii sub forma unor casete de-a lungul profilului.

Din suprastructura drumului lat de aprox. 8 m care s-a conturat în mijlocul secțiunii s-au păstrat doar unele blocuri mari, dar avea o fundație masivă alcătuită din roci vulcanice (dacit) constatate ca anomalii în măsurătorile geomagnetice.

Caseta J orientată după punctele cardinale a fost trasată pe baza datelor furnizate de prospecțiunile geofizice. Pe o suprafață de 10x10 m s-au cercetat 19 morminte de incinerare care se încadrează în două orizonturi diferite de înmormântare. În cursul cercetărilor s-a descoperit un monument funerar *in situ*, respectiv fragmente de la alte monumente funerare, și s-au putut surprinde unele aspecte legate de diferitele activități desfășurate în necropolă. Trebuie să subliniem faptul că dealul Ursoieș este puternic afectat de eroziune, situație care explică apariția nivelului roman imediat sub stratul vegetal.

Orizontului timpuriu de înmormântare îi aparțin 9 morminte (MJ1-J9), care s-au conturat la o adâncime de 0,20-0,40 m de la nivelul actual de călcare. Tot acestui nivel îi aparține o platformă rectangulară din piatră (1,36 x 1,40 m) care a avut o fundație masivă realizată din rocă vulcanică (dacit). Pe acest

postament a fost așezat altarul funerar și coronamentul cu con de pin din gresie, găsite toate căzute în fața platformei. Inscriptia funerară exfoliată de pe altar s-a recuperat în stare fragmentară. Este interesant de menționat că majoritatea mormintelor aparținând acestei faze se grupează în jurul platformei, adică în zona de NV a suprafeței cercetate.

Orizontul târziu de înmormântare cuprinde un număr de 10 morminte (M.J10–J19) și s-a conturat imediat sub stratul vegetal. Spre deosebire de prima fază de înmormântare nu s-a mai putut observa o concentrare de morminte într-o anumită zonă, ele fiind distribuite relativ uniform pe suprafața cercetată. O platformă dreptunghiulară (0,70 x 0,80 m) alcătuită din cărămizi de *hypocaustum* a fost identificată în partea de SE a secțiunii. Această structură servea probabil drept postament pentru un alt monument funerar.

O descoperire cu totul excepțională este reprezentată de un leu funerar descoperit în poziție secundară. Piesa aparținea unui monument funerar deranjat a cărui localizare nu o cunoaștem.

Majoritatea mormintelor au fost orientate aproximativ NV-SE, având lungimea de 1,37-1,94 m și lățimea de 0,60-1 m, iar adâncimea lor varia între 0,10-0,36 m. Unele mormintele au avut o formă ovală, parțial neregulată, iar altele au avut formă dreptunghiulară cu colțuri rotunjite. În ceea ce privește conținutul, au putut fi surprinse două situații specifice: depunerea cenușii și a oaselor calcinate pe fundul gropii sau amestecarea cenușii și a oaselor calcinate cu restul pământului din umplutura mormântului. Toate mormintele cercetate se încadrează în tipul *ustrina*; doar într-un singur caz am constatat că marginile gropii au fost arse (M.J1), dar avem prea puține elemente pentru a-l putea încadra în categoria mormintelor de tip *bustum*.

Printre morminte a fost surprins un număr impresionant de vase ceramice și opaițe, care au fost folosite în cadrul ritualurilor desfășurate în necropolă. De asemenea, activităților menționate mai sus le pot fi asociate și 4 gropi de cenușă, care au fost identificate în cele două nivele cronologice.

În concluzie putem afirma că suprafața cercetată face parte dintr-un spațiu privilegiat în cadrul necropolei, datorită faptului că zona este situată pe un platou care domină zona, la intersecția drumurilor care traversau necropola, indicate de măsurătorile geofizice și cercetate arheologic.

Pădurea „Ursoieș”, „*sub Citera*”, sector P. Caseta K amplasată în „Pădurea Ursoieș” a fost trasată în zona unde în cursul periegezei s-au identificat mari blocuri fasonate în valea pârâului Citera. În cursul săpăturilor s-a identificat pilonul unui pod roman care traversa valea și aparținea probabil drumului imperial care mergea spre *Napoca*.

Dealul „Pomet”, sector OL. Caseta L orientată spre punctele cardinale avea dimensiunile de 4 x 4 m și a fost trasată în sectorul O, în locul unde ni s-a sugerat prezența unei inhumății⁸. Lângă caseta L, în 1914 s-a cercetat clădirea OL5⁹ de unde s-a recuperat un bogat material roman și medieval, și s-au descoperit morminte de inhumăție ulterioare structurilor romane cercetate, interpretate ca romane târzii, respectiv medievale. În zona săpată am reușit să surprindem o cistă de piatră construită din blocuri de gresie refolosite cu două înmormântări succesive și o groapă de epidemie, unde cu această ocazie s-au identificat 19 schelete¹⁰. Toate scheletele erau orientate NV-SE, nu au avut inventar, și aparțin probabil evului mediu.

Materialul arheologic provenit din săpături a intrat în colecțiile MJIA Zalău.

Prospecțiuni geomagnetice pe dealul „Ursoieș” și dealul „Pomet”

László Lenkey, Tamás Lipovics, Ádám Domján, Gábor Kovács, István Kudó, Lénárd Pál, Mihály Pethe, Judit Petrovski, Donát Raáb (Universitatea Eötvös Loránd Budapesta)

Paralel cu cercetările arheologice, echipa de geofizicieni de la Universitatea Eötvös Loránd din Budapesta a continuat¹¹ și în acest an prospecțiunile geomagnetice pe dealul „Ursoieș”, urmărindu-se în continuare extinderea cimitirului și traiectoria drumului antic ce traversează acest obiectiv. S-au măsurat 9 hectare. Traseul drumului a fost depistat pe toată zona cercetată și în mare s-a conturat și extinderea cimitirului roman, măsurătorile au identificat și o mulțime de morminte. S-au făcut măsurători pe un hectar și pe dealul „Pomet”, în așezarea civilă, în zona numită OL, unde s-a urmărit planul urbanistic. Aici s-au putut depista urmele săpăturilor făcute în 1914, dar și o parte a tramei stradale, conturându-se urmele multor clădiri, permițând reconstituirea pe plan a acestei zone.

Pe o suprafață de 50 x 10 m s-au făcut prospecțiuni geomagnetice și în castrul mare de pe dealul „Pomet” (sector A), la obiectivul considerat a fi sanctuar al lui Mithras¹², stabilindu-se extinderea construcției. Prospecțiunile geomagnetice au fost dublate și de măsurări a rezistenței electrice a solului, care indică nivelul de călcare antic al construcției la -2 m față de nivelul actual.

Note:

1. Membrii colectivului au fost ajutați de o echipă formată din masteranzi și doctoranzi, fiecare având sarcini speciale bine stabilite: Ágota Ferencz-Mátéfi (UBB Cluj), Ünige Bencze (CEU – Budapesta), Ștefania Lalu (UBB Cluj), Nikcola Lyons (MoLAS – Londra), Dávid Petruț (UBB Cluj), Malvinka Urák (UBB Cluj). La săpături au mai participat următorii elevi, studenți și masteranzi: L. Șandru, P. Florescu, M. Dunca, T. Vișnescu, L. Konyelicska, P. Szodorai, M. Bajusz, D. Kovács, I. Boda, K. Sidó, A. Bajusz, B. Török, E. Gruber, Z. Gester, A. Elekes, B. Burkhardt, L. Kiss, K. Bajusz, J. Benkő, K. Ötvös, S. Antal, Á. Berszán-Márkos, T. Morár, T. Harbula, Cs. Bolyai, Z. Jakab, A. Vajda, S. Kántor, A. Balázs, K. Bodoki, T. Balog, E. Kopacz, D. Rodríguez, F. Gonzales.

2. vezi CCA 2008, p. 201-204.

3. Proiectul este realizat de UBB Cluj în parteneriat cu MJIA Zalău, MNIT, cu sprijinul Universității Eötvös Loránd – Budapesta, Asociației Pósta Béla – Cluj, Museum of London Archaeological Service – Londra, și este finanțat prin grantul CNCSIS Idei nr. 516 (Fenomenologia spațiului și a antropologiei funerare în contextul prospecțiunilor arheologice, geofizice și topografice la necropola orașului roman Porolissum), sponsorizări obținute de la Fundația Communitas, Fornetti România S.R.L., Makita S.R.L. - Brașov, Maputo S.R.L. - Zalău și fonduri alocate de MCC prin MJIA Zalău.

4. Pentru împărțirea pe sectoare vezi N. Gudea, *Porolissum. Un complex arheologic daco-roman la marginea de nord a Imperiului Roman*, ActaMP 13, 1989, p. 357, fig. 7.

5. Informație amabilă primită de la dl. Claudiu Iov.

6. În cadrul campaniei din 2009 se intenționează cercetarea capătului vestic al mormântului.

7. Din cauza lipsei de timp aceasta nu a fost cercetată în totalitate, urmând să fie finalizată în 2009.

8. Informație amabilă primită de la dl. Alexandru V. Matei.

9. Á. Buday în *Dolgozások* 6, 1915, p. 51-111.

10. Groapa nu s-a putut cerceta integral, dar se speră continuarea săpăturilor în 2009.

11. Vezi CCA 2008, p. 201-204.

12. N. Gudea, *ActaMP* 10, 1986, p. 122.

Bibliografie:

N. Gudea, *Porolissum. Un complex daco-roman la marginea de N a imperiului roman I. Cercetări și descoperiri arheologice până în anul 1977*, Zalău 1989

D. Tamba, N. Gudea, *Raport preliminar în legătură cu cercetările de teren, arheologice, lucrările de restaurare și conservare executate la Porolissum între anii 1994 – 2003*, *Acta MP* 24, 2003, 196-262.

D. Tamba, *Așezarea civilă de tip vicus militar de la Porolissum. Contribuții la istoria vicilor militari din Dacia Porolissensis*. Teză de doctorat susținută public în anul 2005.

D. Tamba, N. Gudea, *Clădirea N11 din vicusul militar al castrului de dealul Pomet de la Porolissum, campania anului 2006*, CCA 2007

D. Tamba, N. Gudea, *Clădirea N11 din vicusul militar al castrului de pe dealul Pomet de la Porolissum, campania anului 2007*, CCA 2008, p. 201 - 204,

Abstract:

In the excavation season from 2008, in the frame of the *Necropolis and military vicus of Porolissensis Project*, we have undertaken excavations in the sector P ("Dealul Ursoieș"/Ursoieș Hill and "Pădurea Ursoieș"/Ursoieș Forrest) and sector O ("Dealul Pomet"/Pomet Hill) of the Roman archaeological site of *Porolissum*. In trenches E, G, H, I and J we focused on different features from the 2nd–3rd century Roman cemetery, excavating cremation graves of the *ustrinum* and *bustum* types. We managed to section two of the main Roman roads which are running through the area. In Trench K we identified the remains of a Roman bridge (a pillar) crossing over the Citera stream, and in Trench L we excavated a plague pit, probably from the Mediaeval period, and a double inhumation burial in a stone cist, dating probably also from the Mediaeval period. Geomagnetic and soil resistivity prospection undertaken by geophysicists from the University Eötvös Loránd in Budapest took place on an area of 9 ha, including the Roman cemetery and road (on Ursoieș Hill), the civil settlement with its town planning (on Pomet Hill) and the great castrum (the plan of the Mithras sanctuary), on Pomet Hill.

52. Murighiol, com. Murighiol, jud. Tulcea [Halmyris]

Punct: La Cetate

Cod. sit: 160920.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 120/2008

Colectiv: Mihail Zahariade – responsabil, Monica Mărgineanu Cârstoiu (IAB), Florin Topoleanu (ICEM Tulcea), Octavian Bounegru (UAIC Iași), Traian Dvorski, Alexandru Madgearu (ISPAIM București)

În cadrul proiectului de cercetare a insulei I care cuprinde arealul *intramuros* și elementele de fortificație *extramuros* incluzând zidul de incintă, turnurile și/sau bastioanele de pe latura de N precum și elementele adiacente de fortificație

(*vallum* și *fossa*) în anul 2008 a continuat investigația turnului XII (T XII) al cărui contur în teren, acoperit în întregime de vegetație, ieșea în evidență printr-o aglomerare cu înălțimea de cca. 3.50 - 4 m față de terenul înconjurător. Se distingea un contur în forma de U în raport cu linia zidului de incintă. Axul central se găsește pe direcția E-V, cu latura de front orientată spre V. La începutul cercetării nu se distinge la suprafață nici o urmă evidentă de zidărie. Terenul prezenta o pantă accentuată spre exterior, semn că jumătatea de V a turnului se găsea într-o stare avansată de degradare.

Cercetările arheologice în suprafață în arealul TXII au fost intensificate în anul 2008 cu scopul de a identifica stratigrafia acestei importante instalații cu o poziție cheie între bastionul 3 și Turnul XIII al porții de N între care nu se mai găsește nici o structură extramurană destinată apărării curtinei nr. 13. Pentru a câștiga timpul necesar de săpătură și analiză a situației, ne-am concentrat eforturile în jumătatea de S a TXII, cea de N fiind deocamdată lăsată necercetată. Jumătatea de N a turnului este ocupată de altfel de o instalație civilă, cu rosturi casnice. Este vorba de un cuptor de pâine cu dimensiunile de 2,40 x 1,60 m pe care, datorită stării sale bune de conservare intenționăm să-l păstrăm în viitor *in situ*. El este databil în a doua jumătate a secolului VI, foarte probabil în ultimul sau sfert, spre sfârșitul secolului.

Încă din anul 2007 fuseseră identificate în colțul de SV al turnului. Primele elemente ale unui pavaj din cărămidă cu inserții de plăci de piatră, aflat în stare fragmentară. În 2008 acest pavaj a fost complet degajat și cercetat. El se află la -1,80 m adâncime față de latura de S a turnului care reprezintă cel mai înalt punct și în același timp nivelul solului modern.

El a fost construit peste o dărâmătură eterogenă alcătuită din pietre, oase de animale, cărămidă. Nu deținem nici un element de cronologie absolută mai precisă, ceramica încadrându-se în general în tipologia cunoscută a secolului VI, iar monedele lipsesc pe acest nivel. Este de remarcat ca pe parcursul celor 1,80 m de dărâmătură care suprapune acest pavaj nu se mai întâlnește nici o structură de utilitate. Concluzia ar fi că acest pavaj aparține unui ultim nivel de ocupație organizată în interiorul turnului, și datorită poziționării sale pe un nivel superior față de solul actual cronologia relativă l-ar putea încadra în general în a doua jumătate a secolului VI. Din punct de vedere nivelmetric, pavajul, care reprezintă ultimul nivel de ocupație corespunde cu nivelul de construcție al cuptorului de pâine de pe latura de N. Această aliniere nivelmetrică remarcabilă nu trebuie însă să inducă ideea unei construcții concomitente și funcționări pe tronsoane cronologice identice a celor două instalații. Nu avem încă elementele necesare pentru o nuanțare mai fină a cronologiei și concordanței sau nu a celor două structuri.

Stratigrafia Turnului XII

Mentținerea pavajului ca element stratigrafic de referință a permis continuarea cercetării stratigrafice a peretelui de S care a devenit factorul cheie în descifrarea cronologiei și fazelor constructive în TXII.

În urma unor repetate analize ale secvențelor stratigrafice ale pereților de est și N și a succesiunii structurilor constructive identificate în jumătatea sudică a TXII se poate contura următorul tablou:

Fundația turnului este așezată direct pe travertin. Un strat de mortar gros de 5-7 cm apare aplicat peste stâncă atât pentru nivelarea diferitelor neregularități cât mai ales a împiedica pânza freatică aflată la suprafață să pătrundă la suprafață. De altfel, în momentul în care am încercat să adâncesc săpătura apa a țâșnit la suprafață. Fundația turnului, realizată din bl ocuri

de talie bine fățuite și căptușită cu mortar hidrofug se prezintă sub forma unei plinte la baza zidului propriu-zis lată de 0,77-0,78 m. Ne așteptăm ca această situație să o identificăm pe întreaga suprafață a turnului. Umplerea de la stâncă până la linia de sus a fundației s-a făcut în două etape. Prima, prin așternerea unui strat de mortar și pietriș bine bătătorit, gros de 0,40 m care a fost acoperit cu un strat de pământ de culoare neagră, adus, foarte bine bătătorit, extrem de dur, cu inserții de mortar, gros de 0,30 m. Acesta pare finalul amenajării interiorului dintre fundații. Peste stratul de mortar s-a așternut un strat de bârne care datorită unui intens mediu umed în urma infiltrației apei s-au transformat într-un strat de cărbune gros de 0,10 m. Pe peretele fundației apar alge specifice prezenței unui intens mediu umed.

Peste stratul de bârne, vizibil mai ales pe peretele de N au fost așezați bolovani peste care s-a aplicat un strat de mortar hidrofug de culoare roz, gros de 0,13 m. În cele din urmă, pe întreaga suprafață au fost puse, în mod neregulat cărămizi cu dimensiunile de 0,4 x 0,27 x 0,05 m. Această amenajare a acoperit întreaga adâncime a fundației, până la linia plinte.

Peste nivelul de umplere a fundației s-a așternut un strat de pământ brun cenușos gros de 0,25 m amestecat cu cărămizi și bucăți de mortar și piatră, totul bine bătătorit, având la bază unele vizibile intruziuni de arsură.

Nivelul I

Acest strat este urmat de o podea de pământ galben bine bătătorit cu intruziuni de cărămidă pisată, piatră groasă de 0,05 m, care reprezintă, prin soliditatea lui, un nivel de călcare. Peste podea apare un strat de pământ brun negricios cu puternice intruziuni de arsură gros de 0,03 m. Acesta pare un strat de amenajare pentru următorul nivel de ocupație.

Nivelul II

Noul nivel este gros de 0,25 m și are în compoziție intruziuni de bucăți de mortar, cărămidă pisată fin, piatră mărunță, sporadic și urme de arsură. Spre latura de S a turnului apare o lentilă de pământ galben cu dimensiunile de 1,10 m (baza mare) x 0,57 m (baza mică) x 0,20/0,23 m grosime. Aceasta a putut fi inserată ca întărire a podelei sau, mai puțin probabil a servit ca vatră. Acest nivel apare puternic incendiat, așa cum arată stratul de arsură gros de 0,12-0,15 m. tasat în așa măsură încât apare compus din două straturi distincte: unul fin, gros de 0,05 m – până la 0,10 m și unul mai distinct care conține incluziuni de arsură, pământ brun țigle și bârne, situație vizibilă mai ales pe peretele de N. Acest incendiu, considerabil, apare nivelat de un strat de pământ galben, bine bătătorit cu incluziuni de arsură, cărămidă și mortar, gros de 0,03-0,05 m cu o arcare până spre 0,07 m.

Nivelul III

Această operațiune de nivelare a fost urmată de așternerea unui strat de pământ brun deschis cu cărămidă și sporadic ceramică în compoziție, foarte bine bătătorit, gros de 0,10-0,15 m. Nivelul este marcat la mijlocul său de o arsură și chirpici care însă nu provine de la un incendiu ci de la o operațiune de umplere ulterioară. Acest nivel acoperă fundația unei structuri aflată în mijlocul turnului și pe care nu o putem interpreta altfel decât ca un pilastru defăcutat care după acest nivel nu mai funcționa. Renunțarea la un pilastru central de susținere a unei structuri de lemn alcătuită din bârne și scânduri pentru podele și scări este atipică și va trebui găsit răspuns din punct de vedere arhitectonic.

Nivelul IV

Peste acest nivel se așterne un strat gros de 0,73-0,75 m de pământ galben, compact, ca umplutură, care conține urme vizibile de chirpici, cărămidă, urme bârne arse, ceramică, pietriș

fin, fragmente fine de țigle și scoici. Este posibil ca această amenajare să fi fost concepută ca o înălțare considerabilă a nivelului în turn, în condițiile inexistenței pilastrului. În orice caz, linia superioară a acestei substanțiale umpleri apare puternic afectat de o dărâmtură masivă foarte probabil a suprastructurii. Se observă blocuri și plăci mari de piatră, țigle, mortar și urme de arsură provenite de la structura de lemn. Chiar în situația extrem de tasată în care se află, întreaga prăbușire este groasă de 0,30 m. Această masivă dărâmtură nu a fost înlăturată dar a fost suprapusă de un strat de chirpici gros de 0,30 m, folosit ca umplutură, vizibil compactat ca bază pentru următorul nivel.

Nivelul V

Un strat relativ compact de pământ galben, gros de 0,15-0,18 m servește drept podea pentru un nivel de ocupație destul de modest ca înfățișare și consistență. El este suprapus de un strat de arsură gros de cca. 0,08 m și de un strat de chirpici ars, gros de 0,04 m, care apare numai în jumătatea de N a peretelui. El este presat și bătătorit și se prelungește spre sudul peretelui cu un strat de galben, gros de 0,03-0,04 m rezultat al tasării materialului rezultat din dărâmtură.

Nivelul VI

Un strat de umplutură gros de 0,05 m, gri-cenușos cu o cărămidă fragmentară și o piatră în compoziție a servit drept pat de amenajare pentru podeaua alcătuită dintr-un strat de lut galben cu urme de mortar, compact, bine bătătorit, fără ingrediente, gros de 0,05 m.

Nivelul VII

Acest nivel este suprapus la rândul lui de un strat de umplutură din pământ cenușos, compact, fără ingrediente, care a servit drept bază pentru penultimul nivel de sub pavaj, alcătuit dintr-un strat de galben lămâios, gros de 0,06 m în general fără ingrediente.

Nivelul VIII

Imediat sub pavajul fragmentar (5 cărămizi și două plăci de piatră) se găsește o umplutură de chirpici, pietriș și mortar groasă de 0,09 m. Umplutura conține și pământ cenușos și cărămizi fărâmițate.

Abstract:

The 2008 investigations carried out in Tower XII of the Halmyris fortress yielded a clear stratigraphy and a fair number of artefacts (coins, pottery) that are basic for dating the architectural evolution of this important structure. In depth excavations show that the entire structure was set on the very bedrock and additional layers prepared the place for the occupation. Although the sizable amount of coins are still under investigation, one can state that the tower was built during Tetrarchic epoch, by the end of the 3rd century and continued to function in its initial purpose, as a defence structure, at least until the 4th century, when it suffered some important reshufflings in term of its efficacy. The tower was filled up with rubble (stones, mortar, and adobe), thus the initial level of occupation being visibly heightened, while occupation continued, although very likely without a tile and timber roofing, of which traces became particularly rare.

The description of the occupation levels follows a technical manner, without any other architectural or chronological considerations. However, there are still a few issues to be solved, for the excavations did not yet allow a more refined chronology, which one expects from the future investigations.

It is remarkable that on the last two, if not three levels of occupation, the tower certainly loses its initial function being turned into an area of civilian habitation. A bread oven, still very well preserved on a significant height was built against the

northern wall of the tower. It authenticates the definitive and dramatic modification of the interior area of the tower in a civilian and poorly inhabited one by the end of the 6th century.

53. Nufăru, com. Nufăru, jud. Tulcea

Punct: Trecere bac

Cod sit: 161062.10

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 121/2008

Colectiv: Oana Damian - responsabil (IAB), Mihai Vasile, Andra Samson, Gabriel Vasile (MNIR), Aurel Stănică (ICEM Tulcea), Daniel Ene (doctorand FIB)

Cercetările arheologice în cetatea bizantină de la Nufăru s-au concentrat în campania 2008 în regiunea nordică a promontoriului pe care se desfășoară așezarea, în punctul *Trecere bac* (încă proprietatea Enache Șinghi), reprezentând o zonă complexă din punct de vedere arheologic, incluzând un tronson din curtea nordică a fortificației bizantine, instalația portuară a acesteia, cu necropola și locuirea medievală care o suprapun.

La est de zona înglobând instalația portuară a cetății bizantine, descoperită în 1999¹, a fost cercetată în campaniile 2002, 2004-2007² o suprafață de circa 300 m², menită a pune în evidență elementele de fortificație adiacente debarcaderului, precum și o serie de complexe funerare ulterioare³. Campania 2008 a urmărit trei obiective: a. continuarea cercetării necropolei medievale, în S 8 (10 x 8 m, orientare N-S) și S 9 (10 x 6,50 m, orientare N-S) și prin desființarea matorului stratigrafic lat de 1 m dintre acestea; b. continuarea cercetării zidului de incintă, în S 9; c. continuarea cercetării monumentului bizantin reprezentat de complexul instalației portuare, pentru delimitarea sa spre E, în S 9 și pentru stabilirea limitei nordice a pavajului instalației portuare, în S 11 (9,30 x 2 m, orientare N-S).

Din punct de vedere stratigrafic, campania 2008 în punctul *Trecere bac* nu a adus elemente în plus față de situația cunoscută, înregistrându-se prezența unui nivel de demantelare a fortificației, ce suprapune o depunere de pământ cenușiu prăfos în care au fost descoperite gropi menajere conținând fragmente osteologice animale și fragmente ceramice din prima jumătate a sec. XIII, complexe care secționează nivelul înmormântărilor din sec. XI-XII.

În ceea ce privește monumentul bizantin, s-a completat imaginea asupra complexului instalației portuare prin delimitarea sa spre E sub forma unui zid lat de 0,90 m, păstrat pe înălțimea de 1,20 m, vizibil pe o lungime de 2,25 m, adosat curții nordice.

În privința complexelor funerare cercetate în 2008, acestea se caracterizează prin aceleași aspecte de rit și ritual definind necropola cercetată în campaniile anterioare, încadrată în sec. XI-XII, acoperind eventual și începutul sec. XIII, localizată în zona nord-estică a promontoriului nufărean (*Piatră/km 104 și Trecere bac*). Celor 177 de complexe funerare cercetate în campaniile 1999-2002 și 2004-2007, li se adaugă încă 20 descoperite în 2008 (în cadrul S 8 și S 9). În general s-a practicat înhumarea individuală, într-o serie de cazuri fiind vorba de morminte atestate doar prin crani, de reînhumări, deranjamente, situații de suprapuneri ale complexelor funerare de către complexele de locuire. Gropile mormintelor au fost săpate în pământ cenușiu prăfos. Se înregistrează delimitarea

gropii cu pietre. Scheletele apar în decubit dorsal, cu craniile în poziție normală sau așezate fie pe partea dreaptă, fie pe cea stângă, cu brațele așezate în diverse poziții, cu picioarele întinse, uneori ușor deranjate. În cazurile în care s-a putut observa poziția antebrațelor, s-au înregistrat două variante, cu subvariantele lor, cu ambele brațe încrucișate pe abdomen ori bazin. Mormintele, cu precădere cele aparținând unor copii și femei, conțin inventar compus din piese de podoabă, accesorii vestimentare și monede.

Cercetările în S 8 au evidențiat aceeași suprapunere a necropolei de un nivel de locuire reprezentat de gropi menajere și de locuințe cu baze de piatră și vetre simple, care deranjează în multe cazuri complexele funerare.

Investigațiile arheologice în punctul *Trecere bac* presupun continuarea cercetării necropolei și a sistemului de fortificare a zonei, urmată de conservarea și punerea în valoare a acestui ansamblu important pentru istoria așezărilor portuare de la Dunărea de Jos.

Note:

1. CCA 2000, p. 67-68.

2. CCA 2008, n. 2.

3. CCA 2000, p. 67-68; CCA 2001, p. 164; CCA 2002, p. 216-217; CCA 2003, p. 213-214; CCA 2005, p. 245-246, CCA 2006, p. 237-238, CCA 2007, p. 242-243; CCA, 2008.

54. Ocna Sibiului, jud. Sibiu

Punct: Fața Vacilor - La Făgădău

Cod sit: 143860.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 133/2008

Colectiv: Dumitru Popa - responsabil, Silviu Purece, Ovidiu-Vasile Mărginean (ULB Sibiu)

Obiectivele campaniei de cercetări din anul 2008 au vizat obținerea unor date mai concludente cu privire la extinderea așezării de-a lungul terasei râului Visa și verificarea stratigrafiei pe această direcție, surprinderea unor complexe (locuințe, ateliere ceramice) despre existența cărora avem numeroase indicii din campaniile anterioare și, nu în ultimul rând, obținerea unui volum sporit de material arheologic care să ne permită studiul complex al comunității norico-pannonice colonizată aici.

Pentru atingerea acestor obiective am executat o secțiune orientată perpendicular pe S3/2007 la V de aceasta cu un mator de 0,5 m. Secțiunea, notată S4/2008 are dimensiunile de 30 x 2 m, este orientată SV 45°, iar capătul său nord-estic se încadrează între m. 13-14 ai secțiunii S3/2007. Prin această secțiune am reușit să cunoaștem configurația stratului de cultură în jumătatea sud-vestică a terasei pe care s-a dezvoltat așezarea antică.

Situația stratigrafică se prezintă astfel: stratul de cultură roman începe la -0,6 m și coboară în general până la -1,15 m. Sub această adâncime, până la -1,3 m apar sporadice fragmente ceramice preistorice, aparținând culturii Petrești, indicând astfel faptul că așezarea romană a suprapus extremitatea vestică a așezării Petrești cunoscută și cercetată cu câteva decenii în urmă. Solul nu prezintă diferențe notabile de culoare și compoziție pe toată această adâncime având o culoare maroniu deschisă. Sub adâncimea de 1,4 m compoziția

sa se schimbă brusc devenind accentuat lutos de culoare galben-roșcată.

Stratul de cultură roman are în medie o grosime de 0,55 m fiind mai subțire decât în secțiunile anterioare unde el începea la -0,6 m și cobora până la -1,4 m. La partea sa superioară el este destul de sărac în materiale, pentru a dobândi o consistență mai mare la -0,8 m. La acest nivel în capătul nord-estic al secțiunii, corespunzător m. 1-3 se conturează un posibil complex constând din mai multe vase fragmentare, o fibulă păstrată fragmentar, resturi osteologice alimentare. Sub acest nivel în c. 1 se afla o lentilă de lut evident adusă din altă parte a cărui prezență pe solul antic al așezării s-ar putea explica în legătură cu practicarea olăritului, activitate pentru care avem dovezi cât se poate de convingătoare.

În general, stratul de cultură roman din această secțiune este mai sărac. De remarcat lipsa aproape totală a resturilor de chirpici ca și a materialelor osteologice, atât de abundente în secțiunile anterioare. Situația se poate explica prin situarea acestei secțiuni la extremitatea vestică a așezării sau prin posibilitatea ca secțiunea să fi explorat un spațiu aflat, cel mai probabil, în spatele unui aliniament de construcții. Judecând după amplasarea zonelor cu concentrare mare de chirpic, cărăbune și cărămizi fragmentare, pe planul de ansamblu al zonei cercetate această a doua ipoteză pare foarte posibilă. Menționăm că datorită unor lucrări executate cu mulți ani în urmă, care au constat în crearea unui lac artificial pe cursul Visei, marginea inferioară a terasei a fost săpată pe o lățime ce nu o putem aprecia; astăzi marginea sa se află la cca. 50 m de firul apei în vreme ce în porțiunile unde omul nu a intervenit terasa se apropie mult mai mult de albia majoră a Visei.

Ca și în campaniile anterioare, materialul arheologic cel mai abundent este ceramica, prezentând aceleași categorii și forme prezentate în raportul pe 2006. Am descoperit, de asemenea, câteva unelte din fier: o daltă de mici dimensiuni și un cuțit de o formă specială, foarte probabil folosit la decorarea vaselor și trei fibule din bronz. Am descoperit de asemenea trei bulgări cu aspect de zgură și cu urme de curgere a materialului, ca urmare a unui temperaturi ridicate și foarte grei. Analizele pe care le-am solicitat Facultății de inginerie din cadrul Universității noastre ne vor lămurii asupra naturii și provenienței acestor materiale.

Cercetările de la Ocna Sibiului se derulează pe baza unui contract de colaborare cu MN Brukenthal (Contractul Nr. 3000/20.07.2006). Obiectele din metal descoperite au fost predate cu listă de inventar acestei instituții care le-a restaurat și conservat, iar materialul ceramic aflat în studiu se află în custodia Institutului pentru Cercetarea și Valorificarea Patrimoniului Cultural Transilvănean în Context European din cadrul ULB Sibiu.

Bibliografie:

D. Popa, CCA 2006, p. 240-241; CCA 2007, nr.127.
Idem, Așezarea norico-pannonică de la Ocna Sibiului, în vol. *Relații interetnice în spațiul românesc*, II. *Populații și grupuri etnice (sec. II î. Hr.-V d. Hr.)*, Bibliotheca Septemcastrensis 21, 2006, p. 141-166.
Idem, A Roman Steelyard Discovered at Ocna Sibiului, în vol. *Fontes Historiae. Studia in honorem Demetrii Protase*, Bistrița - Cluj-Napoca, 2006, p. 523-530.

Abstract:

In 2008, the main purpose of the excavations in the Roman settlement from Ocna Sibiului was that of checking the length of this Norico-Pannonian settlement on the west side of the terrace. We opened section S 4/2008, 30 by 2 m, oriented

upright on S 3/2007. Its north-eastern end fits to the meters 13-14 from S 3. The Roman culture level is thinner in this area, being between 0.6 - 1.15 m. and less consistent. It may be an area behind a line of buildings. We have not found facilities, but the archaeological stuff, mainly ceramics, three bronze brooches, iron tools and others show the same features as in the previous sections.

55. Oltina, com. Oltina, jud. Constanța

Punct: Capul Dealului

Cod sit: 62495.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 48/2008

Colectiv: Gabriel Custurea – responsabil, Cristina Talmațchi, Aurel Mototolea (MINAC), Costel Chiriac, Dan Aparaschivei (IA Iași)

Sector B

Gabriel Custurea, Cristina Talmațchi, Aurel Mototolea

Campania de săpătură arheologică sistematică 2008, în așezarea fortificată de perioadă medieval timpurie de la Oltina „Capul Dealului”, a vizat partea de E a promontoriului (sectorul B), scopul ei constând în delimitarea perimetrului așezării medievale timpurii, identificarea unor eventuale urme ale sistemului defensiv și a dovezilor de locuire din această zonă. În acest sens, a fost trasată și cercetată secțiunea SIB, orientată E-V, de 40 x 4 m. În perimetrul acesteia, după îndepărtarea stratului vegetal cu o grosime de cca. 0,23 m, au fost descoperite două morminte de înhumare de rit creștin, o locuință (Cpl. 1/2008), probabil un atelier de fierar (Cpl. 2/2008) și un bazin circular căptușit cu piatră, aparținând secolelor X - XI.

Cele două morminte au fost surprinse în c.20/respectiv c. 18-19, la o adâncime de 0,30 m. La momentul descoperirii, în M1 se mai păstra doar craniul și o grămăjoară de oase în partea inferioară a acestuia, iar în M2 scheletul, din care lipsea doar partea inferioară a picioarelor, avea oasele în conexiune anatomică. Ambele sunt orientate V-E. Nu departe de acestea, au apărut o monedă/Vasile II – Constantin VIII, clasa A2, var. 31 (c. 24) și o cruce relicvar (c. 23), ambele din bronz, posibil obiecte din inventarul mormintelor, purtate de plug, terenul aflându-se încă în circuitul agricol.

Cpl. 1/2008, surprins parțial, a apărut în c. 20-24 și a fost cercetat pe o suprafață de 3,80 x 1,40 m. Este o locuință de suprafață, care prezenta structură din lemn și podea lutuită, ce a fost incendiată. La momentul descoperirii mai păstra o parte considerabilă a scheletului din lemn, carbonizat, și inventar ceramic, printre care și un vas reîntregibil.

Cpl. 2/2008 este tot o locuință de suprafață, având temelia pereților din piatră, podea lutuită și structură din lemn în partea superioară. Ea a fost surprinsă parțial, în c. 4-7, pe o suprafață de 3,24 x 2,73 m, iar la momentul descoperirii păstra amprenta unui cuptor circular (cu diametrul de 0,75-0,82 m) în colțul de SV. Calota cuptorului, din lut puternic ars, era căzută în afara perimetrului complexului, spre V. Numeroasele lupe de fier descoperite în umplutura acestuia și în apropierea lui, obiectele de metal și structura cuptorului ne determină, în acest stadiu al cercetărilor, să-l considerăm un atelier de fierar, cu unele rezerve până la dezvelirea lui integrală. Bazinul circular, cu diametrul de 0,95 m și adâncimea 1,10 m, se află la mică distanță spre V de Cpl. 2/2008, în c. 11. Nu excludem

posibilitatea ca acesta să fi făcut parte din probabilul complex meșteșugăresc.

Pe ansamblu, materialul arheologic descoperit constă în ceramică fragmentară (sec. X-XII) – arsă oxidant și reducător confectionată din pastă nisipoasă și ornamentată prin incizie, ceramică cenușie cu decor în lustru, fragmente smălțuite verde-oliv, fragment de „căldare pecenegă” etc., monede bizantine și romane târzii (4 ex.), cruciulița relicvar amintită, obiecte de uz casnic din piatră și lut (fusaiole, greutatea pentru plasa de pescuit, gresii de ascuțit), obiecte din bronz și fier (cârliche de pescuit, seceră, vârf de săgeată, piroane etc.), bile de praștie din piatră, lupe de fier etc. În stratul vegetal au apărut și fragmente ceramice specifice secolelor IV-VII.

La finalul campaniei s-a stabilit, așadar, că locuirea medievală timpurie acoperea și această parte a zonei deluroase numită de localnici „Capul Dealului”. Nu am identificat încă urme ale sistemului defensiv, ce ar fi corespuns valului de pământ și șanțului de pe partea opusă (vestică) a așezării. Surpriza pentru noi au constituit-o cele două morminte, primele descoperite în situl de la Oltina „Capul Dealului”. Ele ne autentifică prezența unei populații creștinate, a cărei existență era anunțată de numeroase descoperiri anterioare, în strat sau întâmplătoare, de cruciulițe simple sau relicvar.

Materialul rezultat a fost depozitat la MINAC.

Abstract:

The 2008 systematic archaeological campaign was focused on the eastern side of the site (sector 3), its goal being the delimitation of the early Mediaeval settlement perimeter, the identification of possible defensive system traces and of dwellings in that area. In this respect, we opened section S IB (oriented E-W, 40 x 4 m). Inside this perimeter, after moving away the 0.23 m thick humus, two inhumation graves of Christian rite were found, a dwelling (cpe. 2/2008) and a 10th-11th c. circular pool with stone facing.

The archaeological finds consists in fragmentary ceramics (10th-11th c.) made of a sandy fabric and adorned by waves of incision, grey ceramics with polished adornment, olive green glazed fragments, a fragment of a „Petcheneg-bucket”, Byzantine and Late Roman coins (4 pieces), a reliquary cross, stone and clay domestic objects (spindle wheels, weights for fishing nets, grit stone for sharpening), bronze and iron objects (fishing hooks, a sickle, an arrowhead, spikes etc.), stone catapult balls, iron lump, etc. In the humus we found 4th-7th c. ceramics fragments.

The entire archaeological material was deposited in the storage rooms of the Museum of National History and Archaeology in Constanța.

56. Opațița, oraș Deta, jud. Timiș

Punct: Călășturi

Cod sit: 155476.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 115/2008

Colectiv: Dumitru Țicu – responsabil (MBM Reșița), Florin Drașovean (MB Timișoara)

Cercetările de arheologie medievală de la Opațița-Călășturi au vizat identificarea bisericii medievale atestată în izvoarele diplomatice din anii 1334-1335 și 1432, pe de o parte și, în

egală măsură, dezvelirea necropolei contemporane momentului ecleziastic¹. Investigațiile din anii anteriori au oferit un pachet consistent de informații cu privire la fortificația de pământ și lemn, care a înconjurat biserica medievală de la Opațița².

Mormintele au fost cercetate în S₂/2006, S₁/2008 și S₂/2008. Au fost cartate în cursul cercetărilor din anul 2008 un număr de 34 de morminte de inhumatie, fără inventar funerar³.

Descrierea mormintelor:

M₃₅. Cercetat în S₂/2006 la adâncimea de -0,80 m. A fost identificat doar craniul, fiind un mormânt deranjat.

M₃₆. Identificat în aceeași zonă, la -0,80 m. Mormânt deranjat.

M₃₇. Cercetat în S₂/2006 la -0,85 m adâncime. Mormânt de adult, bine conservat, care măsoara 1,80 m lungime. Ambele brațe erau așezate pe abdomen.

M₃₈. Cercetat în S₁/2008, caroul 1, la -0,65 m adâncime, complet deranjat.

M₃₉. Săpat parțial, în S₁, la adâncimea de 0,45 m.

M₄₀. Săpat parțial, în S₁, la -0,40 m adâncime.

M₄₁. Cercetat parțial. S-a identificat doar craniul în S₁/2008 la -0,25 m.

M₄₂. Identificat în extremitatea sudică la S₁, la -0,85 m adâncime. Craniul spart de tasarea pământului. Ambele brațe erau așezate pe lângă corp. Măsura circa 1,50 m.

M₄₃. A fost parțial cercetat, doar jumătatea inferioară în S₁.

M₄₄. Așezat în șir cu M₄₃. A deranjat la rândul său o înmormântare mai veche, notată în plan M₄₅. Mormânt de adult, bine conservat care a avut brațele așezate pe abdomen. Măsura 1,61 m.

M₄₅. A fost deranjat de groapa mormântului M₄₄. S-au identificat craniul, oasele antebrățelor și bazinul.

M₄₆. Identificat în marginea estică a S₁, la -0,25 m adâncime.

M₄₇. Cercetat parțial în extremitatea sudică a S₁, la adâncimea de 0,80 m. S-au evidențiat în plan craniul, o parte a toracelui și a oaselor brațelor.

M₄₈. A fost identificat în S₂/2006 la adâncimea de -0,75 m, în marginea sudică a secțiunii, fiind așadar doar parțial investigat.

M₄₉. Identificat în stare de degradare în S₂/2006.

M₅₀. Găsit în S₂/2006 la adâncimea de -0,65 m într-o stare de conservare identică cu cea a mormântului 15.

M₅₁. Identificat în S₂/2006, în șir cu M₁₆. Brațul stâng era adus cu palma la claviculă. Groapa mormântului 19 a tăiat, în parte, M₁₇.

M₅₂. Cercetat parțial pe extremitatea sudică la S₂/2006. Brațul stâng era așezat cu palma pe abdomen.

M₅₃. Identificat în S₂/2006 la adâncimea de -0,80 m într-o avansată stare de degradare a scheletului.

M₅₄. Localizat în S₂/2006 la adâncimea de 0,60 m. A distrus în partea superioară, o înmormântare anterioară, M₂₁.

M₅₅. Poziționat în S₂/2006 la -0,65 m adâncime. Brațul drept era așezat lângă corp, în timp ce brațul stâng era așezat cu palma pe bazin.

M₅₆. Mormânt de copil, cercetat parțial în extremitatea estică a S₂/2006, la adâncimea de -0,30 m.

M₅₇. Cercetat parțial în extremitatea sudică a S₁/2008.

M₅₈. Identificat în S₂/2008 la adâncimea de -0,40 m, o înmormântare deranjată total de lucrările moderne de amenajare a spațiului de la Călășturi.

M₅₉. Cercetat în S₂/2006 la adâncimea de -0,80 m. A avut brațul stâng așezat cu palma pe bazin, în timp ce brațul drept era așezat lângă corp. Mormântul a aparținut unui tânăr.

M₆₀. Identificat în S₂/2006 la adâncimea de -0,80 m. Brațul stâng era așezat cu palma la claviculă. A suprapus și a deranjat o înmormântare mai veche mai veche M₂₇.

M₆₁. S-au păstrat doar o parte a oaselor bazinului și a membrelor inferioare. Deranjat de M₂₆.

M₆₂. Identificat în S₂/2006 la adâncimea de -0,80 m. S-a păstrat parțial.

M₆₃. Localizat în S₂/2006. S-a păstrat craniul și o parte din oasele brațelor.

M₆₄. Identificat în S₂/2006 la adâncimea de - 0,90 m. Mormânt de adult. În groapa mormântului, în zona femurelor s-a găsit aruncată o monedă.

M₆₅. Păstrat doar craniul, identificat în profilul S₂/2006, la -0,90 m adâncime.

M₆₆. A fost cercetat în S₆/2007, în extremitatea nordică, la adâncimea de -0,80 m. Brațul stâng era așezat pe lângă corp în timp ce brațul drept era așezat pe bazin.

M₆₇. A fost parțial cercetat, doar zona membrelor inferioare în S₆/2006 la -0,90 m adâncime.

M₆₈. Așezat lângă M₃₃. Parțial cercetat.

Cele 68 de morminte identificate, până în stadiul actual al cercetării, se cartează pe jumătatea spațiului nordic și nord-estic al platoului fortificat de la Călășturi. Au fost localizate morminte și pe latura sudică, care exclud posibilitatea localizării bisericii medievale în aceste zone. Stratigrafia zonei a fost bulversată de amenajări moderne, de mare amploare, făcute la Opațița-Călășturi în anii 1951-1953 când au fost săpate cazemate militare pe extremitatea estică a terasei pârului Birdeanca. Acest fapt explică de altminteri identificarea unor morminte la adâncimi de 0,25-0,40 m de la nivelul actual de călcare.

Localizarea bisericii de cărămidă în interiorul incintei fortificate de la Opațița-Călășturi rămâne o chestiune deschisă. Fragmentul de zid cercetat în S₂/2008 oferă, deocamdată, un reper în problema monumentului de cult. Zidul din cărămidă legat cu mortar s-a păstrat pe o lungime de 4,80 m, orientat N-S, având o grosime de 0,80 m.

Cercetările din anii următori își propun să clarifice problema bisericii medievale de la Opațița, concentrându-se în spațiul estic al platoului, care a fost de altfel cel mai afectat de lucrările militare recente. Se au în vedere și dezvelirea integrală a necropolei de la Călășturi.

Cercetările de arheologie medievală de la Opațița-Călășturi, prin dosarul de informații acumulat cu privire la fortificația de pământ și lemn din secolul al XV-lea care înconjură biserica medievală, constituie în momentul actual un reper în arheologia ecleziastică a Banatului medieval [Dumitru Țicu]

Note:

1. *Documente privind istoria României*, C, XIV, III, p. 229, 233, 240, 244; B. Milleker, *Délmagyarország Középkori földrajza*, Timișoara, 1915, p. 59.

2. P. Lukcsics, *XV Századi pápák oklevelei*, II, Budapesta, 1938, p. 67.

3. D. Țicu, *Opațița, oraș Deta, jud. Timiș*, CCA 2006, p. 245.

Résumé:

Opațița est une localité située à environ 4 km de la ville de Deta, attestée par les sources historiques écrites avec une église catholique appartenant de la diocèse de Cenad, entre les années 1333-1335 et dans l'année 1452. Les recherches d'archéologie médiévale déroulées entre les années 2005-2008 ont identifié une part de la nécropole médiévale (XIIIe-XVe siècles) et une château fort en terre et en bois du XVe siècle, qui a eu le rôle de défendre l'église médiévale en briques de Opațița. Au long de l'année 2008 ont été recherchés 34 tombes d'inhumation sans d'inventaire funéraire.

57. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța [Durostorum]

Punct: Ferma 4

Cod sit: 62547.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 52/2008

Colectiv: Crișan Mușețeanu - responsabil, Paul Damian, Adela Băltăc, Christina Știrbulescu Virgil Apostol, Eugen Paraschiv, Ioana Grigore (MNIR), Dragomira Boeva-Kanceva (MDJ Călărași)

În campania 2008¹ au continuat cercetările în Sectorul I *Thermae*, având ca obiective principale surprinderea unor detalii legate de cele două edificii identificate aici, mai ales privind limitele de E ale ambelor clădiri, precum și alte detalii legate de zona de la V de edificiul termal, și, respectiv, limita de V a edificiului nr. 3. Cercetarea s-a efectuat, astfel, în suprafețele deja deschise în anii anterior la V și E, respectiv în suprafețele C15 (dimensiuni actuale 30,30 × 4,20 m) și C17 (8 × 9,40 m), și deschiderea unei noi suprafețe la E, C18 (8 × 4 m).

Edificiul termal

Cercetarea în suprafețele de la E a pus în evidență, din nou, faptul că întreaga zonă este dezafectată, însă, în stadiul actual de cercetare nu putem spune dacă această parte aparține primei sau celei de-a doua faze de funcționare a edificiului. În suprafața C18 a fost surprinsă continuarea traseului spre N a zidului limită de E (Z21²), de asemenea demantelat până la nivelul fundației (fiind surprinsă doar amprenta lăsată). În suprafața C17 (c. 1-5 c-h), a fost surprinsă³ o amenajare din mortar formată din pietricele, nisip, bulgări de mortar de culoare albă și roz (hidrofug), precum și cu cărămidă pisată, fragmente de material tegular, de *opus signinum*, de tubuli, de tencuială pictată, rar fragmente ceramice. Cel mai probabil aceasta reprezintă o substrucție de bazin, și acesta dezafectat. În suprafețele C17-18, au fost cercetate două trasee⁴ de conducte (orientate SSE-NNV) din tuburi ceramice⁵ asamblate cu mortar. Pe trei tuburi au fost sesizate ștampile ale legiunii XI Claudia⁶. După numărul mare de material tegular din preajma celor două trase se poate spune că aceste conducte erau protejate, cel puțin în parte superioară, de un rând de tegule care le acoperea. În suprafața C17 a fost surprins un fragment⁷ din traseul unui canal⁸ (orientat SSV-NNN) de deversare, construit din calcare legate cu mortar (fin, alb, nisip și var), în care sunt încastate cărămizi (dreptunghiulare, de dimensiuni diferite 10-30 cm).

Edificiul nr. 3⁹

În suprafața C15 (c. 14-15) a fost surprinse urme din fundația unui zid (Z44¹⁰), perpendicular pe Z30¹¹, care poate reprezenta închiderea spre V a portului, fiind aproximativ paralel cu zidul Z40¹² (din suprafața C16) și putând forma un aliniament cu bazele de pilon identificate anterior în suprafața C13¹³. La V de zidul Z44 au fost surprinse traseele a altor două ziduri (Z42 și Z43) demantelate¹⁴, perpendiculare, ale căror trasee se îndreaptă spre N, respectiv V. Tot perpendicular pe zidul Z43 este și un zid? din fragmente tegulare, cercetat pe două asize¹⁵. Astfel de complexe (ziduri din fragmente tegulare legate cu pământ) au mai fost surprinse la V de edificiul termal, însă nu putem încă preciza care este destinația acestora.

Necropola

Odată cu demontarea marilor stratigrafici dintre suprafețele SIM și C13-14 (c. 10-13/11-14) și îndreptarea

profilului de V a suprafeței C15 (carou 6d) a fost finalizată cercetarea mormintelor M3¹⁶ și M12¹⁷.

Note:

1. Despre problematica anticului *Durostorum* vezi Paul Damian, Adela Băltăc, *The Civil Roman Settlement at Ostrov – Durostorum*, în *Acts of the International Colloquium Important Sites from the Pre-Roman and Roman Time on the Lower Danube Valley (4th century BC–4th century AD)*, Istros 14, p. 61–70; pentru cercetările anterioare de la Ostrov (*Durostorum*) punctul Ferma 4 vezi CCA 2008, p. 212–213, cu toate referințele bibliografice de la nota 5.
2. În acest moment limita de E, deși demantelată pe întreaga suprafață, a fost surprinsă pe o L = 19 m.
3. Cu mici întreruperi pe o L = 6 m, l = 5 m.
4. Pe o L = 6,40 m — cu mici întrupări, distanța include și matorul intermediar.
5. Din conducta de est (traseu vizibil pe o L = 8,75 m) au fost surprinse 16 tuburi (de dimensiuni variabile 0,55–0,66 m). Din conducta de V (traseu vizibil pe o L = 4,70 m) au fost surprinse 9 tuburi (de dimensiuni variabile 0,46–0,50 m) întregi sau fragmentare, lipite între ele cu mortar fin.
6. Un tub din traseul de E, ștampila LEG XI CL ANT slab imprimată în cartuş dreptunghiular simplu (L = 10 cm, l = 2,5 cm). Pe traseul de V o singură conductă prezintă două ștampile, slab imprimate în cartuş dreptunghiular simplu (L = 9,5 cm, l = 2 cm) LEG XI CL, retrograd.
7. Dimensiuni surprinse L_p = 1,90 m, l_p = 0,54 m, h_p = 0,17 m, h_p interior = 0,09 m.
8. Un canal asemănător a mai fost cercetat și în suprafața C7, în zona nordică a edificiului termal, vezi CCA 2002, p. 224.
9. Despre acest edificiu vezi CCA 2008, p. 213 și nota 15.
10. Zidul, orientat N–S, este construit tot în tehnica *opus caementicium*; dimensiuni surprinse L = 2,60 m, l = 0,55 m, h_p = 0,40 m.
11. Despre acest zid, care închide spre N încăperile edificiului nr. 3 vezi CCA 2007, p. 257.
12. Despre acest zid care pare să închidă zona porticului spre Est vezi CCA 2008, p. 213 și nota 18.
13. Despre aceste baze de pilon vezi CCA 2007, p. 257.
14. Z42, orientat N–S, intră în profilul de N (dimensiuni vizibile L = 2,70 m, l = 0,80 m), dispus aproape paralel cu Z44. Zidul Z43, orientat E–V, perpendicular pe Z42, intră în profilul de V (dimensiuni vizibile L = 3,30 m, l = 0,80 m).
15. Zid? orientat E–V, cu dimensiunile L vizibil = 2,34 m, l = 0,65 m. Una dintre tegule, fragmentară (L_p = 37 cm, l_p = 24 cm, gr. muchie = 5 cm) păstrează ștampila LEG XI ANT (cartuş dreptunghiular simplu, L = 10 cm, l = 2,5 cm, retrograd).
16. Despre acest mormânt vezi CCA 2005, p. 250.
17. Despre acest mormânt vezi CCA 2008, p. 213.

Abstract:

In the 2008 campaign (for ancient *Durostorum* and previous excavation on this site, see n. 1) we have resumed excavation in Sector I *Thermae*, aiming at discovering details concerning the two buildings identified there. We focused especially on both structures' eastern limits, as well as other details for the area west of the baths complex and Building no. 3's western limit respectively.

The baths complex. Eastward investigations have evinced – again – the fact that the entire area ceased to be used, but in the present state of investigation we cannot establish if this area belongs to the first or second phase of the building's functioning. We uncovered a continuation for the northward trajectory of the

eastern limit-wall, as well as the substruction of a basin. We have also investigated there two trajectories of pipelines made of ceramic tubes bound with mortar. On three tubes we have discovered the stamps of the *legio XI Claudia*.

Building no. 3. We have discovered traces of foundations for a wall that probably represented the portico's western limit.

The necropolis. We have finalized excavation on graves nos. 3 and 12 (M3 and M12).

58. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța

Punct: Păcuil lui Soare

Cod sit: 62547.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 53/2008

Colectiv: Oana Damian - responsabil, Monica Mărgineanu Cârstoiu (IAB)

Cercetarea arheologică din campania 2008 s-a concentrat, ca majoritatea celor desfășurate după anul 2000, asupra degajării unor elemente ale sistemului constructiv al fortificației insulare¹, în vederea obținerii de informații suplimentare privind maniera de fundare a cetății, pentru realizarea unui studiu de arhitectură care să stea la baza unui proiect de conservare și punere în valoare a monumentului bizantin. Studiul viza, evident, și instalația portuară, situată pe latura de sud E a cetății și cercetată în anii 60². După degajarea vestigiilor arheologice, în campaniile 2004 și 2006–2007, de aluviunile masive depuse de apele Dunării în anii 70, eforturile au fost orientate spre obținerea de informații suplimentare privind maniera de fundare a curții și a turnurilor care flanchează instalația portuară, completată cu finalizarea cercetării celui sudic, și relația sa cu zidul de incintă, precum și spre identificarea limitelor debarcaderului spre est și spre S. În 2007, a fost cercetată zona de racord dintre zidul turnului nordic al instalației portuare și curtea estică a cetății, săpată parțial în anii 60. Campania 2008 și-a propus completarea informației obținute în 2006 privind limitele estică și sudică ale instalației portuare. Nivelul ridicat al apelor Dunării la începutul campaniei nu a permis continuarea cercetării limitei estice a instalației portuare. Cercetarea s-a concentrat asupra surprinderii limitei sudice a debarcaderului, și anume a relației dintre zidul turnului sudic al acestuia și curtea estică, practicându-se o casetă cu dimensiunile de 5 x 5 m, până la adâncimea de 2,50 m înregistrându-se, după depunerile consistente de nisip aluvionar, partea superioară păstrată a instalației portuare în zona de racord a zidului turnului la zidul de incintă.

Este necesară continuarea cercetării pentru identificarea sistemului de fundare a instalației portuare spre limitele sale sudică și estică, pentru definitivarea înregistrării monumentului, precum și pentru găsirea unor eventuale soluții de conservare și punere în valoare.

Note:

1. CCA 2001, p. 170–172; CCA 2003, p. 223–224; CCA 2004, p. 226–227; CCA 2005, p. 251–252; CCA 2007, p. 258–259; CCA 2008

2. P. Diaconu, D. Vilceanu, *Păcuil lui Soare, Cetatea bizantină, I*, București, 1972, p. 38–45.

59. Ostrov, com. Ostrov, jud. Tulcea [Beroe]**Punct: Piatra Frecăței**

Cod sit: 161115.01

Colectiv: Alexandru Barnea (IAB, FIB), Dorel Paraschiv, Mihaela Iacob (ICEM Tulcea), Simina Stanc

Fortificația Beroe, amintită în mai multe itinerarii de epocă romană¹, este situată în punctul Piatra Frecăței, la 2,5 km S de localitatea Ostrov, jud. Tulcea. Masivul stâncos pe care se află amplasată aceasta constituie punctul de convergență al unui braț vechi al Dunării (Băroi) cu actualul traseu al fluviului. Nu se știe data la care a fost realizată incinta. Cetatea a fost părăsită la începutul sec. VII (ultima monedă romano-bizantină descoperită a fost emisă de Focas), locuirea reluându-se aici odată cu revenirea bizantinilor la Dunărea de Jos. Spre N, pe un alt promontoriu, se află o așezare civilă suprapusă ca și cetatea, de așezarea medievală timpurie (sec. XI – XII).

În anul 1898 fortificația a fost localizată de către inginerul topograf P. Polonic, care afirma că incinta era vizibilă, aceasta având formă trapezoidală. În anul 1911, C. Moisil o amintește ca cetate octogonală, dar observațiile diferite ale celor doi, la distanță de un deceniu, ne fac să ne îndoiim că incinta se observa cu exactitate în teren.

Începând cu anul 1958, la N de cetate a fost cercetată parțial, de către A. Petre, o întinsă necropolă din perioadele romană, romano-bizantină și medievală timpurie (peste 1100 de morminte) și o bazilică paleocreștină, care a funcționat în sec. IV – VI p. Chr.

În perioada 1971 – 1973, D. Vâlceanu și Al. Barnea au întreprins cercetări arheologice în cetate; aceștia au ajuns, în câteva secțiuni, pe ultimul nivel de locuire de epocă romano-bizantină, datat în a doua jumătate a sec. VI.

Cercetările din interiorul fortificației au fost reluate între anii 1998 – 2002, de către un colectiv condus de Al. Barnea². S-a constatat că, în zonele de S și de E incinta de epocă romană s-a prăbușit în Dunăre, iar în cele din N și de V spre șanțul care separa cetatea de așezarea civilă (un tronson din zona de NV, descoperit în poziție orizontală, suprapus de o locuință medievală timpurie, demonstrează că fenomenul s-a produs între sec. VII și X). Au fost descoperite câteva complexe (gropi menajere) din epoca bronzului și din prima epocă a fierului și trei niveluri de locuire romane și romano-bizantine (sec. II – VII p. Chr), distruse, în cea mai mare parte de complexe medievale timpurii (sec. XI – XII p. Chr). Singura construcție de epocă romană descoperită este un bazin, care fusese considerat de E. Comșa “zid de cetate”, iar de A. Petre “turn romano-bizantin”. Pe promontoriul de la N de cel pe care se afla fortificația (în așezarea civilă) au fost surprinse două niveluri romane timpurii (sec. II – III p. Chr) și unul romano-bizantin, suprapuse sau perforate de complexe medievale timpurii (o locuință și patru morminte).

În ceea ce privește stratul arheologic de perioadă medievală timpurie (sec. XI – XII), au fost surprinse 19 complexe de locuit semiadâncite sau de suprafață, dintre care doar unul a fost cercetat în totalitate (o locuință semiadâncită, cu dimensiunile de 4 x 4,5 m); unele dintre acestea aveau cuptoare (pietrare) în formă de potcoavă. De asemenea, au mai fost descoperite mai multe gropi menajere și un pietrar realizat direct în pământul steril. În complexe medievale timpurii, au fost descoperite foarte multe vase ceramice (vase-borcan – unele întregi sau întregibile, amfore, ulcioare, căldări etc.), obiecte de podoabă, monede, la care se adaugă un important lot de oase de

animale. Din acesta din urmă, au fost date spre studiu doar cele ce aparțin cu siguranță complexelor medievale timpurii. [Dorel Paraschiv]

Note:

1. Pentru bibliografie, vezi Dorel Paraschiv, *Amfore romano-bizantine descoperite la Piatra Frecăței – Beroe*, Cercetări Istorice SN 18–20, 1999 – 2001, p. 149, notele 1 – 4.

2. Vezi rapoartele din CCA, Campaniile 1998 – 2002. Din colectiv au mai făcut parte, alături de semnatarul acestor rânduri și Mihaela Iacob (1998 – 2002), Karl von der Lohe (1998), Ioan Vasiliu (1999 – 2000) și Aurel Stănică (2001 – 2002).

Analiza eșantionul faunistic de la Piatra Frecăței

Simina Stanc

Materialul faunistic analizat a fost adunat în cursul săpăturilor arheologice derulate în anii 1998, 2001 și 2002, fiind datat ca aparținând secolelor XI-XII.

În anul 1998 au fost adunate fragmente osoase din secțiunea S1, carourile: C 1, C 5, C 6, C 7, C 8, C 11, C 12, C 20, C 21, C 22, C 25, C 26, C 27, C 28.

Materialul faunistic adunat în anul 2001 provine din Secțiunea VI, carourile: C 3, C 4, C 5 și C 6.

În anul 2002 materialul faunistic a fost adunat din secțiunile VI b, VII b, VI c și VII c.

Deoarece provin din complexe aparținând aceleiași perioade istorice, toate resturile faunistice au fost cuprinse într-un singur eșantion, constituit din 3920 fragmente, care provin de la pești, păsări și mamifere. Aceștia li se adaugă alte trei fragmente de om (*Homo sapiens*), care nu au fost luate în studiu. Cea mai mare parte dintre resturi (90%) aparține grupului mamiferelor, acest procent incluzând și cele 1571 fragmente care nu au putut fi determinate specific. Datorită gradului ridicat de fragmentare, aceste piese (reprezentate de fragmente de craniu și diverse oase lungi și late, fragmente de vertebre și coaste) nu au putut fi atribuite unei anumite specii, dar ele provin de la mamifere, atât domestice, cât și sălbatice.

Dintre pești, speciile cele mai bine reprezentate ca număr de resturi identificate sunt: crapul (*Cyprinus carpio*), somnul (*Silurus glanis*), știuca (*Esox lucius*) și șalăul (*Stizostedion lucioperca*); au fost identificate și resturi de sturioni, însă nu s-a putut preciza specia. Pentru o așezare localizată pe malul Dunării, ne-am fi așteptat să fie mai multe resturi de pești în eșantion.

Dintre cele 86 resturi atribuite păsărilor, 61 aparțin găinii (*Gallus domesticus*).

Speciile de mamifere domestice identificate sunt: vita (*Bos taurus*), ovicaprinele (*Ovis aries* și *Capra hircus*), porcul (*Sus domesticus*), calul (*Equus caballus*), măgarul (*Equus asinus*), câinele (*Canis familiaris*) și pisica (*Felis domestica*). Ponderea cea mai mare o are vita domestică. Grupurile ovicaprine și porcine au ponderi asemănătoare, atât ca număr de resturi, cât și ca număr minim de indivizi estimați.

Resturile de mamifere sălbatice sunt foarte numeroase în eșantion, reprezentând 43% din totalul resturilor determinate pentru mamifere. Cerbul are o frecvență ridicată, 25% din totalul resturilor atribuite mamiferelor. Speciile de mamifere sălbatice identificate sunt următoarele: cerbul (*Cervus elaphus*), mistrețul (*Sus scrofa*), căpriorul (*Capreolus capreolus*), iepurele (*Lepus europaeus*), vulpea (*Vulpes vulpes*), lupul (*Canis lupus*) și castorul (*Castor fiber*). Ponderea ridicată a resturilor de mamifere sălbatice (în principal cerb și mistreț) este un

indicator al importanței pe care o avea vânătoarea pentru populația de la Piatra Frecăței, în perioada secolelor XI-XII.

Anexa 5

60. Ovidiu, jud. Constanța

Punct: malul de V al lacului Siutghiol

Cod sit: 60696.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 51/2008

Colectiv: Gheorghe Papuc - responsabil, Constantin Băjenaru, Cătălin Nopcea (MINAC)

Săpăturile arheologice de la Ovidiu au avut ca obiectiv principal în acest an cercetarea bazilicii identificate în zona extramurană a fortificației de tip *quadriburgium* și corelarea stratigrafiei acestui monument cu un edificiu contemporan situat la V (edificiul B).

Datorită nivelului foarte ridicat al apei freatice nu am reușit să cercetăm în totalitate zona bazilicii. De aceea, ne-am limitat la prelungirea caroului K1" către E, pentru a mai dezveli o porțiune din zidul de N al bazilicii, și la extinderea ariei I1"- H1", unde se află o anexă a edificiului. Observațiile făcute în campania anterioară se confirmă și de această dată: construcția edificiului înainte de ridicarea fortificației (cel mai probabil în cursul primei jumătăți a sec. V), folosirea zidurilor perimetrice ale bazilicii ca pereți ai unor construcții adosate în cursul sec. VI și, în sfârșit, demantelarea sistematică a edificiului în a doua jumătate a sec. VI.

Atât la N, cât și la S de bazilică a fost surprins un strat foarte gros de dărâmatură (în special țigle și olane de acoperiș) aparținând locuințelor adosate bazilicii în sec. VI, după construcția fortificației. Un *terminus post quem* pentru scoaterea din uz a acestora este o monedă de la Justin II (565-578) descoperită în stratul de țigle și olane de la N de bazilică, ceea ce ne face să credem că momentul distrugerii ar putea fi datat încă din timpul acestui împărat. Distrugerea construcțiilor adosate este urmată foarte rapid de demantelarea sistematică a zidurilor bazilicii. Demnă de amintit este cantitatea apreciabilă de amfore de tip Gaza apărută în acest strat de demantelare.

Lipsa unor dovezi elocvente de cultură materială specifică sec. VI în interiorul bazilicii poate fi explicată deocamdată prin pierderea caracterului religios în această perioadă (o dată cu prăbușirea cupolei cert atestate de pilaștri de la interior și de mortarul abundent care acoperă podeaua de lut).

Anexa situată la S de bazilică este de fapt o construcție (fără acoperiș ?), închizând un spațiu a cărui lățime este de 2,90 m (lungimea nu poate fi aproximată deocamdată). Este constituită dintr-un rest de zid în formă de L, cu laturile de 1,60 m, realizat din piatră legată cu pământ, care amintește de pilaștri de cărămidă din prima fază a *narthex*-ului bazilicii. În ultima fază de existență a bazilicii interiorul și exteriorul acestei anexe este pavat cu fragmente de țigle, foarte bine îmbinate. Acest pavaj, care a fost surprins mai bine în campania din anul 2002, este la același nivel cu trotuarul din dale de calcar care înconjoară bazilica. În acest an s-a identificat o porțiune din acest trotuar chiar în interiorul anexei, cu precizarea că în el este cruțat un canal de scurgere a apelor pluviale, orientat către est (decă către golful de odinioară).

Al doilea sector cercetat este reprezentat de edificiul B, situat la V de bazilică și cuprins în parte de zidurile fortificației. Din observațiile anterioare se știe că acest edificiu este în mod

cert abandonat o dată cu construcția *quadriburgium*-ului. Pe ultimul nivel de funcționare al acestei construcții a fost descoperit în 1984 un tezaur de monede cu ultimele exemplare de la împăratul Zenon (477-491), acesta fiind deocamdată cel mai sigur *terminus post quem* pentru construcția fortificației. Prin cercetarea aproape integrală a carourilor J 2 și K 2 avem acum o succesiune stratigrafică elocventă pentru acest edificiu, care se prezintă după cum urmează:

- strat vegetal
- nivel de locuire din secolul VI, având ca suport o șapă de mortar rămasă de la construcția sau reparația incintei fortificației;
- nivel de construcție al fortificației, compus din sfărâmatură de piatră, mai gros către incintă;
- strat gros de umplutură (nivelare) cu pământ brun, afânat, provenit cel mai probabil din șanțul de fundație al curții de est a fortificației; acest strat stă peste un nivel de călcare format dintr-un pământ negricios amestecat cu lentile de lut galben, cu o pantă foarte accentuată către est și care acoperă depunerile aparținând edificiului B;
- nivelul de locuire în interiorul edificiului (de altfel și singurul), reprezentat de o podea de lut la circa -0,80/0,90 m față de nivelul actual; la exterior este completat de un nivel de călcare amenajat în pantă către est (cote - 1,20/1,35 m);
- strat de pământ negru-brun afânat, având la bază o peliculă de mortar (cărui îi corespunde o mare groapă cu mortar situată la V de zidul mare al edificiului);
- nivel de călcare anterior construcției edificiului, reprezentat de o podea foarte bună de lut, completată către est de o simplă bătătorire a pământului și având aceeași pantă către est (mai lină de această dată); pe acest nivel s-au surprins și unele lentile de arsură;
- strat de pământ negru, cu siguranță un vegetal antic (în care apar mici fragmente ceramice din epoci diverse, mai ales grecești și romane timpurii).

Pe baza acestei stratigrafii se poate avansa ipoteza construirii edificiului B într-o perioadă ulterioară bazilicii și edificiului A situat la S de aceasta. Conform materialului arheologic și în special a monedelor, încadrarea cronologică a acestui edificiu poate fi făcută în a doua jumătate a sec. V. Groapa de mortar și pelicula fină de mortar (elemente suprapuse sau tăiate de zidurile edificiului B) ar putea fi puse în legătură cu momentul de construcție al bazilicii, aflată la o distanță de circa 7-8 m spre est.

Nivelul cel mai timpuriu de podea (pentru care avem un *terminus post quem* reprezentat de o monedă tip GLORIA ROMANORVM din anii 402-408), aflat pe vegetalul antic, se datează pe baza materialului arheologic la începutul sec. V și nu poate fi pus în legătură cu un edificiu anume, din lipsa unor cercetări pe o arie mai largă. Moneda amintită ne arată însă foarte clar începuturile așezării anterioare fortificației (și anume primele decenii ale sec. V).

61. Pantelimonu de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța [Ulmetum]

Cod sit: 62618.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 54/2008

Colectiv: Gheorghe Papuc - responsabil, Zaharia Covacef, Liviu Lungu, Gabriel Talmațchi, Constantin Băjenaru,

Cătălin Nopcea (MINAC), Dan Vasilescu, Andrei Heroiu, Radu Petcu, Sebastian Dobrotă (studenți UO Constanța)

Sector Nord (poarta de NV)

Gheorghe Papuc, Liviu Lungu

În acest an a fost continuată cercetarea în zona porții de NV, prin deschiderea a trei secțiuni în aria extramurană.

S I (2 x 10 m) este perpendiculară pe curtea A, cea dintre turnul de colț nordic (turnul 1) și poarta de NV, mai precis în chiar legătura turnului de N al porții (turnul 2) cu respectiva curtea. Situația întâlnită este următoarea: turnul și curtea au fost ridicate simultan, cu fundații adânci (la turn ele coboară până la 2,90 m sub crepidă), din piatră de dimensiuni mijlocii (șist și calcar). S-au descoperit urmele unei reconstrucții la ambele obiective (ca o primă evaluare, aceasta se datează în sec. V), urmând unei distrugerii care este ușor de urmărit și în profil. Prelungind secțiunea și în interiorul cetății, dincolo de zidul de incintă, la mică adâncime (0,30 m) am descoperit o parte a pavajului lipit de zid și o bățură din lut și piatră mărunță, a cărei destinație rămâne de deslușit în campaniile viitoare.

S II (2 x 8 m) este paralelă cu prima (între ele am lăsat un martor de 1 m lățime) spre interior, către axul central, longitudinal, al turnului de N al porții. Cercetarea a confirmat starea obiectivelor, observată în S I.

S III surprinde situația „geamănă” primeia, anume de la legătura laturii de S a turnului de S al porții (turnul 3) la curtea B.

Sector Vest (extramuros)

Zaharia Covacef

Campania 2008 s-a desfășurat în sectorul de V între 11-30 august. Pe lângă curățarea secțiunilor intramurane, în care s-a lucrat în campaniile precedente, în acest an am urmărit să degajăm cât mai mult zidurile pentru a vedea ce măsuri de consolidare sau restaurare se impun. În acest scop am trasat o secțiune – S I – perpendiculară pe curtea D și în dreptul treptelor din interiorul acesteia, între turnul 5 (din colțul de V) și turnul 6 (aparținând porții de SV), cu o lățime de 3 m și cu o lungime de 15 m. Pentru o mai lesnicioasă degajare a pământului din săpătură am împărțit secțiunea în două: S I a (lângă incintă) și S I b (n continuare), lăsând între ele un martor de 0,50 m.

Stratigrafia secțiunii se prezintă astfel: 0,10-0,15 m – stratul vegetal; urmează stratul de pământ pus de noi în campaniile anterioare (circa 0,50-0,80 m), apoi depunerile din cei 90 de ani de când s-a întrerupt săpătura, amestecate cu alunecările de mortar și pietre din zidul de incintă, suprapus pământului scos din săpătură de Vasile Pârvan. Evident că grosimea acestor straturi-depunerii se modifică pe măsură ce ne depărtăm de incintă.

Zidul de incintă, cu o grosime de 2,60 m, a fost degajat pe o înălțime de 3 m, însemnând 0,90 m înălțimea blocurilor și 2,10 m fundația, cu mențiunea că nu am ajuns la baza acesteia.

În timpul săpăturii s-au recuperat numeroase fragmente ceramice diverse, cu multă depunere calcaroasă, fragmente de greutate din cărămidă și 22 de monede, distribuite cronologic astfel: două coloniale de la începutul sec. II p.Chr. (una din Tomis, din orichalcum, a doua de la Nicopolis), 18 monede din sec. IV p. Chr. (Constantin, Constans, Constantin II, Valens, Valentinian I), bătute la Constantinopol și Sirmium, și două exemplare din sec. V p.Chr. Majoritatea descoperirilor s-a făcut

în S I b. Tot aici, la adâncimea de 1,80 m, structura solului indică apariția unei gropi (nu s-a mai continuat).

Toate materialele recuperate se află la MINAC.

Sector sud (turnul 8)

Gabriel Talmațchi

În campania arheologică a anului 2008 au fost continuate săpăturile din apropierea turnului patrulater de SE, aflat pe latura de S a fortificației, între poarta mare de SV și poarta mică. Au fost trasate două secțiuni, una pe direcția E-V (S IV) cu dimensiunile de 3 x 10 m, dispusă paralel cu latura dinspre exterior a turnului patrulater de SV, iar cea de a doua (S V), de control în interiorul aceluiași turn (pe axul de intrare în respectivul element de fortificație, de 7 x 1,50 m).

Prima secțiune ne-a relevat amplul nivel de umplutură (de 0,70/0,80 m) compus din bucăți mijlocii și mici de piatră, fasonate sau nu, țigle și olane fragmentare, mici fragmente de amfore romano-bizantine etc (cunoscut și din săpăturile executate în anii anteriori). Deasupra acestuia am identificat o nivelare (de 0,20/0,40 m grosime) care a servit ca fundament drept pentru ridicarea unui bordei, exact în fața turnului, a cărui deschidere pare a fi fost paralelă cu incinta (se păstrează o podea de culoare galbenă, foarte subțire, de doar 0,05/0,10 m, ceea ce ar indica o locuire sezonieră). O parte din construcție rămâne a fi dezvelită în cursul campaniei următoare fiind de găsit în continuare în profilul de S al secțiunii (când vom putea identifica exact și dimensiunile sale). În interiorul bordeiului au fost descoperite numeroase fragmente ceramice medievale smălțuite. Este o ceramică arsă oxidant complet, lucrată la roată rapidă care prezintă un decor smălțuit de culoare roșie, galbenă, crem și numeroase nuanțe de verde. Ca forme ceramice au putut fi identificate străchini, ulcioare, castroane, farfurii (buze drepte, buze simplu rotunjite, buze în formă de T, funduri inelare, un ciur de ulciur etc. De asemenea au fost observate în decor și urme de sgratitare ale unor modele iconografice (decor vegetal – flori, frunze de brad; decor geometric etc.) pe interiorul și exteriorul lor. În concluzie materialul ceramic recoltat pare a aparține secolelor XVII-XVIII. Tot în interiorul bordeiului a fost descoperit și un mic depozit monetar compus din 6 monede de argint (otomane și probabil ungurești) care ar putea fi datate în secolele XVI-XVII. S-ar putea ca aceste materiale să ne indice unul din momentele demantelării incintei antice. În interiorul secțiunii, în fața turnului au mai fost descoperite blocuri mari de piatră fasonate (cu dimensiunile de 90 x 56; 90 x 54; 96 x 50; 95 x 75 etc), căzute din partea superioară a sa de la parament. Detaliile constructive ale turnului au fost precizate în raportul pe anul 2007.

În interiorul turnului am degajat un amplu strat de dărâmatură creat după finalizarea săpăturilor lui V. Pârvan (1911-1913), până la o adâncime de 1,20 m, activitate pe care o vom continua și în cursul anului viitor.

Sector Est (barăci pe curtea de NE)

Constantin Băjenaru

Cercetarea arheologică a sectorului barăcilor adosate curții de NE a fortificației a constat în acest an în extinderea săpăturii de o parte și de alta a secțiunii magistrale SB (cercetată în 2006). Scopul principal a fost delimitarea planimetrică a zidurilor și stabilirea relațiilor stratigrafice între acestea. De la bun început trebuie precizat că zona a fost afectată în parte de vechile săpături ale lui Vasile Pârvan, mai întâi prin șanțul care a evidențiat paramentul interior al curții, apoi printr-o secțiune de aproximativ 1,50 m lățime,

perpendiculară pe incintă. Pe o suprafață cercetată care acoperă deocamdată 70 m² am identificat patru faze de locuire, corespunzătoare de altfel celor patru mari nivele reperate în interiorul cetății.

N 4 (sfârșitul sec. IV – începutul sec. V) este documentat de o structură adâncită în pământul vegetal antic, probabil o amenajare de tip bordei, suprapusă de fundația zidului de est al barăcii edificate în N 2. Materialul arheologic descoperit în interior este destul de bogat, de la ceramică și sticlă, până la obiecte din fier și bronz. Din același loc am recuperat oase de animale și bucăți de mortar, ceea ce duce cu gândul la o amenajare din perioada de construcție a cetății. Se remarcă o aplică de centură specifică celei de-a doua jumătăți a sec. IV și începutului sec. V, precum și monedele de la Arcadius și Honorius, care datează foarte bine nivelul. Pe nivelul de călcare de la „suprafața” bordeiului, constituit de fapt de vegetalul antic, au fost reperate urme slabe de arsură și o mică groapă menajeră.

Scoaterea din uz a acestei „instalații” este documentată stratigrafic de o nivelare generală a terenului, care pregătește construirea primei barăci din piatră (vezi N 3). În acest strat de nivelare a apărut un tezaur de monede care cuprinde 32 de exemplare (împrăștiate pe o rază de 1 m de la plinta zidului de incintă către interior)¹, cu cele mai multe dintre piese datând din perioada 395-408 și cu ultimele emisiuni aparținând perioadei 408-423.

N 3 (prima jumătate a sec. V, *terminus post quem* 408-423) – corespunde așadar cu ridicarea primei barăci, de la care s-a păstrat groapa de demantelare a zidului de V (lățime 0,70 m) și podeaua de lut de la interior (cu urme de refaceri succesive). Datarea momentului de construcție al acestei barăci este asigurată în primul rând de ultimele monede ale nivelului anterior (408-423), iar finalul este de căutat în perioada 430-450.

N 2 (al treilea sfert al sec. V) se individualizează foarte clar prin construirea unei noi barăci, bine delimitată în plan de săpătura din acest an. Zidurile noii construcții, din care s-au surprins mai mult fundațiile (late de 0,75-0,80 m, din piatră legată cu pământ), închid o suprafață totală de cca 38 m² (8 x 4,75 m). La exteriorul laturii de S exista o stradă (amenajată cu siguranță încă din N 3, când este așternută o peliculă de mortar asemănător celui utilizat la construcția incintei). La interior exista un zid despărțitor, total dezafectat în sec. VI, care compartimenta baraca în două camere, iar lângă incintă o amenajare din lemn. Nivelul de călcare la interior este reprezentat de o podea groasă de lut, cu semne de refacere succesivă, o vatră și o groapă de par care susținea probabil structura de lemn a tavanului. Intrarea era practică pe latura de vest, lângă incintă, având la interior un pavaj din fragmente de țigle. Sfârșitul acestei barăci, ca de altfel și al întregului nivel N 2, este documentat printr-un strat foarte gros de arsură și o dărâmătură abundentă, care a sigilat *in situ* materiale arheologice întregibile (între care o amforă hispanică de tip Dressel 23 / Keay XIII, un ulcior, două opaițe). Chiar dacă materialul numismatic descoperit în stratul de arsură al barăcii este rar și puțin relevant (reflectând de altfel o perioadă de regres a circulației monetare), pe baza analogiilor cu situația din sectorul de S (bazilică), este aproape cert că distrugerea are loc în timpul domniei lui Leon I (457-474).

N 1 (mijlocul și a doua jumătate a sec. VI) este nivelul de refacere al cetății, după un lung abandon, documentat foarte bine din punct de vedere stratigrafic și care confirmă informația lăsată de Procopius în *De aedificiis*. În sectorul nostru, dărâmăturile barăcii din sec. V sunt nivelate și se construiește o

alta, ceva mai redusă ca suprafață (cca 32 m²). Ca latură de est este refolosit zidul barăcii anterioare (lat de 0,75 m), iar la S și la V sunt construite ziduri noi, tot din piatră legată cu pământ (late de cca. 0,55-0,60 m). La S este construită și o anexă (?), care nu face corp comun cu baraca (fig. 1). Spre deosebire de campaniile anterioare, au apărut o serie de indicii stratigrafice care pot discerne două subfaze corespunzătoare celei de-a doua jumătăți a sec. VI, cu ultima dintre ele sigur databilă în vremea lui Mauricius Tiberius. Ultima monedă este un *folles* care se datează în anul XIII de domnie al acestui împărat (595/596), este puternic arsă de foc și ar putea constitui un indiciu al momentului distrugerii finale a cetății.

În stadiul actual al cercetărilor de pe curtea de N se poate trage concluzia că primul nivel de locuire din cetate este reprezentat de amenajări de tip bordei sau simple adăposturi, folosite probabil de constructori. Pe baza materialului arheologic descoperit în aceste complexe este evidentă prezența militarilor, dar și a unui important număr de federați goți. Imediat după construcția zidului de incintă se trece la ridicarea barăcilor destinate soldaților, care vor fi permanent refăcute pe parcursul sec. V. După marele incendiu care pustiește cetatea în timpul domniei lui Leon I (457-474) avem documentat arheologic un nivel de abandon (circa 70-80 de ani), care vine să confirme informația lui Procopius despre Ulmetum (o cetate părăsită, căreia „nu-i mai rămăsese decât numele”). Reconstrucția justinianee se observă foarte clar doar în interiorul cetății, unde sunt ridicate noi barăci, ale căror ziduri sunt de o calitate tehnică inferioară celor din sec. V, cu fundațiile implantate direct în stratul de dărâmătură al construcțiilor incendiate în timpul lui Leon I.

Sector sud (bazilică)

Constantin Băjenaru, Cătălin Nopcea, Dan Vasilescu, Andrei Heroiu, Radu Petcu, Sebastian Dobrotă

Săpăturile din sectorul de S au avut ca obiectiv principal cercetarea bazilicii paleocreștine și a zonei dintre aceasta și curtea de SE a incintei. Pentru a avea o imagine mai clară a succesiunii stratigrafice am deschis patru suprafețe noi, compuse din carouri de câte 2 x 4 m (c. I 46 – I 51, H 46 – H 51, G 46 – G 51, care acoperă jumătatea de N a bazilicii și zona străzii alăturate, precum și c. I 52 – I 60, al cărei capăt sudic este reprezentat de o scară de acces la partea superioară a incintei). Pe lângă profilele magistrale rezultate din trasarea suprafețelor, am înregistrat și o serie de profile intermediare, în funcție de complexele apărute pe parcursul cercetării.

Stratigrafia în acest sector este serios bulversată de intervențiile efectuate de Vasile Pârvan, în primul rând de tranșeele executate în perimetrul edificiului bazilical și de-a lungul incintei, dar și de unele structuri databile în ultima fază de locuire în cetate (sfârșitul sec. VI). Oricum, observațiile stratigrafice făcute în anii 2006-2007 au fost confirmate. Ca și în sectorul barăcilor de pe curtea de NE, avem și în această zonă documentate cele patru faze de locuire intramurană, după cum urmează:

N 4 (sfârșitul sec. IV – începutul sec. V) este reprezentat de locuințe (adăposturi?) adâncite în pământul galben viu, cu gropi de pari pe margini și cu stâlp central. Au fost descoperite două structuri de acest gen, incomplet cercetate deocamdată (fiind suprapuse de zidurile locuințelor din sec. V-VI), orientate paralel cu incinta fortificației, la o distanță de circa 4 – 4,5 m de curtea de SE. Materialul arheologic se caracterizează printr-un amestec de produse tipic romane și altele de factură Sântana de Mureș-Cernjachov (în special ceramică neagră sau cenușie

lustruită). O monedă de la Valentinian II (VOT X / MVLT XX, a. 378-388) reprezintă un bun element de datare a funcționării acestor amenajări, care sunt nivelate o dată cu construirea barăcilor din piatră și a bazilicii.

Nivelul de construcție al fortificației este contemporan cu aceste structuri și este reprezentat de un strat compact de mortar dispersat pe o suprafață largă între bazilică și curtea de SE. Mortarul este așternut fie direct peste pământul vegetal antic, fie pe pământul galben viu și urmează o pantă descendentă către S (pantă naturală a terenului, către râpa văii pâraului Pantelimon). O observație importantă este că mortarul are aceeași compoziție ca și cel folosit la elevația incintei și la construcția zidurilor bazilicii. Menționăm că la suprafața pământului vegetal antic, sub nivelul de mortar de la construcție, au fost găsite câteva monede databile în sec. IV, în special emisiuni de tipul FEL-TEMP-REPARATIO (anii 348-358)², care asigură deocamdată cel mai ferm *terminus post quem* pentru datarea fortificației de la Ulmetum.

Dacă în ceea ce privește incinta, momentul de construcție este clar încadrat în nivelul N 4, același lucru poate fi presupus și despre bazilică, cum lasă să se întrevadă pare-se folosirea aceleiași compoziții de mortar și orientarea celorlalte construcții din acest sector în funcție de planul său. Un sondaj efectuat perpendicular pe zidul de S a pus în evidență o evazare a gropii de fundație a acestuia, umplută cu bucăți de mortar și nivelată. Un posibil indiciu (*terminus post quem*) pentru momentul de construcție al bazilicii ar putea fi reprezentat de o monedă theodosiană tip VOT X / MVLT XX (378-388) descoperită în 2007 între rosturile cărămizilor pavajului navei de sud.

Cercetările din perimetrul bazilicii au evidențiat încă o dată demantelarea sistematică a zidurilor acesteia (proces care are loc cel mai probabil în ultimele decenii ale sec. VI). Zidul de N, lonjat la exterior de o stradă pavată cu pietriș, este distrus aproape cu totul, cu greu mai păstrându-se câteva pietre din fundație. Pe fața interioară a zidurilor perimetrice apar fragmente de zidărie din piatră legată cu pământ, cu o lățime de circa 0,40 m, al căror rost era probabil de susținere a unor banchete (?). Pavajele de cărămidă, care apar atât în navele laterale, cât și în cea centrală, s-au păstrat pe porțiuni însemnate, pe alocuri fiind detectate gropi care sparg acest nivel. Delimitarea navelor este asigurată de postamente din calcar de formă circulară, care probabil susțineau baze de coloane, dispuse la intervale de circa 1,5 m între ele. A fost delimitată de asemenea și porțiunea dinspre N a bemei, pavajul cu cărămizi dispuse în formă de romburi fiind aici distrus pe porțiuni mai mari de intervenții târzii.

N 3 (prima jumătate a sec. V, *terminus post quem*) este nivelul la care funcționează primele construcții din piatră din acest sector. O observație importantă este că orientarea acestora este aceeași cu a bazilicii și nu cu linia dată de curtea de SE a incintei. Reprezentativă este o anexă cu o suprafață interioară de 5 x 3 m, care se lipește de zidul sudic al bazilicii. Este construită din piatră legată cu pământ și are ca nivel de călcare la interior o podea de lut pe care s-au amenajat succesiv vetre de foc. Un *terminus post quem* pentru ridicarea anexei este dat de o monedă Honorius (tip VIRTUS EXERCITI, a. 395-401) descoperită între pietrele zidului de sud³, ceea ce ne duce către primul deceniu al sec. V, dacă nu cumva aceeași perioadă 408-423 postulată pentru ridicarea primei barăci de pe curtea de NE. În aceeași perioadă este amenajată și strada de pietriș de pe latura de N a bazilicii, fapt confirmat de o monedă emisă în perioada 408-423 descoperită în structura sa.

N 2 (al treilea sfert al sec. V) aduce dezafectarea anexei sus-amintite și construirea altora în dreptul scării de pe incintă,

având aceeași orientare cu bazilica. Este vorba de o mică anexă lipită de zidul de S al bazilicii, care avea în colțul de SE un chiup din care s-a mai păstrat partea inferioară și de o construcție rectangulară al cărei nivel de călcare interior este coborât cu circa 40 cm față de exterior și are un pavaj de cărămizi amenajat pe o porțiune de 2,30 x 1,40 m în capătul de V. Pe nivelul de călcare de la exteriorul acestei construcții au apărut mai multe monede din sec. V, între care cea mai importantă este o monedă de aur de la Leon I (457-474), care datează foarte bine finalul acestui nivel⁴. Alte elemente de datare a finalului acestui nivel au apărut pe strada de pietriș de la N de bazilică: monede de la Marcian (450-457) și o fibulă germanică de tip Bratei-Brigetio (cu trăsături Vyskov), specifică acestei perioade.

N 1 (mijlocul și a doua jumătate a sec. VI) aduce o reorganizare majoră a spațiului de la S de bazilică. După nivelarea dărâmăturilor din sec. V și egalizarea terenului cu un strat gros de pământ gălbui întărit, se construiește o baracă adosată zidului de incintă, cu zidurile perpendiculare pe acesta, dar cu latura nordică paralelă cu zidul de S al bazilicii. Între baracă și bazilică este lăsat un culoar de trecere lat de circa 1,60 – 1,80 m. Acest lucru demonstrează că cel puțin în vremea reconstrucției cetății de către Justinian, zidurile bazilicii erau încă vizibile, nefiind exclusă și o repunere în funcțiune a acesteia. Către incintă, nivelul de călcare este ridicat cu circa 1 m față de nivelul inițial de la începutul sec. V.

Între bazilică și scara de pe incintă, a fost descoperit un bordei databil în ultimul deceniu al sec. VI sau la începutul sec. VII, care este săpat până la o adâncime de 1,50 m față de nivelul actual (sau -1,00 m față de nivelul de călcare antic). Bordeii distrug un zid construit în momentul N 2, care a funcționat cu certitudine și în sec. VI. Datarea s-a făcut pe baza monedelor și mai ales a unui platou „African Red Slip” tip Hayes 105. Descoperirea marchează și în acest sector existența a două momente corespunzătoare secolului VI, delimitarea cronologică dintre cele două subfaze urmând a fi un obiectiv al cercetărilor viitoare.

Note:

1. Acestui tezaur ar putea să-i corespundă și o mare parte din monedele descoperite în secțiunea SB din 2006, pe același nivel.
2. Monedele sunt foarte tocite și aparțin probabil unui orizont de locuire din sec. IV, aflat la marginea așezării (de tip *vicus* ?) identificate în imediata apropiere a cetății. Nucleul acestei așezări este situat la o distanță cuprinsă între 250 și 500 m față de colțul de SV al cetății, în perimetrul satului actual. La fel de bine însă, monedele ar putea fi puse în legătură cu necropola de sec. IV surprinsă în interiorul cetății.
3. O altă monedă din aceeași perioadă și de același tip (VIRTUS EXERCITI, 395-401) a apărut într-un strat de nivelare cu pământ galben a nivelului de construcție a incintei, pe care s-a amenajat nivelul de călcare exterior al anexei.
4. *Tremissis* tip VICTORIA AUGUSTORUM, emis la Constantinopol. Este cea de-a doua monedă de aur de la acest împărat, identică cu cea găsită în 2007 în aceeași zonă, dar purtată în stratul de dărâmătură de la sfârșitul sec. VI.

62. Pănade, com. Sâncel, jud. Alba**Punct: Sărățuri**

Cod sit: 7375.03

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 4/2008

Colectiv: Horia Ciugudean – responsabil, Cristinel Fântâneau, Constantin Inel (MNUAI), Nikolaus Boroffka, Svend Hansen (DAI - Eurasien-Abteilung, Berlin)

Scopul primei campanii de săpături (1-29 aprilie 2008) a fost acela de a cerceta locul de descoperire al unui depozit de bronzuri din perioada târzie a epocii bronzului, semnalat în anul 2002 MNUAI. Locul de descoperire este situat în apropiere de vărsarea Pârâului Pânăzii (care marchează și granița cu localitatea Biia) în Târnava. Pârâul prezintă un interes deosebit prin faptul că unul dintre izvoarele sale are un conținut ridicat de sare. De la Pănade erau cunoscute mai ales materiale neolitice (cultura Criș), de epoca fierului (pumnal „cimerian”, tezaur de monede Latène) și romane (așezare rurală) în vreme ce din localitatea învecinată Biia provin cunoscutele descoperiri de aur de vreme hallstattiană. În anul 2006, în apropierea locului de descoperire a depozitului de bronzuri, au fost găsite, în primele sondaje, materiale ceramice din vremea perioadei târzii a epocii bronzului și mai recente astfel că s-a presupus existența unei așezări contemporane depozitului. La răsărit de pârâu, pe aria localității Biia a putut fi identificată și o așezare aparținând perioadei mijlocii a epocii bronzului (cultura Wietenberg). Pe terasa inferioară, unde potrivit descoperitorului ar fi ieșit la iveală depozitul, au fost efectuate prospecțiuni geomagnetice de către colegii de la Universitatea din Kiel¹, ceea ce a permis înregistrarea mai multor anomalii. Prin sondare cu burghiul s-a putut constata că straturile de cultură ajung aici până la grosimea de cca. 1,5 m. Una din anomalii, în imediata apropiere a locului de descoperire a depozitului de bronzuri, a fost cercetată într-o secțiune cu dimensiunile de 5 x 5 m.

La adâncimea de 0,4-0,6 m au ieșit la iveală resturile unei așezări de vreme postromană (sec. III-IV p.Chr.), cu locuințe de suprafață (platformă arsă, de lut cu amprente de crengi și scânduri); descoperirea este neobișnuită, în această zonă fiind cunoscute pentru perioada în discuție predominant locuințe adâncite. Sub această așezare târzie căreia îi aparțin, probabil, cea mai mare parte a anomaliilor înregistrate geomagnetic, se găsește un strat antropogen masiv de 1,3m, conținând pigmenți de lut ars, puține cioburi din perioada târzie a epocii bronzului și neobișnuit de puține oase de animale. În general, consistența stratului nu pare să fie specifică depunerilor de așezare, suprafața cercetată este însă prea mică pentru a permite atribuirii concrete. În stratul aparținând perioadei târzii a epocii bronzului au fost descoperite, nu departe unul de celălalt, două obiecte de bronz (un ac și un fragment de verigă) cărora li se adaugă un buton de bronz. Acul permite o datare ceva mai exactă în perioada Bronz D (Reinecke). Cele trei obiecte de bronz (remarcabil de multe pentru suprafața cercetată) pot fi considerate ca fiind o mică depunere în vreme ce depozitul principal (în jur de 40 de obiecte) se situa imediat la V de secțiune. Stratul de pământ steril a fost surprins la adâncimea de -1,8 -2 m. Cercetările vor continua în anul 2009, prin extinderea suprafeței săpăturilor și utilizarea unui detector de metale pentru identificarea eventualelor piese din depozitul de bronzuri nerecuperate până în prezent.

Note:

1. Echipa a fost formată din Arne Windler, Moritz Mennenga (Christian Albrecht Universität, Kiel). La cercetări au mai participat Bianca Nessel, Julia Wagner (doctoranzi, Freie Universität Berlin) și Emese Apai (Cluj-Napoca).

63. Pecica, jud. Arad**Punct: Șanțul Mare**

Cod sit: 11593.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 6/2008

Colectiv: George P. Hurezan – responsabil (CM Arad), Florin Drașovean, Alexandru Szentmiklosi (MB Timișoara), John O'Shea, Alex Barker, Sarah Sherwood (Univ. Michigan)

The great settlement of Pecica “Șanțul Mare” is among the most important archaeological sites in the European Bronze Age. The site occupies a strategic location astride the river Mureș, between the ore producing region of the Western Carpathian Mountains and the metal using societies of the Carpathian Basin and beyond. Similarly, its deeply layered Bronze Age deposits have served as a chronological standard for the entire Bronze Age in Eastern Europe. In November of 2003, the Muzeul Banatului Timișoara, the Muzeul Județean Arad, and the Museum of Anthropology, the University of Michigan (USA) entered into a contract to facilitate new archaeological excavation at the site. Following a brief planning visit in 2004, a major, multi-year field investigation was begun in 2005 with funding from the National Science Foundation (USA). The principals of the excavation cooperative are Dr. Peter Hügél (Arad), Dr. Florin Drașovean (Timișoara) and Dr. John O'Shea (University of Michigan). Mr. Pascu Hurezan (Arad), Dr. Alexandru Szentmiklosi (Timișoara), and Dr. Alexander Barker (University of Missouri) rounded out the excavation team and were involved in the day to day management of the excavations. Dr. Sarah Sherwood (University of the South) oversaw site geoarchaeology and micromorphology, Ms. Amy Nicodemus continued to oversee the recovery and analysis of faunal materials, and Dr. Laura Motta (University of Michigan) consulted on the recovery and analysis of plant remains from the site.

The excavation campaign in 2008 saw the continuation of layer by layer excavation at the site. The specific goals of the 2008 season were 1) to continue the layer by layer excavation of a 10 by 10 meter block on the site to expose the core Late and Middle Bronze Age portions of the site sequence; 2) to investigate the large enigmatic D layer platform that was exposed during the 2007 season; and 3) to identify additional Bronze Age house structures. A limited program of off-tell testing was also initiated with the excavation of two test units to the west of the great ditch. In addition to these specific goals, and in accordance with the contract, work in 2007 continued the program of offsite geological testing, and the development of a regional GIS site database. Field operations began on 18 June and were completed on 5 August.

Work at the site in 2008 began with the removal of backfilled sediment and the reestablishment of the 10 x 10 meter grid that was begun in 2006. The excavation zone covers an area of 12 x 12 meters, which includes the 10 x 10 meter excavation block and an unexcavated belt around the excavation area to protect the site profiles. Following the procedure established in 2006,

the excavation block was divided into a series of 2 x 2 meter squares for the purposes of data recording and flotation sampling. Given the depth of the excavation, it was necessary to create entry points from the older stratigraphic trench across wooden walkways. Walkways were also used on the site to minimize trampling damage to intact excavation surfaces. Excavation continued on a layer by layer basis, working systematically across the site surface. Excavation was conducted with small hand tools, with the total volume of deposit removed recorded. Within each 2 x 2 meter square, 10 percent of the soil removed was dry sieved through screens with a mesh size of .65 cm. Additionally, two 10 liter samples from each square level were collected for flotation. Flotation samples were processed in the field laboratory using a Flote-tech automatic flotation system. All significant finds were mapped in three dimensions with the Sokkia total station, as were the starting and ending elevations of each unit, and the perimeters, tops, and bases of all features. Throughout the period of excavation, daily three dimensional maps of the excavation were constructed, as were layer photo mosaics. A series of 'micro-morphology' samples were also collected over the course of the block excavation. The samples, when analyzed, will provide important information on the creation and composition of the site's micro-stratigraphy.

A suite of seventy four radiocarbon samples were collected for chronometric dating using AMS techniques. All radiocarbon samples were collected with a clean trowel or other hand tool into folded foil packets, labelled with sample number, material being dated, a reference number identifying the corresponding three-dimensional values recorded by the Sokkia total station, and the sample's coordinates. Almost all of the samples collected were of wood charcoal, and samples were checked in the field for size and to confirm that intact ring structure was visible in order to distinguish datable charcoal from zones of blackened or reduced soil.

Materials recovered during excavation and screening were bagged separately by square and were returned to the field laboratory each evening. Materials were washed and sorted, with faunal remains being separated from artifacts. Artifacts were counted and weighed in coarse categories (ceramics, stone, metal, slag, shell, daub) with diagnostic artifacts being removed for further description, photography and analysis. Preliminary analysis of the animal bone was undertaken on a systematic sample of the excavations units during the course of the 2008 season (see below). A similar analysis of diagnostic ceramics was also initiated, but was not completed due to the unexpectedly large quantity of recovered ceramics. Due to a miscommunication among project staff, selected ceramics were originally to have been loaned between the cooperating institutions for further study in the off-season; these plans were subsequently changed due to concerns about the ability to complete all documentation required by patrimony laws for typical ceramics in the available time. Diagnostic ceramics were set aside for subsequent analysis. All other materials were packaged and transferred to the Arad Museum for future analysis. Flotation samples were separated into light and heavy fractions (floating and nonfloating) during the flotation process. The light fraction samples were transported to the University of Michigan for detailed analysis of micro-faunal and plant remains.

In addition to the layer by layer excavation of the site units, visible features, primarily deep pits, were excavated as units using natural layers. In order to maintain tighter association and control over internal features of houses, the logical unit of

structure was added as a superordinate form of feature, each comprising multiple internal features and superposed occupational surfaces. This approach facilitated mapping of changing house forms and activity areas while keeping materials associated with each together for analytical purposes. Features internal to houses were either excavated at the level in which they were encountered, or mapped and recorded at the level encountered. Structures excavated during the 2008 season tended to have multiple superimposed occupation layers, each of which may have been associated with posts or post pits. For larger pits, the feature was bisected so that a profile of the feature fill would be visible after half of the feature had been excavated. Unless the pit was positively determined to be a modern looter's pit, the sample of soil from each feature was 100% screened, excluding only that sediment collected for flotation sampling. Each feature was mapped and photographed during excavation, and the top, base, perimeter, and internal levels of each were mapped using the total station.

At the end of the 2008 field season, the excavation surface and all profiles were fully covered with plastic sheeting. Due to the depth of the excavation block, the base of the excavation was fully covered with soil, soil was bermed along the profile walls, and an anchoring layer of soil was placed on top of the plastic sheets lining the profiles to hold them in place. This left the base of the excavation unit, the tops of the profiles, and parts of the profiles covered with backfill, with the remaining portions covered with anchored plastic. All collected materials were inventoried and packed for storage at the CM Arad.

The 2008 field season was generally successful in terms of both the accomplishment of the planned excavation goals and in terms of new discoveries which will guide and inform future excavation. As analysis of all materials is ongoing these results are of a preliminary nature, and subject to change based on the outcome of more detailed studies.

In stratigraphic terms, the excavations removed the lower rubble and fill associated with site layers C3, C4, and C5 in the western half of the site, and extended downward to expose floors associated with site layer D1. In the eastern half of the site block, excavation was focused on the massive D0 construction, which was excavated to the top of the underlying fill layer, designated E1 and E2. In addition to the normal layer excavations, the complexly stratified remains of two architectural features, termed Structures 1 and 2, were excavated in their entirety. Two discrete Middle Bronze Age houses or house complexes, each characterized by multiple layers and rebuilding episodes, were excavated during the 2008 season.

Economic, geoarchaeological and chronometric samples were systematically collected from multiple levels of both houses and house complexes, and are currently undergoing or awaiting analysis. While both houses were interrupted either by subsequent cultural features or the limits of the current excavation area, it is possible that neither is as large as previously defined Periam-Pecica culture houses (e.g., Giric 1987; Horvath 1982; O'Shea 1996), although they are similar in size to house structures previously reported at the site by Crișan (1978). Whether this smaller size represents functional differences, or reflects spatial constraints atop the limited area of the tell summit is not yet clear.

Structure 1 had been identified in Trench 1, excavated in the 2005 season as part of the complex of strata in layer C, and was located on the western edge of the 10 x 10 m excavation block. It was identified as the corner of a major structure, or possibly an element of a thermal feature or kiln, in previous

annual reports (see O'Shea 2007). Structure 2 was located along the southern margin of the excavation block, and was associated with site Layer D. Scatters of architectural rubble were associated with the rebuilding or abandonment of both structures, and covered in the SW portion of the excavation block. Both structures were also associated with thermal features which contained discrete and bounded concentrations of partially reconstructable crushed ceramic vessels and loose sherds. The excavators of Structure 2 recorded what may have been a transverse internal partition wall perpendicular to the exterior wall, with distinct stratigraphic sequences recorded on either side of the putative partition.

In light of the discoveries of 2008, it now appears that fragmentary portions of a third, undesignated, structure may have been encountered in the NE corner of the excavation block as part of the 2007 field campaign. Thermal feature similar in form to those documented in structures 1 and 2 were recorded from this portion of the excavation block, as was an extensive capping by a white unfired rubble. While portions of occupational surfaces were recorded and mapped in previous seasons, the characteristic signature of structures and the associations of various structural elements were not recognized until the 2008 season, allowing retrospective identification of this third house or house complex.

In addition to house structures, a massive surface (termed Layer D0), the top of which was exposed in 2007, was excavated in its entirety (*figures 5 and 6*). The deposit varied in thickness from south to north, with the thickest deposits being 80 cm at the north edge of the excavation block. Stratigraphically, the construction definitely post dates Structure 2, and predates the undesignated third structure. The surface may also pre-date Structure 1, although determining the stratigraphic relationship is made difficult by the lack of continuously distributed deposits linking the two features.

The layer appears to have been created as a single event or rapid series of events, and showed evidence for burning or sustained exposure to high temperature levels. Ceramics were oxidized and in some instances refired or partially vitrified, and bones were calcined, burned or in associated with well-developed and visible vivianite staining. Micromorphological samples collected in each of the last three seasons suggests that there is significant cementing of the deposit due to carbonate precipitates in both the C and D strata units and, in some stratigraphic units like D0, alteration due to sustained heating to relatively high temperatures, and cultural preparation of specific occupational surfaces. The feature also extends well beyond the limits of the current excavation area. A series of auger test cores located around the perimeter of the excavation block demonstrated that the feature continued outward from the excavated area, particularly to the east and the south.

The construction appears to have performed some manner of site levelling or renewal function, although it is not yet clear whether it was designed simply as a surface for industrial or community activity, or whether it might represent the base of a large structure. If it does represent a structure, the construction is unlike the other houses exposed at Pecica, or any structure previously reported for the Periam-Pecica/Maros Culture. While geomorphological analyses are currently underway, it appears that the D0 layer represents burned and redeposited anthropogenic sediments forming a clear lithostratigraphic unit with abrupt and well-defined boundaries, in some areas 70cm or more in thickness. As this represented an unmistakable "natural" layer whose contents may represent chronologically earlier site deposits, analysis of layer D0 and its contents may

have significant implications for understanding the strikingly long apparent use life of certain ceramic forms in existing seriations based, in part, on materials from Pecica "Șanțul Mare".

In addition to site excavation, the 2008 season saw the excavation of two 2x2 meter test units outside of the main fortification ditch. These units were opened to document the extent and character of Bronze Age occupations outside the fortification along the area to the south of the tell. Coring samples collected in previous seasons indicated that there were relatively deep cultural deposits in these areas. These excavation units revealed no identifiable Bronze Age occupations, but did reveal the presence of a series of large and well-defined mediaeval pits in the area.

At total of 74 new samples for radiocarbon dating using the AMS method were collected during the 2008 season, but results are not yet available. Material evidence of Middle Bronze Age occupations included a wide range of local and nonlocal ceramics, lithic and obsidian flakes and artifacts, a diverse assemblage of animal bone, and groundstone tools including a portion of a ceremonial axe casting mold. The recovery of large quantities of casting debris, slag, and raw minerals underscores the significance of metallurgy and bronze production during the second half of the site's Bronze Age occupation.

Block' micro-morphology samples and 56 'bulk' samples from the main excavation area. These samples, when analyzed, will provide important information on the creation and composition of the site's micro-stratigraphy. Continued excavation at the site has revealed increasingly complex patterns of site formation and deposition, and these analyses will be crucial in resolving important issues regarding the character and significance of individual stratigraphic units, and their relation to one another. An additional 32 auger core samples were also collected. Processing of flotation, micromorphology, and metallurgical slag samples is currently underway. A preliminary analysis of the recovered faunal remains, conducted by Amy Nicodemus during the 2008 field season, is included here.

The 2008 field season provides a solid foundation for continued excavation into the deeper portions of the tell sequence. The greater depths of the deposit, and the high density of cultural remains, pose a continuing challenge to our excavation and data recording strategies which must necessarily be adapted to changing excavation circumstances. While understanding the role and character of the extensive D0 deposits will require further analysis and study, stratigraphically sequential houses within both the C and D layers reveal certain signatures for both house construction and the scattering of their remnants following abandonment. These signatures will aid in the future recognition of houses, as well as helping frame questions regarding relationships between discrete structures within the same stratigraphic unit.

Key questions to be addressed during future seasons include understanding the character of the E layers, recognizable by a dense concentration of wood charcoal; the longer-term spatial relationships between houses or house complexes; and the varying occurrences of slag, metal by-products, metals and thermal features in different areas of the excavation block. A particularly important element in these analyses will be the effort to accurately link artifacts, fauna, and other material residues with particular house structures, as a first step towards investigating social and economic differences between tell households.

We continue to benefit from an extremely productive collaborative relationship with the Muzeul Județean Arad and

the Muzeul Banatului Timișoara, and from the skills and experience of our senior collaborators, Dr Florin Drașovean and Dr. Peter Hügél. The daily presence on site of Dr. Szentmiklosi and Mr. Hurezan has been a great factor in the success of the work. Finally, the friendly and cooperative atmosphere that has developed among the Romanian and American student crews, and with the people of the village of Semlac, is particularly appreciated and valued.

Pecica 2008 Summary Faunal Report

Amy Nicodemus (Museum of Anthropology University of Michigan)

The 2008 Pecica excavations produced a very large and well preserved faunal assemblage. Representative samples from each layer (C4-D0), two structures, and four thermal features were analyzed in the field, totalling 3381 bone and shell fragments (Table 1). Overall, the fauna from all contexts was similar in composition (Table 2). Mammals comprise the bulk of the material, averaging 87.3%. Mollusks are less common (12.4%), while fish (0.3%) and birds (0.1%) are rare. There are no reptiles present in the 2008 sample. Domestic animals far outnumber wild mammals (83.7% versus 16.3%). Sheep and goats are the most frequent livestock (34.3%), followed by pig (27.4%), cattle (22.0%), and horse (14.8%). Dogs are poorly represented, forming only 1.4% of the domestic fauna. Despite the general homogeneity between contexts, there are a few significant differences present. Mollusks are over-represented in the thermal features¹ and Structure 1 has relatively few ovicaprids and a very high proportion of horse bones.² The 2008 animal remains differ sharply from later Bronze Age deposits (O'Shea et al. 2005; 2006; O'Shea 2007). In layers C1-C3, non-mammalian fauna are much more abundant,³ particularly fish, and there are significantly more ovicaprids (except C1) and far fewer horses than in earlier layers.⁴ In summary, animal husbandry formed the core of the Pecica animal economy throughout the Bronze Age periods analyzed to date. However there was a shift in emphasis within livestock management away from larger animals, particularly horses, towards ovicaprids in later periods.

Concurrently, fishing became increasingly important though time. Large game hunting, focused on red deer, was an important dietary supplement in all periods and additionally provided raw materials for tool and ornament manufacture. Fowling and small animal trapping was only a minor activity.

1 $\chi^2=20.802$, df=5, p=.001.

2 $\chi^2=44.772$, df=15, p<.001.

3 $\chi^2=40.262$, df=7, p<.001.

4 $\chi^2=116.271$, df=21, p<.001.

Anexa 6

References cited:

- Crîșan, I., 1978, *Ziridava. Săpăturile de la "Șanțul Mare": din anii 1960, 1961, 1962, 1964*, Arad.
- Giric, M., 1987, Naselja Moriske kulture, *Rada Vojvođanskog Muzeja* 30:71-83
- Horvath, Ferenc, 1982, Contributions to the Early and Middle Bronze Age of Southern Alföld, A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, pp: 55-71.
- O'Shea, J., 1996, *Villagers of the Maros: A Portrait of an Early Bronze Age Society*, New York, Plenum.
- O'Shea, J., 2007, Report on Archaeological Investigations at Pecica "Șanțul Mare" 2007 Campaign. Report to Romanian Ministry of Culture.

O'Shea, J., Barker, A., Sherwood, S., and A. Szentmiklosi, 2005, New Archaeological

Investigations at Pecica "Șanțul Mare". *Analele Banatului, S.N., Arheologie-Istorie XII-XIII*: 81-109.

O'Shea, J., Barker, A., Nicodemus, A., Sherwood, S., and A. Szentmiklosi, 2006, Archaeological Investigations at Pecica "Șanțul Mare": The 2006 Campaign. *Analele Banatului, S. N., Arheologie-Istorie XIV* (1): 211-228

64. Pericei, com. Pericei, jud. Sălaj

Punct: str. Gouț, nr. 767

Cod sit: 142293.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 101/2008

Colectiv: Horea Pop - responsabil, Emanoil Pripon (MJIA Zalău), Marius Ardeleanu, Ioana Marchiș (MJIA Maramureș)

În hotarul comunei Pericei, cercetările de teren din ultimii 10 ani au identificat și alte situri aparținând epocii romane, fără a se fi executat săpături sau alte intervenții de specialitate. Este vorba despre așezarea de la Miliceri Tag, la extremitatea vestică a hotarului localității, descoperită în anul 1998, așezarea de la fosta C.A.P. identificată tot în anul 1998. În același an fost descoperită o astfel de așezare la marginea estică a satului Pericei, iar în anul 1995 a fost identificată o așezare asemănătoare în punctul Darvas, la S de sat. În satul Bădăcin, din componența comunei Pericei, au fost descoperite, deocamdată, două așezări de epocă romană în punctul Ogrăzi-Vatra Bătrână (în anul 1994) și Viile de Jos (în anul 1995).

Situl de la Pericei-Strada Gouț este amplasat pe o terasă nu foarte înaltă a Văii Crasnei (200 m altitudine față de nivelul mării), terasă avansată a complexului de dealuri ce domină cursul râului la N. Situl de epocă romană (sec. II p.Chr.), identificat pe această terasă în anul 1995, ocupă câteva hectare. Acesta a beneficiat de numeroase cercetări de teren, care au vizat suprafețele neafectate de construcțiile edilitare moderne și contemporane.

În toamna anului 2001 a fost identificat un cuptor menajer deranjat de o excavare modernă realizată cu scopul extinderii casei cu nr. 767. Cuptorul, surprins în profilul nordic al excavării, avea diametrul de 1m și înălțimea pereților păstrată pe 0,6 m. Vatra acestuia a fost surprinsă la adâncimea de 2,5 m. Foarte probabil ca acest cuptor să aparțină unui complex de locuire care la acea dată a fost imposibil de conturat. Lângă cuptor a putut fi observată o groapă de mici dimensiuni care putea deservi instalația de foc. În anul 2002, datorită extinderii excavației private, atenția colectivului s-a îndreptat spre profilul estic al acesteia, mai precis pe o lungime de 10 m din ea, în care au fost observate complexe arheologice. Apariția unor complexe de locuire a determinat MJIA Zalău să execute o campanie de salvare (11-18 oct.) a inventarului acestor complexe și să stabilească stratigrafia sitului în acest sector.

"Împrospătarea" și îndreptarea profilului, dar și resăparea pământului prăbușit din complexe ne-au ajutat la realizarea unor importante observații de natură stratigrafică. A fost constatată existența a trei nivele dintre care două nivele de locuire de epocă romană. Din nivelul I, cel vechi, face parte complexul C1, un bordei, iar din nivelul II complexul C2, un atelier, și complexul C3, o groapă. Nivelul II este suprapus de un strat gros de 0,3-

0,5 m, arabil, care conține și sporadice materiale ceramice medievale târzii.

În campania din anul 2008 a fost trasată o secțiune, S1, paralelă cu profilul excavației prezentate. Secțiunea a fost orientată aprox. N-S și are lungimea de 20m și lățimea de 2m. Numerotarea complexelor a continuat pe cea precedentă. În anul 2008 a fost continuată investigarea complexului C2 (atelier pentru prelucrat cornul), dar au mai apărut alte noi complexe arheologice (C4-22; locuințe, gropi de provizii, gropi de stâlp, etc.). Unele dintre acestea (C15-16, groapă și locuință) se datează probabil în Hallstatt-ul final, altele (C9, 11, 21-22, gropi de provizii, gropi de stâlp, bordei) în evul mediu (sec. 16-17), iar majoritatea în epoca romană (C2, 3, 5-8, 12-14, 17-20, gropi de stâlp, gropi de provizii, locuințe, etc.). Datorită importanței vom insista mai ales pentru prezentarea complexului C2.

Complexul C2: cantitatea mare de chirpici din umplutura acestei construcții sugerează existența unor pereți din lut bătut pe schelet din pari și nuiele. În actualul stadiu al cercetării putem preciza planul acestui complex ca fiind unul patrulater neregulat, erodat atât de intervențiile ulterioare cât și de panta terenului. Din păcate din acest complex a rămas nederanjat de excavația modernă doar o mică parte. Construcția a fost dotată și cu un cuptor menajer, din păcate conservat precar, surprins anterior. Diametrul său era de 1 m, vatra cuptorului prezentându-se ca o crustă alveolată adâncită față de fundul locuinței până la 0,2 m. Din elevația sa nu s-a mai păstrat nimic. Inventar arheologic: inventarul recoltat al acestui complex constă în ceramică dacică lucrată cu mâna și la roată și o serie de materiale speciale. Primei categorii, cea confecționată cu mâna, îi aparțin oalele, majoritatea cu cochilii de melci pisați în pastă, dar și cu mică și nisip. Recipientele modelate cu mâna sunt ornamentate cu linii incizate, dar mai ales cu brăuri alveolare în relief și într-un singur caz cu brâu crestat în relief asociat cu buton pastilat cu alveolă, dispus sub ornamentul crestat, invers manierei dacice preromane de ornamentare. Exceptând două cazuri, recipientele modelate cu mâna sunt arse oxidant, predominând culorile cărămizii, dar mai ales maronii. Ceramica modelată la roată este predominant cenușie. Doar câteva fragmente au suferit ardere oxidantă și au fost angobate cu vișiniu. Oalele conțin în majoritate, în pastă, nisip, pietricele mică fiind confecționate într-o manieră de compromis între tehnica la roată și profilele și formele Latène anterioare. În plus mai persistă și tehnica de ardere oxidantă incompletă a recipientelor, precum în epoca dacică. Fragmentele de străchini provin de la recipiente dintre care unele ornamentate prin ștampilare. Această categorie este ștampilată cu rozete și ghirlande punctate, dar starea fragmentară a recipientelor ne împiedică să cunoaștem exact combinația de motive ornamentale. Vasele de provizii prezintă profile și ornamente în val incizat, realizate cu piepteni atât pe buza cât și pe pereții recipientelor.

Caracterul complexului de locuire este dat credem de numărul destul de consistent (peste 30) de fragmente de corn prelucrate, sau în curs de prelucrare, care sugerează faptul că avem de-a face cu un atelier de prelucrare a cornului de cerb. Au mai fost descoperite o cataramă și o limbă de cataramă, ambele din bronz, de factură romană. Numărul mic de fragmente ștampilate, relația stratigrafică de suprapunere imediată a nivelului I și unele forme ceramice comune celor două nivele sugerează o datare, a complexului C2 și implicit a nivelului II, în intervalul ultimul sfert al sec. II p.Chr. - începutul sec. III p.Chr.

Cercetarea complexelor descoperite la Pericei, determinată de specificul unei săpături de sondaj, dă o notă de probabilitate concluziilor privind situl investigat.

Tipurile de oale, modelate cu mâna, pentru ambele nivele, sunt foarte apropiate de formele Latène, atât în ceea ce privește profilul recipientelor cât și, în particular, pe cel al buzelor și ornamentelor. Dacă înainte de cucerirea romană, pe plan local, ceramica dacică lucrată cu mâna conținea în pastă multă mică, constatăm același fapt și în cazul de față pentru nivelul I. O schimbare o constatăm în nivelul II când este preferat ingredientul melcilor pisați în pastă, pe lângă mai vechile rețete.

De asemenea, ornamentele, pe ceramica modelată cu mâna, sunt frapant de comune celor trei orizonturi cronologice. Brăurile alveolare și crestă în relief sau continue, asociate cu butoni perlați sunt specifici ultimului secol anterior cuceririi romane pentru ceramica locală dacică lucrată cu mâna. Absența ornamentelor de pe unele recipiente sau sărăcia varietății acestora pe corpul vaselor sugerează atenția tot mai scăzută de care beneficia ceramica modelată cu mâna într-o perioadă în care crește simțitor procentul celei confecționate la roată. Dacă în sec. I e.n. ceramica modelată la mână reprezenta 74% din totalul recipientelor ceramice, pe plan local, observăm o scădere majoră a acestei categorii, la 26%, pentru nivelul I de la Pericei. În nivelul II constatăm o ușoară creștere a acestui procent la 33%.

Prezența acestei categorii ceramice în cele două nivele de la Pericei dă și "culoarea" etnică a populației așezării de epocă romană cu două faze de locuire identificate. Prezența dacilor la Pericei nu este o noutate. Pentru sec. I p.Chr. a fost identificată și sondată o astfel de așezare în punctul Keller Tag, iar, în apropiere, la Șimleu Silvaniei, este cunoscut un puternic nucleu de locuri și fortificații dacice la baza și pe complexul de dealuri Măgura Șimleului, pentru sec. II a.Chr. - I p.Chr.

Ceramica cenușie confecționată la roată, cel puțin pentru nivelul I, păstrează elemente tradiționale dacice în ceea ce privește formele de câni, dar mai ales ornamentele realizate prin lustruire, prezente pe corpul acestor recipiente.

O schimbare majoră, în repertoriul formelor lucrate la roată, față de perioada anterioară, preromană, este absența vaselor cu picior, fructierele ca vase pentru servit hrana. În cele două orizonturi de epocă romană de la Pericei această absență este compensată de prezența străchinilor, de factură locală sau de import, sugerând o schimbare determinată de apariția mobilierului pentru servit masa. Variantele locale caută chiar să imite exemplarele romane de import angobate vișiniu.

Absența, deocamdată, a materialelor germanice aparținând culturii Przeworsk pentru ambele nivele constituie un argument în favoarea ideii că cel puțin în sec. II e.n. dacii din zonă nu s-au amestecat cu germanicii, deși așezări germanice sunt cunoscute în apropiere. Aceasta poate pentru că dacii nu au venit împreună cu germanicii ci erau în acest spațiu încă înainte de cucerirea romană. Mai multe (16) așezări dacice preromane au fost identificate pe o rază de 15 km, neputând exclude continuarea unora dintre acestea și în epoca romană, în preajma limesului (aflat la 25 km).

După cum o demonstrează inventarul atelierului, nici la finalul sec. II p.Chr. dacii locali nu s-au amestecat cu germanicii, acest fenomen observându-se abia în sec. III p.Chr. Spre deosebire de contactele cu germanicii, cele cu romanii, de dincolo de limes, au cunoscut de la începutul sec. II e.n., un progres față de perioada preromană. Acest fapt este argumentat de importurile ceramice romane și nu numai, care au stimulat producția ceramică locală schimbând raportul dintre recipientele modelate cu mâna și cele la roată, în defavoarea primelor, cu efecte pozitive asupra standardului de viață.

Intenția noastră este aceea de a continua cercetarea în acest sector cu disponibilități multiple în vederea extinderii

săpăturii, pentru studierea habitatului celor două orizonturi cronologice surprinse, problematică deosebit de importantă pentru primul secol al perioadei romane în spațiul "barbar" din nord-vestul României. [Horea Pop]

Abstract:

The site from Pericei Village – Gout Street is situated on a not very tall terrace of Crasna Valley (200 meters altitude above sea level), advanced terrace of the hill complex that dominates the Crasna River on its northern side. The Roman period site, discovered in 1995 on this terrace, lies on a few hectares. This site was investigated 12 times; excavations concerned the territories that had not been affected by the modern and contemporaneous constructions.

During the autumn of 2001 there was identified a spare oven disturbed by a modern excavation made for the extension of the house under no 767. The oven, caught in the northern profile of the excavation had a diameter of 1 meter and its walls were 0.60 cm wide. Its hearth was at 2.5 m deep. It is certain that this oven belonged to a habitation complex that it was impossible to observe at that time. Next to the oven it was placed a small dimension pit probably serving the fire device.

In 2002 due to the extension of the private excavation, the attention of the team was caught by the eastern profile of the excavation, where on a 10 m range there were observed archaeological complexes. The appearance of habitation traces determined the County History and Art Museum from Zalău to make a rescue excavation (October 11th – 18th) and to establish a stratigraphy of this site sector.

Our interventions on the profile, and the digging of crashed ground helped us to make some important stratigraphic observations. There were sited three levels of which two belonged to the Roman period. So, level 1 contained complex C1 – a dwelling -, level 2 complex C2 – a workshop – and C3 – a pit. Above level 2 there was a thick layer (0.3-0.5 m) that contained late mediaeval pottery.

Complex C2: the big quantity of burned wall fragments proved the existence here of a dwelling, but we cannot tell the exact form of this construction. This dwelling had also an oven, with a diameter of 1 m, and its hearth deepened 0.2 m under the level of the dwelling. Its elevation was not preserved. Archaeological inventory: its inventory is represented by Dacian hand made pottery (33%). The wheel made pottery (67%) is mostly gray. Only five of them have oxidant burning, but there is a different one, a Roman import pot with white and red engobe.

The character of the site is given, we think, by the numerous horn fragments found, prepared or partially prepared, fact that prove that we stand in front of a horn preparing workshop, of which dimensions we can't confirm in this stage of digging.

The low number of stamped fragments, the stratigraphic relationships given by the level 1 and the common pottery, gives to level 2 and complex 2 a date in the interval between the last quarter of the 2nd century A.D - beginning of the 3rd century A.D.

Conclusions: the incomplete investigations made at Pericei, determined by a sounding excavation, gives a probability character to the conclusions concerning the investigated site, only future investigation will bring precious conclusions about it.

The hand made pot types, very close to those specific for La Tène concerning the profile of the recipients, but their decoration as well. If the local pre-Roman pottery had a lot of mica in its paste as we could saw in level one, in level 2 we can observe a lot of smudged snail shell in their paste.

The decoration of hand made pottery is also very common with the three horizons. The pottery decorated with print or

cluttered belts associated with print buttons, are specific to the last century before the Roman conquest, for the local pottery. The absence of decoration or pottery type variation, concerning the hand made pottery, proves that in this period a lot of attention was placed for wheel made pottery. If in the 1st century A.D the hand made pottery represented 74% of recipients, on local scale we can observe a falling of this category to 26% for level 1 Pericei, but in level 2 there is a little growth of it to 33%.

The presence of this pottery type gives the ethnic "colour" of this Roman period population. The presence of Dacians at Pericei is not a new phenomenon. For the 1st century A.D, there was identified and excavated a similar settlement at Keller Tag, and near Șimleu Silvaniei a great fortified habitation centre is known on the Măgura Șimleului Hill, dating to the 2nd century B.C - 1st century A.D.

The wheel made pottery, at least in level one, is keeping the form and decoration of earlier Dacian specific pottery, mostly cups.

A major changing is made, right before the Roman conquest; it is the absence of legged recipients for food serving. In the two Roman period levels from Pericei, the local or import bowls, fact that indicates the appearance of meal serving furniture, compasses their absence. The local variants are imitating the Roman ones with red engobe.

The absence of Germanic materials belonging to Przeworsk in both levels, proves the fact that in 2nd century A.D., Dacians have not mixed with Germanics, even if near by there a few Germanic settlements exist.

This is due maybe because the Dacians have not come with the Germanics, but they were here before the Roman conquest. There are several (16) Dacian settlements identified on a 15 km range, not excluding their existence near the Roman Limes (25 km distance).

As the inventory proves it, the Dacians did not mix with Germanics even at the end of the 2nd century A.D. This phenomenon can be observed only in the 3rd century A.D. This fact is proved by the Roman pottery imports which have stimulated the wheel made pottery production, introducing a higher life standard.

Our intention is to continue and extend the excavation to study the two chronological horizons, a very important problem to solve concerning the barbarian context in north-western Romania.

65. Pietrele, com. Băneasa, jud. Giurgiu

Punct: Gorgana

Cod sit: 101038.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 63/2008

Colectiv: Alexandru Vulpe – responsabil, Daniel Spânu, Meda Toderas, Cristina Georgescu (IAB), Svend Hansen – responsabil, Agathe Reingruber, Norbert Benecke, Reinder Neef (DAI-Eurasien Abteilung, Berlin), Michael Prange (Deutsches Bergbau-Museum, Bochum) Jürgen Wunderlich, Kai Ruess, Anne Bublitz (Institut für Physische Geographie, Universität Frankfurt a.M.), Sandra Kaufhold, Maria Tomuschat (Fachhochschule für Technik u. Wirtschaft, Restaurierung/ Grabungstechnik, Berlin), Christoph Schröder, Jonas Kleindienst, Richard Ehrich, Pina Werning, Heide Wrobel, Michael Müller

(Institut für Prähistorische Archäologie, Freie Universität Berlin), Ivan Gatsov, Lili Gatsov, Petranka Nedelcheva, Petar Zidarov (Nov Bilgarski Universitet, Sofia), Marvin Kay (University of Arkansas, Department of Anthropology), Florian Klimscha (DAI-Orient Abteilung, Berlin), Ute Koprivc, Tilmann Vachta, Nico Becker (Institut für Archäologische Wissenschaften, Ruhr-Universität, Bochum), Irma Berdzenisvili (CSA "Otar Lordkipanidze", Tbilisi), Stanislav Terna (IAE, Chișinău), Dimitri Zhvania, Joni Abuladze (Univ. de Stat „Ivane Javakhishvili”, Tbilisi)

A șasea campanie de cercetări arheologice de la Pietrele-Măgura s-a desfășurat în perioada 14 iulie 2008-6 septembrie 2008. Finanțarea cercetării în anul 2008 a fost suportată de către Deutsche Forschungsgemeinschaft (200000 RON) și MCC (5000 RON).

Cercetările arheologice din tell-ul de la Pietrele-Măgura fac parte dintr-un proiect comun de cercetare româno-german inițiat de Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan" din București și Deutsches Archäologisches Institut, Eurasien Abteilung. Așa cum este menționat în protocolul de colaborare, proiectul va continua până în anul 2013. Obiectivul acestei colaborări este continuarea cercetărilor sistematice în așezarea de tip tell, efectuarea de cercetări arheologice în așezarea plană din jurul tell-ului, în necropola identificată la cca. 200 m V de tell și în amenajarea cu șanțuri circulare concentrice de pe terasa superioară a Dunării.

Campania de săpături din 2008 s-a concentrat în cele trei secțiuni deschise pe tell.

Suprafața A (8 x 5,50 m) a fost trasată în așa fel încât să putem surprinde întreaga intervenție modernă identificată anterior și datorată săpăturilor din anii 1943 și 1948 ale lui D. Berciu. Au fost identificate 20 de complexe. După curățare, în zona profilului de N s-a putut observa foarte clar în plan aglomerarea de chirpic identificată și documentată în anul 2006 și traseul vechilor săpături ale lui D. Berciu. Cu această ocazie, am putut surprinde colțul de NE al șanțurilor II- III cercetate în anul 1948. Această intervenție a putut fi surprinsă foarte bine și la curățarea profilelor de est și de V pe toată lățimea suprafeței. Zonele de chirpic puternic ars provin de la dărâmătura unei locuințe incendiate, surprinsă și cercetată parțial de D. Berciu în săpăturile din anul 1948. În partea nordică a putut fi surprinsă parțial o bucată din peretele de lut al locuinței. Sub bucățile de chirpici ars, pe podeaua acoperită cu un strat de scoici de apă dulce și multă cenușă, a fost descoperit un schelet uman în conexiune anatomică (P08A206). Din inventarul acestei locuințe au fost recoltate vase, unelte de os, cute din piatră, o greutate de lut și o figurină antropomorfă ce ține pe cap un castron de mari dimensiuni.

Suprafața B, deschisă în 2002 în partea de NV a tell-ului, a fost prelungită în 2007 cu 3 m spre E și cu 2 m spre S pentru a se surprinde limita sudică și estică a construcțiilor cercetate în anii precedenți. Dimensiunile actuale ale secțiunii sunt 11 x 20 m. În campania 2008 au fost identificate 202 complexe conținând ceramică, oase de animale, unelte de os, piatră și cupru, fragmente de pereți ș.a.

Până acum au fost cercetate două construcții separate de o zonă cu depuneri de cenușă și lentile de pământ verzui care conțineau multe oase de animale și cochilii de scoici. Prin extinderea spre S și est a secțiunii B s-a putut identifica limita

estică, respectiv cea sudică a construcției duble cercetate anterior.

În extinderea de S a suprafeței B a fost identificat pe o lungime de 8 m peretele sudic (P08B405), nears, al locuinței cercetate în anul 2004 în partea de est a suprafeței B. Lățimea peretelui surprins variază între 0.30-0.60 cm. Nu a putut fi surprins în elevație datorită gradului avansat de degradare, dar traseul peretelui a putut fi observat în mai multe grunduri succesive. Materialele recoltate, constând în fragmente ceramice, unelte de os, figurine antropomorfe, pietre de râșnit, mici obiecte de cupru, completează datele pe care le aveam referitor la inventarul locuinței.

În partea de V a extinderii sudice am putut cerceta limita sudică a casei arse identificate și cercetate în campaniile dintre anii 2004 și 2007. Între și sub bucățile mari de chirpic ars provenite de la peretele căzut al casei au fost găsite câteva fragmente de vase puternic arse, topoare fragmentare, râșnițe, etc. Nu au fost surprinși pereți în elevație și nici resturi ale podelei. Cele două structuri de locuire sunt separate de zona cenușie observată și în campania anterioară.

În secțiunea B s-a continuat cercetarea structurilor de locuit nearse identificate anterior. S-au putut observa traseele mai multor pereți din lut nears. S-au cercetat mai multe contexte aparținând acestor structuri de locuire. A fost secționată și cercetată vatra identificată în 2007 (P08B593). Vatra avea forma rectangulară și un singur nivel. Patul vetrei a fost amenajat dintr-un strat de lut crud (gros de cca. 0,06-0,07 m), compactat și presat în care au fost aplicate multe pietricele mici și un fragment ceramic de mici dimensiuni. Suprafața de ardere a vetrei a fost dintr-un strat de lut gros de 0,02-0,03 m aplicat peste nivelul de pietre. Sub patul vetrei au fost recoltate fragmente de la un capac pictat la exterior cu grafit, margine înaltă și mâner cilindric (decorat în benzi și linii late și înguste).

În partea estică a secțiunii au fost identificate și cercetate traseele a trei pereți nearși și unul ars, cu gropi de pari de formă rotundă la colțuri ce delimitau o mică "încăpere" (P08B596) rectangulară. Zona cercetată din interiorul "încăperii" este foarte săracă în materiale arheologice. Cele mai clare complexe au putut fi cercetate în partea sudică a suprafeței B. În zona vestică a suprafeței a fost identificat colțul unei structuri din lut nears și o groapă de par de formă rotundă (P08B609, P08B640). În zona sudică a suprafeței s-a ajuns la un nou orizont cu case arse. Au fost identificați pereți căzuți din chirpic puternic ars pe o lungime de 5-6 m, lățimea surprinsă fiind momentan de 1,5 m datorită faptului că întreaga structură continuă în profilul de S. În restul suprafeței B au fost identificate doar fragmente de pereți de lut nearși, zone cu nisip și pietre care nu par să delimiteze clar structuri de locuire. Merită atrasă atenția asupra faptului că în zonele cu nisip foarte curat au fost găsite numeroase fragmente de oase umane, care nu sunt în conexiune anatomică.

În suprafața F au fost identificate 241 de complexe conținând ceramică, oase de animale, unelte de os, piatră și cupru, fragmente de pereți ș.a.

În ansamblu, contextele identificate pot fi grupate pe câteva zone distincte. Culoarul de acces, orientat aproximativ N-S, separă resturile de locuințe aflate la V și E de acesta. Lățimea culoarului de acces este de aproximativ 1-1,2 m. Complexele din zona centrală și est-centrală a secțiunii pot fi interpretate ca rezultat al amenajărilor și dărâmarilor succesive ale unor locuințe. În campania din acest an au fost cercetate: (a) terasarea peste care a fost construită locuința cercetată în campaniile 2006-2007, precum și (b) resturile unei locuințe anterioare, parțial demolate.

Nivelări succesive alcătuiesc o terasare menită să asigure substructura locuinței centrale incendiate cercetate în 2006-2007 ("P06/07F-LC"). Terasarea a fost realizată prin depunerea unei cantități considerabile de lut galben și galben-cenușiu cu relativ puține materiale reprezentative. În zona centrală a terasării a fost identificat un miez de lut galben-brun realizat parțial prin depunerea unor turte de pământ legate cu lut. Acest miez a fost amplasat între pereții de lut galben ai soclului locuinței "P06/07F-LC".

Terasarea (substructura) locuinței "P06/07F-LC" suprapune o altă locuință identificată, delimitată și parțial cercetată la finele campaniei actuale ("P08F-LC"). De la bun început trebuie precizat că, în ciuda unei diferențe de nivel de peste 1,5 m, planimetria locuinței centrale cercetate în 2006-2007 și respectiv terasamentul care îi corespunde suprapun complet și respectă amplasamentul și orientarea locuinței centrale identificate în 2008.

Locuința "P08F-LC" are o planimetrie rectangulară de 9/8,5 m, cu pereți realizați din lut galben și cu o structură de stâlpi de lemn ale căror amprente și resturi putrezite au putut fi identificate în masa de pământ a pereților (Fig. 3). În campania 2008 au fost identificate doar părțile superioare ale pereților ca și ale umpluturii prăbușite între aceștia. Cercetarea și demontarea lor până la nivelul podelei (sau al podelelor?) din interiorul locuinței este preconizată pentru campania viitoare. Dintre cei patru pereți exteriori ai acestei locuințe, cel mai bine păstrat este cel de vest. În acest perete, au fost identificați șapte stâlpi verticali (mai precis amprente sau resturile lor putrezite păstrate în masa de lut galben a peretelui), groși de cca 20-25 cm. Aceștia au fost dispuși, unii față de ceilalți, la distanțe de cca 1-1,2 m. Elemente ale structurii de lemn a elevației locuinței "P08F-LC" au fost identificate și în pereții de S, N și est. Spațiul interior al locuinței "P08F-LC" a fost separat în două încăperi printr-un perete central orientat N-S, realizat ca și pereții exteriori din lut galben încărcat pe o structură de lemn din care au putut fi identificate urmele a trei stâlpi de lemn. Deocamdată nu a putut fi lămurit dacă în interiorul acestui perete a existat sau nu o deschidere care să asigure comunicarea dintre cele două încăperi.

La N de terasarea locuinței "P06/07F-LC" și de locuința "P08F-LC" a fost identificată o succesiune de straturi rezultate din demolările unei locuințe și din nivelările care le suprapun. Complexele din zona de S a secțiunii F sunt separate de cele din zona centrală de un spațiu intermediar care în urma cercetărilor din această campanie s-a dovedit a fi o falie provocată de alunecări de teren sau de altă natură. Această falie a afectat atât dărâmăturile locuinței centrale "P06/07F-LC" cât și terasamentul acesteia. Complexele din zona de S ilustrează pe de o parte nivelări similare celor observate în zona centrală a secțiunii F, precum și degradări ale stratigrafiei provocate de alunecări în preajma pantei de S a tell-ului.

În extremitatea vestică a secțiunii F, între profilul de V și culoarul de acces orientat N-S au fost identificate mai multe complexe care aparțin unor locuințe parțial cercetate.

Cercetări interdisciplinare.

În zona înconjurătoare tell-ului și în lunca Dunării a continuat seria de foraje efectuată de echipa de geografi de la Universitatea din Frankfurt, condusă de prof. dr. J. Wunderlich. Scopul acestor foraje este obținerea informațiilor asupra cursurilor de apă sau a bălților existente în preistorie, prin analiza sedimentelor, pentru reconstituirea mediului geografic preistoric. Aceste foraje au fost dublate de o serie de măsurători geoelectrice.

Materialele osteologice din tell-ul de la Măgura Gorgana au fost analizate în totalitate. Rezultatele preliminare indică un tip de subzistență bazat atât pe vânătoare (mistreț, iepure, urs), pescuit cât și pe creșterea animalelor domestice (porc, oaie, capră).

Au fost colectate probe de sol pentru analize sedimentologice și arheobotanice. Din diverse contexte arheologice au fost colectate bucăți de lemn și cărbune pentru datarea cu radiocarbon.

Analiza traseologică efectuată asupra unui lot pieselor de silex de către prof. dr. Marvin Kay a arătat faptul că acestea erau folosite în proporție de 70% pentru tăierea grânelor. Pe una dintre piesele de silex cu ajutorul microscopului a fost observat un solz de pește, ceea ce ne indică faptul că unealta respectivă a fost folosită pentru tăierea și curățarea hranei. Pe una din lamele lungi de silex găsite în anul 2006 (P06B310) au fost identificate posibile urme de sânge.

Pentru determinarea analizei metalografice a obiectelor de cupru au fost recoltate mostre din 18 piese descoperite în campania aceasta. Cu ajutorul acestora se încearcă identificarea sursei de materie primă, precum și obținerea mai multor date privind procesul metalurgic.

Materialul arheologic recoltat a fost spălat, marcat și analizat din punct de vedere statistic și tipologic în întregime. Restaurarea vaselor se face în laboratorul amenajat special. Ceramica analizată în anul 2008 cântărește 1152 kg. Numărul total al vaselor întregi găsite în această campanie este de 65 repartizate astfel: 37 de vase provin din secțiunea F, 24 de vase din secțiunea B și 4 vase din secțiunea A. Cea mai mare parte sunt vase de dimensiuni mici (cupe și capace) unele dintre ele fiind pictate cu grafit, decor tipic pentru cultura Gumelnița.

Bibliografie:

- S. Hansen, M. Toderas, A. Reingruber, I. Gatsov, C. Georgescu, J. Görsdorf, T. Hoppe, P. Nedelcheva, M. Prange, J. Wahl, J. Wunderlich, P. Zidarov, *Pietrele, Măgura Gorgana. Ergebnisse der Ausgrabungen im Sommer 2006*, Eurasia Antiqua 13, 2007, 43-112.
S. Hansen, M. Toderas, *Pietrele. O așezare din epoca cuprului la Dunărea de Jos (București 2007)*.
S. Hansen, M. Toderas, A. Reingruber, I. Gatsov, F. Klimscha, P. Nedelcheva, R. Neef, M. Prange, T. D. Price, J. Wahl, B. Weniger, H. Wrobel, J. Wunderlich, P. Zidarov, *Der kupferzeitliche Siedlungshügel Măgura Gorgana bei Pietrele in der Walachei. Ergebnisse der Ausgrabungen im Sommer 2007*, Eurasia Antiqua 14, 2008 (sub tipar)

66. Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău

Punct: Gruia Dării

Cod sit: 48539.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 22/2008

Colectiv: Valeriu Sîrbu - responsabil (M Brăilei), Sebastian Matei, Gabriel Stăicuț, Daniel Costache-Bolocan (MJ Buzău), Dan Ștefan, Magdalena Duțescu, Cătălin Constantin, Monica Nicolăescu (SC Digital Domain)

Obiectivul campaniei din 2008 a fost cercetarea incintei și a teraselor, atât prin săpături sistematice, cât și prin folosirea metodelor interdisciplinare (topografie avansată – GIS, geofizica – rezistivitate, gradiometru etc.). S-au continuat săpăturile în

secțiunile S. 8, S. 7, S. 15, S. 21, S. 22, S. 24, pentru a cerceta integral complexele descoperite în campaniile trecute, precum și avansarea în nivelele din epoca bronzului și eneolitic. A fost trasată o nouă secțiune, S. 25 (4 x 4 m), cu scopul de cerceta integral complexul 132, ce ar putea indica o structură de mari dimensiuni cu fundație din bolovani de piatră.

Un alt aspect important a fost continuarea cercetărilor pe Terasa 1, unde au fost descoperite depuneri bogate cu material arheologic, dar și o serie de amenajări din piatră.

Platou. Au fost cercetate complexe din epocile dacică și a bronzului, paralele cu înaintarea în nivele de cultură ale respectivelor epoci.

Epoca geto-dacică. Din sec. I a.Chr. – I p.Chr. au fost cercetate gropi, bogate în material arheologic, însă cel mai interesant a fost Complexul 144, o posibilă structură rectangulară (D=3,70 x 2,30 m), observabilă pe trei laturi, la adâncimea de -1,14 -1,19 m, ce va fi integral săpat anul viitor. Pământul din interior avea o culoare cenușie-închisă, pigmentată cu lipitura arsă, iar o parte din interior și din latura de SV a fost afectată de intervenții târzii, probabil gropi. Materialul ceramic, deosebit de fragmentat, se încadrează în sec. I a.Chr.

Din sec. IV-III a.Chr. au fost cercetate mai multe complexe, dintre care menționăm doar două.

Complexul 123 reprezintă o structură de locuire, ușor adâncită, săpată de la -1,20 m, față de nivelul actual de călcare, având baza la -1,65 m; se păstrează pe o suprafață de circa 4 m² (D = 2 x 2 m), o parte din el intrând în malul de NV. Umplutura lui constă dintr-un pământ negricios cu cenușă, cărbune, bucăți masive de pereți de locuință arsă, pietre, numeroase fragmente ceramice și foarte puține oase de animale.

Complexul 105 este un cuptor menajer de mari dimensiuni, a cărui cupolă s-a prăbușit, în interior și în exterior, spre vest; el intră, parțial, în malul de NE al secțiunii, având dimensiunile vizibile, pe axul lung, de 1,40 x 130 m. Vatra cuptorului a fost amenajată pe un pat de pietre și cioburi, cu o crustă ce nu depășea 0,0015 m grosime, iar cupola a fost ridicată pe un schelet de nuiele. În jurul complexului au fost descoperite șase greutateți masive, piramidale, din lut, prevăzute cu orificiu transversal.

Și în această campanie materialul arheologic descoperit este bogat și variat. S-au descoperit aproape toate tipurile olăriei dacice din sec. I a.Chr. - I p.Chr., modelate cu mâna sau cu roata, arse oxidant sau reducător: borcane, vase de provizii, cești-opaiț, fructiere, cupe cu picior, kantharoi, străchini, boluri, strecurători, capace etc., decorul fiind plastic, incizat, lustruit, pictat ori realizat în tipar. S-a descoperit și protoma unui vas ce înfățișează un cap de berbec, realist modelat. Din fier, bronz, piatră ori lut s-au găsit unelte și ustensile (cuțite, greutateți, râșnițe, cute, fusaiole și rondole etc.), podoabe și accesorii vestimentare (fibule), arme (vârfuri de săgeți).

Olăria din sec. IV – III a.Chr. este reprezentată prin borcane, vase de provizii, castroane, căni, amfore de Thasos și Heraklea Pontică, plus un fragment de cuțit, descoperit în complexul 123. Epoca bronzului (cultura Monteoru). Nivelul de epoca bronzului a fost atins în S. 7, S. 15 și S. 21, cercetându-se 10 complexe (gropi, vetre și resturi de construcții).

Complexul 130, vatră, la adâncimea de -2,10 m, în profilul de V al secțiunii S7, păstrată pe o lungime de 0,53 m; în urma secționării s-a constatat ca ea a fost amenajată pe un pat de fragmente de vase, crusta având o grosime de 0,02 m, iar miezul de 0,04 m. Fragmentele recoltate din patul vetrei provin de la mai multe vase, unele decorate cu unghiuri în relief, caracteristice stilului ceramic monteorean Ic2. Spre marginea

vetrei a fost găsit și un fragment dintr-un „cățel e vatră”. După utilizare vatra a fost acoperită cu bolovani mari de calcar.

Complexul 148, o groapă descoperită la -1,80 m (D=0,40 m); în interior a fost depus un vas, aproape întreg, de formă bitronconică, decorat cu un șir de caneluri fine, paralele, ce se poate încadra în Monteoru Ic4-2.

Formele ceramice identificate sunt reprezentate de cești cu două toarte, borcane, amfore, boluri, castroane. Ceramica grosieră, ce prezintă numeroase urme de ardere secundare, este decorată prin brăie alveolate sau simple. Din categoria ceramicii fine fac parte ceștile, majoritatea arse oxidant, decorate cu brăie și linii în relief, în zig-zag, dar și cu cercuri concentrice, linii paralele și triunghiuri realizate prin incizie, șiruri de împunsături cu unghia sau cu un obiect cu vârful ascuțit.

Au fost descoperite și fusaiole, cuțite curbe din piatră (*Krummesser*) și un tipar circular din piatră, monovalv, cu patru orificii.

Terasa 1 se localizează la 100 m est de platou și 50 m mai jos, ca diferență de nivel, înconjurând spre S masivul pe o lungime de aproximativ 300 m. Investigațiile au combinat cercetarea de suprafață cu sondajele de verificare și săpătura sistematică, toate activitățile fiind permanent susținute de înregistrări topografice. Cercetările au pus în evidență o dimensiune neașteptată a sitului de la *Gruia Dării*, o amploare nebănuită a prezenței umane în epoca bronzului și dacică clasică și au evidențiat amenințarea majoră de distrugere a sitului, datorită activităților de exploatare a pietrei.

De aceea, strategia a fost de a dezveli pe o suprafață mare acest nivel cu contexte pentru a putea avea o imagine de ansamblu asupra activităților umane desfășurate în sec. I a.Chr. – I p.Chr. Astfel, secțiunile trasate și începute în 2006 și 2007 au fost încadrate într-o suprafață de 10 x 12 m. În campania din 2008 s-au cercetat atât complexe noi (210, 211, 212, 213, 214, 215), dar au fost aduse și informații suplimentare despre complexe descoperite în campaniile trecute (201, 203, 206).

Se poate admite că pe Terasa 1, în sec. I a.Chr. – I p.Chr., au avut loc activități umane ce au avut ca rezultat structuri și complexe similare celor descoperite în nivelele superioare de pe Platou. Remarcăm, din nou, că nu putem vorbi de structuri clasice de locuire sau asociate activităților meșteșugărești. Deși similare complexelor de pe Platou, situațiile dezvelite pe Terasa 1 își păstrează individualitatea (de exemplu, cel mai mare și bogat complex cu vase ceramice de tip moviliță cu ring la bază, descoperit până acum, pare să fi fost 201).

Obiectivul campaniilor viitoare va fi de a lămuri forma, dimensiunile și caracterul structurii de mari dimensiuni identificate în S54 și S55; dacă aceasta ar avea o formă circulară, diametrul ar fi de peste 10 m.

Sondajele efectuate în diverse zone ale terasei, înregistrate topografic, au livrat materiale arheologice caracteristice.

Piese descoperite au intrat în patrimoniul MJ Buzău, în laboratoare efectuându-se operațiunile de conservare și restaurare a lor și, aproape în totalitate, au fost deja desenate.

Observațiile de săpătură au fost înregistrate în jurnalul de șantier, iar materialul arheologic descoperit a fost spalat și ambalat în întregime. Evidența descoperirilor arheologice a fost făcută în Registrul de evidență a pachetelor și pieselor. În vederea documentării grafice cât mai complete a fost realizat un număr de 36 de planuri și 4 profile, la scara 1:10 și 1:20 (planuri generale și de detaliu), precum și numeroase fotografii.

S-au luat, de asemenea, măsuri primare de protecție și conservare a zidurilor și a complexelor descoperite, prin sprijinire și acoperire cu pietre, folii de plastic și pământ.

Bibliografie:

V. Dupoi, V. Sirbu, *Incinta dacică fortificată de la Pietroasele-Gruia Dării, județul Buzău (I)*, Buzău, 2001

V. Sirbu, S. Matei, V. Dupoi, *Incinta dacică fortificată de la Pietroasa-Mică – Gruia Dării, com. Pietroasele, jud. Buzău (II)*, Buzău, 2005.

67. Platonești, com. Platonești, jud. Ialomița**Punct: Platoul Hagieni - Valea Babii**

Cod sit: 94410.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 136/2008

Colectiv: Elena Rența - responsabil; Simona Munteanu, Radu Coman (MJ Ialomița)

Cercetările arheologice de la Platonești - *Platoul Hagieni - Valea Babii* s-au desfășurat în anul 2008 pe o suprafață de cca. 150 m² sub forma a trei casete trasate pentru cercetarea tumulului nr. II.

Așezarea hallstatiană

Tumulul de pe *Platoul Hagieni* aflat în curs de cercetare suprapune o așezare din prima epocă a fierului, cultura Babadag, faza a doua de evoluție. A fost identificată o singură locuință de suprafață (LV), cercetată parțial în această campanie, suprapusă doar în parte de movilă. A fost descoperită în extremitatea vestică a casei de NV și este ușor adâncită. Din câte s-a putut aprecia are dimensiuni reduse, în limitele celor deja cunoscute¹. Deasupra resturilor de la locuință a fost descoperit un strat de pământ amestecat cu multă cenușă, pigmentat cu pigmenți de culoare roșie și neagră, a cărui grosime era de cca. 0,40 m.

Inventarul ceramic descoperit în locuință și în stratul de cultură este fragmentar în întregime. O parte dintre fragmentele ceramice aparțin unor vase de uz comun lucrate din pastă grosolană cu cioburi pisate în compoziție și arse oxidant incomplet. Fragmentele descoperite indică o formă tronconică de vas cu gura dreaptă sau ușor evazată. Suprafețele exterioare au un aspect zgrunțuros, cele interioare fiind mai îngrijit lucrate. Decorul vaselor de uz comun este sub formă de brâu alveolat aplicat la partea superioară. Pe un fragment de vas brâu alveolat este întrerupt de o apucătoare orizontală. Dintr-o pastă asemănătoare sunt lucrate și unele căni. Au fost descoperite câteva fragmente de torți, dreptunghiulare sau rectangulare în secțiune și cu suprafețele ușor lustruite.

O altă categorie ceramică este lucrată dintr-o pastă de calitate mai bună, cu cioburi mărunte în compoziție, arderea de calitate și este formată din vase bitronconice și străchini cu marginea arcuită spre interior. Vasele bitronconice cu gura evazată sunt de culoare neagră, brună-gălbuie sau gălbuie și au suprafețele lustruite. O parte dintre fragmentele descoperite atestă un decor incizat, imprimat sau canelat. Decorul incizat este sub formă de triunghiuri hașurate, linii în zig-zag, linii oblice, ghirlande sau linii circulare orizontale. Decorul imprimat se prezintă sub formă de cercuri cu punct în mijloc despărțite de tangente formate din mici linii imprimate, șiruri orizontale de mici impresiuni circulare sau ovale, linii orizontale compuse din mici impresiuni oblice. Câteva fragmente de vase bitronconice sunt decorate cu caneluri - șanțuri sub forma unor linii orizontale. Elementele de decor sunt amplasate la baza gâtului sau deasupra diametrului maxim. Unele fragmente de vase

bitronconice sunt prevăzute cu apucători. O apucătoare de formă triunghiulară și cu vârful ușor orientat în sus, este decorată prin imprimare. Decorul de pe apucătoare este compus dintr-un șir orizontal de mici linii oblice imprimate întrerupt pe mijlocul apucătorii de o impresiune circulară cu un punct în mijloc. Un alt șir orizontal de mici linii oblice imprimate era amplasat deasupra apucătorii, la bază. În dreptul apucătorii peretele vasului a fost ușor împins din interior. Un alt fragment de proeminență - apucătoare este decorat la bază cu caneluri - șanțuri, probabil semicirculare. Fragmentele de străchini, cu marginea arcuită spre interior și uneori îngroșată, sunt de culoare neagră sau gălbuie și au suprafețele lustruite. Majoritatea fragmentelor descoperite nu sunt decorate dar sunt și câteva fragmente decorate cu caneluri oblice pe margine iar pe un fragment figurează o mică proeminență triunghiulară pe marginea exterioară a buzei.

Ceramica de factură fină are în compoziția pastei nisip fin și este reprezentată de cești cu toartă supraînălțată, fundul ușor arcuit spre interior, corpul de formă bitronconică și gura evazată. Suprafețele, de culoare gălbuie, cenușie - gălbuie sau neagră, sunt lustruite și decorate prin incizare sau incizare asociată cu imprimare. Decorul, de regulă, este amplasat pe diametrul maxim, dar și pe gât și toartă. Este compus din fascicule de linii oblice incizate dispuse în sens contrar, linii orizontale incizate, linii incizate sub formă de zig-zag, linii incizate sub formă de ghirlande, romburi incizate și hașurate, șiruri orizontale de mici lunule imprimate sau lunule imprimate grupate, cercuri imprimate. Pe un fragment de ceașcă cercurile imprimate cu un punct în mijloc sunt unite în diagonală cu linii compuse din mici linii oblice imprimate. Un fragment de toartă este decorat prin incizare cu câte două linii verticale hașurate amplasate marginal iar altul este decorat la bază cu un grup de trei mici lunule imprimate așezate în triunghi. Alt fragment de toartă, decorat cu linii incizate verticale grupate câte două spre buză, are o urmă de reparație sub forma unui mic orificiu. Pe un singur fragment de ceașcă pe inciziile sub formă de linii circulare orizontale se păstrează urme de încrustație cu pastă de culoare albă. Unele fragmente de cești au la baza gâtului, pe pragul dintre acesta și corp, mici proeminențe triunghiulare. De cele mai multe ori elementele de decor prezentate se asociază creând diverse combinații, aproape nerepetându-se.

Din inventarul arheologic descoperit în anul 2008 în așezarea hallstatiană timpurie de la Platonești-*Platoul Hagieni-Valea Babii* face parte și o mărgică, un mic colăcel și un fragment de fusaiolă din lut, două fragmente din două mici piese de formă sferoidală din piatră, posibil una dintre acestea să fi fost un frecător, și două obiecte din bronz. Mărgica are forma bitronconică, culoarea gălbuie și este lustruită. Colăcelul de culoare gălbuie și lustruit, își are analogii în descoperirile din așezarea eponimă a culturii Babadag². În stratul de cultură au fost descoperite și două piese din bronz. Prima dintre acestea, sub forma unui vârf cu secțiune circulară, lung de 10,5 cm, are un capăt subțiat iar celălalt bătut și rulat sub formă de tub de înmănușare cu diametrul de cca. 0,5 cm. A doua piesă, posibil un pandantiv, este lucrată din tablă de bronz rulată și cu capetele ușor petrecute. Are lungimea de cca. 3 cm și diametrul de cca. 1 cm. Este decorată pe margine cu o linie circulară incizată iar pe mijloc cu trei linii circulare incizate.

Tumulul nr. II³

S-au făcut cercetări în casele de NV, NE și în caseta A, trasate pentru demontarea mantalei moveile. Au fost descoperite două morminte de înhumăție amplasate spre limita sudică a mantalei pe care o perforau, aflându-se cu baza în pământul galben, steril din punct de vedere arheologic.

M1 are groapa de forma dreptunghiulară cu două colțuri puțin rotunjite și dimensiunile de 2,20 x 0,80 m. Scheletul, aflat într-o stare de conservare precară a aparținut unui adult și este orientat N-S. Este așezat pe spate cu craniul puțin aplecat spre dreapta, brațele pe lângă corp cu antebrațul stâng lipsă, probabil purtat de animale pe rețeaua deasă de galerii semnalate în zonă, picioarele, drepte și paralele. Lângă tâmplă dreaptă a fost descoperită o cană cu toartă, culcată și îndreptată cu gura spre NNE. Cana este lucrată din pastă cu cioburi pisate, are forma bitronconică, fundul drept gura evazată cu baza puțin îngroșată și rotunjită. Toarta cu secțiunea dreptunghiulară, se sprijină cu baza deasupra diametrului maxim, celălalt capăt aflându-se mai jos de margine. Are culoarea gălbuie, miezul de culoare cenușiu-negricioasă și suprafețele lustruite. Au mai fost descoperite 28 de mărgelile de dimensiuni diferite și de culoare cafenie, brun-cafenie și albă. Au formă rotundă, aplatizată sau tubulară cu capetele ușor subțiate. Unele sunt lucrate din pastă de sticlă, dar posibil și din chihlimbar. Cele mai multe (24) au fost descoperite în zona gâtului, doar trei aflându-se lângă falangele mâinii drepte. Prin particularitățile și inventarul arheologic descoperit mormântul secundar M1 a fost atribuit populațiilor sarmatice.

M2. Mormânt de înhumatie cu groapa de formă rectangulară și dimensiunile de 2,30 x 2,20 m care ar putea fi explicate și prin intersectarea unui complex arheologic mai vechi, cele două umpluturi nedetășându-se. În pământul de umplutură s-au descoperit destul de multe fragmente ceramice Babadag II din așezarea suprapusă de tumul. Scheletul, orientat V-E era așezat pe spate în apropierea limitei nordice a gropii. Brațul drept, îndoit din cot, avea palma deasupra bazinului iar brațul stâng, de asemenea, îndoit din cot, avea palma pe abdomen. Picioarele erau drepte și paralele. Ca inventar a avut câteva mici mărgelile din pastă de sticlă de culoare albastruie, împrăștiate și câte o brățară din sârmă de fier la fiecare mână, prost conservate. După poziția scheletului apreciem că este vorba de un mormânt medieval.

Note:

1. E. Rența, *Prima epocă a fierului pe cursul râului Ialomița*, 2008, p.66-67.
2. G. Jugănar, *Cultura Babadag*, 2005, p. 42-43, 104 fig. 10/38-46.
3. Tumulul nr. I se află amplasat la cca. 3km E de TII și a fost cercetat de un colectiv coordonat de Gh. Matei. Vezi în acest sens Gh. Matei, R. Coman, *Statuia traco-scitică de la Platonești (com. Săveni, jud. Ialomița)*, Ialomița 3, 2000, p. 15-19; Gh. Matei et alii, *Platonești, com. Săveni, jud. Ialomița. Punct: Valea lui Bursuc*, CCA 2003, p. 240-241.

Résumé:

Les recherches archéologiques de Platonești-Platoul Hagieni-Valea Babil, de 2008 ont été faites sur une superficie d'environ 150 mc.

De l'établissement appartenant au premier âge du fer, civilisation Babadag, deuxième phase dévolution, a été découverte une habitation de surface (LV), mais seulement partiellement recherchée. Les débris de l'habitation se trouvaient sous une couche de cendre contenant des pigments de couleur rouge et noire, épaisse d'environ 0,40 m.

Tout inventaire céramique découvert autant dans l'habitation que dans la couche est fragmentaire.

Les fragments céramiques découverts appartiennent à des vases d'usage commun obtenues d'une pâte grossière avec des tessons pilés dans sa composition, qui ont subi une cuisson

oxydante, et ayant une forme tronconique. Ils sont décorés avec une bande d'alvéoles appliquée à la partie supérieure et parfois interrompues par des boutons. D'une pâte d'une qualité meilleure, avec des tessons bien pilés dans sa composition et qui n'ont subi une bonne cuisson, étaient faits les vases bitronconiques et les écuelles ayant les bords archés vers l'intérieur. Les fragments de vases bi-tronconiques, d'une couleur noire ou jaunâtre, en ont les surfaces polies et ils sont décorés à l'aide de l'incision, l'imprimé ou avec des cannelures. Les éléments de décor sont sous une forme de triangles hachurés, lignes en zigzag, lignes obliques, guirlandes, lignes circulaires horizontales, cercles ayant un point au milieu et partagés par des tangentes, impressions circulaires ou ovales, ou cannelures – petits fosses. Il y a des vases contenant des proéminences – pour attrapé.

Les fragments des écuelles ont une couleur noire ou jaunâtre et ils sont polis. Quelques fragments sont décorés avec des cannelures obliques sur les bords. La céramique de facture fine est représentée par des tasses ayant l'anse surélevée, le fond un peu arché vers l'intérieure, le corps d'une forme bi-tronconique et le bord évasé. Les surfaces, d'une couleur jaunâtre, grise jaunâtre ou noire, sont polies et décorées avec des incisions ou imprimés sous forme de lignes obliques misent en sens contraire, lignes horizontales, guirlandes, losanges hachurés, zigzag ou petits cercles imprimés. Une partie des fragments céramiques ont à la base du cou des petites proéminences triangulaires.

On a découvert encore une petite perle, un petit anneau et un fragment de fusaiole en terre cuite, deux fragments provenant de deux petites pièces ayant une forme sphéroïdale en pierre et deux pièces en bronze. Des deux objets en bronze, un a la forme d'une pointe avec la section circulaire, un des bouts étant plus mince et l'autre aplatie et roulé sous la forme d'une douille. La longueur totale de la pièce est de 10,5cm. La deuxième pièce, probable un pendentif, ayant une longueur d'environ 3 cm et le diamètre d'environ 1 cm, est faite d'une plaque en bronze et en a les bouts un peu l'un au dessus de l'autre.

De même pendant les fouilles de 2008 on a découvert aussi deux sépultures secondaires d'inhumation qui se trouvaient vers les limites méridionales du tumulus no. II. Elles appartiennent aux Sarmates, et, respectif, à la période du moyen âge.

68. Poduri, com. Poduri, jud. Bacău

Punct: Dealul Ghindaru

Cod sit: 24640.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 9/2008

Colectiv: Gheorghe Dumitroaia – responsabil, Daniel Garvăn, Roxana Munteanu, Dorin Nicola, Constantin Preoteasa, Lucian Uță (CMJ Neamț), Dan Monah (IA Iași), Felicia Monah, Luminița Bejenaru (UAIC Iași)

Cercetările arheologice din cadrul stațiunii s-au desfășurat doar în cuprinsul casei C. În această campanie au fost investigate o groapă (G.13) datând din epoca bronzului, alte trei gropi (G.6, 14 și 15) aparținând nivelurilor eneolitice, resturile a două locuințe (L7, 8) și a unei amenajări din lut nears (C.6).

Din gropile cercetate, care nu au putut fi legate de alte structuri sau complexe aflate în apropiere, a fost recoltat un

bogat material ceramic, litic și faunistic, atribuit etapelor Cucuteni A₂, B₁ și epocii bronzului.

Complexul 6 (Cucuteni A₂)

Constă într-un strat inconsistent de lut neurs, de culoare gălbuie, cu concrețiuni calcaroase dure spre bază. În extremitatea de SV a complexului se aflau două pietre plate de râu, de formă rectangulară și dimensiuni mari. Avea forma rectangulară, orientarea NE-SV și suprafața de aproximativ 12 m². Pe stratul de lut a fost amenajată o vatră, de formă rectangulară, cu colțurile rotunjite, și suprafața de aproximativ 1,50 m². Aceasta era distrusă în cea mai mare parte și era lipsită de gardină. Miezul său era din lut ars, de culoare roșie-cărmizie, iar patul era format din pietre plate de râu, de diferite dimensiuni. La partea superioară se mai păstrau doar câteva dintre plăcuțele cu aspect mozaicat. La suprafața vetrei, care a avut o singură fază de utilizare, erau și câțiva chirpici zgurificați, de culoare cenușie-negricioasă. Inventarul complexului constă în câteva fragmente ceramice Cucuteni A₂ și resturi osteologice.

L7 (Cucuteni A₂)

A fost descoperită în partea de SE a casei, fiind tăiată parțial de complexul din epoca bronzului. Colțul de NE se continua în profil. Construcția avea forma rectangulară, orientarea NE-SV și suprafața păstrată de aproximativ 70 m² (L_{max}=10,40 m, l_{max}=6,80 m). Locuința se prezenta sub forma unei mase de chirpici arși la roșu-cărmiziu, printre care se aflau și câteva pietre de râu, de forme și dimensiuni diferite. Resturile prăbușite ale pereților, care nu se păstrau pe întreaga suprafață, apăreau sub forma unor bulgări friabili de chirpici arși, unii prezentând amprente de la structura lemnoasă. Sub resturile pereților a fost identificată o platformă de chirpici având o structură lemnoasă, cu mai multe linii de fractură de-a lungul său și arsă neuniform; această platformă suprapunea parțial gardina uneia dintre vetre, două case de lut, precum și mai multe vase sparte *in situ* și o importantă cantitate de cereale. Alte vase au fost descoperite și deasupra platformei menționate, ceea ce ne face să credem că această construcție a fost prevăzută, cel puțin pe o parte a sa, cu un pod, utilizat ca loc de depozitare. Podeaua locuinței era foarte friabilă, a fost ridicată direct pe sol și păstra urmele unor refaceri. Arderea acesteia a fost mai puțin intensă probabil din cauza prăbușirii tavanului, care a împiedicat pătrunderea aerului care să întrețină arderea.

Resturile păstrate în elevație ale pereților (cu înălțimea de maxim 0,35 m) permit reconstituirea a trei încăperi. Se mai păstrau parțial doi pereți exteriori (de NV și de SV), cu grosimea de 0,05-0,10 m și înălțimea de 0,15-0,20 m.

În interiorul construcției au fost descoperite resturile mai multor amenajări interioare, între care se evidențiau două vetre (V.1 și V.2) și patru case (C.1 - C.4), în una dintre ele fiind descoperite peste 20 de vase.

V.1 era situată pe latura de NV a celei de-a doua încăperi, fiind alipită peretelui exterior al locuinței și era în mare parte distrusă de deranjamente. Avea forma relativ rectangulară, cu colțurile rotunjite și suprafața de aproximativ 3,75 m² (L=2,50 m, l=1,50 m). Această instalație de foc, construită pe podeaua locuinței, a avut o singură fază de utilizare, miezul fiind din lut, de culoare gălbui-roșatică. Patul de ardere a fost amenajat cu pietre plate de râu (printre care se aflau și două rășnițe fragmentare de gresie, de dimensiuni medii) peste care a fost aplicat un strat de lut. Părți ale acestei lăcuței se găseau răsturnate lângă vatră. Gardina, masivă, cu înălțimea de 0,30 m și grosimea de 0,10 m, având amprente de nulele, se păstra doar fragmentar.

V.2 se afla pe latura de NE a celei de-a treia încăperi. Avea forma rectangulară, cu colțurile rotunjite, suprafața de

aproximativ 2,20 m² (L=1,75 m, l=1,25 m, h=0,30 m). Construită pe un loc rezervat din podeaua locuinței, pe un pat de pietre de dimensiuni mari (printre care și o rășniță fragmentară de gresie), vatra prezenta trei faze de utilizare. Miezul său consta în lut, peste care se suprapuneau: o lentilă fină de cenușă de culoare albă (prima fază de utilizare, probabil ceva mai scurtă), un strat de plăcuțe cu aspect mozaicat (a doua fază a amenajării), peste care fusese așezat un pat de pietre de râu rotunjite, de dimensiuni mici, suprapus de lutuiala ce constituia patul de ardere în ultima etapă de utilizare a acestei instalații. Gardina, masivă, păstrată fragmentar, având și câteva amprente de nulele, măsura 0,35 m înălțime și 0,10 m grosime.

Inventarul acestei locuințe, bogat, consta în aproape 70 de vase, artefacte litice, de lut ars, os-corn și cupru, împreună cu care s-a descoperit și o cantitate mare de resturi osteologice și un lot de macroresturi vegetale.

L8 (Cucuteni A₂)

A fost descoperită pe latura de NE a casei și se continua în cea mai mare parte a sa în profil. Construcția avea forma rectangulară, din care a fost surprinsă suprafața de 1,25 m², având orientarea probabil NE-SV. Se situa la cca. 1 m NV de L.7. Resturile locuinței se prezentau sub forma unei mase compacte de chirpici arși, de culoare roșie-cărmizie și cenușie-negricioasă. Pe suprafața cercetată, podeaua se prezenta sub forma unei plăci masive de lut, bine arsă, cu mai multe faze de refacere. La partea inferioară aceasta prezenta amprente provenite de la platforma de bărne realizată pe sol amenajat în prealabil. Ampretele erau orientate pe direcția NE-SV, erau semicirculare în secțiune și aveau grosimea de 0,05-0,08 m. Inventarul locuinței era foarte sărac și consta în câteva fragmente ceramice Cucuteni A₂ și resturi osteologice.

În campania 2008 a debutat cercetarea nivelurilor Cucuteni A₂ de pe *tell*. Rezultatele obținute în anii anteriori, prin săpăturile din S. I-III și Cas A, în care orizontul aparținând fazei Cucuteni A₂ ocupă cea mai mare parte a secvenței stratigrafice de la Poduri, ne îndreptătesc să sperăm că cercetările din anii ce urmează vor duce la identificarea unor situații arheologice mai clare, care să întregască imaginea universului cucutenian.

Abstract:

During the 2008 archaeological campaign, several pits, a clay surface and two Cucuteni A₂ dwellings were investigated.

The most important discovery was the construction labelled L7 (dwelling 7). It is a large structure (about 100 m²), divided into three rooms. The dwelling was built on a clay platform; several installations such as two hearths and four clay boxes along with a rich inventory (about 70 vessels, stone, clay, bone and copper artefacts) were discovered between its remains.

The entire collection of artefacts discovered in 2008 is extremely rich, comprising pottery, stone, copper, bone and antler tools, animal and vegetal remains.

69. Racoșul de Jos, com. Racoș, jud. Brașov

Punct: Piatra Detunată (Durduia)

Cod sit: 41570.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 19/2008

Colectiv: Florea Costea - responsabil, Radu Ștefănescu, Lucica Olga Savu (MJI Brașov), Valeriu Sîrbu (M Brăilei), Angelica Bălos (DCCPCN Hunedoara), studenți și voluntari din Canada, Franța, Irlanda, Mexic, Olanda,

Spania și S.U.A prin firma Archaeoteck Canada, condusă de Andrei Gonciar

În campania de cercetări arheologice sistematice din vara anului 2008 au fost supuse atenției patru obiective, fiecare situat în altă zonă din incinta fortificată: zona "La Turn"; zona "În Șea"; terasele interioare; sistemul de apărare.

La Turn

A fost deschisă Suprafața I/2008 perpendiculară pe platou, cu orientarea NE-SV și dimensiunile de 14 x 4 m. După îndepărtarea humusului de pădure, gros de 0,05-0,30 m, s-au obținut informații doar asupra modului de aplatizare a locului care inițial avea forma unui mamelon ascuțit. În acest scop a fost excavată piatră de calcar din partea mai înaltă și s-a depus, în amestec cu pământ, în cea mai joasă. Astfel a rezultat o terasă semilunară cu lungimea de aproximativ 25 m. Bulgării mai mici de anocament au fost așezate spre interior, în timp ce blocurile mari, cele vizibile, parțial fasonate, au fost depuse spre marginea terasei. Nu s-au observat urme de construcții de suprafață sau cu temelii și elevație din piatră ori din lemn, ci, doar sporadic, fragmente ceramice rulate din prima și cea de a doua epocă a fierului. În această situație este de presupus ca turnul dacic să fi fost amplasat în suprafața încă necercetată și, eventual, să fi fost construit numai din lemn.

În Șea

Pe una dintre micile terase de aici a fost deschisă SVI/2008, cu dimensiunile de 5 x 4 m. Nu s-au observat urme de construcții, bogate fiind în schimb, fragmentele ceramice Wietenberg și Hallstatt, ajunse aici din posibilele locuințe de pe terasele învecinate. Au mai fost identificate puține fragmente ceramice de la vase dacice modelate cu mâna și o greutate prismatică, din lut ars, pentru războiul de țesut.

Pe terasa a III-a a fost deschisă SV/2008, cu dimensiunile de 20 x 2,5 m și orientarea NE-SV. După îndepărtarea humusului de pădure, gros între 0,15 și 0,35 m, în funcție de pantă, au fost trase mai multe concluzii.

Între m. 0 și m. 2,60, la adâncimea de 0,18-0,20 m, se păstrează, parțial deteriorată de rădăcinile copacilor, podeaua de lut bătorit, cenușiu-roșcat, a unei locuințe Wietenberg. În stratul de humus care o acoperea se aflau părți inferioare dintr-un vas dacic lucrat la roată, cenușiu (*oinochoe* sau chiup de dimensiuni reduse) ajuns acolo fortuit. Podeaua a fost așezată pe un pat de pietre de calcar local alb, mărunțite și perfect nivelate. Direct pe aceste pietre, în m. 1 s-a amenajat o mică vatră, tot din lut, cu crusta parțial deteriorată, cu semiaxele de 0,40 x 0,30 m. Grosimea pământului înroșit de foc este de 0,05-0,08 m și coboară sub 0,43 m adâncime de la nivelul actual de călcare. Lângă vatră se afla un cârlig de pescuit din bronz, păstrat aproape întreg. Pe podeaua locuinței, dar în special în capătul de NE al secțiunii și lângă profilul de NV se aflau fragmente de la vase sparte pe loc, unele posibil întregibile, ce se pot data în fazele de mijloc și sfârșit ale culturii Wietenberg, preponderente fiind cele din pastă grosieră, semifină sau fină, vasele uzuale de dimensiuni medii-mici cu unul sau două brăuri alveolare sau crestate sub buză sau pe umăr, vase negre, cenușii sau castanii cu decor meandric incizat sau imprimat cu roata, romburi sau triunghiuri hașurate, linii incizate sau benzi de incizii spiralice. Faptul că în zona ei nu s-au găsit resturi de lipitură de perete arsă sau nearsă, ne face să credem că poate fi vorba despre o construcție sezonieră (atelier?) cu elevația exclusiv din lemn.

Locuința (L1Bz/2008) va fi cercetată integral în campania viitoare.

În restul secțiunii, până la m. 17, nu s-au mai semnalat urme de construcții din nicio epocă, cu excepția câtorva bulgări de lipitură de perete ars, risipiți. În m. 17, la adâncimea de 0,15-0,23 m, în profilul sud-estic, se află o "potcoavă" de lut ars, roșu, care poate fi marginea unei vetre sau lipitură de perete de la alt complex, și el greu de cercetat din cauza copacilor. În schimb, materialul rulat și acoperit de-a lungul timpului de pământul format sau venit din amonte este relativ bogat, excepție făcând cel din epoca dacică: vase de dimensiuni medii-mici aparținând culturii Wietenberg, între care și cești întregibile cu două torți, creuzete, fragmente de altare sau care miniaturale, părți (în special coarne) de figurine animaliere, percutoare, pietre și așchii de silice, cremene, bazalt și granit, toate în amestec cu ceramică din prima epocă a fierului, majoritar canelată dar și incizată. Printre pietrele de nivelare sau pe stânca nativă se aflau și fragmente de rășnițe plate sau concave din diferite specii litice, inclusiv de tuf vulcanic. Peste tot se aflau oase de animale, preponderant ierbivore.

Foarte sărace sunt vestigiile dacice: câteva fragmente de la vase mici din pastă fină, cenușie, dificil de încadrat topologic, toate rulate și pereți de cești și borcane cu brău alveolar.

Îndepărtarea integrală a stratului de depunere a permis și observații referitoare la amenajarea Terasei a III-a. Astfel, între m. 0 și m. 7 se află un pat perfect aplatizat din piatră de calcar de dimensiuni medii (0,15-0,30 m); între m. 7 și m. 8 se află un șir de bolovani mai mari (laturi de 0,50-0,60 m) puțin deplasați de pe locul inițial, care marchează limita dinspre aval a terasei. Inițial, marginea ei putea avea înălțimea de maxim 1 m, după cum se poate deduce din pietrele alunecate pe Terasa a II-a. Singura construcție de pe cea de a III-a terasă este locuința Wietenberg amintită, purtătorii acesteia putând fi și autorii terasării. Secțiunea va fi prelungită în campania viitoare până la sistemul de apărare.

Sistemul de apărare

Aici au fost trasate patru secțiuni (SI-SIV/08), trei pe Terasa I și una pe valul mic, exterior.

SI –II/2008 au fost amplasate în spatele zidului dacic (spre incintă); prima de la zid spre amonte iar SII/08 paralelă cu ea și prelungită pentru a secționa zidul. SI/08 a avut dimensiunile de 12 x 2,5 m în timp ce lungimea S.II/08 era de 15 m iar lățimea de 2,5 m, între ele fiind lăsat un martor de 1 m.

Nivelul de cultură a fost acoperit atât cu pământ, pietre și vestigii venite de pe terasele superioare, cât și de o parte a bermei și zidului dacic căzute spre incintă. Sub acest strat aluvionar, gros între 0,10 și 0,35 m, au fost bine evidențiate două faze de locuire dacică, ambele sfârșind prin incendii deosebit de puternice. Fiecare fază este individualizată prin vetre și podele proprii: vetrele, circulare, au fost amenajate pe suporturi de piatră locală de calcar alb, mărunțit, în timp ce podelele s-au construit din lemn, după cum demonstrează stratul de arsură și pământ negru. În ambele secțiuni s-a conturat parțial o locuință a cărei elevație din lemn era așezată pe un pat de bărne depuse pe stânca nativă sau pe nivelări cu piatră de calcar. După urmele sigure rămase, complexul era rectangular și putea avea suprafața de 28-30 m².

Fiecărei faze de locuire îi aparține un inventar relativ bogat (mai sărac cel din faza a doua). Preponderentă este ceramica, iar în rândul acesteia vasele de uz comun modelate cu mâna, dintre care atrage atenția o oală protejată de jur împrejur de o manta din lut ars.

Ca piese deosebite, în nivelul aparținând fazei I s-a descoperit o monetă romană din bronz, ilizibilă dar sigur din sec. I p.Chr. și un vas miniatural cu motive geometrice, fito- și zoomorfe.

Deoarece Secțiunea II/2008 nu a fost terminată, zidul de incintă nu a putut fi secționat decât în partea superioară, ceea ce face ca informațiile asupra lui să nu fie concludente și definitive.

În ceea ce privește sfârșitul celor două faze de locuire dacică este foarte probabil ca ele să se fi petrecut în preajma sau chiar cu ocazia războaielor dacice ale lui Traian.

Atât în SI/08, cât și în SII/08, sub primul nivel dacic, a fost cercetată o mică lentilă din stratul hallstattian nederanjat, din care a rezultat numai ceramică de dimensiuni medii-mici, neagră și roșie (căni, străchini etc.).

SIV/2008 (SIV/08). S-a deschis la 19 m E de SII/08, în locul unde, topografic, valul hallstattian și zidul dacic se termină și urmează prăpastia aproape verticală de stâncă nativă. Are aceeași orientare ca și precedentele și dimensiunile de 8 x 2,5 m.

Adâncirea săpăturii a pus în evidență pe toată lungimea stâncă nativă de calcar, cu o morfoscultură în patru trepte. Nu s-au observat urme ale vreunor amenajări cu destinație defensivă, de unde se poate deduce că zidul se termină undeva în apropiere, mai spre V, unde de fapt începe prăpastia dar unde va fi aproape imposibil de săpat din cauza copacilor.

În schimb, pe treptele naturale ale stâncii sau în crăpăturile și denivelările ei s-au găsit multe fragmente ceramice Wietenberg și Hallstatt și mai puține dacice, lucrate cu mâna sau la roată. Toate sunt venite de pe terasa imediat superioară, unde în anii anteriori s-a cercetat o locuință din epoca bronzului. SIII/2008

A fost deschisă în aval (exterior) de zidul dacic, cu scopul de a secționa și în această zonă valul mic considerat hallstattian. Are aceeași orientare ca precedentele iar dimensiunile de 7 x 2,5 m. După îndepărtarea humusului de pădure, gros de numai câțiva centimetri, a fost pus în evidență un val cu grosimea la bază de 6,50-7 m și înalt de numai 0,75 m. A fost construit din pietre mici-medii de calcar alb, local (pietre cu laturile sub 0,30 m), care de fapt "îmbrăcau" stânca nativă, aceasta din urmă având un prag vertical în m. 6. Printre pietre s-au găsit puține fragmente ceramice Wietenberg și Hallstatt, toate rulate, și un topor din piatră, rupt.

În m. 1-2 există o groapă pălăniată cu diametrul la gură 1,60 m și adâncimea de 0,67 m, în care nu s-au găsit decât pietre mici și fragmente ceramice din epoca bronzului și din prima a fierului, toate mărunțite. În schimb, pe buza gropii, dar mai ales printre pietrele mai mari din jumătatea și din profilul de V al secțiunii se aflau mai multe vase mari și medii hallstattiene, canelate, negre la exterior și roșii interior. Toate fac dovada că atât valul, cât și groapa, au fost amenajate într-o perioadă următoare primei epoci a fierului. Cât privește destinația celor două construcții este prematur a ne pronunța înainte de încheierea săpăturii în această zonă.

Bibliografie:

- Fl. Costea, A. Bălos, Cumidava 20, 1996, p. 27-64.
 Florea Costea, *Ce sunt de fapt „vasele dreptunghiulare puțin înalte” din ceramica Wietenberg?*, Angustia 3, 1998, p. 59-75.
 Florea Costea, *Așezarea Wietenberg de la Racoș-Piatra Detunată*, Angustia 2, 1999, p. 39-76.
 Florea Costea, *Fortificații hallstattiene din județul Brașov*, Angustia 5, 2000, p. 221-226.
 Florea Costea, *Dacii din sud-estul Transilvaniei*, Brașov, 2001, sub voce Racoș-Piatra Detunată.
 Fl. Costea, A. Bălos, în *Studii de Istorie Antică*. Omagiu Profesorului Ioan Glodariu, Cluj Napoca, 2001, p. 217-242.
 Fl. Costea, A. Bălos, *Corrigenda*, Cumidava 26, 2003, p. 23-31.

Fl. Costea, L. Scurtu, A. Bălos, *O marcă de olar (?) descoperită în fortificația dacică de la Racoș-Piatra Detunată*, Cumidava 26, 2003, p. 11-22 (cu varianta integrală în limba germană).

Florea Costea, *Repertoriul arheologic al județului Brașov*, Brașov, 2004, sub voce Racoș-Piatra Detunată.

L. Savu, A. Bălos, *Două unelte agricole din fier, de epocă dacică, descoperite în sud-estul Transilvaniei*, Cumidava 29, p. 82-87.

Fl. Costea, L. Savu, A. Bălos, *Un fragment de coif roman descoperit în așezarea dacică de la Racoșul de Jos-Piatra Detunată, județul Brașov*, Tyragetia SN 2 (17), nr. 1, Chișinău, p. 267-274.

Fl. Costea, L. Savu, V. Sîrbu, R. Ștefănescu, A. Bălos, *Piese de echipament militar și arme descoperite în cetatea dacică de la Racoșul de Jos-Piatra Detunată, județul Brașov*, în Volumul omagial "Gavrilă Simion", în curs de apariție.

Abstract:

The archaeological excavations at the site of Piatra Detunată took place over the period June 1, 2008 – July 15, 2008 and targeted four main areas: "La Turn" area; "În Șea" area; the terraces within the precincts' walls and the defending system.

"La Turn". It is a small hillock near the Olt River on which, according to older archaeological literature, there was a Roman watch tower. This year's campaign brought to light information about the layout of the plateau, without indentifying traces of Dacian or Roman surface constructions.

"În Șea". One of the small terraces placed between the two peaks of the hillock was investigated by performing a section excavation. Neither here were identified traces of constructions; instead, the section revealed a large amount of ceramic material dating from the Bronze Age (Wietenberg Culture) and from the first Iron Age and coming from the neighbouring terraces residences.

The 3rd terrace. A single section was traced and thereby uncovered and partly analyzed a surface house dating from the Bronze Age (Wietenberg Culture) with a clay hearth, a rich inventory of ceramic evidence and a bronze fishing hook. Also, information was revealed regarding the construction of the terrace with local limestone. A complete study of the residence will be carried out in the next campaign.

The defending system. Four sections were traced in order to investigate both the residences within the precincts and the construction technology of the Dacian wall and earthworks. Once again, on this occasion, two different phases of Dacian habitation within the fortified town were determined, both of them ended by strong fires and probably dating from the period of the Dacian Wars led by Trajan. Regarding the defending system, this year's information is incomplete due to excessively rainy weather which rendered impossible the sectioning of the wall and of the large earthwork within the precincts' walls. On the other hand, the excavations of Section III/2008 led to incomplete observations regarding the method of construction of the small defence wall made of local white limestone beyond the precincts' walls following the period of Hallstattian habitation.

Among the revealed vestiges, it is worth noting an almost illegible burnt Roman bronze coin, dating back to the 1st century A.D. and a small cup with geometrical phytomorphic and zoomorphic symbols.

70. Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași**Punct: Gorgana a doua, Gorgana întâi**

Cod sit: 104760.03, 104760.07

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 32/2008

Colectiv: Done Șerbănescu – responsabil (MCG Oltenița), Cristian Schuster, Alexandru Morintz, Alexandra Comșa, Georgeta El Susi (IAB), Laurențiu Mecu, Alexandru Nălbitoru (UV Târgoviște), Ionuț Tuțulescu (MJ Vâlcea), Cristinel Fântâneau (MNUAI), Emil Petkov (Muzeul Tutrakan), Raluca Kogălniceanu (UAIC Iași), Claire Rennie (University of Edinburgh)

Campania arheologică de la Radovanu s-a desfășurat în perioada 4 - 29 august, 2008. Ca și în anul anterior, cercetările s-au desfășurat în două puncte: *Gorgana întâia* și *Gorgana a doua*¹.

Cercetările efectuate în punctul *Gorgana întâia* au urmărit o mai bună corelare a profilului secțiunii efectuate de către Eugen Comșa² cu situațiile apărute în campaniile precedente. Pe baza observațiilor din acest an pot fi trase următoarele concluzii:

1. Valul de apărare suprapune nivelul Cernavodă I și pare să dateze din perioada Latène. La baza valului de apărare s-a constatat existența unui șanț de apărare, evidențiat în profilul sudic al secțiunii orientate E-V efectuată de către Eugen Comșa. În construcția valului par să fi existat mai multe etape (faze?).

2. A fost în continuare cercetat cuptorul descoperit în campania 2007, atribuit unei locuințe (bordei) din perioada getică. Acesta era de mici dimensiuni, lățimea bazei fiind de 0,35 m iar înălțimea de 0,30 m. Bolta cuptorului s-a păstrat în elevație până aproape de centul acestuia. Vatra cuptorului a fost amenajată pe fragmente mari de chirpici.

3. Nivelul Gumelnița a fost identificat la o adâncime de 2,30 m față de partea superioară a valului de apărare. Stratul de cultură este bogat în materiale: fragmente ceramice, o fusaiolă și unelte din silex. Observațiile preliminare par a sugera existența mai multor nivele (trei?) de locuire. Lămurirea acestei situații se va realiza în campania viitoare, când se va trece la curățarea și înregistrarea și a profilului nordic al secțiunii lui Eugen Comșa.

4. Deasupra nivelului Gumelnița, în profilul sudic al secțiunii lui Eugen Comșa, a fost descoperit un mormânt (M1). Lipsa inventarului împiedică o încadrare cronologică a acestuia (Cernavodă I, lamnaia?). La demontarea scheletului s-au făcut următoarele observații³:

- individul a fost așezat întins pe spate, pe o direcție aproximativ N-S;

- craniul era alunecat spre stânga (spre est), iar maxilarul căzut. Acest lucru sugerează că la înmormântare individului i s-a așezat ceva sub cap, care ulterior a putrezit, ducând astfel la desprinderea și căderea craniului spre stânga. În mod cert nu este vorba despre o răsucire intenționată a craniului spre stânga;

- coastele erau căzute, aflându-se într-o dispunere oblică, cu extremitatea distală spre bazin. Acest fenomen se produce, de asemenea, atunci când în jurul corpului celui înmormântat există un spațiu gol (adică nu s-a pus pământ direct peste corpul defunctului, ci acesta a fost protejat de ceva, fie un coș de nuiel, fie un sac dintr-o piele mai dură);

- vertebrele erau și ele dislocate, sugerând existența unui suport pe care a fost așezat defunctul. Acest suport trebuie să fi fost ușor înălțat de la sol, astfel încât, în momentul în care acesta a putrezit (într-un moment ulterior putrezirii țesuturilor moi ale

defunctului) scheletul a suferit o mișcare de cădere ușoară care a dus la dislocarea vertebrelor spre stânga (spre est);

- brațele au fost îndoite din cot umeri, dovadă în acest sens fiind oase ale mâinii găsite la nivelul claviculei;

- clavicula stângă a fost găsită în poziție verticală, sugerând o posibilă legare a părții superioare a corpului. Acest fenomen de verticalizare a claviculei se mai produce atunci când un individ este înmormântat într-un spațiu deosebit de îngust. Cum în cazul de față, limitele laterale ale gropii depășeau lățimea pe care s-au găsit oasele, am eliminat din posibilele explicații pentru poziția claviculei pe cea a insuficienței spațiului;

- bazinul are o poziție deschisă, cele două laturi ale simfizei pubiene fiind îndepărtate una de cealaltă. Acest fenomen indică existența unui spațiu gol cel puțin la nivelul bazinului.

- femurul stâng era ieșit din încheietură și răsucit spre exterior (spre stânga), în aceeași direcție ca și capul.

Analizele antropologice, precum și continuarea cercetărilor în zona mormântului vor elucida ipotezele și observațiile sumare prezentate mai sus.

Cercetările efectuate în punctul *Gorgana a doua* au urmărit completarea informațiilor privind dispunerea locuințelor din primul nivel de locuire getică⁴. În acest scop, în anul 2008 au fost deschise 8 casete (R, S, X, Y, Z, U, V și SI/2008), la N de cele 18 cercetate în campaniile anterioare. Dimensiunile casetelor au fost de 4 x 4 m. De asemenea, s-a continuat adâncirea în cele excavate, pentru a se ajunge pe același nivel.

O situație interesantă a oferit-o caseta SI/2008. Spre deosebire de celelalte suprafețe săpate, în care materialele arheologice încep să apară începând cu adâncimea de 0,30-0,40 m, în caseta SI/2008 acestea au ieșit la numai câțiva centimetri. Cauza acestei situații se datorează faptului că în trecut întregul platou al sitului a fost acoperit de vii, exceptând extremitățile, cazul zonei de N în care a fost amplasată caseta.

În zona vestică a sitului, în casetele U, V, S și R, a fost identificată o locuință (notată L1/2008) de mari dimensiuni, aparținând nivelului al doilea de locuire getică.

În caseta Q, în centrul acesteia, au fost cercetate două vetre suprapuse. Acestea erau de formă rectangulară. Cea aflată dedesubt era decorată: impresiune diagonalelor cu un șnur înfășurat dublu.

Note:

1. CCA 2007, 247-248.

2. Comșa 1989, 290-292.

3. Observațiile tafonomice au fost făcute în conformitate cu Duday 2005.

4. CCA 2005; CCA 2006; CCA 2007; CCA 2008; Morintz, Șerbănescu 1985; Schuster, Șerbănescu 2007.

Bibliografie:

D. Șerbănescu, C. Schuster, A. Morintz, C. Semuc, I. Semuc, *Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași, Punct: Gorgana a doua*, CCA 2005, p. 287, 459.

D. Șerbănescu, C. Schuster, A. Morintz, A. Comșa, C. Semuc, C. Constantin, L. Mecu, C.A. Mocanu, S. Lungu, *Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași, Punct: Gorgana a doua*, CCA 2006, p. 279-281.

D. Șerbănescu, C. Schuster, A. Morintz, C.A. Mocanu, E. Petkov, L. Mecu, T. Nica, A. Nălbitoru, S. Lungu, *Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași, Punct: Gorgana a doua*, CCA 2007, p. 285-286.

D. Șerbănescu, T. Nica, C. Schuster, A. Morintz, E. Petkov, A. Nălbitoru, L. Mecu, S. Lungu, *Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași, Punct: Gorgana a doua*, CCA 2005, p. 247-248.

Eugen Comșa, *Așezarea fortificată getică din punctul „Gherghelău” de la Radovanu*, Symposia Thraologica 7, Tulcea, p. 290-292.

Henri Duda, *Lezioni di archeotantologia. Archeologia funeraria e antropologia di campo*, Roma, 2005.

S. Morintz, D. Șerbănescu, *Rezultatele cercetărilor de la Radovanu, punctul Gorgana a doua (jud. Călărași). 1. Așezarea din epoca bronzului. 2. Așezarea geto-dacică*, Thraco-Dacia 6/1-2, 1985, p. 5-30.

C. Schuster, D. Șerbănescu, *Zur Spätbronzezeit an der unteren Donau. Die Kulturen Coslogeni und Radovanu und ihre Verbindungen mit dem östlichen Mittelmeerraum*, în F. Lang – C. Reinholdt – J. Weilharter (ed.), Στεφανος Αριστειος, Archäologische Forschungen zwischen Nil und Istros. Festschrift für Stefan Hiller zum 65. Geburtstag, Wien, 2007, p. 241-250.

Zusammenfassung:

Die im Jahr 2008 in Radovanu durchgeführten Grabungen setzten sich zum Ziel die zwei Siedlungszonen *Gorgana a doua* und *Gorgana I* zu erforschen. In der erstgenannten *Dava* wurden die Oberflächen R, S, X, Y, Z, U, V und SI/2008 geöffnet. Es wurden dabei Spuren eines grossen ebeberdigen Hauses und zwei überlappte Feuerherde entdeckt. Einer der Herde war mit einer Doppeltschnur erzeugten Linien verziert. In der zweiten *Dava*, im Punkt *Gorgana I*, wendeten wir unsere Aufmerksamkeit dem getischen Erdwall. Unter ihm wurde eine sehr dünne Cernavodă I-, eine weitere dickere Gumelnița-Schicht und ein wahrscheinliches Jamnaja-Körpergrab entdeckt. Erforscht wurden auch ein Gumelnița-Oberflächen- und ein getisches Grubenhaus.

71. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, Uroi, oraș Simeria, jud. Hunedoara

Punct: Măgura Uroiului

Cod sit: 87736.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 35/2008

Colectiv: Adriana Pescaru – responsabil (MCDR Deva, Univ. Petroșani), Angelica Bălos (DCCPCN Hunedoara), Romică Pavel, Roxana Stăncescu (MCDR Deva), Otis Crandell (doctorand UBB Cluj), studenți UV Târgoviște, voluntari din SUA, Anglia.

Cercetarea sistematică desfășurată în august-septembrie 2008 la Măgura Uroiului, deal situat între satul Uroi (aparținând orașului Simeria) și satul Rapoltu Mare, a vizat două sectoare.

Terasele se situează la baza Măgurii Uroiului, în dreapta Mureșului și în imediata apropiere a confluenței acestui râu cu Streiul. Potențialul arheologic al zonei a fost cunoscut prin sondaje și periegeze care au semnalat numeroase descoperiri aparținând epocilor preistorice precum și celei romane și medievale. Începând cu anul 2000, interesul pentru această zonă s-a concretizat în realizarea unui studiu făcut pe fotografie aeriană, precum și a unei săpături de salvare (2001), ambele punând în evidență posibila existență a unei așezări fortificate. Cercetarea sistematică a debutat în vara anului 2003 cu trasarea a două magistrale Mg. 1 și Mg. 2, orientate N-S și E-V, având dimensiunile de 111 x 3 m, respectiv 100 x 3 m, scopul fiind secționarea valului și verificarea platoului din spatele acestuia. Campaniile anterioare (2003, 2004, 2005, 2006, 2007)

au pus în evidență existența unor complexe aparținând unor culturi preistorice (Coțofeni, Wietenberg, Hallstatt) și epocii Latene. În campania arheologică 2005 a fost din nou sondată Terasa I pentru a verifica rezultatele prospecțiilor magnetometrice, fiind identificate structuri de locuire preistorică.

Campania arheologică de la Măgura Uroiului, în anul 2008 a fost finanțată de MCC și de sponsori.

Obiectivele propuse au fost:

- cercetarea terasei pe care a fost identificat complexul de natură funerară
- continuarea înregistrării topografice și a prospecțiilor non-destructive
- sondaje pe alte terase și pe platoul superior
- preluări de imagini fotogrammetrice în scopul imortalizării imaginii reale a dispunerii descoperirilor
- reconstituirea ulterioară a poziției metrice relative între piesele descoperite
- întocmirea de fotoplanuri de detaliu în coordonate spațiale
- editarea unor modele 2D solid și 3D a zonei cercetată topografic, pentru determinarea actuală a configurației terenului și reconstituirea unor elemente geomorfologice
- întocmirea planurilor de detaliu ale unităților de cercetare arheologică (scări 1:200, 1:100, 1:50, 1:25) cu poziționarea în plan a descoperirilor (locuințe, gropi, ziduri, obiectele de inventar ale complexelor etc.).

Terasa a III-a. S-a trasat secțiunea SXV cu dimensiunile de 5 x 3 m, pentru a continua cercetarea locuirii de epocă dacică și a complexului funerar din prima epocă a fierului. A fost descoperit o parte dintr-un atelier dacic, cu multă zgură, chirpic de la pereți, ceramică fragmentară, un fragment de armura din fier, un fragment de sticlă de la o mărgică, oase de animale etc. Adâncimea maximă este de 0,90 m.

Terasa a IV-a. Se află în șaua din fața dealului Măgura Uroiului. În campania 2006 s-a făcut un sondaj unde din care s-au recoltat materiale aparținând culturii Coțofeni, primei și celei de-a doua epoci a fierului. În campania 2007 au fost trasate SX (10 x 1,5 m), SXI (5 x 2 m) și SXIII (4 x 2 m). În SXII au fost descoperite doar materiale arheologice în strat, dar în celelalte două secțiuni au fost cercetate o locuință dacică (în care s-a descoperit uinel de bronz), și două locuințe aparținând culturii Coțofeni. Secțiunile SX și SXIII au fost continuate în acest an. În SXIII s-a descoperit material aparținând culturii Coțofeni, sub care a apărut un strat consistent de piatră mărunțită, probabil amenajarea terasei din epoca dacică. În secțiunea SX s-a curățat următorul nivel preistoric, unde a fost evidențiat un bogat material ceramic și litic din cultura Coțofeni. Secțiunea a fost adâncită cu 0,30 m.

A fost investigată cetatea medievală din Uroi prin metode non-destructive (rezistivitatea electrică a solului), obținându-se plan și profil.

La baza dealului, în locul *La Igherbea*, a fost identificată, prin periegeză, o construcție romană, cu multe cărămizi, tegule și olane.

Un colectiv de la UV Timișoara a realizat ridicarea topografică a dealului, identificând noi elemente de fortificare (turnuri) și drumurile antice.

Înregistrarea datelor cercetării cuprinde jurnalul de săpătura, numerotarea și poziționarea în planul general a unităților de săpătură, baza de date (arhiva foto digitală, arhiva grafică, fișe de obiecte, de complexe și de unități stratigrafice). Au fost realizate fotografiile de ansamblu și de detaliu, desene de planuri și profile scara 1:20. Locația bazei de date și a artefactelor este la MCDR Deva.

Se va continua activitatea de cercetare pluridisciplinară în situl arheologic de la Măgura Uroiului, adăugându-se faze noi prin care să fie posibilă cunoașterea cât mai în detaliu a fiecărei secvențe de locuire:

- continuarea înregistrării topografice și a prospecțiilor non-distructive
- sondaje pe terasele de la baza dealului
- cercetare platoului superior
- finalizarea unităților de săpătură din campaniile 2007, 2008
- preluări de imagini fotogrammetrice în scopul imortalizării imaginii reale a dispunerii descoperirilor
- reconstituirea ulterioară a poziției metrice relative între piesele descoperite
- întocmirea de fotoplanuri de detaliu în coordonate spațiale
- editarea unor modele 2D solid și 3D a zonei cercetată topografic, pentru determinarea actuală a configurației terenului și reconstituirea unor elemente geomorfologice.

Abstract:

The archaeological excavation at the site of Măgura Uroiului continued during 2008 by digging a level from Coțofeni Culture in S XI/2007. On the third terrace, a new trench was opened (S VI/2008), where we discovered a Dacian workshop. We also made the entire topographical mapping of the site.

72. Răcarii de Jos, com. Brădești, jud. Dolj

Punct: Castru

Cod sit: 71108.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 59/2008

Colectiv: Eugen S. Teodor, Corina Nicolae (MNIR), Dorel Bondoc (MO Craiova), Cristina G. Alexandrescu (IAB)

Sector PRAETORIUM

E.S. Teodor, C.G. Alexandrescu, C. Nicolae

Campania anterioară adusese ca principal rezultat finalizarea unei secțiuni mai vechi, trasată la 16 m V de *Via principalis* și care traversa centrul castrului de la S la N. Segmentul din *latus dextrum* este tăiat, aproximativ pe mijloc, pe direcția Vest, de secțiunea 1 a lui C. Vlădescu din 1991. Imediat la S de aceasta a fost găsit un drum de pietriș care leagă *Via principalis* de *Via quintana*, divizând *latus dextrum* în două *insulae* egale (fapt în sine fără analogie). Fiindcă în zonă ar trebui să existe *Praetorium*, cel puțin în principiu, dar nu putea fi în ambele *insulae*, campania 2008 avea drept scop prioritar clarificarea acestui lucru. S-a plecat de la premiza simplă că locuința comandantului ar trebui să fie localizată în vecinătatea imediată a comandamentului. În consecință, s-a trasat o secțiune de 50 x 2 m, orientată E-V, cu originea pe *Via principalis* și capătul pe *Via quintana*, aproximativ paralelă cu secțiunea lui Vlădescu, imediat la N. Secțiunea nouă (S.5) intersectează în carourile 9-10 secțiunea 3/2007.

Începând comentariile în sensul caroiului, constatăm o *Via principalis* surprinzător de slab realizată, din piatră mărunță de râu, din mai multe straturi succesive, dar nici unul foarte consistent. Peste drum s-a construit o locuință improvizată, în faza finală a castrului (4), cu materiale recuperate. Imediat spre V (carourile 1-2) se află o rigolă simplă, bine definită la început, apoi din ce în ce mai sumară. La V de rigolă se găsește un zid de delimitare a spațiului privat, spre stradă, cu trasee diferite pentru fazele 1-3. În primele două faze această delimitare era o

construcție de lemn, în timp ce în faza 3 a existat un zid de piatră, cărămidă și mortar, complet demantelat. Tranșeul de spolii nu este aliniat drumului, însă aceasta nu înseamnă cu necesitate că zidul nu era paralel la drum; oricum, lățimea acestui tranșeu este semnificativ mai mare decât ar fi putut fi monumentul original (1.34 m la bază, 2,14 m la buză). Acest zid masiv de demarcație a avut însă acoperire ușoară, de lemn, după cum sugerează lemnele arse de pe nivel, căzute la exterior.

La V de gard începe o construcție de lemn, surprinsă, spre vest, pe o lungime de 19.90 m, aparținând fazei de început a castrului. Tranșeul de fundație este adânc (0,5-0,6 m), cu lățimi la bază de 0,4 m. Lățimea construcției a fost surprinsă pe S.3/2007, fiind de 3,4 m la interior și 4 m la exterior. Pe lungimea carourilor 5-9 malul sudic al secțiunii cade pe lungimea tranșeului de fundație, având aproape aceeași orientare; pe acest segment, nivelul de călcare este marcat de un nivel discret de tencuială (la cca. -0,6 m). Este interesant de menționat că pereții de segmentare *nu au urme de tencuială*, respectând-se regula cunoscută din anii anteriori, conform căreia tencuiala se aplica numai pe exteriorul clădirii. Detaliul este important, fiindcă certifică închiderea în plan a construcției, având în vedere că spre S cercetarea nu mai este posibilă (acolo se află secțiunea Vlădescu). Clădirea este segmentată în cinci spații inegale, între care o încăpăre centrală mai mare, cu deschidere de 7,60 m, flancată de încăperi de 3.15 m, la extremitatea estică aflându-se o încăpăre de 2,81 m (toate dimensiunile la interior); încăpărea vestică este tăiată de intervenții ulterioare, însă putem bănui un plan simetric. Acest prim nivel de locuire din *Praetorium* are extrem de puțin inventar arheologic, semn că locuința a fost părăsită în mod pașnic și ordonat. Totuși, explorarea sistematică acestei prime construcții ale fazei I a oferit satisfacția descoperirii unui depozit de 4 aurei, emiși în vremea lui Vespasian, la marginea vestică a camerei mari, depozit ascuns probabil sub podeaua de lemn și nerecuperat (fapt în sine interesant).

Imediat deasupra locuinței din faza 1 a urmat o refacere, de același tip, cu tranșee pentru îngroparea unor tălpi de lemn, respectiv faza 2 a pretoriului. Planul acestei construcții este însă deplasat spre S, mai aproape de alea care împarte *latera dextra* în două, cu cel puțin un metru, mai ales ținând seama de deviația de 3 grade, în sensul acelor de ceasornic, fiindcă secțiunea nu intersectează nici un perete N-S. Pe nivelul acestei construcții nu există tencuială, nici măcar pe exteriorul tranșeului din caroul 12, unde clădirea se termină; există în schimb mult lemn ars, pe nivelul acestei construcții, mai ales în carourile 10-14, incendiul care a finalizat faza II fiind deja de mai multă vreme documentat. Schema de organizare a clădirii pentru această fază, încă nemulțumitor surprinsă, sugerează, la acest moment, doar două compartimente mari, unul de 6, m la E, și unul de 7,5 m la vest. Mai la V se află o curte interioară, nepavată (?), lungă de 6.7 m, în mijlocul căreia se află o groapă mare, cu diametrul de 1,95 m și adâncă de 1,4 m (de la nivelul de săpare), tăiată de profilul de N. Rostul inițial al acestei gropi poate să fi fost doar scoaterea de argilă, însă ea a funcționat mai multă vreme, înglobând în umpluturile succesive cel puțin două nivele de materiale incendiate: cel inferior – cu lemn ars și tencuială, aparținând sigur nivelului 1 (distrus, materiale aruncate), peste care este depus un strat gros, mai mult sau mai puțin menajer (conține și oase), urmând un strat cu cărămidă și tencuială care ar putea aparține nivelului 2 (distrus), peste care există un alt nivel menajer; deasupra acestuia a funcționat, în treimea superioară a gropii, un cuptor realizat din

cărămizi și o piatră de calcar masivă, în timpul nivelului 3.2, ultimul pentru *Praetorium*.

La V de această primă curte interioară se află un complex adâncit, cu o lungime de 7.95 m (la bază), respectiv în carourile 15-18, cu funcție de atelier metalurgic, pe toată durata a trei etape de funcționare a pretoriului (2, 3.1 și 3.2), adică pe o durată de cca. șapte decenii. Au fost puse în evidență nivelurile de construcție și distrugere pentru toate cele trei etape. Construcția era susținută pe tâlpi de lemn așezate la interior, cu stâlpi de sprijin intermediari pe lungimea clădirii. Adâncimea cea mai mare, de la nivelul de călcare, a fost pentru orizontul vechi (1,2 m la profilul estic), scăzând apoi la 0,8 m pentru nivelul intermediar și aprox. 0,7 m pentru ultimul nivel. Podeaua a suferit tasări mari, datorită umpluturii anterioare. Pentru acest ultim nivel nu a putut fi surprins complet sistemul de construcție, fiind evidențiat numai un stâlp mare, în poziție centrală; acestuia îi corespunde, în profil, un zid intermediar ridicat din fragmente de cărămidă legate cu pământ. Pentru acest ultim nivel, mai puțin deranjat, știm sigur ca exista acoperire cu țiglă, acoperișul prăbușit în interior fiind dezvelit compact, pe o lungime de cca. 2,5 m, la marginea răsăriteană; la limita carourilor 16-17 nivelul era puternic deranjat, descoperirea unui fragment de craniu (osul frontal, femeie tânără), pe nivelul de călcare interior, oferindu-ne și motivul deranjului. Este clar că, după dezastrul castrului din faza 3.2 (datorat carpilor, la 247-8), supraviețuitorii au încercat să recupereze din dărâmături eventuale lucruri de preț, recuperând și cvasi-totalitatea rămășițelor omenești; situația sugerează însă că între momentul dezastrului și momentul recuperării vor fi trecut cel puțin 2-3 ani, dar și că recuperatorii erau romani...

La V de atelierul metalurgic a fost găsită o curte pietruită. Nivelul vechi, care se corelează fazei 2 a pretoriului, este și cel mai bine amenajat, cu piatră de râu mărunță, așternută însă într-un strat gros (0,15-0,20 m), foarte dens; este posibil ca această amenajare să fi funcționat și în faza 1, însă nu există dovezi în acest sens. Lungimea inițială a acestei amenajări este de 8,5 m (carourile 19-23), fiind însă ulterior prelungită, spre vest, cu încă un metru; nivelul superior al pietrișului este însă cu mult mai superficial. Au fost descoperite urmele unor stâlpi de lemn, pe toată suprafața curții pietruite, perechi pentru fazele 2 și 3.1, sugerând existența unui peristil, a unor suprafețe acoperite (cu materiale ușoare).

În capătul vestic al secțiunii am găsit o situație bulversantă. Ne aflăm, planimetric, în carourile 24-25, într-o zonă unde ar fi trebuit să intersectăm *via quintana*. În loc de aceasta, am constatat, în ordinea descoperirii, două nivele puternic arse (pereți de chirpic), atribuite fazelor 3.2 și 3.1, perforate de colțul unui complex târziu (faza 4). De abia la -0,9 m a apărut primul nivel de piatră de râu, atribuit fazei 2, iar dedesubt nivelul 1, la -1,05 m; ambele sunt de proastă factură și ar trebui să presupunem că o parte a materialului de construcție a fost reutilizat. În concluzie, *via quintana* a existat, și a funcționat în primele două etape ale castrului; destinația spațiului a fost schimbată însă, începând cu faza 3 (castrul de piatră), ceea ce este de natură să nedumerească (celor două turnuri intermediare ale curții ar fi trebuit să le corespundă un drum de comunicare, cel puțin în proiectul inițial...). Sigur, cel care putea să hotărască așa ceva, în beneficiul lărgirii propriului habitat, era însuși comandantul unității; astfel de modificări ale planului sunt atestate, pentru etapele finale de existență ale castrului din Dacia traiană, cu extinderi mai ales spre *via sagularis*; ceea ce surprinde aici este momentul acestei alterări, mai timpuriu cu cel puțin o generație. Acestei modificări de plan îi corespunde un decroș nivelmetric în caroul 24; curtea pietruită

a pretoriului, din faza 2 (poate și începutul fazei 3) se afla mai sus decât *via quintana* (castrul se află în ușoară pantă, care a fost compensată în perimetrul insulei), așa încât constructorii amenajării din chirpic ridicând construcția pe platforma inferioară, cu 0,4 m mai jos; noua construcție avea însă frontonul spre curtea pietruită, fiind descoperită, spre curte, urma unui stâlp de la peristil.

O observație stratigrafică importantă este că în zonă nivelurile superioare sunt slab reprezentate, ceea ce este atipic la Răcari. Observația am făcut-o și campania trecută și se confirmă, mai ales pentru zona de la intersecția secțiunilor 3/2007 și 5/2008. În afara zidului de perimetru din carourile 3-4, până la caroul 15 nu cunoaștem, pentru faza 3.1, decât un zid (de segmentare?) în caroul 7, și un alt zid, de cărămidă legată cu pământ, în caroul 11, cu grosimea de 1,2 m (sic). Nivelurile mai noi nici nu există în partea estică a secțiunii 5. Literatura orală a satului Răcari atestă tentativa proprietarului terenului din perioada interbelică (probabil după cercetarea lui Florescu) de a "reda agriculturii" suprafața castrului. Această prezumtivă intervenție nu se distinge pe suprafață, dar a fost evidențiată stratigrafic.

Descoperirile campaniei 2008 au fost pe măsura perimetrului cercetat. Se detașează depozitul de patru aurei emiși în vremea lui Vespasian, găsit sub podeaua clădirii din faza I, fapt de natură să limpezească considerentele stratigrafice. De altfel, aceasta este cea mai semnificativă descoperire de gen din România, cu context arheologic cunoscut.

O altă descoperire cu semnificație deosebită este reprezentată de două fragmente de cărămidă ștampilată, cu inscripția NMΣ (sigma este discutabilă), corelate nivelului 2 al castrului, ceea ce certifică prezența unității de mauri înaintea sfârșitului veacului II.

Alături de multe alte piese de inventar din pretoriu, mai menționăm aici două vârfuri de lance, din care una întreagă. În afara monedelor de aur, s-au recuperat alte 16 monede de argint și bronz, necurățate complet până la ora redactării raportului, deși aportul lor la interpretarea stratigrafică este foarte mare. Am menționa doar un denar de la Traian, prima piesă de acest fel găsită de la reluarea cercetărilor, în 2003.

Sector LATUS SINISTRUM

Dorel Bondoc

A fost trasată și săpată secțiunea S.6, orientată N-S, la 50 cm E distanță de S.4/2006-2007. Dimensiuni: 30 x 2 m.

Stratigrafic vorbind, din nou au fost confirmate din nou cele 4 faze de construcție și reconstrucție a castrului, delimitate destul de clar și confirmate din punct de vedere cronologic de ceramică, monede, uneori asociate cu fibule. Ca și în campaniile de săpături precedente din *latus sinistrum* (anii 2006-2007), au putut fi distinse două niveluri de distrugere, primul încheind existența castrului mare de pământ, cel de-al doilea putând fi databil destul de probabil, undeva la mijlocul secolului III.

Cât privește cel de-al doilea nivel de distrugere sesizat stratigrafic, nu există nici o problemă a acreditării teoriei că în anul 247 castrul a suferit o nouă distrugere, care conform izvoarelor literare și epigrafice ce se referă la toată Dacia și poate fi pusă pe seama invaziei carpilor. Primul nivel de incendiu semnalat este cel care pune capăt existenței castrului mare de pământ.

Scopul săpăturii a fost în principal verificarea planimetriei clădirii cu ziduri de piatră de la mijlocul secolului III, surprinsă în S.4/2006. Resturi aparținând zidurilor acestei construcții au fost surprinse în carourile 2, 4 și 6. Așa cum am constatat și în

campania din anul 2006, pentru realizarea sa au fost reutilizate o serie de monumente datând din perioada anterioară. În anul 2006, într-unul din zidurile clădirii a fost descoperit un altar fragmentar cu inscripție, precum și un fragment de stelă funerară de calcar, anepigrafă, prin urmare ambele dezafectate și refolosite aici. În săpătura din 2008, au fost surprinse și alte monumente refolosite în același scop: un leu funerar, un fragment de coloană, un fragment de altar.

Observațiile stratigrafice permit concluzia că numai fundația clădirii a fost realizată din piatră, structura de rezistență – foarte probabil din lemn, în timp ce suprastructura a fost totuși realizată din material tegular. Cea mai înaltă cotă a clădirii a fost surprinsă la -0,30 m. De pe nivelul aferent provine o monedă de argint emisă de împăratul Gordian III.

Nivelul castrului de piatră este remarcabil din punct de vedere stratigrafic: cărămizi, piatră, chirpic, țigle și fragmente de olane, toate arată o activitate constructivă intensă din această vreme. O monedă emisă de Iulia Maesa este elocventă pentru datarea nivelului.

În caroul 11-13, la -0,75 m adâncime, s-a conturat un complex de formă rectangulară, cu pereții de 40 cm lățime. Identificarea complexului nu poate fi încă precizată; însă de pe nivelul său superior a fost recoltată ceramică specifică secolului II și o monedă de argint de la împăratul Marc Aurelius (determinare Delia Moisil). Tot ce putem remarca, deocamdată, este descoperirea unui complex similar, în *latus dextrum*, în campania 2007, cele două aflându-se în poziții simetrice, în planul general al castrului (26 de m de *Principia* și 14 m de *via principalis*).

Remarcabilă este și descoperirea unui cap de statueta realizată din marmură, cu reprezentarea lui Jupiter, în caroul 4, la -1 m. adâncime.

Nivelul castrului mic de pământ, prin urmare prima amenajare de acest gen de la Răcari este destul de sărac în descoperiri. Cu excepția unui nivel stratigrafic destul de sporadic păstrat, nu au fost prelevate alte probe arheologice. Se remarcă totuși, urma unei gropi de par, aferente acestui nivel.

73. Râmniceleu, com. Râmniceleu, jud. Brăila

Punct: Popina

Cod sit: 43741.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 139/2008

Colectiv: Stănică Pandrea – responsabil, Costin Croitoru, Mirela Vernescu, Viorel Stoian (M Brăilei)

Localitatea Râmniceleu este situată în nord-vestul județului Brăila, pe terasa superioară a Buzăului, la cca. 34 km V de orașul Brăila. În jurul acestei localități s-au făcut mai multe descoperiri arheologice datând din epoca neolitică până în evul mediu timpuriu, dintre care cele mai importante sunt cele din punctul "Popina"

"Popina" de la Râmniceleu este situată în nord-vestul comunei, în lunca inundabilă a Buzăului, este orientată NE-SV și are următoarele dimensiuni: L=149 m, l=60 m, h=10 m (față de nivelul luncii).

Săpături sistematice au fost întreprinse de N. Harțuche în anii 1968-1970. Atunci, s-au săpat 69 de șanțuri de dimensiuni diferite, însumând o suprafață de 2400 m².

Cele mai vechi urme de locuire parțin culturii Gumelnița, faza A2 (2 locuințe-bordei) care sunt suprapuse direct de un strat de cultură Cernavoda I.

Cea mai consistentă depunere arheologică aparține culturii Cernavoda I – faza C. Au fost identificate și cercetate mai multe complexe de locuire reprezentate de locuințe de tip bordei, gropi și fragmente de vatră.

În partea centrală a așezării Cernavoda I s-au descoperit câteva fragmente ceramice aparținând epocii fierului, respectiv culturii Babadag (Cozia-Brad).

După încetarea așezării Cernavoda I, popina de la Râmniceleu nu a mai fost locuită. S-au descoperit însă, mai multe morminte ce aparțin bronzului mijlociu (schelet în poziție chircită), sarmaților, pecenegilor, sec. XI a.Chr.

Așezarea Cernavoda I de la Râmniceleu are un singur nivel de locuire, a cărei grosime variază între 0,40-0,60 m.

Locuințele descoperite la Râmniceleu sunt de tip bordei, cu gropa ovală sau rectangulară cu colțurile rotunjite. În zona locuințelor s-au găsit foarte puține resturi de chirpici, ci mari cantități de cărbune și cenușă. S-au găsit puține resturi de vetre din lut. Podinele locuințelor nu erau făcute.

În afara locuințelor s-au descoperit vetre de formă ovală sau rectangulară cu colțurile rotunjite, iar în jurul lor s-au descoperit fragmente de vase.

Unelte de silex, piatră, corn, os sunt numeroase, iar materialul faunistic atestă existența unei economii mixte pastoral-agrară.

La Râmniceleu, împreună cu ceramica Cernavoda I (vase cu scoică pisată în pastă), apar și unele vase și fragmente de vase de tip Cernavoda III, vase cu analogii în sudul Dunării (vase din pastă fină, cenușie cu torți tubulare) și o mare cantitate de vase de tip Cucuteni B₂ (inclusiv vase pictate). Dacă în unele așezări din sudul Munteniei ceramica Cucuteni B (etapa Cucuteni B₂) este sporadică, la Râmniceleu ca și la Pietroasa Mică – „Gruia Dării” este bogat reprezentată, reprezentând cca. 50% din cantitatea totală.

Așezarea de la Râmniceleu aparține ultimei faze a culturii Cernavoda I - faza C.

În campania 2008 am urmărit următoarele obiective:

- verificarea stratigrafiei, evidențiată de cercetările întreprinse anterior;
- trasarea unor noi suprafețe;
- cercetarea marginilor popinei pentru a evidenția eventualele amenajări.

În campania 2008 am cercetat 4 secțiuni (94 m²), o secțiune a fost trasată în zona cercetată anterior de N. Harțuche, iar alte trei în zona centrală a popinei.

Principalele rezultate:

- În S1, am intersectat două din secțiunile săpate de N. Harțuche. În această suprafață am descoperit numai materiale arheologice eneolitice aparținând culturii Gumelnița. Între secțiunile săpate anterior de N. Harțuche, am identificat un fragment dintr-o podină de lut bătătorit, deasupra căreia am descoperit o cantitate apreciabilă de oase de mamifere, oase de pește și fragmente de vase tipice pentru faza Gumelnița A2.
- În S2, nu am identificat complexe arheologice ci foarte puține fragmente ceramice, rulate și puternic fragmentate. Am observat însă, că marginea popinei a fost amenajată, panta fiind foarte ușor înclinată, fapt evident în profilul nordic al S2. Materialele ceramice descoperite în S2 aparțin culturii Cernavoda I – faza C.
- În S3 și S4 nu am identificat complexe arheologice, ci rare fragmente ceramice care pot fi atribuite culturii Cernavoda I – faza C. Printre acestea am descoperit și un mic fragment

ceramic care prin decor se apropie mai mult de cultura Cernavoda III.

Rezultatele obținute în campania 2008 conduc spre următoarele concluzii:

- suprafața popinei a fost utilizată în mod diferit, în jumătatea nordică fiind descoperite aproape toate complexele de locuire (atât cele gumelnițene, cât și cele Cernavoda I), iar în partea sudică fiind descoperite numai fragmente ceramice în strat;
- marginile popinei au fost amenajate, iar înclinația lină a pantei sugerează faptul că amenajarea a avut ca scop evitarea ruperii marginilor popinei din cauza scurgerii rapide a apelor pluviale;
- materialele ceramice Gumelnița A2 sunt târzii, au analogii în așezările Gumelnița B1, fapt care ne face să credem că depunerile gumelnițene sunt, din punct de vedere cultural, databile în faza Gumelnița A2 însă, din punct de vedere cronologic, sunt contemporane cu așezările de tip Gumelnița B1 de pe Valea Dunării.
- existența unui fragment ceramic cu decor asemănător culturii Cernavoda III este un alt motiv, alături de prezența vaselor cu torți tubulare, pentru a considera că așezarea de la Râmnicele se încadrează într-o etapă târzie a culturii Cernavoda I.

Au fost săpate 4 secțiuni, totalizând 94 m²: S1 = 6 x 4 m; S2 = 20 x 2 m; S3 = 6 x 3 m; S4 = 6 x 2 m.

În S1 am identificat resturile unei podine din lut a unei locuințe gumelnițene, peste care erau aruncate oase de animale și fragmente ceramice Gumelnița A2.

În S2 am identificat o pantă destul de lină a marginii popinei, ceea ce ne determină să apreciem că marginile popinei au fost amenajate.

În S3 și S4 nu am descoperit urme de locuire ci doar fragmente ceramice specifice culturii Cernavoda I – faza C.

Am folosit pe lângă săpătura manuală și tehnicile moderne ale cercetărilor de tip survey. Acest fapt ne-a permis să putem înțelege mai bine, distribuția vestigiilor arheologice pe suprafața popinei. De asemenea, tehnicile de tip survey, ne-au oferit ocazia să distingem anumite "modificări" ale marginii popinei, fapt care s-a dovedit ulterior a fi o amenajare intenționată a marginilor popinei.

Obiectivele cercetărilor viitoare:

- continuarea cercetărilor în S3-S4, pentru a vedea dacă și marginea vestică a popinei a fost amenajată;
- continuarea săpăturilor în jumătatea sudică a popinei pentru a vedea în ce scop a fost utilizată această parte, având în vedere faptul că în această zonă nu au fost identificate complexe de locuire.

Bibliografie:

N. Harțuche, *Complexul cultural Cernavoda I de la Râmnicele – județul Brăila*, Istros 1, 1980, p. 33-91.

74. Râșnov, jud. Brașov [Cumidava]

Punct: Grădiște, Erdenburg

Cod sit: 40376.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 18/2008

Colectiv: Liviu Petculescu – responsabil (MNIR), Stelian Coșuleț, Ionel Bauman (MJ Brașov), Cristina Mitar (MCDR Deva), Ion Dumitrescu (MJ Argeș)

În campania din acest an s-a continuat cercetarea începută în anul 2006 în *praetentura* castrului Cumidava. S-a săpat în

suprafețele Sp. 1, 2 - 4, 14 - 16, deschise în campaniile precedente¹. Din cauza forței de muncă reduse, nu au putut fi epuizate decât suprafețele Sp. 4, 14 - 16, pe care le prezentăm în acest raport, urmând ca în celelalte să continue cercetarea și în campaniile următoare.

În Sp. 4, 14 - 16 s-a urmărit stabilirea planului barăcii cu structură de lemn și lipitura pereților din chirpici, identificată în campania 2007. În anii precedenți nivelele arheologice aparținând suprastructurii acestei barăcii au fost săpate până la adâncimi cuprinse între 0,30 m (Sp. 16) și 1,25 m (Sp. 4). În suprafața Sp. 4 s-au surprins două nivele de utilizare succesivă a barăcii, la -0,80 m o podea din care s-a păstrat porțiunea de pavaj de cărămizi prezentat în rapoartele precedente² și la -1 m o podea din lipitură de lut suprapusă de un strat subțire de arsură. Șanțurile de implantare ale pereților de lemn cu lipitură de chirpic ai barăcii au lățimea de 0,30 m și se adâncesc cu 0,70 m față de prima fază de utilizare a acesteia, ajungând până în stratul de pietriș geologic care apare la -1,50 m. În Sp. 4 a fost identificat colțul de N al barăcii, care începe la 1 m distanță de *via sagularis*, fără rigolă care este vizibilă doar pe unul dintre profilele suprafeței. La colțul barăcii este o groapă de par rotundă cu diametrul de 0,40 m. Adâncimea neobișnuită a șanțurilor de implantare a temeliei pereților destul de subțiri ai barăcii se explică prin faptul că acestea se adâncesc într-un strat puțin stabil reprezentat de pietrișul geologic. Arsura de pe podeaua primei faze a barăcii, surprinsă în Sp. 14 - 15, este întreruptă în dreptul temeliei, ceea ce înseamnă că pereții arși ai barăcii au fost scoși și că aceleași șanțuri de implantare au fost utilizate și pentru pereții ultimei faze a acestei construcții, cea cu pavajul de cărămizi. Deci baraca a avut același plan în ambele perioade de utilizare, care după straturile subțiri de depuneri au durat o perioadă scurtă de timp.

Baraca, perpendiculară pe *via sagularis*, este alcătuită dintr-un singur șir de camere. Aceste camere au fost surprinse atât în Sp. 4 cât și în Sp. 14 - 16 dispuse paralel față de aceasta. În acest fel, mariorul intermediar lat de 1 m plasat între cele două șiruri de suprafețe³ reprezintă un profil longitudinal prin baracă. În suprafețele respective au fost identificate patru *contubernia* pătrate cu latura interioară de 3,70 m.

În Sp. 15, în imediata apropiere a peretelui longitudinal al celui de-al doilea *contubernium* au apărut două gropi de par rectangulare distanțate la 1,35 m, prima situată la 0,80 m de peretele transversal dinspre *contubernium* 3.

În Sp. 14 - 15, la distanță de cca. 1,30 m față de peretele longitudinal al barăcii este dispus un șanț lat de 0,25 - 0,40 m, care pleacă de la primul nivel de utilizare a barăcii și se adâncește cu cca. 20 - 30 cm, reprezentând, probabil, șanțul de implantare a unui pridvor de lemn. La exteriorul acestui șanț au fost surprinse două gropi de par circulare.

Paralel cu pridvorul a fost descoperit un strat compact de pietriș constituind structura unui drum secundar care separă două barăci.

Materialul descoperit în această campanie și introdus în patrimoniul MJ Brașov, este destul de bogat, deși în general comun.

Pe nivelul primei faze a fost găsită o monedă de bronz (*dupondius*) foarte circulată, emisă de Traian iar pe nivelul celei de-a doua faze de funcționare a barăcii o altă monedă de bronz, ilizibilă, probabil *dupondius* devalorizat din prima jumătate a secolului III p. Chr. Dintre celelalte piese de inventar mobil, din acest nivel, menționăm o aplică de șa din bronz, pătrată, ajurată, cu motiv în formă de pelta, databilă cca. 150 - 250/270 p. Chr. și un fragment de coasă din fier.

Printre materialele depuse în stratul corespunzător utilizării barăcii în ultima fază amintim: cuțit cu garda păstrată, cute de mai multe dimensiuni, o cheie și mecanism de broască din fier, un bolț fără vârf, un fragment de tablă de fier, probabil dintr-o margine de *umbo* de scut, un ac de păr din os cu capul în formă de con de pin și mai multe fragmente de corn de cerb semiprelucrat, provenind de la confecționarea unor mânere pentru diferite unelte.

În straturile ambelor faze au apărut o serie de piese de mici dimensiuni: o verigă și ținte de bronz, deșeu de prelucrare din bronz, diferite materiale de construcție din fier – piroane, scoabe, balamale.

Categoria de inventar mobil cea mai bine reprezentată este ceramica. Printre cele câteva piese de T.S. se numără și un fragment de castron decorat cu ove. Fragmentele numeroase de amfore aparțin la cel puțin două tipuri diferite. Mai amintim o serie de castroane fragmentare cenușii și roșii, un fragment de *turribulum* și o cătuie fără toartă apărută în asociere cu ceramică romană comună.

În campaniile următoare se va epuiza cercetarea acestei barăci și se va încerca stabilirea cronologiei și, pe baza materialului descoperit, se va încerca datarea celor două faze de utilizare a acesteia, implicit a întregului castru. De asemenea, se intenționează dezvelirea porții *praetoria* (săpată de N. Gudea), conservarea primară și ulterior restaurarea acesteia.

Note:

1. CCA 2007, p. 291 – 292; CCA 2008, p. 256 – 257, pl.56.

2. CCA 2007, p. 291; CCA 2008, p. 256.

3. CCA 2008, pl.56.

Bibliografie:

N. Gudea, *Der Dakische Limes. Materialien zur seiner Geschichte*, JRGZ – Mainz 44, 1997, p. 1 – 122; Râșnov, p.65 – 66, fig. 42.

Abstract:

In 2008 season of excavations we continued the diggings in the areas Sp. 1, 2 – 4, 14 – 16 opened in the previous campaigns, in the *praetentura sinistra* of the Roman auxiliary fort of Cumidava. In spite of the limited available men-power, the areas 4, 14 – 16 were finished. The main results of 2008 season of excavations consist in the discovery of four *contubernia* of the wooden barrack identified in 2007 and of the secondary road, situated between this barrack and the next one.

75. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula]

Cod sit: 126754.04

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 92/2008
Colectiv: Mircea Negru – responsabil (USH București), Petre Gherghe, Lucian Amon (Univ. Craiova), George Mihai (MR Caracal)

În luna iulie 2008 au continuat cercetările arheologice sistematice în sectorul de N al orașului roman Romula. Obiectivul principal a fost completarea informațiilor științifice cu privire la evoluția zonei, în special, în sec. II-III p.Chr.

În acest scop au fost practicate două secțiuni, orientate S-N, perpendiculare pe zidul lui Filip Arabul. Numerotarea carourilor a început de la S la N. S1 a avut o lungime de 30 m și o lățime

de 2 m. Ea a fost trasată în continuarea secțiunii S1 (2006), față de care s-a lăsat un martor de 0,50 m. S2 a fost trasată la o distanță de 30 m V de S1. Ea a avut lungimea de 15 m și lățimea de 1,50 m.

Stratigrafia diferă ușor între cele două secțiuni. Astfel, în S1 ea era următoarea: până la adâncimea de 0,22/0,25 m – stratul vegetal de culoare cenușie; de la adâncimea de 0,22/0,25 m la adâncimea de 0,50 m – strat cenușiu-negricios cu multe fragmente de chirpic, cărămizi și țigle; 0,50 - 0,65 m – strat cenușiu cu fragmente de chirpic și alte materiale de epocă romană; 0,65 - 0,75 m strat de pământ de culoare castanie, fără vestigii arheologice.

În S2 stratigrafia era următoarea: până la adâncimea de 0,15/0,20 m – stratul vegetal de culoare cenușie; de la 0,15/0,20 m la 0,25 m – strat de pământ de culoare cenușiu-negricioasă cu fragmente de chirpic și material arheologic de epocă romană; de la 0,25 m la 0,42 m – strat de pământ de culoare cenușie cu foarte rare materiale arheologice de epocă romană; iar de la 0,42 m – la 0,60 m – strat de pământ de culoare castanie fără vestigii arheologice.

În cursul cercetărilor au fost surprinse o groapă menajeră, două morminte și două locuințe.

Groapa nr. 1 a fost parțial surprinsă în c. 8-11 din S1. Ea avea o formă rectangulară cu laturile paralele surprinse în secțiune de 5,90 m și adâncimea maximă de 1,75 m de la nivelul actual de călcare.

În umplutura gropii au fost descoperite fragmente de vase ceramice din pastă fină de culoare cenușie sau cărămizie, respectiv zgrunțuroasă de culoare cenușie. Au mai fost descoperite obiecte din fier (7 piroane, o cheie, o dălțiță, un vârf de săgeată), bronz (o aplică ajurată, o monedă ilizibilă, un inel, un tub), din os (o verigă, o linguriță). Un fragment de statueta feminină. Din ceramică sunt două fragmente de statuete feminine (Venus).

M1, a fost descoperit în S1, c. 6-7. Groapa de formă rectangulară cu colțurile rotunjite avea lungimea surprinsă de 0,52 m, lățimea de 0,48 m. Groapa pornea de la adâncimea de 0,56 m de la nivelul actual și ajungea la adâncimea maximă de 1 m. Pereții sunt puțin alveolați, iar fundul este plat. Pe pereții se observă un strat de lut ars la culoarea cărămizie, indicând arderea lor la o temperatură înaltă. În interiorul gropii au fost descoperite numeroase fragmente de oase calcinate, fără alte obiecte de inventar.

M2, a fost descoperit în S1, c. 7, la o distanță de 0,26 m N de M. 1. Groapa sa este asemănătoare cu cea precedentă. Ea pornea de la adâncimea de 0,60 m, avea lungimea de 0,42 m, lățimea de 0,40 m și adâncimea maximă de 1,07 m. Spre deosebire de groapa mormântului precedent, pereții săi aveau culoarea gălbuie, fără urme de ardere. În interiorul complexului au fost descoperite puține fragmente de oase calcinate și fragmente de vase ceramice.

Locuința nr. 1 a fost descoperită în secțiunea S1, c. 14-15. Complexul a fost doar parțial cercetat în campania din anul 2008. Locuința continuă în profilele de E, V și în capătul de N al secțiunii. Pereții erau realizați din nuielă împletită lipite cu lut. Urmele acestei lipituri incendiate au fost surprinse pe o suprafață cu lungimea de aproximativ 3 m, fiind mai consistente în jumătatea estică a secțiunii.

În c.15, în interiorul locuinței a apărut un cuptor de bucătărie care are vatră amenajată din cărămizi romane. Tot din cărămizi romane lipite cu lut erau și pereții. La interior cuptorul avea latura de 0,65 m, iar deschiderea era de 0,40 m. Gura de alimentare era spre N.

În cursul cercetărilor, în interiorul complexului au apărut puține fragmente ceramice din corpul unei amfore din pastă cenușie fină, fragmente de cărămizi și țigle romane.

L2 a fost descoperită în secțiunea S2, c. 5-6. De formă rectangulară cu colțurile rotunjite, complexul a fost surprins doar pe o lățime de 0,40-0,60 m în S2, de-a lungul peretelui estic al secțiunii.

În interiorul locuinței au fost descoperite fragmente de cărămizi și țigle romane, chirpic și lemn ars, trei piroane și un vârf de săgeată din fier, o spatulă și o monedă ilizibilă din bronz.

La complexele arheologice prezentate, adăugăm două secțiuni mai vechi, despre care nu aveam informații. Denumite de noi S. A și S. B, acestea au fost surprinse în S1, c.1-5, respectiv c.7-13, fiind aproape paralele cu secțiunile practicate de noi.

Gr.1 și L2 aparțin nivelului roman din a doua jumătate a secolului al II-lea p.Chr. și prima jumătate a secolului al III-lea p.Chr.

M1 și 2 pot fi date în a doua jumătate a secolului al III-lea p.Chr. Singurele indicii sunt stratigrafia și puținele fragmente ceramice descoperite în M2. De altfel, în campania arheologică din anul 2006, în imediata apropiere a zidului lui Filip Arabul au fost descoperite două morminte în cutii de cărămidă, date în aceeași perioadă¹. Aceste două morminte descoperite în anul 2008 confirmă extinderea necropolei plane de N în a doua jumătate a secolului al III-lea p.Chr. pe teritoriul ocupat anterior de atelierele de producție ceramică amplasate la V de drumul roman spre Acidava².

L1 aparține nivelului postroman din sec. IV-VI. Principalul indiciu în acest sens, dat fiind faptul că respectivul complex este într-un stadiu incipient de cercetare, este cuptorul menajer din cărămizi romane, asemănător celor descoperite în cadrul unor locuințe cercetate în anii 1975 și 1981, date în sec. VI³. Continuarea cercetărilor va oferi, sperăm, mai multe indicii în privința restrângerii acestei cronologii.

Note:

1. M. Negru, G. Mihai, *Reșca-Romula*, CCA 2007, p. 190-192.
2. G. Popilian, M. Negru, D. Bălțeanu, *Reșca-Romula*, CCA 1998, p. 76.
3. G. Popilian, *Continuitatea populației autohtone confirmată la Romula (în sec. IV-VI e.n.)*, în *Contribuții istorice, filologice și etnografice*, Craiova, 1980; informații din rapoartele de cercetare în curs de valorificare (campaniile din anii 1975 și 1981).

Abstract:

In the latest archaeological campaign from Romula, we investigated the northern area of the site where some pottery workshops were discovered in the last decades.

In the summer of 2008, we opened two trenches close to the Philip the Arab's Wall. Inside of them, we discovered two dwellings, two graves and one pit. The dwelling no. 2 and the pit no. 1 were dated to the late 2nd century A.D. and early 3rd century A.D. Two cremation graves were dated to the second half of the 3rd century A.D. Finally, we began to investigate the dwelling no. 1, that has a kitchen kiln with Roman pottery, dated to the 4th to the 6th centuries A.D.

76. Rotbav, com. Feldioara, jud. Brașov

Punct: La Pârâuț

Cod sit: 40982.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 17/2008

Colectiv: Alexandru Vulpe – responsabil, Cristian Ștefan (IAB), Laura Dietrich, Oliver Dietrich (FU Berlin) Alexandra Țârlea (FIB), studenții Iuliana Popescu, Marius Ilie (FIB)

Stațiunea arheologică de pe teritoriul satului Rotbav, din punctul *La Pârâuț* este situată pe un platou cu dimensiunile de aproximativ 180 x 200 m, aflat pe o fostă terasă a vechiului curs al râului Olt, având următoarele coordonate geografice: Lat. 45°49'60 N, Long. 25°33' E, Alt. 508 m.

Rezumarea cercetărilor anterioare (1970- 1973).

Situl a fost cercetat inițial de către Alexandru Vulpe (IAB) și Mariana Marcu (MJ Brașov). Au fost trasate șapte secțiuni, cu lungimi cuprinse între 24 și 105 m, și lățimi de 1,5 m, însumând 1300 m². În suprafața cercetată au fost dezvelite 149 de complexe arheologice, în majoritate gropi, cu material aparținând culturilor Coțofeni, Wietenberg (fazele I-III), Noua și Gáva. Gropile au un diametru cuprins între 0,80-1 m și o adâncime de până la 2 m.

Cercetările arheologice din anul 2005

În august 2005 au fost reluate săpăturile în stațiunea arheologică, pentru a se verifica stratigrafia și pentru a se obține date mai concludente privind structura așezării. Săpăturile au fost finanțate de către MCC și MJ Brașov. Cercetările au fost concretizate prin descoperirea necropolei Wietenberg, în partea nord-vestică a așezării, și prin dezvelirea mai multor complexe aparținând acestei culturi în centrul stațiunii.

Cercetările arheologice din anul 2006

În septembrie 2006 au fost continuate cercetările arheologice din centrul stațiunii, în sistemul casetelor de 5 x 5 m, cu martor cu lățimea de 1 m între ele. Cercetarea arheologică a fost finanțată în continuare de MCC, iar materialul rezultat a fost preluat și depozitat în MJ Brașov.

Scopul cercetării în suprafață, sub formă de rețea, a fost dezvelirea unei suprafețe cât mai mari din așezarea preistorică și observarea structurii acesteia prin corelarea stratigrafiei orizontale cu cea verticală. În campania 2006 au fost deschise două secțiuni (IX2 și IX3), în continuarea SIX1 din 2005, urmând ca cercetarea să fie continuată în anii viitori în același sistem pe axa N-S. SIX2 a fost ulterior mărită cu o casetă de 9 m² în direcția N, pentru surprinderea completă a unei locuințe Wietenberg. Rezultatele cercetării au fost fructuoase, confirmându-se astfel densitatea mare a locuirii preistorice din centrul stațiunii.

În 2006 a fost realizat și planul geomagnetic al sitului, prin colaborarea cu Universitatea Stanford, în urma unui proiect finanțat de Society of Exploration Geophysicists.

Cercetările arheologice din anul 2007

În campania 2007 au fost deschise patru secțiuni de 5 x 5 m în centrul stațiunii. Cercetarea arheologică a fost finanțată de către MCC iar materialul a fost depozitat la MJ Brașov. SIX4, IX5 și IX6 au fost deschise în continuarea secțiunilor IX2 și IX3. SIX15 a avut un caracter de sondaj și a fost plasată cu 25 de metri mai la S de celelalte, pe o anomalie observată pe planul geomagnetic. Rezultatele cercetării au fost impresionante, în SIX4-6 descoperindu-se cea mai clară suprapunere stratigrafică din cercetările de până acum. De asemenea, descoperirea așezării de tip cenușar (zolnik), cu un foarte bogat material arheologic, a adus noi date privind situația așezărilor de acest

tip în Transilvania. Numai la Zoltan, jud. Covasna mai e atestat un cenușar în Transilvania, în rest lipsesc până acum date privind existența altor cenușare în acest spațiu.

Cercetările arheologice din anul 2008

Dată fiind descoperirea așezării de tip cenușar în campania din anul 2007, cercetarea s-a concentrat în acest an pe dezvelirea unei părți cat mai mari din aceasta.

Au fost deschise trei secțiuni în zona cenușarului: IX13, IX14 și IX16. Situația stratigrafică observată în aceste secțiuni confirmă parțial rezultatele din campania anterioară. În această campanie a fost remarcată prezența unui strat consistent de cultură Gáva cu material aparținând culturii Gáva, care se afla imediat sub stratul vegetal și care suprapune stratul de cultura Noua. Și în campania precedentă fusese constatată prezența unor fragmente ceramice Gáva sub stratul vegetal. Se pare că stratul de cultură Gáva s-a păstrat numai pe alocuri, fiind în cea mai mare parte afectat de lucrările agricole sau supus diferitor procese postdepoziționale.

În SIX16 a fost cercetată o așa numită zonă de activitate (o locuință sau spațiul din apropierea unei locuințe) aparținând culturii Gáva. Pe aproximativ 25-30 m² erau răspândite numeroase fragmente ceramice, aparținând mai ales vaselor mari, probabil de provizii și oase de animale. Și categoria ceramicii fine este bine reprezentată. Se remarcă mai ales fragmentele ceramice bicolore (roșu la interior și negre la exterior), cu suprafața lustruită, decorate uneori cu caneluri, care sunt tipice pentru cultura Gáva. Din stratul de cultură Gáva provin și câteva obiecte de bronz: o brățară fragmentară decorată cu linii în relief, un străpungător și un ac cu cap bitronconic. Descoperirea lor în asociație cu ceramică tipic Gáva este deosebit de importantă pentru cercetări viitoare privind asociația dintre ceramică și diferite forme de metale.

În partea estică a secțiunii a fost săpată o vatră aflată imediat sub stratul vegetal. Prin fragmentele ceramice prezente pe vatră și în apropierea ei se poate aprecia ca vatra a aparținut culturii Gáva. Vatra poate fi pusă în legătură cu zona de activitate descrisă mai sus.

La marginea acestei zone de activitate a fost săpată o groapă cu un vas mare de provizii (cu înălțimea de aproximativ 80 cm), aparținând de asemenea culturii Gáva. Conținutul vasului a fost recoltat în întregime și a fost trimis la analize.

Stratul de cultură Noua și cenușarul au livrat o cantitate foarte mare de material arheologic. Mai ales din cenușar s-a recoltat o cantitate de material arheologic de trei sau patru ori mai mare decât din celelalte straturi de cultură (în medie, pe un carou de 1 x 1 m la un strat artificial de 0,10 m grosime s-au strâns cam 1 kg până la 2 kg de material arheologic din straturile de cultură Wietenberg, Noua și Gáva, în timp ce din din cenușar s-au recoltat între 6-8 kg de material ceramic).

Materialul e reprezentat în cea mai mare proporție de fragmente ceramice, aparținând mai ales categoriei de ceramică grosieră și de oase de animale. Printre descoperirile cu caracter special menționăm obiecte de os (ace, străpungătoare, vârfuri de săgeată, omoplați crestați), de lut (fusaiole, bile de argilă arsă, greutăți, vase miniaturale) și de piatră (un cuțit curb de tip "Krummesser").

De o însemnătate deosebită este descoperirea, la marginea de E a cenușarului, a unui mic depozit format din două obiecte de bronz: un ac de bronz de tip ciprot („zyprische Schleifennadel“) și o bară de bronz. Acest tip de ace este întâlnit destul de des în cultura Noua.

Nu au fost observate alte complexe arheologice în stratul cenușarului.

Stratul de cultură Wietenberg a fost observat numai în SIX11 și SIX13, în SIX16 fiind probabil distrus de cenușar.

Cercetările viitoare se vor concentra de asemenea în zona cenușarului, până acum numai fiind săpată numai o mică parte (cca. un sfert). De asemenea, se intenționează efectuarea unui sondaj în marginea estică a sitului, unde se banuiește existența unui val de apărare. [Laura Dietrich, Oliver Dietrich]

77. Ruginoasa, com. Ruginoasa, jud. Iași

Punct: Dealul Drăghici

Cod sit: 98783.01

Colectiv: Cornelia-Magda Lazarovici - responsabil (IA Iași), Gheorghe Lazarovici (UEM Reșița), Senica Țurcanu (CNMM Iași), Maria Știrbu (Centrul de Cercetări Biologice Iași), Letiția Scarlat (UAIC Iași), Sote Angeleski (ULB Sibiu), Andreea Vornicu (masterand UAIC Iași)

În intervalul 20-24 octombrie 2008 s-au continuat prospectările magnetice asupra unei părți din situl Ruginoasa - Dealul Drăghici. Prospectările au fost efectuate de o echipă de la Universitatea din Kiel, Germania, sub conducerea Drd. Carsten Mishka. Pentru prospectări s-a folosit un magnetometru cu cesiu, ce are o marjă de siguranță de ± 7 nT, iar măsurătorile s-au făcut din 50 în 50 cm. Cu acest prilej s-a continuat investigarea laturii de est și de S est a așezării. În total până acum a fost prospectată o suprafață de circa 19.200 m². În urma acestor prospectări a reieșit faptul că așezarea pe care o studiem are trei șanțuri de apărare și două palisade, care probabil se leagă de diferite etape de evoluție a sitului. Aceste șanțuri, cu un traseu ușor curbiliniu, pornesc de pe latura nord-estică așezării și continuă spre latura vestică. O bună porțiune de teren în zona centrală a așezării nu a putut fi investigată din cauza culturilor agricole, care nu erau recoltate în momentul când s-au făcut prospecțiunile. Din acest motiv, probabil că prospecțiunile vor fi reluate primăvara, când terenul agricol este liber. O altă concluzie este că latura sudică a așezării este puternic deranjată de lucrările agricole intense, ca și de gropile mai vechi pentru extragerea pietrei din zonă. Pe baza prospectărilor putem aprecia că așezarea are o suprafață de circa 28.000 m².

În timpul lunilor aprilie, august-septembrie s-a continuat prelucrarea materialului arheologic rezultat în urma săpăturilor arheologice anterioare (analiza statistică a ceramicii, desenarea pieselor), în vederea realizării monografiei sitului. De asemenea s-a continuat fișarea obiectelor descoperite, unele fiind incluse și în catalogul expoziției de la Olten Elveția.

Pentru campania 2009 avem în vedere încheierea cercetării pe latura de V a suprafeței pe care o investigăm din 2001 (suprafață afectată atunci de lucrările de extragere a pietrei inițiate de primăria Ruginoasa) pentru a delimita bordeiele apărute aici și partea de V a primului șanț de apărare al așezării. Ulterior vom demara extinderea cercetării în apropierea acestei suprafețe, dar într-o zonă care nu este afectată de activitățile de extragere a pietrei; un alt obiectiv va fi și investigarea celorlalte două șanțuri de apărare ce au fost puse în evidență prin prospectările magnetice, pentru a vedea dacă s-a folosit același sistem de construcție și pentru a putea preciza cronologia internă a așezării.

Pentru protejarea sitului avem în vedere sensibilizarea autorităților locale și a locuitorilor din Ruginoasa pentru a nu mai

distruge resturile aşezării. Dorim să deschidem şi o mică expoziţie la Ruginoasa, pentru a pune în valoare descoperirile făcute şi importanţa sitului. Începând din 2009 vom lucra la realizarea unui volum cu privire la descoperirile din aşezarea de la Ruginoasa, mai ales că aici s-au făcut prelucrări statistice ale materialului arheologic, care oferă posibilitatea unor interpretări mai nuanţate cu privire la evoluţia sitului şi cronologia acestuia. [Cornelia-Magda Lazarovici]

Bibliografie:

Neolitische kunst in Rumänien, editorial director M. Wulschleger, Ed. Artem 2008, catalogul expoziţiei de la Olten, Elveţia, 2 iunie - 30 octombrie 2008.

Cucuteni-Trypillia. A Great Civilization of Old Europe, Comitetul editorial: L. Stratulat, N. Ursulescu, S. Ţurcanu, F. A. Tencariu, C. Hriban, Cucuteni pentru Mileniul III Foundation & Hers Consulting Group, catalogul expoziţiei organizate la Roma, între septembrie - octombrie 2008; p. 238, 243.

Lazarovici C.-M., Lazarovici Gh. 2007 - *Arhitectura neoliticului şi epocii cuprului din România. I. Epoca cuprului*, Ed. Trinitas, Iaşi 2007, editori V. Spinei, V. Mihailescu-Bîrliaba, 738 pagini.

Lazarovici C.-M. - *Types d'habitations de la culture Cucuteni*, în *Établissements et habitations préhistoriques. Structure, organisation, symboles. Actes du colloque de Iaşi*, 10-12 decembrie 2007, edité par V. Chirica et M. -C. Văleanu, Editura Pim, Iaşi 2008, în seria *Bibliotheca Archaeologica Moldaviae* IX, p. 239-262.

Lazarovici C.-M. - *L'arte della ceramica di Cucuteni*, în: *Cucuteni. Tesori di una civiltà preistorica dei Carpazi. Atti del Convegno italo-romeno, Roma, 18 ottobre 2007* (a cura di Nicolae Ursulescu, Raluca Kogălniceanu, Cristina Creţu), Accademia di Romania in Roma & Editura Universităţii „Al. I. Cuza” Iaşi, 2008, p. 149-172.

Lazarovici C. - M., Gh. Lazarovici, L. Scarlat, S. Angeleski, M. Ştirbu, S. Ţurcanu 2006 - *Şantierul arheologic Ruginoasa „Dealul Drăghici”*. Campania 2005, CCA 2006, p. 304-308.

Lazarovici C. - M., Gh. Lazarovici, S. Ţurcanu 2005 - *Ruginoasa „Dealul Drăghici”*, CCA 2005, p. 316-318, 463.

Lazarovici C. - M., Gh. Lazarovici 2004 - *Noi săpături arheologice la Ruginoasa - Dealul Drăghici. Partea I: Arhitectura*, Acta Terrae Septemcastrensis 3, Univ. L. Blaga Sibiu, 2004, p. 9-42.

Lazarovici Gh., Lazarovici C. - M., Frenţiu M. 2003 - *Statistical Analysis of the material (Cucuteni A3 phase) from Ruginoasa settlement, Iaşi district*, în *Annals of the Tiberiu Popovici Seminar of Functional Equations, Approximation and Convexity*, vol. 1, 2003, Cluj-Napoca, p. 169-186.

Lazarovici C.-M., Lazarovici Gh. 2003 - *The New Archaeological Research at Ruginoasa - Dealul Drăghici. Part I, Architecture*, Studia antiqua et Archaeologica 9, Universitatea „Al. I. Cuza” Iaşi, p. 41-74.

Abstract:

During 20-24 October 2008 the German team from Kiel University, lead by Carsten Mishka continued the magnetic prospecting at Ruginoasa - *Dealul Drăghici*. They have used a magnetometer with cesium that has a susceptibility of ± 7 nT. Measurements have been made from 50 cm to 50 cm. They focus their measurements on the east and southeast side of the site. During 2007 and 2008 an area of over 19.200 m² was explored. As a result, at present we can appreciate that the site has an area of over 28.000 m² and was fortified with three ditches and two palisades. These fortifications are related to different evolution stages of the site. The ditches have a curved

outline, starting from the north-east part of the site and going to the west side of it. The south part of the site is very much disturbed by the intensive agricultural works and by different stone quarries made in the last 40 years. We are still working on the statistic analysis of the archaeological material.

78. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa]

Cod sit: 91063.01, 91063.04, 91063.02, 91063.03

Autorizaţia de cercetare arheologică sistematică nr. 100/2008

Colectiv: Ioan Piso – responsabil, Felix Marcu, Dorin Alicu (MNIT), Ovidiu Ţentea (MNIR), Gică Băeştean, Marius Barbu (MCDR Deva), George Cupcea, Marius Oprea, Petre Ureche, Rada Varga (UBB Cluj)

Forum novum. Capitoliu

Ioan Piso, Felix Marcu, Ovidiu Ţentea, Marius Barbu, George Cupcea, Marius Oprea, Petre Ureche, Rada Varga

În anul 2007 fusese săpată secţiunea S1 pe direcţia N-S, prin care au fost identificate elementele din partea de V a lui *forum novum*. De cea mai mare importanţă a fost identificarea Capitoliului. Asupra acestuia s-au concentrat eforturile în campania din 2008.

Pentru început a fost trasată secţiunea S2, pe direcţia E-V, lungă la început de 32 m şi prelungită ulterior cu 4 m (în total de 36 m), şi lată de 2 m. Ea este perpendiculară pe S1 şi se află pe axul celei între Z9 şi S10, aproximativ la mijlocul distanţei între ele. Principalul scop al lui S2 a fost acela de a identifica limitele de E şi de V ale Capitoliului.

Suprafaţa S3 se află la N de S2, dincolo de un martor lat de 1 m, şi cuprinde partea din faţă (de NE) a Capitoliului, cu treptele şi o parte din curte. Măsoară 13,50 m (N-S) x 13 m (E-V).

Suprafaţa S4 se află la S de S2, fără martor între ea şi acesta, şi cuprinde partea din faţă (SE) a Capitoliului, cu treptele şi o porţiune de E şi de S a curţii. Măsoară 7,60 m (N-S) x 6,40 m (E-V).

Suprafaţa S5 se întinde de-a lungul marginii de N a podiumului, între S3 la E şi S1 la V.

A fost redzevelită şi secţiunea S1 din 2007.

S-a căutat pretutindeni să nu se treacă de nivelul de călcare al macellum-ului, pentru a nu ne implica în fazele de lemn. Pe acestea le vom studia atunci când vom avea la dispoziţie o suprafaţă suficient de mare.

Observaţii la S1/2007

Am redzevelit S1, pentru a înţelege mai bine situaţia din S2-S3 şi S4. În 2007 am numit Z12 partea din substrucţia Capitoliului situată la S de Z13. În 2007 socotiserăm că zidurile care susţineau templul propriu-zis au fost Z9 la S şi Z10 la N. Or, la S de Z9 lăţimea totală a substrucţiilor Z13 şi Z12 este de 4 m, pe când la N de Z10 lăţimea lui Z15 este de circa 2 m. Ar însemna ca podium-ul templului să fie de două ori mai lat spre S decât spre N. Pe undeva trebuie, deci, să existe o eroare de interpretare. Se mai adaugă faptul că Z15 se află la +0,59 m, Z13 la +1,33 m, iar Z12 la +1,05 m. În 2007 stabiliserăm că Z12 se întinde între Z12 şi Z8, fiind tăiat de canalul postroman C5. Am demontat pereţii lui C5 şi am constatat că Z12 se opreşte la marginea de N a acestui canal şi la circa 2,40 m S de Z13.

Marginea sa are direcția tuturor zidurilor cunoscute până acum în Capitoliu, deci nu poate fi vorba de o spărtură postromană. Z12 are suprafața netedă, având în asiza superioară pietre mici de râu și mortar, pregătit ca pat pentru blocuri. El are lățimea de 2,40 m. Susținea zidul Z19, care reprezintă bordura spre S a podium-ului Capitoliului. Asta înseamnă că zidul care susținea peretele de S al templului se înălța pe Z13 și nu pe Z9, cum crezuserăm în 2007. Suprafața lui Z13 e deosebește de cea a lui Z12 prin faptul că păstrează încă o asiză din pietre mijlocii și mortar, și ea destul de netedă. Între Z12 și Z8 se întinde o substrucție din piatră de râu mărunță, Z12', cu același mortar alb, dar la circa 15 cm mai jos decât Z12. A fost puternic afectată de canalul C5 și de alte intervenții. Z12' are fundația comună cu Z12, dar îndeplinea cu certitudine o altă funcție. În peretele de E al lui S1 au ieșit la iveală, după câteva prăbușiri, două fragmente mari de de coloane sau semicoloane de marmură, având probabil raza de 0,28 m. Ele nu provin de pe Capitoliu, ci provin probabil dintr-un portic al cărui stilobat era Z8 și care se sprijinea pe Z3. Amintim observația din 2007, că pe fața de N a lui Z3 s-a păstrat pe alocuri un strat de tencuială cu *opus signinum* gros de 0,03 m, și care putea servi placării cu plăci de marmură. Rămâne necunoscută funcția lui Z12'. Lângă Z8 el pare a fi fost acoperit de un strat de lut galben și piatră de râu, asemănător c. 32 din S2 și S3.

Observații la secțiunea S2.

Între m. 3-8 (măsurând dinspre E) au fost surprinse treptele cu substrucția lor (Z16+32+33). Între m. 8-11 un șanț modern N-S a distrus stratigrafia romană. Sub el am surprins substrucția 12-15 și un bloc al zidului N-S care susținea coloanele pronaosului (Z17). Între m. 11-18 se află umplutura 5, între m. 18-22 un nou șanț modern a distrus stratigrafia. Jos am găsit substrucția 12-15 și blocuri de calcar deranjate. Aici bănuim traseul N-S al zidului Z22, care susținea fațada celei. Între m. 22-32 se află iarăși umplutura 5. Între m. 32-36 un alt șanț modern a distrus stratigrafia în căutarea blocurilor. Pe aici treceau pe direcția N-S zidurile Z21 și Z20, iar în extremitatea de V a secțiunii, zidul Z23, care nu mai ține de Capitoliu, ci face parte dintr-o altă insula. Ca material deosebit, între m. 8-12 a fost găsit un fragment de braț de marmură și fragmente de placaj de marmură. În groapa dintre m. 18-22, situată în zona celei, au fost găsite fragmente de cărlișori ale unei statui de marmură și alte posibile fragmente de statuie, fragmente de capiteli corintici, două fragmente de litere, plăci de marmură de placat pereții sau de placat nucleul bazei unei mari statui, numeroase fragmente de plăci din piatră multicoloră (de 0,02-0,03 m grosime) pentru paviment, fragmente de socluri de marmură profilată pentru pereți, două fragmente de tencuială albă și verde. Curtea de la E și de lângă colțul de SE al Capitoliului.

A fost cercetată în S2, S3 și S4. Curtea Capitoliului, respectiv a forului nou, urmează aceeași înclinație ca cea a macellum-ului. Dacă s-ar fi egalizat la nivelul superior, ar fi fost îngropat cryptoporticul de N. Cum suprafața podium-ului trebuia să fie perfect orizontală, singura soluție, aplicată cu rafinament, a fost corectarea pantei cu ajutorul treptelor, care erau probabil mai înalte în partea de N față de partea de S.

Elementele surprinse în curte sunt, în succesiunea lor cronologică, următoarele: un strat de amenajare (39) după demolarea fazei de lemn, în vederea amenajării curții macellum-ului. Pe această amenajare se află plăci de gresie, sparte sau fragmentare (37). În fața treptelor, primele două rânduri de lespezi ale curții forului au fost puse pe c. 39 sau pe gresiile 37. Următoarele două rânduri au fost puse și pe pietrișul 36. Distingem 5 rânduri N-S de asemenea lespezi. Două s-au păstrat întregi, câteva fragmentare, iar restul pot fi identificate

datorită amprentelor (38) în care s-a păstrat calcar macerat. Presupunem și un al doilea pavaj, din plăci de marmură. Bănuim că pentru el au fost făcute șanțulețele în blocurile din bordura zidului Z19. El trebuie să fi acoperit prima treaptă a Capitoliului, unde nu s-a mai făcut înlocuirea calcarului cu marmură. Un indiciu al existenței unui al doilea pavaj, din marmură, este distrugerea zonei printr-o groapă, care a ajuns pretutindeni până la acest nivel. Curtea nu a fost placată cu lespezi de calcar și de marmură decât în fața treptelor Capitoliului și în alte zone importante (de pildă în fața marelui monument de pe axa E-V a forului nou).

Templul lui Yarhibol

Ioan Piso, Ovidiu Țentea

Monumentul cel mai pregnant care mărginește *cardo*-ul de la V de Forum Vetus este un templu. Pe un podium înalt mărginit la S de porticul „F” și la Est de porticul „G” și probabil la N de *cardo*. În gropile din zona porticului „G” s-au găsit în anii trecuți fragmentele unei inscripții închinată lui Deus Sol Ierhabol și un fragment dintr-un mare fus de coloană, lângă a doua bază a lui zidului ZY6, cu o inscripție a augustalului Promonas. În zonă s-a descoperit și o listă de nume atribuită în mod eronat augustalilor de către Constantin Daicoviciu.

Spațiul „J” este ocupat de podiumul templului. Acesta măsoară 8 m (E - V) și 9,5 m (N - S), fiind situat la 7,70 m de ZY7, la cca. 1,10 m de ZY3 și la 1 m de ZY9.

Cum cercetarea arheologică a constatat, după cum am ne-am propus și în campania precedentă¹, în golirea gropilor moderne, nu cunoaștem adâncimea implantării podiumului. Este construit din pietre de râu zidite cu *opus signinum* roz, conținând fragmente de cărămidă. Construcția a fost realizată din asize succesive de piatră de râu, alternate cu *opus signinum*. Marginile podiumului sunt perfect verticale și drepte, cel mai bine fiind păstrate laturile de N și de Est. Zona „H” este cuprinsă între podium și ZY3, ZY7 și ZY9. Ea cuprinde intrarea, treptele și probabil pronaosul. În acest areal au fost golite doar parțial gropile moderne.

În spate, templul („J”) era delimitat de prelungirea zidului Z6, care este și limita vestică a Capitoliului și a cryptoportic-ului nordic al Forum Novum. Același Z6 este un *interstitium* N-S în cadrul unor *insulae*. Clădirile care se sprijină pe el privesc înspre E, iar cele din spatele lor privesc spre *cardo*-ul din sectorul „Insula 3”.

În proximitatea estică a podiumului au fost identificate numeroase bucăți de paviment hexagonal cu diametrul de 10 cm. În porticul „F” au fost identificată o cantitate apreciabilă de pișcoturi ceramice cu dimensiunile de 5,5 cm x 3,5 cm, provenind cu siguranță din pavimentul porticului respectiv, deși nu au fost identificate *in situ*. Într-o groapă modernă, lipită de ZY7, a fost găsit un fragment de marmură dintr-o fântână publică: o placă 63 cm x 43 cm x 12,5-16 cm. Pe muchie are următoarea inscripție: VS . AVG . I . IR (?), în partea inferioară fiind plasat un cap de leu. Placa are o bordură, care servea probabil fixării unei statui, fiind spartă în zona orificiului, loc prin care curgea apa prin gura leului. Din aceeași groapă a fost recuperat un fragment de capitel toscan, cu abacul decorat cu două ove, o săgeată și un cap (h = 12 cm), cu ochii închiși, reprezentând un inamic barbar decapitat. În partea opusă a lui ZY7 (la Vest) au fost identificate două fragmente de inscripție de pe care se pot citi literele SPERE, respectiv COL. Arealul este plin de monumente, inclusiv epigrafice. Fragmentul de coloană din proximitatea lui ZY2 este identic cu fusul întreg descoperit într-un canal post-roman, identificat lângă zidul vestic al *forum*

vetus. Este evident faptul că aceste coloane provin din partea vestică a *cardo*, cel mai probabil din porticul „F”.

În proximitatea nordică a podiumului J a fost identificată o cameră delimitată de zidurile Z10, Z11 și Z12, fiind suprapusă de zidul ZY9 (orientat E – V și se intersectează în unghi drept cu ZY7 la 16 metri N de ZY3 și la 4 m S de ZY8. Se petrece probabil cu ZY7 – este lat de 95 cm și este construit din piatră de râu și mortar alb). În „camera L” zidul ZY9 măsoară 5,10 m (E – V), fiind lat de 0,80 m, înălțimea maximă păstrată este de 1,30 m (împreună cu dărâmătura de peste podea – care constituie fundația sa). Zona cea mai bine păstrată este porțiunea superioară, pe o înălțime de 1,10 m. Zidul este construit din piatră de râu legată cu mortar alb. De la înălțimea de 90-95 cm (față de podea) se păstrează o porțiune de tencuială (lungă de 2,50 m și lată 0,30 m) realizată dintr-un mortar alb cu urme de praf de cărămidă, având un aspect grăunțuros. Tencuiala are o grosime totală de 3,5 cm, fiind dispusă pe două straturi. ZY9 este unul dintre elementele care pun capăt existenței „camerei L”, alături de podiumul „J”.

Un lucru interesant, nelămurit însă, îl constituie o spartură în platforma „J”. Această spartură neregulată a putut fi sesizată până la o adâncime de 120 cm față de limita nordică a podiumului. Interiorul este neregulat, având aspectul de dărâmătură. În partea superioară, zonă care ar corespunde unui mic plafon, au fost identificate două tegule fixate cu mortar și un strat de tencuială fină fixată de o structură de lemn subțiri.

Este posibil ca o parte a camerei „L” să fi fost suprapuse de podiumul „J”. Singura porțiune păstrată cu siguranță din camera „L” este ZY10. În zona centrală camera este divizată pe direcția E-V de ZY13: într-un compartiment sudic, care includea podeaua „5” și așa-numitele trepte realizate de aceasta, și într-un compartiment nordic, care cuprindea podeaua „11”. Din compartimentul nordic se trecea în cel sudic peste pragul ZY15, într-un spațiu pe care încă nu-l cunoaștem.

Elemente de date.

În cursul cercetărilor a fost descoperită o moneta (sestert) emis în timpul lui Antoninus Pius a fost descoperit în dărâmătura tencuielii din zona vestică a spațiului nordic, provenind probabil din tencuiala de perete a lui ZY12 peste presupusele trepte. Faptul că moneta este nerulată constituie un indiciu pentru data la care a fost construită „camera L”.

„Camera L” nu a fost subterană, abia mai târziu când nivelul *cardo*-ului se va ridica, diferența de nivel poate da impresia respectivă. Aceasta pare să fi fost suprapusă parțial de podiumul templului! Dacă divinitatea căreia i-a fost închinat acest templu a fost *Yarhibol* atunci construirea acestui templu a putut fi realizată doar cu mare greutate înainte de dinastia Severilor!

În campania viitoare intenționăm extinderea cercetării arheologice în arealul acestui templu și în proximitatea sudică a acestuia (clădirea „X”) în vederea lămuririi funcționalității și a cronologiei clădirilor din acest spațiu. Se are în vedere prelevarea tencuielii pictate din camera „L”, cu ajutorul unui restaurator de frescă, precum și demararea unor lucrări de conservare primară a structurilor deteriorate. De asemenea, va continua studiul de arhitectură al monumentelor din acest areal, care se va concretiza și într-un studiu de prefizabilitate necesar restaurării.

Insula 3

Dorin Alicu, Gică Băeștean, Marius Barbu

În luna mai am început lucrările pregătitoare în vederea demarării săpăturilor arheologice, desfășurate pe proprietatea pe care am numit-o Insula 3.

În acest scop s-au realizat lucrări de defrișare a arbuștilor și pomilor care împiedicau extinderea secțiunilor sau îndreptarea profilelor. Am început demolarea marilor dintre secțiunile S₁ + S₂, S₅ și S₆ în vederea deschiderii unei suprafețe, întrucât stratigrafia lipsește aproape cu desăvârșire fiind distrusă de canalele târzii. Am trecut la scoaterea canalelor construite la alte epoci decât cea romană, cu scopul de a pune în valoare contextul roman. Cu acest prilej am descoperit în pereții canalelor piese arhitectonice din calcar și marmură, a căror proveniență ar putea fi unele fântâni publice romane.

În luna iunie am continuat lucrările de defrișare a arbuștilor și pomilor care împiedicau extinderea secțiunilor sau îndreptarea profilelor.

Am continuat demolarea marilor dintre secțiunile S₁ + S₂. Materialul arheologic descoperit în acest maror este destul de bogat, din păcate se găsește în poziție secundară. A fost scos la iveală material militar (proiectile, vîrfuri de sulită, etc), fragmente de fier, bronz, sticlă și multă ceramică comună, dar și fragmente de *terra sigillata*.

Am trecut la scoaterea canalelor construite la alte epoci decât cea antică, cu scopul de a pune în valoare contextul roman. Cu acest prilej am descoperit în pereții canalelor piese arhitectonice din calcar și marmură, a căror proveniență ar putea fi unele fântâni publice romane. Întrebarea care se pune este, dacă avem de a face cu instalații dezafectate chiar din această zonă, or, dacă piesele nu sunt aduse din alte părți, poate chiar din zona forului. Însă existența unor canale construite cel puțin în două faze diferite (cele acoperite de nivelul de demolare al clădirilor romane, și cele care taie acest nivel), și amplasate uneori la o distanță de nici 1 m unul față de altul, ne arată că probabil în zonă apa se tot strîngea, tinzînd să transforme zona într-o mlaștină. Acest lucru trebuie să se fi întîmplat, probabil, din cauza faptului că instalațiile romane au continuat să transporte apa, dar nu mai exista administrația care să se ocupe de reparații și de toate celelalte lucrări necesare.

O descoperire interesantă provine din canalul C₁, pe fundul unui vas ceramic cenușiu apare o ștampilă ce pare a fi medievală. De asemenea, într-o groapă de la baza zidului Z₂, am descoperit fragmente ceramice lucrate cu mîna cu decor vîlurit, care ar putea data din sec. XI-XIII. Aceste două descoperiri s-ar putea dovedi extrem de importante, întrucât până în acest moment, canalele tîrzii au fost semnalate atît în zona templelor, *Domus Procuratoris* cît și a forului, dar pînă în acest moment nu au putut fi date. De obicei materialul este cel roman. De această dată, pe lîngă fragmentele ceramice am putea adăuga și un medalion de aramă, descoperit în urmă cu câțiva ani în cadrul aceluiași săpături, care ne-ar putea oferi informații foarte importante despre cei care au continuat să locuiască pe teritoriul fostului oraș roman.

În momentul în care s-a ajuns la stratul antic, am început curățarea suprafeței pentru a evidenția gropile moderne care distrugeau nivelul roman și eventualele structuri de lemn, anterioare fazelor de piatră.

În luna iulie am încheiat lucrările de demolare a marilor dintre secțiunile S₁ + S₂ și îndreptarea profilelor.

Am continuat lucrul la fazele de lemn care au început să apară după curățarea nivelului roman. Pe lîngă structurile cunoscute de anul trecut, respectiv pereții P₁, P₄ și gropile par G₁₆, G₁₇, G₁₈, G₁₉, G₂₅, G₂₇, au fost puși în evidență pereții P₅ și P₆, gropile G₂₉ și G₃₀, precum și o posibilă rigolă – R₁. Din

păcate nu am reușit să scoatem decât umplutura lui P₁ și a gropilor G₂₅, G₂₇, G₂₉.

De asemenea am continuat să lucrăm la structura din faza de lemn dintre zidurile Z₁, Z₂, Z₃, pe care am numit-o Complex 1, întrucât nu am reușit să ajungem, încă, la o concluzie în ceea ce privește utilitatea acestuia.

Necropola Estică

Gică Băeștean, Felix Marcu, Ovidiu Țentea

În campania anterioară a fost identificat zidul care mărginea incinta funerară "A", atât prin prospecții geofizice realizate de o echipă de la Eastern Atlas – Geophysical Prospections din Berlin cât și prin confirmarea acestor rezultate prin cercetări arheologice (Gică Băeștean, Felix Marcu, Ovidiu Țentea, *Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Necropola Estică*, CCA 2008, p. 270).

Obiectivul campaniei 2008 a fost acela de a finaliza cercetarea arheologică a incintei amintite. Arealul vestic al acesteia este amplasat pe o proprietate privată, sitație care a îngreunat de-a lungul timpului finalizarea acesteia.

Astfel a fost cercetată suprafața S 14 (13 m N-S x 12 m E-V), care a dus la decopertarea parțială a secțiunilor S 8 și S 9, cercetate din anul 2004². Scopul decopertării parțiale a cercetărilor realizate în urmă cu 4 ani a fost acela de a realiza măsurarea detaliilor constructive ale incintei funerare și de a marca cu exactitate pe plan a platformei 3.

Au fost identificate următoarele elemente:

Zidurile Z 1 (limita sudică), Z 3 (limita nordică) și Z 7 (limita vestică). Observăm în campania anterioară că Z 7 este adosat zidului Z 3. Mai mult decât atât Z 7 suprapunea un mormânt de incinerare (M 2 / 2008).

M 1: L = 2 m; Ip = 0,45 m. Orientare N-S. Inhumare

M 2: Lp = 0,60 m; l = 50 m. Orientare E-V.

M 3: L = 1,80 m; l = 0,80 m. Orientare SV-NE.

M 4: L = 1,50 m; l = 0,80 m. Orientare E-V.

M 5: L = 1,50 m; l = 0,60 m. Orientare NE-SV

M 6: Lp = 1,50 m; Ip = 0,65 m. Orientare E-V.

M 7: Lp = 1 m; l = 0,80 m. Orientare ESE-VNV.

M 8: L = 1,75 m; l = 1 m. Orientare NE-SV.

M 9: L = 1,30 m; l = 0,55 m. Orientare E-V.

M 10: L = 2,55 m; l = 1,50 m. Orientare VSV-ENE.

M 11: L = 0,80 m; l = 0,40 m. Orientare N-S.

M 12: L = 0,80; l = 0,40 m. Orientare SV-NE.

M 13: L = 2 m; l = 0,75 m. Orientare N-S. Inhumare

M 14: L = 1,40 m; l = 0,70 m. Orientare E-V.

M 15: L = 1; l = 0,50 m. Orientare N-S.

M 16: L = 1,25 m; l = 1,20 m. Orientare N-S.

M 17: L = 1,75 m; l = 0,60 m. Orientare E-V.

M 18: L = 1,60 m; l = 0,75 m. Orientare E-V

M 19: L = 2,25 m; l = 1 m. Orientare N-S. Inhumare

M 20: L = 1,50; l = 1,25. Orientare N-S.

Au fost identificate așadar 3 morminte de inhumare (M 1, M 13 și M 19) și 17 de incinerare. Mormintele M 1, M 2 și M 7 sunt suprapuse de Z 7, fapt care infirmă ipoteza noastră că toate complexele funerare de incinerare aparțin incintei "A".

Mormintele sunt într-o stare precară de conservare, fapt constatat și în campaniile anterioare. Complexele identificate în interiorul incintei A în cursul campaniilor 2001-2008 vor fi publicate monografic într-un timp cât mai scurt posibil.

Note:

1. Ioan Piso, Ovidiu Țentea, *Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Zona de la vest de forum (X+Y)*, CCA 2008, 268-269.

2. Felix Marcu, Virginia Rădeanu, Ovidiu Țentea, *Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Necropola Estică* CCA 2005, pp. 324-326.

79. Săvârșin, jud. Arad

Punct: Cetățuie

Cod sit: 11851.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 7/2008

Colectiv: Peter Hügel - responsabil, George Pascu Hurezan, Victor Sava, (CM Arad), Valeriu Sîrbu (M Brăilei), Cristina Bodo (MCDR Deva)

Obiectivele campaniei au fost continuarea cercetării *Platoului*, puternic afectat de instalarea unor antene de telefonie mobilă, depistarea unor noi zone de interes arheologic și obținerea unor date stratigrafice suplimentare privitoare la evoluția comunităților umane de pe dealul *Cetățuia*.

Sector Platou.

Cultura Coțofeni. Campania din acest an a reprezentat o reală surpriză în privința vestigiilor culturii Coțofeni, dacă avem în vedere puținele descoperiri cunoscute până acum. Astfel, în S14, între -1,60 -2,60 m, a apărut material Coțofeni, plus unelte din piatră cioplită ce pot fi atribuite paleoliticului. Stratigrafic, s-a observat că odată cu așezarea dacilor pe platou a fost făcută o "curățenie generală", care a dus la distrugerea vestigiilor anterioare, dovadă fiind și faptul că singurele complexe Coțofeni păstrate *in situ* sunt săpate în stâncă.

Au fost identificate 5 complexe Coțofeni, din care noi vom menționa doar trei.

Complexul 22: vatră fățuită (D = 0,55 x 0,18 m, G = 0,07 m), dezvelită parțial, în jur și pe ea fiind fragmente ceramice Coțofeni.

Complexul 24: groapă (D = 0,91 x 0,25 m, A = 0,27 m), dezvelită parțial, umplutura fiind formată din pământ negru pigmentat, cu puțină arsură, câteva fragmente ceramice Coțofeni și bucăți din fătuiala unei vetre.

Complexul 27: șanțuleț săpat în granodiorit (A = aproximativ 0,20 m), umplutura lui constând din multă arsură, bucăți de lipitură arsă și fragmente ceramice specifice culturii Coțofeni.

Epoca dacică. Au fost descoperite 13 complexe (5 gropi ori alveolări, 4 gropi de stâlpi, 3 aglomerări de materiale arheologice și o vatră), din rândul cărora vom prezenta doar câteva.

C11: alveolare de formă ovală (D = 1,70 x 1,30 m), din care s-a mai păstrat doar partea inferioară, pe o adâncime de 15-18cm, umplutura fiind formată din pământ negru-brun, cu mulți pigmenti de cărbune, rare fragmente de vase, iar în partea nordică o aglomerare de bucăți mari de vatră, apoi oase de animale, câteva fragmente de vase ceramice dacice; probabil, sec. I p.Chr.

C13: aglomerație, descoperită la adâncimea de -0,30 -0,40 m, formată din fragmente de vase dacice (fructiere, borcane); probabil, sec. I p.Chr.

C16: groapă de stâlp, săpată în stânca nativă, identificată la adâncimea de 0,40 m, de formă circulară (D = 0,22 m), păstrată pe adâncimea de 0,22 m, cu fundul albiat, umplutura fiind formată din sediment brun-cenușiu, cu pigmenti de cărbune; la bază sunt câteva pietricele de râu, probabil folosite pentru consolidarea stâlpului de lemn, plus un fragment de borcan dacic; probabil, sec. I p.Chr.

C19: -0,50 m; groapă săpată în stânca nativă, de formă circulară (D = 0,20 m), cu depunere intenționată de oase

puternic incinerate, umplutura fiind de culoare neagră, plus un fragment de coastă de mamifer, nears; evident, este o depunere intenționată de epocă dacică; sec. I a.Chr.-I p.Chr.

C20: -0,50 m; complex adâncit (A = 0,80 m), de mari dimensiuni, cu treaptă spre S, săpat în stânca nativă, umplutura fiind formată dintr-un sediment cenușiu-brun, cu multe fragmente de vase dacice și oase de animale, plus câteva piese metalice. Dacă avem în vedere dimensiunile complexului și modul cum a fost săpat în stânca nativă, cu treapta spre S, putem aprecia că este fie un complex de locuire, adâncit, fie de o groapă de mari dimensiuni. Din păcate, partea sudică a complexului a fost distrusă; sperăm să obținem informații suplimentare în campania următoare.

Observații generale (Suprafețele S12, S14, S15): a). vestigiile din nivelul superior au fost distruse și împinse spre pantă cu prilejul amenajării fundațiilor celor două antene de telefonie mobilă, efectuate înainte de anul 2000, păstrându-se doar partea inferioară a unor complexe adâncite, b). spre centrul *Platoului* stânca nativă se află doar la 0,10 - 0,20 m de suprafață, apoi ea coboară, progresiv, spre panta de N, c). spre pantă există atât un strat cu materiale arheologice împinse de buldozer, cât și un strat arheologic ori complexe adâncite păstrate *in situ*, atât Coțofeni, cât și dacice, d). este de evidențiat descoperirea a patru gropi de stâlpi; întrucât partea lor superioară a fost distrusă nu putem preciza tipul complexelor de la care provin, e). în S14, vestigiile culturii Coțofeni apar de la adâncimea de 1,60-1,70 m, manipulate de daci, dar complexe adâncite, păstrate *in situ*, s-au aflat doar de la adâncimea de 2,40-2,45 m; rezultă, deci, că nivelarea de epocă dacică pentru amenajarea terenului a distrus stratul Coțofeni, inclusiv pe marginea pantei, până la această adâncime.

Terasa Sud

Pe partea sudică a dealului, destul de abruptă, se observa o zonă ușor aplatizată, de circa 40 x 15 m, ce prezenta caracteristicile unei intervenții antropice. Pentru a verifica situația și, implicit, stratigrafia zonei am trasat o suprafață (S14 = 4 x 4 m), decizie care s-a dovedit corectă. Întrucât nu s-a epuizat stratul arheologic nu se pot face observații finale; totuși, se poate aprecia că, indiscutabil, este vorba de o terasă antropică, probabil amenajată în epoca dacică. Sedimentul din partea superioară a suprafeței cercetate, până la adâncimea de 0,30-0,40 m, reprezenta o scurgere de pe panta superioară astfel că numărul materialelor arheologice a fost foarte redus. De la adâncimea de 0,60-0,70 m se poate aprecia că s-a ajuns la stratul arheologic de epocă dacică, dovezi fiind atât structura și culoarea diferită a sedimentului, cât și numeroasele materiale descoperite. Fragmentele de vase ceramice, aproape în totalitate, aparțin olăriei dacice din sec. I a.Chr.-I p.Chr., provin de la variate tipuri, modelate cu mâna ori cu roata, între care amintim borcanele, ceștile-opaiț, fructierele, cămile, vasele de provizii; de evidențiat sunt și piesele metalice (cuțit, scoabe); se adaugă câteva fragmente ale culturii Coțofeni.

Pe baza materialului arheologic se poate afirma că locuirea Coțofeni de aici se datează în faza a III-a de evoluție a acestei culturi. Numeroasele elemente Kostolac prezente, între care amintim cănițele cu corpul globular și toartă supraînălțată, ornamentate cu împunsături successive de forma unor triunghiuri răsturnate, sau prezența străchinilor scunde, ornamentate cu șiruri de impresiuni, reprezintă elemente clare de datare.

Vestigiile de epocă dacică se încadrează, atât în ceea ce privește complexele, cât și materialele, în tipurile cunoscute pentru acest sit. Este, totuși, de semnalat numărul mai mare de

piese din metal, îndeosebi scoabe și cuțite. Cronologic, vestigiile de epocă dacică, atât de pe Platou, cât și pe terasa S, se încadrează în sec. I a.Chr.-I p.Chr.

Dintre rezultatele acestei campanii ce trebuie evidențiate menționăm atât vestigiile Coțofeni și dacice de pe Platou, rămase *in situ* ori împinse spre pante, cât și identificarea unei noi terase locuite pe partea sudică a dealului.

S-a întocmit o documentație bogată de șantier, atât prin desenarea clasică a complexelor și a stratigrafiei, cât și prin arhiva foto digitală și punerea în plan cu stația totală a săpăturilor. Vasele și fragmentele ceramice au fost spălate și se află în curs de restaurare iar cele din metale se află în curs de conservare și restaurare.

Materialele descoperite au intrat în patrimoniul CM Arad.

Bibliografie:

P. Hugel *et al.* CCA 2007, p. 310-311, pl. 64; CCA 2008, p. 272-274.

80. Scânteia, com. Scânteia, jud. Iași

Punct: Dealul Bodești/La nuci

Cod sit: 98925.01

Colectiv: Cornelia-Magda Lazarovici – responsabil (IA Iași), Senica Țurcanu, Maria Geba, Arina Hușleag (CMNM Iași), Maria Știrbu (Centrul de Cercetări Biologice Iași), Linda Ellis (Universitatea de Stat din San Francisco), Andreea Vornicu (masterand UAIC Iași)

În 2008 nu s-au făcut săpături arheologice în situl de la Scânteia - *Dealul Bodești*, dar s-a continuat spălarea materialului arheologic, întregirea și conservarea acestuia și s-a început prelucrarea statistică a ceramicii pe complexe. În același timp s-a pregătit ilustrația (300 desene și fotografii) și s-a redactat textul primului volum din monografia așezării (200 de pagini), care va apărea la sfârșitul anului viitor. În lunile martie – aprilie s-au făcut fișe pentru numeroase piese descoperite la Scânteia în campaniile de cercetări anterioare, din care unele au fost incluse în cele două expoziții internaționale de la Olten, Elveția și Roma.

În perioada următoare intenționăm să investigăm partea sudică-centrală a așezării, în care după prospectările magnetice presupunem că există poarta de intrare în așezare. Cercetările din această zonă vor permite și verificarea șanțului de fortificație, a valului și a palisadei care completa, presupunem, sistemul de fortificare al așezării.

Cea mai mare parte a materialelor arheologice se află în colecțiile CMNM Iași. Se are în vedere reorganizarea expoziției de bază, în care un spațiu clar delimitat va fi rezervat descoperirilor de la Scânteia. În cursul anului 2009 se va definitiva forma finală a volumului I din monografia așezării de la Scânteia și va fi înaintat spre publicare. Descoperirile de la Scânteia vor face obiectul unei expoziții speciale ce va fi organizată, în colaborare cu Muzeul Bucovinei, în Polonia. Există și alte posibile proiecte privind alte expoziții. [Cornelia-Magda Lazarovici]

Bibliografie:

*** *Neolitische kunst in Rumänien*, editorial director M. Wulschleger, Ed. Artem 2008, catalogul expoziției de la Olten, Elveția, 2 iunie - 30 octombrie 2008: C. - M. Lazarovici, S.

Țurcanu, fișe pentru diferite obiecte la paginile 200 (nr. 16), 201 (nr. 19-21), 202 (nr. 25, 27), 203 (nr. 33-35), 204 (nr. 36), 206 (nr. 49), 221 (nr. 78-79), 214 (103), 215 (nr. 104), 216 (nr. 115).

Cucuteni-Trypillia. A Great Civilization of Old Europe, Comitetul editorial: L. Stratulat, N. Ursulescu, S. Țurcanu, F. A. Tencariu, C. Hriban, Cucuteni pentru Mileniul III Foundation & Hers Consulting Group 2008, catalogul expoziției organizate la Roma, între septembrie - octombrie 2008; p. 202 (nr. 22, 23, 24, 25, 26, 27), 203 (nr. 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34), 204 (nr. 35), 236 (nr. 184), 237 (nr. 187, 188), 238 (nr. 194), 241 (nr. 221, 222), 245 (252).

C-M. Lazarovici, L. Ellis, M. Știrbu, S. Țurcanu, M. Geba, A. Hușleag, *Scânteia, com. Scânteia, jud. Iași. Punct: Dealul Bodești/La nuci*, CCA 2008, 5 pagini.

C-M. Lazarovici, *Types d'habitations de la culture Cucuteni*, în *Établissements et habitations préhistoriques. Structure, organisation, symbole. Actes du colloque de Iași*, 10-12 decembrie 2007, edité par V. Chirica et M.-C. Văleanu, Editura Pim, Iași 2008, în seria *Bibliotheca Archaeologica Moldaviae* 9, p. 239-262.

C-M. Lazarovici, *L'arte della ceramica di Cucuteni*, în *Cucuteni. Tesori di una civiltà preistorica dei Carpazi. Atti del Convegno italo-romeno*, Roma, 18 ottobre 2007 (a cura di Nicolae Ursulescu, Raluca Kogălniceanu, Cristina Crețu), Accademia di Romania in Roma & Editura Universității „Al. I. Cuza” Iași, 2008, p. 149-172.

Gh. Lazarovici, C-M. Lazarovici, *Santuari della civiltà di Precucuteni-Cucuteni*, în *Cucuteni. Tesori di una civiltà preistorica dei Carpazi. Atti del Convegno italo-romeno*, Roma, 18 ottobre 2007 (a cura di Nicolae Ursulescu, Raluca Kogălniceanu, Cristina Crețu), Accademia di Romania in Roma & Editura Universității „Al. I. Cuza” Iași, 2008, p. 107-148.

C-M. Lazarovici, *L'arte della ceramica di Cucuteni*, în *Tesori di una civiltà preistorica dei Carpazi*, Accademia di Romania in Roma, Roma 18 ottobre 2007, Accademia di Romania in Roma & Editura Universității „Al. I. Cuza” Iași, 2008, p. 149-172.

C-M. Lazarovici, L. Ellis, M. Știrbu, S. Țurcanu, M. Geba, A. Hușleag 2006 - *Șantierul arheologic Scânteia, "Dealul Bodești/La Nuci"*, campania 2005, CCA 2006, p. 318-320.

C-M. Lazarovici, *Semne și simboluri în cultura Cucuteni*, în „Cucuteni 120. Valori universale. Lucrările simpozionului național, 30 septembrie 2004” Iași 2006, ed. N. Ursulescu și C.-M. Lazarovici, p. 57-90.

C-M. Lazarovici, *Copper artifacts and clay axes at Scânteia*, în *Cucuteni 120 ans des recherches. Le temps du bilan*, ed. Gh. Dumitoaia, J. Chapman, O. Weller, C. Preuteasa, R. Munteanu, D. Nicola, D. Monah, Piatra Neamț, 2005, p. 117-122.

C-M. Lazarovici, L. Ellis, S. Țurcanu, Fl. Scurtu 2005 - *Șantierul arheologic Scânteia. Campanie 2004*, CCA 2005, p. 331-334, 464.

C-M. Lazarovici, *Anthropomorphic statuettes of Cucuteni-Tripolye: some symbols and signs*, *Documenta Praehistorica* 32, Ljubljana, 2005, p. 1-10.

C-M. Lazarovici, S. Țurcanu, L. Ellis, M. Geba, A. Hușleag, D. Botezatu, *Scânteia, com. Scânteia, jud. Iași. Punct Dealul Bodeștilor /La Nuci*, CCA 2004, p. 297-301.

Gh. Lazarovici, C-M. Lazarovici, *The Neo-Aeneolithic Architecture in Banat, Transylvania and Moldavia*, în *Recent research in the Prehistory of the Balkans, Thessaloniki 2003*, ed. V. Grammenos, Archaeological Institute of the northern Greece, 3, p. 369 - 486.

C-M. Lazarovici, S. Țurcanu, L. Ellis, *Scânteia, "Dealul Bodeștilor"/"La nuci"*, CCA 2003, p. 276-279, 462.

C-M. Mantu, S. Țurcanu, *Scânteia, cercetare arheologică și restaurare*, Iași 1999, 160 p., ed. V. Chirica, Mantu C.-M., S. Țurcanu.

Abstract:

In 2008 the team that investigates Scânteia - *Dealul Bodești/La nuci* site focused on preparing the text (200 pages) and illustration (300 drawings and photos) for the first volume related to the excavations. We have been also involved in preparing the documentation for different artefacts discovered at Scânteia, many pieces being part of two important exhibitions, at Olten, Switzerland (June-October 2008) and Rome, Italy (September-October 2008). A part of our discoveries was presented to the international symposium organized by Olten Museum in September 2008 (C.-M. Lazarovici, S. Țurcanu). We have started the statistic analysis of the pottery discovered in different deposits and structures at Scânteia.

81. Silvașu de Jos, or. Hațeg, jud. Hunedoara

Punct: Dealul Țapului

Cod sit: 87601.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 71/2008

Colectiv: Sabin Adrian Luca – responsabil (MN Brukenthal, ULB Sibiu), Silviu Istrate Purece (ULB Sibiu), Cristian Constantin Roman, Delia-Maria Roman, Sorin Tincu (MCC Hunedoara)

Campania anului 2008 s-a concentrat pe cunoașterea succesiunii stratigrafice a movilelor 2, 3, 4, în paralel cu extinderea observațiilor asupra sursei de roci silicioase, plasată în vecinătatea sitului arheologic.

În urma acestui tip de cercetare, movilele 2 și 3 dețin o stratigrafie dinamică, importante din punct de vedere arheologic fiind observațiile rezultate între adâncimile de 0,80-1,20 m (movila 2) și 0,40-0,80, respectiv 1-1,80 m (movila 3). Aceste informații, corelate stratigrafic, cu cele efectuate o dată cu cercetarea movilei 1 în anii precedenți (2006, 2007), demonstrează cu un mare grad de probabilitate, existența unor intervenții antropice, pe aceste movile. În schimb, prospecțiunea pentru movila 4, nu a revelat modificări ale stratigrafiei geologice generale pentru această zonă.

În ceea ce privește stratigrafia movilei 2, din punct de geologic, remarcăm până la adâncimea de 2,40 m o succesiune a 6 orizonturi distincte: sol, nisip, nisip argilos, nisip argilos, nisip, nisip. Movila 3 a fost prospectată până la adâncimea de 3 m, în succesiunea geologică fiind documentate 10 niveluri, marea lor majoritate cu fracții de cărbune.

Locul de depozitare a mostrelor: MCC Hunedoara.

Forajele au fost executate, cu utilajul tip DM30 Dynamic medium automatic penetrometer hydraulic extractor, recuperajul mediu obținut fiind de 75%. Caracteristicile tehnice ale tipurilor litice au fost evidențiate macroscopic și microscopic.

În campania anului 2009 intenționăm extinderea observațiilor generale pentru acest sit, precum și efectuarea de ridicări topografice, în vederea unei proiecții în 3D.

Având în vedere particularitățile sitului, măsurile de protejare s-au limitat la conservarea profilului săpăturii. În paralel, situl a fost inclus în lista perimetrelor arheologice protejate și pe harta cuprinzând siturile arheologice arundate Primăriei orașului Hațeg.

Bibliografie:S. A. Luca *et alii*, CCA 2007, p.334, 335.S. A. Luca *et alii*, CCA 2008, p. 280.**Abstract:**

In 2008, the hills no. 2-4 were geologically investigated with a modern equipment (type DM30 Dynamic medium automatic penetrometer hydraulic extractor). Thus, we know the general stratigraphy and the anthropic layers inside the hills no. 2 and 3. The ceramic pottery belongs to the Coțofeni culture (final Aeneolithic).

82. Simeria, jud. Hunedoara**Punct: În Coastă**

Cod sit: 87674.03

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 72/2008

Colectiv: Adrian Ursuțiu – responsabil (IAIA Cluj), Costin Daniel Țuțuianu, Roxana Stăncescu (MCDR Deva).

Cercetarea sistematică desfășurată în iulie-august 2008 la Simeria-În Coastă, promontoriu situat pe malul stâng al Mureșului, cu o înălțime relativă de circa 15 m față de lunca inundabilă a râului, a vizat: cercetarea și recuperarea unor complexe aparținând epocii bronzului și perioadei post-romane.

Aria în care se află acest promontoriu face parte din culoarul Mureșului, culoar depresionar intramontan, de origine tectonică, în care este inclusă și Depresiunea Simeria-Deva, un culoar de vale mult lărgit cu lunci și terase bine dezvoltate.

Solurile zonei cunosc o anumită variație, în funcție de acțiunea unor factori pedogenetici diferiți (relief, climă, vegetație și faună, roca și apa freatică).

Astfel, în lunca Mureșului, sunt comune soluri aluviale și argiloiluviale, pe terase soluri brune, iar pe dealurile piemontane, soluri brun-roșcate de pădure.

În anul 1955, cu ocazia unor lucrări de terasament și exploatare a unei cariere de balast, în hotarul vestic al orașului Simeria, lângă Săulești, pe locul numit „Coastă” a fost descoperită ceramică neagră, lustruită cu caneluri precum și o urnă bitronconică. Așezarea ocupă o suprafață mare a terasei, situată la aproximativ 20-30 m deasupra Mureșului, în imediata lui vecinătate. Primele săpături de salvare au fost inițiate de către Benjamin Bassa, în anul 1962. Cu această ocazie au fost trasate și cercetate 9 secțiuni de diverse dimensiuni. În cele 9 unități de săpătură a fost descoperită o mare cantitate de ceramică, locuințe, gropi menajere, care aparțin, după Benjamin Bassa, epocii hallstattiene. În partea vestică a terasei, au fost descoperite și cercetate 7 morminte, cu un inventar sărac, ce constă în fragmente ceramice care după descriere aparțin Hallstattului.

În anul 1972, dr. Ioan Andrițoiu, redeschide șantierul de la Simeria-Săulești, în punctul „În Coastă”, continuând cercetările lui Benjamin Bassa din anul 1972. O parte a materialului a fost utilizat de către Ioan Andrițoiu în teza sa de doctorat (ceramica tip Igrîța). Secțiunile trasate au fost în număr de 6, numerotarea lor continuându-le pe cele ale lui Bassa Benjamin.

Tot în cadrul șantierului de la Simeria-Săulești, Benjamin Bassa efectuează o serie de cercetări în punctul „În Vie” sau „La Vie” care se află în imediata apropiere a punctului „În Coastă”. Aici a fost cercetată o necropolă aparținând evului mediu

timpuriu. Mormintele apar foarte aproape de suprafață, terenul fiind în pantă și spălat de apă.

În anul 1971, 1973, dr. Ioan Andrițoiu, reia cercetările arheologice în punctul „În Vie”, efectuând o serie de săpături în urma cărora reușește să descopere 21 de morminte aparținând secolului XI.

În Repertoriul arheologic al județului Hunedoara, punctul „În Vie” este confundat cu cel de „În Coastă” datorită apropierii între cele două puncte de interes arheologic. Confuziile create în ceea ce privește localizarea punctului „În Vie”, au dus la transferarea necropolei cu tot cu inventar la cel puțin 6 km în amonte pe Mureș, la Simeria-Vechi.

Investigarea unei părți a zonei numită *În Coastă*, pentru identificarea urmelor antropice.

În acest sens au fost trasate mai multe unități de săpătură după cum urmează:

C1/2008

- trasată pe buza terasei unde a fost observat un posibil complex în urma intervenției mecanizate necunoscute din anul 2006, la aproximativ 0,30 m de aceasta.

- dimensiuni: 2 x 2 m, orientată VNV-SSE

- în interiorul acestei unități de săpătură a fost surprins cpl.1, care reprezintă o groapă a cărei funcționalitate la acest moment este incertă; din interiorul acestui complex au fost recoltate fragmente ceramice și vase întregibile, datate în acest moment la nivel de bronz târziu, aparținând grupului cultural Susani; alături de fragmente ceramice au existat deasupra gropii bucăți mari de chirpic.

S1/2008

- plasată la 0,30-0,50 m față de buza terasei

- dimensiuni 4x2 m, orientată VNV-SSE

- în interiorul ei a fost identificat un complex (cpl.1/S1/2008)

- complexul reprezintă o locuință din perioada post-romană, distrusă parțial de excavarea mecanizată necunoscută din anul 2006.

- locuința are două vetre și conține fragmente ceramice și osteologice;

S2/2008

- trasată la 11 m de buza terasei, perpendiculară pe aceasta

- dimensiuni: 10 x 2 m, orientată NNV-SSE

- sub nivelul vegetal au fost descoperite fragmente ceramice rulate din diverse epoci (eneolitic final-cultura Coțofeni, începutul primei epoci a fierului, fragment de bronz, posibil bucată din turtă de bronz).

- în caroul 1, la adâncimea de aproximativ 0,40 m s-a observat conturul unei gropi (cpl.1/S2/2008), în interiorul căreia a fost identificat conturul unei alte gropi, de dimensiuni mai mici; cele două gropi cuptoreau, mergând până la adâncimea de 1,62 m din aceste gropi au fost recoltate fragmente ceramice de mici dimensiuni databile în prima epocă a fierului. Funcționalitatea acestei gropi considerăm că a fost aceea de exploatare a lutului, necesar în cadrul activității de producere a ceramicii.

- în carourile 5-6, pe profilul de SV s-a constatat conturul unui alt posibil complex care mergea sub profil, urmând a fi cercetat în campania arheologică următoare;

S3/2008

- trasată la 10 m de S2/2008 în prelungirea acesteia;

- dimensiuni: 11 x 2 m, orientată NNV-SSE

- în caroul 1 s-a conturat o aglomerare de chirpic, împreună cu mai multe fragmente ceramice și osteologice motiv pentru care, la 0,50 m NE a fost deschisă o casetă de 2 x 2 m; din interiorul acesteia au fost adunate fragmente ceramice și fragmente de chirpic; la demontarea martorului de 0,50 m a apărut alături de

fragmente de chirpic un vas ceramic întregibil din prima epocă a fierului;

- în carourile 7-10 a fost descoperit un alt complex, posibilă groapă menajeră, din care au fost recoltate fragmente ceramice datate la începutul primei epoci a fierului și bucăți de chirpic; groapa se întindea sub profilul de SV a secțiunii motiv pentru care a fost trasată o casetă de 2 x 2 m cu un martor de 0,50 m; în această casetă s-a putut observa existența a altor două complexe, necercetate datorită faptului ca aproape în întregime ele se aflau sub profilurile casetelor; studierea lor se va face în campania ulterioară;

- pe profilul de NE a secțiunii, în caroul 5, s-a observat existența unui alt complex, în grund fiind surprinsă doar marginea acestuia; după fragmenetele ceramice observate în profil e posibil ca acest complex să reprezinte o locuință din perioada post-romană.

C4/2008

- situată la 15 m față de S2/2008 și S3/2008, perpendicular pe traseul acestora, cu dimensiunile de 4 x 4 m, orientată NNV-SSE

- sub stratul vegetal au fost descoperite fragmente ceramice preistorice, rulate, din mai multe epoci alături de fragmente de chirpici;

- nu a fost identificat nici un complex arheologic și nu s-a putut observa existența nici unui strat de cultură arheologică;

C5/2008

- plasată la 15 m de C4/2008

- dimensiuni 4 x 4 m, orientată NNV-SSE

- sub stratul vegetal au fost descoperite fragmente de cărămidă romană, fragmente de olane și bucăți din perete fățuit (posibilă dărâmtură a unei clădiri de mari dimensiuni)

- în fața acestei dărâmături se afla două pietre de mari dimensiuni, prelucrate, caracterul acestora nefiind posibil de precizat datorită faptului că nu au putut fi cercetate în amănunt datorită încheierii campaniei arheologice din acest an; cercetarea din anul următor va lămurii sperăm datarea și funcționalitatea lor.

- din această unitate de săpătură au fost recoltate fragmente ceramice aparținând mai multor epoci, fiind amestecate (preistorie și ev mediu timpuriu);

Se va continua activitatea de cercetare în situl arheologic de la Simeria-În Coastă, adăugându-se faze noi prin care să fie posibilă cunoașterea cât mai în detaliu a fiecărei secvențe de locuire. Datorită suprafeței destul de mari a sitului pentru campaniile viitoare ne propunem să surprindem pe cât este posibil limitele locuirilor (preistorice, postromane și de ev mediu timpuriu). În măsura în care putem dispune de fonduri suficiente vom încerca să clarificăm și situația arheologică existentă în punctul "La Vie" unde a fost descoperită necropola de secol XI dar și locuințe preistorice.

83. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [[L)]bida]

Punct: Cetatea Fetei

Cod sit: 161277.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 123/2008 (mai multe autorizații de cercetare arheologică preventivă)

Colectiv: Mihaela Iacob – responsabil, Dorel Paraschiv, Marian Mocanu, George Nuțu, Liliana Marcu (ICEM

Tulcea), Costel Chiriac, Dan Aparaschivei, Alexander Rubel, Lucian Munteanu (IA Iași), Lucrețiu Mihăilescu-Bîrliba (UAIC Iași), Alina Neagu (FIB), Adrian Doboș (IAB), Andrei Soficar (CCA București), Simina Stanc (UAIC Iași – Facultatea de Biologie), Radu Pîrnău (OSPA Iași), Marta Czarnocka, Artur Mazurek (Univ. Torun), Valentin Piftor, Sever Boțan, Natalia Midvichi (absolvenți UAIC Iași), Ștefan Honcu, Andra Părpăuță, Loredana Pricop, Andreea Mârzan (studenți UAIC Iași)

Cercetarea s-a desfășurat pe mai multe sectoare, în perioada ianuarie – septembrie 2008. Finanțarea a fost asigurată de MCC (30000 lei), Römisch Germanische Kommission Frankfurt am Main (2000 euro), Rotary Club Iași, Colegiul din Løgstør (Danemarca) etc.

Sectorul Curtina G – Turul 8

Dorel Paraschiv, Costel Chiriac, Marian Mocanu, Sever Boțan

S I. La curățenie, în profilul de V al secțiunii, au apărut mai multe monede romane, între care remarcăm șapte denari, în același context cu cei din campaniile anterioare. Aceștia li se adaugă alți doi, descoperiți pe nivelul actual de călcare, pe martorul dintre S I și S III, ajunși aici în urma unor intervenții contemporane. Piese identificate până în prezent se datează între anul 105 a.Chr. și domnia lui Vespasianus.

S IV. În campania 2008 cercetările din această secțiune s-au concentrate asupra zonei situată la N de "zidul avansat" denumit în rapoartele anterioare "bastion". Săpătura s-a oprit pe un nivel de refacere al acestuia, datat, cel mai devreme, în a doua jumătate a secolului al IV-lea.

S II. S-au continuat și s-au extins cercetările în sondajele 1 și 2 și a fost deschis un nou sondaj, 3.

Sondajul 1 este orientat N – S aproximativ, fiind aproximativ perpendicular pe „zidul avansat”, Acesta are dimensiunile de 4 x 1,5 m. Săpătura a ajuns până la steril, fiind identificate 5 niveluri. Primul nivel, anterior cetății, se găsește la adâncimea de – 3,80 m și constă într-un strat de pământ cenușos, foarte compact, cu grosimea de 0,25 m, având în componență pigmenți de arsură și resturi de chirpic. În profilul estic, la aproximativ 1,5 m N față de zidul avansat, de pe acest nivel pornește o groapă cu diametrul 0,75 m și adâncimea de 0,40 m. Materialul ceramic de pe nivel se datează în secolele II – III p. Chr. (amforă Zeest 84-85, bol Hayes III – Çandarlı etc.). Nivelul 2 corespunde primului nivel constructiv al cetății, se găsește la adâncimea de – 3,30 m, fiind constituit dintr-un pat de mortar și pietre de mici dimensiuni. Este nivelul de la care pornește groapa de fundație. Pe nivel se găsește un strat compact de cenușă cu grosimea de 0,20 m. Nivelul se datează la începutul epocii romano-bizantine. Nivelul 3 corespunde unui moment de reparație, se găsește la adâncimea de –2,75 m, este format din pietre de mici dimensiuni și mortar, grosimea nivelului fiind de 0,10 – 0,20 m. Acest nivel se datează, cel mai devreme după a doua jumătate a secolului al IV-lea. Nivelul 4 corespunde unui alt moment de reparație (Anastasius sau Iustinian), se găsește la adâncimea de – 2,55 m, fiind alcătuit, de asemenea, din pietre de mici dimensiuni și mortar. Spre „zidul avansat”, de la acest nivel pornește o groapă ce se adâncește până deasupra nivelului 2 (perforează nivelul 3). Groapa are diametrul de 0,60 m și adâncimea de 0,90 m. Nivelul 5 (ultimul nivel) apare la adâncimea de 1,50 m și constituie nivelul de demantelare antic.

Sondajul 2 este orientat aproximativ N – S, fiind perpendicular pe zidul de incintă și amplasat la joncțiunea laturii de V a T 8 cu Curtina G. Dimensiunile sondajului sunt de 1,5 x 3 m. Săpătura s-a efectuat până la steril. În acest sondaj au fost identificate 6 niveluri. Nivelul 1, anterior cetății, este format dintr-un strat de pământ galben, compact, cu grosimea de 0,05 – 0,10 m și se găsește la adâncimea de – 3,90 m. (în acest punct adâncimea este raportată față de coama zidului de incintă). Nivelul a fost datat pe baza unei monede emise în prima jumătate a secolului I p. Chr. și a materialului ceramic (ceramică getică – un picior de cupă lucrat la roată și datat în secolele I a. Chr. – I p. Chr. și o amforă fragmentară Zeest 64). Nivelul 2 (?) constă într-o lentilă de pământ galben, compact, cu grosimea de 0,05 m. Nivelul apare pe o lungime de 1,10 m., în partea nordică a sondajului, iar adâncimea la care se găsește acesta este de – 3,60 m. Nivelul 3 este format dintr-un strat de pământ galben, cu pigmenți de arsură și fragmente ceramice specifice secolelor II – III p. Chr. (în special amfore Zeest 84-85). Adâncimea la care se găsește acest nivel este de – 3,20 m., iar grosimea lui e de 0,10 m. Nivelul 4 corespunde momentului construcției cetății și este format dintr-un strat de mortar și pietre de mici dimensiuni. Adâncimea la care se găsește este de – 2,90 m., iar grosimea maximă (în zona zidului de incintă) este de 0,60 m. Pe acest nivel, în partea nordică a sondajului se află un strat compact de arsură surprins pe o lungime de 1,40 m, cu grosimea de 0,15 m. Nivelul 5 se găsește la adâncimea de – 2,50 m, grosimea lui fiind de 0,20 m și este constituit dintr-un strat de pământ galben cu *tegulae* și pietre de mici dimensiuni (nivelare după o distrugere produsă în a doua jumătate a sec. IV). Nivelul 6 corespunde unui moment de reparație a cetății (corespunde plintei târzii a T 8), apare la adâncimea de – 2,30 m și are grosimea de 0,30 m. În campania 2008 a fost deschis un nou sondaj, sondajul 3, cu scopul de a cerceta porțiunea cuprinsă între frontul T 8 și „zidul avansat” și pentru a ne edifica asupra relației cronologice dintre cele două construcții. Dimensiunile sondajului sunt de 2 x 0,60 m. La – 0,80 m. față de plinta superioară a T 8 am surprins zidul continuu ce face legătura între T 8 și „zidul avansat”. La aceeași adâncime, în profilul de V este vizibil un strat de arsură, sub acest strat de arsură aflându-se un nivel de dărâmtură. Distanța între frontul T 8 și „zidul avansat” este de 0,35 m la nivelul fundației și de 0,55 m la nivelul elevației. În aceste condiții putem afirma că „zidul avansat” a fost frontul nordic al T 8 în faza timpurie a acestuia.

S III. În această secțiune, am trasat un sondaj cu dimensiunile de 8 x 2 m, orientat N – S, aproximativ perpendicular pe zidul de incintă (curtina G) cu scopul de a epuiza nivelurile arheologice și de a ajunge la baza fundației zidului de incintă. În campaniile precedente cercetarea s-a oprit pe un nivel roman timpuriu (sec. II p. Chr.), nivel căruia îi aparține edificiul descoperit în S I în anul 2001 și S III. Edificiul a fost demantelat în momentul în care zona a fost nivelată pentru a fi construită incinta cetății. La baza fundației zidului de incintă am găsit *tegulae* fragmentare și blochete de piatră provenite de la edificiul roman timpuriu. Înălțimea totală pe care se păstrează zidul de incintă (de la baza fundației până la coama zidului) este de 4,50 m, fundația având înălțimea de 1,50 m, fiind construită din blocuri de calcar nefasonate de dimensiuni medii, amestecate cu mortar de culoare albă. De asemenea, la 4,50 m N față de incintă am descoperit negativul unui zid, orientat aproximativ E – V, zid ce a aparținut edificiului roman timpuriu.

Sectorul Turnul 10

Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Alexander Rubel, Alina Neagu, Valentin Piftor, Marta Czarnocka, Artur Mazurek, Stefan Honcu, Andra Părpăuță, Loredana Pricop, Andreea Mârzan

Cercetările din Turnul 10, turn în formă de U, au continuat în 2008 prin extinderea secțiunii, cu o suprafață de 12 x 3 m, spre S (S2). A fost descoperită intrarea în turn, precum și incinta. Dimensiunile interioare ale turnului sunt de cca. 15 x 3 m. În profilul de vest, apar 5 asize din cărămizi, care ar fi putut constitui parte dintr-o boltă de la intrarea în turn. În colțul de SE al turnului, la adâncimea de 2,35 m, a fost descoperit scheletul unui nou-născut (maximum 1 – 2 luni).

Săpătura a continuat și în partea de N, în exteriorul turnului, până la pământul steril (S 1). La adâncimea de 4,23 m se observă baza fundației turnului. Monedele, care datorită stării de conservare nu au putut fi determinate cu precizie, indică totuși o datare în secolul al IV-lea (o monedă databilă în mod cert a sec. IV a fost găsită în mortarul plintei). Alături de fragmente ceramice și obiecte minore, au fost descoperite oseminte umane, ce nu se găsesc în conexiune anatomică. La cca. 9,60 – 10,45 m N de turn, s-au descoperit cele mai multe fragmente osoase. La o adâncime cuprinsă între 2,83 m și 3,25 m de la punctul 0 (aproape de nivelul actual de călcare), au fost găsite femure, fragmente de bazin, de braț, de craniu, maxilare, și vertebre aparținând mai multor indivizi. Contextul este extrem de dernajat, pentru că această zonă a fost afectată, până în 2001, culturilor agricole.

Profilul extramuros se compune dintr-o groapă de fundație, o gropă de umplutură, un nivel subțire de pământ galben, o lentilă de pământ cenușiu, un nivel mai gros (cca. 0,40 m) de pământ galben tasat, un strat de pământ cenușiu și un nivel foarte gros de dărâmtură (din turn).

Profilul intra-muros se compune din două niveluri reprezentate de podele din lut galben-cărămiziu. Primul nivel se datează în sec. IV, iar al doilea în sec. VI; acestea se găsesc la adâncimea de 2,70 m, respectiv 1,90 m. Ambele niveluri au suferit distrugeri violente, fiind observabile două straturi masive de arsură, cu o grosime de cca. 0,50 m. De pe nivelul de distrugere datat în sec. VI au fost prelevate două bărne provenite de la acoperișul turnului, pentru a fi cercetate ulterior.

Sectorul X

Dan Aparaschivei

În 2008 am continuat săpătura în sectorul X al cetății de la Slava Rusă cu scopul de a identifica parcursul incintei romano-bizantine, dar și pentru a lămurii anumite detalii tehnice folosite în construcția unui astfel de sistem de fortificație complex.

Ne-am desfășurat activitatea pe două planuri. În primul rând, am continuat săpătura în secțiunea X, deschisă în 2007 și am deschis secțiunea X 1, paralelă cu secțiunea X. Între cele două secțiuni am păstrat un martor de 4 m. X 1 are 4 x 24 m, cu carouri de 4 x 4 m, numerotate de la 1 la 6 (dinspre N către S). Deschiderea acestei noi secțiuni, orientată aproximativ N – S, la V de secțiunea X, adică în partea superioară a pantei, a avut ca scop confirmarea întăririi incintei în punctul de acutizare a urcușului (aici aceasta având grosimea de 3,15 – 3,20 m) și eventualele refaceri, greu de remarcat pe porțiunea de zid care a fost descoperită în secțiunea X.

În caroul 4 al secțiunii X am profilat mai bine cele 3 *dolia*. Vasul 2 a fost golit în totalitate, fiind descoperite pietre (între care se remarcă o lespede de mari dimensiuni) care au cauzat foarte multe fisuri, cărămizi, moloz, câteva fragmente ceramice și oase de animale.

La baza incintei, pe circa 1,70 m din lungimea zidului, din profilul de E până la întăritura zidului, am reușit identificarea a cinci trepte, parțial sau total conservate.

Treapta 5 constă într-o lespede cu dimensiunile de 0,52 x 0,40 x 0,27 m și este cea mai înaltă treaptă până la îngroșarea zidului.

La 0,27 m adâncime față de treapta 5 (de altfel, toate treptele sunt dispuse una de alta la aceeași diferență de nivel) dispunem de o altă treaptă, din care se păstrează doar 0,12 m din elementul care intră în incintă, pe o lungime de 0,35 m. Se păstrează în negativul de mortar locul în care era dispusă piatra ce întregia această a patra treaptă.

Treapta a treia este interesantă prin noutățile de ordin cronologic pe care le aduce. În primul rând, în zidul de incintă intră o piatră cu dimensiunile aproximative de 0,40 x 0,32 x 0,25 m (dimensiunile prezentate sunt cele ale elementului care iese din zid). Această treaptă nu mai are juxtapusă o a doua, ci a fost adăugată o podea de lut, foarte bine tasat, care se întindea exact cât ar fi trebuit să fie marginea treptei, adică până în dreptul pintenului. Pe această podea au fost descoperite ca elemente de datare două monede din sec. V și un sfert de monedă din sec. IV, folosită, cel mai probabil, tot în secolul următor. O primă concluzie importantă care reiese este că atât incinta, cât și treptele au fost ridicate în secolul al IV-lea, (cu toate că, recunoaștem, pentru a dovedi fără tăgadă această ipoteză mai avem nevoie de alte elemente), iar în secolul al V-lea a avut loc o refacere generală a incintei care a antrenat și o revizuire a utilității scărilor de acces.

Treapta a doua se păstrează în totalitate, chiar dacă la un moment dat este evident că a fost acoperită de podeaua de lut galben. Este compusă din două elemente (pietre): cea care intră în incintă are dimensiunile de 0,23 x 0,33 x 0,12 m, iar a doua, 0,75 x 0,43 x 0,25 m.

Ceea ce reiese destul de evident până în acest moment din sistemul prezentat este că treptele erau formate din două elemente: unul care se constituie ca un fel de plintă pentru incintă, format din pietre care se încastrează în zid, și al doilea rând de pietre, juxtapuse primelor, legate cu mortar, care constituie, de fapt, calea de acces propriu-zisă.

Din treapta 1 s-a păstrat elementul ce constituie plinta, adică piatra inclusă în incintă. Imediat sub această piatră, la circa 0,20 m, se poate observa o alta, care pare fi o platformă pentru această ultimă treaptă.

Diferența de nivel între cele cinci trepte este de aproximativ 1,30 m, pe o lățime a zidului de 1,70, ceea ce arată că panta era destul de abruptă și rezistența lor trebuia să fie pe măsură.

În caroul 6 al secțiunii X (extramuros) am ajuns la o adâncime de -2,80 m față de profilul de S al secțiunii. Pe lângă numeroase fragmente ceramice încadrabile cronologic în secolele IV-VI, majoritatea de la amfore LR 1, LR 2 și farfurii Hayes 3, au fost recoltate foarte multe oase de animale, obiecte de sticlă (pahare, candelă), peste 50 de monede din sec. IV – V și câteva sec. VI, obiecte mici de bronz și fier. Bănuiala din anul precedent a fost confirmată în această campanie. Avem de-a face cu o groapă menajeră utilizată pe durata funcționării incintei.

Al doilea plan de lucru s-a desfășurat în secțiunea X 1. Urmărind direcția incintei, am scos deja paramentul interior al acesteia, pe circa 2/3 din lățimea secțiunii. Diferența de nivel dintre profilul de V și cel de E este de cca. 0,70 – 0,80 m.

La cca. 0,80 m față de profilul de E, se observă o refacere a incintei, care merge în pantă, către V, pe toată lățimea secțiunii. În opinia noastră ar putea fi vorba de refacerea surprinsă și în

secțiunea X, carou 6 (extramuros), reprezentată în profilurile de V și S printr-o șapă de mortar alb.

Am identificat deja, alături de câteva fragmente ceramice databile în sec. IV – V și o primă monedă, în mortar, probabil tot din sec. IV, ceea ce întărește ideea că acest segment al cetății a fost ridicat sau/și refăcut în acest veac.

Campania viitoare va avea ca obiective probarea existenței unui depozit de *dolia* de-a lungul incintei și, implicit, catalogarea ca zonă comercială a acestei părți a cetății, completarea informației despre etapele de refacere a incintei, despre sistemul de acces către partea superioară a fortificației, dar și clarificarea utilității edificiilor intramurane, din care s-a reușit doar să se profileze câteva elemente.

Sectorul Curtina P (Edificiul cu *thermae*)

George Nuțu, Marian Mocanu, Natalia Midvichi, Lucian Munteanu

Punctul cercetat se află situat pe latura de est a incintei orașului (*L*)*Ibida*, între turnurile 18 și 19, pe segmentul de curtină denumit de Al. Ștefan „P”. Acest sondaj a fost efectuat cu scopul de a permite realizarea unei subtraversări a conductei de apă potabilă spre partea de V a satului Slava Rusă, sat care suprapune situl antic. În aceste condiții am efectuat o secțiune, orientată V – E, cu dimensiunile de 3,50 x 14 m, perpendiculară pe incintă.

A fost descoperit un segment din zidul de incintă al cetății și un edificiu cu *thermae*, cercetat parțial, adosat incintei.

Sondajul *intramuros*

Acest sondaj a fost practicat cu scopul de a reliefa detaliile constructive ale edificiului cu *thermae*, relația cronologică existentă între acesta și incintă dar și pentru verificarea, în acest punct situat pe latura de est a incintei (*L*)*Ibidei*, a nivelurilor de locuire ale cetății.

Edificiul cu *thermae* a fost construit în prima jumătate a sec. VI p. Chr. (Justinian) a *fundamentis*, în același timp cu incinta (poate doar o refacere a segmentelor din elevația acesteia – deoarece pe paramentul extramuran al incintei nu se pot observa diferențe de *opus*). Au fost descoperite trei bazine (I – III), de formă semicirculară alungită (potcoavă).

Bazinul I are o lungime maximă de 1,10 m și este orientat V – E. Pereții sunt formați la exterior din plăci de piatră cu o grosime de 0,50 m și lungimea de 0,40 m, dublați la interior de mortar hidrofug, bine fățuit.

Bazinul II este despărțit de bazinul I printr-o amenajare de 0,34 m înălțime, folosită ca banchetă și realizată din 2 paramente (din două plăci de calcar cu grosimea 0,40 – 0,50 m), bine fasonate între care este un emplecton din mortar și cărămizi așezate orizontal.

Bazinul III este cel mai mic dintre ele (0,80 x 0,90 m) și se află situat pe latura estică a bazinului II, cu care probabil comunica. Interesantă este amplasarea acestuia: bazinul se află la cca. 2,20 m de paramentul exterior al incintei și este construit prin crucea unei porțiuni din emplectonul acesteia.

Spre profilul de N, profitând de lipsa dalelor de pavaj din interiorul Bazinului II, distruse de căderea zidurilor edificiului, am efectuat un sondaj de dimensiuni reduse pentru verificarea instalației de *hypocaustum* a edificiului. Au fost descoperite două rânduri de *pilae* orientate NV – SE. Primul rând (spre profilul de N) mai păstrează două *bipedale*, una din cărămidă (0,56 m lungime și 0,8 m grosime) și alta dintr-o placă subțire de calcar (0,55 m lungime și grosimea de 0,5 m). Pila numărul 3 demonstrează o refacere a edificiului deoarece aceasta s-a prăbușit și a fost înlocuită cu un stâlp din piatră, sumar fasonat

(H – 0,70 m, diam. – 0,35 m). Acest stâlp nu a mai fost așezat pe baza pilei anterioare, doar direct pe patul de mortar care reprezenta baza *hypocaust*-ului.

Sondajul din vestul edificiului

Acest sondaj a fost practicat cu scopul de a reliefa detaliile constructive ale zidului absidat, relația cronologică existentă între acesta și zidul oblic adosat dar și pentru verificarea, în acest punct situat pe latura de est a incintei (*L/Ibidei*), a nivelurilor de locuire ale cetății.

Zidul absidat (I) constituie practic un element constructiv al *praefurnium*-ului și este adosat perpendicular pe edificiul cu *thermae*. Elevația acestuia are 2,30 m înălțime și este realizată din asize din cărămidă prinse într-un mortar de culoare albicioasă, cu puțină cărămidă. Fundația are 0,80 – 0,85 m înălțime și a fost realizată din cărămidă și piatră cu mortar, în *opus incertum*. Sub fundație apare un nivel intermediar de pământ (grosimea de 0,30 – 0,40 m) cu mult cărbune. Imediat sub acesta a apărut fundația unui zid de sec. IV, puternic distrus, alcătuit din blochete neprelucrate legate cu pământ. Această fundație continuă pe 0,50 m adâncime până când am întrerupt cercetările din cauza spațiului îngust și a pericolului de prăbușire a pietrelor din nivelurile superioare.

La 1,70 m spre S de zidul principal al edificiului, curba zidului absidat se amplifică iar acesta este continuat printr-un altul, diferit ca factură și adosat. La nivelul de funcționare al termelor, acest zid prezintă două asize de regularizare formate din plăci ceramice, dintre care cea superioară constituia un pavaj. Fundațiile acestuia sunt așezate pe un nivel compact de dărâmatură, spart deja de fundația zidului absidat. Forma neregulată și fără o linie corectă a acestei fundații, alcătuită din piatră și cărămidă prinsă în mase mari de mortar, ar putea dovedi faptul că acest zid a avut rolul de a umple spațiul dintre *praefurnium*-ul edificiului și o altă construcție aflată la S de edificiul cercetat.

Adâncimea la care ne-am oprit față de punctul 0 este de 4,35 m, pe un nivel pe care a fost descoperită o monedă de sec. IV, în partea superioară a fundației distruse de zidul absidat.

Edificul cu *thermae* a fost construit în prima jumătate a sec. VI p.Chr. (Justinian) a *fundamentis*. Pentru construirea în același moment cu incinta (sau cu o refacere a acesteia) pledează poziția bazinului III aflat în plin emplecton. În aceste condiții putem presupune, mai curând, crușarea unui spațiu redus din emplecton (distanța maximă față de paramentul interior al incintei fiind de 1,20 m, măsurată de la punctul maxim interior la bazinului) decât spargerea unei porțiuni din incintă pentru realizarea acestui bazin.

Întreg materialul ceramic descoperit pe nivelul de funcționare al edificiului se înscrie cronologic secolelor VI – VII p.Chr. (*Hayes Form 3*, amfore – *LR 1*, *LR 2*, *Spatheia*, oale provinciale vest-pontice). Evidența numismatică confirmă această datare, toate monedele fiind datate în același interval – Justinian – Justin II – Tiberius II Constantin – Mauricius Tiberius. O monedă descoperită la nivelul pilelor, în interiorul instalației *hypocaust*-ului și datată Mauricius Tiberius reprezintă mai curând un element antrenat decât un *terminus* și o dovadă a unei refaceri târzii (momentul unei refaceri a instalației de *hypocaustum* – atestată de înlocuirea unei *pilae* din cărămidă cu un stâlp – trebuie să fie mai timpuriu, cu atât mai mult cu cât nu e vorba de o operație majoră – mai curând o simplă înlocuire). Trebuie remarcate două monede Justinian descoperite în mortarul în care era prins pavajul.

Sondajul *extramuros*

Sondajul a fost efectuat pentru verificarea traseului incintei în zona *curtina P*. Din punct de vedere topografic segmentul

cercetat de noi se află la S de T18. Zidul de incintă a fost descoperit practic la nivelul actualei trame stradale, emplectonul acesteia fiind folosit ca structură de rezistență pentru strada actuală. Întreaga zonă a fost puternic afectată de lucrările edilitare efectuate în anii '70, care au vizat îmbunătățirea străzii orientate V – E, stradă care taie practic centrul orașului antic. Cu această ocazie a fost practic „ras” întregul segment superior din zona incintei (*curtina P*) și a edificiilor adiacente intramurane.

Orientarea incintei în acest punct este N – S, cu o mică deviație spre V. Paramentul exterior s-a păstrat în condiții bune, blochetele sunt de calitate diferită, de la cele bine fasonate la unele sumar prelucrate, cu dimensiuni variate (mijlocii și mari – 35 x 20, 20 x 15 cm). Elevația păstrată pare să aparțină aceleiași faze constructive, fără a exista diferențe notabile de *opus*. Plinta a fost descoperită la 2,20 m de la nivelul de funcționare al edificiului cu *thermae* (3,10 față de punctul 0) și iese cu 0,20 m în afara frontului incintei. Fundația are o înălțime de 1,45 m. Elevația incintei este lucrată în *opus mixtum*, în timp ce fundația este realizată în *opus incertum*.

Stratigrafia:

- sub vegetalul actual urmează un strat masiv și compact de dărâmatură formată din piatră și cărămidă, cu mult mortar (1 – 1,50 m);
- nivel de pământ negru, tasat, cu multă ceramică târzie, mortar roșiatic și cărămidă (ultimul nivel de călcare) (0,25 – 0,35 m);
- nivel de arsură surprins pe întreaga suprafață a profilelor (0,15 – 0,18 m);
- nivel intermediar de pământ galben, neomogen, amestecat cu cărămidă și mortar (0,15 – 0,20 m);
- nivel de pământ negru amestecat cu cărămidă, cenușă și mortar (nivel de incendiu) (0,20 – 0,40 m);
- următorul nivel pornește de la mijlocul plintei și constă dintr-un strat de nivelare (0,20 – 0,40 m);
- sub stratul de nivelare apare un alt nivel de pământ galben amestecat cu piatră și mortar (0,25 – 0,30 m);
- un nivel intermediar între nivelarea anterioară (de la nivelul plintei) și o altă nivelare din pământ galben tasat, realizată cu ocazia lucrărilor la fundația incintei;
- ultimul nivel este format dintr-un pământ galben închis, sterilul (1,50 m grosime, până la terminarea fundației incintei).

Materialul arheologic descoperit este format din ceramică (oale provinciale vest-pontice, amfore – *LR 1*, *LR 2*, *Kuzmanov XV*, *Keay VIII B*, monede înscrise într-un interval cuprins între Constantin I și Justin II, fragmente de pahare și cupe din sticlă cu picior, oase de animale.

Sectorul Edificiul 1

Dorel Paraschiv, Marian Mocanu

Cu prilejul săpării șanțului pentru instalarea conductei de apă, în interiorul cetății romano-bizantine, la cca. 100 m de latura de V a incintei și la cca. 200 m de cea de S, a ieșit la iveală colțul unui edificiu din pietre legate cu mortar, la adâncimea de -0,60 – -0,70 m față de actualul nivel de călcare (stradă).

Pentru cercetarea acestui colț, s-a deschis o suprafață, în stradă, cu dimensiunile de 5 x 2,50 m, orientată aproximativ NNV – SSE. În ceea ce privește zidurile ce formează colțul edificiului, s-au constatat următoarele:

- acestea sunt orientate perfect N – S, respectiv V – E;
- zidul orientat N – S, surprins, pe latura interioară, pe o lungime de 1,45 m, are o grosime de 1,05 m;

- zidul orientat V – E, surprins, pe latura interioară, pe o lungime de 2,05 m iar pe cea exterioră pe 2,70 m, are o grosime de 0,72 m.

Stratigrafia în interiorul edificiului se prezintă astfel:

- stradă contemporană;
- umplutură de pământ negru, lentile de pământ galben și pietre;
- strat consistent de pietre și mortar (dărâmtură);
- nivel datat în sec. V;
- pământ galben-marونیu;
- pământ negru cu tegule;
- lentilă de mortar (tencuiala pereților, căzută) cu grosimea maximă de 5 cm;
- pământ negru cu pigment de arsură;
- nivel datat în sec. IV – pavaj din cărămizi, la adâncimea de 2,60 m (1,80 m de la coama zidului);
- umplutură (pământ negru și pietre);
- plinta zidului, la adâncimea de 3,10 m (2,30 m de la coama zidului).

Pavajul (primul nivel de funcționare a edificiului) este realizat din cărămizi dreptunghiulare, cu dimensiunile de 38–39 x 28 cm. Cărămizile sunt așezate pe un pat de mortar. Pe ambele laturi ale edificiului a fost surprinsă o „băncuță” cu lățimea de 0,52 m și înălțimea de cca. 0,60 m, distrusă în cea mai mare parte.

Stratigrafia în exteriorul edificiului cuprinde:

- stradă contemporană;
- umplutură;
- nivel – pat de mortar, la adâncimea de 2 m, datat în sec. V;
- umplutură – pământ negru și pietre;
- strat de pământ negru, cu pietre și arsură;
- lentilă de pământ galben, la adâncimea de 2,25 m;
- nivel – pat de mortar și pietricele;
- pământ cleios;
- nivel – pat de mortar;
- pământ cleios – sterilul.

La adâncimea de 3,15 m a apărut plinta zidului.

În săpătură, în contexte stratigrafice clare au fost descoperite 68 de monede datate în sec. IV – V, la care se adaugă un *folles* de la Iustinus II și Sophia bătută la Nicomedia în anii 575 – 576, în primul strat de dărâmtură (sub strada contemporană).

Ceramica, puțin numeroasă constă în amfore LR 1, LR 2, Kuzmanov 15, Berenice MR 5, farfurii Hayes 3, ulcioare și oale locale.

În ceea ce privește micile descoperiri, notăm un picior de candelă și câteva vase fragmentare din sticlă și o cataramă din argint, datată în sec. IV.

Sectorul Proprietatea Vasilis

Dorel Paraschiv

Săpătura a avut caracter preventiv, fiind prilejuită de realizarea unei fose septice, pe o proprietate din interiorul anticei (L)Ibida, la cca. 50 m E de Poarta de V a cetății.

S-a realizat un sondaj cu dimensiunile de 3 x 2,40 m, orientat E – V, cu o ușoară deviație spre N (8 – 10 grade), pe locul unde urma să se amenajeze fosa septică. Cercetarea s-a efectuat până la steril.

Stratigrafia profilului de S (cel mai complex) arată astfel:

- până la adâncimea de 0,65 m în colțul de SE și 0,55 m în cel de SV s-a săpat într-un strat de pământ negru, ce reprezintă depuneri aluvionare contemporane, râul Slava aflându-se la cca. 25 m N de sondaj. În acest strat, la -0,50 m, a fost

descoperită o monedă emisă de Nikomedia pentru Antoninus Pius.

- la -0,65 – 0,75 m în colțul de SE și -0,55 – 0,65 în cel de NE am descoperit un strat de pământ galben cu arsură și resturi de cărămizi; este vorba de un nivel contemporan.

- până la adâncimea de 1,25 m se găsește un nou strat de aluviuni.

- la -1,25 m (adâncime luată din colțul de SE al sondajului) apare un strat de dărâmtură din tegule, pietre și resturi de chirpici, cu o grosime maximă de 0,60 m. Stratul amintit coboară ușor spre V; în această direcție se îngustează, iar la 2,60 m pe ax dispăre. Dărâmtura se observă și pe profilul de E, pe cca. 1 m. Pe celelalte profile se găsește doar un rând de pietre; pe cel de N, acesta se afla la -1,65 m. Sub stratul de dărâmtură se găsește un strat de pământ galben tasat, cu o grosime maximă de 0,10 m. Acesta este primul nivel antic. Pe nivel, în profilul de N a fost descoperit un *folles* de la Heraclius (?), în cel de S un vas fragmentar din bronz cu torți din fier (oală), iar în dărâmtura de pe acesta, partea superioară a unei amfore LR 1, un fragment de la o amforă Kuzmanov XV și unul de la o oală locală.

- până la adâncimea de 2,80 – 2,85 m am săpat într-un alt strat de depuneri aluvionare (pământ negru). În acesta, la -2,40 m, în profilul de S, a apărut un *folles* datat în s. VI (ante 538), iar începând cu -2,50 m, câteva monede din sec. IV – V.

- la -2,85 m (adâncime luată din colțul de NE al sondajului) apare un strat de pietricele cu o grosime de 0,10 m (stradă ?) ce reprezintă al doilea nivel antic. Pe acest nivel și în stratul situat imediat deasupra au fost descoperite 21 de monede datate în sec. IV – V (cea mai târzie piesă lizibilă a fost emisă de Leon I), o cataramă, o aplică sau o limbă de curea și un buton de fibulă din bronz, o fusaiolă din plumb, un fragment de la un vas din sticlă și câteva fragmente ceramice de la amfore LR 2, Kuzmanov XV, oale și ulcioare locale.

- sub stratul de pietriș am realizat un sondaj cu lățimea de 0,80 m, pe latura de E a suprafeței. Până la adâncimea de 3,25 m am săpat într-un strat de pământ galben-marونیu, cu fragmente de cărămizi și pietricele, ce reprezintă amenajarea nivelului amintit mai sus (stradă?), în care au apărut patru monede datate în sec. IV.

- la -3,25 m a apărut un strat de pământ marونیu cleios, ce reprezintă sterilul. Săpătura s-a realizat până la adâncimea de 4 m.

Abstract:

The excavation campaign of 2008 developed on several sectors.

Tower 8 – Curtain Wall G. The planimetry and stratigraphy of the rectangular tower were established. The tower is characterized by two construction levels – one dating at the beginning of the Dominate and the other one after a violent destruction that took place in the second half of the 4th cent. and then withdrew to south-west. On several soundings, three living levels prior to the fortress' construction were identified (1st – 3rd cent. A.D.).

Tower 10. Two levels were identified inside the tower in shape of „U” (one dating in the 4th cent. and the other in the 6th cent.); they were both destroyed by fire.

Sector X. Five steps inserted in the precinct were discovered in one of the sections (they belonged to a “way” along the slanting wall), while a reconstruction of the precinct was revealed in another section.

Sector Curtain Wall P – The Edifice with *thermae*. A thermal edifice (three basins, the *praefurnium*, the *hipocaustum*) was partially excavated and dated to Justinian period.

Sector The Edifice 1. The corner of a public edifice was excavated, dating back to the 4th – 5th cent.

Vasilis Property. Two Roman-Byzantine levels were discovered near the ancient course of Slava river.

Analiza resturilor faunistice din campania 2007

Simina Stanc

În cursul campaniei derulate în anul 2007 s-au adunat 545 resturi faunistice, dintre care 15 de om; cele 530 fragmente osoase și dentare sunt de origine menajeră. Materialul faunistic provine din patru sectoare: Curtina G, Olteanu, X, EM N1, EM V3. Un număr de 202 resturi nu a putut fi determinat până la nivel de specie din cauza fragmentării puternice și sunt reprezentate de fragmente de oase lungi și late, fragmente de craniu, coaste și vertebre; ele aparțin mamiferelor: 117 de la mamifere de talie mare, 83 de la mamifere de talie mijlocie și 2 de la mamifere mici, probabil șoareci.

S-au identificat 328 resturi, repartizate la trei grupe taxonomice: pești (24 resturi), păsări (8 resturi) și mamifere (296 resturi). Speciile de pești identificate sunt: *Acipenser* sp. (sturioni), *Silurus glanis* (somn), *Cyprinus carpio* (crap), *Esox lucius* (știuca).

Speciile de mamifere domestice identificate sunt: *Bos taurus* (vita domestică) – 84 resturi, *Ovis aries* (oaie) și *Capra hircus* (capră) – 92 resturi, *Sus domesticus* (porc) – 55 resturi, *Equus caballus* (cal) – 14 resturi, *Equus asinus* (măgar) – 5 resturi. O specie fără importanță în economia alimentară este *Canis familiaris* (câinele) pentru care s-au identificat 22 fragmente osoase. Dintre mamiferele sălbatice s-au identificat următoarele specii: *Cervus elaphus* (cerb) – 5 resturi, *Sus scrofa* (mistreț) – 16 resturi, *Lepus europaeus* (iepure) – 2 resturi și *Vulpes vulpes* (vulpe) – un rest.

Anexa 7

Cercetări pedologice

Radu Pîrnău

De pe suprafața sitului arheologic (L)Ibida - Slava Rusă au fost recoltate 47 de probe de sol în așezare modificată, din sectoarele V III (*extra muros*), X (*extra muros*), SIV - Turnul 8, NV 1, P-S1 și "Proprietatea Vasilis". Aceste probe au fost analizate în laboratorul din cadrul Oficiului pentru Studii Pedologice și Agrochimice Iași (OSPA), prin metode analitice specifice, fiind determinate următoarele: humusul (Walkley-Black în modificarea Gogoasă), pH-ul (potențiomtric, cu electrod de sticlă în extras apos), carbonații de calciu și magneziu (Scheibler), azotul total (Kjeldhal), fosforul și potasiul accesibil (Egner – Riehm - Domingo) și compoziția granulometrică (Kacinski).

Sector V III (*extra muros*): Solul conține resturi de materiale de construcție (calcar, moloz, mortar) și ale altor activități umane (cioburi, cenușă, oase etc.) până la adâncimea de circa 2,5 m, unde se întâlnește un strat continuu negru-vinețiu de aproximativ 10 cm conținând urme de arsură. Până la această adâncime, valorile pH sunt ridicate (pH=8,6-9,0) față de valorile obișnuite din zonele înconjurătoare, înscriindu-se în domeniul moderat-puternic alcalin (probabil și din cauza conținutului ridicat de cenușă). Conținutul de carbonați de calciu și magneziu (CaCO₃) și de humus variază până la adâncimea de 2,5 m, înregistrând creșteri și scăderi bruște în funcție de tipul materialului de umplutură. Sub nivelul de 2,5 m, valorile pH, ale

humusului și ale conținutului de CaCO₃ scad, iar la adâncimea de 4,5 m se înregistrează din nou valori ridicate ale humusului (4,47%), adâncime marcată de un nou strat negru cu urme de arsură. Datorită stabilității și imobilității ridicate, fosforul este un element cheie pentru identificarea zonelor cu activitate umană. De asemenea, valori foarte mari ale potasiului caracterizează zone cu depuneri de resturi animale și cenușă provenită din vegetație arsă. Valorile fosforului mobil (167-462 ppm) și ale potasiului mobil (>2000ppm) determinate până la adâncimea de 4,5 m sunt extrem de mari ceea ce indică o intensă activitate antropică. Azotul total prezintă valori ceva mai ridicate până la adâncimea de 1,5 m (0,110-0,164%), după care scade până la valori foarte mici (0,020% la adâncimea de 5,5 m). Acest element este abundent, de asemenea, în ariile cu depuneri de deșeuri animale sau umane, dar din cauza descompunerii rapide, urmele azotului persistă rar pentru perioade lungi de timp, fapt observat și în acest sector. Variația fracțiunilor granulometrice pe adâncimea 0-5,4 m indică, de asemenea, existența mai multor nivele de călcare (cel puțin trei nivele).

Sector X (*extra muros*): Valorile pH (8,9-9,0), ca și cele ale carbonaților de calciu (16,7-17,8%) sunt ridicate pe toată adâncimea de prelevare a probelor (0-2,1m), ca efect al dizolvării materialului deluvial scheletic calcaros, a calcarului și mortarului cu var utilizat la construcția zidului și a locuințelor adiacente. Conținutul în humus la suprafață este mijlociu (3,19%) în condițiile unei texturi luto-nisipoase (13,7% argilă), scade în adâncime, pentru ca în intervalul 1,5-1,8 m să înregistreze o creștere (2,69%). Această valoare, asociată cu frecvența foarte mare a rădăcinilor, denotă prezența unui sol îngropat la această adâncime, deci a unui nivel de călcare, care se corelează cu materialul arheologic și cel osteologic descoperit în cantități impresionante la această adâncime. Cantitatea de fosfor (117-193ppm) și potasiu mobil (1003-1570ppm) este foarte mare pe toată adâncimea săpăturii, indicând, de asemenea, o puternică influență antropică, iar variațiile în stratigrafia solului sugerează diferite etape de locuire.

Analizele chimice ale probelor de sol, prelevate din celelalte sectoare, îndeosebi cele privind conținutul de fosfor (321-436ppm) și potasiu (589-1621ppm), confirmă, de asemenea, existența mai multor strate de cultură și o intensă locuire. Totodată, datele privind morfologia și chimismul solului sugerează stabilitatea condițiilor bioclimatice în această zonă pentru o perioadă foarte lungă de timp (practic din neolitic până în prezent condițiile climatice au fost asemănătoare cu cele actuale). Astfel, analiza distribuției caracteristicilor solului poate fi utilă pentru interpretarea distribuției așezărilor umane pentru că factorii de mediu, care au influențat și au dus la formarea solului lăsând urme distincte în morfologia acestuia, sunt, în această regiune, aceiași factori care au influențat morfologia și distribuția ariilor locuite.

Cercetările pedologice vor continua în campania arheologică 2009, în paralel cu cele arheozoologice, urmând ca datele obținute să fie integrate într-un sistem GIS, iar prin spațializarea acestor informații și efectuarea unor analize multicriteriale vom încerca să identificăm noi relații și să stabilim noi conexiuni neidentificate anterior în interiorul și între seturile de date.

Anexa 8

84. Slăveni, com. Gostavățu, jud. Olt**Punct: Cetate**

Cod sit: 127162.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 93/2008

Colectiv: Dorel Bondoc (MO Craiova)

Săpăturile arheologice din castrul roman de la Slăveni s-au desfășurat în a doua parte a lunii octombrie a anului 2008 și au fost posibile ca urmare a fondurilor alocate de către Consiliul Județean Dolj.

S-au desfășurat cu greutate, ca urmare a construcțiilor neautorizate ridicate în perimetrul castrului de către Primăria Gostavățu, județul Olt. După cele semnalate deja¹, în vara anului 2008, Primăria Gostavățu a amplasat un gard metalic peste castru, limitându-ne considerabil posibilitățile de cercetare. După o plângere penală adresată Parchetului Slatina și după câteva articole acide în presa olteană (ziarul "Editie Specială"), reprezentanți ai Poliției de patrimoniu Olt, împreună cu cei ai DCCPCN Olt, Poliția rurală din Gostavățu, și reprezentanți ai Inspecției în construcții Olt au demarat o anchetă la fața locului, unde au constatat toate ilegalitățile de acolo. S-au luat declarații și s-au făcut procese verbale, constatări și fotografii.

Primăria din Gostavățu a fost somată să procedeze la demontarea construcțiilor ilegale după cum urmează: gardul metalic de pe latura de est a castrului va fi mutat până la finele trimestrului I al anului 2009, pe un aliniament aflat în vecinătatea drumului comunal ce merge paralel cu valea Oltului; cei doi stâlpi de înaltă tensiune amplasați pe traseul *via-ei decumana* vor fi demontați și evacuați; pe măsură ce cercetările vor înainta, se va proceda și la demontarea celorlalte construcții (tribune, porți ale terenului de fotbal, etc.). De asemenea, nu vor mai fi realizate alte construcții în perimetrul castrului și nici în vecinătate, fără supraveghere sau descărcare de sarcină arheologică. Mai mult, edilii localității s-au oferit să sprijine cercetările arheologice, și chiar o eventuală operațiune de restaurare primară a incintei castrului.

În acest context, săpăturile din anul 2008 s-au limitat la suprafața turnului din colțul de SV al castrului. Pentru punerea sa în evidență, au fost trasate și săpate un număr de patru secțiuni / sondaje, orientate pe direcția diagonalei castrului și perpendiculare pe turn. Am constatat cu acest prilej că ruinele turnului au fost cumplit devastate de-a lungul timpului, pe de o parte în vederea spoliei pietrei, iar pe de altă parte de o groapă de gunoi săpată acolo cu mai mulți ani în urmă. Aceste aspecte ilustrează destul de elocvent, starea de conservare a celui mai mare castru roman de piatră din Oltenia.

Au putut fi totuși surprinse fundațiile turnului și ale zidurilor de incintă de V și S ale castrului, fundații realizate din piatră de râu².

Inventarul arheologic prelevat este modest și constă în fragmente de cărămizi și țigle, oale, străchini, etc.

Note:

1. D. Bondoc, CCA 2008, p. 287.

2. Pentru dimensiunile turnurilor și ale fundației zidului de incintă de la Slăveni, vezi D. Tudor, *Oltenia romană*, București 1978, p. 302-303.

85. Steierdorf, oraș Anina, jud. Caraș-Severin**Punct: Peștera Hoțu (La Hoțu)**

Cod sit: 50905.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 35/2008

Colectiv: Sorin M. Petrescu – responsabil (Caransebeș), Ion C. Bălțean (SC RMGC SA), Gheorghe Lazarovici (UEM Reșița), Joshua Pollard, João Zilhão (University of Bristol), Adela Cincă, Dănilă Soameș, Oana Moldovan

În cadrul campaniei de cercetări arheologice interdisciplinare din sistemul carstic al văii Minișului, sector Plopa-Ponor, investigațiile de natură arheologică au fost orientate exclusiv asupra depozitului pluristratificat identificat în Peștera „La Hoțu”. Menționăm însă că pentru înțelegerea prezenței antropice preistorice în acest areal dar și pentru o corectă repertoriere arheologică a peșterilor cu potențial arheologic din această zonă trebuie avute în vedere și următoarele puncte cu patrimoniu arheologic: Peștera cu Oase – Cod RAN 50905.01, Peștera cu Abri - 50905.03, Peștera Ponor Uscată (sau Peștera din Dolină) - 50905.04.

Acest ansamblu carstic se înscrie într-un perimetru bine delimitat prin următoarele coordonate, în sistem de referință STEREO 70: a) Y: 249360, X: 396307; b) Y: 249360, X: 398307; c) Y: 251360, X: 398307; d) Y: 251360, X: 396307.

Până nu demult, prezența și caracterele biologice ale oamenilor moderni timpurii SE europeni au rămas încă ipotetice, bazate doar pe teorii paleogeografice și presupuneri nefondate legate de asocierile dintre complexe arheologice și anatomia umană, cărora li se adăugau puține date paleontologice, slab dateate, și/sau resturi umane greu identificabile. Descoperirile unor resturi de oameni moderni timpurii, aflate într-un context paleontologic în Peștera cu Oase, în 2002, 2003 și 2004, ne oferă o imagine asupra biologiei celor mai vechi oameni moderni din Europa (Moldovan et alii. 2003; Trinkaus et alii. 2003a; 2003b; 2004a; 2004b; 2005a; 2005b; Rougier et alii. 2007; Richards et alii. 2008).

Peștera La Hoțu, cod. speo. 2233/6 (Goran 1981, 156) este o peșteră situată în același sistem carstic cu Peștera cu Oase, și a fost aleasă pentru cercetare în 2004, în urma evaluării potențialului arheologic al cavităților din acest areal, în speranța că va oferi contextul cultural al oaselor umane descoperite în Peștera cu Oase. S-a presupus că afinitățile culturale ale resturilor umane ar putea fi relevate prin identificarea unor niveluri de locuire contemporane, în siturile din apropiere, chiar dacă nu au fost descoperite artefacte în asociere directă cu oasele umane.

Având în vedere nivelul avansat de fragmentare al acestui sistem carstic, credem că înțelegerea prezenței umane în Pleistocenul superior și Holocen trebuie văzută din două direcții: una pe verticală (subteran – Peștera cu Oase; și la suprafață – paleo-cursuri, doline de prăbușire, etaje fosile, galerii parțial colmatate, peșteri fosile) și una pe orizontală, prin corelarea secvențelor stratigrafice a peșterilor-galerii cu intrări naturale – Peștera cu Abri, Peștera din Dolină (3 galerii cu faună pleistocenă), Peștera La Hotu (secvență Pleistocen-Holocen).

Niveluri ocupaționale și structuri antropice. Cercetările desfășurate aici, au pus în evidență, până în prezent, o secvență stratigrafică pluristratificată ce cuprinde mai multe niveluri ocupaționale antropice (CCA 2005; 2006; 2007; 2008):

- nivel modern (Level. 1.1) (sediment negru);
- nivel medieval (Level. 1.2) (sediment maroniu-negru);

- nivel roman (Level. 2) (sediment maro cu claste de dimensiuni medii și mari);
- nivel Coțofeni (Level. 3.1 – 3.5) (sediment de culoare gri);
- nivel Neolitic timpuriu (Level. 4.1) (sediment gălbui-marونی bogat în material clastic);
- nivel Neolitic timpuriu (Level. 4.2) (sediment gălbui-marونی);
- nivel Mezolitic final (Level. 5.1) (argilă roșiatică);
- nivel Mezolitic (Level. 5.2) (argilă gălbui-roșiatică);
- nivel Epipaleolitic (Level. 6.1) (argilă gălbui-roșiatică cu material clastic);
- nivel Epipaleolitic (Level. 6.2) (matrice gălbui-roșiatică cu material clastic);
- sediment fin, de culoare gri cu material clastic (Level. 7.1a);
- sediment fin, de culoare gri cu claste angulare de dimensiuni medii și mari (Level. 7.1b);
- sediment gri-gălbui cu pietre, cărbune și oase arse (Level. 7.2);
- sediment alb-gălbui, foarte fin cu cărbune și oase (Level. 7.3).

Pe scurt, putem spune că nivelul 1.1, aparținând perioadei moderne este caracterizat de existența numeroaselor vetre de foc, a pieselor metalice și de sticlă abandonate pe toată suprafața cercetată. Aceste complexe și intervenții târzii nu au deranjat nivelele inferioare, sau cel puțin nu în zona în care au fost orientate cercetările noastre. Nivelul 1.2 aparține perioadei medievale, bine diferențiat structural și cromatic conține numeroase fragmente ceramice provenite din forme reîntregibile aflate în curs de restaurare. În nivelul 2 a fost descoperită ceramică romană de bună factură, dar și o piesă decorativă din bronz, fiind vorba de o prezență umană sporadică/ocazională.

În ceea ce privește nivelurile atribuite culturii Coțofeni, o situație interesantă ne-a fost furnizată de linia careurilor 2A–3A/2C–3C–4C, unde am surprins la orizontul nivelului 3.3 un complex de habitat de formă ovală, cu orientare NE-SV ce avea pe latura S-SV 3 gropi de pari, probabil orientați oblic, sprijiniți și legați pe un stâlp central, a cărui amprentă am identificat-o la limita dintre careurile 2B-C (CCA 2008; Bălțean et alii. 2008). Existența (chiar dacă numai intuitiv) unor structuri de habitat în peșteră nu este întru totul străină acestui orizont cultural (Roman 1976; Ciugudean 2000). Sedimentarea pluristratificată a acestui complex, ne-a permis verificarea secvenței stratigrafice a întregului nivel Coțofeni identificat până în prezent în această peșteră (Level 3.1 – 3.5) fiind vorba de diferite niveluri ocupaționale, sezoniere și nu de niveluri artificiale de cercetare cum ar putea fi interpretat. Practic, această structură de habitat a fost amenajată în prima etapă ocupațională Coțofeni prin amenajarea specială a nivelului de călcare, suferind apoi 3 etape distincte de ocupare /umplere. Această primă etapă este contemporană cu structura de combustie identificată în careul 6B ce suprapune direct nivelul neolitic 4.1.

Una dintre cele mai importante structuri de combustie prin mărime și caracterul amenajării a fost descoperită în nivelul 4.1 și cercetată în perioada 2004-2005 la adâncimea de -261/263-271/275 și aparține orizontului Starčevo-Criș, faza IIB/IIIA (Lazarovici 1979; Biagi, Spataro 2004). Cărbunele rezultat din această vatră provine din material lemnos aparținând speciei *Fagus sylvatica*. O probă (fragmente de cărbune de la ramuri subțiri de *Fagus*) trimisă la laboratorul de datări ¹⁴C din Lisabona a oferit o vârstă de 6710±80 BP (Sac-2001).

Marcând o discontinuitate stratigrafică comparativ cu nivelurile anterioare, pusă în evidență atât prin diferențe cromatice cât și printr-o majoră schimbare a regimului de sedimentare, la adâncimea de 280-285 cm, a fost surprinsă o structură de combustie din care am prelevat două mostre de cărbune, una formată dintr-un singur tip xilomorfologic de *Fagus*

și/sau *Prunus* (prelevată din careurile 4A-4B) iar a doua reprezentând un tip xilomorfologic aparținând speciei *Quercus*. În asociere cu aceste probe de cărbune și practic reprezentând contextul cultural-material al acestei vetre au fost identificate câteva piese de silex dintre care se remarcă un vârf microlitic cu retușe directe abrupte. Vârstele obținute pe cele două probe prelevate sunt: (Sac-2104) 7590±100 BP și (OxA-15067) 7610±60 BP (Bălțean et alii. 2008).

Continuând suita stratigrafică, la adâncimea de 311-330 cm față de punctul „0”, a fost identificat în careul 4A un strat subțire de cărbune diseminat într-un sediment de culoare cenușie, la cca. 25 cm sub nivelul mezolitic fără materiale tipice exceptând doar fragmentele de oase cu urme mecanice de rulaj post-depozițional și cele două piese de silex atipice. Cărbunele aparține speciei *Pinus*, cu caracteristici pentru grupele *P. cembra/P. peuce/P. strobus*. Vârsta radiocarbon obținută pentru acest nivel este: (OxA-15992) 13.710±60 BP (Bălțean et alii. 2008).

Continuarea cercetărilor arheologice în 2008 pe linia careurilor 2A-3A-4A-5A / 2C-3C-4C / 4B a pus în evidență o nouă structură antropică – structură de combustie temporară – ce marchează antropocentrul nivelului sedimentologic denumit arbitrar în campania anterioară 7.1. Cărbunele identificat în această structură de combustie este în prezent supus analizelor în vederea efectuării unei vârste ¹⁴C la *Poznań Radiocarbon Laboratory* (Polonia).

Practic secvența stratigrafică din Peștera Hoțu, pusă în evidență până acum, se încheie cu orizontul identificat în campania 2006 însă fără a epuiza coloana sedimentologică a acestei peșteri, în careul 3B, la o adâncime de -420-428 cm, față de punctul „0”, unde a fost descoperit un nivel arheologic plasat pe baza observațiilor sedimentologice anterior LMG (marcat de un strat gros de material clastic) și evidențiat arheologic prin trei piese de silex atipice, fragmente de oase arse și cărbune diseminat. Din acest sector au fost prelevate 2 probe de cărbune pentru datări ¹⁴C AMS supuse actualmente la *The Oxford Radiocarbon Accelerator Unit (ORAU)* ale căror rezultate nu ne-au parvenit încă. Fără a putea pune în evidență în acest moment existența aici a unei structuri de combustie, suntem totuși de părere că suprafața cercetată în careul 3B este situată foarte aproape de o vatră de foc aparținând, paleoliticului superior, cărbunele recoltat fiind diseminat în exteriorul acestei structuri antropice.

Secvența stratigrafică din Peștera La Hoțu și Peștera cu Abri (CCA 2008), coroborată cu informațiile paleoclimatice și antropologice din Peștera cu Oase, ne oferă o mai bună înțelegere asupra prezenței umane preistorice, medievale dar și moderne în sistemul carstic al Văii Minișului.

Chiar dacă asocierea directă a oaselor umane cu un orizont Aurignacian (similar cu descoperirile de la Tincova și Românești) nu poate fi susținută cu tărie în prezent, credem că viitoarele cercetări în această zonă vor scoate la iveală noi dovezi arheologice referitoare la prezența oamenilor moderni timpurii în această zonă.

O altă caracteristică importantă a acestui ansamblu arheologic este prezența nivelelor mezolitice târzii (dar și a celor epipaleolitice), anterioare celor mai timpurii orizonturi Starčevo-Criș din spațiul carpatic, necunoscute până acum în această parte a Banatului, fiindu-ne aproape imposibil în acest stadiu al cercetărilor să le corelăm din punct de vedere cultural, cu orizonturile de tip Schela-Cladovei – Lepenski Vir din sectorul Porților de Fier sau cu așa-numitul orizont de tip *Tardenoisian* din regiunile centrale și est-carpatic. În același timp, orizonturile epipaleolitice, prin poziția lor stratigrafică și prin

vârsta oferită, sunt situate într-un hiatus stratigrafic evident în siturile din aer liber, între nivelele Românești Dumbrăvița VI – Coșava II și vetrele epipaleolitice tardigravettiene de la Băile Herculane și Cuina Turcului (Bălțean et alii. 2008).

Sucesiunea stratigrafică și cronologică identificată aici este foarte importantă pentru această parte a Banatului Montan, atât sub aspectul completării cunoștințelor pentru un sector necercetat arheologic până în 2004 dar și prin informațiile privind caracterul locuirii și al ocupării teritoriului, demonstrând prin nivelele post-paleolitice o locuire sezonieră dar repetitivă ce continuă cu unele întreruperi până în perioada medievală și modernă.

În concluzie, continuarea cercetărilor în aceste peșteri este foarte importantă, atât pentru o mai bună înțelegere a prezenței și locuirii umane în acest spațiu, cât și pentru înțelegerea schimbărilor paleoclimatice dar și a evoluției paleogeomorfologice a sectorului Plopa-Ponor în context regional.

Bibliografie:

- P. Biagi, M. Spataro, *Noi datări cu radiocarbon în așezările culturii Criș din Banat și Transilvania (România)*, Patrimonium Banaticum 3, 2004, p. 7-20.
- Gh. Lazarovici, I. Bălțean et alii, 209. *Steierdorf (oraș Anina), jud. Caraș Severin Punct: Peștera Hoților (La Hoțu)*, CCA 2005, p. 355-498.
- Gh. Lazarovici, I. Bălțean et alii, 182. *Steierdorf, oraș Anina, jud. Caraș Severin Punct: Peștera Hoților (La Hoțu)* CCA 2006, p. 334-475.
- S.M. Petrescu, I. Bălțean et alii, *Peștera „La Hoțu”*. Campania 2006, CCA 2007, p. 344-346.
- S.M. Petrescu, I. Bălțean et alii, *Peștera Hoțu (La Hoțu), Peștera cu Abri*, CCA 2008, p. 288-290.
- H. Ciugudean, *Eneoliticul final în Transilvania și Banat: Cultura Coțofeni*, Editura Miron, Timișoara 2000.
- C. Goran, *Catalogul sistematic al Peșterilor din Romania 1981*, Editura Academiei, București 1982.
- Gh. Lazarovici, *Neoliticul Banatului*, Bibliotheca Mvsei Napocensis 4, Cluj-Napoca, 1979.
- Oana Moldovan et alii, *The oldest modern humans in Europe*, Theoretical and Applied Karstology 16, 2003, p. 77-81.
- M.P. Richards et alii, *Isotopic evidence for omnivory among European cave bears: Late Pleistocene Ursus spelaeus from the Peștera cu Oase, Romania*, PNAS, January 15, vol.105, no.2, p. 600-604.
- P. Roman, *Cultura Coțofeni*, Editura Academiei, București 1976; Hélène Rougier et alii, *Peștera cu Oase 2 and the cranial morphology of early modern Europeans*, PNAS, 4, vol. 104, January 2007, p. 1165-1170.
- E. Trinkaus et alii, *An early modern human from the Peștera cu Oase, Romania*, PNAS, 20, vol.100, September 2003, p. 11231-11236.
- E. Trinkaus et alii, *Early modern human cranial remains from the Peștera cu Oase, Romania*, Journal of Human Evolution 45, 2003, p. 245-253.
- E. Trinkaus, *Early modern human remains from the Peștera cu Oase: Preparation and analysis*, Cluj-Napoca 2004 (pers. comm.).
- E. Trinkaus, *Human evolution in the Late Plesistocene: a context for the Peștera cu Oase*, Cluj-Napoca 2004 (pers. comm.).
- E. Trinkaus et alii, *Asupra oamenilor moderni timpurii din Banat: Peștera cu Oase*, Banatica 17, 2005, p. 9-27.

E. Trinkaus, *Early modern humans*, Reviews in Advance, May 2005, p. 207-230.

E. Trinkaus, *European early modern humans and the fate of the Neandertals*, PNAS, 18, vol. 104, May 2007, 7367-7372

Abstract:

The stratigraphic sequence from Hoțu Cave and from Peștera cu Abri, corroborated with the paleoclimatic and anthropological information from Oase Cave, gives us a consistent understanding of the prehistoric, medieval and modern presence in Miniș karstic system, Plopa-Ponor sector.

Even if the direct association between the human bones and an Aurignacian horizon (similar to the discoveries from Tincova and Românești) cannot be unequivocally sustained at present, we think that future investigations in this sector will bring new archaeological evidence for the early modern human presence in this area. Another important feature of this archaeological assemblage is the presence of the Late Mesolithic levels (and Epipalaeolithic levels), unknown until now in the Banat area; it is almost impossible to correlate them, from a cultural point of view, with the Schela-Cladovei – Lepenski Vir horizons or with the so-called Tardenoisian type horizon (Păunescu 2002) and is sure anterior to first Starčevo-Criș horizons. At the same time, the Epipalaeolithic horizons, through their stratigraphic position and their dating, are situated in a stratigraphic hiatus between Românești Dumbrăvița VI – Coșava II levels and the Epipalaeolithic fireplaces from Băile Herculane and Cuina Turcului.

In conclusion, it is very important to continue excavations in these caves to develop a better understanding of human habitation, and also for understanding the paleoclimatic, environmental and geomorphologic evolution of the Plopa-Ponor sector.

86. Stelnica, com Stelnica, jud. Ialomița

Punct: Grădiștea Mare

Cod sit: 94508.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 80/2008

Colectiv: Mircea Babeș – responsabil, Anca Ganciu, Cristina Muja (IAB), Gheorghe Matei, Elena Rențea (MJ Ialomița)

În această campanie obiectivul principal a fost continuarea săpăturilor sistematice în zona de N a necropolei, în spațiul rămas necercetat dintre săpăturile începute de către Niculae Conovici și zona ocupată de moara dezafectată situată în imediata apropiere a limitei naturale a grădiștei pe care se află situată necropola. În acest scop a fost finalizată secțiunea S42 începută în campania 2007 și trasată o nouă secțiune paralelă cu aceasta, orientată E- V, cu dimensiunile de 34 x 3 m.

Vestigii medievale și moderne. În S43, c. 15 – 16, -0,58 – 0,87 m, a fost cercetat parțial un bordei medieval. Bordeii se extinde la N și est de S. 43. Inventarul este extrem de sărac și este reprezentat prin fragmente ceramice puține, fragmente mari de lipitură și oase de animale. Bordeii este suprapus de resturi ale unei fundații moderne apărute în c. 13-17, la -0,18 m. Tot perioadei moderne îi aparține și un șanț cu țevă, cercetat în S. 43, c. 14, -0,38 -0,63 m și care suprapune M. 388.

Necropola getică. În campania 2008, au fost cercetate 19 de morminte de epoca getică: 12 morminte de incinerare cu oasele

depușe în urnă cu sau fără capac, un mormânt de incinerare cu oasele depuse în groapă și șase morminte de înhumare. Descoperirile din acest an ne conduc spre ipoteza existenței unor aglomerări de morminte care constau din două până la șase morminte, de incinerare și înhumare. Este cazul mormintelor: M372, M373, M374 incinerare în urnă și M375, M376, M377, înhumare; M379, M380 incinerare în urnă și M381 înhumare; M384 și M385, de incinerare; M382 incinerare în urnă și M383, înhumare. La aceste aglomerări se adaugă o situație în care s-a constatat suprapunere de morminte (M. 377 suprapus de M389 și M390).

O situație mai aparte este cea constatată în cazul M380 incinerare în urnă și M381 înhumare, unde la nivelul capacului lui M380, înspre M381, a fost cercetată o aglomerare fragmente ceramice provenind de la mai multe vase, lucrate cu mâna și amforă.

Nu este exclus ca mormintele din aceste aglomerări să aparțină unor faze diferite. Până la o analiză mai atentă, ne putem rezuma doar la o prezentare a descoperirilor.

Mormintele de incinerare cu oasele depuse în urnă cu sau fără capac. Din această categorie au fost cercetate 12 morminte (M372, 373, 374, 378, 379, 380, 382, 384, 385, 386, 389, 390). Cu o singură excepție mormintele sunt în stare bună de conservare. Inventarul funerar este slab reprezentat, apare în două situații: M378, unde avem un cuțitaș din fier și probabil o fibulă din bronz fragmentară. M380 avea depuse în interior, deasupra oaselor, două ceșcuțe, lucrate una cu mâna iar a doua la roată.

Vasele de ofrandă apar într-un singur caz, M. 385, unde s-au găsit fragmente provenind de la cel puțin două vase, sparte și depuse pe urnă și în jurul ei.

Mormintele de înhumare aparțin unor indivizi de vârstă adultă (trei indivizi M375, 376, 377) și subadultă (trei indivizi M381, 383, 388). Analiza antropologică nu a fost finalizată, astfel încât nu putem face o departajare mai clară a indivizilor pe categorii de vârstă și în funcție de sex. Poziția scheletelor este în decubit dorsal (M375, 376, 383, 388) dar și chirchiți (M377, M381). Mormintele sunt lipsite de inventar. Un singur mormânt era „protejat” parțial de un vas fragmentar lucrat cu mâna (M381).

Morminte de incinerare cu oasele depuse în groapă. În această campanie a fost cercetat un singur asemenea mormânt (M387). Oasele calcinate au fost depuse în marginea ringului format din șapte picioare de amfore. Este al doilea mormânt de acest tip întâlnit la Stelnică.

În ceea ce privește cronologia descoperirilor funerare, aceasta rămâne neschimbată¹, respectiv sec. IV – III a.Chr. Cultura Coslogeni. În S42, c. 15 – 16, -0,65 – 1,42 m, (Gr. 117) a fost cercetată o groapă menajeră, aparținând culturii Coslogeni. Inventar: fragmente ceramice de culoare neagră în interior, roșie la exterior, lustruite, cărbone, cenușă, oase de animale, coastă de bovid, os de pește. O depunere (?) aparținând probabil aceleiași culturi a fost cercetată în S43, c. 11, -0,68 m și consta din ceramică, oase de animale de talie mare (bovine), unele oase sunt calcinate (Gr. 118?).

Materialul ceramic și inventarul funerar se află temporar la IAB pentru restaurare și cercetare după care urmează a fi depozitat definitiv la MJ Ialomița. Materialul osteologic uman se află depozitat la IAB unde este analizat de către Cristina Muja. Documentația de șantier se află la IAB.

Campaniile imediat următoare au ca scop extinderea cercetărilor spre N, pentru delimitarea necropolei.

Data fiind situarea necropolei, în curtea fostului IAS, care a afectat puternic situl, prin deplasări masive de pământ și diferite

construcții, este practic imposibilă orice propunere de conservare.

Parte din materialul ceramic și inventarul funerar se află expus în expoziția permanentă a MJ Ialomița.

În prezent se află în lucru un raport general referitor la campaniile 1997-2004.

Note:

1. N. Conovici, Gh. Matei, N. Conovici, Gh. Matei, *Necropola getică de la Stelnică-Grădiștea Mare (jud. Ialomița). Raport general pentru anii 1987-1996*, Materiale și cercetări arheologice SN 1, 1999, p. 99-144

Abstract:

The site „Grădiștea Mare” is situated on the Danube River, in the place called “Balta Borcei”, north of the bridge Fetești-Cernavodă. It is a surface of 15 ha and 0.50-2.00 m height. The excavations uncovered a Getic cemetery from the 4th - 3rd century B.C. In the same time, we have discovered vestiges from other periods: Neolithic (Boian culture), Bronze Age (Coslogeni culture), late mediaeval and modern periods.

Discoveries from mediaeval and modern periods were one dwelling house, pit props and one cover trench with bricks that belong to the mill.

From the Getic cemetery, this year we discovered 19 graves: six inhumation graves, one grave with cremated bones laid in a pit and 12 graves with cremated bones in urns. The funeral ritual and grave goods are similar with those of the other graves discovered until now. A few graves are disturbed by modern agricultural works. We also found two pits with ceramics and animal bones (Coslogeni culture).

87. Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași

Punct: Malu-Roșu

Cod sit: 104216.03

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 31/2008

Colectiv: Radian Romus Andreescu – responsabil, Cătălin Alexandru Lazăr, Mihai Florea, Katia Moldoveanu (MNIR), Theodor Ignat (MMB), Alexandra Ion, Andrei Soficar, (CCA București), Adrian Bălășescu, Valentin Radu (MNIR-CNCP), Mădălin Chitonu (DCCPCN Mehedinți), studenți și masteranzi FIB

Obiectivele campaniei 2008 din situl arheologic Sultana-Malu Roșu au vizat continuarea cercetărilor din cele două sectoare deschise în anii anteriori: *sectorul tell* - așezare gumelnițeană și *sectorul terasă* – unde se află necropola așezării.

În *sectorul tell*, cercetările au continuat în suprafața S I, în vederea finalizării locuinței incendiate L5. În acest scop, au fost degajate ultimele resturi ale nivelului de distrugere al locuinței, pentru a obține o imagine completă a modului de amenajare a interiorului locuinței. Pe podeaua locuinței L5 au fost surprinse o serie de rășnițe (3 bucăți), două vase reîntregibile și mai multe unelte de os/corn și silex. De asemenea, în vederea stabilirii modului de construcție a locuinței și de amenajare a podelei, s-a decis secționarea podelei pe o suprafață de 4 x 4 m. În urma acestei acțiuni, s-a constatat că podeaua era realizată peste resturile unei locuințe neincendiate (L7), amenajarea constând într-o simplă nivelare, fără adaos de alte materiale/sediment.

Interesant este că imediat sub podelele locuinței L5, în c. F 1 – 2, a fost identificată o tranșee (C6/2008) ce tăia L7, pe o lungime de 1,90 m, lățimea acesteia fiind de 0,85 m. Aceasta a fost săpată în trei trepte, în bază fiind identificată o groapă de par, cu diametrul 0,25 m. Această tranșee conținea un sediment, distinct față de cel din locuințele L5 și L 7, omogen, ce conținea foarte puține materiale arheologice (fragmente ceramice, bucățele de chirpici ars, scoici, oase).

De asemenea, tot în sectorul tell, a continuat cercetarea unor tranșee începute în campania 2007.

În SI, c. A 1-2, B 1-2, a continuat cercetarea C1/2007. Umplutura complexului consta într-un sediment omogen, compact, ce conținea chirpici ars, cărbune, scoici, oase de animale, fragmente ceramice, piese litice și de os.

În aceeași suprafață, c. E 1, D 1-2, a fost identificată o altă tranșee (C1/2008), cu L = 4,5 m și l = 0,60 – 0,70 m. Pe fundul acesteia s-au identificat trei gropi de par, dispune simetric, pe centrul șanțului cu diametre cuprinse între 0,10 și 0,25 m. Umplutura complexului consta într-un sediment omogen, compact, ce conținea chirpici ars, cărbune, scoici, oase de animale și fragmente ceramice.

Tot în SI, c. C 1 – 2, D 2, a fost descoperită o altă tranșee (C2/2008), cu L = 3 m și l = 0,50 m. Pe fundul acesteia au fost descoperite alte trei gropi de par, cu diametre 18 – 30 cm. Umplutura tranșeei consta într-un sediment omogen, compact, saturat, ce conținea chirpici ars, cărbune, scoici, oase de animale și fragmente ceramice și piese litice.

În sectorul terasă, s-a deschis o nouă suprafață – Son3/2008 (6 x 8 m), amplasată între secțiunile Son 1/2007, Son 2/2007 și Son 7/2007, în vederea finalizării cercetării din această zonă a necropolei. Cercetarea a condus la identificarea a 13 morminte de înhumăție (M13, M14, M15, M16, M17, M18, M19, M20, M21, M22, M23, M24, M25). Majoritatea dintre acestea conțineau indivizi depuși în poziției chirchit, pe partea stângă (M13, M14, M15, M17, M18, M21, M25) sau pe partea dreaptă (M22, M24), orientați E-V. Inventarul funerar lipsește în cele mai multe cazuri, iar atunci când a fost prezent (M13, M14) consta doar în mărgelile de *Spondylus*. Restul complexelor cercetate (M16, M18, M19, M20, M23) conțineau resturi osteologice umane, fără conexiune anatomică. Gropile acestor complexe erau orientate la fel ca și cele ale mormintelor ce conțineau indivizi în conexiune anatomică. În unele cazuri, resturile osteologice erau depuse stil „pachet” (M16), alteori erau depuse dispersat (M19, M20). Fiecare dintre aceste complexe conțineau resturile unui singur individ.

De asemenea, tot pe terasă, s-au efectuat două sondaje de verificare (Son 1/2008 și Son 2/2008) în așezarea Boian din punctul Ghețarie. Într-unul dintre acestea (Son 2/2008) s-a cercetat o groapă de bordei, utilizată ulterior în scopuri menajere.

Un alt obiectiv al campaniei 2008 a fost evaluarea locuirii Boian de pe terasa lezerului Mostiștei. Materiale aparținând fazei Giulești a culturii Boian au fost descoperite în partea de V a terasei în sondajele practicate în vederea descoperirii terasei. Au fost descoperite aglomerări de materiale și gropi puțin adânci fără a se identifica cu siguranță complexe de locuire. Într-un singur caz la o adâncime de 2 m s-a surprins, în colțul sondajului, resturile unei posibile locuințe incendiate. O locuire Boian a fost semnalată în punctul Ghețarie, punct în care locuitorii sapă gropi pentru lut. O astfel de groapă a tăiat un complex Boian. A fost deschisă o suprafață de 3 x 2,5 m în zona acestei gropi. A fost descoperită o aglomerare de materiale într-o groapă puțin adâncă, 0,40 m cu dimensiuni păstrate de 2 x 1 m.

Planimetria și altimetria a fost realizată cu ajutorul unei nivele optice Leica NA 724 și a unei stații totale Leica TCR 407 Power, la care s-a adăugat un GPS Garmin eTrex Legend CX.

Sedimentul din complexele cercetate în așezarea de tip tell și din morminte a fost recoltat și tamisat.

Din toate mormintele cercetate au fost recoltate probe pentru datării absolute (C14), parazitologie și A.D.N.

Cercetările viitoare vor continua în așezarea de tip tell precum și pe terasă în necropolă.

Bibliografie:

Andreescu R., Lazăr C., *Valea Mostiștei. Așezarea gumelnițeană de la Sultana Malu Roșu*, Cercetări Arheologice 14, București (sub tipar)
Andreescu R., Lazăr C., *Sultana, com. Mănăstirea, CCA 2008*, p. 297

Abstract:

The settlement lies about 400 m North-East from the village of Sultana, in the location named Malu Roșu, on the high terrace of the *lezerul Mostiștea Lake*.

In 2008 campaign we excavated the last part of the destruction level of house no. 5 and we obtained a global image of the house floor.

In the necropolis we excavated 13 Aeneolithic graves with skeletons in a hooker position, on the left side or on right side, E-V oriented. In most of the cases the grave goods are absent. Only in two burials we found *Spondylus* beads.

In the west end of the high terrace we made two sondages in the Boian settlement from “Ghețarie” point. We discovered a pit containing many finds from Boian culture period (pottery fragments, animal bones, flint tools etc.).

Expertiza antropologică a osemintelor umane din campania 2008

Andrei Soficar, Alexandra Ion

Starea de conservare a resturilor osteologice este în general mediocră (și având depuneri de carbonat de calciu).

M 13:

- fragmente craniene
- schelet postcranian - oasele lungi, oase de la mână, patellele, calcaneele, talusurile, coaste, corpuri vertebrale, fragmente de bazin;
- sex = masculin; vârsta = 20-30 ani.

M 14:

- elemente de schelet postcranian, în stare fragmentară - oasele lungi, 2 metacarpiene, o patelă, fragmente de corp vertebral, pelvisul;
- sex = feminin; vârsta = 30-45 ani.

M 15:

- schelet cranian - aproape complet, având lipsuri în zona feței; mandibula și maxila cu distrugerii; 25 dinți;
- schelet postcranian - fragmente de schelet axial, centură scapulară, oase lungi, patela, pelvisul, oase de la picior;
- sex = masculin; vârsta = 25-35 ani.

M 16:

- doar diafize de oase lungi (ambele tibii și femure, un peroneu dreapta și un fragment de peroneu)
- sex = feminin; vârsta = adult (la limita inferioară a intervalului).

M 17:

- fragmente de calotă craniană și de mandibulă;
- schelet postcranian - fragmente din scheletul axial, centura scapulară, majoritatea oaselor lungi, metatarsiene, pelvisul; în

întregime - oase de la mână, peroneul stânga, patela dreapta, oase de la picior;

- sex = feminin; vârsta = 30-40 ani.

M 18

- craniul (cu mandibula); 7 dinți;

- scheletul postcranian - în stare fragmentară scheletul axial, oasele lungi; în întregime - oase de la mână, patela stângă, tarsiene;

- sex = masculin; vârsta = 30-40 ani.

M 19:

- se păstrează humerusul dreapta fără epifiza proximală și frontalul cu spărturi;

- sex = masculin; vârsta = 25-35 ani.

M 20:

- 8 fragmente craniene (parietalul drept rupt în 4 fragmente reconstituibile și 3 fragmente de occipital)

- sex = masculin; vârsta = matur.

M 21:

- fragmente de calotă craniană, mandibula și 2 dinți;

- scheletul postcranian - în stare fragmentară oasele lungi, patellele, coaste, coxalul; în întregime oase de la mână și picior;

- sex = feminin; vârsta = 20-30 ani;

- observații - alături de resturile adultului este prezent și un fragment dreapta de mandibulă (cu trei dinți în alveole); vârsta aproximativă de 9-10 ani.

M 22:

- craniul aproape întreg

- scheletul postcranian - în stare fragmentară oasele lungi, 2 falange de la mână, 1 metatarsian, 1 tarsian, centura scapulară, coaste, coxalele;

- sex = feminin; vârsta = 30-40 ani.

M 23:

- se păstrează 2 tarsiene, 5 metatarsiene, 1 falangă stânga;

- observații - diafiza metatarsianului 2 prezintă urmele unei fracturi vindecate;

- sex = masculin; vârsta = adult.

M 24:

- fragmente de calotă craniană, maxilar (cu un dinte), mandibulă (cu un dinte);

- scheletul postcranian - fragmente de schelet axial, centură scapulară, oase lungi, pelvis; în întregime oase de la picior și patela;

- sex = feminin; vârsta = 20-25 ani.

M 25:

- fragmente de mandibulă, schelet axial, oasele lungi, pelvisul, patela stânga, talusul dreapta, o falangă mână etc.

- sex = feminin; vârsta = 40-50 ani.

Artefacte din materii dure animale descoperite în L2/2003

Corneliu Beldiman (UCDC București), Diana-Maria Sztancs (ULB Sibiu)

Cercetările arheologice derulate în anul 2003 în cadrul sitului de la Sultana-„Malu Roșu” au permis identificarea și explorarea unei locuințe de suprafață (L2), cu inventar foarte bogat, care a livrat și un lot de artefacte aparținând industriei materiilor dure animale (IMDA). Acesta face obiectul notei de față, astfel continuându-se analiza artefactelor de acest gen din situl menționat, demers început în anul 2007¹. Locuința a fost distrusă în urma unui puternic incendiu, fapt care a afectat piesele în discuție². Artefactele au fost recuperate, în majoritate, de pe nivelul de distrugere; ele sunt calcinate și se prezintă, aproape toate, în stare fragmentară. Materialele se păstrează în

colecțiile MDJ Călărași și ne-au fost puse la dispoziție de C. A. Lazăr (îi adresăm mulțumiri).

Lotul este compus din 91 piese, realizate din oase lungi și plate de animale domestice (bovine, ovicaprine), precum și din cochilii de scoici (*Unio?*) și melci (specie de identificat). Unelte (N = 4) sunt legate de procesarea fibrelor de origine animală și vegetală (vârfuri de os și din corn de căprior; netezitor sau lingură-spatulă de os; distanțier de os pentru fire, piesă din componența dispozitivului de țesut). Podoabele (N = 87) se coseau, probabil, pe suporturi textile sau de piele: cochilii de melci, rondele perforate de os și de scoică; aplice triunghiulare – plăci subțiri de os cu perforații la colțuri; statueta antropomorfă plată de os; falangă umană, provenind probabil de la membrul superior, cu o față amenajată plan prin abraziune intensă, piesă probabil neterminată, urmând a fi perforată și utilizată ca pandantiv, mărgea sau element cusut.

Note:

1. Beldiman, Sztancs 2008.

2. Andreescu, Lazăr *et alii* 2004.

Bibliografie:

Andreescu R., Lazăr C. A., Topârceanu A., Oană V., Mirea P., Enăchescu Cr., Ungureanu M., *Sultana, com. Mănăstirea jud. Călărași. Punct „Malu Roșu”, CCA 2004, p. 324-325.*

Beldiman C., Sztancs D.-M., *Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași. Punct: Malu-Roșu. Studiul pieselor de podoabă din inventarul M1/2006, CCA 2008; <http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2008/cd/index.htm>.*

Résumé:

Artefacts en matières dures animales découvertes dans l'établissement appartenant à la culture Gumelnița de Sultana-„Malu Roșu” (Logement no. 2/2003), dép. de Călărași, Roumanie. Cette note propose une analyse morpho-technologique préliminaire menée sur un lot inédit d'objets travaillés en matières dures animales attribués à la culture énéolithique Gumelnița. Les objets ont été dramatiquement affectés par l'incendie qui a détruit le logement; ils ont été fortement calcinés et fragmentés, fait qui rend souvent difficile l'identification exacte des types, de la matière première et des procédés de fabrication. L'effectif étudié compte 91 pièces: 4 outils utilisés probablement pour tissage-vannerie (pointes, lisseur ou spatule; pièce utilisée pour le dispositif à tisser) et 87 objets de parure (rondelles en os et sur coquille de laméllibranches; coquillage perforé; plaquettes en os; phalange humaine ayant une face aménagée probablement en vue d'être perforée; statuette anthropomorphe plate en os).

88. Supuru de Sus, com. Supur, jud. Satu Mare

Punct: Val roman

Cod sit: 138930.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 106/2008

Colectiv: Alexandru V. Matei – responsabil (MJIA Zalău), Robert Gindele (MJ Satu Mare)

Obiectivul cercetărilor din anul 2008 a fost continuarea identificării traseului sistemului de fortificație romană din zona Supuru de Sus.

Rezultatul cercetărilor campaniei de săpături din acest an 2008, este că de fapt valul și șanțul identificat în valea Crasnei are mai multe faze de realizare. Au fost identificate 3 astfel de faze, fiecăror acestor faze îi corespunde un anumit tip de șanț și respectiv val (legat de forma, deschiderea sau adâncimea șanțului). Traseul șanțurilor acestor faze apare aproape paralel dar și cu unele devieri de la același traseu. Se pare că aceste valuri și șanțurile ce le corespund au fost realizate separat în diverse faze și perioade de construcție. Ca o concluzie logică acestea ar aparține unor diverse perioade de construcție. Toate șanțurile și valurile ce le corespund, își schimbă traseul într-un unghi aproape de 90 de grade în aceeași zonă, a podului de la ieșirea șoselei Satu Mare – Supur – Bobota – Zalău din satul Supurul de Sus și care toate se îndreaptă aproximativ perpendicular pe cursul Văii Crasnei. În șanțurile de fortificare au fost descoperite fragmente ceramice databile în epoca romană.

La locul de curbură al șanțurilor și valurilor spre cursul Văii Crasnei, la șanțul care are deschiderea păstrată mai mică (mijlocie cca. 2-2,5 m) apare atașată o fortificație rectangulară care are o latură de cca. 50 m.

Pentru anul 2009 ne propunem stabilirea lungimii celeilalte laturi și cercetări în interiorul acestei fortificații. Merită semnalat că aproximativ tot prin această fortificație, atașată la șanț în zona de curbură a acesteia, trece actuala șosea Satu Mare – Zalău – Cluj în fapt traseul Drumului Național nr. 19. Nu credem că este o simplă întâmplare. Se pare că avem aici identificată o fortificație de poartă realizată prin valul și șanțul provinciei Dacia, fortificație prin care, conform uzanțelor Imperiului Roman, trecea o arteră de circulație care trebuia păzită și controlată prin realizarea unor astfel de puncte obligatorii de trecere. Se pare că această arteră de circulație a rămas în uz până în prezent.

Abstract:

The results of the archaeological campaign from the year 2008 concluded that the wall and the ditch identified in the Crasna valley had several construction phases. Three such phases were identified, each of these having a specific type of ditch and wall (linked with the shape, opening and depth of the ditch). All the ditches and their related walls change their directions in an angle of about 90 degrees in the same area, near the bridge at the exit of the road Satu Mare – Supur – Bobota – Zalău outside Supurul de Sus village, and all have an almost perpendicular direction towards the Crasna valley. Pottery fragments datable to the Roman period were found in the ditch of the fortification.

In the area were the ditches and walls change their direction towards the Crasna valley, near the ditch with a narrower opening (circa 2 - 2.5m in the middle), the remains of an adjacent rectangular fortification are visible, with a side wall of about 50 m.

It seems that this can be identified as a gate fortification built on the wall and ditch of the Dacian Province, a fortification through which, according to Roman custom, the road was protected by a building controlling the passage spot. It seems that this road continued to be used to this day.

89. Sutoru, com. Zimbor, jud. Sălaj.

Cod sit: 143183.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 104/2006.

Colectiv: Constantin Ilieș (UBB Cluj), Sorin Cociș, Silvia Mustăț (IAIA Cluj), Alexandru Matei, Dan Tamba (MJIA Zalău), Felix Marcu, George Cupcea, Ioniță Petiș (MNIT)

În anul 2008 au fost reluate investigațiile arheologice în situl de la Sutoru¹. Intenția noastră a fost aceea de a colecta informații noi, prin cercetări de suprafață, folosirea imaginilor satelit, măsurători topografice și săpături arheologice, urmărind, în final, delimitarea completă pe teren a castrului roman, respectiv în principal surprinderea sistemului de fortificație pe latura de N și vest.

Zona a fost afectată de lucrări agricole, și de numeroase inundații ceea ce face ca stratul de aluviune depus să fie în unele zone de 2 m. În aceste condiții decaparea stratului vegetal și a celui aluvionar s-a făcut cu ajutorul unui excavator. Adâncimea maximă la care s-a ajuns în aceste secțiuni este de 3,20 m din cauza pânzei freatice

Cercetarea arheologică a început pe latura de N unde au fost trasate 4 secțiuni.

S15. Orientarea secțiunii este aproximativ E-V, având dimensiuni de 60 x 1,50 m. A fost identificat zidul de incintă de N surprins oblic pe secțiune. Acesta, similar cu zidul identificat în secțiunile din anii precedenți (S11), are o grosime de c. 1,10 m, fiind de foarte bună calitate. Stratul de aluviune de deasupra are o grosime de peste 0,50 m. Stratigrafia este identică cu S11 din campania trecută (2006).

S16. Orientarea secțiunii este aproximativ E-V, având dimensiuni de 10 x 1,50 m. Rezultatele sunt identice cu cele din secțiunea S16 cu specificația că aici a fost identificată doar groapa de scoatere a zidului de incintă.

S17. Secțiunea a fost trasată la SV de S 16. Orientarea secțiunii este aproximativ N-S, având dimensiuni de 10 x 1,50 m. Rezultatele sunt identice cu cele din secțiunea S15 și S16, numai că zidul de incintă a fost descoperit perpendicular pe secțiune. Stratul de aluviune este de această dată de peste 1 m.

S18. Secțiunea a fost trasată la V de S17. Orientarea secțiunii este aproximativ N-S, având dimensiuni de 10 x 1,50 m. Rezultatele sunt identice cu cele din secțiunea S14-S15.

S19. Secțiunea a fost trasată la V de S18. Orientarea secțiunii este aproximativ E-V, având dimensiuni de 10 x 1,50 m. Rezultatele sunt identice cu cele din secțiunile precedente. Stratul de aluviune este din nou mai subțire, de c. 0,50 m. A fost, astfel identificată și latura de V a castrului.

Așadar, s-a constatat în urma cercetărilor arheologice și a măsurătorilor topografice existența unui castru de circa 165 x 220 m. În concluzie, în urma ultimelor cercetări arheologice a fost descoperită latura de V a castrului, completându-se informațiile arheologice și topografice din anii precedenți.

Deoarece singurele artefacte arheologice se constituie din țigle ștamplate cu abrevierea NMO, constatăm, din nou, că trupa de mauri este probabil singura garnizoană a fortificației. Dacă așa stau lucrurile rezultă că unitatea este echivalentă unei *ala quingenaria* ca urmare a dimensiunilor castrului. Cu toate acestea, numai aceste argumente nu sunt suficiente pentru a fi siguri de această prezumție.

Note:

1. C. Ilieș, S. Cociș, F. Marcu, D. Tamba, Al. Matei, *Raport privind cercetările arheologice de la Sutor*, Studia Universitatis

Babes-Bolyai, Theologia Greco-Catholica Varadiensis 47/1, 2002, p.131-151; C. Ilieș, S. Cocîș, F. Marcu, D. Tamba, Al.Matei, *Săpăturile de la Sutor din 2001*, CCA 2002, p. 302-304; C., Ilieș, S. Cocîș, Silvia, Mustață, D., Tamba, A., V., Matei, F. Marcu, D., Ștefan, Magdalena, Duțescu, *Săpăturile de la Sutoru, com. Zimbor, jud. Sălaj, Punct: La Cetate*, CCA 2007, p. 355-356.

90. Șeușa, com. Ciugud, jud. Alba

Punct: Gorgan (La Gorgan, Gorganu)

Cod sit: 1124.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 3/2008

Colectiv: Marius-Mihai Ciută – responsabil (ULB Sibiu), Antoniu Marc (MCDR Deva), Beatrice Ciută (IAS Alba Iulia), studenți ai Cercului de Arheologie „Ion Beciu” Alba Iulia

Din punct de vedere geo-morfologic, măgura *Gorgan (Gorganu, Vârful Gorgan)*, aparține ramei vestice a Podișului Secașelor, în sectorul de contact al acestuia din urmă cu valea Mureșului pe sectorul său mijlociu, în dreptul orașului Alba Iulia, aflat la vest. Pentru o mai exactă localizare în cadrul microarealului, precizăm că măgura se află la o distanță de aproximativ 4-5 km, spre SE de așezarea fortificată hallstatiană de la Teleac, la aproximativ 2,5 km spre V de vârful Măgura Străji și la cca. 6 km est de orașul Alba Iulia (latitudine: 46° 3' 53"; longitudine: 23° 39' 2"). Măgura domină culoarul Mureșului, în sectorul delimitat de localitățile Sântimbru - Vințu de Jos, beneficiind de o perspectivă excelentă (altitudine: 463m, respectiv 469m față de Marea Baltică).

Obiectivele cercetării arheologice din acest an au fost: surprinderea succesiunii depunerilor stratigrafice și relevarea lor, prin intermediul suprafețelor de săpare. Excavarea complexelor, recuperarea integrală a informațiilor legate de construirea, utilizarea și abandonarea lor; recuperarea materialelor, procesarea și prelucrarea acestora în vederea publicării; datarea relativă și absolută a locuirilor umane; introducerea informațiilor în cadrul unor baze de date; difuzarea rezultatelor științifice în mediile specifice, de specialitate dar și *mass-media*; familiarizarea studenților participanți cu principalele etape de desfășurare a unui șantier arheologic.

Din motive obiective, care au fost determinate, pe de o parte, de lipsa fondurilor financiare pentru săpătură, iar pe de altă parte de vremea nefavorabilă - care a îngreunat efectiv lucrările specifice - campania anului 2008 din cadrul sitului de la Șeușa-Gorgan, care s-a desfășurat în perioada 6-12 octombrie a fost, din nou, una cu o durată scurtă, dar care a confirmat o serie de realități stratigrafice și contextuale relevate în anii precedenți.

Cercetarea arheologică din acest an a avut ca obiectiv continuarea investigațiilor complexelor de locuire, în vederea dezvelirii structurilor și artefactelor aparținătoare celor două orizonturi culturale eneolitice (primul, de factură Decea Mureșului, iar cel de al doilea - Coțofeni), identificate până în prezent, precum și prelevării resturilor macrovegetale, având ca scop reconstituirea cel puțin parțială a ecosistemului și paleomediului epocilor istorice ilustrate de descoperirile din acest sit. Totodată, s-a urmărit excavarea complexelor anterior delimitate, recuperarea integrală a informațiilor legate de construirea, utilizarea și abandonarea lor; recuperarea

materialelor, procesarea și prelucrarea acestora în vederea publicării; datarea relativă și absolută a locuirilor umane; introducerea informațiilor în cadrul unor baze de date; difuzarea rezultatelor științifice în mediile specifice, de specialitate dar și *mass-media*; familiarizarea studenților participanți cu principalele etape de desfășurare a unui șantier arheologic.

Primele operațiuni au constat în curățarea unității de cercetare S X/2004-2008 (10 x 5 m) și refacerea profilului. Datorită degradării profilului de NV, acesta nu a putut fi îndreptat integral, decât doar de la adâncimea de 1 m, existând riscul de prăbușire. S-a evacuat pământul scurs, pentru a se reface nivelul atins în urma săpăturilor din campania precedentă.

De pe acest nivel s-a reluat dezvelirea contextelor arheologice anterior relevate, prin adâncirea, la șpaclu, pe niveluri de 0,05-0,10 m. O atenție deosebită a fost acordată zonei colțului de N al suprafeței, în vederea recoltării, din c.1, a pământului ce conținea, încă, o cantitate însemnată de semințe de grâu carbonizate.

În c. 1 și 2, pe o suprafață de cca. 10 m² a continuat relevarea, tot la șpaclu, a locuinței de suprafață (L14/2007-2008), aparținând primei locuiri Coțofeni (faza IIIb), care a oferit o aglomerare de materiale ceramice (fragmente ceramice decorate prin tehnicile împunsăturilor succesive și a inciziilor) puternic arse secundar, fragmente de chirpici ars și lemn carbonizat în amestec cu pământ, unelte de os, fragmentare, resturi faunistice etc., ce au atestat existența unei structuri de locuire de suprafață, prăbușite în urma incendiului, în acest stadiu fiind surprinsă partea mediană a dărâmăturii locuinței. Au fost surprinse, mai clar, limitele și forma complexului, fiind înregistrate datele în plan. Locuința a avut o formă rectangulară, cu o suprafață de 3,5 x 5 m, orientată E-V, fiind posibilă distingerea unei compartimentări a ei. Din cuprinsul locuinței a fost continuată recuperarea fragmentelor dispartate de chirpici ars, prezentând structura pereților, fiind surprinse și părțile superioare ale gropilor stâlpilor de susținere a pereților. S-au sesizat, astfel, similitudini cu complexele contemporane descoperite în anii anteriori.

Sporadic, printre materialele Coțofeni, au apărut și câteva fragmente ceramice, care, prin factură și elemente de decor, aparțin primului orizont de locuire de la Gorgan, Decea-Mureșului, acestea fiind antrenate din nivelurile inferioare de amenajările coțofeni.

Material ceramic însemnat cantitativ, aparținând olăriei Coțofeni, s-a recuperat și din c.5-6. Materialele ceramice fragmentare, cele faunistice, IMDA, litice etc. recuperate, se află în curs de inventariere și prelucrare.

În acest stadiu suprafața a fost supusă operațiunii de conservare, prin acoperire cu folie și pământ până la reluarea săpăturilor. Adâncimea care s-a atins în SX/2004-2007 (mai precis în cadrul bordeiului L12), a fost în jur de 2,25 m față de borna topografică situată la cca 1 m de latura vestică a suprafeței.

În acest an au fost efectuate o serie de cercetări interdisciplinare în legătură cu situl de la Șeușa-Gorgan. În acest sens a definitivat analiza arheobotanică asupra resturilor vegetale descoperite (vezi raportul anexă).

În direcția reconstituirilor virtuale 3D a așezărilor eneolitice de la Gorgan, a fost demarată colaborarea cu specialiști și studenți din cadrul catedrei de Informatică a Universității din Alba Iulia, fiind în curs de realizare un program special de prelucrare informatizată a realităților stratigrafice și materiale descoperite. Rezultatele preliminare au fost prezentate în cadrul sesiunii de susținere a lucrărilor de licență iunie 2008.

În direcția interpretării interdisciplinare se înscrie și publicarea, în volumul dedicat *Profesorului Nicolae Ursulescu la împlinirea vârstei de 65 de ani*, a unui studiu privind analiza unui complex cu destinație cultică (*bothroy*) de la Gorgan¹

Cu titlu de noutate, semnalăm faptul că, în urma prelucrării materialelor arheologice din campaniile precedente, s-a constatat faptul că în cadrul locuințelor Coțofeni din primul nivel de locuire, cel al locuințelor de suprafață, apar, sporadic, sub forma unor importuri, materiale ceramice aparținând fenomenului cultural al bronzului timpuriu, specific văii mijlocii a Mureșului.

Note:

M.-M. Ciută, *Un complex cu posibilă destinație cultică descoperit la Șeușa – Gorgan (jud. Alba)*, în *Omagiu Profesorului Nicolae Ursulescu la 70 de ani*, Iași, 2008.

Raport privind analiza arheobotanică a probelor de sol prelevate din situl de la Șeușa-Gorgan.

În urma cercetărilor arheologice din anii 2005- 2006 au fost prelevați 11 saci de plastic cântărind în total aproximativ 100 litri de sol. Analiza arheobotanică a probelor a relevat faptul că ponderea majoritară aparține speciei de grâu emmer, *Triticum dicoccum* (aprox. 80%), secondat de specia de grâu einkorn *Triticum monococcum* (aprox. 20%). Din totalul celor 11 probe de sol, au fost recuperate aproximativ 3,1 kilograme de semințe carbonizate.

Grâul de tip einkorn, *Triticum monococcum*: este o specie diploidă (2n = 14 cromozomi), cu sămânța caracteristică decortăată și cu ureche și spic delicate. Este un grâu de toamnă și primăvară. Majoritatea varietăților de grâu einkorn cultivate produc un grăunte/spic, de unde și numele acestuia, însă există și varietăți cu două grăunțe. În prezent, grâul einkorn este o recoltă relicvă, cu toate că el mai crește, sporadic, în vestul Turciei, în țările din Balcani, vestul Germaniei, Elveția, Spania, de asemenea și în Caucazia. În trecut, cultivarea grâului einkorn a fost mult mai extinsă. Această specie de grâu, a fost unul dintre fondatorii recoltelor cu semințe a agriculturii neolitice din Orientul Apropiat și componentul principal al grupelor de recolte timpurii din Europa¹.

Din perioada epocii bronzului, importanța sa a scăzut treptat, foarte probabil din cauza competiției speciilor de grâu cu treierare-liberă. Specia einkorn este o plantă mică, rar depășind mai mult de 70 cm înălțime, cu un produs relativ sărac, însă poate supraviețui pe soluri neroditoare unde alte tipuri de grâu nu rezistă. Deși grâul de tip einkorn are o rată de creștere înceată, permițând astfel invadarea recoltei de către buruieni, acesta este mai rezistent la frig în anotimpul de iarnă. Grâul de tip einkorn este singura cereală, care datorită particularității spicului de pai, rezistă favorabil în condiții de ploi îndelungate². Făina de culoare gălbuie este nutritivă, însă îi dă pâinii o calitate sărăcăcioasă privind ridicarea la coacere și are un gust fad. Cu toate acestea, grâul einkorn a fost consumat în primul rând ca terci/păsat sau fiert³.

Grâul de tip emmer, *Triticum dicoccum*: este un component al speciei de grâu tetraploid. Toate varietățile din cadrul acestei grupe, împart cromozomii AABB, și sunt fertili la încrucișare. La fel ca și grâul einkorn, este o specie de grâu de toamnă, semitoamnă sau primăvară. În concordanță cu reacția la treierare, grâul cultivat se împarte în două grupe, care sunt, de asemenea, frecvent recunoscute între resturile arheologice. Grâul emmer decortăat, este cel care ne interesează *T. turgidum* L. subsp. *dicoccum* (numit tradițional *T. dicoccum*), la

care producția rezultată în urma treierării sunt spicele individuale. Resturile de grăunțe sunt învelite în coji și palee. La grâul emmer, la fel ca și la einkorn, treierarea este rezultatul ruperii axului urechii spicului în punctul lui cel mai slab, aflat dedesubtul fiecărui spic. Această situație este asemănătoare grâului de tip einkorn sălbatic. Grâul emmer decortăat reprezintă stadiul primitiv al cultivării grâului de tip *turgidum*⁴.

Grâul emmer a fost principala cereală a cultivatorilor neolitici. Pe numeroasele situri analizate conform datelor arheobotanice, grâul emmer este găsit, de obicei, alături sau în combinație cu grâul einkorn.

Merită semnalată importanța descoperirii unui astfel de context. Practic, este prima descoperire a unor „silozuri” de cereale datând din această perioadă. Până în prezent nu au fost semnalate contexte cu silozuri de cereale în cadrul locuirilor Coțofeni. Întrebarea care se pune acum este legată de rolul așezării și al funcționalității contextelor în care au fost descoperite respectivele silozuri. De ce nu au fost relevate până în prezent și alte situații asemănătoare? O singură descoperire nu ne permite să generalizăm. Astfel că, silozurile de la Gorgan vor rămâne până la noi semnalări, doar o descoperire singulară care ne oferă doar o piesă (foarte importantă!) din uriașul puzzle al modului de subzistență practicat de purtătorii culturii Coțofeni.

Note:

1. Zohary, Hopf 1988, p. 28.
2. Kreuz et alii 2005, p.244.
3. Zohary, Hopf 1988, p. 28.
4. Zohary, Hopf 1988, p 37-38.

91. Șimleu Silvaniei, jud. Zalău

Punct: Observator

Cod sit: 139893.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 100/2008

Colectiv: Horea Pop – responsabil (MJIA Zalău), Dan Vasile Sana – responsabil sector (DCCPCN Sălaj), Ioana Marchiș (MJIA Maramureș), Dan Culic

Punctul „Observator”, este situat pe platourile superioare și în zona altitudinii maxime (596 m) a Măgurii Șimleului, complex de dealuri aflat la N de orașul Șimleu Silvaniei, județul Sălaj.

Campania din 2008 a urmărit finalizarea cercetării zonei rămase libere între casetele C1-C3/2006 din zona platoului central și continuarea excavațiilor arheologice la S de acestea, spre interiorul acestui platou.

Descoperirile epocii bronzului. În decursul acestei campanii au fost cercetate cinci complexe aparținând acestei perioade. Este vorba despre gropile C 19, C 20, C 31, C 36 și vatra C 34. Demne de consemnat sunt inventarele gropilor C 19 și C 31, unde apar fragmente mari de vase (cești și străchini) întregibile. C 19, surprinsă în S3/2008, cu o adâncime păstrată de cca. 0,30 m și un diametru de 1 m, taie complexul C 20. În umplutura sa formată din pământ negru-cenușos, cu bucăți mici de cărbune și piatră, au fost descoperite mai multe fragmente dintr-o strachină cu buza evazată, decorată cu proeminențe sub care erau dispuse caneluri semicirculare, alături de fragmente de cești și material ceramic rulat.

Groapa C 31, surprinsă de asemenea în S 3/2008, avea o umplutură de pământ cenușiu cu consistență lutoasă. Ca

inventar am remarcat mai multe fragmente dintr-o strachină de tipul celei descrise anterior alături de bucăți mici de chirpici.

Pe baza materialelor arheologice, complexe de mai sus pot fi atribuite grupului cultural Cehăluț.

Descoperirile primei epoci a fierului. Un număr de cca. 20 de complexe din această perioadă au fost descoperite în aproape toate suprafețele cercetate în campania din 2008. Se remarcă printre acestea un bordei de dimensiuni reduse (C 18) și o locuință parțial adâncită (C 25), o amenajare cu două vetre (C 45 - probabil un șopron), o anexă gospodărească (C 47), gropile C 8, C 16, C 13, C 22, C 27, C 51 și vatra C 34.

Complexul C 18, este un bordei cu un diametru ce depășește cu puțin 2 m, adâncindu-se în roca locală sterilă cca. 0,90 m. Într-o ușoară alveolă din partea sudică avea unul sau mai multe vase bitronconice de mari dimensiuni, sparte pe loc. Suprafețele ceramicii sunt tratate în maniera specifică perioadei, având culoarea neagră, lustruită, la exterior și roșie la interior. Decorul constă din caneluri dispuse vertical pe corpul vasului, pornind din zona gâtului. Din loc în loc sunt intercalate creste în relief. Pe partea interioară a buzei evazate a vasului și pe gât, apar caneluri horizontale dispuse în cercuri concentrice. Astfel de vase, sparte pe loc și cu un decor similar, au fost descoperite și în gropile C 8, C 22, C 27 și C 51.

Complexul C 25 este o locuință ce se adâncește cca. 0,40 m în roca locală. Are forma ovală (cca. 2,8 x 3,4 m), fiind tăiat în partea sud-estică de groapa C 27 și de cuptorul dacic cu groapă de deservire C 26. În umplutura sa au apărut numeroase fragmente ceramice.

Complexul C 45, descoperit în S 6/2008 sub forma unui strat consistent de cenușă de cca. 0,10 m, cu dimensiunile surprinse 2 x 3 m, suprapunea două vetre de foc și avea în partea de N-vest o groapă de stâlp plină cu cărbune, iar la N și spre SE trei gropi de mici dimensiuni atât ca adâncime cât și ca diametru. Din zonă au apărut puține fragmente ceramice.

Se cuvine să mai amintim aici un fragment din corpul unei fibule, descoperit în groapa C 13 și un ac de fibulă din groapa C 16, alături de o însemnată cantitate de ceramică și oase de animale recuperate din groapa C 56.

Materialul ceramic descoperit în complexe C 8, C 22, C 27 și C 51, alături de fragmentul de fibulă din groapa C 13, completează imaginea pe care o avem despre orizontul timpuriu de locuire din prima epocă a fierului. Toate acestea, alături de fragmentele de vas cu proeminențe hipertrofiate din groapa G 25/1995 și fragmentele unui vas asemănător descoperit în S1/2006, elemente ce țin de etapa timpurie a culturii Gáva, certifică existența unui astfel de orizont cronologic, până acum doar intuit și jalonează pe orizontală, nucleul inițial al locuirii din această perioadă ce părea să nu depășească marginea nordică a platoului central.

Descoperirile din a doua epocă a fierului – perioada dacică. Sunt cele mai numeroase descoperiri din această campanie însumând cca. 30 de complexe, grupate în toate suprafețele cercetate.

Demne de semnalat sunt cele trei cuptoare menajere descoperite în S 2/2008 și în S 5/2008, dintre care două având bolta intactă (C 26, C 28) și unul cu bolta prăbușită din vechime (C 41), toate având gropi cu resturi menajere pe partea vestică și deschiderea/gura cuptorului, pe această parte. Mai menționăm groapa C 40 cu un bogat și interesant material ceramic lucrat la roată, groapa C 48, pe fundul căreia au apărut grupate, mai multe fragmente de vase de tip sac, groapa C 38 cu numeroase jetoane confecționate din pereții unor vase ceramice și două locuințe surprinse parțial (C1/2006 și C 61),

alături de o construcție pe tălpi asupra căreia funcțiuni nu ne putem pronunța încă (C 52, C 53, C 55).

De asemenea, mai amintim aici un clește de orfevrărie, păstrat intact, cu o lungime de cca. 25 cm, avea brațele terminate sub forma unor protuberanțe și gura îndoită sub forma unui cioc, descoperit în groapa C 44 din inventarul căreia mai făcea parte și o cute de gresie. Tot în rândul descoperirilor importante se adaugă și un fragment dintr-o fibulă-linguriță, din argint, descoperit în zona complexului C 43 și o fibulă întreagă din bronz, cu coardă exterioară ce provine din groapa C 37. Fibula cu coardă exterioară se datează în al doilea și al treilea sfert al sec. I a. Chr., în timp ce fibulele-linguriță se datează la sfârșitul sec. I a. Chr. și în prima jumătate a sec. I p. Chr.

Cu ajutorul sondajelor stratigrafice manuale, au fost trasate și excavate, șase suprafețe de cercetare (S1- S6/2008). Cinci dintre acestea (S1-S3 și S5-S6), cu dimensiunile de 6 x 4 m, au fost trasate la limita nordică a platoului central, în continuarea suprafețelor cercetate în anii anteriori. În toate acestea, coloana stratigrafică este aproape identică, sub humusul de pădure apărând un strat de pământ negru, cu grosimea variabilă (0,15 – 0,30 m) și din loc în loc, un strat de pământ brun, pietros, gros de cca. 0,10 – 0,30 m. Imediat sub stratul de culoare neagră apar complexe din bronzul târziu, prima epocă a fierului și din perioada dacică.

În zona vestică a platoului, paralel cu S1/2006, la 0,70 m de aceasta, a fost trasată S4/2008, cu dimensiunile de 6 x 1,5 m. La capătul sud-estic al acestei unități de cercetare a fost extinsă suprafața înspre S1/2006, pentru a permite golirea integrală a complexului C49/2006. Cercetarea acestei secțiuni s-a oprit pe stratul de nivelare cu rocă sfărmată din perioada dacică, urmând, sperăm noi, ca într-o campanie viitoare să lărgim această secțiune și să o prelungim spre vest, pe pantă, pentru a putea lămurii problemele ridicate de amenajarea din piatră legată cu lut surprinsă în S1/2006.

Până la adâncimea cercetată, stratigrafia acestei secțiuni se aseamănă cu cea a suprafețelor menționate anterior (humus și strat de pământ negru), excepție făcând lipsa acelui strat de pământ ce culoare brună, cu compoziție pietroasă. Toate acestea se opresc pe o nivelare cu micașist local în care se adâncesc complexe dacice descoperite.

Toate complexe au fost înregistrate cu ajutorul fotografiei digitale și a desenelor la scara 1:20, informațiile mai importante relevate cu prilejul cercetărilor fiind consemnate în fișele de complex și în jurnalul de săpătură.

Pe viitor se intenționează continuarea cercetărilor spre interiorul platoului central și lămurirea situației constatate în anul 2006, în secțiunea S1, între m. 31-36. Aici a apărut o amenajare cu piatră locală, prinsă cu lut la adâncimea de 2,3-2,4 m, ce părea să facă parte dintr-un „zid de sprijin” a marginii terasei, fie de embletonul unei palisade ridicate la limita platoului. Toate acestea aparțineau sfârșitului epocii bronzului, perioadă în care pentru zona în discuție, nu se cunosc fortificații. [Horea Pop, Daniel Vasile Sana]

Bibliografie:

A. Rustoiu, *Războinici și artizani de prestigiu în Dacia preromană*, Cluj-Napoca, 2002.

92. Șimleu Silvaniei, jud. Zalău

Punct: Cetate

Cod sit: 139893.04

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 147/2008

Colectiv: Horea Pop – responsabil (MJIA Zalău), Ioana Marchiș, Marius Ardeleanu (MJIA Maramureș)

În campania 2003 s-a constatat că atelierul metalurgic cercetat în anii 1994-1995, 1997 nu mai continuă spre S. Terasa T2 a fost suprapusă de elemente periferice vestice ale unei alte terase amenajate de daci (T4) la est de T2, la o cotă superioară, datată cu ajutorul unei fibule puternic profilate cu portagrafa ajurată, de tip occidental, descoperită în umplutura ei, în al treilea sfert al sec. I p.Chr. Pe terasa respectivă a fost descoperită o locuință dacică surprinsă parțial la m 6-11, dotată cu o groapă de provizii tronconică (G43). În anul 1997 la est de terasa T2 au fost descoperiți izolat 4 denari republicani pe panta nordică a șeii la extremitatea nordică a valului dacic din ultima fază de locuire. Cercetarea din anul 2008 a vizat atât dezvelirea locuinței surprinsă în anul 2003, cât și recuperarea altor piese monetare din zona unde apăruseră cele 4 monede izolate.

Cu altitudinea maximă de 372 m și o diferență de nivel de 170 m, dominând valea Crasnei, dealul Cetate este legat de restul Măgurii printr-o șa lungă de 100 m, lată de 30 și se prezintă ca un mamelon tronconic, platoul său superior, de formă ovală, având diametrele de 30 - 40 m. Atenția colectivului de arheologi s-a concentrat, începând cu anul 1992, atât asupra platoului superior cât și asupra teraselor situate mai jos sau a șeii de legătură descrise anterior. A fost cercetată sistematic o suprafață de peste 1.200 m², reprezentând doar o parte din situl arheologic delimitat prin periegeze. Fortificația și locuirea de pe Cetate se constituie a fi acropola așezării civile situate semicircular la baza dealului.

În campania anului 2008 au fost trasate 8 unități de cercetare (S1=6 x 5 m; S2=6 x 3 m; S3=4 x 2,5 m; S4=4 x 2,3 m; S5=5 x 1,8 m; S6=5 x 4 m; S7=6 x 5 m; S8=9 x 2 m) prin care a fost investigată sistematic o suprafață de 144,2 m². Prin S1, S2, S6, S7 și S8 s-a verificat panta nordică a șeii de legătură pentru a se recupera eventualele monede romane împrăștiate provenite dintr-un tezaur rulat probabil de daci la amenajarea valului din ultima fază de fortificare. În urma acestor investigații numărul pieselor monetare a ajuns la 19, dintre care unele sunt replici realizate prin turnare. Pe lângă monede au fost descoperite și fragmente ceramice dacice, piese din fier (cuie, cuțite, scoabe etc.) și bronz (fibule întregi sau fragmentare, pandantive, sârme, table, fragmente de oglindă, brățări fragmentare). Deși a fost cercetată o suprafață de 116mp cercetările vor trebui extinse pentru a fi siguri că vor fi recuperate toate piesele monetare ce aparțin de cel de-al doilea tezaur descoperit pe dealul Cetate.

Prin trasarea suprafețelor S3-5 s-a intenționat dezvelirea locuinței identificată în anul 2003 la S de terasa T2, în buza șeii de legătură. Urme ale acestui complex de locuire au apărut doar în S3 și S4, trasate la est de S1/2003. În S5, trasată la V de S1/2003 nu au apărut complexe arheologice. Locuința cercetată (Complex C5) a fost surprinsă în S3 printr-o podea din lut care pare mai degrabă o anexă, sau o altă încăpere (Complex C5/1). O astfel de podea a fost surprinsă fragmentar în S4 unde ne așteptam să descoperim jumătatea estică a complexului C5. Locuința avea probabil un plan oval (cu diametrele de 3x5m), structura de rezistență a acesteia, realizată din pari, fiind

surprinsă doar la S. Pe această latură, în special, au fost descoperite o serie de cel puțin 7-8 recipiente ceramice, majoritatea confecționate la roată, prăbușite probabil de pe o poliță, la incendierea construcției. Formele ceramice cuprind aproape toate categoriile cunoscute în repertoriul ceramicii dacice din sec. I p.Chr. (fructiere, cupe cu picior, kantharoi de tip celtic și grecesc, boluri, castroane, căni) fiind confecționate din pastă fină arsă inoxidant.

Cercetarea anului 2008 a îmbogățit cunoștințele despre amenajările dealului în epocă dacică și a ridicat la 11 numărul tezaurelor dacice descoperite la Șimleu Silvaniei. Cercetarea complexului C5 aduce precizări importante privind inventarul unei locuințe, date despre posibile "servicii de masă" și planimetria unor astfel de construcții. [Horea Pop]

Abstract:

Șimleu Silvaniei-Cetate: we discovered 15 dwellings and household annexes (sheds, 39 food storage pits or ritual places, fireplaces, and ovens) that complete the landscape of the discoveries on the acropolis of Cetate hill. Finds are especially rich and diversified. Alongside with an impressive quantity of hand-made or wheel-made ceramics, we came across iron parts used in building works, iron, stone and ivory instruments and utensils, weapons and elements of military equipment made of iron, bronze or stone, and silver, bronze, iron or glass ornaments and coins.

Traces of iron or bronze processing confirm special economic activity, also reasoned by Greek, Roman or Dacian coins discovered. This suggests the existence of economic exchange in that period between Dacians and neighbouring Greek, Roman and Celts people. The importance of the archaeological complex at the Cetate hill is also stressed by the discovery of a workshop of fine replicated products – Roman Republic dinars of precious metal (silver) by means of moulding, in the years 1994, 1995 and 1997.

93. Șimleu Silvaniei, jud. Zalău

Punct: Uliu cel Mic

Cod sit: 139893.10

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 99/2008

Colectiv: Horea Pop - responsabil, Emanoil Pripon (MJIA Zalău)

Masivul Măgura Șimleului domină zona nord-vestică a Depresiunii Șimleului, iar orașul Șimleu Silvaniei se întinde la poalele Măgurii, spre S, pe malul râului Crasna. Toponimul Uliul cel Mic desemnează un muncel la 500 m V de cota maximă a Măgurii (597 m).

În anul 1945-1948 au fost descoperite, cu prilejul unor amenajări viticole, 116 piese: 33 monede romane, ceramică dacică lucrată la roată și cu mâna, arme din fier, piese de harnașament, unelte, ustensile, perle din sticlă, podoabe din bronz, podoabe din argint (5 brățări, un torques, 7 fragmente dintr-un colier).

În anul 1949 Academia Română, prin arheologul M. Moga, cercetează locul și, printr-o listă, descrie 22 de piese achiziționate de la fața locului. Săpăturile arheologice din anul 1978, prin cele 6 secțiuni de verificare, au identificat, relativ grupat, 4 gropi circulare nearse cu diametrul de cca. 0,4 - 0,6 m., ele adâncindu-se până la 0,6-0,8 m., intrând cca. 0,2 - 0,3

m. în stâncă locală. Din aceste gropi au fost culese fragmente ceramice dacice lucrate cu mâna și la roată, numeroase oase de animale arse și nearse repartizate mai ales spre fundul gropii. La acea vreme complexele au fost considerate ca morminte dacice de incinerare. Sondajele au mai dezvelit și resturile a două locuințe (?) dacice, prost conservate, datorită pantei accentuate a versantului (30-45 grade înclinație), împreună cu trei monede romane, acestea din zona unde fuseseră găsite în anul 1948 cele cca. 50 monede. Unitățile de săpătură trasate în anul 2007 au fost numerotate în continuarea celor din 1978 (VII-VIII). Cercetările din anul 2007 au dus la recuperarea a încă 28 denari și două podoabe dacice din argint în apropierea suprafeței S IV, cercetată în 1978, iar pe versantul nordic, neinvestigat, au fost descoperite urmele unor terase antropice pe care funcționau ateliere metalurgice dacice (numerotate crescător de la altitudinea maximă a dealului).

Suprafețe cercetate: unitățile de săpătură trasate în anul 2008 au fost numerotate în continuarea celor din 1978 (S IX-XI) și au investigat numai versantul nordic al dealului.

Suprafața S IX (15 x 2 m) pe versantul nordic, paralelă cu S VII, la 0,5 m V, pentru completarea situației arheologice în acest sector în care au apărut trei terase dacice cu ateliere metalurgice. Metrul 0 al secțiunii a fost amplasat la baza pantei. În această suprafață au reapărut cele trei terase antropogene înguste (între 2-3 m) amenajate pe panta accentuată a dealului, surprinse în anul 2007. Inventarul (piese din fier, bronz, ceramică, trei monede romane) sugerează complexitatea amenajărilor și activităților dacice din acest sit. Pe terasa a treia a fost descoperită și o vatră de foc indispensabilă pentru astfel de preocupări.

Suprafața S X (22 x 2 m) pe versantul nordic, paralelă cu S IX, la 0,5 m V, pentru completarea situației arheologice în acest sector și cercetarea celor trei terase dacice cu ateliere metalurgice:

Prin această săpătură s-a constatat că densitatea materialelor arheologice și a complexelor scade, deși terasele se pot observa în continuare. Terasa I-a nu a fost locuită, dar prezintă amenajări de genul gropilor reziduale, iar terasa a II-a se îngustează până la 1 m și pare mai degrabă o preamenajare a terasei a III-a. Terasa a III-a, lată acum de 3-3,5 m, s-a erodat în timp, iar o parte din inventarul acesteia s-a scurs pe panta nordică a dealului, fiind recuperat prin cercetările noastre.

Complexele arheologice au fost numerotate în continuarea celor din 1978 și 2007, în campania 2008 fiind descoperite 5 astfel de amenajări (gropi reziduale, gropi de stâlp, vatră de foc)

Materialele arheologice descoperite constau cantitativ preponderent în ceramică, specifică epocii dacice clasice, dar mai ales secolului I a.Chr. Ceramica descoperită este în general fragmentată, dar pe terasa T III au fost descoperite recipiente întregibile. În general, majoritatea ceramicii este confecționată cu mâna, doar cca. 15% la roata olarului. Formele lucrate cu mâna sunt reprezentate de oale (majoritare), străchini, cești-opaiț și câni. Ceramica modelată la roată cuprinde, la rândul său, o anume varietate: fructiere, kantharoi, câni, urcioare, boluri, cupe. Din punct de vedere numeric însă, materialele care prevalează sunt cele metalice (fier, bronz, plumb, argint), unele descoperite în cercetări periegetice. Varietatea și numărul mare al acestora (pafta, fragmente de oglindă, picuri din argint și bronz, fibule din fier și bronz, cuțite, vârfuri de săgeți, materiale de construcție, deșeuri de piese din fier și bronz, etc), nefiresc pentru o așezare dacică din același orizont cronologic, condițiile improprie unei locuiri umane convenționale, ne formează o imagine aparte despre caracterul sitului sondat. Din umplutura terasei T3 provin 3 denari (care ridică numărul

pieselor din Tezaurul II împrăștiat la 12 piese) care pot constitui mai degrabă materia primă utilizată în atelier pentru realizarea podoabelor dacice din argint, sau poate replici monetare.

Suprafața S XI (23 x 4 m) a fost trasată pe versantul nordic, în zona șei de legătură a dealului cu restul Măgurii Șimleului, deoarece într-o cercetare periegetică a fost descoperit un denar roman republican. Cercetarea a dus la descoperirea unui mic tezaur împrăștiat pe panta nordică accentuată a dealului. Tezaurul, format din 20 de monede (ultima de la Augustus) este cel de-al treilea descoperit în acest sit.

În general materialele ceramice descoperite se încadrează cronologic în secolul I a.Chr. și materialele speciale metalice (fibulele) sprijină această datare, dar o și împing spre prima jumătate a sec. I p.Chr. De altfel, și denarii descoperiți până acum se datează cel târziu până la Augustus, un alt argument pentru cronologia propusă de noi. Cercetarea viitoare a întregului atelier și al teraselor va putea aduce informații suplimentare privind organizarea internă și inventarul unor astfel de complexe și pentru recuperarea tuturor pieselor din Tezaurul II. De asemenea credem că în ceea ce privește Tezaurul I acesta mai poate conține piese încă nedescoperite și investigarea zonei din preajma locului descoperirii pieselor poate să mai ofere surprize, dar mai ales indicii privind depunerea acestora, existența unor complexe arheologice. [Horea Pop]

Abstract:

Known in the historical literature due to the discovery of a silver Dacian jewellery and a Roman coin hoard, the place called Uliul cel Mic is situated to the western part on the superior plateau of Măgura Șimleului hill, placed on the northern part of Șimleu Silvaniei town. After several field investigations made at the beginning of the year 2003, a very rich Dacian materials (made of iron, bronze and silver) was discovered.

The beginning of a systematic excavation on the site situated on Măgura Șimleului Hill-Uliul cel Mic, in 2007, solved the chronological problems and revealed the character of the site. This campaign (2008) aimed the northern sector of the hill where we discovered the rest of a Dacian metal workshop. The archaeological excavation in Șimleu Silvaniei continued in 2008 as well, with the 4th campaign. We traced two trenches (SIX-X), oriented S-N, measuring 15x2m and 22x2m. During this year campaign we discovered 5 Dacian archaeological structures and the rest of the Hoard II (3 Roman silver coins) and the Hoard III (20 Roman coins).

94. Șoimeni, com. Păuleni Ciuc, jud. Harghita

Punct: Dâmbul Cetății

Cod sit: 83384.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 68/2008
Colectiv: Valerii Kavruk – responsabil, Dan Lucian Buzea (MNCR), Gheorghe Lazarovici (UEM Reșița)

Stațiunea se află la 1 km NE de satul Șoimeni, comuna Păuleni Ciuc, județul Harghita, în locul numit de localnici *Vărdomb (Dâmbul Cetății)*. Inițial, pe locul respectiv a existat un promontoriu natural, de formă ovală, cu suprafața de circa 60 x 90 m.

Așezarea a fost descoperită în perioada interbelică de Al. Ferenczi. În anii 1956, 1960 și 1967 aici a efectuat cercetări

arheologice Székely Zoltán. Din anul 1999, cercetările arheologice sunt efectuate sub egida MNCR¹. Până în prezent, a fost stabilită cronologia relativă internă a sitului, de la eneolitic până la epoca bronzului mijlociu, a fost cercetat parțial sistemul de fortificație, au fost dezvelite locuințe și complexe rituale din eneolitic și epoca bronzului.

Cercetările arheologice s-au desfășurat în secțiunea S.I (c. G-K/1-5) și au vizat „gardul interior” din epoca bronzului și urmele de locuire eneolitică.

„Gardul interior” (Cpl. 15). Acest complex a fost cercetat în anii 2001 – 2002 și 2007. A fost surprins în marginea interioară a valului de pământ ce înconjoară situl, pe lungimea de 16 m. Șanțul este paralel cu coama valului și are lățimea de circa 0,3 - 0,5 m și secționează stratul de cultură eneolitic, inclusiv o locuința Cucuteni-Ariușd (L.31). Umplutura șanțului era formată din bolovani de piatră neprelucrată, pietriș asemănător cu cel din umplutura valului și lut de culoare galbenă, în amestec cu puține fragmente de vase ceramice de tip Ciomortan, fragmente de oase animale și resturi de lemn ars.

Șanțul avea pereții verticali, pe alocuri avea fundul plat, însă pe cea mai mare parte era forma de „U” sau „V”. Pe fundul șanțului au fost surprinse mai multe gropi de stâlpi ce formau probabil un gard interior al așezării. În umplutura acestor gropi au fost descoperite și fragmente de lemn carbonizat. Adâncimea la care a fost săpat șanțul de la nivelul solului steril (marcat de stânca naturală) nu este uniformă, era de -0,2 -0,6 m și se adâncea mai mult acolo unde au fost introduși stâlpi de lemn.

În campania din anul 2007, s-a observat prima dată faptul că acest șanț era în anumite locuri întrerupt, fapt constatat și în campania din anul 2008, în zona carourilor G / 4-5, pe lungimea de 0,5 m. Probabil aceste întreruperi din șanț (din gardul interior al așezării) marcau anumite spații de trecere.

Presupunem că acest șanț avea rolul de a consolida valului de pământ. El a fost săpat, după toate probabilitățile purtătorii culturii Ciomortan, cei care au ridicat și vaul de pământ.

Locuirea eneolitică

A fost cercetată parțial o locuință (L. 31) și dezvelite complet o vatră de foc cu pavaj din pietre (Cpl. 30), o vatră-rug (Cpl. 29) și mai multe gropi de stâlp ce aparțineau unor amenajări din perioada Cucuteni-Ariușd.

L31 - a fost cercetată partea superioară a locuinței pe o suprafață de 4 x 2,5-3 m. Locuința se extinde sub valul de pământ din zona estică a sitului. Având în vedere faptul că terenul în această parte este în pantă, podeua locuinței trebuia suspendată pe o structură din bărne de lemn. Acest tip de podea a fost întâlnit și în cazul L. 5, cercetată în campaniile anterioare în sectorul nordic al sitului.

Partea superioară a locuinței a fost demontată, au fost descoperite bucăți mari de lipitură (probabil de la pereți), fragmente de vase ceramice și aproximativ 10 vase întregibile, piese din lut ars, o fusaiolă, mai multe fragmente de figurine antropomorfe, pietre, fragmente de râșnițe, fragmente de lemn și lut ars.

Umplutura locuinței era formată din pământ de culoare roșiatică (rezultat de la incendiul puternic la care a fost supusă locuința) în amestec cu bucăți de lipitură, probabil de la pereții prăbușiți.

În suprafața cercetată, cea mai mare parte a podelei avea partea superioară netedă. Podeaua nu a fost demontată, dar după aspectul său lutuiala podelei a fost amenajată pe o structură formată din bărne de lemn masiv, așezate probabil una lângă cealaltă. În zona sudică a acestui complex a fost

descoperită parțial o vatră de foc cu „pat” din pietre plate, ce a fost amenajată direct pe podeua locuinței.

Materialul arheologic descoperit aparține fazei Cucuteni A2, mai exact nivelului eneolitic II, de la Șoimeni. Locuința a fost conservată pe acest nivel și urmează a fi cercetată în campania arheologică viitoare.

Cpl. 29 (vatră-rug) a fost descoperită la -2,6 -2,7 m. Vatra a fost descoperită imediat sub valul de pământ și s-a evidențiat printr-un strat de cenușă consistent, răspândit pe o suprafață de 1,1- 0,85 m și gros de circa 0,10 m. În mijlocul acestei aglomerări de cenușă au fost descoperite două pietre plate, din care una era de dimensiuni mari (40 x 30 x 10 cm). Cenușa acestei vetre era amestecată cu multe fragmente de lemn carbonizat și puține fragmente de vase ceramice.

După ce a fost îndepărtată cenușa, au fost descoperite câteva pietre plate, de dimensiuni mici, care făceau parte probabil dintr-un „pat” de pietre, folosite în principal pentru păstrarea căldurii în zona vetrei. Acest tip de amenajare este frecvent întâlnit în până în prezent la Șoimeni.

Cpl. 30 (vatră) a fost descoperit în campania din anul 2007, în partea superioară a startului de cultură eneolitic. Vatra a fost amenajată după ce s-a făcut o mică groapă în stânca naturală a terenului. La amenajarea „patului” vetrei au fost folosite pietre de diferite forme și dimensiuni care au fost așezate una lângă cealaltă, dar și unelte rupte (fragmente de râșnițe și de gresii), fragmente de vase ceramice, piese din silex și fragmente de stauete antropomorfe.

Pietrele „patului” vetrei au fost răspândite pe o suprafață de circa 2 x 2 m, iar grosimea stratului de pietre avea pe alocuri 0,2 - 0,3 m. Partea superioară a acestei vetre (lutuiala fină) a fost probabil distrusă în momentul nivelărilor făcute cu ocazia ridicării valului de pământ al așezării, în perioada epocii bronzului mijlociu.

Având în vedere faptul că vatra a fost descoperită în așezare și nu într-un complex de locuit, putem afirma că aceasta era utilizată ca o vatră de veghe.

Gropile de stâlp

În suprafața cercetată au fost descoperite 51 de gropi de stâlp. Acestea aveau în general forma circulară cu diametrul la gură de circa 0,15 - 0,5 m și adâncimea de 0,1 - 0,9 m de la nivelul solului steril. Pereții gropilor erau verticali sau oblici spre fundul relativ sferic. Umplutura era formată din pământ negru, uneori în amestec cu fragmente de lemn carbonizat, fragmente ceramice, resturi de lut ars și în câteva cazuri au fost descoperite și fragmente de coajă, probabil, de alune.

Majoritatea gropilor de stâlp aparțineau unor amenajări sau construcții de suprafață din perioada locuirii culturii Cucuteni-Ariușd.

Cercetarea complexelor eneolitice demonstrează încă o dată că la Șoimeni sunt mai multe nivele de locuire din perioada culturii Cucuteni - Ariușd, Faza A.

L. 31 este o locuință de dimensiuni mari, cu podeaua parțial suspendată și cu un material arheologic bogat. Cercetarea acestui complex va putea fi finalizată numai după ce suprafața va fi extinsă în zona estică a sitului și vor fi cercetate urmele de locuire din perioada epocii bronzului.

Cercetarea Cpl. 30 (vetrei de foc) demonstrează încă o dată că în perioada locuirii Cucuteni-Ariușd, existau instalații de încălzit atât în locuințe cât și în loc deschis. Aceste vetre de dimensiuni considerabile descoperite în spațiu deschis puteau fi utilizate ca vetre de veghe.

Note:

1. Zoltan Szekely, *Cultura Ciomortan*, Aluta, 1970, p. 71-76; Valeriu Căvruc, *Noi cercetări în aşezarea de la Păuleni (1999 - 2000)*, Angustia 5, 2000, p. 93 - 102; Valeriu Căvruc, Gheorghe Dumitroaia, *Descoperirile aparţinând aspectului cultural Ciomortan de la Păuleni (Campaniile 1999-2000)*, Angustia 5, 2000, p. 131-154; Valeriu Căvruc, Mihai Rotea, *Locuirea Wietenberg de la Păuleni (campaniile 1999-2000)*, Angustia 5, 2000, p. 155-172; Valeriu Căvruc, Dan Buzea, *Noi cercetări privind epoca bronzului în aşezarea Păuleni (Ciomortan). Campaniile din anii 2001 - 2002. Raport preliminar*, Angustia 7, 2002, p. 41 - 88; Valeriu Căvruc, în *Catalogul Expoziţiei Noi Descoperiri arheologice în sud-estul Transilvaniei*, Covasna, 2003; Valeriu Căvruc, *The Ciomortan Group in the light of New-Researches*, Marmatia 8/1, p. 81-123, Baia Mare, 2005; Eugenia Zaharia, *Cultura Ciomortan*, în *Comori ale epocii Bronzului din România. Treasures of the Bronze Age in Romania*, 1995, p. 151-152, Bucureşti.

Abstract:

About 8 km east of Miercurea-Ciuc, near Şoimeni village, on the promontory called locally Vărdomb, lays the well-known fortified settlement site of Păuleni Ciuc-Ciomortan.

In 2008 the excavations expanded in Trench 1, G-K/1-5.

The Middle Bronze Age occupation

The „interior fence”. It appears right along the inner side of the interior wall, and it has been found on a length of 16 metres, parallel with the walls direction. The ditch was dug in local the rock, it had vertical walls and its bottom was in some places flat. On its bottom several post holes were found, placed here and there; they probably formed an inner fence of the settlement, with the purpose of stopping the earth wave to slide downwards. This complex belongs to the Costişa – Ciomortan Culture.

The Aeneolithic level

Two surface dwellings assigned to Cucuteni-Aruişd Culture (L.31), a hearth of large dimensions (complex no. 30) and a fire pile (complex no. 29) were investigated during this campaign.

Dwelling 31 was found at the depth of 3 m, and it was partially investigated (4 x 2.5 - 3 m). The upper part of the dwelling was taken down and large pieces of daub were found (they were probably pieces of the walls), as well as pottery fragments (among which about 10 ceramic vessels than can be restored), other items made of burnt clay (a spindle wheel, several anthropomorphous clay figures, etc.), rocks, grinder fragments, burnt wood and burnt clay fragments. In the excavated area the floor had a smoothened surface.

Since the land here is inclined, the floor of the dwelling had to be suspended on structure made of wooden beams. This floor type was also found in Dwelling 5, investigated in the northern sector of the site.

Complex 29 (fire pile). The hearth was distinguished by a consistent layer of ashes outlined on a surface of 1.1 - 0.85 meters that was around 10 cm thick. The ash found in this hearth was mixed with many fragments of carbonized wood and few pottery fragments.

Complex 30 (hearth). The hearth was first arranged, after a small pit was dug in the natural rock layer of the ground. When the hearth's "bed" was laid rocks of different shapes and dimensions were used; these were placed one next to the other and spread on a surface of about 2 metres in diameter; the rock layer was of about 0.2 - 0.3 metres thick. The upper part of the hearth (its fine daubing) was destroyed in the past.

95. Şuţeşti, com. Şuţeşti, jud. Brăila

Punct: Popină

Cod sit: 44159.01

Autorizaţia de cercetare arheologică sistematică nr. 15/2008

Colectiv: Stănică Pandrea - responsabil, Valeriu Sîrbu - responsabil sector, Viorel Stoian, Mirela Vernescu (M Brăilei)

Obiectivele campaniei 2008 au fost cercetarea complexelor arheologice identificate anterior, descoperirea unor noi complexe, stratigrafia şi cronologia sitului.

În total, în campania 2008 au fost săpate, până la stratul steril, trei secţiuni (S. 3, S. 4, S. 5) şi două casete (C. 1, C. 2). Datorită prăbuşirii şi erodării malurilor secţiunilor S3 şi S4, începute în anii anteriori, acestea au fost redimensionate. Secţiunea S5 şi casetele C. 1, C. 2 au fost trasate lângă S. 3 şi S. 4 pentru a cerceta integral complexele.

Secţiunea S.3 (4,80 x 4,20 m), orientată NE-SV; ne-am adâncit, pe toată suprafaţa şi în complexe, până la -0,90 - 2,00m, ajungând, în acest fel, la stratul steril din punct de vedere arheologic. După secţionarea podelei din lut bătătorit a Locuinţei 1 şi adâncirea pe toată suprafaţa secţiunii am observat că groapa locuinţei nu mai continuă şi că se evidenţiază mult mai clar Gr. 4 şi Gr. 6. După uniformizarea *grundiss*-ului secţiunii, la -0,90 - 1 m adâncime, am observat că Gr. 4 este mult mai mare şi că are caracteristicile unei locuinţe adâncite în sol, ceea ce ne-a determinat să redenumim complexul ca fiind Locuinţa 2. Tot la această adâncime am observat, pe lângă profilul sudic al secţiunii, un şanţ (Ş. 1), care a fost tăiat de Gr. 6, dispariţia oricăror urme de pereţi prăbuşiţi provenite din Locuinţa 1 şi stratul steril din punct de vedere arheologic.

Locuinţa 1, de formă ovală (D = 3 x 3,25 m; A = 0,85 m), a fost finalizată în această campanie, confirmându-se prezenţa podelei din lut bătătorit pe toată suprafaţa acesteia.

Locuinţa 2, de formă ovală (DG = 3,50 x 3,70 m; DF = 3 x 3,10 m; A = 1,40 m), considerată iniţial Gr. 4, a fost sesizată în colţul nordic, la -0,90-1,00m adâncime, după nivelarea profilelor refăcute în urma redimensionării S. 3. Groapa locuinţei avea în umplutură cenuşă, fragmente de cărune de lemn ars, bucăţi de lipitură arsă şi nearsă, oase de animale şi fragmente de vase ceramice. Pe ambele profile ale locuinţei se pot observa: un strat de pământ amestecat cu cenuşă, gros de 0,60m, şi încă un strat de lipitură puternic arsă, cu grosimea de 0,10-0,15 m, care începe la -0,60 m şi, respectiv -0,90 m adâncime faţă de stratul vegetal actual.

Pentru a cerceta Locuinţa 2 au fost trasate două casete, C. 1 şi C. 2, prima paralelă cu latura nordică şi cealaltă paralelă cu latura estică a secţiunii.

Groapa 6, de formă ovală (D = 2 x 2,30 m; A = 1,90 m; A = 1,40 m), a fost observată în săpătură la -1 m, în colţul estic al S. 3 şi continua în profilele estic şi sudic. Gr. 6 taie şanţul, săpat în preistorie, umplutura ei conţinând pământ negru-gălbui, fragmente de vase ceramice, bucăţi de lut ars şi oase de animale.

Şanţul 1 (L = 3,30 m; l = 1,30 m; A = 0,40 m), descoperit în secţiunile S.3 şi S.4, conţinea în umplutură pământ negru, amestecat cu multă cenuşă şi câteva fragmente de vase ceramice. Acesta a fost tăiat, în colţul estic al S. 3, pe o lungime de 1,20 m, de groapa Gr. 6 şi avea adâncimea de -0,40 m, în caroul 2, şi -0,10 m, în caroul 3, coborând în trepte numai în această secţiune.

Caseta 1 (4,20 x 2 m). Trasată la 1 m de S. 3, paralelă cu latura nordică a acesteia, a fost cercetată până la stratul steril din punct de vedere arheologic, identificat la adâncimea de 0,75 m, în caroul 2, și la - 1,40 m, în caroul 1. În colțul estic al casetei s-au putut observa continuarea Locuinței 2 și o aglomerare de fragmente de vase ceramice, între -0,50 -0,80 m, în umplutura gropii.

Caseta 2 (4,80 x 2 m), cercetată parțial, săpată la 0,50 m de latura estică a S. 3 și paralel cu aceasta, pentru a identifica continuarea Locuinței 2 și a Gr. 6, observate în colțurile vestic și, respectiv, sudic ale casetei.

Materialele arheologice erau concentrate mai mult în complexe și mai puțin în stratul de cultură. Dacă cercetarea Locuinței 2 și a Gr. 6, din C.2, au fost finalizate, ajungându-se până la steril, un alt complex apărut în colțul estic al casetei, rămâne să fie cercetat în următoarele campanii.

S4 = 4,20 x 4,10 m. Secțiunea a fost trasată, paralel și la 1 m distanță de latura sud-estică a secțiunii S. 3, în campania 2007, și a fost finalizată în 2008. În această secțiune au fost descoperite, cum era de așteptat, o parte din Gr. 6 și din Șanțul 1, cât și o altă groapă, Gr. 7, de formă conică și de dimensiuni reduse. Menționăm că Șanțul 1 nu era săpat în trepte în S4, având o adâncime constantă pe toată suprafața, și că stratul de pământ negru amestecat cu cenușă era prezent mult mai la suprafață decât în S. 3, adică între -0,45 -0,65 m.

Gr. 7, cercetată parțial, de formă conică (D=1 m, A = 0,30 m), descoperită la -0,90 m, nu conținea materiale arheologice.

S5 = 4 x 4 m. Secțiunea a fost săpată, paralel și la 1 m distanță de latura sud-estică a secțiunii S. 4, iar cercetarea ei a dus la găsirea unor vestigii arheologice prezente în cele două straturi de cultură, dintre care cele mai notabile sunt o unealtă pentru decorat vesele ceramice și un fragment de grătar de la un cuptor. Secțiunea a fost săpată până la stratul steril (A = 0,90 m), dar nu s-a identificat nici un complex arheologic.

Stratigrafia identificată prezintă următoarea succesiune: a). strat vegetal actual, între 0,05-0,10 m adâncime, b). stratul arheologic II (superior), pământ neagru-brun, între 0,10-0,55 m adâncime, c). stratul arheologic I (inferior), pământ negru-gălbui, între 0,50-0,90 m adâncime, d). strat de pământ brun-gălbui, între 0,70-1,20 m adâncime, e). strat de pământ negru amestecat cu cenușă, între 0,40-0,60 m adâncime, în S4, și între 1,15-1,50 m adâncime, în S3.

Fragmentele de vase ceramice și celelalte materiale arheologice se încadrează în categoriile descoperite în campaniile anterioare și aparțin culturii Basarabi.

Vasele ceramice, grosiere și fine, modelate cu mâna, aparțin următoarelor tipuri: vase de tip sac, decorate cu brâu alveolat sau crestă, vase bitronconice și tronconice, vase cu corp globular, străchini cu marginea invazată, de culoare neagră sau cărămizie, lustruite atât la exterior, cât și pe interior, decorate cu motive geometrice imprimate, cești decorate cu șiruri de „S”, vase în miniatură. Mai menționăm un vas cu picior, trei unelte pentru decorat vasele ceramice, un fragment de grătar de la un cuptor de ars vase, un fragment de lustruitor din piatră și o piesă avimorfă.

Cercetările efectuate până în prezent ne dau posibilitatea să afirmăm că pe popina de la Șuțești a existat o așezare a culturii Basarabi, plus rare fragmente ceramice din sec. IV-III a.Chr. De asemenea, cele trei unelte pentru decorat ceramica și fragmentul de grătar pentru cuptor atestă funcționarea în zonă a unui/unor ateliere unde se produceau vase ceramice specifice culturii Basarabi.

Piese descoperite au intrat în patrimoniul M Brăilei, ele fiind supuse operațiunilor de spălare, conservare și desenare.

Documentația de șantier a fost complexă, constând din planuri, fotografii și măsurători interdisciplinare.

Bibliografie:

V. Sîrbu, St. Pandrea, V. Stoian, C. Croitoru, *Șantierul arheologic Șuțești. Campania 2006*, CCA 2007, p. 364-365; CCA 2008, p. 304-305.

96. Târcov, com. Pârscov, jud. Buzău

Punct: Piatra cu Lilieci

Cod sit: 48646.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 21/2008

Colectiv: George Trohani – responsabil (MNIR), Valeriu Sîrbu (M Brăilei), Sebastian Matei (MJ Buzău), Maria Magdalena Duțescu, Dan Ștefan (SC Digital Domain)

În această campanie ne-am propus cercetarea integrală a complexului de locuire – notat CPL 4, precum și a structurii de bolovani CPL 5. În acest sens a fost prelungită secțiunea S2 cu încă 4 m și au fost trasate două noi secțiuni. Este vorba de S3 cu dimensiunile de 2 x 8 m și S4 cu dimensiunile de 2 x 6 m.

Locuința notată cu sigla CPL 4 a fost descoperită parțial în capătul de SV al secțiunii, încă din campania 2007, la adâncimea de 0,35/0,40 m și se prezenta sub forma unei aglomerări compacte de lipitură arsă, sub care au fost găsite cel puțin 2 vase sparte pe loc (un borcan și un pithos). De asemenea, menționăm și descoperirea a doua calapoade aproape întregi, aflate la mică distanță unul de altul.

În această campanie s-a continuat cercetarea acestui bogat complex, cercetare care nu s-a finalizat în totalitate. Resturi din această locuință au apărut și în caroul 4 al secțiunii pe o suprafață de 2 m². În secțiunea S3, complexul 4 a fost pus în evidență doar de o zonă cenușie, puternic pigmentată cu lipitură arsă, pe o lungime de aproximativ 3 metri și o lățime de 0,50 m, ce intra în contrast cu pământul din jur. În secțiunea S4 au fost surprinse numeroase fragmente ceramice, bucăți de lipitură și o ceașcă-opaiț întregibilă, toate reprezentând resturi din partea superioară a complexului 4. Având în vedere aceste date preliminare, putem afirma că acest complex are dimensiunile de 3 x 4 m. Primele resturi au fost observate de la adâncimea de 0,40 m, iar baza se află la adâncimea de 0,60 m. Nu a fost găsită nici o amenajare de tip podină. De altfel, imediat sub baza acestui complex se află stratul arheologic, care constă dintr-o argilă gălbuie, în anumite locuri chiar stâncă nativă.

În caroul 3, în marginea acestui complex a fost surprinsă și o mică groapă de par, legată probabil de structura de susținere a pereților sau acoperișului locuinței. Groapa, notată CPL 9, are o formă cilindrică, cu diametrul de 0,20 m, și baza la 0,80 m, perforând stratul de argilă.

Materialul arheologic recoltat din acest complex este deosebit de bogat, însă destul de fragmentat. În urma analizei primare a materialului ceramic au fost identificate circa 13 vase întregibile sau parțial întregibile, precum și numeroase fragmente de vase. În umplutura acestui complex au fost descoperite și două piese din metal. Este vorba de o piesă asemănătoare cu o scoabă, pătrată în secțiune și un fragment dintr-o lamă masivă din fier. Oasele sunt extrem de puține și deosebit de fragmentate.

Pe lângă materialele arheologice menționate, din locuința CPL 4 au fost scoase numeroase fragmente de lipitură arsă, unele de dimensiuni foarte mari, peste 0,40 m.

Un alt complex interesant, complexul 5, este reprezentat de o structură liniară de bolovani, identificată în campania din 2007. Această structură a fost observată atât în S 3 cât și în S 4, pe direcția E-V. Structura constă dintr-un șir de pietre, unele cu aspect de dală, înșirate pe o lungime de 7 metri și o lățime variabilă cuprinsă între 0,80 și 1,30 m. În anumite locuri s-au observat mai multe gropi de stâlp care erau aproximativ tangente la această structură de bolovani. În acest stadiu nu ne putem pronunța cu privire la funcționalitatea acestui complex, el putând reprezenta fie fundația unei construcții de suprafață, fie baza unui zid.

În această campanie a fost descoperită și cercetată integral o vatră, complex 7 ce a fost surprinsă la adâncimea de 0,52 m, fiind puternic afectată de rădăcinile copacilor. Dimensiunile păstrate sunt de 0,50 x 0,35 m. A fost amenajată direct pe pământ, dintr-o argilă nisipoasă, cu un conținut mare de pietricele. Grosimea maximă a crustei nu depășea 0,0025 m.

În cursul săpăturilor au fost recoltate din strat numeroase fragmente ceramice, însă foarte fragmentate, oase de animale și rar bucăți de lipitură arsă. Menționăm de asemenea mai multe bucăți de rășniță de la un catillus, răspândite pe o suprafață de cca. 2 m², în carourile 1 și 2 ale secțiunii S2, fragmente de cute de gresie și 4 fusaiole. Foarte interesantă este descoperirea în caroul 3 al S4, a unui fragment probabil de colier din fier, compus dintr-o verigă mai mare, cu diametrul de 3 cm, de care erau prinse două zale mai mici, deoparte și de alta.

Pe baza materialului ceramic, putem aprecia că locuirea de pe această terasă se datează exclusiv în sec. I p.Chr., poate în a doua jumătate a acestui secol.

În ceea ce privește descoperiri din epocile anterioare, menționăm câteva fragmente de vase din epoca bronzului (cultura Monteoru) și două fragmente provenind de la vase specifice secolelor IV – III a.Chr. E vorba de doi pereți de borcane, ce aveau apucători în formă de potcoavă alungită, ușor curbate. De lângă ele pleca un decor în relief constând din brăie alveolate. Trebuie menționat că aceste descoperiri sunt rarissime și nu avem un strat de cultură pentru aceste perioade.

Materialul arheologic descoperit se află în depozitele MJ Buzău, unde se vor efectua acțiuni de conservare, restaurare, cercetare și punere în valoare a acestuia.

În cursul campaniilor viitoare ne propunem epuizarea complexelor de locuire și a structurii liniare din piatră, precum și prelungirea secțiunii S4, cu scopul de a intersecta Terasa 1 și Terasa 3. În acest fel vom putea obține date privind legătura dintre terase și sistemul de susținere și de fortificare a acestora.

Bibliografie:

G. Trohani, R. Andreescu, *Cercetările arheologice din punctul „Piatra cu Liliaci” din satul Târcov, comuna Pârscov, județul Buzău*, Cercetări Arheologice 9, 1992, p. 46-51, pl. 1-18; CCA 2008, p. 308-309;

Abstract:

In this campaign we continued the excavation of the dwelling structure Cpl. 4 and we identified and partially excavated a linear stone structure, 7 m in length and 0.80/1.30 m wide which might be the basis of a wall which had crossed over, on an East-West direction, the Terrace 2.

Accordingly to the discovered artifacts, one may consider the habitation on this terrace to be dated exclusively in the 1st century A.D., perhaps in its second half.

Regarding the discoveries from earlier periods, we mention few fragments belonging to Bronze Age vessels (Monteoru culture) and two fragments from typical vessels of the Hellenistic Age (4th – 3rd centuries B.C.).

In the future campaigns we aim to complete the excavation of the dwelling structure and wall basis, and also to extend the trench S4 in order to cross over Terraces nos. 1 and 3. This way we will be able to obtain information about the relation between the terraces and their sustaining and fortification systems.

97. Târgșoru Vechi, com. Târgșoru Vechi, jud. Prahova

Punct: La Mănăstire

Cod sit: 130927.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 35/2008

Colectiv: Gheorghe Alexandru Niculescu – responsabil, Andrei Măgureanu, Dorin Sârbu (IAB), Dan Lichiardopol, Bogdan Ciupercă (MJIA Prahova)

Rezervația arheologică de la Târgșoru Vechi este situată la 9 km NV de municipiul Ploiești, în apropierea satului Târgșoru Vechi, la dreapta drumului județean Ploiești–Strejnic–Târgșoru Vechi, întinzându-se pe ambele maluri ale pârâului Leaota, astăzi colmatat.

Obiectivul campaniei din 2008 de la Târgșoru Vechi a fost cercetarea unor așezări suprapuse, aparținând mileniului I, identificate și investigate parțial în sectorul D (sec. II-III, sec. V-VII, sec. VIII-X) și târgului medieval (sec. XVII-XVIII).

Au fost deschise 10 suprafețe, care au primit denumirile de Cas. I, Cas II, Cas III, Cas IV, Cas V, Cas VI, Cas VII, Cas VIII, Cas IX, fiecare având dimensiunile de 6 x 5 m și S I/2008 cu dimensiunile de 11 x 3 m, însumând o suprafață totală de 303 m².

Adâncimea maximă atinsă a fost de 1,5 m față de nivelul actual.

În cele nouă casete, precum și în secțiune, au fost cercetate peste 40 de complexe aparținând în cea mai mare parte evului mediu, dintre care menționăm patru locuințe adâncite.

Din strat au fost recoltate fragmente ceramice atribuite, fie preistoriei (epoca Bronzului și Hallstatt), fie epocii migrațiilor (sec. II – III și VIII – X p.Chr.), materiale care anunță complexe afectate de intervențiile medievale. Nu au fost observate complexe aparținând acestor epoci și datorită faptului că cercetarea nu a atins adâncimea la care acestea apar în mod obișnuit.

Dintre complexele medievale, aflate într-un stadiu intermediar de cercetare, finalizarea cercetării fiind un obiectiv al campaniei 2009, putem menționa peste 30 de gropi de diferite diametre, majoritatea de formă rotundă în plan.

De asemenea, putem menționa în afara gropilor mai sus menționate:

- două cuptoare menajere

Cpl. 8 este un cuptor, cu diam. de 1,62 m (la adâncimea de 0,40 m față de nivelul actual).

Cpl. 13 este un cuptor, cu diam. de 0,50 m (la adâncimea de 0,47 m față de nivelul actual), aparținând evului mediu.

- posibile locuințe (datorită formei și dimensiunilor)

Cpl. 14 este o groapă de mari dimensiuni, ușor rectangulară, cu lungimea surprinsă de 2,70 m (la adâncimea de 0,40 m față de nivelul actual), care taie cpl. 29.

Cpl. 29 este o groapă ușor ovală, cu lungimea surprinsă de 2,50 m (la adâncimea de 0,54 m față de nivelul actual), care fost tăiată de cpl. 14.

Cpl. 30 este o groapă ușor ovală, de mari dimensiuni, cu lungimea surprinsă de 3,10 m (la adâncimea de 0,54 m față de nivelul actual), aparținând evului mediu. A fost tăiată de cpl. 29. - amenajări gospodărești

Cpl. 24 este o amenajare rectangulară de suprafață, cu latura lungă de 4,10 m (la adâncimea de 0,57 m față de nivelul actual), marcată de resturi de la una sau mai multe bârne carbonizate. A fost suprapusă de cpl. 18 și 23.

Extrem de important pentru cronologia evoluției târgului medieval este faptul că trei din cele patru locuințe identificate se întretaie, cercetarea lor putând, astfel, aduce date interesante referitoare la evoluția spațială și temporală a acestui cartier al târgului medieval, precum și date care să poată preciza o cronologie mai fină pentru diversele materiale descoperite (în special ceramică), fapt deosebit de interesant din prisma analizei comparative cu alte cartiere sau situri de epocă medievală.

Abstract:

The archaeological reserve from Târgșoru Vechi is situated 9 km NW from Ploiești, in the proximity of the village with the same name. Placed on the right side of the road from Ploiești-Streinic to Târgșoru Vechi, the archaeological site is crossed by the Leaota River, nowadays clogged up.

The main purpose of this year was the investigation of the settlements dated in the 1st Christian millennium and of the mediaeval one. In this respect, we opened 10 surfaces with an area of 303 square metres.

In the excavated area were identified over 40 archaeological structures, most of them being different kind of pits, but also 2 ovens and 4 sunken buildings. Most of these structures can be dated in the Middle Ages.

98. Târgușor, comuna Târgușor, jud. Constanța

Punct: Peștera La Adam

Cod sit: 62994.04

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 56/2008

Colectiv: Roxana Dobrescu – responsabil, Adrian Doboș, Gabriel Popescu, (IAB), Alain Tuffreau – responsabil, Sanda Bălescu, Emilie Goval, Bertrand Lefevre, David Hérison (Mission archéologique française), Alexandru Petculescu, Emanoil Știucă (ISER), Ionuț Cătălin Dobrinescu (MINAC).

Dintre obiectivele săpăturii din 2008, amintim: terminarea planurilor topografice și stratigrafice ale peșterii, continuarea săpării banchetei situate pe partea de N a intrării în peșteră și efectuarea de sondaje la exteriorul peșterii. Sedimentul a fost în întregime spălat și înregistrat.

În exteriorul peșterii au fost deschise sondajele S1, S2 și S3. Primul sondaj, situat la circa 30 m NE de intrarea în peșteră, s-a dovedit a fi steril. În S2, implantat între S1 și intrarea în peșteră, au fost observate pe o grosime de 50 cm sedimente holocene. S3, cu o suprafață de 10 m² a fost deschis la 8 m distanță de intrarea în peșteră, la baza peretelui calcaros, într-un loc unde am presupus prezența pământului de azvârlitură al vechii săpături. Într-adevăr, cam o jumătate din sondaj era

reprezentat de vechea săpătură, sedimente *in situ*, de vârstă pleistocenă, conservându-se în jumătatea de N a sondajului, lângă peretele calcaros.

Bancheta din sectorul EG

Stratigrafia din 2007 a fost completată de cea de anul acesta, pe măsură ce săpătura pe banchetă a avansat. Straturile observate sunt următoarele, de sus în jos:

- C: limon brun gălbui (10 YR 5/4) conținând plachete calcaroase, cu o lungime de 10 cm. Grosimea maximă: 0,30 m
- C1: limon brun deschis (10 YR 6/4), conținând mici plachete (L = câțiva cm), mai puțin numeroase decât în C. Grosime maximă: 0,15 m
- C2: limon brun închis (7,5YR 4/6), cu numeroase granule de calcar. Grosime maximă: 0,20 m
- D: limon maroniu (10 YR 4/4 à 3/4), conținând câteva plachete calcaroase ce nu depășeau 10 cm lungime. Grosime maximă: 0,50 m
- E: limon galben maroniu (10 YR 6/6), conținând câteva blocuri de calcar și prezentând în partea superioară o zonă mai închisă (7,5 YR 6/8), numită D1. Grosime maximă: 0,60 m
- E1: limon gălbui maroniu (10 YR 6/4 à 6/6). Grosime maximă: 0,50 m
- F: limon gălbui, conținând câteva blocuri de calcar. Grosime maximă: 0,30 m.

Această secvență are la bază un strat gros cu plachete calcaroase și o ușoară umplutură interstițială, care urcă lateral spre interiorul peșterii începând cu P42. Se pare că unitățile stratigrafice de la C la F colmatează o depresiune ce pare să fie rezultatul unei rupturi ce a afectat plăcile calcaroase.

Bancheta de N din sectorul AG:

Bancheta situată în sectorul AG constituie prelungirea banchetei din sectorul EG. Cu toate acestea, corelarea dintre unitățile stratigrafice din cele două sectoare este dificilă din cauza unui imens bloc de calcar, cât și datorită schimbării de fațes a unităților stratigrafice provocată de sedimentarea care a avut loc în exteriorul peșterii. Secvența observabilă este următoarea, de sus în jos:

- dală imensă de calcar prăbușită
- plachete de calcar observabile într-o manieră discontinuă
- limon brun gălbui (10 YR 5/4), conținând plachete de calcar (stratul C din sectorul EG)
- limon cu porțiuni argiloase, roșu gălbui (5 YR 5/6) spre brun închis (7,5 YR 5/8), cu o grosime de 0,20 m urcând peste un limon gălbui maroniu (loess ?) cu o grosime maximă de 0,30 m. Limonul cu porțiuni argiloase constituie un orizont pedologic care ar putea corespunde unității D1 din sectorul EG.
- loess bej închis cu pete de mangan separat de limonul de deasupra prin câteva plăcuțe de calcar.

Se pare că unitățile de limon observate în acest sector sunt rezultatul unei sedimentări eoliene (loess). Pedogeneza observată prezintă caracteristicile primului paleosol din secvențele de loess din Dobrogea. Acest paleosol a fost atribuit ultimului interglaciuar (Bălescu *et al.*, 2003).

Sondaj S3

- III: limon brun deschis (10 YR 6/4) conținând numeroase granule de calcar și mici blocuri de calcar (L = 3 à 5 cm). Grosime : 0,3 m.
- IV: blocuri de calcar (L = 5 à 7 cm) într-o matcă de limon gris deschis (10 YR 6/2). Grosime: 0,4 m.
- V: blocuri de calcar (L = 4 à 8 cm) într-o matcă de limon maroniu (10 YR 5/3). Grosime: 0,7 m.
- VI: substrat fragmentat în plachete.

Această secvență se încadrează în pleistocenul superior, așa cum demonstrează un racloar din silex gălbui descoperit în

vechile debleuri. Bilanțul sedimentar din S3 rezultă din prăbușirea plachetelor din peretele stâncos. Unitatea V, cu matricea de limon mai închis la culoare, corespunde unei ușoare pedogeneze. Diferitele unități stratigrafice din S3 au livrat resturi de micromamifere și câteva oase de mamifere mici care se vor constitui în indicatori cronologici.

Două elemente de podoabă au fost descoperite în 2007: o așchie de os de formă triunghiulară cu o perforație ovală, și un capăt de articulație pe care se distinge clar perforație de formă circulară.

Materialul litic descoperit în 2008 nu a fost încă studiat. El provine în principal din sectorul EG al peșterii, din partea inferioară a nivelului C, dar și din nivelurile C1 și C2. Materia primă folosită este silexul local. Foarte rar apare însă și șistul verde, care aflorează la câțiva km de peșteră. Debitajul are în mod sigur o componentă aparținând paleoliticului mijlociu, dar deocamdată este prea devreme să stabilim caracteristicile materialului litic, care poate fi atribuit cu siguranță mai multor industrii de la sfârșitul Paleoliticului mijlociu și începutul Paleoliticului superior.

Din sondajul S3 nu au ieșit decât câteva piese. Un racloar de silex caracteristic Paleoliticului mijlociu a fost descoperit în pământul de azvârlitură al vechilor săpături.

Fauna este foarte bine reprezentată.

Micro- și macromamifere. Studiu preliminar

Emanoil Știucă, Alexandru Petculescu

Introducere

Situarea Dobrogei între Dunăre și Marea Neagră face ca, din punct de vedere biogeografic, aceasta să fie integrată în provincia pontică a subregiunii ponto-central - asiatică din regiunea Paleartică.

Siturile fosilifere sunt situate într-o zonă restrânsă, delimitată de localitățile Târgușor, Cheia, Casian și Gura Dobrogei. Depozitele fosilifere din acest perimetru (situate în pesteri sau adăposturi sub stâncă) au furnizat bogate asociații de micro- și macromamifere de vârstă pleistocen mediu – superioară. Aceste asociații documentează influențe pontice și central asiatice, la care se adaugă cele ale Mediteranei de est. Succesiunea faunei de mamifere în Dobrogea centrală

În Peștera „La Adam” - crevasă umplută cu sedimente de origine loessică - structura tripartită a ultimului ciclu glaciatic (Wurm) apare cu toată claritatea, fazele stadiare (reprezentate prin acumulări de loess, gelivație activă, fenomene de soliflucție și crioturbație) fiind separate între ele prin sedimente de tip interstadiar, dominate de procese de pedogenează și formare de argile brune sau brun-roșcate, fin stratificate incluzând elemente de calcar puternic alterate.

Fauna teriologică este compusă din micromamifere cât și macromamifere abundente pe unele niveluri (ursul de peșteră în prima parte a Wurmului inferior, iar hiena de peșteră, equidele și bovidele în Wurmul mediu). Au fost analizate formele din nivelele C, C1, C2 și D urmând ca restul materialelor să fie lucrate într-o fază ulterioară. Primele observații care au putut fi făcute prin aceste observații au un caracter general și se referă la o parte a Wurmului inferior și mediu. De un interes major, atât pentru stabilirea indicatorilor biostratigrafici, cât și pentru elaborarea unei cronostratigrafii, este precizarea componenței asociațiilor succesive de micromamifere, care conțin specii deosebit de sensibile la modificările condițiilor de mediu. Pe baza succesiunii stratigrafice se poate afirma că secțiunea corespunzătoare primei părți a Wurmului inferior, este caracterizată, din punct de vedere faunistic, prin talia mare a

lemingilor de stepă (*Lagurus lagurus*) și a șoarecelui de stepă (*Stenocranius gregalis*), ca și prin absența unor specii ca *Allactaga jaculus* și *Allocricetus eversmani*.

Lista speciilor care apar în acest interval este următoarea:

Spermophilus citelloides Kormos
Allactaga majori Kerr.
Allactagulus acontion (Pallas)
Ellobius cf. talpinus (Pallas)
Clethrionomys glareolus
Arvicola terrestris (forma arhaică)
Lagurus lagurus
Eolagurus luteus (Eversmann)
Chionomys nivalis (Martins)
Microtus levis

Acest tip de asociație arată că unele specii, ca lemingii de stepă (*Lagurus* și *Eolagurus*) își continuă evoluția la nivel local, constituind, de regulă, fondul faunistic principal, în timp ce alte specii sunt înlocuite prin imigranți: *Spermophilus nogaici* prin *Spermophilus citelloides*, *Allactaga orghidani* (cu afinități mediteranean orientale) cu *Allactaga majori* (din stepele eurasiatice). Un taxon particular, propriu nivelului superior este *M. guentheri vistierensis*, o specie locală cu afinități balcanice și est mediteraneene (Radulescu & Samson, 1995).

În raport cu Europa Orientală secvența saaliană de la Gura Dobrogei4 și peștera „La Adam” se înscriu în diversele faze ale Hazarianului (două faze reci separate prin interstadiul Kamenka).

Menționăm că forma de talie mare a lemingului cenușiu de stepă (*L. lagurus dobrogicus*) din Wurmul inferior este un succesor al lemingului de stepă de la finalul ciclului glaciatic rissian care se caracterizează, de asemenea, prin dimensiuni robuste. Cele două interstadii ale Wurmului inferior se disting prin apariția în regiune a speciilor adaptate la biotopuri cu vegetație de arbuști sau chiar forestiere.

Masiva dărâmtură termoclastică de la sfârșitul Wurmului inferior, marchează o fază de culminație glaciatică, circumscisă prin formarea de fenomene de crioturbație (plicaturi, pana de gheață etc.). Aceste depozite sunt practic sterile atât din punct de vedere faunistic cât și arheologic.

Noul subciclu, aparținând Wurmului mediu, include două interstadii complexe (Adam I și Adam II, ultimul bipartit) succedate de un interval oscilant care se încheie cu o fază interstadiară bine exprimată (interstadiul Vistorna I).

Subciclu următor, corespunzător Wurmului superior, este caracterizat prin fenomene intense de gelivație, întrerupte de faze de ameliorare climatică de scurtă durată, ansamblul fiind suprapus de o importantă dărâmtură termoclastică.

Fauna de micromamifere din Wurmul superior indică o accentuare a gradului de continentalizare. Elementele dominante sunt reprezentate, în special, prin lemingul de stepă cenușiu (*Lagurus*) și lemingul galben de stepă (*Eolagurus*). Spre partea finală a Wurmului superior își face apariția în regiune *Sciartopoda telum*, un șoarece saritor adaptat la stepele aride.

Nivelele din care au fost colectate și analizate resturi de micro- și macromamifere; interpretări biostratigrafice și paleoambientale

Nivelul C

Sedimentul este un limon care, în stare uscată, are culoarea brun gălbui 10 YR 5/4. Ansamblul faunistic, prezintă aspecte temperate, arătând apropierea unor zone de tip forestier. Fauna de macromamifere este reprezentată prin următoarele forme: *Cervus elaphus*, *Megaceros giganteus* și *Bos primigenius*. În același context trebuiesc amintite, deși rare, resturile de castor,

care pe lângă mediul forestier are nevoie și de zone cu planuri întinse de apă.

Acest strat, bine dezvoltat în zona de studiu ca și în punctele apropiate (Gura Dobrogei 5, Gaura Vulpii, Cheia) poate fi omologat cu un interstadiu.

Nivelul C1

Culoarea 10YR 6/4, ocru galben cu dungi mai închise și foarte bogat în concrețiuni calcaroase. Fauna caracteristică acestui strat este reprezentată, spre deosebire de nivelul anterior prin elemente arctice: *Lepus timidus*, *Microtus gregalis*, *M. nivalis*, *Rangifer tarandus*; formele de stepă ca: *Alactaga jaculus*, *Lagurus lagurus*, *L. luteus*, *Vulpes corsac*, *Putorius eversmani*, Equidae (? *E. sciticus*), *Saiga tatarica*, *Bison priscus* ating maximul de frecvență ca și *Crocota spelaea*.

Nivelul C2

Litologic stratul este reprezentat printr-un limon de culoarea brun – roșcată 7,5YR 4/6 ce se remarcă prin prezența a numeroase resturi de *Mammuthus primigenius* și *Coelodonta antiquitatis*. În acest interval se constată, de asemenea, o diminuare numerică a hienelor de peșteră și a formelor de stepă, precum și o frecvență crescută a faunelor de pădure (*Apodemus sylvaticus*, *Cervus elaphus*, *Bos primigenius*) precum și a ursului de peșteră (*Ursus spelaeus*). Existența chiropterelor indică un regim climatic moderat.

Nivelul D

Prezintă o culoare ocru – cenușie, 10 YR 6/5 conține multe piese angulare, în special spre bază, unde capătă o culoare cenușie. Fauna este compusă din elemente de stepă și resturi rare de *Rangifer tarandus*. Deși, după tipul faunei și al depozitului acest strat se încadrează tot în același interstadiu ca și Stratul C2 trebuie să acceptăm, pentru partea sa bazală o racire de scurtă durată.

Caracteristicile asociațiilor de macromamifere din Peștera „La Adam”

Rezultatele cercetărilor întreprinse asupra depozitelor carstice din centrul Dobrogei, raportabile ultimei glaciații, au pus în evidență alternanța a două complexe de macromamifere cu exigențe climatice distincte.

Primul complex, cel mai important, cuprinde specii indicatoare ale unui climat rece și stepic: *Mammuthus primigenius*, *Coelodonta antiquitatis*, *Equus transilvanicus* ssp. *Equus* sp. (talie mare), *Equus spelaeus* ssp., *Rangifer tarandus*, *Bison priscus*, *Alopex lagopus*. La aceste forme se adaugă elemente de stepă extremă ca *Saiga tatarica* și vulpi de talie mică, apropiate de *Vulpes corsac*.

Acest tip de complex de macromamifere este tipic pentru fazele de deteriorare climatică (stadii glaciare).

Cel de al doilea complex se caracterizează prin prezența unor forme legate de un climat mai blând, cu precipitații mai numeroase, favorabile constituirii unei cuverturi vegetale care include și zone forestiere.

Menționăm, astfel, apariția în Dobrogea, în timpul intervalelor cronologice de ameliorare a condițiilor climatice (interstadii) a unor specii ca: *Sus scrofa*, *Capreolus capreolus*, *Cervus elaphus*, *Megaceros giganteus*, *Bos primigenius*, *Hydruntinus hydruntinus*, *Martes Martes*.

Evaluări paleoclimatice

Nu avem încă date care să ne permită o ilustrare a variației faunelor de mamifere pe diferitele stadii ale ultimului ciclu glaciatic, dar prin corelații cu asociațiile cunoscute din depozitele carstice ale Dobrogei centrale putem avansa ipoteza că ansamblul faunistic apărut în urma săpăturilor din 2007 și 2008 aparține primei părți a Wurmului mediu, stadiul izotopic 3.

Prima parte a Wurmului mediu indică o încălzire cu magnitudine de interstadiu fiind urmată imediat de începutul unei noi crize climatice, exprimată prin frecvența ridicată a șoarecelui de câmp – *Microtus epiroticus* – preludiul fenomenelor de continentalizare și răcire, prin extinderea suprafețelor deschise, cu vegetație ierboasă (baza nivelului D).

O fază interstadială mai târzie a Wurmului mediu este sugerată prin nivelul C2, corespunzător interstadiului Adam II; în acest caz se observă absența indicatorilor criofili (*S. Gregalis*, *M. nivalis*). Aprecierea temperaturii medii anuale indică oscilații în jurul valorii de 6°C.

Faza rece ulterioară (nivelul C1), în care fauna de stepă este dominantă și renul (*Rangifer tarandus*) este prezent, corespunde unor scăderi relativ moderate de temperatură a căror medie anuală furnizează valori de 4° – 4,5° C.

Un tablou asemănător interstadiului Adam II, oferă și interstadiul (Arcy ?) din a doua parte a Wurmului mediu (nivelul C). Mediile de temperatură anuale oscilează în acest interval între 6° – 7°C.

Compararea diverselor asociații de micromamifere wurmiene cu datele referitoare la micromamiferelor recente din Dobrogea face să reiasă reducerea considerabilă a numărului de specii în fauna actuală. Comprimarea și, în mare măsură, suprapunerea zonelor de vegetație, provocată de extensia calotelor glaciare nordică și alpină, au avut drept rezultat formarea unor comunități animale originale al căror corespondent este foarte rar în natura actuală.

În ansamblu, climatul ultimului ciclu glaciatic se distinge, spre deosebire de condițiile actuale din Dobrogea, prin caracterul său foarte constant.

În fazele reci (stadiare), cu excepția instalării unui permafrost, temperatura medie pentru luna iulie nu înregistrează valori prea ridicate, verile rămânând relativ calde (19° – 21°C) dar sensibil mai scurte. În schimb, rigorile iernii se accentuează, temperaturile medii pentru ianuarie atingând – 10 până la – 12°C. Cantitatea anuală de precipitații diminuează, situându-se între 349 – 350mm.

În fazele de ameliorare (interstadiare), amplitudinea mediilor temperaturilor de iarnă și de vară se reduce într-o oarecare măsură; verile devin mai calde (21° – 22°C), iar iernile mai puțin dure, media atingând –6 până la – 8°C; cantitatea anuală de precipitații crește între 370 și 400mm.

99. Telița, com. Frecăței, jud. Tulcea

Punct: Celic Dere

Cod sit: 160412.08

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 126/2008

Colectiv: Valeriu Sîrbu - responsabil (M Brăilei), Gabriel Jugănar, George Costea (ICEM Tulcea), Dan Ștefan, Magdalena Duțescu (SC Digital Domain), Tomasz Bochnak, Iwona Florkiewicz, 10 studenți (Univ. Rzeszow - Polonia)

În 2008, cercetările arheologice au constatat, pe de o parte, în excavații realizate în sectorul necropolei plane și tumulare și, pe de altă parte, în ample acțiuni de investigare a sitului și a microregiunii înconjurătoare cu metode non-invazive (geofizică, topografie, arheologia peisajului, cercetări de suprafață).

Necropola plană. În cadrul necropolei plane au fost cercetate 2 noi morminte, M3, de înhumăție, și M4, de incinerăție cu oasele arse depuse direct în groapă. Ambele morminte au fost descoperite în S34, la adâncime mică (aproximativ -0,35/-0,45 m), aflându-se într-o stare slabă de conservare.

M3. Din oasele mormântului de înhumăție nu s-a reușit decât recuperarea câtorva fragmente, suficiente, însă, pentru a stabili poziția capului, spre SE, și a picioarelor, spre NV. Inventarul M3 a constat în trei piese de bronz: o fibulă de tip Glasinac, fără ac, o elice cu trei pale și un nasture/aplică de îmbrăcăminte, toate poziționate în zona umărului defunctului.

M4 a constat într-o groapă cilindrică, cu diametrul de 0,75-0,80 m, ce a conținut foarte puține oase calcinate, cărbone și fragmente ceramice arse secundar. În groapa mormântului au fost găsite mai multe fragmente ceramice provenind de la un vas lucrat cu mâna din pastă friabilă, ars oxidant.

Complex 3. S-a continuat cercetarea Complexului 3, identificat în S33 și S34. Acesta constă într-o groapă de mari dimensiuni, săpată de la -0,25 m adâncime și ajunge la -0,80m, de formă cilindrică, cu fundul rotunjit și diametrul de 1,70 m, săpată în stratul steril, cu umplutură omogenă, ce a conținut fragmente de la patru vase întregibile, lucrate cu mâna, precum și urme de cărbone. Nu au fost identificate urme de oase înhumate sau calcinate. Groapa a fost acoperită cu pietre de dimensiuni medii și mici, plus o rășniță preistorică.

Considerăm, astfel, interesant de remarcat prezența în necropola plană a unor complexe ce nu pot fi considerate mormintelor obișnuite, precum și a unui nivel cu depuneri de culoare cenușie cu textură granulată și pigmenți de cărbone (între -0,20 și -0,50 m) marcat în partea superioară de grupări de pietre.

Necropola tumulară. În sectorul necropolei tumulare, în urma investigațiilor geofizice (realizate cu un gradiometru magnetic Bartington) a fost identificată și, apoi, cercetată prin săpătură o movilă aplatizată (T44). Aceasta se află la 9 m S de T38, cercetat de G. Simion, în 1997. Cele două movile au fost puse în legătură stratigrafică printr-un profil magistral pe o lungime de 15,5m. În urma unei ridicări topografice de detaliu s-a stabilit dimensiunea mantalei de pământ aplatizată a movilei T44: un diametru de 7,5m și o înălțime de 0,40m. Sub aceasta (imediat la suprafață sau cu 10cm sub stratul vegetal actual) a fost dezvelită mantaua din piatră spartă a movilei, de formă ovală, de 6,7m (N-S) x 6m (E-V). Movila a fost împărțită în patru sectoare distincte de săpătură, delimitate de doi martori stratigrafici în cruce, de 0,60 m lățime. În campania 2008 s-a început excavarea mantalei de piatră în carourile A și C, până la adâncimea de -0,45 m. S-a pus, astfel, în evidență modul de amenajare a construcției funerare: mantaua de piatră a fost depusă într-un strat de cca 20 - 30cm grosime, pe toată suprafața movilei, închisă de un „ring” din pietre mari neprelucrate, așezate, în anumite poziții (una peste alta, pe două sau trei rânduri). Așa cum a rezultat și din redeschiderea (tot în 2008) a movilelor excavate de G. Simion, T38 și T42, ringul și mantaua de piatră ale T44 au fost ridicate deasupra unei gropi de mari dimensiuni (în cazul T38 și T42, săpată până la stâncă, de aprox. -0,80 m). În centrul acestei gropi, după umplere cu materialul scos la excavare (lut roșcat, uneori amestecat cu fragmente de stâncă – în cazul T42) a mai fost săpată o groapă mai mică (la T44 de aprox 3m în diametru) ce a fost umplută cu pietre care în partea superioară s-au continuat cu mantaua. Printre pietrele mantalei, în caroul A, a fost identificat un inel din sârmă de argint, la -0,2m, iar în caroul C, în umplutura castanie, aflată între ring și groapa centrală cu umplutură de pietre, mai multe fragmente ceramice provenind

de la o imitație după o lekane, lucrată la roată, din pastă cenușie, și de la un alt vas lucrat cu mâna, din pastă friabilă (între -0,25 și -0,45 m).

Săpăturile noi au fost dublate de un amplu efort de redeschidere a vechilor excavații în scopul înregistrării detaliate a structurilor arheologice și a elementelor stratigrafice cu mijloace topografice precise (stație totală cu laser vizibil, GPS cu corecție diferențială). Desfășurarea măsurătorilor într-un sistem unic de coordonate (Stereo 70) a permis integrarea tuturor informațiilor arheologice cu componentă spațială, de la complexe arheologice și săpături, la situri arheologice identificate prin periegeză. Investigațiile cu metode geofizice s-au desfășurat, cu control topografic, pe o suprafață de 4100 m² în zona necropolei tumulare și plane. Metoda a fost utilizată atât pentru identificarea de structuri arheologice noi (de ex., T44, cercetat în 2008), cât și pentru localizarea excavațiilor vechi și completarea detaliată a planului sitului. Metoda s-a dovedit, totodată, utilă pentru a pune în evidență caracteristicile naturale ale terenului.

Integrarea acestor date cartografice și geofizice într-un sistem GIS a făcut posibilă derularea unor analize specifice (Slope, Least Cost Surface, Viwshed, Watershed) ce pus situl de la *Celice Dere* în legătură cu existența unui drum antic de culme, pe direcția SE-NV, de-a lungul Dealurilor Niculițelului, între Isaccea și lacul Babadag. Așezarea de la *Celice Dere* pare să fie, astfel, explicată prin existența unui pas al acestui important drum peste valea Celicului, aceasta constituindu-se într-un punct nodal pe traseul ce lega spațiul nord-pontic cu zona litorală a coloniilor grecești.

S-a efectuat o documentație complexă a săpăturilor și a zonei necropolei cu mijloace moderne.

Piese descoperite au intrat în patrimoniul ICEM Tulcea.

Bibliografie:

- G. Simion, *Le site de Celice Dere. Interpretations ethnologiques et implications dans la chronologie du Hallstatt final*, p. 237-252, în *Premier Age du Fer aux Bouches du Danube et dans les regions autour de la Mer Noire*, Tulcea 1997;
G. Simion, *Tombes tumulaires dans la necropole de Celice Dere*, p. 69-82, în *Tombes tumulaires de l'âge du Fer dans le Sud-Est de l'Europe*, Tulcea, 2000;
V. Sîrbu et al. CCA 2007, p. 379-380, pl. 76; CCA 2008, p. 322.

100. Turda, jud. Cluj [Potaissa]

Punct: Dealul Cetății

Cod sit: 52268.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 40/2008

Colectiv: Mihai Bărbulescu - responsabil, Sorin Nemeti, Florin Fodorean, Carmen Mihăilă, Mihaela Sălășan, Onofrei Cosmin, Blaga Dragoș, Matei Dan (UBB Cluj), Mariana Pâslaru, Ana Căținaș, Claudia Luca (MI Turda), Pavel Huszarik (Liceul Nădlac)

Cercetările arheologice s-au desfășurat pe baza contractului nr. 58/24.05.2008 încheiat între MCC și UBB Cluj ca beneficiar. Valoarea contractului: 80.000 lei.

Lucrările de cercetare arheologică s-au desfășurat pe parcursul lunilor iunie – iulie 2008.

Cercetările din anul 2008 au constat în completarea cercetărilor din anul precedent prin practicarea unei secțiuni și a

unei casete în zona nordică a termelor și cercetarea în suprafață a curții edificiului central al castrului, *principia*.

Terme

Cercetările din acest an au urmărit precizarea modului în care se încheie edificiul din faza I identificat în campania precedentă. La E de intrarea în terme, în apropierea palestreii, au fost practicate o secțiune (S1 terme, 17 x 1 m, orientată V-E) și o casetă (C1 terme 4,5 x 4,5 m) pentru a completa planul edificiului din faza I dezvelit în cercetările din anul 2007.

Principia - curte

Cercetarea în suprafață a curții clădirii comandamentului a început din partea vestică. Au fost practicate 14 suprafețe (11 orientate N-S și trei orientate V-E): S1 (19 x 3 m), S2 (19 x 3 m), S3 (19 x 2 m), S4 (19 x 2 m), S5 (19 x 3 m), S6 (19 x 3 m), S7 (19 x 3 m), S8 (10 x 3 m), S9 (19 x 2 m), S10 (15 x 3 m), S11 (19 x 2 m), S12 (15 x 3 m), S13 (19 x 3 m), S14 (11,5 x 2 m). S-a dezvelit o suprafață de 608 m², cu o adâncime medie de cca. 0,80 -1 m.

S1/2008

Suprafața a fost deschisă în partea vestică a curții, la 6,10 m E de zidul basilicii și la 1,90 m N de zidul porticului.

Stratigrafie:

1. humus modern (0 / -0,40 m). Stratul de humus este variabil în diferite zone ale curții datorită depunerilor pământului rezultat în urma cercetărilor arheologice care au dezvelit camerele și porticele.
2. nivel de dărâmătură (-0,40 / -0,60 m). Grosimea acestui strat este de asemenea variabilă în diferite puncte ale curții. Nivelul reprezintă depunerea ulterioară epocii romane rezultată din dărâmarea edificiului clădirii comandamentului. De asemenea, se remarcă urme ale activității antropice din perioada antică târzie și medieval-modernă (dezafectarea pavajului din lespezi de calcar al curții, demolarea bazelor de statui, răvășiri ale celor care au scos piatră din zidurile basilicii și porticelor sau ale căutărilor de comori).
3. nivel de călcare antic/nivelul superior al infrastructurii pavajului (-0,60 / -0,65 m). Pe acest nivel erau așezate lespezile din calcar ale pavajului curții, în majoritatea lor scoase în perioada ulterioară epocii romane. Stratul este constituit din pietriș și calcar de Podeni sfărâmat, cu grosime variabilă pe toată suprafața curții, de la 0,05 la 0,20 m.
4. strat de amenajare – nivelare a curții (lut tasat de culoare brun - roșcată), -0,65 / -0,80 m. Stratul se întâlnește pe toată suprafața cercetată, cu grosimi variabile; în unele locuri suprapune un pavaj anterior din cărămizi.
5. steril – pământ negru (-0,80 / -0,90 m).

S1/2008

În secțiune au fost surprinse o groapă modernă (în c. 1-4) umplută cu blocuri rectangulare, fragmente arhitectonice, pietre de carieră și cărămizi. Groapa, relativ circulară, are un diametru de cca. 3 m și se adâncește până la -1,30 m.

Între m. 6,20-9,70, intersectată de profilul estic, apare o bază de mari dimensiuni construită din lespezi de calcar de Podeni. Existau lespezi doar în părțile sudică și nordică, între ele găsindu-se o umplutură compactă de prundiș, piatră de râu și fragmente mărunte de calcar de Podeni. Marginea vestică a bazei este marcată de lespezi din calcar așezate în cant. Jumătatea estică a bazei va fi dezvelită în secțiunea S3/2008.

În c. 14-15, în centrul secțiunii a fost descoperită o groapă rotundă cu diametrul de 1 m care se adâncește până la -1,25 m la nivelul actual de călcare. În umplutură: mortar, piatră, cărămizi.

S2/2008

Secțiunea are dimensiunile de 19 x 3 m și a fost trasată în continuarea secțiunii S1, spre N.

În c. 4-5, la adâncimea -0,50 m a apărut un pavaj din lespezi de calcar neregulate de grosimi diferite (intersectate de profilul vestic între m. 3-4,90). În jumătatea estică a secțiunii pavajul lipsește și la adâncimea de -0,70 m au apărut țigle așezate direct pe solul steril (cu ștampilele LGVM și LVM). După scoaterea lespezilor pavajului s-a observat că nivelul de țiglă nu continua sub pavajul de lespezi. O grupare similară de țigle așezate pe solul steril a mai fost descoperită în S4 și S6. Este posibil ca aceste amenajări cu țiglă și cărămidă direct pe solul steril (humus antic) să constituie urmele unui pavaj anterior al curții, pavaj desființat odată cu construirea noului pavaj din lespezi de calcar. Lespezile din partea vestică căzute spre interior nu acopereau un canal cum s-a crezut inițial, ci erau prăbușite într-o groapă. Groapa este intersectată de profilul vestic între m. 3,40-5 și continuă până la adâncimea de -1,60 m. Pe fundul gropii se aflau pietre de carieră așezate, iar în interiorul acestora și pe margini apar lentile de mortar și țiglă romană.

În c. 7-11, în jumătatea estică a secțiunii, a fost surprinsă o bază de statuie construită ca și cea din S1 sau cea din mijlocul curții din lespezi așezate paralel între care s-a umplut cu emplecton.

În c. 9, în centrul secțiunii, la 1,50 m de profilul estic și cu centrul la 8,30 m, se află un vas (ulcior) îngropat în pământul steril. Numai partea inferioară a fost surprinsă în steril, partea superioară fiind spartă (fundul vasului coboară până la -1m).

În c. 15-17 a fost surprinsă o altă bază de statuie din care se mai păstrează patru blocuri din calcar de Podeni. Și aici avem conturată o platformă (2,30 x 1,90 m) cu o substrucție de lutuală și piatră mărunță. Platforma este intersectată de profilul estic între m. 14,10-16,40 și continuă spre V până la m. 1,90. Partea superioară a platformei apare la adâncimea de -0,25 m. În partea sudică, de unde probabil au fost scoase lespezi, se afla sfărâmătură din calcar de Podeni și fragmente de țigle.

S3/2008

Secțiunea are dimensiunile de 19 x 2 m și a fost deschisă paralel cu S1.

Nivelul de amenajare, -0,60/-0,80 m, este delimitat de o lentilă de sfărâmătură de calcar de Podeni, provenită de la distrugerea bazelor de statui din curte, și de nivelul de lutuală compactă ce a rezultat din amenajarea curții în vederea construirii bazelor. Astfel depunerea de cca. 0,20 m echivalează cu nivelul de locuire din curtea clădirii comandamentului.

Între m. 6,20 și 9,70 a fost descoperită o bază de statuie care continuă din S1. Profilul vestic intersectează între m. 6,20-6,95 o lespede de calcar de Podeni, găsită la adâncimea de -0,55 m. Spre E de aceasta mai sunt două lespezi (cu dimensiunile de 0,95 x 0,70 m și 0,40 x 0,80 m).

Tot în S3, între m. 11,80-14,50, apare un nivel de țiglă la adâncimea de -0,15/-0,20 m. Țigla este căzută pe nivelul de călcare din curte.

S4/2008

Secțiunea are dimensiunile de 19 x 2 m și a fost trasată în continuarea secțiunii S3, spre N.

În jumătatea estică a secțiunii, intersectată de profilul estic între m. 6,70-7,70, apare o groapă rectangulară cu colțurile rotunjite. Lățimea gropii este de 1 m, lungimea neputând fi determinată deoarece se observă în secțiune doar cca. 0,50 m. Trebuie menționat că groapa se conturează sub nivelul de lutuală pe care sunt așezate lespezile pavajului, la adâncimea de -1 m.

S5/2008

Secțiunea are dimensiunile de 19 x 3 m și a fost trasată paralel cu S3.

În partea sudică, între c. 1-3, poate fi observată o groapă modernă, adâncă de -1,80 m. În groapă s-a găsit o cantitate mare de piatră de carieră, scoasă din ziduri, și țigle.

Între m. 3-4, în apropierea profilului vestic, la răzuire la -1 m se observă fundul altei gropi moderne, cu diametrul de 0,55 m.

În centrul secțiunii, între m. 6-13, se observă o a treia groapă modernă unde s-a găsit o mare cantitate de piatră. Mai trebuie menționat că în jumătatea nordică a secțiunii s-a găsit urma unei vechi secțiuni (din anul 1979).

S6/2008

Secțiunea are dimensiunile de 19 x 3 m și a fost trasată în continuarea secțiunii S5, spre N.

Groapa identificată în S4, tăiată de profilul estic între m. 6,70-7,70 m, se continuă și în S6. Aici, intersectată de profilul vestic între m. 6, 85-7,85, apare continuarea acestei gropi rectangulare, de asemenea acoperită cu cărămizi. Se observă în secțiune pe o lungime de 0,65 m.

Între cele două secțiuni există un martor de cca. 0,40 m care a fost desființat. După desființarea martorului s-a conturat o platformă de cărămidă și lut cu dimensiunile de 1,70 x 1 m (în partea mediană spre S amprenta se lățește și ajunge la 1,30 m). În colțul NE sunt vizibile amprente maronii gălbui care pot să provină de la bârne/scânduri din lemn putrezite (asemenea urme alăturate se văd doar pe o suprafață de 0,30 x 0,10 m). În partea vestică restul este acoperit cu cărămizi fragmentare, iar în partea estică se mai observă două cărămizi cu dimensiunile de 0,40 x 0,25 m. În marginile platformei spre S și spre E sunt așezate cărămizi în cant. În S6, deasupra acestei amenajări de cărămizi, în stratul de lut brun – roscat, a fost găsit un denar (Faustina II). După scoaterea cărămizilor s-a conturat o groapă rectangulară cu dimensiunile de 1,75 x 0,80 m, adâncă doar de 0,10-0,15 m. Cărămizile aveau ștampilele LVM și LGVM.

S7/2008

Secțiunea are dimensiunile de 19 x 3 m și a fost trasată paralel cu S5.

În c. 1-3, la -0,90 m, se află un strat de dărâmtură cu *opus signinum* care ajunge pe profilul estic până la m. 3,10. În c. 3, în centrul secțiunii, a fost identificată o aglomerare de piatră. În c. 1-4 a mai fost identificată o platformă de piatră de carieră cu *opus signinum* și fragmente de calcar de Podeni, intersectată de profilul estic între m. 0-3,10.

În jumătatea estică se găsește o platformă de piatră de carieră cu mortar păstrată pe o înălțime de cca. 0,10-0,15 m, fiind intersectată de profilul estic între m. 8,90 - 12,40. A fost dezvelită în secțiune pe o suprafață de 3,50 x 0,90 - 1,20 m. În fața platformei, la cca. 1,80 m de colțul NV al acesteia, a fost descoperit, în martor, un fragment de fus de coloană cu inscripție.

S8/2008

Secțiunea are dimensiunile de 19 x 3 m și a fost trasată în continuarea secțiunii S7, spre N.

În c. 6-8, intersectată de profilul V între m. 5,30 - 6,10, apare o groapă rectangulară săpată din nivelul de dărâmtură. Groapa are dimensiunile de 0,75 x 0,35 m. Deasupra gropii la -0,50 m sunt așezate două plăci din calcar, care o acopereau. La golire groapa se îngustează și continuă în solul steril până la adâncimea de -1,40 m (de la nivelul actual), iar umplutura sa constă în sfărâmtură de calcar de Podeni și mortar.

În c. 8-14, la adâncimea de -0,50/-0,60 m apar o serie de lespezi de calcar de grosimi variabile. Ele sunt ce a mai rămas din pavajul curții, restul lespezilor fiind scoase, iar nivelul lor superior corespunde cu nivelul de călcare antic în curte. În c.

15-18 apar două gropi rectangulare. Prima dintre acestea (2,20 x 1,80 m) este săpată în nivelul de dărâmtură, intersectând stratul de calcar și de lut galben-maroniu (infrastructura pavajului). Umplutura gropii constă în calcar de Podeni sfărâmat, mortar, fragmente de țigle și fragmente ceramice. Groapa este acoperită de nivelul de dărâmtură (depunere postromană), iar marginile sale sunt bine evidențiate de lentile de mortar. Adâncimea sa este de -1,20 m de la nivelul actual.

Cea de a doua groapă (0,95 x 0,70 m) este tăiată de profilul vestic și are o formă ușor rotunjită. Marginea ei estică intersectează groapa menționată anterior, iar umplutura sa este similară cu a acesteia.

S9/2008

Secțiunea are dimensiunile de 19 x 2 m și a fost trasată paralel cu S7.

În capătul sudic al secțiunii, între m. 0-3,10, a apărut platforma de piatră cu *opus signinum* semnalată și în S7. Platforma continuă spre E. Tot în această secțiune, în capătul de N, în nivelul de lut a fost descoperită o monedă emisă pentru Crispina (*terminus post quem* pentru construirea pavajului).

S10/2008

Secțiunea are dimensiunile de 15 x 3 m și a fost orientată E-V.

În c. 5 în centrul secțiunii s-a găsit o groapă modernă (pe nivelul de la -0,60 m). Groapa are forma ovală în suprafață cu diametrele de 1,30 și 1 m. Se adâncește în pământul steril până la -1,30 m (de la nivelul actual de călcare). Forma sa este una conică iar umplutura constă din calcar de Podeni sfărâmat și țigle fragmentare).

Între m. 8,80-11,20 profilul nordic a intersectat o groapă rectangulară, săpată din nivelul de dărâmtură de deasupra pavajului. Groapa avea dimensiunile de 2,50 x 1,80 m (se observă în secțiune pe direcția N-S numai pe o lățime de 1,80 m). În umplutura acesteia au fost descoperite fragmente de bronz aurit de mici dimensiuni, piatră, țigle și sfărâmtură din calcar.

În secțiunile S11/2008 (19 x 2 m), S12/2008 (15 x 3 m, orientată E-V), S13/2008 (19 x 3 m, orientată N-S) și S14/2008 (11,5 x 2 m, orientată E-V) nu au fost găsite lespezi ale pavajului sau gropi antice. Doar în secțiunea S12, în c. 1-2 a fost găsită platforma de piatră și *opus signinum* dezvelită deja în c. 1-3 ale secțiunilor S7 și S9. Secțiunile S12, S10 și S14 au intersectat secțiuni și casete din vechile săpături.

În cercetările din curtea clădirii comandamentului din anul 2008 au fost descoperite diferite materiale arheologice: numeroase fragmente de bronz provenind de la statuile topite, monede romane și medievale timpurii, piese de echipament, un *signum* al unei vexilații legionare din bronz, fragmentul de coloană cu inscripție, material tegular etc.

Bibliografie:

M. Bărbulescu, *Din istoria militară a Daciei romane. Legiunea V Macedonica și castrul de la Potaissa*, Cluj-Napoca, 1987.
M. Bărbulescu, *Das Legionslager von Potaissa (Turda). Castrul legionar de la Potaissa (Turda)*, Zalău, 1997.

Abstract:

The archaeological excavations from 2008 at the Roman military camp from Potaissa had as main objective the investigation of the court of the *principia*.

The excavation began from the Western part. We opened 14 surfaces: S1 (19 x 3 m), S2 (19 x 3 m), S3 (19 x 2 m), S4 (19 x 2 m), S5 (19 x 3 m), S6 (19 x 3 m), S7 (19 x 3 m), S8 (10 x 3 m), S9 (19 x 2 m), S10 (15 x 3 m), S11 (19 x 2 m), S12 (15 x 3

m), S13 (19 x 3 m), S 14 (11, 5 x 2 m). We excavated a surface of 608 m² at a medium depth of 0, 80 -1 m.

During the archaeological excavations made in 2008 there were discovered various artefacts: bronze fragments from statues, Roman and early mediaeval coins, a bronze *signum* belonging to a legionary *vexillatio*, a column fragment with inscription, etc.

101. Turnu Măgurele, jud. Teleorman

Punct: Cetate

Cod sit: 151692.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 112/2008

Colectiv: Ionel Căndea – responsabil (M Brăilei), Ecaterina Țânțăreanu (MJ Teleorman)

După Grigore Florescu (1936-1939 și 1943) și Gheorghe Cantacuzino (1978-1980) cercetările arheologice au fost reluate la cetatea Turnu în 2006 de colectivul ce a continuat investigațiile și în 2007; acesta fiind format din Ionel Căndea (responsabil științific) și Ecaterina Țânțăreanu (responsabil de sector).

În materialele cartografice din sec. XVIII și XIX, cum ar fi Schița austriacă a districtului Romanai (aprox. 1718-1732), Planul maiorului Jenei – 1784, Harta Marelui Stat Major al Armatei Austriece -1790, Planul topografic al domeniului Turnu - 1831, ultimul întocmit cu ocazia revenirii sub administrația românească a fostului myabet otoman, confirmate de fotografiile aeriene recente, realizate prima în anul 1977 și în special cea de-a doua, din anul 2004, se remarcă, în jurul fortificației exterioare a cetății Turnu, o așezare civilă, destul de compactă, ceea ce corespunde și descrierii de la jumătatea sec. al XVII-lea datorate lui Evlia Celebi, care o vizitase. Ridicarea topografică efectuată în anii 2005-2006 demonstrează, de asemenea, corectitudinea înregistrărilor cartografice și a descrierii călătorului turc și pune în evidență și caracterul de așezare fortificată a orașelului otoman, așa cum apare el într-o gravură târzie, din anul 1826. De altfel, în registrele vamale ale Sibiului din sec. al XVI-lea, schela și târgul de la Turnu figurează ca un punct important în tranzitul de mărfuri al negustorilor din orașul transilvan cu Peninsula Balcanică.

Obiectivele cercetării în campania 2008 au fost:

- continuarea S1 în vederea obținerii unui profil între cetatea de plan circular, atribuită lui Mircea cel Bătrân și fortificația de plan pentagonal sugerată de fotografiile aeriene efectuate în anul 1977 și 2004 și confirmate de ridicarea topografică din 2006. În acest sens a fost continuată S1 pe segmentul dintre turnul „Mircea cel Bătrân” și capătul de N al S1 începută în 2006 (carourile 13-25).

- delimitarea zonei civile locuite față de turnul de NV al celei de-a doua fortificații de plan pentagonal pusă în evidență de fotografiile aeriene și obținerea de informații privind organizarea teritoriului, drept pentru care s-a trasat o secțiune (S3) lungă de 24 m și lată de 1,5 m, perpendiculară pe linia fortificată.

Sector Fortificație

Au fost cercetate carourile 1-13 (2 x 2 m.), primii 25 m ai S1, pornind de la turnul circular și continuând până la caroul 13 (1 x 2 m.). Ca și în cazul primului segment din S1 cercetat în 2006-2007, timpul, dar mai ales resursele destinate campaniei ne-au obligat să ne adâncim doar pe jumătate (în raport cu situația din S1, caroul 13-23). Ajungând la sfârșitul campaniei de o lună (17

iulie – 13 august 2008) la aproximativ aceleași adâncimi ca în campania 2006 pe cei 20 m cercetați (carourile 13-23).

Tot aici trebuie să menționăm că un obiectiv propus și neatins nici de cercetările lui Gh. Cantacuzino de la începutul anilor 1980 – a fost acela de a atinge pământul viu la temelia turnului circular – turnul lui Mircea cel Bătrân.

În campania 2008 două elemente au fost dovedite:

- în S1 caroul 1 la -4,50 m. după un strat de moloz de la nivelul de călcare de lângă zid și până la adâncimea amintită a izbucnit pânza de apă freatică, împiedicând atingerea pământului viu de la baza zidului.

- capătul S1 caroul 1 ce începe de la turnul circular reprezintă o imensă depunere de moloz pe adâncimea cercetată (-4 m. +0,50 m. de clisă umedă, ulterior inundată).

În rest, fragmentele de zidărie din piatră puse în evidență în celelalte carouri (2-13) vor fi cercetate în 2009. Ținând cont de cota de adâncime înregistrată pe această suprafață (-1,20 –1,40 m) în raport cu S1 caroul 1 (-4,50 m) am hotărât astuparea și conservarea acestor cote și reluarea cercetărilor în 2009.

Sector Așezarea civilă

Pe toată suprafața, imediat sub stratul de pamânt arabil, în care erau prezente mici fragmente de cărămidă, mortar și bulgări de chirpici, se găsește un nivel cu grosimea de aproximativ 0,20 m de sol galben-cenușiu, pigmentat, afânat și cu un conținut de nisip aluvionar fin, inegal distribuit și cu numeroase cochilii de melci.

Următorul nivel corespunde unui sol brun cenușiu amestecat cu numeroase fragmente de diferite dimensiuni din materiale de construcție, cum sunt cărămida, panta și mortarul, dar și mici bolovani din piatră de calcar, alături de cuie, scoabe și balamale de fier și înglobează o mare cantitate de material ceramic, iar printre acestea resturi din oase de animale, de păsări și valve de scoici. Pe suprafața secțiunii, sub acest nivel a apărut, cu intermitență, un strat de pietriș inegal distribuit, suprapus peste un strat mai gros de pământ brun, cu o consistență mult mai densă, pigmentat și el cu chirpici, mortar, carbune și cochilii de melci, în care au fost antrenate diverse reziduuri menajere, piatră de calcar și chiar mici bolovani de silex.

Dacă zona carourilor 2-4 este pe jumătate cercetată și necesită continuarea săpăturilor în 2009 în celelalte carouri 3-13 se impune același lucru în campania următoare.

Materialul ceramic descoperit până în prezent va putea fi analizat, cu toată sărăcia și starea fragmentară caracteristică după ce cercetarea în adâncime va fi epuizată.

În carourile 7-8 a fost surprinsă parțial, spre profilul nordic, sub care intră, o groapă menajeră cu diametrul maxim de 0,90 m, care coboară îngustându-se până la adâncimea de 2,70 m. Atât deșeurile menajere conținute de groapă cât și cele împrăștiate pe toată suprafața secțiunii reprezintă o mare cantitate de resturi din vase ceramice, din categoria uzuala cât și din cea smălțuită, în stare de puternică fragmentare, olărie autohtonă și otomană, fragmente de lulele și chiar dintr-o brătară de sticlă, piese metalice din harnașament, o potcoavă, fragmente de cuțite etc., aglomerări de arsură cu cenușă și carbuni, numeroase resturi osteologice de animale și păsări.

Cu toate că în afara gropii menajere nu s-au identificat alte amenajări specifice, cantitatea și diversitatea de materiale depuse ca urmare a activității umane intense și de lungă durată demonstrează că ne aflăm în interiorul așezării, urmanând ca în campaniile viitoare să se identifice locuințe sau alte structuri urbane, tipice pentru un oraș otoman ce a funcționat aproape patru secole și care beneficiază de faptul că întreaga suprafață este lipsită de construcții moderne și contemporane.

Bibliografie:

Andrei Pănoiu, *Moșii, sate, târguri și orașe. IV. Turnu Măgurele*, Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice 4, nr.3-4, 1993, p.53-61.

Călători străini despre Țările Române, vol. VI, Buc., 1976, p. 704-705.

Mihail Dan, Samuel Goldenberg, *Le commerce balkano-lévantin de la Transilvanie au cours de la seconde moitié du XVI siècle et au début du XVII siècle*, Revue des Études Sud-Est Européenne 5, 1967, nr.1-2, p. 95.

L. Bejenaru, C. Hrișcu, *Date arheozoologice privind materialul faunistic de la Biserica Sf. Arhanghel Mihail din Brăila*, în I. Căndea, "Brăila. Origini și evoluție până la jumătatea secolului al XVI-lea", 1995, Muzeul Brăilei, I, Editura Istros, p. 219-226.

L. Bejenaru, S. D. Leonov, *Date arheozoologice privind cetatea Orădiei*, Analele Univ. Oradea, Fasc. Biologie 8, 2001, p. 183-196.

S. Bokony, *History of domestic mammals in Central and Eastern Europe*, Academiei Kiado, Budapest, 1974.

Raport arheozoologic preliminar asupra faunei

Adrian Bălășescu, Valentin Radu (MNIR-CNCP)

Eșantionul faunistic descoperit și analizat însumează 917 resturi. Cea mai mare parte din fauna identificată aparține mamiferelor, dar s-au mai identificat și 13 resturi de păsări (trei sunt de găină – *Gallus domesticus*; cinci de gâscă – *Anser domesticus*; unul de rață – *Anas domestica*, precum și un rest de coajă de ou; patru sunt indeterminabile), trei de reptile (fragmente de carapace de broască țestoasă de apă – *Emys orbicularis*) și un rest de moluscă (*Unio* sp. – scoica de râu).

În cadrul eșantionului de mamifere (900 de oase analizate) s-au determinat până la nivel specific doar 624 (69,33 %). Astfel s-au identificat mai mulți taxoni, dintre care cei care aparțin mamiferelor domestice sunt predominanți (7 specii: vita domestică, oaia, capra, porcul, câinele, pisica și calul); doar un singur rest aparține unui animal sălbatic și anume o falangă 1 de cerb (*Cervus elaphus*).

Resturile studiate prezintă din punct de vedere tafonomic, toate caracteristicile unor resturi menajere, și anume, o fragmentaritate relativ mare, urme de descărnare, dezarticulare și urme de dinți datorate carnivorelor.

Eșantionul analizat, ilustrează consumul alimentar aproape numai de specii domestice, ceea ce ar sugera faptul că activitatea de creștere a animalelor ar juca un rol de prim ordin pentru comunitatea de la Cetatea Turnu. În cadrul acestei activități, cornutele mari și mici sunt cele mai exploatate din punct de vedere alimentar. Interesantă este sacrificarea în procentaje foarte crescute a ovicaprinelor foarte tinere și tinere care furnizează o carne fragedă (peste 65% dintre indivizi), lucru observat și în cazul bovinelor, dar într-o mai mică măsură (38,4 %). Pe locul trei din punct de vedere alimentar s-ar situa cabalinele.

Vânatul este slab reprezentat, noi identificând numai un singur rest de cerb.

Analiza arheozoologică confirmă absența aproape totală a suinelor domestice (doar 3 resturi) din spectrul analizat. Aceasta ar putea fi pusă pe seama unor obiceiuri alimentare (cutume) ale unor comunități etnice și religioase, cum ar fi, de exemplu, turcii musulmani, cărora este posibil să le fi aparținut aceste resturi de bucătărie (menajere).

După cum se observă, analiza arheozoologică de la Cetatea Turnu demonstrează similitudini cu cea de la Brăila (Biserica Sf.

Arhanghel Mihail – Bejenaru, Hrișcu, 1995) și cea de la Cetatea Oradea (Bejenaru, Leonov, 2001), unde s-a observat de asemenea lipsa totală sau parțială a suinelor domestice. Aceeași situație a mai fost semnalată și în alte situri din vecinătatea României, cum ar fi în Ungaria, în reședința Pașei de la Buda (Bokony, 1974).

Sperăm ca viitoarele cercetări arheologice și arheozoologice să aducă și alte informații cu privire la economia alimentară de origine animală a comunității de la Cetatea Turnu și să completeze informațiile destul de lacunare pentru aceasta perioadă (sec. XVIII-XIX).

102. Țaga com. Țaga, jud. Cluj**Punct: Baza Arheologică**

Cod sit: 59835.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 41/2008

Colectiv: Zoia Maxim – responsabil (MNIT), Gheorghe Lazarovici (UEM Reșița), Diana Bindea, Luminița Săsăran, Alexandra Peștean (UBB Cluj) Ovidiu Sechel (Colegiul Pedagogic Sighetu Marmăției)

Ultimele campanii și-au concentrat atenția asupra studierii sistemelor de fortificație de pe laturile de N, NE a așezării, deoarece între șosea și Lac sunt proprietăți private vândute pentru a se construi case, astfel ca pericolul distrugerii sitului este iminent. Până în prezent s-au construit o casă locuită permanent, o casă de vacanță și una care este în construcție. Din această cauză s-a intensificat cercetarea prin diferite metode a zonei, mai ales prin prospecțiuni magnetometrice cu protoni și cesiu, sau topometrice, pentru a se depista locurile care trebuiesc urgent cercetate pentru a se salva cât mai multă informație și materiale.

În toamna anului 2007 echipa profesorului Mischka Carsten de la Universitatea din Kiel, a efectuat prospecțiuni magnetometrice în zona afectată de lucrările edilitare, mai precis în jurul Casei Fodor. Terenul ce urma să fie prospectat era acoperit cu o vegetație abundentă formată din buruieni, ceea ce a necesitat intervenția Primarului, care a trimis o echipă ce au tăiat și strâns resturile vegetale. Astfel că s-au putut efectua prospecțiile. Sistemul de prospectare a fost determinat de planul înclinat spre lac al terenului. Direcția de prospectare a fost E-V, de-a lungul pantei pentru a evita marcarea denivelărilor date de haturi (mejde) dintre loturile particulare. Stația totală a verificat tot timpul ridicarea cartografică anterioară, diferențele de localizare fiind de ordinul centimetrelor (sub 0,5 m), în raport de numărul de sateliți. În vecinătatea Casei Fodor prospecțiile nu s-au apropiat sub 5 m de construcție și nici spre vest, deci spre centrul așezării, deoarece betoniera și cisterna de apă deranjau măsurătorile. Rezultatul măsurătorilor este elocvent și confirmă observațiile din anii precedenți de la secțiunile S. 14, 21, 22 și Casa Centea când s-au studiat frânturi din sistemul de fortificare. Pe harta magnetometrică se văd clar cele 2 sisteme de fortificație formate din șanțuri și palisade, precum și sistemul de Poartă, în dreptul casei Fodor, care exact pe acest loc extrem de important s-a plantat o LIVADĂ (!!!!). Pe hartă se vede clar inclusiv un turn de pază la intrare (construcție dreptunghiulară).

În perioada săpăturilor din acest an, o echipă condusă de Dorel Micle de la UV Timișoara a venit la Țaga pentru a efectua măsurători cu magnetometru cu Cesium pe o suprafață de cca. 1

ha la est de zona prospectată anterior. Se poate observa și pe harta acestor scanări cele 2 fortificații, inclusiv situația dinspre șosea unde se vede o „construcție” circulară (?).

În campania de săpături din anul acesta am colaborat cu Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Istorie, secția Arheologie și cu Colegiul Pedagogic din Sighetu Marmăției (prof. Ovidiu Sechel). Au fost deschise 2 secțiuni la 10,5 m - S de Casa Fodor pentru a cerceta situația stratigrafică a celor 2 fortificații și a gropilor ce se pot „citi” pe harta magnetometrică. Secțiunile au fost perpendiculare pe sistemul de fortificație, de la șosea spre Lac și aveau 2 x 20 m (S.24) și 2 x 42 m (S.25). Caroiera secțiunilor s-a făcut, ca și în anii precedenți dinspre șosea spre Lac, din 2 în 2 m, astfel S. 24 avea 10 carouri (Fig. 4), iar S. 25 avea 21 carouri. Toată suprafața a fost săpată manual pe nivele de la 0,20 la 0,05 m, în funcție de situația arheologică. Încă de la decopertarea stratului arabil (între 0,20 și 0,35 m, pe alocuri) au apărut materiale arheologice constând din ceramică, chirpici și unelte litice, aflate în poziție secundară datorită lucrării intensive a terenului încă din evul mediu, fiind și un teren în pantă de cca 20°.

Cele mai multe materiale au fost în partea dinspre șosea a secțiunii S24, la adâncimea de 0,40 m, în carourile 1, 4, 6 și 9, constând din 6 fragmente de topoare, 5 unelte din silex și calcedonie și o mulțime de resturi de prelucrare și unelte finite uzate și sparte din corneean. Oasele de animale erau descompuse, fiind sesizate doar urma lor în lut. La adâncimea de 0,60 m s-au conturat foarte bine complexe: în carourile 1 și 2 erau gropile de stâlpi a unei locuințe notată cu C. 78 (numerotarea complexelor este în continuarea celor din campaniile precedente) și un șanț de fundație; în caroul 3 șanțul palisadei duble din interiorul *primului sistem de fortificație*; Șanțul Mare (denumirile au fost date de mărimea deschiderii - lățimii șanțului) în carourile 4-5; iar Șanțul Mic în carourile 6 și 7. Șanțurile au fost golite, constatându-se că după abandonarea fortificației, au fost umplute cu resturi menajere (ceramică din toate categoriile, inclusiv decorată cu incizii specifice fazei I a grupului Iclod; chirpic în diferite faze de ardere de la o ușoară calcinare până la vitrifiere, unelte sparte, resturi de prelucrare, oase de animale, un picior de statueta, un fragment de zurnăitoare, biberoane, etc). După scoaterea umpluturii antropice din șanțuri s-a constatat existența unei depuneri naturale din timpul funcționării fortificației cu un mîl nisipos. S-au golit șanțurile și de această depunere și s-a constatat că Șanțul Mic avea o adâncime de 2,2 m, cu secțiunea transversală în formă de „V”, fundul îngustat de 0,30 m lățime, iar pe toată lungimea cercetată avea înfipte un șir de țepușe formând o capcană greu de trecut. Acest Șanț a avut o fază de curățire după o umplere naturală. Șanțul Mare avea o adâncime de 2,5 m și avea secțiunea transversală tot sub formă de „V”, doar că fundul are o deschidere de doar 0,18 m și o treaptă „pavată” cu gresie. Și acest șanț are o etapă de curățire. Sistemul de fortificație are o lățime de cca. 8 m constând din două șanțuri care au o deschidere totală de 5 m. S-a constatat că lutul scos la săparea șanțurilor a fost la consolidarea sistemului de palisadă. De asemenea s-a observat că șanțurile surprinse în S. 24 au un gen de amenajări, niște stâlpi (piloni) care nu pot fi explicați în această fază a cercetării. Poate sunt în corelație cu situația pe care o putem „citi” pe hărțile magnetometrice, prin faptul că în această zonă, Șanțul Mare se continuă spre S, în timp ce Șanțul Mic „dispare”.

În continuarea secțiunii S. 24 s-a trasat, la 1 m distanță, secțiunea S. 25 cu lungimea de 40 de m inițial, după care am fost nevoiți s-o lungim cu 2 m pentru a prinde în întregime șanțul celei de a doua fortificații. Lățimea secțiunii a fost tot de 2 m, iar

caroiajul din 2 în 2 m, pe direcția est. S-au respectat aceleași principii de săpare ca și la S. 24, cu amendamentul că în această zonă, panta este mai accentuată și a necesitat o atenție deosebită la stratigrafia orizontală. În S. 25 sub stratul arabil, doar pe alocuri se păstrează stratul antic, restul a „curs” spre Lac, dar s-au conturat foarte bine complexe (gropile de stâlpi de la 2 locuințe - C. 80 și C. 81, groapa cu depunerea de vase - c. 79, două șanțuri de palisade simple și Șanțul exterior al ultimei fortificații). S-au preparat gropile de stâlpi, care, în general, au adâncimea, în steril, de 0,30 m, o groapă de mari dimesiuni cu adâncimea de 1,5 m, care avea în partea de sus depusă o „casuță” de lut decorată cu incizii în rețea. În caroul 2, la adâncimea de 0,35 m a fost găsit un complex cu vase întregibile (o amforă, un vas cilindric și un vas de tip sac) și trei unelte din corneean negru cenușiu, dintre care unul în descoperit în amforă. Vasele au fost depuse într-o groapă puțin adâncită, cu marginile neregulate și care a fost umplută rapid, după cum sugerează pământul brun amestecat cu galben. Vasele au fost ridicate, iar pământul din groapă și vase a fost flotat, recuperându-se semințe minuscule ce urmează să fie studiate de Beatrice Ciută (paleobotanist). Au fost preparate și golite șanțurile celor două palisade simple și a Șanțului exterior de apărare, care se află în caroul 20 și 27. Distanța dintre Șanț și prima palisadă este de 7 m, iar distanța exterioară a șanțurilor din cele două fortificații este de 49 m. Palisadele erau construite în sistem gard, stâlpii fiind montați într-un șanț de fundație. Adâncimea fundației, în steril, este de 0,60 m. Pe fundul șanțului de fundație, din loc în loc, se observa locul unde erau stâlpii principali. Șanțul fortificației a doua era în secțiunea transversală de tip V, însă cu fundul mai larg, de cca. 0,30 - 0,40 m, iar adâncimea în steril era de 1 m. Lângă profilul de N, spre Poartă, Șanțul se adâncea cu încă 0,50 m (în secțiunea noastră), coborând brusc. Anul viitor dorim să cercetăm această situație până la Poartă, și dacă vom putea și sistemul Porții. În acest Șanț de apărare erau foarte puține materiale, s-a constatat o umplere normală, iar în tasarea de pe mijlocul șanțului erau doar fragmente mărințe de chirpic. Șanțul a fost colmatat cu nisipuri și mîl, în diferite etape de inundare.

Au fost efectuate ridicări topografice atât la sistemele de fortificație cât și la complexe, astfel că este ușor de coroborat datele topo cu cele magnetometrice.

Materialul arheologic recoltat în timpul cercetărilor a fost prelucrat astfel: utilajul litic și osteologic a fost inventariat, analizat macroscopic, definit și o parte desenat; chirpicul a fost studiat păstrându-se mostre în vederea efectuării unor analize de termoluminescență și difracție de raze X, iar unde este cazul studierea urmelor lăsate de fibrele vegetale folosite la degresare; gresiile care sunt singurele roci cu sursă locală au fost marcate și urmează să fie studiate în mod deosebit; ceramica a fost spălată integral, marea majoritate a fost prelucrată și introdusă în baza de date, statisticat, inventariat. Au fost inventariate 565 de piese, constând din tot materialul litic, uneltele de os, obiecte ceramice speciale (biberoane, picior de statueta, mărgică) și ceramică prelucrată și statisticată. Materialul osteologic provenind din secțiunile S. 24 și S. 25 sunt în studiu la Diana Bindea (arheozoolog), iar cel litic la Luminița Săsăran (geolog). Din Șanțul Mare și cel Mic au fost recoltate oase de animale în vederea unor datări cu C¹⁴, dacă vom avea posibilitatea să le trimitem în stăinătate.

Având în vedere existența unui Program de cercetare și valorificare a sitului arheologic de la Țaga (2007-2013), dorim pe viitor ca la intrarea în zona „Parcului arheologic” să reconstituim o porțiune din prima fortificație - șanțuri și palisada dublă. Aceste lucrări le vom executa cu ajutorul Primăriei din

Țaga și a Casei de Cultură din Caransebeș. Până în prezent s-au reconstituit un bordei și o locuință de suprafață după planurile arheologice de cercetare.

În timpul săpăturilor am efectuat o periegheză la Coada Lacului, spre Sucutard, pe malul opus, vis à vis de situl neolitic, pe un drum care se reamenajază pentru sondele de gaz. Astfel am identificat locuiri din mai multe epoci: neolitic (culturile Starčevo-Criș și Iclod), sfârșitul epocii bronzului (cultura Noua), roman și medieval timpuriu. Pe valea ce iese în acea zonă sunt urme de locuire dacică. Deasupra acestor locuiri este un platou care a fost ras pentru organizarea de șantier a unei sonde de gaz, distrugându-se un sit (nu știm de ce tip) ce a aparținut culturii Coțofeni, probabil un tumul. Materialele rezultate din periegheză au fost prelucrate și inventariate, pentru a se completa lista descoperirilor arheologice din zonă.

Resumé:

L'établissement néolithique de Țaga a été découvert en 1995. Pendant 13 ans ont été excavées et étudiées 15% de la superficie. Ils ont organisé une école d'archéologie pour les élèves, des étudiants et des doctorants, pour une recherche interdisciplinaire (prospection, l'analyse, des bases de données, reconstitution d'architecture). Dans un programme plus large, nous avons fait un Parc Archéologique en plein air, avec des logements néolithiques.

L'habitat de Țaga est une "ville", située dans le couloir de passage entre le Bassin hydrographique du Someș et celle du Mures. Il avait deux phases de développement. Première étape a un système de défense constitué par 2 fossés et une palissade. La deuxième, doublée en surface, a aussi un système de défense avec un fossé et 2 palissades. Les mesures prospectives ont été prises avec magnétomotrice, révélant un système prévu par la porte et la tour de garde. La réalisation de ces travaux exigeait un travail énorme, qui ne peut être atteint par une seule communauté, ont besoin de l'aide de voisins. Cela montre l'existence d'un pouvoir politique, économique et militaire.

Dans l'intérieur de la fortification ont été les constructions civiles (maisons et à l'utilisation domestique). Il y avait enquêté sur 15 maisons, avec une ou 2 chambres. Le centre est un espace vide où la communauté a tenu leurs activités communes (réunions, le commerce, la justice, les fêtes laïques et religieuses). L'habitat est entre les collines, un lieu sur la rive préhistorique. Ici, ils ont pratiqué: l'élevage, culture de céréales, de la pêche, l'artisanat et l'échange. Les contacts avec les communautés contemporaines sont certifiés par les importations en provenance de la culture Petrești. Chronologique l'habitat de Țaga est à la fin du néolithique (CH 3500).

103. Țolici, com. Petricani, jud. Neamț

Punct: Hălăbutoaia

Cod sit: 123460.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 91/2008

Colectiv: Gheorghe Dumitroaia - responsabil, Roxana Munteanu, Daniel Garvăn, Vasile Diaconu (CMJ Neamț), Olivier Weller, Robin Brigand (UMR 6565, CNRS, Besançon, Franța)

În campania din 2008 s-a continuat săpătura în S. I, deschisă în 2007¹, cu intenția de a surprinde întreaga stratigrafie a depunerii arheologice din preajma izvorului de apă sărată. Cercetarea s-a concentrat în c. 7-11, întreaga secțiune atingând la final 15 x 1,5 m. Pentru evacuarea pământului provenit din S. I, prin lărgirea c. 7 și 8 cu încă 1,5 m, a fost realizată o treaptă. Carourile de aici au fost notate cu c. 7 ext. respectiv c. 8 ext. În aceste două carouri a fost cercetat integral nivelul Cucuteni B, în cuprinsul căruia au fost descoperite fragmente ceramice specifice acestei faze, dar și Cucuteni C (cu sau fără cochilii în pastă), mai multe niveluri de cenușă. În nivelul vegetal, cuprins între 0 și - 0,30 m, sporadic au fost întâlnite fragmente ceramice specifice perioadei bronzului timpuriu.

În S. I s-a continuat săpătura în c. 7-9, deschise în campania precedentă și, o dată cu adâncirea șanțului, au fost deschise c. 10 și 11. Ca și în campania anterioară, săpătura s-a efectuat în trepte, această abordare fiind impusă de lipsa unor măsuri de protecție a malurilor.

A fost secționat în întregime nivelul atribuit inițial fazei Cucuteni A-B. Grosimea acestuia variază între 0,80 – 1 m, reprezentând un nivel compact de ceramică, fiind întrerupt din loc în loc de câte un nivel de cenușă. Ceramică identificată în acest nivel poate fi atribuită atât fazei A-B cât și etapei A3 a culturii Cucuteni, materialul fiind amestecat în strat. Încă nu putem preciza cu exactitate dacă este vorba de două etape de exploatare a slatinei, amestecul materialului fiind datorat intervențiilor ulterioare, sau este vorba despre un nivel situat cronologic la sfârșitul fazei A și începutul fazei A-B. Un element specific acestui nivel îl reprezintă o specie ceramică decorată cu impresiuni, motivele decorative constând în grupe de linii paralele orizontale (formate din 4-5 linii), între acestea fiind interpusă șiruri de impresiuni circulare și mai rar triunghiulare. Mai rar apar și alte tipuri de decor: linii incizate dispuse în val, șiruri de impresiuni, sau nedecorate. De la bun început precizăm că această specie ceramică este diferită de cea întâlnită în nivelul superior (ceramica Cucuteni C) atât ca decor cât și ca pastă.

Următorul nivel a fost atribuit culturii Precucuteni, faza II. A fost cercetat în c. 7-9, între -2 – -2,60 m. În cadrul acestuia au fost identificate două niveluri: primul cu o grosime de aprox. 0,20 m, argilos și sărac în material, cel de-al doilea, de aprox. 0,40 m grosime, conținea o cantitate mare de ceramică, fragmente de cărbune și cenușă. A fost identificată o singură vatră, la baza nivelului precucutenian, o parte din ea fiind distrusă de eroziunea produsă de pârâul din apropierea depunerii arheologice.

Ultimul nivel cercetat a fost atribuit culturii Stačevo-Criș. Acesta reprezintă depunerea cea mai consistentă din acest sit. A fost secționat pe o adâncime de 2 m, cercetarea fiind oprită din cauza infiltrărilor de apă. Din rezultatele sondajelor efectuate cu carotiera în anii precedenți se pare că depunerea Criș continuă cel puțin un metru sub nivelul pârâului. La partea superioară a acestui nivel există un strat argilos (gros de aprox. 0,40 – 0,50 m), foarte cleios, sărac în material arheologic, fiind descoperite materiale precucuteniene, Stačevo-Criș dar și câteva fragmente ceramice specifice ceramicii liniare, acestea din urmă fiind întâlnite la baza nivelului argilos.

Sub acest nivel, până la nivelul apei, a fost cercetată o depunere bogată în ceramică, cărbune, cenușă și vetre, de aproximativ 1,5 m grosime. Au putut fi observate unele amenajări ce se prezentau sub forma unor șiruri de lut ars, paralele două câte două, între acestea fiind surprinse straturi succesive de cărbune, cenușă și ceramică. Nu ne putem

exprima un punct de vedere, dată fiind suprafața redusă pe care au fost cercetate aceste structuri cât și infiltrațiile de apă, acestea împiedicând o bună înțelegere a situației.

Descoperirile din aceste prime două campanii, mai ales cele din nivelurile Stačevo-Criș ne determină să inițiem o cercetare pe o suprafață mai largă, pentru a surprinde eventualele structuri și amenajări utilizate în neolitic în procesul de exploatare a slatinei.

Materialul descoperit a intrat în patrimoniul CMJ Neamț – Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț și se află în curs de prelucrare.

Ca și în campania din anul precedent, pentru stabilirea limitelor spațiale ale frecvențelor umane a zonei izvorului de apă sărată în preistorie, s-au realizat de-a lungul pârâului și pe micile terase ce se înalță deasupra zonei mlăștinoase, mai multe sondaje de tip carotă. Au fost recoltate probe pentru analize sporo-polinice, antracologice, micromorfologice, sedimentologice și C₁₄, care urmează să fie realizate, conform protocolului de colaborare, de către specialiștii francezi.

Note:

1. Gh. Dumitroaia, R. Munteanu, D. Garvăn, O. Weller, R. Brigand, *Țolici, com. Petricani, jud. Neamț. Punct: Hălăbutoaia*, CCA 2008, p. 235-236.

Abstract:

In 2008, we continued the trench opened the previous year in order to establish the time span during which this deposit was formed. Thus, we excavated the levels belonging to Cucuteni A3-Cucuteni A-B periods (previously considered Cucuteni A-B), a Precucuteni II level (60 centimetres thick), and a rich Starčevo-Criș deposit, consisting in layers of pottery, charcoal and ashes. At the upper part of this Neolithic deposit, two shreds decorated in Linear Pottery style were identified.

Our investigation could not be completed, because of the water infiltrations, which affected the bottom of the Starčevo-Criș level.

104. Vadu Săpat, com. Vadu Săpat, jud. Prahova

Punct: Budureasca-Puțul Tătarului (Bud.4), sector Nord

Cod sit: 133321.03

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 97/2008

Colectiv: Dan Lichiardopol - responsabil, Alin Frînculeasa, Bogdan Ciupercă, Alin Anton, Nicolae Șerban (MJIA Prahova), Andrei Măgureanu (IAB)

Valea Budureasca se află la N de satul Vadu Săpat, județul Prahova, în zona dealurilor subcarpatice. În această vale au fost descoperite începând cu sfârșitul anilor 50 ai secolului XX peste 30 situri, plasate pe terasele și dealurilor de pe ambele părți ale pârâului Budureasca. Cercetările au fost coordonate de-a lungul timpului de Victor Teodorescu (1961-mijlocul anilor 80) și Dan Lichiardopol (2001-prezent).

În campaniile 2007-2008 obiectivele principale au fost următoarele: finalizarea secțiunilor deschise anterior pe un nivel cultural Hallstatt; noi precizări stratigrafice prin adâncirea săpăturii sub nivelul hallstatiian; deschiderea unor noi suprafețe pentru trasarea limitei de N a sitului.

Am continuat săpăturile arheologice în S.IV și parțial în S.III. Am trasat două noi secțiuni, respectiv S.V și S.VI și o casetă. S.V se află la 0,50 m N de S.IV, se întinde de la caroul 11 la 41, are lățimea de 2 m, este orientată Vest. S.VI are orientarea S-N, trasată la 0,50 m de capul de V al S.V. Are lungimea de 17,60 m și lățimea de 1,50 m. Am trasat această secțiune pentru a face precizări privind limita de N a sitului arheologic. A fost trasată și o casetă la 0,50 m N de S.IV, în zona carourilor 7-11, lată de 2 m. Această casetă a fost deschisă pentru a finaliza de cercetat o locuință medievală descoperită în campaniile precedente.

În secțiunile IV și V, în zona carourilor 27-31 am surprins resturile Locuinței 2/Latene ce fusese descoperită în campaniile precedente și în S.II-III în limitele carourilor 26-31. A fost descoperită la adâncimea de -0,85/1 m. În S.IV a fost identificată o vatră fățuită cu două faze de construcție. Avea formă ovală, construită din lut, înaltă de 0,06-0,08 m față de nivelul de călcare din interiorul locuinței. În cadrul locuinței a fost descoperită ceramică fragmentară, câteva fusaiole din lut. Pe marginea de NV a locuinței, în S.IV, carourile 26-28, la adâncimea de 1/1,10 m, am descoperit o groapă adâncă de aproximativ 0,40 m, de formă alungită, în care erau mai multe vase de provizii lucrate la mână, de mari dimensiuni (H: 30-50 cm), decorate cu 3-4 rânduri de brăuri alveolate, dispuse orizontal pe corpul vaselor. Această groapă (cpl. 8/2007) suprapunea și tăia o altă groapă (cpl.9/2007).

Groapa /cpl. 9/2007) descoperită în caroul 26, S.IV, avea diametrul de 1,40 m, formă circulară, cobora până la adâncimea de 1,80 m, fiind surprinsă la adâncimea de 1,40 m. Umplutura avea culoarea cenușiu-negricioasă. Inventarul era alcătuit de oase de animale (suine, bovine) și ceramică fragmentară lucrată la mână, decorată cu brău alveolat. Un mic fragment de culoare cenușiu-negriciosă pare lucrat la roată. Remarcăm descoperirea unui fragment de buton de formă conică provenind de la o toartă de vas. Acest fragment de vas alături de o psalie zoomorfă realizată din corn, datează complexul în secolul VI a.Chr., aparținând primei epoci a fierului.

În S.V a fost descoperită o altă locuință de suprafață (Cpl. 1/2008). Aceasta a fost descoperită la adâncimea de 0,90/1,10 m, în zona carourilor 32-38, intra în profilul de N al S.V. Este o locuință incendiată, fiind identificată prin urmele de pigment sau chiar bucăți consistente de chirpici ars. Locuința nu a fost demontată, fiind doar identificată și desenată distrugerea, urmând ca în campania viitoare să fie deschisă o casetă pentru a fi cercetată integral. După materialele și adâncimea la care a fost descoperită locuința datează din epoca Latene, secolele V-IV a.Chr.

La aproximativ 1 m est de această locuință a fost descoperit un vârf de săgeată din bronz, datând din prima epocă a fierului (sec. VI a.Chr.). Acest tip de descoperire are o frecvență importantă pe acest sit, dar și în valea Budureasca, în depozitele sau expoziția instituției fiind conservate foarte multe de astfel de vârfuri din bronz. Alături de psalie, dar și alte piese, situațiile stratigrafice în care complexe Latene timpurii suprapun complexe hallstatiene târzii confirmă prezența în acest sit a unui nivel de locuire datând din prima epocă a fierului.

A fost realizat și un sondaj stratigrafic în S.III, în zona carourilor 41-44. Săpătura a atins adâncimea de 3 m. La adâncimea de -2,60/2,80 m într-un nivel nisipos, culoarea gălbuie, am descoperit câteva fragmente ceramice roșiatice, pastă compactă, având uneori calcar pisat folosit ca degresant. Aceste fragmente ceramice par să dateze de la sfârșitul epocii eneolitice, aparținând probabil unui nivel cultural Cernavoda I/Cucuteni B, prezent în zona dealurilor subcarpatice (Sărata

Monteoru, Pietroasele-Gruul Dării etc). De altfel în acest sit au mai fost descoperite sporadic de-a lungul timpului fragmente ceramice decorate cu șnurul sau cu buza alveolată.

În campania viitoare ne propunem finalizarea complexelor identificate în campania 2008, dar și a S.V, VI, realizarea unor noi sondaje stratigrafice prin săpătură arheologică sau cu ajutorul carotierei mecanice.

Materialul arheologic se află în depozitul arheologic organizat la baza Rezervației Arheologice Budureasca. Este restaurat parțial.

Bibliografie:

Andrei Măgureanu, *O aplică avară descoperită la Budureasca (județul Prahova)*, Argeșis 14, 2005, p. 189-202;

Măgureanu A., Ciupercă B., *The 6th-8th centuries metalurgical activity from Budureasca Valley. The moulds*, AMNap 41-42, 2007, p. 291-318;

105. Vețel, com Vețel, jud. Hunedoara [Micia]

Punct : SE Amfiteatru

Cod sit: 91991.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr.76/2008

Colectiv: Liviu Petculescu – responsabil (MNIR), Cristina Mitar (MCDR Deva), Alis Ștefănescu (masterand FIB)

În campania din acest an s-a continuat cercetarea începută în anul 2000 în așezarea civilă dezvoltată pe lângă castrul auxiliar de la Micia. Săpăturile au avut loc în sectorul Cuptoare situat la V de secțiunea magistrală S1 2000 orientată N-S și dispusă la SE de amfiteatrul militar¹. În 2008 s-a urmărit delimitarea laturii vestice a atelierului de prelucrare a bronzului descoperit în partea de S a acestui sector².

Astfel s-a terminat astuparea manuală a Sp. 8 iar în zona eliberată de pământul depus din această secțiune s-a trasat o nouă suprafață marcată Sp. 18. Situată la V de Sp. 8 și despărțită de această printr-un maror de 1 m. noua suprafață are dimensiunile standard pentru cercetările din acest sector adică 10 x 6 m. Noua suprafață nu a putut fi săpată decât până la adâncimea de 0,90 m datorită lipsei forței de muncă care a limitat rezultatele acestei campanii.

Pământul vegetal se termină la -0,40 m adâncime, după care urmează un strat cu depuneri de dărâmături ale construcțiilor de piatră ale ultimei faze de locuire a așezării romane. Imediat sub pământul vegetal, la -0,40 m, a apărut un canal de drenaj păstrat pe o lungime de 3,50 m, orientat SE-NV ce pleacă dinspre zona centrală a suprafeței și intră în colțul ei de NV. Canalul lat de 0,70 m și adânc de 0,30 m are pereții alcătuiți dintr-un rând de pietre puse pe cant, unele cioplite dreptunghiular, iar fundul din pământ bătut suprapus de un strat de utilizare din nisip și pietriș mic gros de cca 5 cm. Umplutura canalului este constituită doar din pietre mici, fragmente de cărămizi și oase sparte. Canalul plasat imediat sub pământul vegetal și orientat diferit față de trama stradală a Miciei se datează probabil în epoca post-romană, fără a putea însă preciza o perioadă anume. Cele mai apropiate analogii pentru canalul de drenaj de la Micia sunt reprezentate de canalele similare din punct de vedere constructiv și având aceeași funcționalitate, descoperite în număr mare la Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Deși nici pentru acelea nu există elemente

certe de datare, ele sunt considerate a fi fost construite în epoca austriacă, ceea ce este verosimil.

La -0,50 m a apărut ultima asiză a temeliei unui zid de piatră, lată de 0,40 m. Temelia orientată N-S, deci înscriindu-se în planimetria așezării romane, este dispusă la 1,50 m de profilul de E al suprafeței. Temelia s-a păstrat pe lungimea de 6 m și pare a face colțuri pe direcțiile E și V. Între acest zid și profilul de E al suprafeței începând de la adâncimea de 0,60 m începe un strat conținând chirpic ars caracteristic zonei cuptoarelor metalurgice. Acest strat este bogat în materiale arheologice. În restul suprafeței în zona centrală a apărut un strat de pietriș, corespunzând cu cel descoperit și în Sp. 9 și reprezentând probabil pavajul unei curți. Sub pietriș tot în zona centrală a suprafeței este un strat de nivelare din măr și nisip adus evident din Mureș. Lângă profilul de N la -0,80 a fost surprins un fragment de podea de lut, marcând faza cea mai recentă a construcțiilor cu pereți de lemn.

Complexele descoperite au fost protejate prin acoperirea cu un strat de pământ.

În această campanie s-a astupat și suprafața Sp. 9 care a fost săpată în campaniile anterioare până la adâncimea de 2m, urmând ca în anii viitori în zona eliberată să poată fi amplasată o nouă suprafață.

Printre obiectele de inventar mobil descoperite în această campanie menționăm în afară de ceramică comună apărută în cantitate considerabilă: un opaiț șampilat, un profil de bol mic de TS, o cheie de fier cu partea activă curbă, deci de o forma particulară, un frecător de marmură fragmentar, două fragmente mari de ceramică șampilată, un creuzet fragmentar. Obiectele descoperite se află în patrimoniul MNIR și MCDR Deva.

În campania din 2009 se va continua săparea Sp.18 până la pământul viu pentru a cerceta și nivelul cuptoarelor, cel mai important din acest sector.

Note:

1. CCA 2001, p. 268-269.

2. CCA 2005, p. 403-404; CCA 2006, p. 393; CCA 2007, 326-327.

Abstract:

In 2008, we continued the diggings in the district of the civil settlement of the Roman auxiliary fort at Micia where bronze melting kilns were identified. In this season of excavations we opened another area of 10x6 m, numbered 18, placed at 1 m distance westward of the area 8. Because of the shortage of men-power, the new area was dug only up to 0.90 m of depth. The main result of 2008 excavation campaign consist in the discovery of a drain 0.70 m wide and 0.30 m in depth, with the edges made of stone slabs. Due to its stratigraphic position and orientation, different to the street network of Micia, it could be dated in the post-Roman period.

106. Vitănești, com. Vitănești, jud. Teleorman

Punct: Măgurice

Cod sit: 153811.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 111/2008

Colectiv: Radian-Romus Andreescu – responsabil, Katia Moldoveanu (MNIR), Adrian Bălășescu, Radu Valentin, Constantin Haită (MNIR-CNCP), Ion Torcică, Pavel Mirea,

Mădălina Dumitru, Pompilia Zaharia, Tiberiu Nica (MJ Teleorman)

Obiectivul principal al campaniei arheologice a constat în continuarea cercetării ultimului nivel de locuire al tell-ului.

Cercetările s-au desfășurat în partea de N a tell-ului, zonă ce formează suprafața Y, necercetată până în 2008. Prospekțiunile geomagnetice realizate în anul 1996 indicau în această parte a tell-ului două zone cu anomalii magnetice. S-au deschis trei sectoare (C-G, H-L, M-R). Fiecare sector are suprafața de 10 × 10 m, fiind împărțit în carouri de 2 × 2 m. Între sectoare au fost păstrați martori stratigrafici cu lățimea de 0,30 m.

Săpătura arheologică a dovedit că anomaliile magnetice erau de fapt resturile incendiate ale unor locuințe gumelnițene aparținând ultimului nivel de locuire și aglomerări de material ceramic. Prima locuință, ce a primit indicativul 13, s-a descoperit în zona carourilor C5, D3-4, E2-5, F1-4, G1-4, H3-4. Distrugerea era întreruptă de perturbații stratigrafice, fiind afectată și de lucrările agricole. Primul nivel al acesteia era reprezentat de un strat format din fragmente mici de chirpici ars (0,001-0,005 m) amestecat cu un sediment de culoare neagră. Al doilea nivel de distrugere era format dintr-o masă de chirpici ars neuniform, având o grosime de 0,10-0,25 m. În carourile E2, F1-3, H1-2, aceasta era formată din bulgări arși la roșu-cărămiziu, uneori și zgurificați. În toată zona, unele fragmente de chirpici erau netezite pe o latură. În celelalte carouri, distrugerea se prezenta sub forma unei mase de chirpici pulverulent, amestecat cu fragmente compacte de 0,001-0,004 m. După demontarea distrugerii s-a observat că nivelul de călcare al locuinței nu era amenajat.

În primul nivel de distrugere din caroul F4, la -82 cm față de punctul 0, s-a descoperit un complex format dintr-o aglomerare de 20 greutatea de lut ars. Cinci dintre acestea au o formă de trunchi de piramidă și sunt decorate cu motive spiralice incizate. Trei dintre acestea sunt decorate doar pe laturile late, iar două și pe laturile înguste.

În caroul F4 s-a descoperit un "soclu" plat, de formă circulară. Era realizat din lut amestecat cu pleavă, fiind așezat pe nivelul de călcare al locuinței. Avea un diametru de 25 cm și o înălțime de 5 cm. Era înconjurat de vase sparte *in situ* printre care unul de dimensiuni mari lucrat dintr-o pastă grosieră cu foarte multă pleavă în compoziție.

Vatra locuinței, bine păstrată, s-a descoperit în carourile H3-4. Avea o formă dreptunghiulară cu dimensiunile de 0,80 × 1 m și înălțimea de 0,20-0,25 m.

Inventarul locuinței mai cuprindea cca. 17 vase întregi și întregibile, sparte *in situ*.

În carourile C1-5, D1-2, E1, F1, s-au descoperit nivele exterioare locuinței nr. 13. Acestea constau din depuneri de culoare cenușie pigmentate cu chirpici ars. Aveau în compoziție cenușă, scoici, fragmente de plăcuțe de vatră, ceramică fragmentară, unelte din silex, os corn, plastică antropomorfă și zoomorfă.

A doua locuință incendiată a primit indicativul nr. 14 fiind poziționată în carourile J3-5, K2-5, L3-5. Distrugerea era formată din două nivele distincte. Primul, era format din chirpici ars la roșu-cărămiziu, mărunțiți, amestecat cu un sediment de culoare neagră. Al doilea nivel era o masă de chirpici ars neuniform. În carourile K2-3 s-au descoperit fragmente masive din distrugerea pereților locuinței.

În zona de N a locuinței, după demontarea distrugerii, se afla un complex de 15 vase sparte *in situ*. Se remarcă patru

dintre acestea, de mari dimensiuni, lucrate dintr-o pastă grosieră.

În carourile K3, L3, a fost identificat un complex reprezentat de o "cutie" din lut. Aceasta avea următoarele dimensiuni: lungime 1,60 m, lățimea 1,20 m și o înălțime de 0,10-0,40 m. Era construită din lipituri succesive, verticale, cu grosimi cuprinse între 0,001-0,006 m. Latura de SV a complexului era acoperită de distrugerea unui perete al locuinței. S-au observat foarte bine amprentele armăturii din lemn ale acestuia, formată din bârne paralele, dispuse pe verticală. După demontarea distrugerii s-a descoperit un complex format dintr-o rășniță și un locaș de formă dreptunghiulară aflat în fața acesteia. Complexul era adosat peretelui "cutiei".

Podeaua locuinței a fost descoperită în zona de est și consta din lipituri succesive de lut, conservate pe o suprafață de cca. 1,5 m². În această zonă s-au descoperit vase sparte *in situ* și două rășnițe.

S-a observat că structura de locuire era adâncită în partea nordică. Laturile de V și SV ale acestei zone erau amenajate printr-o lipitură ce avea o grosime de cca. 0,002-0,10 m. În această amenajare au fost descoperite vase sparte *in situ* și fragmente din 2 rășnițe. Vatra locuinței se afla în caroul K2. Avea o formă ovală cu dimensiunile de 1 × 0,60 m.

În sectorul M-R (1-5) s-a decopertat doar nivelul vegetal. În carourile M1-5, N2-5, O2-5 s-a ajuns pe un nivel aparținând distrugerii unei locuințe incendiate. În caroul M5 a apărut nivelul superior al unei vetre. În caroul M3 au fost făcute două descoperiri deosebite: un pandantiv de aur și un vas antropomorf. Pandantivul are o greutate de 1,40 g. Este realizat dintr-o foiță de aur prelucrată prin batere. Are o formă relativ circulară, prezentând două perforații circulare în partea superioară.

Descoperirile arheologice constau din ceramică, plastică antropomorfă și zoomorfă din lut, plastică antropomorfă din os, unelte din silex, os, corn, cupru.

Obiectivul cercetărilor viitoare are în vedere decopertarea ultimului nivel de locuire, Gumelnița B1.

Bibliografie:

Andreescu R.R. et alli, *Vitânești „Măgurice”, com. Vitânești, județul Teleorman*, CCA, 2008, p.327-328

Andreescu R.R., Mirea P., *Tell Settlements: a pattern of landscape occupation in the Lower Danube*, D. Bailey, A. Whittle and D. Hofmann (eds) "Living well Together? Settlement and Materiality in the Neolithic of South-East and Central Europe", Oxbow Books, Oxford, 2008, p. 28-34.

Abstract:

The 2008 campaign concentrated on the Northern side of the tell settlement where a 300 m² area was opened this year in order to continue the investigation of the last occupation level belonging to Gumelnița B1 phase. We identified two burnt houses (L13, L14) with a rich inventory of almost twenty ceramic pots for each of them and loom weights, some of them decorated with spirals. In the last excavated surface (M-R), two special objects were found: an anthropomorphic vessel and a golden pendant.

107. Vlădeni, com. Vlădeni, jud. Ialomița**Punct: Popina Blagodeasca**

Cod sit: 94802.03

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 81/2008

Colectiv: Emilia Corbu (MJ Ialomița)

Vlădeni-Popina Blagodeasca se află la 4,5 km de Vlădeni (jud. Ialomița), aproape de vărsarea râului Ialomița în Dunăre și anume, la 2 km de Ialomița și 4 km de brațul Borcea. În perioada 29 iulie-27 august 2008, cercetările au vizat așezarea medieval-timpurie. Bugetul campaniei a fost de 6000 lei. S-a cercetat o suprafață de 151 m² însemnând casele A15-A22 de 4 x 4 m fiecare.

Au fost cercetate integral un număr de șase complexe și anume: un bordei, un cuptor menajer, două gropi de bucate, un complex cu funcționalitate neprecizată, un segment de palisadă. Bordeul nr. 7 (Cas. A 18)

Este o locuință adâncită parțial în pământ, patrulateră, cu dimensiuni de 4,5 x 4 m și orientată NE-SV. Podeaua era la adâncimea de -1,30 m de la nivelul solului. În colțul estic se afla un cuptor din piatră de formă patrulateră cu dimensiuni de 1 x 1 m, înalt de 0,50 m.

Pentru obținerea unei situații cât mai clare a sedimentelor de detritus am împărțit suprafața bordeiului în patru carouri cu matori transversali. Sedimentul era compus dintr-o cantitate impresionantă de cenușă, bărne carbonizate, arsură. Bărnele arse se aflau la o adâncime cuprinsă între -1-1,30 m și se păstrau, unele, pe o lungime de 0,60 m cu grosimi diferite. Pe podea se aflau scânduri late de 0,30 m, păstrate pe lungimi de până la 0,40 m, și șase gropi de pari. Locuința a fost incendiată iar puținele materiale arheologice sugerează abandonarea acesteia.

Bordeul a fost intersectat de groapa de bucate nr. 13.

Inventarul bordeiului a fost destul de sărac și constă din fragmente ceramice, oase de animale, paiantă, o fusaiolă, lupe de fier, zgură, câteva piese din fier.

Din fragmentele ceramice descoperite nu s-a întregit nici un vas. Cele mai multe sunt din pastă nisipoasă de mai multe categorii: 1) pastă de bună calitate, omogenă, cu nisip fin și scoică; 2) pastă omogenă cu degresant foarte fin și calcar; 3) pastă rugoasă cu microprundișuri; 4) pastă cu cioburi pisate și puțin nisip, arsă reducător. Cele din pastă de bună calitate din pastă omogenă sunt decorate cu valuri pe umăr și striuri pe corp, valuri fine, valuri pe striuri, striuri oblice pe horizontale.

Au apărut doar câteva cioburi din pastă cenușie cu aspect cimentos, decorate cu linii lustruite în rețea, câteva cioburi de amforă din pastă cărămizie și câteva din pastă foarte fină, roșie, cu mică.

Nu lipsesc nici fragmente ceramice lucrate cu mâna, din pastă cu cioburi pisate. Au mai apărut și puține cioburi smălțuite verde-oliv. Propunem datarea complexului în sec. IX-X. Groapa de bucate nr. 13 (Cas. A 18, c. 3)

Groapa a fost săpată în detritusul bordeiului și a avut partea superioară amenajată probabil din lemn, așa cum sugerează fragmentele de lemn putrezit din sedimentele gropii. De la nivelul de -1,30 m groapa se conturează clar cu următoarele dimensiuni: dm. gurii de 1,60 m, dm. bazei de 1,65 m, adâncimea de la nivelul actual al solului este de 2,20 m. În groapă se găsea un sediment maroniu, afânat, amestecat cu lentile de pământ galben și sedimente de lemn putrezit aproape de fund. Pe fundul gropii se afla mei carbonizat dar și necarbonizat, foarte bine păstrat, de culoare alb-rozalie. Inventarul gropii este foarte sărac, constituit din câteva

fragmente ceramice de diverse categorii. Ceramica nisipoasă este de bună calitate, din pastă omogenă, arsă oxidant, cu barbotină și decorată îngrijit cu striuri oblice pe striuri horizontale, valuri alternate cu striuri, striuri fine. S-au găsit doar câteva fragmente de ceramică cenușie, cimentoasă, de bună calitate. Au apărut și cioburi lucrate cu mâna, din pastă cu cioburi pisate. De remarcat două fragmente ceramice smălțuite, din care unul verde-oliv și altul maroniu precum și câteva fragmente de la vase din pastă roșie, fină. Se adaugă o toartă de amforă șampilată. Propunem datarea complexului în sec. X-XI. Groapa de bucate nr. 14 (Cas. A 15-A 20)

Este o groapă de mari dimensiuni care a intersectat un complex mai vechi, care se adâncea până la un metru. Datorită acestei situații topo-stratigrafice, groapa se contura sub această adâncime fiind foarte clară la -1,30 m. Gura gropii era rotundă, cu diametrul de 1,60 m. Adâncimea de 2,90 m de la nivelul actual al solului. Diametrul bazei era de 2 m. Avea formă de clopot. În umplutură se afla un sediment brun, afânat cu pigmenți albi de cenușă. Spre fundul gropii consistența era brună, grăunțoasă. Inventarul era foarte sărac și consta din fragmente ceramice. Fragmentele din pastă nisipoasă conțin scoică pisată și sunt decorate cu striuri. S-au descoperit și câteva fragmente din pastă fină cenușie și cărămizie cu decor în rețea. De reținut fragmentele de la două borcane lucrate cu mâna din pastă cu cioburi pisate. Au mai apărut fragmente de silex, oase de animale, paiantă. Propunem datarea în sec. X-XI. Cuptorul menajer nr. 8 (Cas. A16, C.3, 4 -A17, c.1)

Este un cuptor compus din groapa de acces și vatră. Groapa de acces este ovală de 2,10 x 1,65 m și adâncă de -0,95 m, orientată NV-SE cu vatra spre vest. Pe marginile gropii se aflau șapte gropi de pari. Vatra era rotundă cu diametrul de 1,10 m și se contura la adâncimea -0,86 m de la nivelul actual al solului cu un pat de ardere de 5 cm grosime amenajat pe fragmente ceramice.

Sedimentul din groapa de acces era compus din lentile mari de cenușă, arsură, lemn carbonizat, material ceramic divers. Inventarul este relativ modest și constă din fragmente ceramice, împungătoare de os, zgură. Fragmentele ceramice din pastă nisipoasă sunt aproape la paritate cu cele din pastă cenușie. Propunem datarea în sec. X.

Palisada (Cas. A 15, A 20, A 21)

Pe suprafața acestor case a fost surprins un fragment de palisadă orientat NV-SE. Se prezenta sub forma unui șanț conturat la -0,35. A fost cercetat pe o lungime de 12 m și se termina cu un capăt puțin lățit (Cas. A 21). Lățimea era de 0,75 m pe traseu și de 1-1,25 m spre capăt. Adâncimea era de -0,90-0,94 m pe traseu și de -0,60 m spre capăt. Avea pereții înclinați spre exterior. Șanțul era umplut cu un sediment brun-negricios, pigmentat de pământ galben, tasat și cu puțin inventar. Fragmentele ceramice descoperite sunt din pastă nisipoasă cu cioburi pisate, calcar și nisip fin sau cu scoică pisată. Câteva sunt lucrate cu mâna. A apărut și un ciob smălțuit cu dungi maronii. Propunem datarea în sec. IX-X.

Complex 1/2008

Este vorba de un complex a cărei funcționalitate nu poate fi precizată dar care după toate datele este legat de palisada pe care o intersectează. S-a conturat la -0,40 m de la nivelul actual al solului ca o pată ovală (3,50 x 3 m) brună, delimitată pe margine de o manșetă de pământ galben lată de -0,80- 1 m. Cobora în trepte, prima la -0,70 m și a doua la -1 m. Sedimentul din acest complex era foarte asemănător cu cel din palisadă ceea ce sugerează contemporaneitatea lor. Inventarul complexului era foarte sărac, aproape atipic și consta din fragmente ceramice din pastă nisipoasă, câteva din pastă

cenușe și cărămizie lustruită. A fost intersectat de groapa de bucate nr. 14.

Abstract:

The archaeological site is located near the place where Ialomitza River flows into the Danube.

This year we discovered: a dwelling-house (no. 7), a dwelling-kiln (no. 8), two food storage pits (GB.13, GB. 14), a palisade, and an archaeological structure (no.1/2008). These six archaeological features belong to two phases in the evolution of the settlements, during the 9th century to the first quarter of the 11th century. The dwelling-house is rectangular sized 4.5 m x 4 m and 1.30 m in depth. It was made by wood and clay such as archaeological remains proved. It has a big stone kiln in the east corner.

The kiln has an oval chamber of access of 2.10 m x 1.65 m and 0.65 m in depth. The hearth of the kiln is round with a diameter of 1.10 m. The storage pits have are large and in bell-shaped. Both of them crossed an older archaeological structure. GB. 13 is 2.20 m deep, the diameter of the mouth 1.60 m and diameter of base of 1.65 m. GB.14 is 2.90 m deep, diameter of mouth 1.60 m, diameter of base 2 m. A segment of palisade excavated only along 12 m length was discovered. The fosse of foundation of palisade is -0.90 m deep and only 0.60 m to the end, 0.75 m wide but 1-1.25 m wider at the end. These discoveries, together with those from the previous campaigns, indicate a great and very important settlement.

108. Zimnicea, jud. Teleorman

Punct: Câmpul Morților (str. Cetății - prelungire)

Cod sit: 151987.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 110/2008

Colectiv: Mircea Babeș - responsabil, Anca Ganciu, Cristina Muja (IAB), Ionuț Torcică, Tiberiu Nica (MJ Teleorman), Dragoș Măndescu (MJ Argeș)

Cele două campanii desfășurate în 2008 (Iunile mai și august) pe „Câmpul Morților” au continuat săpăturile arheologice inițiate în 2007 în zona pentru care Primăria orașului Zimnicea solicită descărcarea de sarcină arheologică, cuprinsă între străzile Meșteșugarilor și Agricultorilor și marcată pe planșa de *Reglementări urbanistice* cu reperele cadastrale 115-122 și 141-148 (suprafață totală: 10401 m²). Finanțarea a fost asigurată exclusiv de Primăria orașului Zimnicea.

Suprafața totală cercetată în 2008, însumând și martorii, a fost de 1162 m². Au fost finalizate patru secțiuni deschise în campania 2007 (S 1-4) și executate alte 22 (S 6-27).

Numărul mormintelor cercetate în 2008 a fost de 34, toate plane, aparținând necropolei getice. Se împart după rit și ritual astfel: 23 morminte de incinerare în urnă cu capac, două morminte de incinerare în urnă fără capac, patru morminte cu oasele calcinate depuse în groapă, două morminte de înhumare (unul dintre ele fiind probabil o reînhumare) și trei cenotafe (urnă cu capac, fără oase calcinate). Adâncimea la care mormintele au fost reperate variază între 0,2 m și 1 m. Gropile nu au fost vizibile. În partea de N a arealului cercetat, în parcelele 120-122 și 146-148, există un veritabil „cuib” de morminte, ale cărui limite urmează a fi cercetate spre S, V și N.

Cele mai bogate sunt mormintele de incinerare în urnă cu capac: vase de ofrandă, inclusiv ceramică de import (kantharos, lekythos), piese de port și podoabă (fibule de schemă tracică și de schemă Latène, brățări, mărgelile), piese de armament (buterolă, tub de înmănușare al unei lănci), ustensile de toaletă (oglină de bronz, piepteni de corn, recipient pentru parfum), ustensile casnice (ac de cusut, cuțitașe), precum și câteva piese specifice „truselor de magie” (figurine antropomorfe, obiecte de lut, melci marini Murex și Kauri). Dintre mormintele de incinerare în groapă, numai unul a avut inventar funerar (o cană lucrată la roată). La fel, inventarul a fost prezent numai în cazul unuia dintre cele trei cenotafe (o seceră de fier și un obiect de lut. Mormintele de incinerare în urnă fără capac și cele de înhumare au fost lipsite complet de inventar.

Săpăturile arheologice din 2008 au dus și la descoperirea a două gropi cu schelete cai, unul complet (calul 15, -1,11/-1,37; inventar: zăbală de fier și verigă de bronz de la harnașament), celălalt parțial (calul 16, -0,66/-0,81: craniul și oase de la picioare; fără inventar).

În extremitățile de S și de N ale arealului cercetat au fost descoperite alte trei complexe care ar putea fi puse în legătură cu practicile funerare: în zona de S a fost documentat parțial un complex cu ceramică getică și oase de cal, iar în partea de N, în S. 24, în zona C19 săpată de A. D. Alexandrescu în 1972 și 1974, au apărut la distanță relativ mică una de cealaltă (1,2 m) și la adâncimi diferite (-0,35 m, respectiv -0,70 m) două depuneri de oase de animale (complexele 39 și 45).

Alte descoperiri, fără a face parte dintr-un complex sau ansamblu închis, au fost o „trusă de magie” (26 de piese) și o tetradrahmă emisă de Filip III Arideul.

În capătul de N al S. 24 au fost reperate urmele unor săpături mai vechi executate în sectorul C 19, în anii 1971 și 1974, de către Alexandrina D. Alexandrescu, ceea ce va face posibilă localizarea săpăturilor actuale pe planul general al necropolei și racordarea la sectoarele cercetate anterior.

Documentația de șantier se păstrează la IAB. Materialul osteologic se află în studiu la IAB. Ceramica și inventarul metalic sunt în curs de restaurare la IAB, urmând a îmbogăți colecția arheologică a MJ Teleorman.

Résumé:

A la suite des fouilles archéologiques initiées en 2007, la campagne de 2008 a conduit à la recherche d'une surface totale de 1162 mètres carrés de la nécropole gète. Le nombre des tombes recherchées en 2008 a été de 34, tous plans : 23 tombes d'incinération à urne avec couvercle, deux tombes d'incinération à urne sans couvercle, quatre tombes avec les os calcinés déposés dans la fosse, deux tombes d'inhumation (l'un en étant probablement une réinhumation) et trois cenotaphes (urne avec couvercle, sans os calcinés). La profondeur où elles ont été repérées varie entre 0,2 m et 1 m. Les fosses n'ont pas été visibles. Du côté N de l'aire recherchée se trouve un véritable «nid» de tombes, dont les limites vont être recherchées vers S, V et N.

Les plus riches en mobilier funéraire sont les tombes d'incinération à urne avec couvercle: des vases d'offrande, y compris de la céramique importée (kantharos, lekythos), des pièces d'habit et de parure (des fibules de schéma thrace et de schéma Latène, des bracelets, des perles), des pièces d'armement (etui, manchon d'empoignement d'une lance), des ustensiles de toilette (miroir en bronze, des peignes de corne, récipient pour parfume), des ustensiles ménagères (une aiguille à coudre, des canifs), tout comme quelques pièces spécifiques aux «trousses de magie» (des figurines anthropomorphes, des

objets en argile, des escargots marins Murex et Kauri). Entre les tombes avec les os calcinés déposés dans la fosse, seulement un a eu de mobilier (un broc tournée). De même, le mobilier a été présent seulement dans le cas d'un des cénotaphes (une faucille en fer et un objet en argile). Les tombes à incinération en urne sans couvercle et ceux d'inhumation manquaient complètement de mobilier.

D'autres découvertes: deux fosses avec des squelettes de chevaux, l'un qui était complet (mobilier: un mors en fer et une maille en bronze du harnachement), l'autre qui était partiel (le crâne et les os des pieds; sans mobilier); un complexe avec de la céramique gète et des os de cheval, deux dépôts d'os

d'animaux, une « trousse de magie» (26 pièces) et un tétradrachme émise par Philippe III Arrhidée.

La documentation de chantier se trouve à IAB. Le matériel ostéologique se trouve pour l'étude à IAB. La céramique et le mobilier métallique sont en cours de restauration à IAB, allant enrichir la collection archéologique du MJ Teleorman.

